

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. В. ВЕРНАДСЬКОГО
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
АСОЦІАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ВОЛИНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

*Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції
15 квітня 2025 року*

м. Кривий Ріг, 2025р.

Організаційно-правові засади забезпечення сталого розвитку в Україні:

Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Кривий Ріг, 15 квітня 2025 р.): збірник матеріалів. Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2025. 695 с.

Редакційна колегія:

ТЕЛИЧКО Оксана, завідувач кафедри права Навчально-наукового юридичного інституту Державного університету економіки і технологій, кандидат юридичних наук, доцент;

МІМА Ірина, доцент кафедри права Навчально-наукового юридичного інституту Державного університету економіки і технологій, кандидат юридичних наук, доцент;

ГІОРГАДЗЕ Ілія, асистент кафедри права Навчально-наукового юридичного інституту Державного університету економіки і технологій.

Збірник матеріалів «Організаційно-правові засади забезпечення сталого розвитку в Україні» присвячений актуальним питанням організаційно-правового регулювання суспільних відносин що забезпечують досягнення цілей сталого розвитку.

Проблематика наукових тез конференції включає вісім ключових напрямів досліджень: особливості правового регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану, актуальні проблеми права в умовах євроінтеграції, цифровізація як інструмент досягнення цілей сталого розвитку, історичний досвід Української держави у сучасну добу війни: актуальні проблеми історії та права; місія захисту євроатлантичної цивілізації; критичний аналіз досягнень, недоліків і проблем, сталий розвиток міст і громад, сталий розвиток: психологічний аспект, проблеми та перспективи реформи правничої освіти як передумови сталого розвитку, правові виклики та механізми реінтеграції окупованих територій: національний та міжнародний вимір.

Матеріали збірника є цінним ресурсом для науковців, правників та здобувачів освіти в дослідженні цілей сталого розвитку в Україні.

Рекомендовано до видання Вченою радою «Державного університету економіки і технологій» (Протокол № 13 від 28.04.2025 року).

Матеріали конференції видаються в авторській редакції. Відповідальність за викладення, зміст та достовірність тез доповідей несуть їх автори.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Голова організаційного комітету:

ШАЙКАН Андрій, в.о. ректора Державного університету економіки і технологій, доктор економічних наук, професор

Члени організаційного комітету:

УСТИМЕНКО Володимир, директор ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова» НАН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, член-кореспондент НАН України, Заслужений юрист України

БОРТНЯК Валерій, ректор Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського, доктор юридичних наук, професор

СОБОЛЬ Євген, ректор Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, доктор юридичних наук, професор

ОРЛОВ Валентин, перший проректор Державного університету економіки і технологій, кандидат наук з державного управління, доцент

ГУШКО Сергій, проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародних зв'язків Державного університету економіки і технологій, доктор економічних наук, професор

КОРНІЄНКО Максим, проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції

ДУТЧАК Руслан, в.о. директора Навчально-наукового юридичного інституту Державного університету економіки і технологій, кандидат економічних наук

ГУБАРЄВ Сергій, директор Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, кандидат юридичних наук, доцент

КОСЯК Олег, декан відокремленого підрозділу Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій у м. Кривий Ріг, кандидат юридичних наук, доцент, Голова Криворізького міського комітету по боротьбі з корупцією і порушенням прав громадян, адвокат

ОРЛОВА Ольга, заступник в.о. директора Навчально-наукового юридичного інституту Державного університету економіки і технологій, кандидат соціологічних наук, доцент

ТЕЛИЧКО Оксана, завідувач кафедри права Державного університету економіки і технологій, кандидат юридичних наук, доцент

ШАЙКАН Валентина, завідувач кафедри соціально-гуманітарних наук Державного університету економіки і технологій, доктор історичних наук, професор

ЗАХОЖАЙ Зореслава, завідувач кафедри державно-правових і гуманітарних наук Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, кандидат історичних наук, доцент

КЛЮЧНИК Альона, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки Миколаївського національного аграрного університету, доктор економічних наук, професор

ПУРІЙ Ганна, в.о. завідувача кафедри публічного управління та адміністрування Державного університету економіки і технологій, кандидат економічних наук, доцент

ДАВОЯН Єлизавета, завідувач кафедри психології Державного університету економіки і технологій, доктор філософії з психології

ПОБЕРЕЖЕЦЬ Ольга, професор кафедри обліку і фінансів ОНУ імені І. І. Мечникова, доктор економічних наук, професор

БИЛИЦЯ Ігор, доцент кафедри теорії, історії держави і права та порівняльного права Волинського національного університету імені Лесі Українки, кандидат юридичних наук, доцент, голова Волинської обласної організації громадської організації «Союз юристів України», адвокат

ГОРГАДЗЕ Ілія, асистент кафедри права Державного університету економіки і технологій

КЕРЖЕНЦЕВ Артем, керівник Центру цифрової трансформації

БОЙКО Віктор, фахівець Медіа-центру

ТКАЧОВ Василь, фахівець Центру цифрової трансформації

ІЛЬІНА Ліна, фахівець другої категорії Центру цифрової трансформації

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Адамович Оксана Вікторівна, Касинець Діана

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ СПІЛЬНОЇ ОПІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ 19

Анзіна Влада Володимирівна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ 24

Анциферова Аліна Юрійвна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕТИНУ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ПІД ЧАС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ 27

Боришкевич Олександр Васильович

ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО СТАНУ 32

Ботнаренко Ірина Анатоліївна

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ 35

Бурдельна Софія Сергіївна,

МАТЕРІАЛЬНО-ПРАВОВІ ПЕРЕШКОДИ ОТРИМАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ВПО В УКРАЇНІ..... 39

Височін Віталій Ігорович

ЗАСТОСУВАННЯ КОЛІЗІЙНИХ НОРМ ДО ДОГОВОРІВ ПОСТАВКИ В ПРОЄКТАХ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ 43

Віхтюк Поліна Валентинівна

ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА РОСІЄЮ ПІД ЧАС ОКУПАЦІЇ ХЕРСОНЩИНИ: ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ І КВАЛІФІКАЦІЇ. 48

Власюк Марина

ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ..... 52

Гіоргадзе Ілія Гійович

АДАПТАЦІЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО УМОВ ВОЄННОГО ЧАСУ: СТАЛІСТЬ І ГНУЧКІСТЬ 56

Дегтяренко Валерія Євгенівна

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ 59

Дражко Юлія Сергіївна

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 64

Дутчак Руслан Романович, Дутчак Віра Федорівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	67
Добрянська Наталія Валеріївна, Жданкевич Мирослав Олександрович	
ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: БАЛАНС МІЖ СВОБОДОЮ СЛОВА ТА ЗАХИСТОМ ДЕРЖАВНИХ ІНТЕРЕСІВ	71
Журавель Марина Вікторівна	
ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ТА КІБЕРБЕЗПЕКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	74
Закацюра О.І.	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	78
Захаренко Артур Євгенович	
ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	85
Іванюк Ніна Вікторівна, Керпань Вікторія	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ.....	88
Кирилова Єва Геннадіївна	
МЕДІА ТА СВОБОДА СЛОВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ ОБМЕЖЕННЯ ТА ЇХ НАСЛІДКИ	92
Костомарова Анастасія Павлівна	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ	96
Лисечко Поліна Олександрівна	
ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ ПІДСТАВИ І ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ	103
Мельников Нікіта Олександрович	
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.....	107
Мінтюк Владислав Олександрович	
ПОВАГА ДО ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ В МЕЖАХ МОБІЛІЗАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ: ПРИНЦИПИ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	110
Момот Катерина Сергіївна	
ГАРАНТІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ПРАКТИКИ ПРАВОЗАХИСНИКІВ.....	114
Ожерелєва Анна Олексіївна	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВВЕДЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	118
Окопник Олена Миколаївна	

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	123
Павловська Марія Володимирівна	
СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЇХ СІМЕЙ.....	126
Пензарєва Анастасія Русанівна	
ЗНАЧЕННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЛЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ	130
Півнєв Дмитро Сергійович	
ТРАНСФОРМАЦІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ .	134
Пінькало Світлана Сергіївна	
АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ НАЗК	137
Продан Вероніка Олексіївна	
ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	141
Рожко Дар'я Михайлівна	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ООН В СУЧАСНОМУ СВІТІ	145
Саган Соломія Андріївна	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ВИМОГ ДО СПАДКОЄМЦІВ І ЇХ ВИКОНАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	150
Салтан Катерина Олександрівна	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	153
Сівчук Анастасія	
САМОСТІЙНЕ ВИХОВАННЯ ТА УТРИМАННЯ ДИТИНИ, ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ВІДСТРОЧКИ ВІД МОБІЛІЗАЦІЇ.....	157
Слюсаренко Катерина Володимирівна	
КОРПОРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ЧАС ВІЙНИ: НОВІ ГОРИЗОНТИ СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	160
Сопільняк Валерій Юрійович	
ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У ПРАКТИЦІ ЄСПЛ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ..	164
Степченко Данило Олексійович	
ЮРИДИЧНА КВАЛІФІКАЦІЯ ФАКТИЧНИХ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ПРАВОЗАСТОСОВНА ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ	169
Теличко Оксана Анатоліївна, Мигуль Анна Василівна	
ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, СПРИЧИНЕНИХ ВНАСЛІДОК ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ.	173

Фасенко Віолетта Віталіївна

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ВЧИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ 178

Фірскіна Крістіна Максимівна

ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ОБМЕЖЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НИМ 182

Чудак Дмитрій Сергійович

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ОБСТАВИНА НЕПЕРЕБОРНОЇ СИЛИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ТА СУДОВА ПРАКТИКА 186

Чучук Софія

ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 190

Шалапін Олександр Сергійович

ЗЕЛЕНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ 193

Швайка Дарія Миколаївна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАКРІПЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ 196

Шиховцова Анастасія Олександрівна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕТИНУ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ПІД ЧАС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ 199

Щудло Владислав Вікторович

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ КОНФІСКАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛІЗАЦІЇ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 202

СЕКЦІЯ 2: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Артюх Надія Георгіївна

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВИКОРИСТАННЯ DEERFAKE-ВІДЕО У ЯКОСТІ ДОКАЗУ В РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ 206

Билиця Ігор Олегови

ДОВІРА ДО СУДОВОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ 210

Бліндовська Анастасія Леонідівна

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МОЛОДА СІМ'Я» 213

Бурак Марія Василівна

ЗАХОДИ ЩОДО РОЗШУКУ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ВЧИНЕННЯ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО ІЗ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ 216

Vasiuta Yuliia Volodymyrivna

THE PROSECUTOR IN THE COMPOSITION OF A JOINT INVESTIGATION TEAM: PROSPECTS FOR INTERNATIONAL COOPERATION 220

Волошинов Денис Олегович

ОСОБЛИВОСТІ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КАНАДИ	224
Ворона Богдан Артемович	
РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	227
Гавриленко Валерія Сергіївна	
ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	230
Гахова Таїсія Володимирівна	
ОГЛЯД СУЧАСНОГО СТАНУ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	234
Дмитрук Ірина Миколаївна	
АДМІНІСТРАТИВНЕ ОСКАРЖЕННЯ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	238
Зеленко Інна Павлівна	
МІСЦЕ ПРЕЮДИЦІЙ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ	242
Кастрова Марія Сергіївна	
ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ВІДВОДУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	245
Коваль Ганна Володимирівна, Коваль Віталій Васильович	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВЗАЄМОДІЯ З ІНСТИТУЦІЯМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	248
Коваль Ганна Володимирівна, Колісніченко Ірина Олександрівна	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	254
Корнесєва Євгенія Михайлівна	
ГАРМОНІЗАЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ З НОРМАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	258
Крижна Валентина Володимирівна	
ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ	262
Куліш Каріна Олександрівна	
ПРОБЛЕМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	265
Ломакіна Анастасія Андріївна	
ОСОБЛИВОСТІ СФЕРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	269
Махова Лілія Олексіївна	
МОБІНГ: ВИКЛИКИ УКРАЇНСЬКИХ РОБОТОДАВЦІВ І ПРАЦІВНИКІВ	272
Милкіна Каріна Олександрівна	

НАПРЯМИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	276
Мирошниченко Поліна Кирилівна	
ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	280
Ніколенко Л. М.	
ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ НОРМОПРОЄКТУВАННЯ В УКРАЇНІ	283
Паливода Сніжана Володимирівна	
ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ: РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНВЕСТИЦІЙ	287
Половенко Наталя	
ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄС.....	291
Пономар Валерія	
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	294
Попович Світлана Михайлівна	
УЧАСТЬ ПОЛІЦІЇ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ: ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ДЕРЖАВНІ ЗАКУПІВЛІ.....	297
Пука Михайло Павлович	
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ...	300
Svitlana RAICHEVA	
PRINCIPLES OF SEPARATE PROCEEDINGS IN BANKRUPTCY	303
Теличко Оксана Анатоліївна	
РЕФОРМУВАННЯ СЕКТОРА ЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ УКРАЇНИ ЯК ШЛЯХ НАБЛИЖЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ.....	306
Теличко Оксана Анатоліївна, Чуприна Яна Едуардівна	
РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ЯК ІНСТРУМЕНТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	311
Устименко Володимир Анатолійович, Джабраїлов Руслан Аятшахович, Малолітнева Веста Костянтинівна	
ОСОБЛИВОСТІ ВРАХУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО АСПЕКТУ В ПРАВОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	314
Устінова-Бойченко Ганна Миколаївна	
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	317
Федоренко Юрій Сергійович	
ВІДОКРЕМЛЕНІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ АВСТРАЛІЇ.....	322
Фролов Андрій Юрійович	

СТАНДАРТИЗАЦІЯ РИНКУ ЗЕЛЕНИХ ОБЛІГАЦІЙ.....	325
Хрідочкін Андрій Вікторович	
МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	328
Чернік Світлана Дмитрівна	
ПРАВО ДРУЖИНИ ТА ЧОЛОВІКА НА ПОВАГУ ДО СВОЄЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ...	331
Шмельов Ігор Миколайович	
ХРОНОЛОГІЧНІ ПЕРІОДИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ	334
СЕКЦІЯ 3: ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	
Борисенко Микита Дмитрович	
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	339
Вальчук Соломія Дмитрівна	
ІШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	343
Веретнюк Іван Олегович	
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	348
Воронова Ярослава Андріївна	
РОЛЬ ІШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПЕРСОНАЛІЗОВАНОМУ НАВЧАННІ ТА ОЦІНЮВАННІ ЗНАНЬ	351
Vladyslav Husenko	
IMPLEMENTING BIG DATA AND IOT IN URBAN PLANNING.....	355
Гусєв Артем Олександрович	
ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КОН'ЮНКТУРИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ РІВНІ	358
Завадська Уляна Олегівна	
ЕЛЕКТРОННЕ ПРАВОСУДДЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	362
Золотарьов Олександр Сергійович	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	366
Ivanova Roksolana Yuriivna	
THE ROLE OF INTERNATIONAL BUDGETARY ORGANIZATIONS IN DIGITAL TRANSFORMATION AS A DRIVER OF UKRAINE'S SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION	370
Кліменко Юлія Володимирівна	

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ ТА ЦИФРОВА УЧАСТЬ ГРОМАДЯН У ЖИТТІ ДЕРЖАВИ ЯК СПОСІБ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	373
Коваленко Софія	
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	379
Козирь Дар'я Дмитрівна	
ПРОЗОРІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОВІРИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ РІВНЯ ВІДКРИТОСТІ ДАНИХ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ.....	384
Ямковий Владислав Іванович, Ланткевич Кирило Тарасович	
ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІВ'ЯЗОК У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: АНАЛІЗ КРІЗЬ ПРИЗМУ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	388
Маркова Світлана Вікторівна, Бікулов Дамір Тагірович, Маказан Євгенія Василівна	
ЦИФРОВІ СТРАТЕГІЇ В УПРАВЛІННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	396
Міма Ірина Володимирівна	
ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ.....	400
Мотрич В. А	
ЦИФРОВА ГІДНІСТЬ ЯК НОВА ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ У СИСТЕМІ ПРАВ ЛЮДИНИ	403
Мусіхін Владислав	
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ОДНА З ОЗНАК СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	406
Нестеренко Катерина	
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ	409
Ніколайченко Вікторія Петрівна	
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП.....	413
Одробинська Олександра Володимирівна	
РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ.....	418
Озерський Ігор Володимирович	
ЦИФРОВА ТА ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ.....	421
Олюха Віталій Георгійович	
ПРИНЦИПИ НОРМОПРОЕКТУВАННЯ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ	425
Паливода Сніжана Володимирівна	
ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ	428
Панченков Дмитро Владиславович	
ДОСВІД, ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ.....	432

Парамонова Д. Р.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ЛІКУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТРАВМ: РОЛЬ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ШВИДШОМУ ВІДНОВЛЕННІ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ.....436

Пархоменко Олександр Юрійович, Бережний Михайло Валерійович

ДОСЛІДЖЕННЯ СЕЗОННОЇ ДИНАМІКИ ЯКОСТІ ПОВІТРЯ НА ОСНОВІ ВІДКРИТИХ ДАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ RUTRON 440

Петрішина Тетяна Олександрівна

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В ОСВІТНЬОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ 443

Побережець Ольга Валеріївна

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ: СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ 447

Прибіга Злата Миколаївна

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ 450

ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....450

Рекун Віктор Анатолійович

EU DIGITAL IDENTITY WALLETS ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ ЦИФРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У ЄДИНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦИФРОВИЙ ПРОСТІР 455

Садовенко Марина Михайлівна, Тичина Валентина Вікторівна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПОДАТКОВИХ ПРОЦЕСІВ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 459

Святошнюк Арина Леонідівна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 463

Сойко Катерина Ігорівна

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ДОГОВІР ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ВІРТУАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА 465

Супрун Анатолій Анатолійович

КРИПТОІНДУСТРІЯ ЯК ЗАГРОЗА СТАЛОМУ РОЗВИТКУ.....468

Терещенко Микита Сергійович

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ 471

Тищенко Світлана Іванівна

ОБРОБКА ІОТ-ДАНИХ З ФЕРМЕРСЬКИХ ДАТЧИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ RUTRON ТА APACHE KAFKA 475

Трошкіна Катерина Євгенівна

ДОБРЕ ВІДОМІ ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ 478

Фуркаленко Андрій Ленідович

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ СТИМУЛЮВАННЯ «ЗЕЛЕНОЇ» ВІДБУДОВИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.
.....482

Чубаров Павло Петрович

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ЕПОХУ ДІДЖІТАЛІЗАЦІЇ 485

Шевченко Ольга Андріївна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....489

СЕКЦІЯ 4: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У СУЧАСНУ ДОБУ ВІЙНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ТА ПРАВА; МІСІЯ ЗАХИСТУ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ; КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЯГНЕНЬ, НЕДОЛІКІВ І ПРОБЛЕМ

Andrii Shaikan, Valentina Shaikan

ШЛЯХ УКРАЇНИ ДО НАТО, АБО ПОЛІТИКА СТРИМУВАННЯ ТА ГАЛЬМУВАННЯ
.....492

Гринюк Наталія Сергіївна

РЕЛІГІЙНИЙ ФУНДАМЕНТАЛІЗМ РПЦ В АСПЕКТІ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ
.....504

Дубровська Вікторія

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ ПРЕЦЕДЕНТІВ У КВАЛІФІКАЦІЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ВІЙСЬКОВОГО ЗЛОЧИНУ.....508

Єгоркіна Таміла Андріївна

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК КУЛЬТУРНО-ОНТОЛОГІЧНА ВІДПОВІДЬ НА СУСПІЛЬНІ ВИКЛИКИ: ДОСВІД МАЙДАНУ ТА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 512

Катасонова Кароліна Костянтинівна

ВАЖЛИВІСТЬ ПОДОЛАННЯ КОЛОНІАЛІЗМУ В УКРАЇНІ.....516

Лабуз Максим Миколайович

ПОРІВНЯННЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ З СУЧАСНОЮ ВІЙНОЮ В УКРАЇНІ 520

Петкова Софія Сергіївна

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ, ВОЛОНТЕРСЬКА ДОПОМОГА В ЗАХИСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ ..523

Сухацький Р. П.

АСПЕКТИ ІСТОРІЇ ВИНИКНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ РОЗВІДКИ ТА ЇЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ 528

СЕКЦІЯ 5: СТАЛІЙ РОЗВИТОК МІСТ І ГРОМАД

Богданова Вікторія

РОЗВИТОК СПІВРОБІТНИЦТВА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 532

Бородіна Оксана Анатоліївна

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ НА ПОСТРАЖДАЛИХ ТА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ: ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ.....535

Галунець Наталія

РОЛЬ БІЗНЕС-ІНКУБАТОРІВ У РОЗВИТКУ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....539

Данільченко Сергій Олександрович

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ І ГРОМАД В УКРАЇНІ 543

Дацко Катерина Павлівна

СТАНДАРТИ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ФУНДАМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД 546

Дрозд Андрій Сергійович

СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ І ГРОМАД.....549

Крамський Сергій Олександрович

Е-УРЯДУВАННЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК НАДАННЯ ПОСЛУГ В ТУРБУЛЕНТНИХ УМОВАХ 554

Кропивянський Дмитро Олександрович

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ 556

Кучмієва Тетяна Сергіївна, Онопрійчук Денис Олегович

ЕФЕКТИВНІСТЬ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 559

Олексій Євгенович Куш

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ: ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ ВІД КОНЦЕНТРАЦІЇ ДО ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ 563

Анастасія Лихолай

РОЛЬ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ ТЕРИТОРІЙ 566

Лівандовська Олена Артемівна

ЗЕЛЕНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ЯК СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ 572

Нікітіна Діана Олександрівна

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....575

Kateryna Odizhna

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF CITIES AND COMMUNITIES.....578

Олійник Д. І.

СТРАТЕГІЇ ТУРИЗМУ ЛЬВІВСЬКОЇ ГРОМАДИ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ СВІТОВОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ТУРИСТИЧНИХ РИНКІВ 581

Петриченко Олександр

Добрянська Наталія

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ НА РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ.....587

Прогонюк Людмила Юріївна	
ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ ТА ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ НА ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	591
Радько Вікторія Миколаївна	
СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР	595
Романюк Юрій Миколайович	
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТОРГІВЛІ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ В УКРАЇНІ.....	599
Шишпанова Наталія Олександрівна	
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ВИКЛИКИ, ДОСЯГНЕННЯ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	602
СЕКЦІЯ 6: СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	606
Багашова Наталя Володимирівна	
РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ	606
Виногородська Євгенія Сергіївна	
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УЧАСТІ МАЛОЛІТНЬОЇ/НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ	611
Вікторова Вероніка Вікторівна	
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК САМООЦІНКИ ТА РІВНЯ ТРИВОГИ.....	613
Громченко Анна Олександрівна	
ЛЮДСЬКІ УПЕРЕДЖЕННЯ ЩОДО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: СТРАХИ, МІФИ ТА РЕАЛЬНІСТЬ.....	617
Дроздова Софія Євгеніївна	
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З КОМБІНОВАНИМИ СЕНСОРНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	621
Ємець Андрій Сергійович	
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	625
Какарека Богдан Сергійович	
ПСИХОЛОГІЯ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	628
Косяк Олег Володимирович	
ОКРЕМІ ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ..	632
Лин Єлизавета Олександрівна	
КОГНІТИВНІ УПЕРЕДЖЕННЯ ЯК БАР'ЄР НА ШЛЯХУ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ...	635
Рискаль Олександр Миколайович	
РОЛЬ ЛІДЕРСЬКИХ НАВИЧОК У ПРОСУВАННІ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СЕРЕД МОЛОДІ.....	639

Самойленко Марія Сергіївна

ЗНАЧЕННЯ СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
ЗГВАЛТУВАНЬ.....644

Стовба Софія Костянтинівна

РОЛЬ НЕГАТИВНИХ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМОДІЙ У ФОРМУВАННІ
СОЦІАЛЬНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ.....647

Сніжана Волощук В'ячеславівна

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ
СВІДОМОСТІ ТА ПОВЕДІНКОВИХ СТРАТЕГІЙ.....650

Тимошенко Наталія Леонідівна

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ САМОТНОСТІ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ
ОСОБИСТОСТІ.....654

Черних Анастасія Юріївна

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ: КЛЮЧ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ
.....658

Шулюк Надія Іванівна

ПСИХОЛОГІЧНЕ ПРОФОРІЄНТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ:
ФОРМУВАННЯ СВІДОМОГО ТА ПРОФЕСІЙНО СТІЙКОГО ФАХІВЦЯ.....661

СЕКЦІЯ 7: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМИ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 665

Волікова Марина Миколаївна

ПРАВНИЧА ОСВІТА: СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....665

Головань Тетяна Георгіївна

МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ ТА НАЦІОНАЛЬНИМИ РЕАЛІЯМИ: У
ПОШУКАХ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ.....668

Дубяга Михайло Вадимович

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.....672

Петков С.В. , Макарова Т.П.

ВІДПОВІДНІСТЬ, ОСНОВА ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ
ОСВІТИ, НАУКИ І ПРАКТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....676

СЕКЦІЯ 8: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР.....683

Батюк Антон Олегович

ДЕОКУПАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ.....683

Нарожна Олена Володимирівна

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ЗАХИСТУ АРХЕОЛОГІЧНИХ ПАМ'ЯТОК ЯК
СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ.....687

Щекун О.А.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВТОНОМНИХ УТВОРЕНЬ ЯК ІНСТРУМЕНТУ РЕІНТЕГРАЦІЇ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ: ДОСВІД ЄВРОПИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	691

СЕКЦІЯ 1: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Адамович Оксана Вікторівна
*доктор філософії, старший викладач кафедри
цивільного та господарського права
юридичний факультет
Національного університету біоресурсів і
природокористування України*

Касинець Діана
*здобувачка групи ПР-23-2
юридичний факультет
Національного університету біоресурсів і
природокористування України*

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ СПІЛЬНОЇ ОПІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Сучасні виклики, спричинені повномасштабною збройною агресією Російської федерації проти України, істотно вплинули на функціонування інститутів сімейного права, зокрема – на механізми захисту прав та інтересів дітей. В умовах воєнного стану значно ускладнюється здійснення батьківських прав, зростає кількість випадків розлуки між дитиною та одним або обома батьками, змінюються життєві обставини, які вимагають нових підходів до визначення форм виховання та опіки. У цьому контексті особливого значення набуває інститут спільної опіки, який поступово формується як окрема складова механізму реалізації сімейно-правових норм. Його поява зумовлена зростаючим розумінням необхідності збереження повноцінного зв'язку дитини з обома батьками після їх розлучення або припинення спільного проживання.

У європейській практиці така модель уже тривалий час розглядається як ефективна альтернатива одноосібній опіці. Вона ґрунтується на принципі рівної відповідальності обох батьків та забезпечення сталого емоційного й

психологічного розвитку дитини. В українських умовах, попри відсутність прямої законодавчої регламентації, спільна опіка активно реалізується судами через гнучке тлумачення норм Сімейного кодексу України та із посиланням на міжнародні стандарти прав дитини.

Суди, розглядаючи питання спільної опіки, як правило, виходять із цілого комплексу критеріїв: від стабільності середовища, у якому проживає дитина, до її прихильності, вікових особливостей та здатності кожного з батьків виконувати виховні функції. Важливо, що інститут спільної опіки розглядається як почергове проживання дитини з обома батьками та як система спільного прийняття рішень щодо освіти, лікування, дозвілля, тощо [1].

Значну роль у становленні інституту спільної опіки в Україні відіграє Верховний Суд. Зокрема, у постанові від 16 лютого 2024 року по справі № 465/6496/19 [2] вперше в українській судовій практиці застосував модель спільної батьківської опіки над дітьми. При вирішенні спору у цій справі Верховний Суд керувався принципом рівності прав і обов'язків батьків, положеннями міжнародного законодавства, ратифікованого Україною, передусім – Конвенцією про права дитини 1989 року. В п. 103 – 104 постанови Верховний Суд вказав на переваги моделі спільної опіки і зазначив, що спільне батьківство слід сприймати як координацію між дорослими у їхніх батьківських ролях і здатність підтримувати та допомагати один одному. Така модель, на думку колегії суддів, сприяє покращенню співпраці між батьками та зменшенню ризику потенційних суперечок, оскільки вона вільна від тягара переможець - переможений (прим. у порівнянні з моделлю, при якій місце проживання дитини визначається з одним із батьків). Спільна фізична опіка сприяє відкритому спілкуванню між батьками, мінімізації конфліктів та розчарувань, приносить користь стосункам матір - дитина і батько – дитина [3].

У постанові від 18 грудня 2024 року по справі № 381/2182/22 Верховний Суд наголосив, що суд апеляційної інстанції припустився помилки, не розглянувши можливості запровадження моделі спільної опіки, хоча обидва батьки мали рівні матеріально-побутові умови та виявляли готовність брати

участь у житті дитини [4]. Суд касаційної інстанції прямо послався на Резолюцію Парламентської Асамблеї Ради Європи № 2079 від 02 жовтня 2015 року, яка закликає держави-учасниці сприяти впровадженню спільної батьківської відповідальності. Такий підхід відображає європейські тенденції і дає підстави для правового узагальнення на рівні національної доктрини.

У контексті зазначеної постанови заслуговує на увагу також позиція щодо ролі органів опіки та піклування, які, за висновками суду, не забезпечили належного дослідження психологічного стану дитини, її прихильностей і не запропонували варіантів реалізації спільної опіки. Водночас досвід іноземних країн, де інститут спільної опіки є законодавчо врегульованим (наприклад, Франція, Німеччина, Швеція), демонструє, що саме органи з питань захисту дітей відіграють ключову роль у посередництві між батьками, формуванні графіків контакту, психологічному супроводі адаптаційного періоду. Отже, в Україні актуальним залишається питання підвищення кваліфікації фахівців у сфері сімейної медіації та розроблення алгоритмів дій органів опіки у справах про спільну опіку [5].

Вважаємо, що механізм реалізації спільної опіки потребує подальшої деталізації на нормативному рівні. У чинному Сімейному кодексі України містяться лише загальні положення щодо рівних прав та обов'язків батьків. У цьому контексті варто враховувати рекомендації Комітету ООН з прав дитини, згідно з якими спільна опіка вважається найкращою моделлю збереження емоційної стабільності дитини після розлучення батьків, за умови її безпеки та відсутності насильства. Спільна опіка дозволяє знизити емоційний тиск на дитину, уникнути феномену «батьківського відчуження» та зберегти відчуття належності до обох сімейних гілок.

Необхідність нормативного закріплення моделі спільної опіки також обумовлюється сучасними соціальними трансформаціями. Сімейні відносини стають більш гнучкими, а обов'язки по вихованню дітей дедалі частіше розподіляються рівномірно, незалежно від статі батьків. Як зазначає М. М. Дякович, правове регулювання сімейних відносин повинно відображати

актуальні суспільні реалії та сприяти зміцненню інституту батьківства як активної виховної функції [6, с. 234]. Саме тому, вважаємо, що необхідно доповнити Сімейний кодекс України окремим розділом, який би визначав правові засади реалізації спільної фізичної і юридичної опіки, а також регламентував участь органів державної влади у цьому процесі.

Окрему увагу слід приділити підходу до врахування думки дитини. У постанові Верховного Суду від 18 грудня 2024 року по справі № 381/2182/22 [4] суд наголосив на обов'язковості дослідження думки дитини у відповідності до її віку та рівня зрілості. У Європейському суді з прав людини (справа «М.С. проти України», 2017 р.) підкреслюється, що дитина має право бути вислуханою у всіх судових процедурах, що її стосуються. Спільна опіка має реалізовуватись не як компроміс між дорослими, а як правовий механізм, що ураховує автономну волю дитини у безпечному і підтримуючому середовищі.

Отже, інститут спільної опіки в Україні знаходиться на етапі активного формування під впливом судової практики, міжнародних стандартів та еволюції сімейного законодавства. Його належне закріплення і практична реалізація відкривають можливості для забезпечення психологічної рівноваги дитини після розлучення батьків, сприяють більш ефективному виконанню батьківських обов'язків та встановленню конструктивного діалогу між сторонами. Спільна опіка не лише правова конструкція – це передусім ціннісний орієнтир на рівність, партнерство і добробут дитини у складних життєвих обставинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кравчик М. Б. Особливості визнання шлюбу недійсним // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції : наук. зб. / Дніпров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Серія: Юридичні науки. Вип. 4. 2018. С. 49–53.

2. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 16.02.2024 р. у справі № 465/6496/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117043854> (дата звернення: 31.03.2025).

3. Корнієнко М. Спільна батьківська опіка над дітьми: новий підхід Верховного Суду. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/225906_splna-batkvska-opka-nad-dtmi-noviy-pdkhd-verkhovnogo-sudu (дата звернення: 31.03.2025).

4. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 18.12.2024 р. у справі № 381/2182/22. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/123992119> (дата звернення: 31.03.2025).

5. Цивільний процес: навч. посіб. / К. Р. Резворович, О. С. Юнін, М. П. Юніна та ін. Дніпро : Дніпропетров. держ. ун-т внутр. справ, 2023, 224 с.

6. Дякович М. М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків : ЕКУС, 2022, 416 с.

Анзіна Влада Володимирівна
Здобувачка вищої освіти групи ПР-24
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: **Міма Ірина Володимирівна**
к.ю.н., доцент кафедри права
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Нині, коли Україна переживає період збройного конфлікту, питання проведення вільних виборів набуває особливої актуальності та значущості. Демократія завжди була наріжним каменем конституційного ладу, проте криза, спричинена війною, ставить під сумнів можливість реалізації фундаментального виборчого права громадян. Конституція України гарантує участь громадян у формуванні влади через демократичні вибори, що є виразом політичного самовизначення народу. Водночас введення воєнного стану, яке регулюється нормами Конституцією України та Законом України «Про правовий режим воєнного стану» визнається підставою, що ускладнює реалізацію виборчого процесу. Зокрема, встановлює особливий порядок дотримання прав громадян, що передбачає тимчасове обмеження деяких демократичних процедур, зокрема виборів, з метою забезпечення державної безпеки та збереження життєдіяльності держави [1]. Українське законодавство, з одного боку, гарантує право громадян на участь у виборах, а з іншого – не містить чітких механізмів проведення цих процесів у період воєнного стану.

Дослідження цього питання набуває особливого значення, оскільки поєднує традиційні конституційно-правові підходи з аналізом сучасних викликів, зумовлених війною. З одного боку, теоретичні засади демократичного устрою в Україні не дозволяють відмовлятися від принципу вільних виборів, що закріплений у Конституції. З іншого боку, практика проведення виборів у період

воєнного стану демонструє, що збереження демократичних процесів потребує пошуку альтернативних методів та інноваційних рішень. Міжнародний досвід свідчить, що навіть у часи збройних конфліктів країни зберігали або адаптували виборчі процедури до нових умов. Так, у Великобританії під час Другої світової війни вибори були відтерміновані, тоді як Ізраїль знаходив способи проведення голосувань за наявності воєнних дій, що свідчить про гнучкість та адаптивність демократичних інститутів [2]. Цей досвід вказує на можливість пошуку компромісних рішень, які б дозволили реалізувати право громадян на участь у політичному житті навіть за умов екстремальних обставин.

Однак реалізація ідеї проведення виборів у воєнний час стикається з низкою юридичних та практичних викликів. По-перше, питання безпеки залишається одним із головних бар'єрів: фізична небезпека для виборців, членів виборчих комісій та організаторів може серйозно завадити нормальному функціонуванню виборчої системи. По-друге, забезпечення доступу громадян до виборчих дільниць у зоні бойових дій або для тих, хто тимчасово переміщений, є надзвичайно складним завданням. Крім того, сучасні технологічні рішення, зокрема електронне голосування, пропонують альтернативу традиційним методам, але вони також пов'язані з низкою ризиків, включаючи загрозу кібербезпеки та можливі маніпуляції з даними. Таким чином, питання проведення виборів під час війни вимагає комплексного підходу, який враховує не лише юридичні аспекти, а й практичні обмеження та ризики, що можуть виникнути у процесі реалізації виборчого механізму [3, с. 3]. Тому виникає необхідність розробки спеціального правового режиму, який би дозволяв адаптувати існуючі виборчі процедури до умов війни. Одним із можливих рішень є розробка законодавчої ініціативи, що передбачатиме створення безпечних виборчих дільниць у регіонах, вільних від бойових дій, а також використання дистанційних цифрових технологій для забезпечення участі у голосуванні. Таке рішення могло б стати практичною і методичною новацією, здатною забезпечити баланс між необхідністю збереження демократичних принципів і вимогами безпеки держави [4]. Проте, при цьому особливу увагу слід

приділяти питанням забезпечення достовірності підрахунку голосів та захисту даних, що є ключовими для довіри до результатів виборів.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що питання проведення вільних виборів під час воєнного стану є надзвичайно складним і багатогранним. Воно вимагає поєднання теоретичного аналізу конституційних норм з практичними аспектами організації виборчого процесу у кризових умовах. Незважаючи на наявні виклики, враховуючи досвід інших країн, демократичні принципи можуть бути збережені навіть у періоди надзвичайних обставин, адаптуючи державні інституції та правові механізми до нових реалій з метою стабілізації та розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05. 2015 р. № 389-VIII Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-VIII> (дата звернення: 23.02.2025).
2. Досвід проведення виборів у демократичних країнах і виживання демократії під час війни : Громадянська мережа ОПОРА. URL: <https://www.oporaua.org/vybory/dosvid-provedennya-viboriv-u-demokraticnih-krayinah-i-vizhivannya-demokratiyi-pid-chas-viyni-25343> (дата звернення: 24.02.2025).
3. Токар В. Електронне голосування: перспективи впровадження в Україні: Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-02/tokar-1.pdf> (дата звернення: 24.02.2025).
4. Закон України «Про державний реєстр виборців» : Відомості Верховної Ради України. 2007. № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16> (дата звернення: 23.02.2025).

Анциферова Аліна Юріївна
*здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальності 081 «Право»
кафедри державно-правових гуманітарних наук ННГІ
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

Науковий керівник: **Бортняк Катерина Василівна**, *к.ю.н.,
доцент кафедри державно-правових гуманітарних наук ННГІ
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕТИНУ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ПІД ЧАС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Введення в Україні правового режиму воєнного стану внаслідок повномасштабного вторгнення докорінно змінило правове регулювання переміщення громадян, особливо через державний кордон. Поточний збройний конфлікт та динамічні зміни до правил перетину кордону, що постійно вносяться українським урядом, підкреслюють неминущу актуальність та практичну значущість цього дослідження для правників та всього населення, якого ці зміни стосуються.

Розглядувана тема є показовим прикладом складної взаємодії між імперативами національної безпеки та збереженням індивідуальних свобод під час війни, що є центральним питанням конституційного та міжнародного права. Постійна еволюція правил перетину кордону, про що свідчать часті внесення змін, свідчить про безперервне напруження між потребами держави у сфері безпеки та суспільними й індивідуальними вимогами щодо більшої свободи пересування. Це динамічне правове середовище потребує пильного аналізу. Різноманітні категорії громадян, яких стосуються ці норми, підкреслюють необхідність глибокого правового аналізу, який би враховував специфічні права та вразливості кожної групи як за національним, так і за міжнародним правом. Є очевидним, що уніфікований підхід до обмежень на перетин кордону є неможливим з огляду на різні обов'язки та права різних категорій громадян. Наприклад, обмеження щодо чоловіків призовного віку безпосередньо пов'язані

з мобілізаційними заходами, тоді як норми для дітей мають на меті перш за все їхню безпеку та добробут. Правовий аналіз має враховувати ці різні контексти та забезпечити, щоб норми були належним чином адаптовані та пропорційними для кожної групи.

Правове регулювання перетину державного кордону України в умовах воєнного стану базується на комплексній системі нормативно-правових актів різного рівня. Фундаментальною основою є Конституція України [1], яка у статті 64 передбачає можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод громадян, включаючи право на вільне пересування, в умовах воєнного стану. Конкретизація цього положення відбувається в Законі України «Про правовий режим воєнного стану» [2], який детально регламентує підстави, процедуру введення та наслідки дії воєнного стану, зокрема визначає можливі обмеження щодо перетину державного кордону.

Надзвичайно важливу роль у регулюванні даного питання відіграють укази Президента України. Зокрема, Указ Президента від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [3] та подальші укази про його продовження встановлюють часові рамки дії воєнного стану та уповноважують відповідні органи державної влади запроваджувати необхідні обмеження. Ці нормативні акти створюють правові підстави для запровадження особливого порядку перетину державного кордону в період воєнного стану.

У мирний час основними вимогами для перетину державного кордону громадянами України зазвичай були пред'явлення дійсного паспорта (внутрішнього або закордонного) та проходження митного та прикордонного контролю відповідно до Закону «Про прикордонний контроль» [4] та постанови № 57.

В умовах правового режиму воєнного стану процедури стали значно складнішими та більш обмежувальними, особливо для певних категорій громадян. Ключовою відмінністю є обов'язкова вимога для чоловіків віком від 18 до 60 років мати при собі та пред'являти військово-обліковий документ (у паперовій або електронній формі, можливо, через додаток «Резерв+») разом з

документами, що посвідчують особу, на вимогу уповноважених представників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки та прикордонників. У мирний час такої загальної вимоги не існувало. Було введено загальні обмеження на виїзд чоловіків віком від 18 до 60 років та жінок, які є військовозобов'язаними, за винятком осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації відповідно до статті 23 Закону «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [5]. До цих категорій належать особи з інвалідністю, батьки багатьох дітей, одинокі батьки, студенти певних програм та інші. Для дітей під час воєнного стану було значно спрощено правила щодо згоди другого з батьків, дозволивши виїзд у супроводі одного з батьків без нотаріально завіреної згоди іншого. У мирний час така згода зазвичай вимагалася. Військовослужбовці тепер потребують спеціального дозволу від свого командування для перетину кордону, навіть під час відпустки, що передбачає формальну процедуру подання рапорту та надання відповідних документів.

Введення воєнного стану призвело до значної посилення контролю за перетином кордону, особливо для чоловіків призовного віку. Запровадження обов'язкового військового обліку та широких обмежень на виїзд відображає пріоритетність національної оборони над загальною свободою пересування. Хоча обмеження були посилені для багатьох, спрощення правил для дітей свідчить про зосередженість на сприянні їхній безпеці та добробуту під час конфлікту, надаючи перевагу їхній можливості виїхати з небезпечних зон хоча б з одним із батьків або опікунів.

Функціонування системи прикордонного контролю в умовах воєнного стану супроводжується низкою проблемних аспектів, які потребують системного вирішення. Однією з найбільш гострих проблем є формування значних черг на кордоні, особливо на пунктах пропуску з країнами Європейського Союзу. Ця проблема зумовлена кількома факторами: масовим виїздом громадян України за кордон у перші місяці повномасштабного вторгнення; збільшенням потоку гуманітарної допомоги; поверненням частини біженців в Україну; а також

необхідністю проведення більш ретельних перевірок в умовах підвищених безпекових ризиків.

Значною проблемою залишаються технічні збої в роботі інформаційних систем прикордонного контролю. Інтенсивна експлуатація технічних засобів, кібератаки з боку країни-агресора, а також недостатня пропускна здатність каналів зв'язку на окремих ділянках кордону призводять до періодичних збоїв у роботі автоматизованих систем прикордонного контролю. Це, у свою чергу, спричиняє затримки в оформленні осіб і транспортних засобів та створює додаткові незручності для подорожуючих.

Окремим викликом є захист прав вразливих категорій осіб при перетині кордону. Йдеться передусім про дітей, осіб з інвалідністю, літніх людей та осіб, які потребують невідкладної медичної допомоги. В умовах значних черг та посилених заходів безпеки існує ризик порушення прав цих категорій осіб, їх дискримінації або ненадання необхідної допомоги.

Проведене дослідження особливостей перетину державного кордону під час правового режиму воєнного стану в Україні дозволяє сформулювати низку важливих узагальнень та висновків. Насамперед, слід зазначити, що введення воєнного стану в Україні призвело до суттєвих змін у правовому регулюванні перетину державного кордону, які спрямовані на забезпечення національної безпеки, територіальної цілісності та обороноздатності держави в умовах збройної агресії.

Позиція автора, полягає в тому, що хоча введення обмежень на перетин кордону є необхідним заходом для національної безпеки в умовах триваючого збройного конфлікту, складність та часті зміни до правил створюють значні труднощі для громадян. Забезпечення чіткості, послідовності та пропорційності застосування цих правил є першочерговим завданням для підтримання верховенства права та захисту основних прав людини. Постійний судовий нагляд та наявність ресурсів для громадян, які потребують роз'яснень, є позитивними аспектами. Однак для досягнення належного балансу між імперативами безпеки та індивідуальними свободами в цій надзвичайній ситуації необхідні постійна

оцінка та вдосконалення правил. Подальше вдосконалення системи прикордонного контролю має відбуватися з урахуванням балансу між інтересами безпеки держави та забезпеченням прав людини, що є фундаментальним принципом правової держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: офіційний текст. Київ: КМ, 2019. 96 с
2. Про правовий режим воєнного стану. Закон України № 389-VIII від 12 травня 2015 року. *Відомості Верховної Ради*. 2015. Випуск 28. С. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 28.03.2025)
3. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. Офіційний веб-сайт інтернет-представництва Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 29.03.2025)
4. Про прикордонний контроль. Закон України № 1710-VI від 5 листопада 2009 року. *Відомості Верховної Ради*. 2010. Випуск 6. С. 46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1710-17#Text> (дата звернення: 30.03.2025)
5. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію. Закон України № 3543-XII від 21 жовтня 1993 року. *Відомості Верховної Ради*. 1993. Випуск 44. С. 416. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 30.03.2025)

Боришкевич Олександр Васильович
*Аспірант, Таврійський національний
університет імені В. І. Вернадського*
0009-0001-9137-5339

Науковий керівник: **Бортняк Валерій Анатолійович**
доктор юридичних наук, професор

ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО СТАНУ

Після завершення активної фази бойових дій в Україні особливої актуальності набуває питання відновлення демократичних процесів, зокрема реалізації виборчих прав громадян. Особливої уваги потребують переміщені особи, які через війну або залишили свою домівку в межах країни, або виїхали за кордон. В обох випадках йдеться про мільйони українців, які мають право голосу, але не завжди мають змогу цим правом скористатися. Правові виклики тут різні – і всі вони потребують негайного вирішення.

Після завершення бойових дій питання забезпечення виборчих прав переміщених осіб набуває особливої ваги у контексті відновлення демократичних процесів в Україні. У цьому аспекті правове становище ВПО та громадян, які виїхали за межі країни, потребує окремого аналізу, оскільки існуюча виборча система України має територіальне спрямування, що ускладнює реалізацію виборчого права особами, які вимушено змінили своє місце проживання.

Внутрішньо переміщені особи стикаються з труднощами, пов'язаними з відсутністю офіційної реєстрації за новим місцем проживання, що фактично позбавляє їх можливості голосувати на місцевих виборах. Попри наявну процедуру зміни виборчої адреси, вона залишається недостатньо ефективною в умовах післявоєнної реальності. Також виникають правові колізії між законодавством про вибори та нормативними актами, що регулюють статус ВПО.

У 2020 році в Україні було спрощено процедуру зміни виборчої адреси, дозволивши ВПО голосувати на місцевих виборах за місцем фактичного проживання. Відповідно до Виборчого кодексу України [2], виборець може подати заяву про зміну виборчої адреси до органу ведення Державного реєстру виборців. Однак, на практиці ця процедура залишається недостатньо ефективною. За даними Міжнародної фундації виборчих систем (IFES), лише незначна частина з понад 1,4 мільйона ВПО скористалася цією можливістю на місцевих виборах 2020 року [3].

Станом на квітень 2025 року в Україні офіційно зареєстровано майже 5 мільйонів внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Водночас, за оцінками Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, кількість незареєстрованих переселенців може сягати 7 мільйонів осіб. Таким чином, загальна кількість ВПО в Україні становить близько 12 мільйонів осіб, з яких приблизно 42% офіційно зареєстровані, а 58% залишаються незареєстрованими [4].

Незважаючи на значну кількість українських громадян за кордоном, їхня участь у виборах залишається обмеженою. На президентських виборах 2019 року лише 59 830 з 552 357 зареєстрованих виборців за кордоном скористалися своїм правом голосу, що становить приблизно 1% від загальної кількості українців за кордоном. Основними перешкодами є територіальна недоступність виборчих дільниць, оскільки вони розташовані переважно при дипломатичних установах, що ускладнює доступ для багатьох виборців. Крім того, відсутність альтернативних способів голосування, таких як електронне чи поштове голосування, обмежує можливості громадян реалізувати своє виборче право. Станом на початок 2025 року, за даними Центру економічної стратегії, за кордоном перебуває близько 5,2 мільйона українських біженців, які залишили країну внаслідок повномасштабного вторгнення Росії.

Правова неврегульованість процедур голосування за кордоном також створює додаткові труднощі. Зокрема, для включення до списку виборців за кордоном громадянину необхідно особисто звернутися до дипломатичної

установи або надіслати відповідні документи поштою, що є ризикованим та незручним. Відсутність законодавчо закріплених механізмів дистанційного голосування та обмежена кількість виборчих дільниць за кордоном ускладнюють процес волевиявлення для мільйонів українців, які тимчасово перебувають за межами країни.

Висновки. Необхідним є комплексне оновлення законодавства про вибори із запровадженням спрощеної процедури зміни виборчої адреси для ВПО, розширенням мережі закордонних виборчих дільниць, а також законодавчим підґрунтям для впровадження дистанційного голосування. Забезпечення виборчих прав переміщених осіб – один із ключових чинників відновлення довіри до демократичних інститутів в умовах післявоєнного відродження України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року №389-VIII. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250.
2. Виборчий кодекс України: Закон України від 19.12.2019 № 396-IX. // Відомості Верховної Ради України. – 2020. – № 7-9. – Ст. 48.
3. Міжнародна фундація виборчих систем. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ifesukraine.org/>
4. Вересюк, І. В Україні 7 мільйонів незареєстрованих переселенців. – [Електронний ресурс] // Суспільне Новини. – 2024. – 21 березня. – Режим доступу: <https://suspiilne.media/412176-v-ukraini-7-miljoniv-nezareestrovanih-pereselenciv-veresuk/>
5. Виклики перших післявоєнних виборів. USAID. 2024 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2024/01/Zvit-za-rezultatamy-4-h-gromadskyh-obgovoren-z-vyznachennya-vyklykiv-07.11.23-23.11.23.pdf>

Ботнаренко Ірина Анатоліївна
*старший науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Проблема булінгу стає все більш гострою в сучасному суспільстві. В контексті висвітлюваного питання особливе місце відводиться булінгу в освітньому (шкільному середовищі). Зокрема, нещодавно оприлюднені в соціальних мережах відео зі «звіриним» побиттям і цькуванням неповнолітніх, що відбулись в різних областях України з відносно циклічною послідовністю, вразили своєю жорстокістю та цинізмом навіть психічно стійких осіб. Не буде перебільшенням твердження про те, що такі кричущі випадки, з поміж іншого, пов'язані з соціально-психологічною атмосферою в суспільстві, обумовленою в значній мірі нинішнім воєнним конфліктом та його наслідками, а тому вимагають негайного реагування з боку відповідних органів та уповноважених суб'єктів.

Нажаль, цькування та залякування стало одним із аспектів міжособистісних стосунків у навчальному середовищі, а тому змушує бити на сполох, адже насильство, як відомо, породжує насильство, і це – дуже страшна тенденція.

Поняття «булінг» відносно нове в українському законодавстві та мовознавстві (законодавче закріплення отримало в 2018 р.), і разом з тим, останнім часом широко вживане. Дослідження ж цього явища почалися більше сорока років тому, коли розуміння поняття було окреслено як «агресивні, навмисні дії, що здійснюються групою або окремою особою неодноразово та протягом тривалого часу проти жертви, яка не може легко захистити себе» [1, с. 240]. В загальному розумінні булінг розглядають як підвид агресивної поведінки,

здебільшого групової, і, разом з тим, особливо жорстокої, спрямованої проти особи, яка не в змозі ефективно захистити себе. Знуцання, цькування, збиткування, тиск, терор, третирування – далеко не повний перелік тотожних булінгу термінів, якими окреслюється зміст діянь, що охоплюються цим явищем.

Скандинавський вчений Д. Олвеус, автор багатьох ідей, пов'язаних з зародженням феномену булінгу, описує його як особливий вид насильства, коли одна людина (або група) фізично нападає або загрожує іншій людині (групі), останній з яких слабкіше і не може себе захистити ні фізично, ні морально (1974 р.) [2]. Вчений також виділив ознаки, які найбільш характерно відображають цей вид насильницької поведінки: 1) мета – завдання фізичної або психологічної шкоди; 2) систематичність (повторюваність) діяння; 3) наявність дисбалансу сил (сильніша особа чи група осіб нападають на слабшу) [3, с. 2].

Звернемо увагу на ознаки булінгу, на яких акцентують увагу науковці-експерти, і які прописано в чинному законодавстві, зокрема Порядку реагування на випадки булінгу (цькування), затвердженого наказом МОН України від 28 грудня 2019 року № 1646:

«Ознаками булінгу (цькування) є систематичне вчинення учасниками освітнього процесу діянь стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, в тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, а саме: а) умисне позбавлення їжі, одягу, коштів, документів, іншого майна або можливості користуватися ними, перешкоджання в отриманні освітніх послуг, примушування до праці та інші правопорушення економічного характеру; б) словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи; в) будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної чи фізичної поведінки сексуального характеру, зокрема принизливі погляди, жести, образливі рухи тіла, прізвиська, образи, жарти, погрози, поширення образливих чуток; г) будь-яка форма небажаної фізичної поведінки, зокрема ляпаси, стусани, штовхання, щипання,

шмагання, кусання, завдання ударів; д) інші правопорушення насильницького характеру» [4].

В результаті вивчення наукових надбань з проблематики булінгу ми також виявили різноманітність проявів цього явища, які, як і будь-яку насильницьку поведінку загалом, дослідники зводять в чотири основні блоки (форми): фізичне, психологічне, економічне, сексуальне.

Варто зауважити, що вкрай негативно це явище впливає на соціалізацію особи – жертви булінгу, спричиняючи: неадекватне сприймання себе – занижену самооцінку, комплекс неповноцінності, беззахисність; негативне сприймання однолітків – відсторонення від спілкування, самотність, часті прогули у школі; неадекватне сприймання реальності – підвищену тривожність, різноманітні фобії, неврози; девіантну поведінку – схильність до правопорушень, суїцидальні наміри, формування алкогольної, тютюнової чи наркотичної залежності [5].

Враховуючи надшкідливий характер цього явища, цілком закономірно, що воно розглядається як серйозний виклик у сфері громадського здоров'я, а втручання для запобігання/боротьби з ним насамперед стосується шкільного середовища. Педагогічний колектив – це ті, хто, використовуючи власні емоційні компетенції та зосереджуючись на навчальному кліматі, на розвинутих стосунках між учнями, можуть насамперед надати необхідну підтримку як агресивним учням, так і учням-жертвам у спробі запобігти цькуванню в майбутньому. Стратегії протидії булінгу, які наразі пропагуються на всіх рівнях, мають передусім підвищити обізнаність про існування та серйозність наслідків булінгу для здоров'я дітей серед основних учасників, залучених до освітньої діяльності: вчителів, батьків та учнів.

На нашу думку, державна політика щодо протидії булінгу повинна, передусім передбачати дієве втручання на системному рівні (від загального (загальносоціальних заходів) до конкретного (індивідуальної профілактики)) з тим, щоб закласти основу для ряду більш визначених і цілеспрямованих втручань, які будуть розгортатися в навчальних закладах, шляхом окреслення відповідних цілей, директив та очікуваних результатів. В цьому аспекті,

видається, протидія цьому явищу вимагає скерування дій на рівні освітньої системи щодо протидії булінгу, яка повинна визначати оптимальні заходи втручання на трьох щабелях: а) навчання педагогічного персоналу; б) навчання членів сім'ї (батьків); в) формувально-коректувальні підходи до учнів. Крім того, сучасні вектори шкільної політики у забезпеченні безпечного та шанобливого середовища серед учасників навчального процесу повинні бути зміщені у бік суттєвого посилення заходів впливу на порушників (виховних, каральних тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Ersilia Menesini. [Christina Salmivalli](#). Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. *Psychology, Health & Medicine*. 2017. Volume 22, Pages 240-253. DOI: <https://doi.org/10.1080/13548506.2017.1279740>.
- 2.Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*: Wiley.- 215 p.
- 3.Olweus, D. (1999). Norway. In P.K.Smith,, Y. Morita, Junger-Tas, J., Olweus, D., Catalano, R., & Slee, P. (Eds). *The nature of school bullying: A cross-national perspective*. Routledge, P. 1-21.
- 4.Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 р. № 1646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text>.
- 5.Протидія булінгу (короткий опис, приклади). URL: <http://lt.multycourse.com.ua/ua/page/22/103>.

Бурдельна Софія Сергіївна, студентка-клініцистка 3 курсу,
юридичної клініки «Громадська юридична приймальня»
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник: **Романюк Віталія Анатоліївна**, доцент кафедри
європейського та міжнародного права, к.ю.н, доцент, юрисконсульт I
категорії юридичної клініки «Громадська юридична приймальня»
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

МАТЕРІАЛЬНО-ПРАВОВІ ПЕРЕШКОДИ ОТРИМАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ВПО В УКРАЇНІ

З початком повномасштабного вторгнення росії у 2022 році, кількість внутрішньо переміщених осіб (далі - ВПО) значно збільшилася. Дана категорія населення є вразливою та потребує допомоги, в особливості юридичної. Статтею 59 Конституції України право на професійну допомогу гарантується усім. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно [3]. Згідно з п. 14, 15 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» це право гарантується внутрішньо переміщеним особам [6].

На Хмельниччині з початку війни поселилося близько 157 тис. внутрішньо переміщених осіб, проте на сьогодні це число доволі знизилося, у зв'язку із поверненням осіб додому на звільнені території або виїзд за кордон [5].

Юридичні клініки на сьогодні, відіграють вагомую роль у наданні безоплатної правової допомоги ВПО. Найчастіше ВПО звертаються до юридичних клінік з питаннями: 1) відновлення втрачених документів (паспорт, свідоцтво про народження, шлюб, розірвання шлюбу тощо); 2) оформлення статусу ВПО та отримання відповідної довідки; 3) питання щодо житла (пошук житла, оренда, компенсації за житло); 4) питання, пов'язані з покинутим майном на тимчасово окупованих територіях; 5) оформлення та отримання соціальної допомоги, пільг, компенсацій, передбачених для ВПО [2, с. 105].

Проте, не з усіх юридичних питань ВПО мають можливість отримати правову допомогу у юридичних клініках. Студенти-консультанти найчастіше

допомагають саме з зазначеними вище питаннями, виключення становить представлення інтересів ВПО у суді (це повноваження кваліфікованих адвокатів).

Для отримання права на безоплатну правову допомогу, встановлено чіткі матеріальні критерії (бар'єри), які враховують соціальний статус та рівень доходу особи. Залежно від категорії громадян визначено граничні суми середньомісячного доходу, при неперевищенні яких особа має право на отримання безоплатної правової допомоги від держави: для працездатних осіб — якщо дохід менш ніж 6056 грн; пенсіонерам (за віком, вислугою років тощо) — якщо дохід менш ніж 4722 грн; людям з інвалідністю — якщо пенсія або допомога, що призначається замість пенсії, менш ніж 6056 грн [4].

Соціальна допомога відповідно до Постанови КМУ від 20.03.2022 № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» допомога виплачується щомісяця на кожного члена родини ВПО з вразливих категорій та тим, які мають низькі доходи: особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю або сім'ям, в яких середньомісячний сукупний дохід на одну людину не перевищує 9 444 гривень (чотири прожиткових мінімуми для осіб, які втратили працездатність) [1]. Розмір допомоги становить 2 000 гривень для дорослих і 3 000 гривень – для дітей та осіб з інвалідністю [1].

При зверненні до суду осіб зі статусом ВПО, якщо вони не належать до категорій осіб, що звільняються від сплати судового збору, які зазначені у ст. 5 Закону України «Про судовий збір» вони сплачують судовий збір [8]. Надання правничих послуг гарантується Законом України «Про безоплатну правничу допомогу» та повністю фінансується за кошти Державного бюджету України [6]. Судовий збір не належить до послуг системи безоплатної правничої допомоги. Станом на 2025 рік розмір судового збору вираховується від встановленого розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а саме 3028 гривень (ст. 7 ЗУ «Про Державний бюджет України на 2025 рік») [7]. Наприклад, якщо особа ВПО подає позовну заяву немайнового характеру, сума судового збору буде

становити 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб – 1 211,20 грн [8].

Тож, враховуючи, що соціальна допомога на проживання виділяється для забезпечення базових потреб (житло, харчування, одяг), такий високий розмір судового збору може стати суттєвою матеріальною перешкодою для доступу ВПО до правосуддя. Це особливо проблематично, оскільки ВПО часто потребують судового захисту своїх прав, пов'язаних саме з їхнім становищем. Це співвідношення підкреслює необхідність перегляду законодавства щодо судового збору для ВПО, можливо, через запровадження спеціальних пільг або повного звільнення їх від сплати судового збору. Внутрішнє законодавство та система соціального забезпечення щодо ВПО потребують подальшого удосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Каб. Міністрів України від 20.03.2022 № 332 : станом на 29 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-п#Text> (дата звернення: 07.04.2025).

2.Доступність правової допомоги в контексті воєнного стану. URL: <https://socioinform.com/docs/dostupnist-pravovoi-dopomogy.pdf> (дата звернення: 07.04.2025).

3.Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 06.04.2025).

4.Людам із низьким доходом, людям з інвалідністю. URL: <https://legalaid.gov.ua/kliyam/chy-mayu-ya-pravo-na-bezoplatnu-vtorynnu-pravovu-dopomogu/lyudyam-iz-nyzkym-dohodom/> (дата звернення: 07.04.2025).

5. На Хмельниччині зменшилася кількість ВПО. Чому. URL: <https://suspilne.media/khmelnytskyi/574491-na-hmelniccini-zmensilas-kilkist-vpo-comu/> (дата звернення: 07.04.2025).

6. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI : станом на 31 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення: 06.04.2025).

7. Про Державний бюджет України на 2025 рік : Закон України від 19.11.2024 № 4059-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text> (дата звернення: 07.04.2025).

8. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI : станом на 23 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text> (дата звернення: 07.04.2025).

Височін Віталій Ігорович

Аспірант Державної установи "Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України"

Науковий керівник: Сошников Антон Олександрович

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України»

ЗАСТОСУВАННЯ КОЛІЗІЙНИХ НОРМ ДО ДОГОВОРІВ ПОСТАВКИ В ПРОЄКТАХ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ

З 2018 року за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) в Україні реалізуються проєкти міжнародної технічної допомоги (МТД), спрямовані на економічний розвиток загальною вартістю 870 млн доларів США [1]. Вони пріоритезують надання грантів для суб'єктів господарювання, наприклад для переробних підприємств та сільгоспвиробників [2, 3]. Виконавцями таких проєктів МТД, як правило, є юридичні особи приватного права іноземних держав, наприклад Chemonics International Inc., DAI Global LLC, Alinea International Ltd. [1]. Поширеною практикою в таких проєктах є пряма закупівля виконавцями проєктів МТД товарів, обладнання на користь реципієнтів [4]. В таких правовідносинах суб'єкти господарювання є постачальниками, а виконавці МТД – покупцями.

З огляду на наявність у покупців статусу нерезидента між сторонами таких договорів поставки виникають приватно-правові відносини з іноземним елементом у розумінні пунктів 1 і 2 ч.1 ст.1 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 р. № 2709-IV (надалі – Закон №2709-IV) [5]. Відтак, актуальним є вирішення питання, право якої країни підлягає застосуванню в таких правовідносинах.

Відповідно до ч.1 ст.4 Закон № 2709-IV «право, що підлягає застосуванню до приватноправових відносин з іноземним елементом, визначається згідно з колізійними нормами та іншими положеннями колізійного права цього Закону,

інших законів, міжнародних договорів України». Додатково в зазначеному законі закріплено принцип автономії волі, який дозволяє учасникам правовідносин самостійно обирати право, яке підлягає застосуванню до змісту правових відносин, в тому числі і в договорах (ч.1 ст.43 Закону № 2709-IV). На практиці виконавці МТД використовують власні типові договори поставки (Purchase Order Agreements), в яких є положення, що визначають, право якої країни застосовується в таких договірних відносинах [6, 7].

У випадках, коли в договорі відсутні положення, що визначають застосовуване право, слід керуватися колізійними нормами, які містяться в Законі №2709-IV. Ч.1 ст.44 цього закону, яка визначає колізійні норми щодо договірних відносин, містить відсильну норму до ч.ч.2 та 3 ст.32 Закону № 2709-IV. Згідно з цією нормою «у разі відсутності вибору права до змісту правочину застосовується право, яке має найбільш тісний зв'язок із правочином». Такий зв'язок визначається виконанням однією зі сторін договору дії, яка має вирішальне значення для змісту правочину. В законі уточнюється, що для договору купівлі-продажу дії продавця (постачальника в договорах поставки) мають вирішальне значення (п.1 ч.1 ст.44 Закону № 2709-IV).

Нещодавні зміни у зовнішній політиці та законодавстві США є прикладом прямого застосування норм права США до правовідносин, які виникають на території України. На виконання виконавчого наказу новообраного президента США Дональда Трампа «Переоцінка та реорганізація зовнішньої допомоги Сполучених Штатів» № 14169 від 20 січня 2025 року [8] уповноважені особи виконавчих органів влади та агентств, у тому числі USAID, були зобов'язані прийняти офіційні розпорядження (stop work order) щодо призупинення виконання контрактів з виконавцями МТД для подальшої оцінки їх ефективності [9]. Такі розпорядження стосувалися як грантових угод, так і контрактів на виконання робіт, які уклалися між урядом США та виконавцями МТД. Більш того, в зазначених розпорядженнях зазначалося, що виконавці МТД мають призупинити виконання будь-яких субгрантових угод та субконтрактів (тобто будь-яких договорів, укладених виконавцем МТД з суб'єктами господарювання

в Україні з метою виконання проєктів МТД). Правовим наслідком для чинних договорів поставки між виконавцями МТД (покупцем) та постачальниками суб'єктами господарювання було призупинення виконання сторонами своїх обов'язків на вимогу покупця.

Можливість прямого застосування законів та підзаконних актів США до правовідносин на території України залежить від того, чи вказано в договорі з іноземним елементом право країни, яке застосовується до договірних правовідносин. У випадках, коли в договорі поставки зазначено право США – зокрема певного штату – то у виконавців МТД є законні підстави керуватися виконавчим наказом президента США та іншими підзаконними актами [9], які були прийняті на виконання такого наказу. В разі, коли в договорі поставки не вказано право США, або вказано право іншої країни, пряме застосування норм права США до таких договорів не є можливим. Попри це норми права США є обов'язковими для виконавця МТД, який є резидентом США та підпадає під юрисдикцію федерального законодавства США та законодавства штату, в якому створено юридичну особу виконавця МТД.

У разі, коли на договір поставки не поширюється право США, але у виконавця МТД є обов'язок призупинити дію всіх грантів і контрактів, такі виконавці МТД використовують інший правовий механізм, а саме норми договору поставки, які є обов'язковими для його сторін. Так, на практиці покупець, як правило, має право на одностороннє розірвання договору поставки (termination for convenience), яке не пов'язане та не є наслідком невиконання, або неналежного виконання постачальником своїх обов'язків за договором [6, 7]. Таким чином, покупець має можливість виконати імперативні норми права США не шляхом їх прямого застосування до постачальника, а шляхом використання відповідного договірної механізму – розірвання договору.

Розуміння порядку застосування колізійних норм до господарських договорів, однією зі сторін яких є іноземний елемент в розумінні Закону №2709-IV, є важливим з практичної та теоретичної точки зору, адже суттєво впливає на

права та обов'язки сторін за договором, а також на порядок їх виконання сторонами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Перелік проєктів МТД. *Урядовий портал* : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-dopomoga/pereliki-zareyestrovanih-proektiv-z-planami-zakupivel> (дата звернення: 05.03.2025).
2. Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України» втричі збільшила грантову підтримку для українських переробних підприємств - до \$11 млн. *Міністерство економіки України* : веб-сайт. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=9f909303-4874-4dbc-a66c-dfdf49487b15&title=ProgramaUsaidkonkurentospromozhna> (дата звернення: 05.03.2025).
3. Програма USAID з аграрного і сільського розвитку - АГРО. Допис в соціальній мережі Facebook від 26.07.2024 р. : веб-сайт. URL: <https://www.facebook.com/usaid.agro/posts/866562802175141/> (дата звернення: 05.03.2025).
4. План №2 закупівлі товарів, робіт і послуг, що придбаваються за кошти міжнародної технічної допомоги. *Урядовий портал* : веб-сайт. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1OCXJxBfhq82P0sDDA_0yEwR6YFY4728c (дата звернення: 05.03.2025).
5. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. 12 серп. (№ 32). С. 1278.
6. Drilling rig, RFQ-UESP-2024-105. Attachment F – Tetra Tech Agreement (Purchase Order) Template : веб-сайт. URL: <https://encr.pw/ylZ1S> (дата звернення: 05.03.2025).
7. Blanket Purchase Agreement. DAI Global LLC : веб-сайт. URL: <https://www.prostir.ua/wp-content/uploads/2021/12/Attachment-D-BPA-template.pdf> (дата звернення: 05.03.2025).
8. Reevaluating and Realigning United States Foreign Aid. Executive Order as of January 20, 2025. *White House*: веб-сайт. URL:

<https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/reevaluating-and-realigning-united-states-foreign-aid/> (дата звернення: 05.03.2025).

9. Temporary Pause of Agency Grant, Loan, and Other Financial Assistance Programs. Memorandum, for Heads of Executive Departments and Agencies as of January 27, 2025. *Office of Management and Budget*: веб-сайт. URL: <https://dcm.usc.edu/wp-content/uploads/2025/01/OMB-Memo-Pause.pdf> (дата звернення: 05.03.2025).

Віхтюк Поліна Валентинівна

Учениця 11 класу Криворізького ліцею №71

Наукові керівники: Тимур Короткий

*радник президента Товариства Червоного Хреста України
з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н., доцент*

Гродікова Олена Володимирівна

учитель правознавства Криворізького ліцею №71

ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА РОСІЄЮ ПІД ЧАС ОКУПАЦІЇ ХЕРСОНЩИНИ: ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ І КВАЛІФІКАЦІЇ

За Положенням про закони і звичаї війни на суходолі до Гаазької конвенції про закони і звичаї війни на суходолі 1907 року окупацією визнається стан, коли територія фактично перебуває під контролем ворожої армії (ст. 42 Гаазького положення). За міжнародним правом окупація є тимчасовою, а окупаційна влада «вживає всіх залежних від нього заходів для того, щоб, по можливості, відновити і забезпечити громадський порядок і безпеку, дотримуючись існуючих у країні законів, за виключенням, коли це абсолютно неможливо» (ст. 43 Гаазького положення). Це положення встановлює три ключові принципи: (а) суверенітет і право власності на територію не переходять до окупанта, адже вони належать населенню; (б) окупанту доручено забезпечення громадського порядку та нормального функціонування цивільного життя, тому позбавлення населення цих прав є порушенням довіри; (с) окупаційний режим не може бути постійним або необмеженим за часом [3].

МГП встановлює обов'язки держави-окупанта щодо забезпечення правового режиму захисту цивільного населення на окупованій території, спрямованого на збереження життя, здоров'я, честі, гідності та права власності цивільних осіб. Згідно зі статтями 27 і 34 ЖК IV, цивільні особи на окупованих територіях мають право на повагу до своєї честі, сімейного життя, релігійних переконань, звичаїв і традицій. До них має застосовуватися гуманне поводження,

а також гарантуватися захист від актів насильства, залякування чи образ. Захоплення заручників суворо заборонене. ДП І (стаття 75) забороняє умисні вбивства, тортури, жорстоке чи нелюдське поводження, наругу над людською гідністю, тілесні покарання, каліцтва, зґвалтування та інші форми сексуального насильства, взяття заручників, примусові зникнення та свавільне позбавлення волі [1]. росія порушила усі заборони, систематично вчиняючи воєнні злочини та грубо нехтуючи міжнародно-правовими зобов'язаннями.

Збройна агресія росії проти України супроводжується численними порушеннями норм міжнародного гуманітарного права на тимчасово окупованих територіях, зокрема в Херсонській області. Порушуються базові права цивільних осіб, що лише погіршує гуманітарну ситуацію та сприяє зростанню кризи для місцевих жителів.

Серед основних порушень слід зазначити такі як: вбивства цивільних осіб; катування та жорстоке поводження; незаконні затримання та викрадення цивільних осіб; насильницьке зникнення; насильницьке зникнення людей (викрадення людей); руйнування цивільної інфраструктури; пограбування; примусова мобілізація, фільтраційні заходи та інші. Ці порушення можна кваліфікувати як серйозні порушення норм МГП та ймовірні воєнні злочини[2].

В умовах прагнення українського суспільства і міжнародної спільноти до встановлення справедливості і покарання воєнних злочинців, належна фіксація доказів є фундаментом для захисту прав потерпілих, встановлення відповідальності злочинців та відновлення правосуддя. Належна фіксація воєнних злочинів, скоєних на тимчасово окупованих територіях України, є ключовим етапом у процесі встановлення справедливості, захисту прав потерпілих та притягнення російської окупаційної влади до відповідальності. Відсутність єдиної централізованої бази даних, проблеми з кваліфікацією злочинів та обмежений доступ до окупованих територій ускладнюють цей процес, що потребує адаптації законодавства, спеціалізованої підготовки кадрів та посилення міжнародної співпраці.

Російська окупація Херсонщини супроводжувалася масовими порушеннями МПП, зокрема примусовою паспортизацією, незаконними затриманнями, катуваннями, насильницькими зникненнями, депортацією, розграбуванням майна, обмеженням свободи слова та доступу до інформації, а також руйнуванням освітньої інфраструктури. Проведене нами анкетування 26 мешканців Херсонщини, засвідчило системний характер цих порушень: 84,6% респондентів знають про випадки порушення прав людини, 92,3% повідомили про факти розграбування майна окупантами, а 84,6% зазнали впливу окупації на освіту чи роботу. Отримані дані підтверджують, що дії окупаційної влади мають ознаки воєнних злочинів і злочинів проти людяності, що вимагає належної правової кваліфікації та відповідальності.

Діяльність недержавних організацій у сфері моніторингу та документування порушень міжнародного гуманітарного права на окупованій Херсонщині відіграє критично важливу роль у збиранні доказів, їх правовій кваліфікації та передачі до відповідних національних і міжнародних судових органів. Через складність доступу до тимчасово окупованих територій такі організації, як Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ), Кримський інститут стратегічних досліджень, Amnesty International, Human Rights Watch, залучають сучасні методи розслідування та опитування постраждалих і свідків для об'єктивної фіксації злочинів. Діяльність таких організацій сприяє не лише збереженню доказової бази для майбутніх судових процесів, а й підтримці потерпілих від міжнародних злочинів, та здійснення міжнародний впливу на російську федерацію як державу порушника міжнародного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол

І), від 8 червня 1977 року. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 02.02.2025).

2. Рік повномасштабної війни у Херсоні та Херсонській області: узагальнення подій - Українська Гельсінська спілка з прав людини. Українська Гельсінська спілка з прав людини. 2023. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/rik-povnomasshtabnoi-viyny-u-khersoni-ta-khersonskiy-oblasti-uzahalnennia-podiy/> (дата звернення: 09.03.2025).

3. Dinstein Y. The international law of belligent occupation. New York : Cambridge University Press, 2009. 308 p.

Власюк Марина

*Здобувачка вищої освіти групи ПР-23-1
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій
e-mail:vlasyukmarina14@gmail.com*

Науковий керівник: Міма Ірина Володимирівна
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Адаптація українського законодавства до європейських стандартів у умовах війни є складним і багатогранним процесом. Однак, незважаючи на воєнні виклики, Україна продовжує прагнути до інтеграції з Європейським Союзом і впровадження європейських стандартів у різних сферах права, зокрема в галузі прав людини, економічних реформ, боротьби з корупцією, правосуддя та демократії.

В Україні було здійснено низку реформ для забезпечення верховенства права, зокрема створення антикорупційних органів: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) [2] та Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП) [3], що відповідають європейським вимогам щодо боротьби з корупцією. Було зроблено спробу вдосконалити процедуру призначення та звільнення суддів, а також підвищити рівень прозорості судових процедур, що є одним із основних аспектів європейських стандартів правосуддя. Україна продовжує розвивати правову базу для захисту прав людини в умовах війни: забезпечення прав біженців та внутрішньо переміщених осіб (ВПО) [1], наприклад, можливість отримання соціальних послуг, медичного обслуговування; зміни в законодавстві щодо протидії дискримінації, зокрема недискримінації в роботі, освіті, соціальних послугах, що відповідає європейським стандартам рівності та недискримінації. З 2017 року в Україні

почала діяти реформа в сфері держзакупівель, що приведена у відповідність до стандартів ЄС [4]. Відкриті тендери через електронні системи закупівель дозволяють знижувати рівень корупції та покращувати конкуренцію.

Європейські стандарти вимагають ефективного управління енергетичними ресурсами та зменшення негативного впливу на довкілля. Так, попри війну, Україна продовжує робити кроки до енергетичної незалежності та інтеграції з європейським енергетичним ринком, наприклад, через імплементацію норм Третього енергетичного пакету ЄС (зокрема інвестує в сонячну та вітрову енергетику, що відповідає європейським ініціативам щодо боротьби зі змінами клімату) [5]. В умовах війни питання безпеки і оборони стали ще більш актуальними. Україна активно адаптує свої закони до стандартів НАТО та ЄС. Вже відбулися зміни в законодавстві щодо мобілізації, контролю за військовими витратами, координації з міжнародними партнерами.

Впровадження європейських стандартів у законодавчій системі України стикнулося з відсутністю належного контролю за виконанням реформ на окупованих територіях та обмеженими ресурсами, що значно ускладнило ефективність впровадження, а тому спричинило невизначеність. Крім того, невизначеність у правовій системі впливає на громадянське суспільство та міжнародних інвесторів, створюючи додаткові ризики для економічного та соціального розвитку держави, тому важливо пам'ятати, що ці труднощі можуть призвести до затримок у реалізації цих змін [6]. Так подальшого напрямку реформування потребує: первинна медична допомога (наприклад, запровадження системи електронних медичних карток та розвиток телемедицини); впровадження реформ у сфері місцевого самоврядування, зокрема в частині надання фінансової та адміністративної автономії місцевим громадам, що вже є частиною процесу децентралізації. В Україні було ухвалено Закон України "Про захист персональних даних", але для подальшої адаптації необхідно розвивати законодавство в контексті кібербезпеки та боротьби з кіберзлочинністю.

Отже, підписання Україною Угоди про асоціацію в 2014 році регламентує стратегічний напрямок на євроінтеграцію та є підставою для реалізації низки реформ у різних сферах суспільного життя. Завдяки цьому, держава досягла значного прогресу у сфері захисту прав людини, протидії корупційним проявам та ін. Ця подія стала значущим стратегічним кроком, що вплинув на усі сфери життя України. Проте, процес адаптації законодавства в умовах постійної внутрішньої та зовнішньої напруги зазнає значних труднощів, зокрема через військову агресію з боку росії, що поставило під загрозу не тільки національну безпеку, а й стабільність у правовій системі. Україна має величезні виклики, але навіть в умовах війни продовжує інтегрувати європейські стандарти в правову систему, що сприяє розвитку демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014р. № 1706-VII. Дата оновлення 05.03.2025р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 24.03.2025).
2. Про Національне антикорупційне бюро України : Закону України від 14.10.2014 № 1698-VII. Дата оновлення 10.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1698-18> (дата звернення: 22.03.2025).
3. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014р. № 1697-VII Дата оновлення 18.12.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 24.03.2025).
4. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. Дата оновлення 23.10.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/922-19> (дата звернення: 24.03.2025).
5. Про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС: Директива 2009/72/ЄС від 13.07.2009. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=83431 (дата звернення: 22.03.2025).

6. Шеченко С. Кроки України в адаптації українського законодавства до європейських стандартів: історична ретроспектива і порядок денний. *Юрфем. ua* від 15 травня 2023. URL: <https://jurfem.com.ua/kroky-ukrayiny-v-adaptatsiyi-ukrayinskoho-zakonodavska-do-europeyskykh-standartiv/> (дата звернення: 24.03.2025).

Гіоргадзе Ілія Гійович
*асистент кафедри права
Навчально-наукового юридичного інституту
Державного університету економіки і технологій*

АДАПТАЦІЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО УМОВ ВОЄННОГО ЧАСУ: СТАЛІСТЬ І ГНУЧКІСТЬ

Трудове законодавство України зазнає значних змін у зв'язку з введенням воєнного стану, що зумовлює нагальну необхідність пошуку оптимального балансу між забезпеченням стабільності трудових відносин, захистом прав працівників та оперативним реагуванням на виклики, спричинені збройною агресією. Ця проблема набуває особливої актуальності в контексті забезпечення сталого розвитку, де соціальна справедливість та гідні умови праці є ключовими компонентами.[1]

Гнучкість у регулюванні трудових відносин стає критичним фактором для підтримки функціонування економіки та адаптації підприємств до умов воєнного часу. Прийняття Закон України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану" від 15.03.2022 № 2136-IX посприяло спрощенню ряду процедур, що дозволяють більш оперативно реагувати на потреби сторін трудових правовідносин в умовах воєнного стану. Наприклад, відповідно до положень цього закону, допускається укладення строкових трудових договорів на період воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника, що дозволяє роботодавцям оперативно залучати персонал для виконання термінових робіт. Також, спрощено вимоги до форми трудового договору, що може укладатися в усній формі.

Окрім цього, були розширені можливості дистанційної роботи. Роботодавцю надано право переводити працівників на дистанційну роботу без їхньої згоди, за винятком випадків, коли це неможливо з об'єктивних причин. Це забезпечує можливість продовження трудової діяльності навіть в умовах обмеженої мобільності та небезпеки.

Закон також передбачає можливість призупинення дій окремих положень колективних договорів, що регулюють додаткові пільги та гарантії для працівників, з метою зменшення фінансового навантаження на підприємства.

Також, у разі неможливості забезпечити працівника роботою, роботодавець має право призупинити дію трудового договору із збереженням за працівником місця роботи. Такі заходи, хоч і забезпечують оперативність управління персоналом та можливість швидкої реструктуризації виробничих процесів, але і негативно впливають на повторне залучення працівників після поновлення роботи договору.

Водночас, надмірна гнучкість, особливо в умовах послаблення профспілкового контролю та обмежених можливостей судового захисту, може призвести до поширення зловживань, порушень трудових прав працівників та посилення соціальної напруги. Тому, особливого значення набуває збереження базових гарантій у сфері оплати праці (зокрема, своєчасність виплати заробітної плати), часу відпочинку (надання відпусток), безпеки та гігієни праці.

Аналіз Закону України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану" від 15.03.2022 № 2136-IX виявляє як позитивні аспекти, спрямовані на адаптацію трудових відносин до кризових умов (наприклад, врегулювання дистанційної роботи), так і проблемні питання, що потребують подальшого врегулювання.[2]

Зокрема, потребують законодавчого закріплення більш чіткі положення щодо гарантій прав працівників при призупиненні дії трудового договору (зокрема, порядок відновлення трудових відносин після закінчення воєнного стану, захист від звільнення після повернення на роботу), порядку надання та компенсації за невикористані відпустки, регулювання режиму робочого часу при дистанційній роботі та посилення відповідальності сторін трудових відносин за порушення законодавства.[3,4]

В умовах триваючого воєнного конфлікту та нагальної потреби післявоєнного відновлення, пріоритетного значення набуває формування ефективної та збалансованої моделі правового регулювання трудових відносин.

Ця модель повинна забезпечити не лише оперативне реагування на виклики, а й сталість трудових прав, сприяти економічному розвитку, соціальній згуртованості та мінімізації негативних наслідків війни на сферу праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР; редакція від 01.01.2020 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX; редакція від 24.12.2023 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

3. Хатнюк Н., Побіянська Н., Обловатська Н. Особливості застосування дистанційної роботи в умовах воєнного стану // Економіка і регіон. – 2022. – № 4 (2). – С. 87-93. – URL:

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/43485/1/N_Khatniuk_N_Pobiianska_N_Oblovatska_%D0%95%D0%A0_2022_4_2_FPMV.pdf

4. Аліменко О.Ю., Рябоконь В.В., Бурак С.В. Адаптація трудового законодавства України до європейських стандартів соціального забезпечення // Соціальне право. – 2024. – Вип. 2. – С. 380-417. – DOI:

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14057070>

Дегтяренко Валерія Євгенівна
здобувачка вищої освіти групи ПР-22-1
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Ямковий Владислав Іванович
к.ю.н., доцент кафедри права
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

У сучасному світі право власності є одним із фундаментальних прав, гарантованих як національним законодавством, так і міжнародними правовими нормами. Зокрема, у ст. 41 Конституції України [1] вказано, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Статтею 1 Протоколу 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2] встановлено, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше, як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Однак, у період воєнного або надзвичайного стану держава може здійснювати обмеження цього права в інтересах суспільства, національної безпеки та оборони, а тому наразі в умовах запровадження в Україні воєнного стану актуальним постає питання щодо підстав, правових механізмів та наслідків таких обмежень.

Проблематика обмеження права власності в умовах воєнного або надзвичайного стану досліджувалася як українськими, так і іноземними науковцями, серед яких Ковальчук В.С., Грищенко О.П., Селіванов М.І., які аналізували правові механізми та наслідки обмежень, Дж. Рацінгер та М. Хейз, які розглядали питання балансування між правами власників і державними інтересами під час кризових ситуацій [3].

До основних нормативно-правових актів, які встановлюють обмеження права власності під час надзвичайного чи воєнного стану належать такі:

- Конституція України, яка в ч. 5 ст. 41 передбачає можливість примусового відчуження об'єктів права приватної власності з наступним повним відшкодуванням їх вартості в умовах воєнного чи надзвичайного стану[1];

- Закони України «Про правовий режим воєнного стану» [4] та «Про правовий режим надзвичайного стану» [5], які встановлюють порядок реквізиції майна;

- Цивільний Кодекс України (далі – ЦК України) [6], який в цілому регулює відносини власності та, зокрема, визначає поняття реквізиції та конфіскації майна;

- Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [7], який визначає поняття мобілізації та передбачає можливість залучення матеріальних ресурсів для оборонних потреб.

- Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [8], який визначає поняття примусового відчуження та вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, яке може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням його вартості, а у разі неможливості - з наступним повним відшкодуванням його вартості.

Так, відповідно до ЦК України наведено наступні визначення понять:

- реквізиція – це примусове відчуження майна у власника на підставі та в порядку, встановлених законом, за умови попереднього і повного відшкодування його вартості, а в умовах воєнного або надзвичайного стану - з наступним повним відшкодуванням його вартості, внаслідок чого реквізоване майно переходить у власність держави або знищується (ст. 353);

- конфіскація – це позбавлення права власності на майно за рішенням суду, як санкція за вчинення правопорушення у випадках, встановлених законом з безоплатним переходом майна у власність держави (ст. 354)[6].

Крім того, як зазначив Верховний Суд в постанові від 13.09.2023 у справі №757/64569/16-ц [9], мобілізація майна є різновидом його реквізиції, і компенсація за таке майно здійснюється протягом п'яти наступних бюджетних періодів після скасування військового стану за рахунок коштів державного бюджету, за умови, що майно було примусово відчужено, та особа має право на таку компенсацію, отримати яку можливо лише за умов та порядку, визначених нормативними актами.

Проаналізувавши наведені правові позиції, слід зауважити, що хоча держава і має право обмежувати права власності у критичних ситуаціях це має відбуватися згідно з законодавством і компенсацією вартості майна у передбачені законом строк, що вимагає запровадження дієвих механізмів захисту прав власників, які повинні мати можливість оскаржити дії державних органів у суді, якщо вважають, що їхні права були порушені, в також у випадках незаконного вилучення майна мати право на відшкодування збитків.

Цікавим в цьому аспекті видається досвід інших країн. Для прикладу наведемо Закон Ізраїлю «Про надзвичайні повноваження», сильними сторонами якого є чітка правова регламентація обмеження прав, включно з майновими, ефективна компенсаційна практика, яка передбачає визначення розміру збитків незалежною комісією, виплату компенсації в максимально короткі строки, процедурну прозорість та чіткий алгоритм дій органів влади. [10].

Україна б також могла запозичити досвід Ізраїлю, зокрема щодо створення окремого незалежного органу, який здійснював би примусове відчуження майна, визначав розмір збитків та контролював виплати тощо. Це дозволило б не лише прискорити вказані процеси, але і зменшити корупційні ризики та підвищити довіру населення., наприклад, Ізраїлю, може бути корисним для України.

Підсумовуючи викладене, можна зробити наступні висновки, а саме:

- обмеження права власності в умовах воєнного чи надзвичайного стану є вимушеним заходом, спрямованим на забезпечення національної безпеки та життєдіяльності держави;

- таке обмеження повинно здійснюватися у суворій відповідності до законодавства та з дотриманням балансу між суспільними потребами та правами власників;

- запорукою захисту як державних інтересів, так і прав власників при цьому є ефективна правова регламентація таких процесів на законодавчому рівні та забезпечення процедурної прозорості та чіткого алгоритму дій органів влади;

- одним з напрямків вдосконалення українського законодавства в зазначеній сфері відносин можна розглядати врахування міжнародного досвіду інших країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> Дата звернення: 06.03.2025.

2. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535 Дата звернення: 06.03.2025.

3. Ratzinger J., Hayes M. Property Rights and National Security during Emergencies. – International Journal of Legal Studies. 2020.

4. «Про правовий режим воєнного стану» Закон України. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> Дата звернення: 06.03.2025.

5. Про правовий режим надзвичайного стану. Закон України. Електронний ресурс. Дата звернення: 06.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>

6. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> Дата звернення: 06.03.2025.

7. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію. Закон України. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> Дата звернення: 06.03.2025.

8. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану. Закон України. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>
Дата звернення: 06.03.2025.

9. Постанова Верховного Суду від 13.09.2023 у справі №757/64569/16-ц.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114203267>

10. Verifying if your connection is secure. [Електронний ресурс]
URL: https://www.btselem.org/sites/default/files/1979_emergency_powers_law_detention_0.pdf
Дата звернення: 10.03.2025р.

Дражко Юлія Сергіївна
*Здобувачка вищої освіти групи ПР-24
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

Науковий керівник: **Міма Ірина Володимирівна**
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну судова система опинилася перед новими викликами, що зумовлені воєнним станом. Захист прав людини, відповідно до Конституції України, залишається невід'ємним напрямком у забезпеченні стабільності судової системи у складних умовах. Аналіз функціонування судової системи під час воєнного стану є важливим з точки зору забезпечення правової безпеки громадян та підтримки стабільності державних інституцій [3]. Незважаючи на складні обставини, судова система України продовжує свою діяльність, пристосовуючись до нових реалій. Дослідження функціонування судів в умовах війни допоможе з'ясувати проблемні аспекти вчинення правосуддя та забезпечення реалізації правового механізму захисту прав людини і громадянина в умовах воєнного стану, адже права людини на судовий захист не можуть бути скасовані навіть за надзвичайних обставин.

На думку фахівців, розуміння можливостей функціонування судової системи у воєнний час є важливим для оцінки здатності держави захищати права громадян навіть у найскладніших обставинах. Підтвердження цього є стаття 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», відповідно до якої правосуддя під час воєнного стану здійснюється виключно судами [1]. На сьогодні до широкого кола проблем системи правосуддя можемо додати: 1) складнощі здійснення правосуддя на тимчасово окупованих територіях [1]. Це

найскладніша категорія, адже у разі загрози життю суддів або учасників процесу судочинства має бути призупинене до усунення загрози. Якщо судовий процес не зупинено, учасники мають право клопотати про його проведення онлайн або відкладання через воєнні дії. Водночас справи, пов'язані з триманням під вартою, не можуть бути відкладені [2]. 2) реалізація права на судовий захист судами на прифронтових територіях [1]. Згідно з законом України «Про внесення змін до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у разі неможливості здійснення правосуддя через бойові дії, територіальну підсудність справи можна передати до найближчого безпечного суду [4]. 3) врегулювання діяльності судів центральних і західних регіонів. Ці суди виконують важливу функцію з перерозподілу справ від судів, що припинили роботу через окупацію чи воєнні дії. 4) діяльність судів на деокупованих територіях. Вони стикаються з труднощами у відновленні діяльності, зокрема з поверненням судових справ [1].

На думку С. Кравченка, попри всі труднощі, кількість справ у Верховному Суді зберігається на високому рівні. У першому півріччі 2023 року кількість поданих справ зменшилася лише на 7% порівняно з аналогічним періодом 2021 року [1]. Окрім організаційних труднощів, судова система стикається з кадровими проблемами. Як зазначають Кравцова М.О. та Дацюк Т.К., дефіцит суддівського персоналу зумовлений мобілізацією та виїздом суддів за кордон [3].

Отже, з початком російського вторгнення в Україну, судова система України опинилася перед складними викликами, пов'язаними з воєнним станом та загрозою для життя суддів і учасників судових процесів. Незважаючи на труднощі, суди вміло адаптуються до нових умов, забезпечуючи безперервність правосуддя. Це є свідченням стійкості правової системи України навіть у критичних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Верховний Суд : Незважаючи на всі складнощі, суди повинні дотримуватися високих стандартів здійснення правосуддя – Голова ВС. *Судова влада в Україні*, від 28 липня 2023 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1457012?fbclid=IwAR0ixhuaXhNG_L3uVP7pTcqxc_GwX0T-pSdwPOCrOAUAftjynsRNDhMGqHg (дата звернення: 16.03.2025)
- 2.Верховний Суд: Особливості здійснення правосуддя на території, на якій введено воєнний стан. *Судова влада в Україні*, 4 березня 2022р. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1261727/> (дата звернення: 16.03.2025)
- 3.Кравцова М.О., Дацюк Т.К. Особливості роботи судів в умовах військового стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»* С. 390-394. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/74.pdf> (дата звернення: 16.03.2025)
- 4.Савчин Н. Деякі особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. URL: <https://law.chnu.edu.ua/deiaki-osoblyvosti-zdiisnennia-pravosuddia-v-umovakh-voiennoho-stanu/> (дата звернення: 16.03.2025)

Дутчак Руслан Романович

*к.е.н., в.о. директора
навчально-наукового юридичного інституту
Державного університету економіки і технологій*

Дутчак Віра Федорівна

*к.ю.н., викладач кафедри права
Державного університету економіки і технологій*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Збройна агресія російської федерації проти незалежної України продовжує завдавати великих руйнувань національній економіці. З початку вторгнення загальна сума прямих збитків склала майже \$170 млрд [1]. Україна у світовому рейтингу 2024 р. за індексом сталого розвитку посіла 44 місце (ISD - 74,81), що на 7 позицій нижче ніж в 2022 р. (37 місце, ISD - 75,7)[2].

Особливо критичним є вплив воєнних обставин на бухгалтерський облік підприємств: втрата контролю над активами; дефіцит кадрів; знищення бухгалтерських документів; неспроможність здачі звітності; втрата баз даних обліку; вимушена релокація підприємств; відсутність безпечного доступу.

Вказані обставини свідчать про неспроможність бухгалтерського обліку своєчасно і повноцінно виконувати свої функції в умовах війни. Національне законодавство повільно та епізодично здійснює адаптацію правового регулювання бухгалтерського обліку до екстремальних умов війни.

Дослідженням правового регулювання бухгалтерського обліку займалися: Акименко О.[3], Патута М., Шматковська Т.[4], Свічкарь Н., Войтенко А. [5]. Основними напрямками таких досліджень стали: бухгалтерський облік, звітність, відновлення документації та оподаткування в умовах воєнного стану. Невирішеним залишається правове регулювання порядку дій з бухгалтерськими документами підприємства на окупованих та прифронтових територіях України.

Згідно із пп. 69.28 п. 69 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. № 2755-VI, після подання до контролюючого органу повідомлення про неможливість вивезення первинних документів у зв'язку з їх знаходженням на територіях, на яких ведуться бойові дії, та на тимчасово окупованих російською федерацією територіях України, запроваджується мораторій на проведення документальних перевірок [6].

Відповідно до п. 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 03.03.2022 р. № 2115-IX, юридичні особи подають облікові, фінансові, бухгалтерські, розрахункові, аудиторські звіти, подання яких вимагається відповідно до норм законодавства в документальній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи. У період дії воєнного стану, а також протягом трьох місяців після його завершення до юридичних осіб не застосовується адміністративна або кримінальна відповідальність за неподання чи несвоєчасне подання звітності або документів [7].

Наведені вище норми вказують про мораторій на перевірки, відповідальність за відсутність бухгалтерських документів та неподану звітність. Проте, на сьогодні залишається невирішеною проблема правового регулювання порядку дій з бухгалтерськими документами підприємства на окупованих та прифронтових територіях України за наступних обставин:

екстрене переміщення, зберігання та використання бухгалтерських документів за межами юридичного адресу підприємства;

знаходження (неможливість вивезення) бухгалтерських документів на окупованих чи прифронтових територіях;

бухгалтерські документи втрачені, знищені чи зіпсовані.

В Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV [8] та Наказі МФУ «Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку» від 24.05.1995 № 88 [9] немає жодної норми про обставини війни та порядок дій керівника,

головного бухгалтера та бухгалтерської служби з первинними документами, регістрами бухгалтерського обліку та бухгалтерською звітністю в умовах війни.

Отже, пропонується удосконалити вище вказаний закон та наказ в частині доповнення новим розділом про процедури екстреного переміщення, зберігання та відновлення бухгалтерських документів підприємства в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Звіту про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на листопад 2024 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf.

2. Sustainable Development Report 2024: The SDGs and the UN Summit of the Future. URL: <https://dashboards.sdgindex.org/>.

3. Акименко О. Забезпечення ведення бухгалтерського обліку та відновлення первинної документації в умовах тривалого воєнного стану в Україні. Облік діяльності бізнесу в умовах воєнного стану: новації – 2023: збір. мат. першого бухгалтерського воркшопу-стажування. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2023. С. 8.

4. Патута М., Шматковська Т. Особливості бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану в Україні. Галицький економічний вісник. № 4 (77). 2022. С. 53 – 63.

5. Свічкарь Н. М., Войтенко А. С. Особливості ведення обліку та складання бізнес-звітності в умовах воєнного стану. Управління змінами та інновації. № 5. 2023р. С. 48 - 53.

6. Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8462>.

7. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022 р. № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>.

8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

9. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ МФУ від 24.05.1995 № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z>.

Добрянська Наталія Валеріївна

*к. ю. н., професор,
доцент кафедри публічного та приватного права,
навчально-наукового гуманітарного інституту,
Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського
вул. Джона Маккейна, 33, м. Київ, 01042, Україна
ORCID: 0000-0002-6319-0409
Natalya2008@ukr.net*

Жданкевич Мирослав Олександрович

*аспірант 2 курс,
спеціальність 081-Право, аспірантура,
навчально-наукового гуманітарного інституту,
Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського
вул. Джона Маккейна, 33, м. Київ, 01042, Україна
ORCID: 0009-0007-8280-449X
df08100223@tnu.edu.ua*

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: БАЛАНС МІЖ СВОБОДОЮ СЛОВА ТА ЗАХИСТОМ ДЕРЖАВНИХ ІНТЕРЕСІВ

У сучасних умовах, коли держави стикаються з викликами збройних конфліктів, питання інформаційної безпеки набуває особливої актуальності. Право на інформацію є фундаментальним елементом демократичного суспільства, яке забезпечує прозорість діяльності органів державної влади та гарантує громадянам можливість отримувати достовірну інформацію.

Законодавчим підґрунтям у цьому питанні безперечно є Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. Він регулює порядок реалізації та забезпечення права кожного громадянина на отримання інформації, яка знаходиться у розпорядженні органів державної влади та інших визначених цим законом суб'єктів, а також інформації, що має суспільну значущість [1].

Натомість, воєнний стан, як особливий правовий режим, передбачає певні обмеження в реалізації прав і свобод громадян, включаючи право на інформацію.

Водночас, саме в умовах кризи та конфлікту потреба в доступі до інформації зростає, адже вона є ключовим елементом для прийняття обґрунтованих рішень та забезпечення національної безпеки.

Як зазначають О. Г. Турченко та В. В. Фурман, стаття 64 Конституції України встановлює перелік прав і свобод людини, які можуть бути обмежені під час воєнного стану для захисту національної безпеки та територіальної цілісності України, включаючи право на доступ до інформації. Науковці підкреслюють, що це положення узгоджується з частиною 3 статті 34 Конституції України та частиною 1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2, с. 107].

Отже, реалізація права на інформацію в умовах воєнного стану повинна враховувати баланс між свободою слова та захистом державних інтересів. Це означає, що державні органи мають право обмежувати доступ до певної інформації, якщо її розголошення може нанести шкоду національній безпеці або військовій операції. Однак такі обмеження повинні бути чітко визначені законодавством та підлягати судовому контролю.

На цей аспект також звертають увагу С. О. Гриненко та І. М. Зеленська, вказуючи, що в умовах воєнного стану правильно організований порядок доступу до публічної інформації є надзвичайно важливим правовим інструментом, який може врятувати життя, зберегти здоров'я людей і забезпечити національну безпеку. Своєчасне інформування громадян про загрозу нападу чи окупації може сприяти вчасній евакуації населення, запобігти гуманітарним катастрофам та злочинам проти людяності, таким як геноцид, з боку російських військ. Водночас, обґрунтоване обмеження доступу до такої інформації є не менш важливим для безпеки держави, суспільства та окремих осіб. Отже, важливим є дотримання балансу в цьому питанні [3, с. 234].

Вочевидь, у цьому питанні важливим є врахування міжнародного досвіду у сфері захисту права на інформацію в умовах надзвичайних ситуацій. Україна може адаптувати найкращі практики інших країн, зокрема щодо використання технологій для забезпечення безпеки даних та комунікацій. Адже, як підкреслює

П. Д. Гуйван, міжнародні інституції наголошують, що інформаційні права та свободи людини є основоположними елементами міжнародного інформаційного правопорядку. Вони розглядаються переважно як частина загальних прав людини, виступаючи компонентом, що забезпечує і сприяє вільній та демократичній реалізації всіх інших прав і свобод. Значний прогрес у цій галузі демонструє розвиток сучасного європейського інформаційного законодавства [4, с. 75].

Отже, реалізація права на інформацію в умовах правового режиму воєнного стану потребує комплексного підходу, який повинен враховувати як національні інтереси, так і права громадян. Законодавча база має бути гнучкою та адаптивною до змінних обставин воєнного стану, забезпечуючи ефективний захист інформаційних прав і свобод. Це сприятиме зміцненню демократичних інститутів та підтримці стабільності в суспільстві навіть у найскладніші часи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2939-17>
2. Турченко О. Г., Фурман В. В. Обмеження права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 5. С. 107–113. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/22.pdf>
3. Гриненко С. О., Зеленська І. М. Особливості реалізації права на доступ до інформації в Україні в умовах воєнного стану в світлі європейських стандартів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 233–235.
4. Гуйван П. Д. Міжнародне право про доступ до інформації. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Т. 1. С. 73–79.

Журавель Марина Вікторівна
*здобувачка вищої освіти групи ПР-24м
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

Науковий керівник: Теличко Оксана Анатоліївна
*Завідувачка кафедри права, доцент, кандидат юридичних наук
Державного університету економіки і технологій*

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ТА КІБЕРБЕЗПЕКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному інформаційному середовищі кібербезпека займає важливе місце в наукових дослідженнях і продовжує активно розвиватися з кожним роком. Це зумовлено, насамперед, розширенням можливостей інформаційного впливу на соціальні відносини, що призводить до виникнення нових загроз для громадської безпеки та потреби в оновленні і вдосконаленні системи її захисту.

З початку війни Україна стала мішенню численних кібератак, які торкнулися урядових установ, приватних компаній та громадян. Російські кіберзлочинці здійснюють численні атаки на державні органи, приватні підприємства та громадян України. Основною метою цих атак є дестабілізація ситуації в країні, завдання шкоди критичній інфраструктурі та економічний збиток.

Щодо термінології, законодавець дає власне визначення кіберзлочинності як суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України [2].

Усі сучасні соціально активні громадяни України використовують інтернет-ресурси. Державні органи переходять на ефективний електронний документообіг, а банківський сектор, залізничний та авіаційний транспорт, а також великі компанії покладаються на стабільність кіберпростору, в якому вони

функціонують, спілкуючись через електронні засоби зв'язку. У місцях, де виникають нові соціальні взаємини, також з'являється злочинність.

Втрати та збитки від кіберпроникнень оцінюються сотнями мільйонів доларів. Серед найбільш актуальних кіберзагроз для підприємств можна виділити фішинг (22 %), кібератаки, спрямовані на дезорганізацію діяльності (13 %), кібератаки з метою викрадення фінансових ресурсів (12 %), шахрайство (10 %), кібератаки, що мають на меті крадіжку об'єктів інтелектуальної власності (8 %), спам (6 %), атаки зсередини підприємства (5 %), стихійні лиха (2 %) та шпигунство (2 %) [4, с.29].

Метою таких дій є крадіжка або знищення інформації в інформаційних системах і мережах. У контексті війни кіберзлочинність намагається дестабілізувати ситуацію в країні, викрасти важливі (конфіденційні) дані, вивести з ладу державні установи та обладнання, завдаючи при цьому значних збитків. З початку війни зафіксовано численні кібератаки на Україну:

- Слід зазначити невдалу спробу атаки хакерської групи Strontium, яка намагалася отримати доступ до комп'ютерних мереж в Україні, США та Європейському Союзі з метою надання тактичної підтримки фізичному вторгненню росії в Україну та викрадення конфіденційних даних.

- Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України попереджала про розповсюдження електронних листів з назвою «Військові злочинці РФ.htm», відкриття яких дозволяє зловмисникам отримати віддалений доступ до комп'ютера жертви [1, с.168].

Це лише деякі приклади масштабних атак. Можливо, про окремі випадки незначних нападів або особистих зломів просто не повідомляється. Відповідальність за кіберзлочини регулюється розділом XVI Кримінального Кодексу України [3].

Основними завданнями підприємств у сфері забезпечення кібербезпеки повинні стати: 1) виявлення потенційних загроз кібербезпеки та вразливостей; 2) запобігання кіберінцидентам; 3) нейтралізація або мінімізація загроз інформаційній безпеці підприємства [4, с.29].

Варто зазначити, що більшість українців ігнорує рекомендації військових, зокрема Міністерства оборони України. Публікація фотографій військової техніки, зброї та місцезнаходження військових на сторінках соціальних мереж відбувалася і, на жаль, продовжує відбуватися й досі. Попередження є одним із способів протидії злочинам у кіберпросторі. Важливо зазначити, що першочергово слід дотримуватись основ кібергігієни у боротьбі з фейковими новинами: необхідно звертатися лише до перевірених, офіційних джерел, а не до сумнівних публікацій у соціальних мережах. Водночас, у умовах воєнного часу навіть найнадійніші медіа та офіційні особи можуть помилятися. Тому, виявивши важливу інформацію, варто шукати або дочекатися її підтвердження.

Щодо діпфейків, ситуація є більш складною, оскільки це підроблене відео, на якому може зображатися публічна особа, що виголошує певну промову. Наприклад, це може бути відеозвернення Президента України Володимира Зеленського, яке нібито стосується капітуляції. Ця технологія машинного навчання використовується для того, щоб дезорієнтувати слухачів і підірвати бойовий дух громадян. У таких випадках важливо звертати увагу на основні ознаки: 1) мерехтіння кадру; 2) сповільнене моргання; 3) неприродні риси зовнішності; 4) незвичний тон виступу [5, с. 404].

Таким чином, кібербезпека в сучасному світі є надзвичайно важливою галуззю, що постійно адаптується до нових викликів і загроз. Для забезпечення ефективного захисту в кіберпросторі важливо дотримуватись принципів кібергігієни, користуватися лише надійними джерелами інформації та впроваджувати надійні системи безпеки як на державному, так і на приватному рівнях. Освіта населення щодо загроз та методів їх нейтралізації є ключовою у боротьбі з кібератаками. В умовах війни та глобальної цифрової трансформації захист інформаційного простору залишається одним із головних пріоритетів національної безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Смілянець Є. І., Білаш О. О. Щодо кібербезпеки в умовах воєнного стану. *Інноваційна наука: Пошук відповідей на виклики сучасності* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 22 груд. 2023 р. Одеса, 2023. С. 166-170.
2. Закон України Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон від 28 черв. 2024 р. № 2163-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 29.03.2025).
3. Кримінальний кодекс України : Кодекс від 01 лют. 2025 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.03.2025).
4. Краус К. М. Краус Н. М., Штепа О. В. Цифрова трансформація кібербезпеки на мікрорівні в умовах воєнного стану. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 3. С. 26-37.
5. Круць Е. М. Сучасний стан кібербезпеки України в умовах воєнного періоду. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 402-405.

Закацюра О.І.

*Студент 229 групи спеціальності 081 Право
Економіко-гуманітарний фаховий коледж
Житомирська область, м. Звягель.*

Науковий керівник: **Басаласва О.В.**- викладач фундаментальних
дисциплін, «старший викладач»
Житомирська область, м. Звягель.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

«Inter arma silent leges» – «Під час війни закони мовчать» (Цицерон)

Правове регулювання суспільних відносин є основою функціонування держави та забезпечення правопорядку. У звичайних умовах правова система гарантує права і свободи громадян, однак в умовах воєнного стану ситуація змінюється кардинально. Однак в умовах постійної загрози, забезпечення правового порядку і захисту інтересів держави та її громадян стає пріоритетом, що вимагає постійного вдосконалення правових механізмів. Ключові правові аспекти регулювання суспільних відносин в даних умовах є питання обмеження прав і свобод, функціонування державних інституцій, економічні аспекти та міжнародний досвід.

Актуальність цієї теми зумовлена запровадженням воєнного стану та його дією на території України, а саме впливом на правову систему та права громадян. Україна перебуває в умовах воєнного стану з 24 лютого 2022 року через військову агресію зі сторони РФ та повномасштабне військове вторгнення на територію України. Це не теоретична проблема, а реальність, з якою зіштовхнулося українське суспільство та держава, що безпосередньо впливає на національну безпеку, стабільність державного управління та захист прав і свобод в умовах збройного конфлікту.

Метою цієї статті є дослідження особливостей правового регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану в Україні. Що виникають в умовах

надзвичайних обставин, а також їх вплив на права та обов'язки громадян, органів державної влади та організацій. Розуміння особливостей правового регулювання в умовах дії воєнного стану є необхідним для збереження правопорядку, забезпечення законності дій органів державної влади, орієнтації в правовому полі, захисту своїх прав та свобод. Аналіз правових механізмів та інструментів державного примусу, що діють під час війни, є важливим для вирішення правових проблем, що виникають внаслідок дії воєнного стану та війни на території України.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться у разі військової агресії або безпосередньої загрози для суверенітету та територіальної цілісності держави [1; 3]. Формально, воєнний стан запроваджується Указом Президента України, який підлягає негайному затвердженню Верховною Радою України. Він може діяти як на всій території країни, так і на окремих її регіонах. Ключовою характеристикою воєнного стану є тимчасове, тобто зумовлене винятковими обставинами, обмеження конституційних прав і свобод громадян та надання органам державної влади, військовому командуванню розширених повноважень [2; 5]. Це створює напругу між необхідністю ефективної оборони та ризиком надмірної концентрації влади і можливих зловживань нею. Посилення ролі силових структур, таких як ЗСУ, ДПСУ, Нацгвардія, СБУ, поліція, є невід'ємною частиною режиму воєнного стану [2; 6]. Це критично необхідно для оборони, контррозвідки, боротьби з диверсіями та підтримання громадського порядку. Проте, в свою чергу, це підвищує ризики порушення прав людини під час затримань, перевірок, контрдиверсійних заходів та вимагає посиленого прокурорського нагляду та контролю громадськості, наскільки це можливо в умовах повномасштабного вторгнення, а по факту війни на території України. Дослідження правозахисних організацій, таких як Human Rights Watch [11; 4], свідчать, що подібна концентрація влади в кризових ситуаціях має супроводжуватися посиленням контролем з боку парламенту, ЗМІ та громадянського суспільства. З огляду на міжнародний досвід, наприклад, режим надзвичайного стану у Франції після терористичних атак 2015 року або військове

правління в Ізраїлі у період воєн, правове регулювання у кризових ситуаціях часто супроводжується дилемою між необхідністю забезпечення безпеки та ризиками надмірного обмеження прав громадян [10; 2]. Світова практика показує, що механізми запровадження воєнного стану відрізняються залежно від правової системи країни: Франція – передбачає чітко визначену систему правових норм, які регулюють надзвичайні повноваження держави; США – мають широкий спектр заходів, включаючи використання Закону про повноваження в надзвичайних ситуаціях; Велика Британія – використовує систему воєнного права для підтримання громадського порядку та обороноздатності [10; 3]. Правові засади запровадження та функціонування воєнного стану визначаються Конституцією України [1; 3], адже саме Конституція України [1; 3] виступає гарантією стабільності основного закону в кризовий період зокрема статтею 64, яка передбачає можливість обмеження прав і свобод громадян у разі введення воєнного або надзвичайного стану. Основним законодавчим актом, що регулює цей режим, є Закон України "Про правовий режим воєнного стану" [2; 4]. Стаття 64 Конституції України дозволяє обмежувати певні конституційні права і свободи, за винятком тих, що перелічені в ч. 2 ст. 64 [1; 4], але лише в межах та обсязі, необхідних для відсічі агресії та із зазначенням строку дії цих обмежень. Це є критично важливим питанням пропорційності обмежень – наскільки вони дійсно необхідні та адекватні загрозі. Обмеження включають: запровадження державного контролю над медіа, заборону публікації військових переміщень, боротьбу з пропагандою, комендантську годину, блокпости, обмеження виїзду, вилучення майна, обмеження виїзду за кордон певних категорій громадян зокрема, чоловіків призовного віку, встановлення особливих режимів роботи підприємств, контроль над стратегічними галузями, обмеження експортно-імпортних операцій [2; 6] – ці заходи є необхідними для забезпечення безпеки та проведення заходів із мобілізації населення. Досвід інших країн свідчить, що ефективність правового регулювання під час війни залежить від гнучкості законодавства, рівня довіри до влади та механізмів контролю за дотриманням прав людини. У наукових

дослідженнях наприклад роботах А. Селіванова та В. Кампо [12; 28] зазначається, що такі обмеження мають бути пропорційними і застосовуватися лише за необхідності. В іншому випадку це може призвести до авторитаризації влади та зниження довіри до держави. Наприклад: У США під час Другої світової війни були запроваджені обмеження для японських громадян – це було визнано порушенням прав людини. У Великій Британії у 1970-х роках під час боротьби з тероризмом уряд розширив повноваження спецслужб, що викликало критику з боку ЄСПЛ [10; 5]. Для України важливо дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права навіть в умовах війни [7; 2].

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [2; 5] визначає повноваження органів влади та перелік можливих заходів. Посилення відповідальності за злочини проти нацбезпеки, військові злочини, мародерство – логічний крок. Але ідея "спрощеного судочинства" або військових трибуналів потребує обережного підходу – надмірне спрощення процедур може призвести до порушень прав на справедливий суд [12; 30] (доступ до адвоката, право на оскарження, змагальність сторін). Потреба у швидкому розгляді справ є очевидною. Важливо зберегти процесуальні гарантії навіть в умовах воєнного стану. Науковці зокрема, С. Гнатенко [13] зазначають, що важливо дотримуватися балансу між суворістю покарання та забезпеченням прав людини.

Активне документування воєнних злочинів рф та співпраця з МКС є ключовим кроком для майбутнього притягнення винних. Посилення адміністративної відповідальності за порушення правил мобілізації – важливий інструмент обороноздатності. Дотримання норм міжнародного гуманітарного права (Женевські конвенції) [7; 3] – обов'язок України як європейської держави. Моніторинг міжнародних організацій (МКЧХ, ООН, ОБСЄ) має важливе значення. Україна повідомила про дерогацію від окремих зобов'язань за ЄКПЛ [9; 2], але навіть дерогація має бути пропорційною. Право на життя, заборона катувань – не повинні підлягати обмеженню за жодних обставин [8; 4]. За даними Світового банку [13; 2], військові конфлікти призводять до падіння ВВП на 10–30% у короткостроковій перспективі. Обмеження валютних операцій та контроль

НБУ – необхідні, але водночас ускладнюють ведення бізнесу. Економічна політика має бути спрямована на пошук балансу між безпекою й підтримкою підприємництва особливо в умовах обмежених ресурсів та зовнішньої залежності від партнерів що є одним із головним викликом для економічної політики України.

Отже на мою думку однією із головних рекомендацій для України є подальші реформи, спрямовані на: вдосконалення законодавства про воєнний стан; розширення державних програм економічної підтримки; посилення міжнародного співробітництва; забезпечення ефективного парламентського контролю за діями виконавчої влади. Таким чином, вихід із даної кризової ситуації передбачає не лише правове врегулювання поточних проблем, а й створення основ для майбутнього розвитку України як демократичної, правової та економічно стабільної держави.

Правове регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану є важливим інструментом для забезпечення безпеки, стабільності державного управління та дотримання правопорядку. Українське законодавство передбачає чітку нормативно-правову базу, яка регламентує запровадження та функціонування воєнного стану. Проте реалії сучасної війни вимагають удосконалення правових механізмів, особливо щодо захисту прав громадян, економічної стабільності та міжнародного співробітництва. Досвід інших країн демонструє, що ефективність воєнного стану залежить від балансу між безпекою та дотриманням прав людини, важливим є збереження демократичних цінностей навіть у кризові періоди, що сприятиме швидшій післявоєнній відбудові та інтеграції України в європейський правовий простір. Однак для ефективного функціонування цієї системи необхідно забезпечити баланс між обмеженням прав громадян та дотриманням міжнародних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.
3. Про затвердження Положення про військове командування та його повноваження в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 груд. 2022 р. № 1455. Офіційний вісник України. 2023. № 3. Ст. 102.
4. Загальна декларація прав людини від 10 груд. 1948 р. ООН. URL: <https://www.un.org/ru/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
5. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листоп. 1950 р. Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Бандурка О. М., Коваленко Є. Г. Державне управління в умовах воєнного стану : навч. посіб. Харків : Укр. акад. внутр. справ, 2022. 192 с.
7. Женевські конвенції 1949 року і Додаткові протоколи до них. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text
8. Буткевич В. Г. Права людини в умовах надзвичайного і воєнного стану. Право України. 2022. № 1. С. 22–30.
9. Литвиненко О. М. Дерогація прав за Європейською конвенцією під час воєнного стану: правовий аналіз. Вісник Національної академії правових наук України. 2023. № 2. С. 45–52.
10. Comparative Emergency Powers in Democracies: France, Israel, UK, USA. Library of Congress, 2020. URL: <https://www.loc.gov/law/help/emergency-powers/>
11. Human Rights Watch. Ukraine: Martial Law and Human Rights. 2022. URL: <https://www.hrw.org/>
12. Селіванов А. О., Кампо В. М. Конституційні засади обмеження прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного та воєнного стану. Наукові праці НАПрН України. 2023. № 3. С. 25–33.

13. Селіванов А. О., Кампо В. М., Гнатенко С. В. "Правове регулювання обмежень прав людини в умовах воєнного стану". Науковий вісник юридичних досліджень, 2022, № 3, с. 25–38.

14. World Bank. The Economic Impact of War in Ukraine. March 2023. URL: <https://www.worldbank.org/>

Захаренко Артур Євгенович

здобувач групи ПР-113

Відокремлений підрозділ Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій у м. Кривий Ріг

Науковий керівник: Косяк Олег Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року Росія розпочала масштабне вторгнення в Україну, що стало продовженням її військової агресії, розпочатої ще у 2014 році. У відповідь на ці дії в Україні був введений воєнний стан, що передбачав тимчасове обмеження певних прав і свобод громадян та юридичних осіб. Це було необхідним кроком для забезпечення національної безпеки.

В умовах воєнного стану уряд отримав право примусово вилучати майно для задоволення потреб оборони країни. Подібні обмеження стали частиною правового механізму, який дозволяє ефективно управляти кризовими ситуаціями. Такий тимчасовий захід є цілком обґрунтованим, зважаючи на потребу обмежити конституційні права і свободи закріплені у статтях 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України [2] а також права та законні інтереси юридичних осіб, в межах, необхідних для забезпечення введення і реалізації заходів правового режиму воєнного стану. Так, абзац 4 частини 1 статті 8 Конституції України [2] «Про правовий режим воєнного стану» передбачає можливість для військового командування разом із військовими адміністраціями (якщо вони утворені) примусового відчуження майна, що перебуває у приватній чи комунальній власності, а також вилучення майна державних підприємств для потреб держави в умовах воєнного стану. Це відчуження здійснюється через видання відповідних документів. Деталізація цього повноваження міститься в статті 23 цього ж законодавчого акта.

Визначення підходів до правового регулювання відносин у сфері надання послуг є важливим, оскільки воно визначає основні напрямки впливу на ці правовідносини, включаючи умови їх виникнення, правовий статус виконавця та замовника, а також правовий режим об'єкта послуг. Крім того, правове регулювання цієї сфери визначає галузеву належність і методи впливу на договірні відносини, встановлюючи правові інститути, що забезпечують досягнення бажаного правового результату, та визначає правове становище учасників цивільних правовідносин [1]

Щодо юридичних осіб, їхнє право на надання послуг може бути частиною їх загального або спеціального правового статусу, що визначається засновницькими документами. Це може бути одним із напрямків їх підприємницької діяльності, як, наприклад, у випадку туристичних чи рекламних агентств, де надання послуг прямо передбачено в установчих документах [1]. Повномасштабна війна, розпочата рф 24 лютого 2022 року проти України, суттєво вплинула на всі сфери відносин у державі, внесши зміни у правове регулювання цих відносин. Страхування, яке є важливим механізмом для захисту майнових інтересів як фізичних, так і юридичних осіб, стало надзвичайно важливим в умовах війни. Воно дозволяє знизити фінансові ризики та забезпечити захист від непередбачуваних подій. Необхідність створення та функціонування системи страхових правовідносин зумовлюється наявністю ризику, який передбачає можливість настання випадкових та непередбачуваних подій. Ризик, як передумова виникнення страхових правовідносин, свідчить про наявність страхового інтересу та визначає межі страхового захисту. Саме фактор ризику і потреба захисту від його наслідків стимулюють необхідність у страхуванні. В умовах великої кількості загроз, зумовлених війною, роль інституту страхування значно зростає щодо управління ризиками та фінансового захисту фізичних і юридичних осіб від наслідків несприятливих подій. Ринок страхових послуг, як важливий елемент фінансової системи держави, набуває особливої ваги в умовах війни, оскільки страхування зменшує невизначеність і дозволяє зменшити вплив великих втрат, заохочуючи нові інвестиції.

З 24 лютого 2022 року більшість страхових компаній перейшли на онлайн-формат роботи. У разі необхідності клієнтам надаються відстрочки на сплату страхових внесків, при цьому страхове покриття зберігається. Також можливе надання фінансових канікул на триваліший період, що передбачає тимчасове припинення дії покриття ризиків за договором, з подальшим відновленням після сплати наступного внеску та врегулювання ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Правова система України в умовах воєнного стану // Збірник наукових праць / За загальною редакцією О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської, М. М. Хоменка. Електронний ресурс / Режим доступу: https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/KRTS_Pravova-systema-Ukrayiny.pdf (дата звернення 23.03.2025)

2.Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР; редакція від 01.01.2020 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 22.03.2025).

Іванюк Ніна Вікторівна

асистент кафедри права

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

Керпань Вікторія

Здобувачка вищої освіти групи ПР-23-1

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

В умовах повномасштабної російської агресії прийшло розуміння того, наскільки важливою є національна безпека для існування України як незалежної, суверенної держави. 2022 року Верховна Рада України внесла зміни до Кримінального кодексу України, вдосконаливши положення Особливої частини КК України і запровадивши кримінальну відповідальність за колабораціонізм.

Поняття колабораціонізму для української правової системи нове і охоплює складні правові аспекти. У ст.111-1 КК України законодавці не лише вказали максимально на широкий перелік форм колабораціонізму, а й диференціювали відповідальність за дії, які вчиняються фактично в кожній із таких форм, що й призвело до появи восьми частин ст.111-1 [1]. Таке конструювання, як зазначає М. Хавронюк, зазнало серйозної критики. Зокрема, крім безсумнівних проблем, пов'язаних із ускладненим розумінням викладеного в такий спосіб нормативного матеріалу, безперечним є те, що за подібних умов зростає імовірність диференціації відповідальності за діяння, ступінь суспільної небезпеки яких цього не вимагає. Сумнівів не повинен викликати очевидно різний ступінь суспільної небезпеки деяких із різновидів поведінки передбачених окремими частинами ст. 111-1 КК: наприклад, з одного боку, лише економічної співпраці з державою-агресором (ч. 4), а, з іншого, зайняття посад у незаконних судових і правоохоронних органах (ч. 7). В ч. 2, ч. 5 та ч. 7 ст. 111-1 КК зазначається лише на «зайняття» посади і не згадується про здійснення

діяльності. Фахівці зазначають, що при відсутності такої вказівки, поведінку осіб, які займають відповідні посади, а потім здійснюють відповідну діяльність, кваліфікують за сукупністю, з одного боку, тієї чи іншої частини ст. 111-1, за допомогою чого оцінюється «зайняття» посади, а, з іншого, ч. 2 ст. 111 КК, що є кримінально-правовою «відповіддю» на здійснення «діяльності». Такий підхід породжує штучну сукупність злочинів, адже фактично кожна діяльність на відповідній посаді може бути розцінена як «допомога іноземній державі чи її представнику у підривній діяльності проти державної безпеки України», тобто «державною зрадою», що не може вважатися справедливим [2].

На думку заступника голови ККС ВС Н. Антонюк, найбільш дискусійними питаннями кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки України та актуальної практики ККС ВС є розмежування колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК України) та державної зради (ст. 111 КК України); відмежування колабораціонізму у формі заперечення збройної агресії зі ст. 436-2 КК України (виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, глорифікація її учасників); можливість кваліфікації дій за сукупністю складів колабораційної діяльності і державної зради; кваліфікація надання матеріальної допомоги агресору [3].

Труднощі виникають при розмежуванні державної зради та колабораційної діяльності, адже обидва злочини можуть вчинятися як на території, підконтрольній Україні, так і на окупованій території. Суб'єктом колабораційної діяльності в залежності від форми цього діяння може бути громадянин України, або просто загальний суб'єкт, а суб'єктом державної зради – тільки громадянин України. Крім того, для державної зради має бути обов'язково встановлений зв'язок з іноземним елементом. Склад колабораційної діяльності повинен розцінюватись як спеціальний стосовно державної зради як основного складу. Такий підхід відповідатиме правовій природі цього діяння й відповідає сучасним поглядам історичної та правової науки, відповідно до яких колабораціонізм розуміють як усвідомлене, добровільне й умисне співробітництво з ворогом на шкоду своїй країні

У проєкті нового Кримінального кодексу України (ст.9.1.6.) визначена як обов'язкова ознака складу колабораційної діяльності добровільність співпраці з державою-агресором, а формами такої діяльності визначені лише деякі, найбільш небезпечні й такі, без яких держава-агресор не змогла б успішно здійснити анексію захоплених нею територій. Те саме стосується і ст. 9.1.7 «Окупаційна діяльність». Формами колабораційної та окупаційної діяльності будуть організація, або проведення незаконних виборів, або референдумів, заходів політичного характеру, введення у закладах освіти стандартів освіти держави-агресора тощо. Окупаційна діяльність може проявлятися також в наданні державі-агресору допомоги в здійсненні акту агресії проти України або в підривної діяльності проти України. При цьому якщо такі діяння вчинить громадянин України, то це кваліфікуватиметься як зрада Україні. В проєкті нового КК за вчинення колабораційної діяльності особою, яка дала присягу на вірність Україні чи народу України, підвищується тяжкість цього злочину на один ступінь. У ст. 9.1.1 проєкту нового КК визначено дві ситуації, коли співпраця з державою-агресором не вважається колабораційною або окупаційною діяльністю— коли вона була: а) вимушеною, або б) спрямованою виключно на забезпечення життєдіяльності населення чи інтересів громади, що не суперечать законам України й міжнародному праву [4].

Як підсумок, зазначимо, що системний аналіз нормативного визначення в Особливій частині КК України різних проявів колабораціонізму, зумовлює як удосконалення національного законодавства про кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність і суміжні злочини, так і формування практики з цих питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. № 2341-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 20.03.2025)

2.Проект нового Кримінального кодексу України: передумови розробки, концептуальні засади, основні положення: монографія. Андрушко П.П., Бакумов О.С., Баулін Ю.В., Бурдін В.М., Вишневська І.А., Горох О.П., Гуторова Н.О., Марчук Н.О., Навроцький В.О., Пономаренко Ю.А., Стрельцов Є.Л., Хавронюк М.І. // За заг. ред. Ю.В. Бауліна, М.І. Хавронюка. К.: Компанія ВАІТЕ. 494 с.

3.Злочини проти основ національної безпеки: у ВС обговорили питання щодо кваліфікації цих злочинів та відповідальності в умовах повномасштабного вторгнення //Судова влада України: URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1588565> (дата звернення 20.03.2025)

4.Кримінальний кодекс України : контрольний текст проєкту станом на 19.03.2025 // Новий Кримінальний Кодекс : URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення 20.03.2025)

Кирилова Єва Геннадіївна
здобувачка групи ПР-21-1
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: **Гіоргадзе Ілія Гійович**
асистент кафедри права
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

МЕДІА ТА СВОБОДА СЛОВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ ОБМЕЖЕННЯ ТА ЇХ НАСЛІДКИ

Свобода слова є одним із ключових демократичних принципів, закріплених у міжнародному та національному законодавстві. Вона гарантується статтею 19 Загальної декларації прав людини [4] та статтею 10 Європейської конвенції з прав людини [2], які підкреслюють право кожної людини вільно висловлювати свої думки та отримувати інформацію. У національному законодавстві України це право закріплене у статті 34 Конституції України, яка гарантує свободу думки і слова, вільне вираження поглядів та переконань. Водночас Конституція передбачає можливість обмеження цього права в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності та громадського порядку [1].

У період воєнного стану питання свободи слова набуває особливого значення. Баланс між інформаційною безпекою та демократичними принципами стає критично важливим, адже дезінформація та пропаганда можуть безпосередньо впливати на хід бойових дій та моральний дух населення.

В Україні під час війни було запроваджено низку обмежень щодо діяльності медіа, спрямованих на протидію поширенню дезінформації, недопущення розголошення стратегічно важливої інформації та боротьбу з пропагандою агресора.

Зокрема, законодавство передбачає заборону поширення інформації, яка може зашкодити обороноздатності держави – відповідно до статті 114-2

Кримінального кодексу України, розголошення інформації про переміщення, розташування або дії Збройних Сил України в умовах воєнного стану карається позбавленням волі на строк від 5 до 12 років. Посилений контроль за інформаційною безпекою – відповідно до Закону України "Про правовий режим воєнного стану", військове командування та органи державної влади можуть запроваджувати спеціальні заходи щодо регулювання діяльності ЗМІ, включаючи обмеження доступу до ворожих інформаційних ресурсів [3]. Обмеження діяльності проросійських каналів та ЗМІ, які поширюють фейки або загрожують національній безпеці – відповідно до Закону України "Про санкції", передбачено можливість блокування медіа, які загрожують суверенітету та територіальній цілісності України, а також поширюють дезінформацію [5]. На підставі Указу Президента України № 152/2022 "Про реалізацію єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану" було створено загальнонаціональний телемарафон для узгодженого висвітлення офіційної інформації та запобігання паніці [6].

З одного боку, такі заходи сприяють інформаційній безпеці, протидії ворожій пропаганді та збереженню національних інтересів. З іншого боку, вони викликають дискусії щодо потенційного порушення принципів демократичної свободи преси.

Правове регулювання свободи слова в умовах воєнного стану має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, такі заходи сприяють інформаційній безпеці, протидії ворожій пропаганді та збереженню національних інтересів. З іншого боку, вони викликають дискусії щодо потенційного порушення принципів демократичної свободи преси.

Позитивні наслідки обмеження свободи слова під час воєнного стану, а саме - захист держави від витоку критично важливої інформації. В умовах війни існує високий ризик розголошення даних, які можуть бути використані ворогом, зокрема інформації про розташування військ чи стратегічні операції. Запобігання поширенню паніки та дезінформації, контроль за інформаційним простором дозволяє уникнути хаосу серед населення та зберігати громадський порядок,

протидіяти ворожій пропаганді та фейковим новинам. Війна ведеться не лише на полі бою, а й в інформаційному просторі, тому необхідно запобігати впливу дезінформації з боку противника.

Щодо негативних наслідків, обмеження плюралізму думок у медіа. Надмірний контроль може призвести до зменшення кількості незалежних джерел інформації, існує ризик надмірного контролю з боку держави та встановлення цензури, у разі зловживання владою можливе порушення принципів свободи слова та прав громадян на отримання інформації. Потенційне обмеження незалежних журналістських розслідувань, обмеження доступу до інформації ускладнює роботу журналістів, що може вплинути на рівень прозорості державних процесів.

Аналіз міжнародного досвіду показує, що у багатьох країнах під час війни або кризових ситуацій застосовувалися подібні заходи обмеження свободи слова:

США – під час Другої світової війни діяла система військової цензури, яка забороняла публікацію стратегічно важливої інформації. Влада мала право обмежувати поширення новин, які могли загрожувати національній безпеці.

Велика Британія – у роки війни уряд здійснював контроль за пресою та радіо, запроваджував обмеження на публікацію військових новин, які могли бути використані противником.

Франція – після терактів у 2015 році були ухвалені закони про посилення контролю за ЗМІ, що дозволило державним органам блокувати сайти та соціальні мережі, які сприяли поширенню екстремістських ідей.

Проте важливо зазначити, що у більшості країн такі обмеження мали тимчасовий характер. Після завершення кризового періоду медіасектор повертався до демократичних стандартів, а заходи контролю переглядалися відповідно до принципів верховенства права.

Таким чином, у контексті правового регулювання свободи слова під час воєнного стану важливо забезпечити баланс між інформаційною безпекою та демократичними стандартами. Україна, дотримуючись міжнародних

зобов'язань, має зосередитися на розробці механізмів, які дозволять захищати державу від інформаційних загроз, але водночас не перешкоджатимуть розвитку незалежних медіа та доступу громадян до правдивої інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Європейська конвенція з прав людини: Закон України від 17 липня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Закон України "Про правовий режим воєнного стану" від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
4. Загальна декларація прав людини: ООН, 10 грудня 1948 р. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml
5. Закон України "Про санкції" від 14 серпня 2014 р. № 1644-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>
6. Указ Президента України № 152/2022 "Про реалізацію єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану". URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1522022-41613>

Костомарова Анастасія Павлівна
*здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальності 081 «Право»
кафедри державно-правових гуманітарних наук
ННГІ Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського
Київ, Україна*

Науковий керівник: Бортняк Катерина Василівна
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-правових гуманітарних наук
ННГІ Таврійського національного Університету імені В.І. Вернадського
Київ, Україна*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Тимчасово окуповані території є однією з найбільш складних проблем для держав, які стикаються з зовнішньою агресією. Їх правовий статус, особливості управління та захист прав громадян регулюються як національним законодавством, так і міжнародним правом. Окупація територій створює загрозу територіальній цілісності держави та спричиняє численні соціальні, економічні та гуманітарні проблеми, що супроводжується порушенням прав людини, обмеженням свободи пересування, незаконною зміною адміністративного устрою та примусовою інтеграцією в правову систему держави-окупанта.

Україна стикається з цими викликами з 2014 року, коли була незаконно анексована Автономна Республіка Крим та розпочалася збройна агресія на Донбасі. У відповідь Україна розробила спеціальне законодавство, спрямоване на визначення правового режиму цих територій, захист громадянських прав та забезпечення деокупації. Важливим є також міжнародний аспект проблеми, адже окупація супроводжується численними зверненнями України до міжнародних судових інстанцій, санкційним тиском на державу-агресора та підтримкою міжнародних організацій.

Відповідно до статті 1 Конституції України, наша держава є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою. Український суверенітет охоплює всю територію країни [1]. Починаючи з 2014 року, питання збереження

суверенітету та відновлення територіальної цілісності стало визначальним для національних інтересів і самого існування України як незалежної держави. Зіткнувшись із новими викликами, такими як гібридна війна, інформаційна війна та військова агресія з боку сусідньої держави, українська влада, органи місцевого самоврядування та силові структури не мали достатнього досвіду та законодавчого підґрунтя для ефективного реагування. Водночас низка міжнародних угод, підписаних Україною, не змогли гарантувати територіальну цілісність країни, російська федерація, порушуючи норми міжнародного права, вчинила протиправні дії, знехтувавши положеннями Гаазьких конвенцій 1907 року [2], IV Женевської конвенції 1949 року [3], а також Будапештського меморандуму 1994 року [4] та інших міжнародно-правових договорів. Це призвело до відкритої збройної агресії та окупації частини суверенної території України.

Тимчасово окупованими територіями визнаються частини державної території, які перебувають під фактичним контролем іншої держави чи збройних формувань без законних підстав. Окупація не змінює суверенітету держави, територія якої була захоплена, але суттєво впливає на адміністративно-правовий режим.

Законодавчо це поняття закріплене у Законі України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [5]. Згідно з цим законом, тимчасово окупованими визнаються території, які перебувають під контролем збройних формувань іншої держави, незалежно від того, чи були вони офіційно анексовані. Відповідно до Конституції України, зокрема статті 2, територія країни є цілісною та недоторканною. На міжнародному рівні окупація визначається відповідно до IV Женевської конвенції 1949 року та Гаазьких конвенцій 1907 року, які визначають, що окупація не змінює юридичної приналежності території, а країна-окупант не набуває суверенітету над нею.

Правове регулювання тимчасово окупованих територій в Україні базується на національних законах, міжнародних договорах та рішеннях міжнародних

організацій. Основу нормативно-правової бази становлять: Конституція України (стаття 2) гарантує територіальну цілісність держави та забороняє зміну кордонів без згоди народу; Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» визначає статус окупованих територій, особливості адміністративно-правового режиму та захист прав громадян; Кримінальний кодекс України [6] містить норми щодо відповідальності за колабораціонізм, незаконну співпрацю з окупаційною владою та порушення прав людини; Рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) щодо порушень прав людини на окупованих територіях, зокрема за позовами України проти російської федерації.

Окрім закріплення нормативної бази, реалізація законодавства включає такі механізми: запровадження міжнародних санкцій проти осіб, які причетні до окупації; ведення судових процесів у міжнародних судах, таких як Міжнародний кримінальний суд (МКС) та Міжнародний суд ООН; визнання окупації на міжнародному рівні та вимога відповідальності для держави-агресора; спеціальні програми підтримки громадян, які були змушені залишити окуповані території, зокрема компенсації та соціальна допомога; розширення співпраці з міжнародними партнерами щодо вироблення спільних механізмів тиску на державу-агресора [7].

Законодавча база регулювання тимчасово окупованих територій постійно розвивається та вдосконалюється з урахуванням реальної ситуації, яка склалася внаслідок збройного конфлікту. Вона є важливим інструментом у боротьбі за територіальну цілісність України та відновлення її суверенітету над окупованими районами. Враховуючи складність і багатогранність цієї проблематики, подальший розвиток нормативної бази та її ефективне застосування залишається ключовим завданням для органів державної влади та міжнародної спільноти.

Правовий режим тимчасово окупованих територій України визначає особливий порядок регулювання відносин на цих територіях, зокрема обмеження державної влади України, прав та свобод громадян, особливості економічної діяльності, переміщення осіб та товарів, а також взаємодію України з

міжнародними організаціями та іншими державами щодо врегулювання ситуації [8].

Згідно з Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», встановлено такі ключові положення адміністративно-правового режиму: 1) обмеження діяльності державних органів України: враховуючи, що на окупованих територіях фактично діють незаконні органи, створені країною-агресором, Україна не має можливості здійснювати повноцінне управління; водночас, офіційні державні органи продовжують функціонувати у вигнанні, обслуговуючи громадян, які залишили окуповані території; 2) особливий режим в'їзду та виїзду: переміщення осіб на тимчасово окуповані території здійснюється через визначені контрольні пункти в'їзду-виїзду (КПВВ). Відповідно до ст. 332-1 Кримінального кодексу України, незаконний перетин кордону через закриті пункти пропуску є кримінальним правопорушенням; 3) захист прав громадян: Україна визнає громадян, які залишаються на окупованих територіях, своїми резидентами та гарантує їм право на отримання українських документів, освіти, медичної допомоги та соціальних виплат; 4) обмеження економічної діяльності: забороняється здійснення господарської діяльності з підприємствами, що працюють на окупованій території; 5) судова юрисдикція: Українські суди розглядають справи, пов'язані з подіями на окупованих територіях, навіть за відсутності доступу до цих регіонів; 6) санкційна політика: Україна та її міжнародні партнери застосовують санкції проти осіб та організацій, які підтримують окупаційну владу; 7) кримінальна відповідальність за співпрацю з окупаційною владою – передбачена статтею 111 Кримінального кодексу України (державна зрада), а також статтями 438 і 436-2 щодо воєнних злочинів та пропаганди агресивної війни.

Також адміністративно-правовий режим включає взаємодію з міжнародними організаціями, такими як ООН, ЄС та Рада Європи. Важливим є фіксування злочинів, вчинених під час окупації, з подальшим поданням матеріалів до міжнародних судових інстанцій.

Отже, адміністративно-правовий режим тимчасово окупованих територій є багатограним механізмом, що спрямований на врегулювання правового статусу цих територій, захист прав громадян та визначення правової відповідальності держави-окупанта. Основними напрямками політики України щодо тимчасово окупованих територій є консолідація міжнародної підтримки, посилення санкційного тиску, захист прав громадян, які залишилися в окупації, та розробка стратегій реінтеграції [9]. Національне законодавство України, зокрема закони «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» і «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях», створює правову основу для регулювання цих питань. Міжнародні правові механізми, такі як резолюції ООН, рішення Європейського суду з прав людини та санкційні заходи ЄС і США, відіграють ключову роль у підтримці територіальної цілісності України та притягненні до відповідальності держави-агресора.

Захист прав громадян, що проживають на окупованих територіях, залишається пріоритетом державної політики. Надання соціальної, гуманітарної та правової допомоги, інформаційна підтримка та механізми інтеграції тимчасово переміщених осіб є важливими елементами подальшої стратегії. Окрім цього, важливе значення має безпекова складова, що включає зміцнення обороноздатності України, підвищення боєздатності Збройних Сил та розвиток стратегічного партнерства з НАТО та іншими міжнародними союзниками. Відновлення контролю над окупованими територіями є стратегічним пріоритетом України, що потребує комплексного підходу, який включає правові, дипломатичні, економічні та військові заходи. Досягнення цієї мети стане запорукою національної безпеки, стабільності та подальшого розвитку України як суверенної держави.

СПИСОК ВИКОРАСТАННИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року. *Верховна Рада України*. 1996. № 30. Дата оновлення 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 04.04.2025).
2. Конвенція про закони і звичаї суходільної війни. IV Гаазька конвенція від 18 жовтня 1907 р. URL: <http://lostart.org.ua/ua/docs/151.html> (дата звернення 04.04.2025).
3. Женевська конвенція про захист цивільних осіб під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення 04.04.2025).
4. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 05.12.1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/998_158 (дата звернення 04.04.2025).
5. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 року. № 1207-VII. Дата оновлення 19.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1207-18> (дата звернення 04.04.2025).
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення 04.04.2025).
7. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану : колективна монографія / Галуцько В. та ін. ; за заг. ред. В. Фелика, В. Курила. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 704с. URL: <http://www.ssaals.com.ua/?p=9174> (дата звернення 04.04.2025).
8. Комзюк А. Т., Комзюк М. А., Липій Є. А. Адміністративно-правовий режим військового стану, введеного в Україну у зв'язку з московською військовою агресією. *Науковий вісник Публічного та приватного права*. 2022. Вип. 3. С. 100-106. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/66a214b4-7abc-48eb-a4f2-ffc63a71b310> (дата звернення 04.04.2025).

9.Басс В.О., Корж-Ікаєва Т.Г. Правовий режим воєнного стану та його адміністративно-правове забезпечення в умовах повномасштабного збройного конфлікту в Україні. *Юридичний науковий журнал*. 2023. № 5. С. 489–492. URL: http://lsei.org.ua/5_2023/122.pdf (дата звернення 04.04.2025).

Лисечко Поліна Олександрівна
*Здобувачка вищої освіти групи ЗПР-21
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

Науковий керівник: Теличко Оксана Анатоліївна
*Завідувачка кафедри права, доцент, кандидат юридичних наук
Державного університету економіки і технологій*

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ ПІДСТАВИ І ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ

Воєнний стан є особливим правовим режимом, який запроваджується в Україні у разі збройної агресії або загрози нападу. Його основна мета – забезпечення оборони держави, підтримання правопорядку та стабільності. Запровадження воєнного стану супроводжується тимчасовими обмеженнями прав і свобод громадян, що викликає необхідність їх правового аналізу та оцінки відповідності Конституції України та міжнародним стандартам у сфері прав людини [1].

Проте, окрім загальних правових положень, що регулюють питання обмеження прав, важливо також звернути увагу на практичний аспект реалізації цих обмежень. В умовах війни роль державних інституцій у забезпеченні правопорядку значно зростає, що інколи призводить до проблеми правового балансу між необхідністю безпеки та правами громадян. Такі ситуації вимагають детального аналізу та розробки правових механізмів, що запобігатимуть зловживанням владою.

Обмеження прав і свобод громадян в умовах воєнного стану базується на положеннях Конституції України та спеціальних законодавчих актах. Відповідно до статті 64 Конституції України, у період воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод людини, за винятком прав, які

не підлягають обмеженню (право на життя, повагу до гідності, свободу від катувань) [1].

Закон України “Про правовий режим воєнного стану” конкретизує перелік прав і свобод, які можуть бути тимчасово обмежені, а також визначає механізми їх застосування [2]. Серед основних обмежень, що запроваджуються:

- Комендантська година – обмеження пересування у визначені години доби без відповідного дозволу ;

- Обмеження свободи пересування – заборона на в’їзд/виїзд з окремих територій, перевірка документів, встановлення блокпостів ;

- Посилений контроль над засобами масової інформації – обмеження діяльності ЗМІ, заборона на поширення інформації, що може загрожувати безпеці держави ;

- Обмеження на проведення масових заходів – заборона на мирні зібрання, мітинги, страйки.

Важливо зазначити, що такі обмеження запроваджуються не лише з метою стримування ворожих елементів або збереження суспільного порядку, а й для забезпечення координації оборонних зусиль. Наприклад, комендантська година дозволяє військовим та правоохоронним органам ефективніше контролювати ситуацію у містах, що є в зоні бойових дій або поблизу них.

Крім того, варто звернути увагу на питання співмірності таких обмежень. Наприклад, у різних регіонах України підхід до введення обмежень може суттєво відрізнятися. У зонах, що безпосередньо знаходяться під загрозою обстрілів чи окупації, заходи безпеки є жорсткішими, а в регіонах, де бойові дії не ведуться, обмеження можуть бути м’якшими.

Після запровадження воєнного стану 24 лютого 2022 року в Україні були реалізовані численні обмежувальні заходи, що спрямовані на забезпечення безпеки населення та ефективне ведення оборонних операцій [3]. Основні з них:

- Комендантська година – у більшості регіонів України встановлено заборону на перебування у громадських місцях у нічний час без спеціальних перепусток. Це дозволяє зменшити ризики диверсійної діяльності.

-Обмеження свободи пересування – діє контроль на блокпостах, перевірка документів, тимчасові заборони на пересування певними територіями.

-Контроль за інформаційним простором – блокування проросійських медіаресурсів, обмеження поширення чуток та дезінформації.

-Обмеження права на мітинги та демонстрації – запроваджено заборону на організацію масових заходів з метою збереження громадського порядку

Проте у випадках запровадження таких обмежень варто пам'ятати про законність і пропорційність цих обмежень. Наприклад, посилений контроль над ЗМІ є необхідним для протидії ворожій пропаганді, проте його застосування має відбуватися у рамках правових норм, що виключають можливість необґрунтованої цензури.

Аналіз правових аспектів обмеження прав і свобод громадян в умовах воєнного стану в Україні дозволяє виокремити кілька ключових аспектів:

-Пропорційність обмежень – заходи, що вживаються, повинні відповідати ступеню загрози та не виходити за межі необхідного.

-Чітке правове регулювання – важливо уникати правової невизначеності та гарантувати громадянам розуміння меж та підстав обмежень.

-Механізми правового захисту – необхідність наявності ефективних процедур оскарження надмірних або необґрунтованих обмежень [5].

Отже, обмеження прав і свобод громадян в умовах воєнного стану є складним і делікатним балансом між національною безпекою та захистом основоположних прав людини. При цьому важливо дотримуватись принципів необхідності, пропорційності і тимчасовості. Якщо обмеження прав є надмірними або постійними, це може призвести до зловживань і порушень прав людини, що, в свою чергу, підриває довіру до державних інституцій і може мати негативні наслідки для громадянської свідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : офіц. Текст. Київ : КМ, 2015. 98 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 06.04.2025).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 06.04.2025).
3. Орленко В. І. Вплив воєнного стану на реалізацію основних прав і свобод громадян: правовий аналіз // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. 2024. № 2(30). С. 46–51. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-2\(30\)-46-51](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-2(30)-46-51) (дата звернення: 06.04.2025).
4. Ілюха Р., Бардін Є. Обґрунтування потреби в обмеженнях прав людини в умовах воєнного стану // Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2024. № 2. С. 119–125.
5. Скрябін О. М., Куракін О. М. Конституційно-правові особливості обмеження прав громадянина в умовах воєнного стану: український досвід // Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика. 2024. Т. 4, № 2. С. 108–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2022-2-4-21> (дата звернення: 06.04.2025).

Мельников Нікіта Олександрович
Здобувач вищої освіти групи ПР-24
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: **Міма Ірина Володимирівна**
к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.

Сучасна політична та соціально-правова ситуація в Україні, що супроводжується активними воєнними діями, обґрунтовує необхідність держави вводити тимчасові обмеження свобод, спрямовані на забезпечення національної безпеки та стабільності, що, водночас, зачіпає традиційні принципи демократії та гарантії фундаментальних прав громадян [3]. Воєнний стан в Україні вимагає від державних органів влади прийняття невідкладних рішень для протидії загрозам, але ці заходи повинні відповідати як внутрішньому законодавству, так і міжнародним правовим стандартам щодо захисту прав людини, а також принципам доцільності і пропорційності їх застосування.

Воєнний стан - це особливий правовий режим, що передбачає тимчасове обмеження конституційних прав і свобод громадян, посилення функцій органів державної влади та військового управління для забезпечення безпеки країни [2]. Згідно зі статтею 64 Конституції України, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть бути обмежені окремі права і свободи, за винятком тих, які є невід'ємними, зокрема право на життя, право на людську гідність, свобода від катувань, право на рівний правовий захист [3]. Таке обмеження має бути пропорційним і необхідним для досягнення легітимної мети - захисту державного суверенітету та безпеки громадян. Крім того, спеціальний Закон України «Про правовий режим воєнного стану» деталізує механізми реалізації

таких обмежень. Він передбачає можливість тимчасової заборони на проведення масових заходів, обмеження свободи пересування, запровадження особливого режиму в інформаційному просторі, а також регулювання економічної діяльності задля забезпечення обороноздатності країни [2]. Значну роль у правовому регулюванні відіграють міжнародно-правові акти, зокрема Європейська конвенція з прав людини, яка допускає можливість відступу від певних зобов'язань у разі надзвичайного стану. Однак обмеження прав повинні бути мінімально необхідними, не суперечити міжнародним стандартам та не порушувати фундаментальні права людини [1]. З початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 році держава застосувала низку обмежувальних заходів: запроваджено комендантську годину, посилено контроль за інформаційним простором, частково обмежено свободу пересування, право на мирні зібрання та діяльність політичних партій, що загрожують суверенітету країни [2]. Попри необхідність таких заходів, вони викликали певні юридичні проблеми. Зокрема, правозахисні організації звертають увагу на ризики надмірного втручання держави у приватне життя громадян та можливі зловживання владою [5]. Також виникають питання щодо пропорційності обмежень та їх відповідності міжнародним стандартам.

Досвід європейських країн свідчить, що навіть у кризових ситуаціях збереження балансу між гарантуванням державної безпеки та захистом прав людини можливе за умови чіткого правового регулювання та ефективного конституційного контролю. Наприклад, у Франції під час терактів 2015 року було введено режим надзвичайного стану, що передбачав обмеження свободи пересування та розширені повноваження правоохоронних органів [4]. Однак ці заходи були тимчасовими та контролювалися судами. У Великій Британії в умовах воєнного стану під час Другої світової війни уряд запроваджував жорстку цензуру та обмежував пересування громадян, проте після завершення конфлікту всі обмеження було скасовано [6]. Це свідчить про те, що європейський підхід базується на принципах тимчасовості та контролю над владними повноваженнями.

З огляду на проведений аналіз зазначимо, що воєнний стан вимагає тимчасового обмеження певних прав і свобод для гарантування безпеки держави. Проте в Україні, в умовах збройного конфлікту, застосування таких заходів потребує дотримання пропорційності та контролю за їх реалізацією, не допущення порушення основних прав людини, забезпечення збереження дотримання демократичних принципів та міжнародних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Європейська конвенція з прав людини: URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ukr (дата звернення: 06.03.2025).
- 2.Про правовий режим воєнного стану : Закон України. *Відомості Верховної Ради* (ВВР), 2015, №28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 06.03.2025).
- 3.Конституція України: URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 06.03.2025).
- 4.Конституція Французької Республіки: URL: https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/1525439702fr_const_new_a5-web.pdf (дата звернення: 06.03.2025).
- 5.Чи скаржаться українці на втручання у приватне життя в умовах воєнного стану? Дослідження УГСПЛ. URL: https://www.helsinki.org.ua/articles/chy-skarzhatsia-ukraintsi-na-vtruchannia-u-pryvatne-zhyttia-v-umovakh-voiennoho-stanu-doslidzhennia-uhspl/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 06.03.2025).
- 6.Emergency Powers (Defence) Act 1939, as included in Le May, G. (1955). British Government, 1914–1953: Select Documents. London: Meuthen And Co London: URL: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.13107/page/n95/mode/2up> (дата звернення: 06.03.2025).

Мінтюк Владислав Олександрович
Здобувач вищої освіти групи ПР- 24м
*Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

Науковий керівник: **Теличко Оксана Анатоліївна**
*Завідувачка кафедри права, доцент, кандидат юридичних наук
Державного університету економіки і технологій*

ПОВАГА ДО ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ В МЕЖАХ МОБІЛІЗАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ: ПРИНЦИПИ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Принцип поваги до людської гідності є одним із основоположних у міжнародному праві та національному законодавстві України. Він закріплений як у Конституції, так і в міжнародних актах, і має на меті забезпечення недоторканності та права кожної особи на гідне існування, незалежно від обставин. Дотримання цього принципу є важливим для підтримання правопорядку, справедливості та гуманності в суспільстві.

Зокрема, цей принцип закріплений у ст. 28 Конституції України, яка забороняє будь-які форми жорстокого поводження, проголошуючи, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Крім того, ст. 29 Конституції України гарантує право кожного на свободу та особисту недоторканність, що означає, що жодну людину не можна арештувати або утримувати під вартою без обґрунтованого рішення суду чи правових підстав. Також, відповідно до ст. 64 Конституції України, навіть у разі введення воєнного стану відступ від норм ст. 28 та 29 є неприпустимим.

Аналогічна концепція ст. 28, 29 Конституції України згадується у статтях 7, 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [2], також у ст. 3,5 Європейської конвенції з прав людини[3].

В умовах мобілізації існують прецеденти, коли вищезазначені принципи грубо порушуються, це пов'язано з поведінкою деяких співробітників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП), які зневажливо ставляться до поваги людської гідності та порядку затримання осіб і доставлення їх до ТЦК та СП. Уповноважений з прав людини при Верховній Раді України 26.03.2025 року на офіційному сайті «Омбудсман України» опублікував інформацію про системне та масове порушення прав людини (незаконне затримання та завдання побоїв) співробітниками ТЦК та СП, зазначивши, що незаконні затримання та побиття від представників ТЦК та СП стали новим вірусним трендом, який не зупинити без жорсткої реакції держави». «Системність та масштабність цих порушень потребують термінових рішень на державному рівні задля забезпечення додержання прав людини в межах мобілізаційного процесу», — наголосив Дмитро Лубінець. [4].

Питання, що стосуються правової процедури затримання людей регулюються законодавством, у частині 1 ст. 262 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) прописані повноваження органів внутрішніх справ щодо здійснення адміністративного затримання за порушення призовниками, військовозобов'язаними, резервістами правил військового обліку» [5]. До того ж, у ч.1 ст.27 Закону України Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію встановлено, що Керівник ТЦК та СП звертається до органів національної поліції щодо здійснення процедури адміністративного затримання [6]. Окрім цього, про місце перебування затриманої особи за вчинення адміністративного проступку негайно повідомляються її родичі. Уповноважені органи про кожний випадок адміністративного затримання осіб інформують центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, крім випадків, коли особа захищає себе особисто чи запросила захисника [5].

Отже, додержання прав людини в межах мобілізаційного процесу є важливою умовою забезпечення справедливості та правового захисту осіб, які підлягають мобілізації. У цьому контексті необхідно враховувати низку ключових принципів і вимог, які повинні виконуватись, щоб не порушувати

основоположні права людини в умовах воєнного стану. Це право на свободу та особисту недоторканність; право на правовий захист; прозорість і доступ до інформації; недопустимість необґрунтованого примусу; рівність перед законом тощо.

Забезпечення прав людини під час мобілізації є важливою складовою правової держави, навіть в умовах воєнного стану. Порухення цих прав під час мобілізаційних заходів призводить до серйозних негативних наслідків для демократичних принципів і може викликати соціальне напруження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: станом на 1 січня 2020 р. / Верховна Рада України. Київ: Право, 2020. 28- 29 с.

2. Про громадянські і політичні права: Міжнародний пакт від 16.12.1966 р. № 995_043. *Організація Об'єднаних Націй (ООН)*. 1966. 16 груд. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII ([2148-08](#)). 1973. 19 жовтня. С. 7, 9

3. Про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами): Європейська конвенція з прав людини станом на 1 серпня 2021 р. № 995_004. *Рада Європи*. Конвенцію ратифіковано Законом №475/97-ВР. 1997. 12 липня. *Офіційний вісник України*. С. 3, 5;

4. Мобілізація та порушення прав людини: Омбудсман України. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/mobilizaciya-ta-porushennya-prav-lyudini-ombudsman-ukrayini-gotovij-predstaviti-svij-detalnij-zvit-u-parlamenti# (дата звернення: 26.03.2025);

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. №8073-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984 № 51. Ст. 261, 262, 263;

6. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 р. №3543-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. 02 листопада. (№ 44). С.

Момот Катерина Сергіївна
*студентка-клініцистка 3 курсу,
юридичної клініки «Громадська юридична приймальня»
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Науковий керівник: **Романюк Віталія Анатоліївна**, доцент кафедри
*європейського та міжнародного права, к.ю.н, доцент, юрисконсульт I
категорії юридичної клініки «Громадська юридична приймальня»
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ГАРАНТІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ПРАКТИКИ ПРАВОЗАХИСНИКІВ

В контексті сучасних збройних конфліктів питання дотримання прав людини стає надзвичайно актуальним. Введення воєнного стану як особливого правового режиму покликане гарантувати національну безпеку та здатність держави до оборони. Відтак, особливо гостро постає питання: як поєднати потребу в обороні з дотриманням демократичних стандартів і принципу верховенства права. У цьому контексті правозахисні організації відіграють важливу роль — вони виступають голосом людської гідності, фіксують порушення прав і нагадують, що основоположні права людини не можуть бути знеціненими.

Міжнародне право допускає тимчасове обмеження певних зобов'язань держав у період надзвичайного стану. Стаття 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права чітко визначає, що держави можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань лише у межах, продиктованих гостротою ситуації, і лише за умови, що ці заходи не порушують інші міжнародні зобов'язання та не є дискримінаційними. Окрім того, Пакт визначає низку прав, які не підлягають обмеженню навіть у період війни чи надзвичайного стану. До них належать: право на життя (ст. 6), заборона катувань (ст. 7), рабства (ст. 8 п. 1 і 2), ув'язнення за борги (ст. 11), дотримання принципу законності (ст. 15), визнання правосуб'єктності (ст. 16), а також свобода думки, совісті й релігії (ст. 18) [1].

Аналогічний підхід закріплено в Європейській конвенції з прав людини, яка допускає тимчасове обмеження деяких прав під час надзвичайного стану. Водночас Конвенція наголошує, що такі заходи мають бути чітко обґрунтованими: вони повинні відповідати закону, бути необхідними для подолання кризи та пропорційними загрози (ст.15) [2].

У разі загрози суверенітету або територіальній цілісності Україна має правові підстави для введення воєнного стану. Під-час його дії допускається тимчасове обмеження окремих прав і свобод громадян з метою гарантування захисту держави та забезпечення її безпеки [3]. Згідно зі ст. 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», указ Президента містить чіткий перелік прав, які можуть бути тимчасово обмежені, із зазначенням строку їх дії [4].

Аналіз ключових положень міжнародних актів свідчить, що правозахисником є особа, яка визнає принципи Загальної декларації прав людини та діє мирними засобами незалежно від професійного статусу, а держава зобов'язана забезпечити її правовий і фізичний захист. Держави-учасниці ОБСЄ також мають гарантувати безпеку правозахисників на своїй території незалежно від їхнього громадянства. Зважаючи на викладені норми міжнародного права, в умовах збройного конфлікту, внаслідок агресії Російської Федерації, правозахисники стикаються з безпрецедентними викликами, що ставлять під загрозу їхнє життя, свободу та можливість здійснювати професійну діяльність у мирний спосіб. Через відкритий характер своєї діяльності правозахисники легко ідентифікуються, що посилює ризик переслідувань, катувань та позасудових страт на тимчасово окупованих територіях [6].

Крім того, на тлі загального зростання недовіри до волонтерського сектору та посилення державного контролю над обігом гуманітарної допомоги, правозахисники перебувають під загрозою. Прикладом такої практики може слугувати ситуація, зафіксована у звіті Української Гельсінської спілки з прав людини (УГСПЛ), коли правозахисників, що співпрацювали з міжнародними донорами та подавали проекти на гранти, викликали на допити у Харкові та Херсоні. Їх звинувачували у «фінансуванні тероризму» та вимагали надати

повну інформацію про джерела фінансування і партнерів. У деяких випадках ці дії супроводжувалися медійними кампаніями дискредитації, зокрема у проросійських або маргіналізованих медіа, які позиціонували правозахисну діяльність як «зраду» або «роботу на західні спецслужби» [5, 39].

У відповідь на виклики у сфері регулювання волонтерської діяльності держава ініціювала низку нормативних змін, які, за оцінками правозахисників, у ряді випадків загрожували самій суті громадської активності. Такі ініціативи супроводжувалися підвищеним тиском з боку фіскальних та правоохоронних органів, блокуванням рахунків організацій і підозрами у зловживанні гуманітарною допомогою. Усе це створило небезпечний прецедент, коли законодавчі та адміністративні інструменти можуть використовуватися як потенційні засоби тиску на правозахисників, а це ставить під сумнів сталість демократичних гарантій [5, с.40-42].

Таким чином, можна зробити висновок, попри те, що правозахисники нерідко стикаються з перешкодами з боку держави, саме завдяки їхній принциповій позиції та послідовній діяльності вдається зупиняти або змінювати ризиковані законодавчі ініціативи, що можуть загрожувати правам і свободам людини. Більшість правозахисників сумлінно виконують свою місію, захищаючи не лише окремих громадян, а й підтримуючи демократичні засади суспільства загалом.

У багатьох випадках саме правозахисні організації беруть на себе функції, які держава не здатна ефективно виконати в умовах кризи чи війни. Тому посилення спроможності правозахисних інституцій є необхідною умовою для збереження свободи слова, свободи об'єднань та інших основоположних прав, що формують фундамент демократичної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 : станом на 19 жовт. 1973 р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 08.04.2025).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 08.04.2025).

3. Маркович Х.М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 4, 2023. № 2. С. 95–99.
URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.13> (дата звернення: 09.04.2025).

4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 8 лют. 2025 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 09.04.2025).

5. Падун В., Філіпішина А. Виклики і загрози для правозахисників, активістів та волонтерів. *Нормативний аспект*. 2024. 64 с.
URL: https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2024/10/Zahrozy-i-vyklyky-dlia-aktyvistiv_ukr.pdf (дата звернення: 09.04.2025).

6. “Правозахисник” і “військовослужбовець”: чи сумісні ці поняття? ZMINA. ZMINA. URL: <https://zmina.info/columns/pravozahysnyk-i-vijskovosluzhbovecz-chy-sumisni-czi-ponyattya1/> (дата звернення: 09.04.2025).

Ожерелєва Анна Олексіївна
Здобувачка вищої освіти
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ
М. Кривий Ріг, Україна

Науковий керівник: Нестеренко Катерина Олександрівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових
дисциплін та безпеки життєдіяльності, факультету №2,
Криворізького навчально-наукового інституту ДонДУВС
М. Кривий Ріг, Україна

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВВЕДЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Війна — це важкий і травматичний досвід, який всі ми проживаємо у різних умовах і обставинах. Це складне й багатовимірне явище, що охоплює різні історичні періоди, культури та географічні простори. В умовах війни питання виживання, безпеки та підтримки правопорядку набувають особливої гостроти. Саме тому виникає необхідність у запровадженні спеціального правового режиму, який забезпечує ефективну відповідь на виклики збройних конфліктів і дозволяє державі зберегти стабільність навіть у кризових умовах. Ці аспекти лягли в основу дослідження, присвяченого адміністративно-правовим засадам забезпечення правового режиму воєнного стану.[1]

Воєнний стан — це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройній агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою,

обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.[2]

Введення воєнного стану вимагає від держави мобілізації всіх ресурсів для забезпечення оборони та безпеки, але водночас ставить перед владою завдання забезпечити дотримання прав і свобод громадян навіть у критичних умовах.

Відмінною рисою воєнного стану є те, що він встановлює жорсткі правила поведінки для громадян, державних органів і військових структур.[1] Це створює умови для чіткої координації дій у сфері національної безпеки, протидії зовнішнім загрозам та підтримки внутрішньої стабільності. Однак важливим викликом для держави залишається пошук балансу між необхідністю тимчасового обмеження прав громадян і забезпеченням базових потреб суспільства у період воєнного стану.

Адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану охоплює комплекс організаційних і правових заходів, спрямованих на підтримку порядку та законності у суспільстві.

Основними завданнями адміністративно-правового регулювання в умовах воєнного стану є:

- забезпечення безперебійного функціонування державних інститутів;
- регулювання діяльності військового командування та органів місцевого самоврядування;
- встановлення особливого порядку контролю за дотриманням законів;
- запровадження обмежень на окремі права та свободи громадян у межах, визначених законодавством;
- організація заходів з підтримки громадського порядку та захисту національних інтересів.[1]

Введення воєнного стану пов'язане з низкою юридичних і соціальних викликів. Одним із основних питань залишається законність та обґрунтованість обмежень прав громадян. Уряд і державні органи зобов'язані діяти в межах Конституції України та відповідного законодавства, забезпечуючи пропорційність і тимчасовий характер таких обмежень.[3] Важливо також

запобігати зловживанням владою та забезпечити ефективний механізм контролю за виконанням правових норм у період воєнного стану.

Окрему роль у правовому регулюванні воєнного стану відіграють адміністративні процедури.[1] Вони охоплюють порядок прийняття та реалізації рішень у сфері оборони, мобілізації, цивільного захисту та реагування на надзвичайні ситуації.[1] Також визначаються правила роботи органів влади, військових адміністрацій та правоохоронних структур.[1]

Правовий режим воєнного стану ґрунтується на положеннях Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану», а також інших нормативно-правових актів, що регулюють питання оборони, національної безпеки та правопорядку.[4] Відповідно до законодавства України, воєнний стан запроваджується у разі:

- збройної агресії чи загрози нападу на державу;
- загрози незалежності та територіальній цілісності України;
- виникнення небезпеки для життя і безпеки громадян .[5]

Рішення про введення воєнного стану ухвалюється Президентом України за погодженням із Радою національної безпеки і оборони України та затверджується Верховною Радою України.[2]

Ініціатива щодо введення воєнного стану належить Президенту України, який видає відповідний Указ та звертається до Верховної Ради України для його затвердження.[3] Верховна Рада має розглянути це питання упродовж 48 годин та ухвалити відповідний Закон. У разі схвалення воєнний стан набуває чинності з моменту офіційного оприлюднення Указу Президента.

Припинення воєнного стану здійснюється у порядку, передбаченому законом, на основі відповідного Указу Президента України та затвердження Верховною Радою. [2]

Важливу роль у забезпеченні правового режиму воєнного стану відіграють органи державної влади та військові адміністрації, які отримують додаткові повноваження, зокрема:

- введення комендантської години;

- обмеження свободи пересування;
- регулювання діяльності засобів масової інформації;
- конфіскація майна для потреб оборони;
- примусове залучення громадян до виконання робіт оборонного характеру.[2]

Такі заходи спрямовані на підтримку безпеки та порядку, проте мають бути чітко врегульовані законодавством, щоб уникнути порушень прав людини. Воєнний стан – це не лише механізм захисту державної безпеки, а й серйозний виклик для правової системи. Адміністративно-правові засади введення та забезпечення режиму воєнного стану в Україні спрямовані на забезпечення обороноздатності держави та захисту прав громадян в умовах збройного конфлікту. Встановлення цього режиму створює правове підґрунтя для ефективної координації дій між органами влади та військовим командуванням, забезпечуючи громадський порядок та національну безпеку. Дослідження особливостей цього режиму має важливе значення для вдосконалення законодавства та підвищення ефективності державного управління в кризових умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.«Особливості адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану» URL: http://lsej.org.ua/8_2023/69.pdf (дата звернення: 30.03.2025).

2.Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Дата оновлення 08.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 30.03.2025).

3.Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2015. 98 с.

4.Воєнний стан // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL:[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD (дата звернення: 30.03.2025).

Окопник Олена Миколаївна
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Побудова української держави в умовах військового стану потребує удосконалення охорони усіх суспільних відносин, і в першу чергу відносин, що становлять зміст публічного порядку та публічної безпеки.

Проблеми публічного порядку та публічної безпеки, їх охорони та забезпечення має як наукове, так і практичне значення, оскільки зміст публічного порядку, публічної безпеки, активність державних органів й громадськості щодо його забезпечення мають значний вплив на стабільність стану охорони й захисту прав і свобод людей особливо під час війни.

Необхідність підвищення рівня дотримання публічного порядку, підтримання стабільності у суспільних відносинах, що складаються під час перебування людей у публічних місцях, зумовлює об'єктивну потребу в подальшому вдосконаленні тактики діяльності Національної поліції України у сфері охорони публічного порядку і забезпечення публічної безпеки як у звичайних, так і в особливих умовах [4, с.6].

Реалії сьогодення вимагають підготовки фахівців, здатних під час військового стану виконувати свої завдання високопрофесійно.

Особливості організації діяльності органів внутрішніх справ щодо охорони публічного порядку в умовах воєнного стану визначено як відомчими нормативними актами так і загальнодержавним законодавством.

Одним із них є Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [3], який визначає зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового

командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб. Повноваження ж поліцейських залежать від стану оперативної обстановки в країні.

Діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах введення воєнного стану зводиться до сприяння органам управління, створеним на визначеній території, в безпосередньому вирішенні завдань оборони держави. Органи внутрішніх справ у системі органів держави, що працюють у цій ситуації, займають особливе місце, зумовлене змістом завдань у розглянутих умовах діяльності. Від ефективності їх роботи вирішальною мірою залежить безпосереднє забезпечення внутрішньої безпеки. Саме в цих напрямках і необхідно уточнити компетенцію органів внутрішніх справ, бо тільки наявність уточнених повноважень дає юридично обґрунтовані гарантії законності в реалізації функцій служб і підрозділів органів внутрішніх справ. Безсумнівно, що для успішного виконання завдань, поставлених перед органами внутрішніх справ в умовах воєнного стану, їхні обов'язки і права повинні відповідати основному принципу – нові обов'язки кореспондуються з новими правами.

Надзвичайно важливою є та обставина, що розширення компетенції органів внутрішніх справ при введенні воєнного стану є в системі заходів примусу. Співробітники органів внутрішніх справ не можуть переступити меж дозволеного в методах і засобах своїй діяльності щодо забезпечення безпеки. Їх коло в цих умовах, на наш погляд, має бути розширено, бо застосування їх не завжди пов'язане з правопорушеннями, а може бути результатом оцінювання обстановки, що складається. Ускладнення компетенції органів внутрішніх справ проявляється і у внутрішньому управлінні кожним з них [2].

Охороняючи громадський порядок в умовах воєнного стану, органи внутрішніх справ при використанні примусу поряд можуть застосовувати також метод соціального регулювання, як переконання.

Роз'яснювальна робота та переконання громадян у необхідності свідомого і добровільного виконання правових вимог, припинення антигромадської поведінки, профілактична робота в трудових колективах і з окремими особами є необхідною умовою сприяння ефективному проведенню, наприклад, мобілізації. Механізм переконання передбачає сукупність різних засобів, форм і методів впливу на свідомість і поведінку людей. Правовим переконанням повинні займатись працівники органів внутрішніх справ, які самі добре знають законодавство, користуються авторитетом і повагою серед населення [1, с. 58].

Підсумовуючи зазначимо, що в умовах воєнного стану забезпечення публічного порядку та публічної безпеки, їх охорони та забезпечення, залежить не тільки від висококваліфікованих працівників органів Національної поліції України, але і плідної співпраці з державними органами влади та органами місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Адміністративна діяльність: навч. посіб. /М. В. Ковалів, З. Р. Кісіль, Д. П. Калаянов та ін.; Київ: Правова єдність, 2009. 432 с.

2.Ковалів М. В., Іваха В. О. Діяльність органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 65-70. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4948/vnulpurn201683712.pdf>

3.Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення 19.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19/card2#Card>

4.Тактико-спеціальна підготовка: навч. посіб. / О.Г. Комісаров, А.О. Собакарь, Е.Ю. Соболев, О.С. Юнін та ін.; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2017. 277 с.

Павловська Марія Володимирівна
Здобувачка вищої освіти групи ПР-23-2
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Теличко Оксана Анатоліївна
Завідувачка кафедри права, доцент, кандидат юридичних наук
Державного університету економіки і технологій

СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЇХ СІМЕЙ

Військова служба є одним із найбільш відповідальних і ризикованих видів діяльності, що вимагає від військовослужбовців високого рівня підготовки, дисципліни та готовності до самопожертви. Виконуючи свій конституційний обов'язок, військові нерідко стикаються з фізичними, психологічними та соціальними труднощами, які можуть мати довготривалі наслідки для них та їхніх родин.

Захист прав військовослужбовців та їхніх сімей є основоположним аспектом державної політики України, особливо в умовах збройного конфлікту та агресії. Держава зобов'язана гарантувати соціальну та правову підтримку тим, хто захищає її незалежність і територіальну цілісність. Законодавче забезпечення цих прав регулюється низкою нормативно-правових актів, зокрема Конституцією України (ст. 17), яка встановлює обов'язок держави забезпечувати соціальний захист військовослужбовців та їхніх сімей[1].

Враховуючи специфіку військової служби, соціальні гарантії для військових повинні бути не лише засобом компенсації за особливі умови праці, а й дієвим інструментом підтримки їхньої життєдіяльності. Це включає фінансову, медичну, освітню та правову допомогу, що сприяє належним умовам життя, служби та адаптації після її завершення.

Соціальний захист військовослужбовців - це діяльність держави, спрямована на створення та функціонування системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав військових,

задоволення їхніх матеріальних і духовних потреб, а також підтримання соціальної стабільності в армії та суспільстві [2]. Основними його завданнями є забезпечення військовослужбовців у разі втрати працездатності, інвалідності, безробіття, втрати годувальника, а також створення механізмів соціальної реінтеграції після завершення служби [3]. Окрему роль у цій системі відіграє підтримка сімей військових, які, поряд із військовослужбовцями, також зазнають значного впливу військової служби та її наслідків.

Гарантії правового захисту військовослужбовців охоплюють широкий спектр питань. Насамперед, вони включають забезпечення громадянських прав і свобод військовослужбовців, право на свободу світогляду і віросповідання, недоторканність військовослужбовця, право на оскарження неправомірних рішень командування та отримання безоплатної правової допомоги [4]. Держава також забезпечує захист прав членів сімей військових, які мають пільги у сфері працевлаштування, соціального забезпечення та доступу до освіти. Військовослужбовці, які зазнали поранень або отримали інвалідність під час виконання службових обов'язків, мають право на відповідне відшкодування шкоди та соціальну реабілітацію [6].

Фінансове забезпечення військовослужбовців складається з основного грошового утримання, надбавок, доплат та одноразових виплат у разі поранення чи загибелі [7]. Додатково забезпечується соціальне страхування, що передбачає виплати у разі втрати працездатності, інвалідності чи загибелі військовослужбовця. Законодавство також передбачає пенсійне забезпечення за вислугою років та у разі інвалідності, отриманої під час виконання службових обов'язків. Водночас складність адміністративних процедур та недостатня інформованість військових про свої права ускладнюють реалізацію цих гарантій.

Серед основних викликів у сфері соціального захисту військовослужбовців можна виділити недостатнє фінансування програм, складні бюрократичні процедури та недоліки у підтримці військових під час переходу до цивільного життя. Для вдосконалення системи необхідно забезпечити своєчасне фінансування, оптимізувати механізми надання пільг та посилити програми

соціальної адаптації. Важливим є також забезпечення ефективного контролю за виконанням соціальних гарантій та створення додаткових механізмів правового захисту військовослужбовців і членів їхніх сімей.

Соціальні гарантії та правовий захист військовослужбовців є невід’ємною складовою державної політики у сфері національної безпеки. Вдосконалення механізмів їх реалізації сприятиме зміцненню соціальної справедливості, підвищенню довіри військовослужбовців до державних інституцій та забезпеченню гідних умов для тих, хто захищає країну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР; редакція від 01.01.2020 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 24.02.2025)

2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ. Дата оновлення: 09.02.2025. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12 (дата звернення: 24.03.2025)

3. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993р. № 3551-ХІІ. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 24.02.2025)

4. Кодекс законів про працю України. Закон України від 10.12.1971р. № 322-VIII. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 24.02.2025)

5. Соціальні гарантії військовослужбовців ЗСУ та членів їх сімей. URL: <https://social.mil.gov.ua/socialniy-i-pravovyi-zakhyst/socialniy-garantiy.html> (дата звернення: 11.03.2025)

6. Матеріальне забезпечення, соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/materialne-zabezpechennia-sotsialnyy-i->

[pravovyy-zakhyst-viyskovosluzhbovtsiv-ta-chleniv-ikh-simey/](#) (дата звернення: 13.02.2025)

7.Про пенсійне забезпечення військовослужбовців : Закон України від 09.04.1992 р. № 2262-ХІІ. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12> (дата звернення: 24.02.2025)

Пензарєва Анастасія Русанівна

здобувач вищої освіти 3 курсу спеціальності 081 «Право» кафедри державно-правових гуманітарних наук ННГІ Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, Київ, Україна

Науковий керівник: Бортняк Катерина Василівна

к.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-правових гуманітарних наук ННГІ Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського Київ, Україна

ЗНАЧЕННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЛЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

Забезпечення військової дисципліни є фундаментальним аспектом боєздатності та ефективності Збройних Сил України. В умовах сучасних викликів, пов'язаних з військовою агресією та необхідністю захисту державного суверенітету, питання підтримання правопорядку серед військовослужбовців набуває особливої актуальності. Притягнення до дисциплінарної та адміністративної відповідальності виступає ключовим механізмом у запобіганні правопорушенням та злочинам у військовому середовищі, сприяючи зміцненню дисципліни та правопорядку.

Вітчизняні науковці в своїх роботах приділяли певну увагу дослідженню питання значення дисциплінарної відповідальності у запобіганні правопорушенням та злочинам у військовому середовищі. Наприклад, Професор С. Петков справедливо зазначає, що дисциплінарна відповідальність є первинним засобом забезпечення порядку в Збройних Силах України [1]. Професор І. Копотун визначає адміністративну відповідальність як місток між цивільним і військовим правопорядком, що дозволяє зберігати правову єдність у межах юрисдикції держави [2]. Професор Ю. Джус акцентує увагу на необхідності адаптації дисциплінарного законодавства до умов воєнного стану [3]. Професор М. Коропатнік вказує, що ефективність адміністративного впливу значною мірою залежить від координації військових і цивільних органів [4].

Дисциплінарна та адміністративна відповідальність військовослужбовців регулюються низкою нормативно-правових актів України, зокрема Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП) та Дисциплінарним статутом Збройних Сил України. Відповідно до статті 15 КУпАП, військовослужбовці несуть відповідальність за адміністративні правопорушення згідно з дисциплінарними статутами, окрім випадків, передбачених законодавством [5].

Дисциплінарна відповідальність настає за порушення військової дисципліни або громадського порядку, пов'язані з виконанням службових обов'язків. Дисциплінарні стягнення включають зауваження, догану, сувору догану, пониження в посаді, пониження у військовому званні та інші заходи, передбачені Дисциплінарним статутом [6]. Адміністративна відповідальність застосовується за правопорушення, що не стосуються безпосередньо службової діяльності, такі як порушення правил дорожнього руху, санітарних норм тощо.

Види адміністративних стягнень включають штраф та арешт з утриманням на гауптвахті [7].

Розмежування між дисциплінарною та адміністративною відповідальністю є важливим для правильного застосування заходів впливу та запобігання правопорушенням. Дисциплінарна відповідальність спрямована на підтримання внутрішнього порядку та ефективності військової служби, тоді як адміністративна відповідальність охоплює порушення загальногромадянського характеру. Таке розмежування дозволяє чітко визначити коло повноважень командирів та відповідних органів щодо притягнення військовослужбовців до відповідальності [8].

Ефективне застосування дисциплінарних та адміністративних заходів впливу сприяє попередженню злочинів серед військовослужбовців. Своєчасне реагування на правопорушення, адекватне покарання та виховна робота формують у особового складу розуміння невідворотності відповідальності за протиправні дії. Це, у свою чергу, підвищує рівень правосвідомості та дисциплінованості, що є запорукою боєздатності та згуртованості військових

підрозділів [9].

Незважаючи на наявність нормативно-правової бази, існують питання, що потребують подальшого вирішення. Зокрема, необхідно забезпечити чітке розмежування між дисциплінарними та адміністративними правопорушеннями, удосконалити процедури розгляду таких справ та підвищити кваліфікацію командирів у сфері правозастосування. На думку авторів, посилення контролю за дотриманням дисципліни, а також впровадження системи превентивних заходів, таких як регулярні правові інструктажі та психологічна підтримка, сприятимуть зниженню рівня правопорушень серед військовослужбовців та зміцненню обороноздатності нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Петков С. В. Адміністративне право України: навч. посіб. — Х.: Право, 2021. — 392 с.
- 2.Копотун І. М. Адміністративно-правовий статус військовослужбовців: монографія. — К.: НАВС, 2020. — 280 с.
- 3.Джус Ю. Питання ефективності застосування дисциплінарних стягнень у період воєнного стану // Вісник кримінального судочинства. — 2022. — № 3. — С. 45–49.
- 4.Коропатнік М. Військова юрисдикція в системі адміністративної юстиції України. — Львів: Видавництво ЛНУ, 2021. — 198 с.
- 5.Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. № 51. Ст. 1122. (Із змінами).
- 6.Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 р. № 551-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 22–23. Ст. 197. (Із змінами).
- 7.Військові адміністративні правопорушення - WikiLegalAid. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Військові_адміністративні_правопоруше

ння (дата звернення: 28.02.2025).

8. Особливості розмежування адміністративної та дисциплінарної відповідальності військовослужбовців / М. Туркот. Вісник Національної академії прокуратури України. 2017. № 1(47). С. 40–47.

9. Адміністративна відповідальність військовослужбовців Збройних Сил України / О. С. Полякова. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2014. № 9(2). С. 101–103.

Півнєв Дмитро Сергійович
*аспірант 3-го курсу навчання
кафедри кримінального права, кримінального процесу та
криміналістики Економіко-правового факультету
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

Науковий керівник: **Чуваков О.А.**
д.ю.н., професор

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року трансформувало більшість соціальний, політичних і правових інститутів нашої держави через необхідність переосмислення механізму їх функціонування в умовах військової агресії. Додатково збройний конфлікт на території України створює сприятливі умови для розширення поняття торгівлею людьми, надаючи їм нових форм, розширюючи як сам понятійний апарат, так і територіальні межі.

Наприклад, на тимчасово окупованих територіях України, які були надалі звільнені Збройними Силами України, стали відомі обставини катування, насильства, вбивств за ідеологічні погляди та проукраїнську позицію (як приклад, після деокупації Херсонської області, міст Буча, Ірпень, Бородянка Київської області). Також відбувалось незаконне позбавлення волі («запирання/утримання на «підвалі»), примус на вчинення дій, які в подальшому могли бути кваліфіковані як допомога ворога або колабораційна діяльність) шляхом шантаж, побиття, залякування, трудової експлуатації.

Примусове використання населення у збройному конфлікті є ще однією формою торгівлі людьми. Такі дії держави-агресора прямо заборонені Конвенцією про захист цивільного населення під час війни, згідно із ч. 1 ст. 51 якої окупаційна держава не має права примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах [1]. Натомість, російська

федерація, порушуючи вимоги Конвенції, примусово (застосування погрози насильства до них або близьких осіб) залучає громадян України чоловічої статі, які залишились на тимчасово окупованих територіях, для участі в частинах забезпечення ворожого війська, виконання бойових завдань на користь зс рф, що стосується посягання на територіальну цілісність та суверенітет України. Водночас проблемним питання також постає процедура кваліфікації таких дій, так як їх можна кваліфікувати як воєнні злочини, так і злочини проти волі, честі та гідності особи.

Крім того розширилось кількісна географія торгівлі людьми, яка була спричинена саме військовою агресією російської федерації, так як багато українців шукає тимчасового захисту за кордоном і погоджується на «легкий заробіток». Ще у травні 2022 року проводився круглий стіл щодо проблем торгівлі людьми у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, серед яких було виокремлено, зокрема: 1) візова політика Сполученого Королівства стосовно біженців з України містить ризики з точки зору експлуатації і торгівлі людьми та потребує більшої чіткості, ресурсів та підзвітності; 2) нестача інформації та інформаційне перевантаження можуть посилити ризики експлуатації та торгівлі людьми; 3) незахищеність, страх і ширший політичний клімат навколо імміграції та притулку створюють складні умови для реагування [2].

Проблемним також постає питання щодо насильного вивезення людей і дітей на територію держави-агресора з тимчасово окупованих територій, що також можна розцінювати як форму торгівлі з людьми. Так, наприклад, у квітня 2022 року колишня Уповноважена Верховної Ради України з прав людини зазначала, що громадяни України з Донецької та Луганської області без їхньої згоди відправлялись до Ростовської, Белгородської, Владимирської, Пензенської областей та в Крим. Натомість, станом на 14 грудня 2022 року було депортовано 8600 дітей [3]. Водночас станом на 08 квітня 2025 року кількість депортованих та/або примусово переміщених дітей становить 19 546 осіб [4].

Враховуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що торгівля людьми під час збройного конфлікту набуває нових форм (експлуатація мирного населення на окупованих територіях в інтересах держави-агресора, примусова праця з метою легалізації за кордом, примусова депортація людей, у тому числі дітей), що потребує врахування під час законодавчого регулювання, міжнародного співробітництва, організації правоохоронної діяльності та повернення громадян України з-за кордону і тимчасово окупованих територій цілими та неушкодженими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни : Конвенція від 12.08.1949 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 08.04.2025).
2. Війна в Україні та пов'язані з нею ризики експлуатації і торгівлі людьми: Висновки засідання круглого столу зі збору доказів. Режим доступу: <https://www.antislaverycommissioner.co.uk/media>.
3. У Росії перебуває понад 12 тис. українських дітей, серед них примусово депортовані. Режим доступу: <https://espresso.tv/u-rosii-perebuvaе-ponad-12-tis-ukrainskikh-ditey-sered-nikh-primusovo-deportovani-ombudsmen>.
4. Діти війни. Режим доступу: <https://childrenofwar.gov.ua>.

Пінькало Світлана Сергіївна
здобувачка вищої освіти групи ПР-21-1
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій
Науковий керівник: Гіоргадзе Ілія Гійович
асистент кафедри права
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ НАЗК

Корупція завжди була однією з найбільших загроз для розвитку держави, а в умовах воєнного стану її подолання набуває ще більшої актуальності. Війна змінює економічну та політичну ситуацію, вимагає мобілізації ресурсів, швидких рішень і значного перерозподілу бюджетних коштів, що у свою чергу, створює нові корупційні ризики. Україна, яка з 2014 року активно реформує антикорупційне законодавство та інституції, сьогодні змушена пристосовувати свої механізми боротьби з корупцією до нових реалій.

Антикорупційна політика України ґрунтується на таких основних нормативно-правових актах, як Конституція України, яка гарантує верховенство права та відповідальність державних органів перед суспільством, Закон України «Про запобігання корупції», що визначає механізми запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, крім того, важливу роль відіграють міжнародні документи, такі як Конвенція ООН проти корупції та Стамбульський план дій з боротьби з корупцією, що визначають міжнародні стандарти антикорупційної політики [1;2;4;5].

Ефективність цієї політики забезпечується чітким розподілом повноважень між трьома групами суб'єктів: органами із загальними повноваженнями (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Генеральний прокурор), спеціалізованими органами (НАБУ, НАЗК, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національна поліція) та суб'єктами-

учасниками антикорупційних заходів (державні органи, органи місцевого самоврядування, підприємства, громадяни). Такий підхід сприяє не лише виявленню та розслідуванню корупційних правопорушень, а й формуванню культури доброчесності, відповідальності та прозорості в державному управлінні. Одним із ключових органів у цій сфері є Національне агентство з питань запобігання корупції. НАЗК – це центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, його головне завдання запобігати корупційним проявам у всіх сферах суспільного життя та забезпечувати прозорість роботи державних органів. У 2019 році через сумніви щодо незалежності та ефективності НАЗК ухвалили закон № 140-IX, який суттєво реформував агентство. Колегіальне керівництво з п'яти осіб замінили одноосібним Головою, якого Кабмін призначає на чотири роки без права переобрання. Усі попередні члени НАЗК та керівництво втратили посади, а вимоги до Громадської ради посилюються. Міжнародні експерти отримали більший вплив на відбір Голови [3].

Для підвищення ефективності НАЗК отримало доступ до 16 державних реєстрів, а для СБУ та Служби зовнішньої розвідки запровадили спеціальний порядок подання е-декларацій. Покарання за корупційні правопорушення стали суворішими: строк давності накладення адміністративних стягнень збільшили до двох років. Діяльність НАЗК тепер підлягає зовнішньому аудиту, і негативний висновок аудиторів може стати підставою для відставки Голови. Проте війна, в свою чергу, принесла не лише нові виклики, а й вимагала від НАЗК швидкої адаптації та впровадження нових механізмів антикорупційної політики [3].

З початком повномасштабного вторгнення РФ агентство зосередилося на питаннях безпеки та санкціонованої політики. 24 лютого 2022 року НАЗК закрило публічний доступ до Реєстру декларацій, щоб захистити персональні дані українських посадовців. Водночас кожен декларант зберіг можливість переглядати власні документи через особистий кабінет. Попри війну, закон «Про запобігання корупції» залишився чинним [2].

Окрему увагу агентство приділило боротьбі з фінансуванням війни. Було створено портал санкцій, де оприлюднювали списки осіб і компаній, що

підтримують агресію. У реєстр міжнародних спонсорів війни потрапили такі міжнародні корпорації, як Leroy Merlin, Bonduelle, P&G, Auchan, Metro AG. Згодом, у березні 2024 року, ці дані передали до Державного реєстру санкцій, щоб забезпечити єдиний офіційний перелік осіб і компаній, на яких поширюються обмеження.

Наприкінці 2023 року агентство повернулося до звичних антикорупційних функцій. У жовтні 2023 року набрав чинності закон № 3384-IX, що вів обов’язкове декларування для публічних службовців, а 10 грудня було відкрито публічний доступ до Реєстру декларацій з урахуванням безпечних заходів. 26 грудня запрацював ще один важливий закон, який повернув обов’язок політичних партій подавати фінансові звіти після чотирирічної перерви, а НАЗК – їх перевіряти [2;6].

У жовтні 2024 року агентство зробило ще один важливий крок у боротьбі з корупцією – вперше виплатило винагороду викривачам корупції, що стало символом ефективності оновленої антикорупційної системи України [2].

Війна внесла серйозні корективи в антикорупційну політику України. З одного боку, необхідність швидких рішень та перерозподілу ресурсів створила нові корупційні ризики. З іншого боку, суспільство стало ще більш вимогливим до прозорості влади, адже кожна витрачена гривня може бути вирішальною для сьогоденної боротьби з ворогом. НАЗК відіграє важливу роль у контролі за фінансовими потоками, деклараціями посадовців та фінансуванням політичних партій. Водночас перед агентством стоять виклики, які потребують рішень, зокрема: створення ефективних механізмів контролю за оборонними закупівлями, максимальне збереження прозорості навіть в умовах обмеженого доступу до інформації та активна співпраця з міжнародними партнерами у сфері боротьби з корупцією.

Після завершення війни антикорупційна політика в Україні стане ще важливішою, адже від її ефективності буде залежати швидкість відбудови країни та рівень довіри міжнародних партнерів.

Антикорупційна боротьба під час війни – це не просто внутрішня політика, а питання національної безпеки. Кожен корупційний випадок підриває довіру до влади та послаблює наш опір ворогу. Тому навіть у найскладніших умовах боротьба з корупцією має залишатися пріоритетом державної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 49. Ст. 2056.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції: Закон України від 02.10.2019 р. № 140-IX. Відомості Верховної Ради. 2019. № 47. Ст. 311.
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. Документ 995_с16. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 49.
5. Стамбульський план дій з боротьби проти корупції: Міжнародний документ від 21.01.2004 р. Документ 966_001-04.
6. Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану: Закон України від 20.09.2023 р. № 3384-IX. Відомості Верховної Ради. 2023. № 94. ст.372.

Продан Вероніка Олексіївна
здобувачка групи 2511
Факультет морського права
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

Науковий керівник:
Дмитрук Ірина Миколаївна
доцентка кафедри морського та господарського права
канд. юридичних наук
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану, що є викликом для українського суспільства та держави, діяльність суб'єктів публічного адміністрування набуває особливої ваги та специфіки. Збройна агресія РФ, а також загроза національній безпеці, територіальній цілісності та суверенітету України кардинально змінюють пріоритети, роботи органів державної влади та місцевого самоврядування. У цей період для публічного адміністрування покладається більша відповідальність, як ось забезпечення стабільного функціонування держави та суспільства, захист прав і свобод громадян, надання публічних послуг.

Для публічного управління істотне значення має характер управлінського впливу, що здійснюється суб'єктом управління на об'єкт управління. Відповідно, якщо державне управління виконує цілі та завдання, що поставлені державою, то публічне управління спрямоване на досягнення суспільно важливого результату. Тим самим публічне управління виникає як результат відповідного суспільного договору між державою та суспільством, коли владними повноваженнями наділяються відповідні органи та посадові особи. За таких обставин основним носієм влади залишається народ, громадяни держави [1, ст. 41]. Запровадження воєнного стану завжди викликає шоківий вплив на різні сфери життєдіяльності держави і суспільства. Це пов'язано як з

інституційно-правовими змінами, що слідують у цьому випадку, так і з головною причиною запровадження такого стану – військовою агресією ззовні, а відтак і з різкою трансформацією цілої низки неформальних інститутів, що слідує за нею [2, ст. 32].

В нашому часі діяльність суб'єктів публічного управління стрімко починає змінюватися та пристосовуватися до доби війни починаючи з дати, яку пам'ятає та носить у серці кожен із нас, день коли все стрімко змінилося – 24 лютого 2022 року, до України прийшов другий вершник апокаліпсису під назвою «війна» не лишаючи нашу батьківщину і до сьогодні.

Реалізація в Україні публічної політики демонструє проблеми, що існують в системі державного управління, до яких відносяться: недосконалість нормативно-правової бази; відсутність належної координації у діяльності різних органів влади; відносно високий рівень бюрократизації діяльності органів влади; відсутність ефективної системи контролю за діяльністю органів влади; низький рівень кадрового забезпечення органів влади; низький рівень прозорості в діяльності органів публічної влади. [1, ст. 42]. Кожен із нас перебуваючи на своїй адміністративній території країни зіткнувся з певними проблемами державного управління. Зміни у ньому та нова варіація настають з новими умовами, це – очевидно і нормально, країна пристосовується до нових умов змінюючи стабільні, адже як раніше в умовах воєнного стану бути не може. Законом України «Про правовий режим воєнного стану» на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян, Президентіві України згідно статті 4 вище згаданого Закону надано право утворюватися тимчасові державні органи – військові-цивільні адміністрації [3, ст. 218].

Країна вже пристосована до нових умов, змогла досягти реєстрації ВПО надаючи послуги, забезпечуючи права тим хто змушений був покинути своє місце постійного проживання для уникнення наслідків збройного конфлікту. У

рамках зобов'язання держави щодо захисту вона покликана також забезпечувати захист ВПО, вирівнюючи їхні можливості у здійсненні належних їм прав у порівнянні із іншими жителями України. Для того, щоб забезпечити ВПО рівні умови з населенням, яке не було переміщеним, державі необхідно запровадити конкретні і цілеспрямовані заходи з надання допомоги і захисту, які б відповідали потребам і порушенням, які були результатом переміщення [5, ст. 90].

Розширилася співпраця з волонтерським рухом, потужне об'єднання громадян країни та самої влади для спільної мети, що має під собою на увазі досягнення перемоги. Стрімка цифровізація не дивлячись на масові кібератаки, з якими ведеться боротьба. Недавній приклад, що стосується функціонування органів публічної влади, злом реєстрів навіть в таких екстримальних умовах органи публічного управління пристосовувалися до нових умов змушуючи громадян не сіяти паніку.

Війна ставить такі задачі, з якими спеціалісти в цій сфері жодного разу не стикались. Тому на сьогодні це особливо актуальні питання в роботі публічного службовця в Україні. Невід'ємною частиною реформування публічного управління в аспекті процесу євроінтеграції та функціонування держави в умовах воєнного стану є імплементація вимог правовладдя, що дозволяє не лише адаптувати національну систему права до європейських стандартів, але й створити умови для справедливого, прозорого та ефективного управління, що забезпечить ефективну протидію збройній агресії, довгостроковий розвиток та добробут громадян України [4, ст. 7]. Діяльність усіх суб'єктів публічного управління підпорядковується головній меті, яка об'єднує кожного з нас, а саме відсіч агресії та захист національної безпеки. Це відображається у перерозподілі бюджетних коштів, кадрових ресурсів та зміні нових функціональних обов'язків. Вже зараз необхідно закладати основи для післявоєнного відновлення та розвитку, де суб'єкти публічного управління відіграватимуть ключову роль у відбудові інфраструктури, економіки та соціальної сфери публічного правління, розширення можливостей та навчанню на помилках. Підсумовуючи, діяльність

суб'єктів публічного управління в умовах воєнного стану є багатограним та надзвичайно важливим процесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Особливості публічного адміністрування на територіях, які розташовані в районах проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) : аналіт. доп. / Центр стратегічних досліджень. – Київ : ЦСД, 2023. – 42 с., URL: <file:///C:/Users/itine/Downloads/23227-Article%20Text-44436-1-10-20240219.pdf>

2. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 10 листопада 2023 р.) / ред. кол. : В. І. Луговий, О. Ю. Оболенський та ін. – Київ : НАДУ, 2023. – 158 с., URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2022/5.pdf

3. Реформування публічного управління в умовах воєнного часу: аксіологічний аспект / [за заг. ред. О. Ю. Амоші]. – Харків : Право, 2023. – 96 с., URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2022/30.pdf

4. Основні проблеми захисту переміщених осіб в умовах російсько-української війни : науково-аналітична доповідь / [ред. кол. : О. В. Литвин, І. В. Мельник та ін.]. – Київ : НІСД, 2022. – 54 с., URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-12-02-09/2024-12-02-09>

5. Журавльова Г.С. (2023). Основні проблеми захисту переміщених осіб в умовах російсько-української війни. Аналітично-порівняльне правознавство, 3, 87-92., URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/18.pdf>

Рожко Дар'я Михайлівна
Здобувачка освіти групи 1511
Факультет морського права
Національний університет кораблебудування
ім. адмірала Макарова

Науковий керівник: **Дмитрук Ірина Миколаївна**
доцент кафедри морського права
кандидат юридичних наук
Національний університет кораблебудування
ім. адмірала Макарова

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ООН В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Організація Об'єднаних Націй (ООН), заснована у 1945 році після завершення Другої світової війни. Робота Організації спрямована на забезпечення миру, безпеки, розвитку і дотримання прав людини в усьому світі. Однак у сучасних геополітичних умовах її ефективність часто ставиться під сумнів і зазнає критики з боку науковців, політиків і громадськості за неефективність у розв'язанні актуальних міжнародних конфліктів та викликів [2]. Для виконання своєї місії у нових реаліях освіта має бути ключовою складовою змін, які спрямовані на вдосконалення міжнародних механізмів співпраці.

Одним з головних постійних органів ООН є Рада Безпеки, яка відповідає за підтримання міжнародного миру та безпеки і має право ухвалювати рішення, обов'язкові для виконання всіма членами ООН. Зокрема право вето, яке мають п'ять постійних членів — США, Велика Британія, Франція, Китай та Росія, неодноразово ставало причиною неприйняття рішень, навіть у випадках очевидної загрози глобальній стабільності. Це означає, що кожна із вищевказаних держав має юридичну можливість блокувати будь-яке рішення Ради безпеки ООН, якщо хоча б одна з цих держав голосує «проти» певного рішення.

Прикладом конфлікту за участі самих постійних членів є війна в Україні, де агресія росії, як постійного члена РБ ООН, залишилась без адекватної реакції з боку самої Організації. Держава-окупант використала право вето щодо відповідного проєкту резолюції [3]. Це підірвало авторитет ООН у світовому товаристві й викликало дискусії щодо необхідності модернізації чинної системи міжнародної безпеки.

На сьогодні дедалі більше держав і експертів виступають за реформу ООН, зокрема, це розширення Ради Безпеки шляхом включення нових постійних членів без права вето та обмеження використання вето в гуманітарних або конфліктних питаннях[7].

Питання необхідності реформування Ради Безпеки ООН набуло особливої актуальності після 24 лютого 2022 р. Породження війни внаслідок безсилля миру змусило посилити міжнародно-правовий дискурс в контексті неефективності одного з головних органів ООН, на який Статутом Організації покладена відповідальність за підтримку міжнародного миру та безпеки [5].

Станом на сьогодні Рада Безпеки складається з 15 членів, з яких 5 — постійні (з правом вето), а 10 — обираються на два роки. Інші 10 (непостійних) членів обираються Генеральною Асамблеєю строком на два роки. Рішення РБ ООН з усіх питань, окрім процедурних, вважаються прийнятими, якщо за них подано голоси 9 членів Ради, включаючи всіх постійних. Членський склад Ради Безпеки розширювався лише один раз (17 грудня 1963 р. Резолюцією Генеральної Асамблеї № 1991 чисельність непостійних членів РБ ООН було збільшено з 6 до 10) [6]. Тому зазначений склад не відображає актуальну міжнародну політичну ситуацію, а також не відповідає завданням, продиктованим новими викликами та загрозами ХХІ століття. Україна була непостійним членом Ради Безпеки ООН у 1948–1949, 1984–1985, 2000–2001, 2016—2017 роках. Пропонується розширити кількість постійних членів за рахунок впливових країн Глобального Півдня (наприклад, Індія, Бразилія, Німеччина, Японія, ПАР), які претендують на більшу роль у міжнародній політиці. Позиція України полягає у тому, щоб поповнити Раду Безпеки як

новими постійними членами, так і додатковими непостійними членами, включаючи ще одне місце для країн Східної Європи. Вимога збільшити квоту для групи країн Східної Європи виглядає цілком правомірною з огляду на те, що в результаті змін, які відбулися у 1990-і роки, кількісний склад цієї групи збільшився з 10 до 21 держави, а квота залишається старою – 1 місце. Україна виступає також за «подвійне» вето (рішення Ради Безпеки ООН не прийматиметься лише за умови, що вето застосують дві держави-постійні члени РБ, а не одна, як це є зараз) і транспарентність у роботі Ради Безпеки [3].

Поряд з проблемою розширення складу Ради Безпеки першорядне значення в плані її реформування має вдосконалення принципів ухвалення рішень, включаючи право вето. Це питання було і залишається центральним у дебатах про підвищення ефективності Ради Безпеки. Аналіз пропозицій, сформульованих представниками різних країн свідчить про явне усвідомлення критиками права вето нереальності вимог про його скасування на сучасному етапі. Жодна із вище запропонованих моделей не передбачає розширення права вето. Група також виступає проти повного скасування права вето. До речі, для ухвалення рішення про ліквідацію права вето необхідна згода всіх постійних членів Ради Безпеки, а практика засвідчила про відсутність у них такого бажання. Група високого рівня вважає право вето анахронізмом у демократичну епоху і закликає, щоб постійні члени застосовували право вето тільки тоді, коли вони вважають, що питання має лише життєво важливе значення з урахуванням інтересів ООН загалом, і пропонує постійним членам РБ, щоб вони утримувались від права вето у випадках геноциду і масштабних порушеннях прав людини. Також пропонується запровадження мораторію на застосування права вето протягом певного часу[3].

Станом на сьогодні ООН залишається унікальною платформою для міжнародного діалогу, але її нинішнє функціонування далеке від ідеального. Світ потребує гнучкіших, демократичніших і прозоріших механізмів міжнародного співробітництва. У цьому контексті особливо важливо посилювати освітню складову, яка допоможе формувати покоління, здатне не лише аналізувати, а й

змінювати міжнародні інституції згідно з цінностями миру, справедливості та сталого розвитку. Перегляд інституційної структури, зокрема функціонування Ради Безпеки та механізмів миротворчості, є необхідним для забезпечення дієвості організації в умовах сучасних геополітичних реалій. Позиція України та інших держав, що зазнали агресії, має бути врахована в процесі реформування для створення більш справедливої та ефективної системи міжнародної безпеки[9].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волович Д. О. Інституційна недосконалість ООН: проблеми та перспективи реформування / Д. О. Волович, О. С. Тищенко // Молодий вчений. - 2019. - № 11(2). - С. 301-304. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_11%282%29_3
2. Дорош Л. РБ ООН у сучасних умовах: до проблеми пошуку варіантів реформування / Л. Дорош, С. Охремчук // Humanitarian vision. - 2015. - Vol. 1, Num. 2. - С. 19-26. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2015_1_2_6
3. Іваницька О.П. Проблеми й шляхи трансформації ООН у контексті російсько-української війни. Політичне життя. (Жов 2022), 120-132. URL: https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/12640?utm_source=chatgpt.com
4. М. Зигор. ООН та УКРАЇНА: співробітництво та перспективи реформування.
5. Ничипоренко Г.В. Право вето членів Ради безпеки ООН як інструмент блокування діяльності ООН. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/58-1.pdf>
6. Реньов Є.В. Реформування Ради Безпеки ООН: проблеми та перспективи. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/124.pdf
7. Т. Грачевська, А. Гірман. Проблеми та перспективи реформування ООН: позиція України. URL: <http://geopolitics-of-ukraine.uzhnu.edu.ua/article/view/293910>

8. Требін М. П. ООН на шляху реформ / М. П. Требін // Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Соціологія. – Харків, 2018. – № 4. – С. 76–100. URL: <http://fil.nlu.edu.ua/article/view/151212>

9. Роль ООН у сучасному світі: матеріали наукового симпозиуму, присвяченого 75-річчю від дня заснування Організації Об'єднаних Націй, м. Кам'янець-Подільський, 22 жовтня 2020 р. / [редкол.: М. М. Тріпак (гол.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2020. 154 с. URL: <https://kaf-asipd.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/zbirnyk-oon-1.pdf>

Саган Соломія Андріївна
студентка групи ЮРД-33
Юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ВИМОГ ДО СПАДКОЄМЦІВ І ЇХ ВИКОНАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З плином часом, з настанням певних подій, війн, практика Верховного Суду щодо справ, пов'язаних із спадкуванням, збагачується та змінюється. Таке явище не оминає й категорію спадкових справ, пов'язаних із майновими зобов'язаннями. Кількість спорів в контексті спадкування під час дії воєнного стану лише зросла. Мова йтиме не лише про збільшення смертності, але й про фінансові кризи. Станом на зараз економічна ситуація в Україні перебуває в режимі стагнації, відповідно фізичні та юридичні особи від імені уповноваженого дедалі частіше звертаються із запитом про надання кредитів/позик тощо. Летальні випадки на фронті вносять корективи щодо виплати боргу у частині переходу права вимоги або обов'язку повернення відповідної суми.

Доречно зазначити, що за 2024 рік кредити в гривні підприємствам зросли на 9,8% (+50,6 млрд грн), тоді як населенню — на 24,5% (+51,7 млрд грн).

Перейдімо до питання пред'явлення вимог до спадкоємців. Відповідно до статті 1281 ЦК України, спадкоємці зобов'язані повідомити кредитора спадкодавця про відкриття спадщини, якщо їм відомо про його борги, та/або якщо вони спадкують майно, обтяжене правами третіх осіб [5].

Згідно з новою редакцією статті 1281 ЦК України кредиторів спадкодавця належить пред'явити свої вимоги до спадкоємця, який прийняв спадщину, не пізніше шести місяців з дня одержання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину на все або частину спадкового майна незалежно від настання строку вимоги [1]. Чинне регулювання строків пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців свідчить про невиправдане розширення правових

можливостей кредитора, що ставить його в нерівне становище щодо спадкоємців [3, с.53].

Умовою судового захисту є дотримання кредитором спадкодавця строків пред'явлення своїх вимог до спадкоємця, який прийняв спадщину. Строки для пред'явлення вимог до спадкоємця не є строками позовної давності, оскільки ці строки не перериваються, не поновлюються, до них не застосовуються положення статей 261–263 ЦК України, і вони підлягають застосуванню незалежно від наявності заяви сторони у справі. Зазначені строки за своєю правовою природою є преклюзивними, тобто, згідно з частиною 2 статті 12 ЦК України, їхній вплив припиняє право вимоги кредитора внаслідок нездійснення ним свого права. Утім, в окремих випадках суди помилково відмовляють у задоволенні позовів кредиторів спадкодавця, пред'явлених до його спадкоємців, на підставі пропуску строку позовної давності, встановленого статтею 257 ЦК України [5].

З цього приводу підтримую одну із позицій Великої Палати Верховного Суду, яка наголосила, що поняття «строк пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців» не тотожне поняттю «позовна давність» і вказала на таке, що частина 4 статті 1281 ЦК України визначає наслідком пропуску кредитором спадкодавця строків пред'явлення вимог до спадкоємців позбавлення права вимоги такого кредитора, який не пред'явив вимоги до спадкоємців, що прийняли спадщину, у строки, встановлені частинами 2 і 3 цієї статті [5]. Тоді як згідно з частиною 4 статті 267 ЦК України вплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною в спорі, є підставою для відмови у позові. Отож, визначені статтею 1281 ЦК України строки пред'явлення кредитором вимоги до спадкоємців і позовна давність є різними строками. Вплив перших має наслідком позбавлення кредитора права вимоги (припинення його цивільного права), а отже, і неможливість вимагати в суді захисту відповідного права. Натомість вплив позовної давності не виключає наявності у кредитора права вимоги та є підставою для відмови в позові за умови, якщо про застосування позовної давності в суді заявила одна із сторін [4].

Підсумовуючи усе вищевикладене мною, керуючись чинним законодавством, яке регулює подібні правовідносини, пов'язані із спором щодо строків пред'явлення вимог кредитором, доречно зробити висновок, що релевантною у використанні буде змінена у 2018 році стаття, яка встановлює строк у шість місяців з моменту отримання свідоцтва про право на спадщину. Під час проведення аналізу наведеної тематики, я виявила, що дана ситуація призводить до суперечностей у правовому регулюванні, оскільки строки для пред'явлення вимог є преклюзивними, а не позовною давністю, що інколи неправильно трактують суди. Це створює необхідність чіткішого розмежування між різними видами строків, що сприятиме стабільності правового регулювання у питаннях спадкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1) Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування : Закон України від 03.07.2018 № 2478-VIII : станом на 1 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2478-191>).
- 2) Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
- 3) Кухарєв О. Є. /Сутність обов'язків у складі спадщини /*Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*/ . 2020. Т. 2, № 4. С. 51–57.
- 4) Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. 2-ге вид., змін. і доп. /за ред. В.М. Коссака. Київ : Істина, 2008.
- 5) Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 10 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Салтан Катерина Олександрівна

здобувачка групи ЗПР-23

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Іванюк Ніна Вікторівна

асистент кафедри права

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) в Україні – це одна з найбільш вразливих категорій населення, яка виникла внаслідок збройного конфлікту з Росією, окупації Криму та частини Донбасу. Питання захисту їхніх прав на сьогодні залишається важливим і актуальним, оскільки мільйони громадян змушені були залишити свої домівки в пошуках безпеки та стабільності. Держава стикається з численними викликами щодо правового статусу ВПО, їх соціальної адаптації, інтеграції в нові громади та забезпечення основних прав і потреб.

Однією з основних проблем є забезпечення прав на житло для внутрішньо переміщених осіб. Відповідно до ст. 47 Конституції України, кожен має право на житло. Однак через війну в Україні значна частина внутрішньо переміщених осіб стикається з труднощами в отриманні житла. ВПО часто залишають свої домівки, а в нових місцях проживання не завжди можуть знайти стабільне та доступне житло. Згідно з даними Міністерства соціальної політики України, значна частина ВПО змушена орендувати житло або жити в тимчасових притулках, що не відповідають належним стандартам. Відсутність стабільного житла обмежує доступ ВПО до інших прав, таких як право на освіту та медичну допомогу. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII визначає основні права ВПО, зокрема, на отримання тимчасового житла та компенсації за втрачене майно, але на практиці ці механізми часто не працюють належним чином [6, с. 134].

Проблема доступу до медичних послуг також є однією з критичних для внутрішньо переміщених осіб. ВПО, які переміщуються в інші регіони, стикаються з труднощами в отриманні медичних послуг через необхідність переоформлення документів, включаючи реєстрацію в місці нового проживання. Крім того, багато ВПО мають специфічні потреби, пов'язані з лікуванням хронічних захворювань або травм, отриманих під час конфлікту, що також ускладнює їх доступ до медичних послуг [4, с. 158].

Невирішені проблеми пов'язані з питаннями правової підтримки ВПО. На даний час існує кілька державних і міжнародних організацій, які надають правову допомогу внутрішньо переміщеним особам, проте їх діяльність не завжди ефективна. ВПО часто не мають доступу до консультацій з юристами, а також не знають своїх прав і можливостей для їх захисту.

Згідно з останніми дослідженнями, зокрема звітами ООН та НУО, однією з найбільших проблем для ВПО є також відсутність механізмів компенсації за втрачене майно. Багато переселенців залишили своє житло, бізнеси та інше майно в зонах бойових дій, але відшкодування за це не відбулося у достатньому обсязі. Зважаючи на складність встановлення істинної вартості втрат, а також на відсутність чітких механізмів компенсації, ці проблеми залишаються важливими напрямками для наукового дослідження і вдосконалення правових норм [1, с. 26].

У зв'язку з усіма вищезгаданими проблемами, важливим є удосконалення державної політики щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Сьогодні Україна потребує прийняття комплексної стратегії щодо інтеграції ВПО, яка включатиме правові, економічні та соціальні аспекти. Необхідно розробити нові нормативно-правові акти, що забезпечать належний рівень правового захисту ВПО, їх доступ до соціальних та медичних послуг, а також сприятимуть їхній успішній інтеграції в громади [3, с. 211].

Доступ до медичних послуг є ще однією важливою проблемою для ВПО. Відповідно до ст. 49 Конституції України, кожен має право на медичну допомогу. Проте внутрішньо переміщені особи часто стикаються з труднощами у доступі до медичних послуг через відсутність реєстрації в місці нового проживання.

Закон України «Про охорону здоров'я» (ст. 38) передбачає надання медичної допомоги всім громадянам України, в тому числі ВПО, але на практиці це право часто порушується через проблеми з документами та труднощі з оформленням медичних карток [2, с. 92].

Однією з найбільших проблем є забезпечення прав дітей ВПО. Відповідно до ст. 53 Конституції України, кожна дитина має право на освіту, однак більшість дітей ВПО стикаються з труднощами у доступі до навчальних закладів. Це пов'язано з необхідністю зміни місця проживання, реєстрації та наявністю юридичних перешкод для вступу до школи або дошкільного закладу. Закон України «Про освіту» передбачає рівний доступ до освіти для всіх дітей, але на практиці лише 60% дітей ВПО отримують доступ до освіти в нових громадах, а інші стикаються з труднощами в процесі зарахування через відсутність необхідних документів або переповненість навчальних закладів.

Інтеграція ВПО в нові громади є ще однією складною задачею. ВПО часто стикаються з соціальним відчуженням і труднощами в адаптації до нового середовища. Багато переселенців стикаються з негативним ставленням з боку місцевих жителів, що ускладнює їх інтеграцію в суспільство [5, с. 134].

Таким чином, незважаючи на існування законодавчої бази, що гарантує права ВПО, реальне забезпечення цих прав на практиці часто залишається проблематичним через бюрократичні бар'єри, відсутність ефективних механізмів реалізації та обмежений доступ до основних соціальних послуг. Захист прав внутрішньо переміщених осіб є однією з пріоритетних задач для української держави в умовах війни, і для її ефективного вирішення необхідно забезпечити комплексний підхід, який охоплюватиме всі аспекти життя ВПО, включаючи житло, медичну допомогу, соціальні гарантії та правову підтримку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусевич А., Андрусевич Н., Козак З., Міщук З. Повернутись додому: Експрес-картування потреб та очікувань ВПО у Львівській області. *Аналітична*

записка. Ресурсно-аналітичний центр. Львів : «Суспільство і довкілля», 2022. 38 с.

2.Басова І.С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Одеса, 2019. 216 с.

3.Волкова А. О. Сучасна практика надання внутрішньо переміщеним особам соціального житла та житла зжитлових фондів для тимчасового проживання. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 209–216.

4.Каліущенко І. М. Міжнародно-правові стандарти забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб та їх впровадження в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 157–159.

5.Наливайко Л., Мінакова Є. Проблеми реалізації повноважень органів місцевого самоврядування з питань інтеграції внутрішньо переміщених осіб в умовах децентралізації влади. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 130–136.

6.Наливайко Л., Мінакова Є. Проблеми реалізації повноважень органів місцевого самоврядування з питань інтеграції внутрішньо переміщених осіб в умовах децентралізації влади. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 130–136.

Сівчук Анастасія
*аспірантка кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*
sivchukanastasiia@gmail.com

САМОСТІЙНЕ ВИХОВАННЯ ТА УТРИМАННЯ ДИТИНИ, ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ВІДСТРОЧКИ ВІД МОБІЛІЗАЦІЇ

В умовах дії воєнного стану на усій території нашої країни, безумовно всі військовозобов'язані чоловіки та жінки, які проживають з дитиною без другого з батьків задумалися про відстрочку від мобілізації та її оформленням. Адже стосовно цього виникають різні життєві обставини, які призводять до того що батько чи мати повинні задуматися про майбутнє не тільки дитини, а і своє, особливо коли другий з батьків дитини не бажає проживати з нею і в більшій мірі займатися вихованням.

У Законі України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а саме п. 4 ч.1 ст. 23, є підстава для відстрочки: «жінки та чоловіки, які мають дитину (дітей) віком до 18 років, якщо другий з батьків такої дитини (дітей) помер, позбавлений батьківських прав, визнаний зниклим безвісти або безвісно відсутнім, оголошений померлим, відбуває покарання у місцях позбавлення волі, а також коли особа самостійно виховує та утримує дитину за рішенням суду або запис про батька такої дитини в Книзі реєстрації народжень здійснений на підставі частини першої статті 135 Сімейного кодексу України». [3] В даній статті автор бажає розглянути саме самостійне виховання та утримання дитини за рішенням суду.

У судовій практиці часто зустрічаються позови про встановлення факту місця проживання дитини з батьком або матір'ю, проте Постанова Кабінету міністрів України №560 від 16.05.2024 року вказує у переліку документів для отримання відстрочки саме рішення суду про встановлення факту самостійного виховання та утримання дитини.[2] І власне в суді потрібно доводити саме те, що

один з батьків займається вихованням дитини, постійно проживає з нею, утримує її в більшій частині і при цьому довести що позбавлення батьківських прав батька або матері, який не проживає з дитиною є недоцільним та необґрунтованим.

Позиція Великої Палати Верховного Суду від 11 вересня 2024 року у справі № 201/5972/22 (провадження № 14-132цс23), вказує на те що факт одноосібного виховання дитини одним із батьків не підлягає з'ясуванню в порядку окремого провадження та може бути встановлений судом як одна з обставин, що становить предмет доказування у спорі між батьками дитини щодо виконання ними обов'язків з виховання дитини.[1]

Докази того факту, що самотійне виховання дитини пов'язане з виникненням (існуванням) ситуацій, в яких матері не виконують покладених законом на них батьківських обов'язків за дитину, має суттєвий вплив на дитину. А саме в частині того що через встановлення такого факту судом можуть бути порушені права та інтереси самої дитини, а також зумовлює відповідні правові наслідки, визначені законом.

Факти самотійного виховання та утримання дитини не можуть бути визначені таким чином, що є незаперечним, або виходячи з рішення суду, яке було розглянуто відповідно до правил окремого провадження. Або якщо батьки до постановлення рішення суду уклали між собою нотаріально засвідчений договір, як підтвердження цього факту.

Оскільки сімейним законодавством не передбачено підстав припинення батьківських обов'язків щодо виховання дитини, а визначена ч. 1 ст. 15 СК України невідчужуваність сімейних обов'язків свідчить про неможливість відмови від них, зокрема від обов'язків щодо виховання дитини, то факт одноосібного виховання дитини одним із батьків може бути встановлений судом як одна з обставин, що становить предмет доказування у спорі між батьками дитини щодо виконання ними обов'язків з виховання дитини.

З урахуванням закріпленого в сімейному законодавстві принципу невідчужуваності сімейних обов'язків, неможливості відмови від них, у тому числі від обов'язків виховання дитини, питання, заявлене батьком у цій справі,

не може з'ясовуватися безвідносно до дій другого з батьків та може вирішуватись у межах спору про право між батьками дитини в позовному провадженні.

Тому, можна зробити висновок з даної правової позиції Верховного Суду, що для встановлення такого факту повинен бути спір між батьками стосовно самостійного виховання та утримання дитини і батьки мають діяти виключно в інтересах дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 вересня 2024 року у справі № 201/5972/22 (провадження № 14-132цс23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121753944> (дата звернення: 20.03.2025).

2.Про затвердження Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період: Постанова Кабінету міністрів України №560 від 16.05.2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

3.Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.93 № 3544-ХІІ. Дата оновлення: 11.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12/conv#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

Слюсаренко Катерина Володимирівна
к.е.н., доцент кафедри міжнародних відносин
Інститут економіки та бізнес освіти
Державного університету економіки і технологій

КОРПОРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ЧАС ВІЙНИ: НОВІ ГОРИЗОНТИ СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) в останні роки набуває все більшої актуальності як інструмент сталого розвитку, особливо в контексті викликів, що постали перед українським суспільством унаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації. Війна суттєво змінила економічне, соціальне й правове середовище, в якому функціонує бізнес, однак водночас відкрила нові горизонти для розвитку соціального лідерства компаній.

У сучасних умовах впровадження корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) стикається з рядом викликів, що уповільнюють сталий розвиток як великих, так і малих бізнесів.

1. Фінансове навантаження. Запровадження екологічних технологій, розробка сталих продуктів, навчання персоналу та створення систем управління сталим розвитком потребують значних інвестицій. Для великих корпорацій ці витрати є прийнятними, тоді як для малого та середнього бізнесу вони можуть бути критичними.

2. Проблема «greenwashing». Деякі компанії декларують прихильність до принципів КСВ без реальних дій, обмежуючись «зеленим» маркетингом. Це підриває довіру до ідеї сталого розвитку. Подолання цього виклику вимагає посилення прозорості, впровадження обов'язкової звітності та підвищення обізнаності споживачів щодо етичного споживання.

3. Економічна нестабільність. Часті кризи змушують компанії концентруватися на виживанні, відкладаючи або скорочуючи довгострокові КСВ-ініціативи. Соціальні та екологічні проєкти часто втрачають пріоритетність у періоди невизначеності.

4. Відсутність системної державної підтримки. Недостатній рівень податкових та регуляторних стимулів, а також відсутність цілісної політики у сфері КСВ знижує мотивацію бізнесу до сталого розвитку. Це гальмує формування відповідальної бізнес-культури.

5. Етичні стандарти та підтримка персоналу. У сучасних умовах зростає потреба у впровадженні чітких етичних норм поведінки, зокрема під час криз. В Україні важливими стають принципи психологічної підтримки, волонтерства та соціальної згуртованості в межах корпоративної культури.

6. Екологічні виклики. Попри розвиток «зелених» рішень, екологічна ситуація в Україні залишається складною. Воєнні дії спричиняють руйнування інфраструктури, забруднення довкілля та загострюють екологічну кризу, що потребує рішучих дій з боку бізнесу.

В умовах війни український бізнес зіткнувся з критичними викликами – руйнування інфраструктури, зниження платоспроможності населення, нестача кадрів через міграцію та мобілізацію. Попри це, багато підприємств стали не лише точками економічної стабільності, а й соціальними опорами для своїх співробітників, громад та держави.

Серед ключових напрямів КСВ у період війни можна виокремити:

- підтримку Збройних сил України (закупівля техніки, спорядження, паливо);
- забезпечення безпеки працівників, евакуацію родин, надання психологічної допомоги;
- залучення до волонтерської діяльності та створення внутрішніх гуманітарних ініціатив;
- створення робочих місць для внутрішньо переміщених осіб;
- реалізацію освітніх і благодійних проєктів у партнерстві з НУО.

У сучасних умовах КСВ перестає бути виключно добровільною ініціативою. Вона набуває ознак морального та інституційного зобов'язання бізнесу перед суспільством. Особливо важливою є роль малого та середнього підприємництва, яке демонструє гнучкість, швидкість реагування та близькість

до потреб громади.

Формується нова парадигма соціального лідерства бізнесу, де стратегія компанії враховує:

- довгострокові соціальні результати;
- інтеграцію ESG-підходів (екологічного, соціального та управлінського впливу);
- участь у післявоєнному відновленні інфраструктури, громади, людського капіталу.

На шляху до членства в Європейському Союзі Україна має синхронізувати свої політики з європейськими стандартами. Це стосується й практик корпоративної відповідальності. КСВ повинна бути не лише практикою окремих компаній, а частиною державної політики сталого розвитку. Зокрема, важливо:

- створити стимули для бізнесу, що реалізує соціально значущі ініціативи;
- налагодити партнерство між державою, громадським сектором і підприємствами;
- підтримувати освітні програми для формування культури відповідального підприємництва.

Сучасна КСВ в Україні – це не просто реакція на виклики війни, а вклад у відбудову, згуртованість і майбутнє суспільства. Бізнес, що діє відповідально, зміцнює не лише економіку, а й національну безпеку, довіру до інституцій та стійкість громад. У перспективі післявоєнної відбудови роль корпоративної відповідальності лише зростатиме, і вона має бути системною, інтегрованою та підтримуваною державою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Байло В. Корпоративна соціальна відповідальність – запорука сталого розвитку бізнесу. Вісник Хмельницького національного університету. 2024. No 1. с. 327-334.
2. Білик Р. Р., Варвус А. І. Соціальна відповідальність бізнесу як основа

безпеки підприємництва в сучасних умовах. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2023. Том 9. No 3. С. 318 – 323

3. Червінська Л., Червінська Т., Каліна І., Коваль М., Шуляр Н., Чернишов О. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2023. Том 6 (53). с. 405-416.

Сопільняк Валерій Юрійович

*адвокат, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Левенець А.В.*

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У ПРАКТИЦІ ЄСПЛ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

З 27 лютого 2014 року триває масштабна зовнішня агресії Російської Федерації проти України, яка розпочалася з тимчасової окупації Автономної Республіки Крим і міста Севастополь, а надалі поширилася на райони Донецької, Луганської областей та Схід України. У зв'язку з цим збройним конфліктом та супровідною окупацією виникли системні порушення прав людини, що було визнано Європейським Судом з прав людини (ЄСПЛ) у рішенні по першій міждержавній справі «Україна проти Російської Федерації (щодо Криму)», по якій вже було постановлено остаточне рішення від 25 червня 2024 року [1]. У цій справі Велика Палата ЄСПЛ визнала Росію винною у численних порушеннях прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (1950) (далі також - Конвенція) [2], зокрема права власності.

Відповідно до ст.1 Конвенції [2], юрисдикція держави розповсюджується в першу чергу на її територію. Лише у виключних випадках дії, вчинені або наслідки яких були поза її територією, можуть підпадати під юрисдикцію такої держави. Проте питання наявності виключних обставин має вирішуватись окремо в кожному випадку в залежності від конкретних фактів. Одним з таких винятків обмеження дії територіальної юрисдикції, є здійснення Договірною Державою ефективного контролю над територією поза межами її національної території внаслідок законних чи незаконних воєнних дій. Факт такого контролю може бути встановлений не лише у випадку його здійснення завдяки застосуванню військових сил, але й шляхом підпорядкування місцевої адміністрації іншим чином. Однак в будь-якому випадку, держава, яка здійснює ефективний контроль несе обов'язок забезпечити на такій території гарантовані

Конвенцією права та свободи, тому вона буде відповідальною за будь-які порушення цих прав [3, п.106].

Стосовно права власності справа щодо Криму стосується випадків адміністративної практики експропріації власності цивільних осіб і приватних підприємств без компенсації.

Подальше розповсюдження російської збройної агресії та перенесення військових дій на території Донецької та Луганської областей України стали предметом оцінки в іншій міждержавній справі «Україна та Нідерланди проти росії» [4], яка, з-поміж багатьох інших порушень, стосується знищення приватної власності російськими військами та їхніми помічниками в місцевих збройних групах, включаючи цивільні будинки та транспортні засоби, крадіжки і пограбування приватної та комерційної власності на території, що знаходиться під їхнім контролем, а також незаконного привласнення приватної власності без компенсації.

Військові конфлікти, їх наслідки впливають на стан майна, що знаходиться в зоні бойових дій, безпосередньо біля неї. Як підтверджують події територія, що знаходиться відносно далеко від цієї місцевості, також не захищена від бомбардувань та супутніх пошкоджень майна. Тому, питання права власності увійшли до предмету регулювання міжнародного гуманітарного права (МГП).

Протягом тривалого часу ЄСПЛ, розглядаючи справи, пов'язані зі збройними конфліктами, прямо не згадував про галузь МГП та не посилався на її норми, хоча активно використовував її термінологію. В загальному вигляді можна стверджувати, що Конвенція та МГП опікуються правами людини. Перша – виключно правами людини як правило у загальному контексті мирного часу. МГП – гуманітарними питаннями, породженими війною. У таких справах ЄСПЛ дійшов до висновку, що не існує конфлікту між статтями 2 (право на життя), 3 (заборона катування) і 8 (право на повагу до приватного та сімейного життя) Конвенції та статтею 1 Протоколу № 1 (право власності) і нормами МГП, які застосовуються в ситуації окупації [5, п.199]. Звідси випливає висновок, що ці дві галузі співвідносяться як *lex specialis* і *lex generalis*.

У питаннях захисту права власності в умовах війни ЄСПЛ використовує загальні принципи, вироблені його прецедентною практикою, відповідно до яких стаття 1 Першого протоколу до Конвенції містить три різні правила. Перша норма, викладена в першому реченні першого абзацу, має загальний характер і проголошує принцип мирного володіння власністю. Друге правило, яке міститься у другому реченні першого абзацу, стосується позбавлення майна та підпорядковує його певним умовам. Третє правило, викладене у другому абзаці, визнає, що Договірні держави мають право, серед іншого, контролювати використання власності відповідно до загальних інтересів шляхом застосування таких законів, які вони вважають необхідними для цієї мети. Однак правила не є «різними», а пов'язані між собою. Друге та третє правила стосуються конкретних випадків втручання у право на мирне володіння власністю, і тому їх слід тлумачити у світлі загального принципу, проголошеного в першому правилі.

Першою умовою для того, щоб будь-яке втручання вважалось сумісним зі статтею 1 Першого протоколу, є те, що воно має бути законним, тобто ґрунтуватися на національному законі. Експропріація майна на території Криму та східних областей України, здійснювана на підставі російського законодавства, не є законною, оскільки російське законодавство не може розглядатися як «закон» у значенні Конвенції [1, п.1145].

Втручання держави в права, захищені статтею 1 Протоколу № 1, має також переслідувати законну мету в загальних інтересах. Крім того, ця стаття вимагає, щоб будь-яке втручання було розумно пропорційним меті, яка має бути досягнута. Необхідний справедливий баланс не буде досягнуто, якщо відповідна особа несе індивідуальний і надмірний тягар.

Важливо також підкреслити, що на питання дотримання пропорційності впливає існування судових процедур, які надають суду можливість ефективно та справедливо розглядати будь-які справи щодо майнових питань. Таким чином заволодіння майном без сплати суми, обґрунтовано пов'язаної з його вартістю, зазвичай становитиме непропорційне втручання, яке не може бути виправдане за статтею 1 Протоколу № 1.

Отже, якщо особа не має можливості оскаржити експропріацію свого майна до суду, встановленого законом, який є безстороннім та незалежним від державної влади або сторін спору, а також якщо заволодіння майном відбувається без належної компенсації, то таке втручання у право власності є порушенням Конвенції. У випадках, подібних до того, що відбувається на Сході України, Суд зазначав, що ситуація, в якій державі перешкоджають здійснювати свої повноваження, не відмінняє її юрисдикцію в світлі ст. 1 Конвенції [3, п.110].

ЄСПЛ заклав основи для ефективного застосування Конвенції до ситуацій, пов'язаних із збройним конфліктом, зокрема у сфері захисту права власності. Практика Суду підтверджує, що навіть в умовах війни держави зобов'язані дотримуватися міжнародних стандартів у сфері прав людини. У випадках, коли експропріація відбувається без правових підстав, без належної компенсації або за відсутності судового контролю, має місце порушення статті 1 Протоколу № 1. І навіть в умовах окупації держави зобов'язані забезпечувати реалізацію прав, передбачених Конвенцією, що має фундаментальне значення для захисту цивільного населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Рішення ЄСПЛ *Ukraine v. Russia (re Crimea) [GC]* (№№20958/14 та 38334/18, 25.06.2024). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-235139> ;

2.Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text ;

3.Рішення ЄСПЛ *Catan and Others v. Moldova and Russia [GC]* (№№ 43370/04, 8252/05 та 18454/06, 19.10.2012). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-114082> .

4.Рішення ЄСПЛ щодо прийнятності у справі *Ukraine and The Netherlands v. Russia [GC]* (№№8019/16, 43800/14 та 28525/20, 30.11.2022). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-222889> ;

5.Рішення ЄСПЛ *Georgia v. Russia (II)* [GC] (№38263/08, 21.01.2021). URL:
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207757> .

Степченко Данило Олексійович
*студент 4 курсу спеціальності 081 «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

ЮРИДИЧНА КВАЛІФІКАЦІЯ ФАКТИЧНИХ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ПРАВОЗАСТОСОВНА ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ

Воєнний стан в Україні каталізував правову проблему визнання фактичних шлюбних відносин із військовослужбовцями. Питання, що трансформувалося з теоретичної площини у вирішальний чинник соціального захисту близьких загиблих захисників. Юридичне встановлення спільного проживання стало визначальним для реалізації права на соціальні гарантії та виплати [1]. Амбівалентність цього правового феномену виявляється через конвергенцію норм різних галузей права, формуючи унікальний правовий континуум в умовах військового часу.

Нормативний базис передбачає одноразову грошову допомогу визначеному колу осіб у випадку загибелі військовослужбовця: батькам, неодруженому повторно члену подружжя, неповнолітнім нащадкам та утриманцям. Статус останніх характеризується додатковою юридичною комплексністю через кореляцію з пенсійним законодавством щодо втрати годувальника [1].

Епіцентром проблематики постає правова оцінка фактичного, неоформленого шлюбу. Незважаючи на дефініцію сім'ї в Сімейному кодексі як союзу осіб зі спільним побутом та взаємними правами [2], судова практика демонструє відсутність автоматичного визнання партнера в незареєстрованих відносинах членом сім'ї загиблого для отримання державних гарантій [3].

Верховний Суд артикулював доктрину, за якою Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" функціонує як суверенна нормативна система без інтеграції сімейно-правових критеріїв для визначення бенефіціарів соціального захисту. Судова констатація спільного проживання

породжує цивільно-правові наслідки, проте не конституює право на соціальні виплати [3].

Судова методологія дослідження спільного проживання розгортається через призму комплексних доказів: свідчення про спільне життя, документальне підтвердження спільної реєстрації, візуальну фіксацію спільного побуту, фінансові документи щодо спільного майна [2]. Ключовою є диференціація між епізодичною допомогою та системним веденням спільного господарства [4].

Юрисдикційний аспект викристалізувався у прецедентному рішенні Великої Палати Верховного Суду від 18 січня 2024 року [5, 6]. Суд детермінував цивільну юрисдикцію для справ про встановлення факту спільного проживання, незалежно від інтенцій заявника та потенційних публічно-правових колізій.

Методологічний бінарзм встановлення юридичних фактів — позасудовий та судовий — набуває фундаментального значення [5]. Оскарження адміністративних рішень належить до адміністративної юрисдикції, тоді як встановлення юридичних фактів — до цивільної, згідно з пунктом 5 частини першої статті 315 ЦПК України [7].

Ключовою є легітимність відмов Міністерства оборони України у призначенні допомоги за відсутності судового рішення про встановлення факту спільного проживання, оскільки такі рішення приймаються в межах нормативної компетенції [5, 6]. Контрапунктом слугує окрема думка суддів Дмитра Гудими та Олега Ткачука, які обґрунтували неможливість встановлення персонального складу членів сім'ї військовослужбовця для призначення допомоги на підставі факту спільного проживання [6].

Таким чином, юридичне встановлення факту спільного проживання з військовослужбовцем залишається комплексною проблемою, що потребує інтеграції теоретичних концепцій та практичних підходів до доказової бази, враховуючи специфіку правового регулювання соціального захисту в умовах воєнного стану. Прецедентна практика Верховного Суду формує доктринальний базис для подальшого розвитку судової практики та захисту прав фактичних партнерів загиблих захисників України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Встановлення факту проживання однією сім'єю та перебування на утриманні у загиблого військового. *Pravokator*. URL: <https://pravokator.club/news/vstanovlennya-faktu-prozhyvannya-odniyeyu-sim-yeyu-ta-perebuvannya-na-utrymanni-u-zagyblogo-vijskovogo/> (дата звернення: 09.04.2025).

2. Встановлення факту спільного проживання. *Wiki Legal Aid*. URL: https://legallaid.wiki/index.php/Встановлення_факту_спільного_проживання (дата звернення: 09.04.2025).

3. Чи є цивільна дружина членом сім'ї загиблого захисника, - судова практика | НААУ. *НААУ*. URL: <https://unba.org.ua/news/8922-chi-e-civil-na-druzhina-chlenom-sim-i-zagiblogo-zahisnika-sudova-praktika.html> (дата звернення: 09.04.2025).

4. Малик О. В. Встановлення факту проживання однією сім'єю: як, коли і для чого потрібно. *Олександр Малик*. URL: <https://www.simeinyi-advokat.com.ua/news/vstanovlennia-faktu-prozhyvannia> (дата звернення: 08.04.2025).

5. Верховний Суд визначив юрисдикційність справ про встановлення факту проживання однією сім'єю із загиблим військовослужбовцем. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/uk/news/sudebnaya-praktika/323928-verkhovnyy-sud-opredelil-yurisdiktsionnost-del-ob-ustanovlenii-fakta-prozhivaniya-odnoy-semey-s-pogibshim-voennosluzhaschim> (дата звернення: 09.04.2025).

6. ВП ВС визначила, як розглядається встановлення факту проживання однією сім'єю із загиблим військовослужбовцем. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/uk/news/sudebnaya-praktika/292063-bp-vs-opredelila-kak-rassmatrivaetsya-ustanovlenie-fakta-prozhivaniya-odnoy-semey-s-pogibshim-voennosluzhaschim> (дата звернення: 09.04.2025).

7.Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 9 квіт. 2025 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 09.04.2025).

Теличко Оксана Анатоліївна

к.ю.н., доцент, завідувачка кафедри права
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

Мигуль Анна Василівна

здобувачка групи ЗПР-24м
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, СПРИЧИНЕНИХ ВНАСЛІДОК ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ.

Від самого початку повномасштабного вторгнення РФ Україна зазнала чималих збитків, не тільки в економічному плані, а ще й у соціальному. За час повномасштабного вторгнення РФ на території України зруйнувала понад 250 000 житлових будинків, близько 4000 шкіл і понад 1000 лікарень [1]. Наразі, важко сказати скільки точно РФ завдала збитків. Компенсація шкоди, заподіяної агресією Росії ґрунтується на міжнародно-правових нормах, що встановлюють відповідальність держав за деліктні дії, які заподіюють шкоду іншим державам та їхнім громадянам. Основними документами, що регулюють ці питання є: Гаазька конвенція, Женевські конвенції та резолюції ООН.

Стаття 91 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року (Протокол I) від 8 червня 1977 року встановлює, що держава, яка порушує положення Конвенцій або цього Протоколу, повинна компенсувати збитки, якщо для цього є обґрунтовані підстави. Вона несе відповідальність за дії осіб, які є частиною її збройних сил. [2]

Внутрішнє законодавство України також відіграє важливу роль у створенні механізмів компенсації для постраждалих осіб і підприємств. Одним із важливих аспектів є створення реєстру збитків та визначення механізмів отримання компенсації, включно з міжнародною допомогою та судовими позовами проти агресорів.

Відповідно до українського законодавства, збитки, завдані війною, підлягають відшкодуванню. Основними актами, що регулюють цей процес, є Постанова Кабінету Міністрів України № 326 від 20 березня 2022 року [3] та Закон України № 2923-IX від 23 лютого 2023 року [4]. Відповідно до діючого законодавства фізичні та юридичні особи, що зазнали збитків внаслідок повномасштабного вторгнення РФ, мають право подати позови до судів: фізичні особи - до місцевих загальних судів, юридичні - господарських судів.

На сьогоднішній день, громадяни України активно використовують дане право та подають позови до суду про відшкодування шкоди завданої внаслідок ворожого вторгнення РФ. Чималий відсоток судових рішень є частково або повністю задоволений у прохальній частині. Наприклад, заочне рішення Саксаганського районного суду м.Кривого Рогу Дніпропетровської області по справі № 214/3294/24, де суддя Євтушенко О.І. задовольнив позивачу майнову шкоду, завдану збройною агресією проти України, у розмірі 27697028 (двадцять сім мільйонів шістсот дев'яносто сім тисяч двадцять вісім) гривень 40 копійок, а також моральну шкоду, завдану збройною агресією проти України, у розмірі 5 200 000 (п'ять мільйонів двісті тисяч) гривень [6].

Важливо зазначити, що позивачі у даній категорії справ є звільненими від сплати судового збору, що закріплено в пункті 22 частини першої ст. 5 Закону України «Про судовий збір» [5]. Відшкодування збитків, завданих повномасштабним вторгненням Російської Федерації, має низку особливостей, передбачених українським законодавством. Аналізуючи наявне законодавство у цьому питанні, можна сказати, що збитки, які мають право відшкодувати можна поділити на такі категорії, як: знищене чи пошкоджене житло, втрати бізнесу, інфраструктури, екологічні збитки, а також людські втрати. Для того, щоб мати змогу відшкодувати збитки потрібно мати докази завданої шкоди. Це може бути: фото та відео руйнувань, акти обстеження, свідчення очевидців. Для бізнесу - фінансові документи, які підтверджують втрати. Наступний етап – оцінювання збитків. Наразі, держава розробляє методику оцінки, яка базується на декількох факторах (ринковій вартості майна до руйнування; витратах на відновлення або

будівництво нового об'єкта; експертних висновках щодо стану майна після пошкодження; недоотриманому прибутку бізнесу). Провести оцінку можуть незалежні судові експерти або державні органи. Оцінка збитків є важливим кроком для майбутньої компенсації та відновлення України. Тому постраждалим рекомендується якомога швидше подати заяву про компенсацію та зафіксувати свої збитки. Подати заявку на отримання виплат можна через застосунок «Дія» або звернувшись до органи місцевого самоврядування, або ж, як вже говорилося, подати позов до суду, як до місцевого, так і о міжнародних суддів.

На сьогодні судова практика України з питань відшкодування шкоди, заподіяної військовою агресією російської федерації, активно розвивається. Кожна справа унікальна, і має свої особливості у розгляді, винесенню рішення, а також видачі виконавчих документів, на основі яких буде здійснюватися стягнення з держави агресора.

Відшкодування збитків – важливий, важкий, багатоетапний процес, який включає в себе багато складових. Таких як, документування втрат, оцінку збитків та подання позовів до суду. Українське судочинство активно розвивається у даному питанню, формує судову практику у справах щодо відшкодування шкоди завданої рф. Громадяни та підприємства дедалі частіше звертаються до суду з позовними заявами. Попри недокінця сформоване законодавство та неможливість доступу до окупованих територій, українські суди все ж адаптуються до нових реалій, що свідчить про незламність українського народу попри всі труднощі.

Важливо, щоб постраждалі від воєнного конфлікту активно документували свої втрати, зверталися за правовою допомогою та використовували всі можливі правові механізми для отримання компенсації. Українська судова практика продовжує розвиватися, і кожна нова справа є важливим кроком у боротьбі за справедливість та незалежність всіх нас.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Відшкодування збитків цивільному населенню внаслідок війни: які є проблеми - Юриджна Газета. *Юриджна газета – онлайн версія*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vidshkoduvannya-zbitkiv-civilnomu-naselennyu-vnaslidok-viyni-yaki-e-problemi.html> (дата звернення: 10.03.2025).
2. Особливості відшкодування шкоди завданої збройною агресією рф юридичним особам в Україні – Дарина Кравчук. *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/osoblivosti-vidskoduvannia-skodi-zavdanoyi-zbroinoiu-agresieiu-rf-iuridicnim-osobam-v-ukrayini-darina-kravcuk> (дата звернення: 20.03.2025).
3. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-п#Text> (дата звернення: 20.03.2025).
4. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України. *Офіційний веб портал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text> (дата звернення: 20.03.2025).
5. Окунев Игорь Сергеевич. Деякі процесуальні особливості цивільних справ про відшкодування шкоди, завданої в результаті збройної агресії Російської Федерації проти України. *Безкоштовний сервіс для вирішення Юридичних питань №1 в Україні!*. URL: https://protocol.ua/ua/deyaki_protsesualni_osoblivosti_tsivilnih_sprav_pro_vidshkoduvannya_shkodi_zavdanoi_v_rezultati_zbroynoi_agresii_rosiyskoi_federatsii_proti_ukraini/ (дата звернення: 20.03.2025).

6. Єдиний державний реєстр судових рішень. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122556305> (дата звернення: 20.03.2025).

Фаєнко Віолетта Віталіївна
*здобувачка освітнього ступеню “бакалавр”
Криворізького факультету Національного університету
“Одеська юридична академія”*

Науковий керівник: **Шустрова Ксенія Володимирівна**
к.ю.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ВЧИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я й віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства, пов'язаній із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності. [1] Тому виникає необхідність дослідження особливостей правового регулювання поведінки військовослужбовців, зокрема у частині вчинення ними адміністративних правопорушень.

Першою особливістю адміністративної відповідальності військовослужбовців є те, що на них поширюється дія дисциплінарних статутів, таких як Дисциплінарний статут Збройних Сил України, Дисциплінарний статут служби цивільного захисту, Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України. Стосовно адміністративних правопорушень, які не стосуються сфери дії дисциплінарних статутів, як-от наприклад, порушення тиші в громадських місцях або правил дорожнього руху, вищезазначені особи нестимуть адміністративну відповідальність у загальному порядку.

Другою відмінністю виступає особливості застосування адміністративних стягнень, зокрема неможливість застосування до таких осіб громадських та виховних робіт і адміністративного арешту. Не вбачається можливим також застосування штрафу до водіїв - військовослужбовців строкової служби у разі, коли вони порушують встановлені правила дорожнього руху або вчиняють

військові адміністративні правопорушення, які передбачаються у Главі 13-Б КУпАП. Винні притягуватимуться до дисциплінарної відповідальності після передання уповноваженими накладати адміністративні стягнення органами матеріалів про правопорушення до відповідних органів. [2]

Третьою особливістю являється спеціальний суб'єкт складу військового адміністративного правопорушення. Так, за вчинення військових адміністративних правопорушень військовослужбовці, а також військовозобов'язані та резервісти, під час проходження зборів несуть відповідальність, передбачену главою 13-Б цього Кодексу, за умови, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність. [2] Військовослужбовці - особи, які проходять військову службу; військовозобов'язані - особи, які перебувають у запасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави; резервісти - особи, які проходять службу у військовому резерві Збройних Сил України, інших військових формувань і призначені для їх комплектування у мирний час та в особливий період. [3]

Повертаючись до протоколів про адміністративні правопорушення, вчинені військовослужбовцями, доречно підкреслити, що їх здебільшого складають військові посадові особи, проте у КУпАП зазначаються своєрідні винятки - наприклад, при вчиненні військовослужбовцем домашнього насильства, адміністративний протокол складатиме посадова особа Національної поліції України. [4] Протокол має бути складений протягом трьох діб з моменту встановлення даних, що свідчать про факт вчинення правопорушення.

Також, говорячи про адміністративну відповідальність військовослужбовців, можемо виділити основну її особливість - можливість замінити один вид юридичної відповідальності (адміністративний) на інший (дисциплінарний). Таке явище науковці в юридичній сфері називають субститутною відповідальністю, і у даному випадку воно пояснюється

специфікою служби, яку проходять військовослужбовці [5]. Розгляд таких справ здійснюють в основному районні місцеві суди протягом однієї доби. КУпАП у Главі 13-Б містить також своєрідну умову притягнення військовослужбовців до адміністративної та дисциплінарної відповідальності - правопорушення, вчинені ними, не тягне за собою кримінальну відповідальність.

Отже, зробимо висновки. Як ми вже встановили, адміністративне законодавство передбачає низку особливостей відповідальності для військовослужбовців. Зокрема, законодавцем зазначається, що основним джерелом відповідальності виступають дисциплінарні статuti. З цього випливає субститутна відповідальність - можливість притягнення вищезазначених осіб до дисциплінарної відповідальності, а не до адміністративної, що і прослідковується у більшості адміністративних санкцій. По суті, санкції норм передбачають такі види покарання, як арешт з утриманням на гауптвахті та штраф, при цьому забороняючи застосування до військовослужбовців громадських, виховних робіт та адміністративного арешту. Також особливістю є спеціальний суб'єкт військових адміністративних правопорушень - військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти. Варто також звернути увагу на те, що вчинені військовослужбовцями адміністративні правопорушення, відповідно до КУпАП, не повинні містити склад кримінального правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Деякі особливості адміністративної відповідальності військовослужбовців – Право в умовах війни. *ПРАВО В УМОВАХ ВІЙНИ*. URL: <https://law-in-war.org/deyaki-osoblyvosti-administratyvnoyi-vidpovidalnosti-vijskovosluzhbovcziv/>(дата звернення: 08.04.2025).

2.Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>(дата звернення: 08.04.2025).

3.Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

4.Адміністративна відповідальність військовослужбовців за КУпАП: адвокат Фархад Гулієв | ADVOKAT POST. ADVOKAT POST. URL: [https://advokatpost.com/administrativna-vidpovidalnist-vijskovosluzhbovtsiv-za-kupap-advokat-farkhad-huliiev/#:~:text=Отже,%20за%20адміністративні%20правопорушення%20військовослужбовці,командиром%20без%20складення%20звичного%20адмінпротоколу.\(дата звернення: 08.04.2025\).](https://advokatpost.com/administrativna-vidpovidalnist-vijskovosluzhbovtsiv-za-kupap-advokat-farkhad-huliiev/#:~:text=Отже,%20за%20адміністративні%20правопорушення%20військовослужбовці,командиром%20без%20складення%20звичного%20адмінпротоколу.(дата звернення: 08.04.2025).)

5.Науково-практичний коментар до ст. 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Адвокат Прокопенко Вадим, цивільний, кримінальний та військовий адвокат. URL: <https://www.jurists.org.ua/administrative-law/5583-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-15-kodeksu-ukrayini-pro-admnstrativn-pravoporushennya.html>(дата звернення: 09.04.2025).

Фірскіна Крістіна Максимівна

здобувачка групи ПБ-22-2

*Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету*

Науковий керівник: Мілевська Альона Олександрівна

*Кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Державного податкового університету*

ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ОБМЕЖЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НИМ

У зв'язку з введенням воєнного стану на території України, вчинення нотаріальних дій відбувається з певними особливостями та обмеженнями, спричиненими необхідністю забезпечення безпеки життя та здоров'я як нотаріусів так і громадян, які потребують правової допомоги, збереження нотаріальних архівів, запобігання шахрайству та незаконних операцій з майном, а також забезпечення стабільного функціонування правової системи в надзвичайних обставинах.

Одним з важливих аспектів регулювання нотаріальної діяльності є встановлення територіальних обмежень. На територіях, де ведуться бойові дії або які є тимчасово окупованими, діяльність державних та приватних нотаріусів може бути припинена чи обмежена. У зв'язку з цим періодично перелік нотаріусів, які можуть здійснювати нотаріальні дії, постійно оновлюється та публікується на офіційних вебсайтах [1].

В місцях ведення активних бойових дій, існує висока загроза життю, а також ризик втрати або пошкодження нотаріальних архівів, через що діяльність нотаріусів тимчасово припиняється. Після деокупації територій та припинення вогню, Міністерство юстиції може приймати рішення про відновлення нотаріальної діяльності в окремих населених пунктах. Це відбувається поступово та з урахуванням рекомендацій відповідних органів [2].

Нотаріуси, які опинилися в зоні активних бойових дій або на тимчасово окупованих територіях, мали право тимчасово змінити своє робоче місце, евакуювати свою нотаріальну контору на безпечнішу територію України. Для здійснення такої тимчасової зміни, нотаріус повинен надіслати запит до Міністерства юстиції. У разі погодження такого запиту, інформація про нове тимчасове робоче місце нотаріуса також вноситься до Єдиного реєстру нотаріусів [3].

Також існують обмеження щодо вчинення нотаріальних дій за участю громадян Російської Федерації та Республіки Білорусь. Тобто нотаріус має право відмовити таким громадянам у наданні нотаріальної допомоги. Що стосується справ, які не були завершені до повномасштабного вторгнення, їх розгляд було зупинено [4].

Посвідчення довіреностей включає такі особливості, як забезпечення можливості військовослужбовцям, що перебувають на передовій або в інших місцях несення служби, уповноважувати інших осіб на вчинення юридично значущих дій, для цього передбачено спрощену процедуру посвідчення довіреностей. Такі довіреності можуть посвідчуватися командирами, начальниками військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, госпіталів, санаторіїв. Вони прирівнюються до нотаріально посвідчених та мають повну юридичну силу. Ці довіреності обов'язково повинні містити реквізити, передбачені законодавством, включаючи дату посвідчення, відомості про особу, яка видає довіреність, відомості про представника, обсяг повноважень та строк дії довіреності за наявності [5].

Аналогічно до довіреностей, для військовослужбовців, осіб, які перебувають на лікуванні в закладах охорони здоров'я, проживають у будинках для осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, а також осіб, які відбувають покарання в установах виконання покарань, передбачено спрощену процедуру посвідчення заповітів. Заповіти можуть посвідчуватися командирами, начальниками, головними лікарями, начальниками госпіталів, директорами або головними лікарями будинків для осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, а

також начальниками установ виконання покарань. Такі заповіти повинні бути підписані заповідачем у присутності двох свідків. Свідками не можуть бути особи, на користь яких складено заповіт, їхні родичі першого та другого ступеня споріднення, а також нотаріус або інша особа, яка посвідчує заповіт. Особа, яка посвідчила заповіт, зобов'язана невідкладно передати один його примірник будь-якому нотаріусу України для реєстрації у Спадковому реєстрі [6].

На сьогодні актуальною проблемою є ідентифікація особи, яка звертається за вчиненням нотаріальної дії, особливо у випадку втрати документів або їх пошкодження. Нотаріуси повинні вживати всіх можливих заходів для встановлення особи відповідно до законодавства, для цього вони можуть використовувати наявні документи особи, фото та відео зв'язок. У випадках, коли особа не має належних документів, законодавство передбачає можливість встановлення її особи на підставі показань свідків, які підтверджують її особу та дієздатність [7].

Отже, в умовах дії воєнного стану в Україні, нотаріальна діяльність функціонує з урахуванням низки суттєвих особливостей та обмежень, що регулюються постановами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства юстиції України та роз'ясненнями Нотаріальної палати України. Загалом, особливості вчинення нотаріальних дій в умовах воєнного стану спрямовані на забезпечення балансу між необхідністю функціонування правової системи та захистом прав громадян в надзвичайних обставинах. Законодавство у цій сфері є динамічним і постійно адаптується до поточної ситуації, тому громадянам та юридичним особам важливо слідкувати за оновленнями та звертатися за актуальною інформацією до компетентних органів та нотаріусів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Оновлено перелік нотаріусів, які в умовах воєнного стану вчиняють нотаріальні дії щодо цінного майна | ЮРЛІГА. ЮРЛІГА. URL:

https://jurliga.ligazakon.net/news/219028_onovleno-perelk-notarusv-yak-v-umovakh-vonnogo-stanu-vchinyayut-notaraln-d-shchodo-tsnogo-mayna

2.Міністерство розвитку громад та територій України. Головна | Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://mindev.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-pereliku-terytorii-na-iakykh-vedutsia-velysia-boiovi-dii-abo-tymchasovo-okupovanykh-rosiiskoiu-federatsiiei>

3.Єдиний реєстр нотаріусів. Єдиний реєстр нотаріусів. URL: <https://ern.minjust.gov.ua/pages/default.aspx>

4.Південне МУ Мінюста (м. Одеса). Південне МУ Мінюста (м. Одеса). URL: https://www.just-dnipro.gov.ua/?view=viewnews&page_id=3723

5.Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>

6.Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2022-п#Text>

7.Про нотаріат. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

Чудак Дмитрій Сергійович

Здобувач групи ПР-21

*Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

Науковий керівник: Ямковий Владислав Іванович

к.ю.н., доцент кафедри права

*Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ОБСТАВИНА НЕПЕРЕБОРНОЇ СИЛИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ТА СУДОВА ПРАКТИКА

24 лютого 2022 року Указом Президента України від 24.02.2022 №64/2022 на території України було запроваджено режим воєнного стану.

Правовий режим воєнного стану регламентується Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII [1] та визначається як особливий правовий режим, який вводиться у разі збройної агресії або загрози нападу на Україну і передбачає тимчасове обмеження конституційних прав і свобод громадян, спеціальні правила управління економікою, мобілізацію людських та матеріальних ресурсів.

У контексті цивільного права воєнний стан розглядається як одна з обставин непереборної сили, які згадуються в ст. 617 ЦК України, де визначено, що боржник звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо доведе, що це стало наслідком непереборної сили [2].

Натомість в ч. 2 ст. 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» закріплено подібний до наведеного вище інший термін «форс-мажорних обставин», якими визнаються надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами [3]. Вказаним законом також врегульовано процедуру підтвердження наявності форс-мажору відповідним сертифікатом торгово-промислової палати (далі - ТПП).

28.02.2022 ТПП України листом № 2024/02.0-7.1 визнала форс-мажорною обставиною військову агресію рф проти України, тим самим підтвердила, що військові дії російської федерації проти України є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними обставинами, тим самим визначивши, що не має потреби звертатися до ТПП чи уповноважених нею регіональних ТПП для отримання сертифіката по кожному договору [4].

Проте науковці, серед яких Кочина О.С. та Болдирева В.М., наголошують на важливості наявності офіційного документального підтвердження факту форс-мажору для звільнення боржника від відповідальності та підкреслюють, що лише встановлення причинно-наслідкового зв'язку між воєнним станом і неможливістю виконання зобов'язань дозволяє юридично коректно застосовувати відповідні положення цивільного законодавства [5].

Крім того, Зінухова В. М. зазначає, що введення воєнного стану не є автоматичною підставою для звільнення від відповідальності – сторона повинна довести, що конкретні умови воєнного стану унеможливили виконання нею зобов'язань [6].

Подібну позицію зайняв і Верховний Суд, який неодноразово розглядав питання застосування форс-мажорних обставин у контексті воєнного стану.

Так у постанові від 29.06.2023 у справі № 922/999/22 Верховний Суд дійшов висновку, що доведення наявності непереборної сили покладається на особу, яка порушила зобов'язання. Саме вона має подавати відповідні докази в разі виникнення спору. Лист ТПП України від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1, яким визнано форс-мажорною обставиною військову агресію рф проти України, є загальним офіційним документом та не містить ідентифікуючих ознак конкретного договору, зобов'язання, виконання якого стало неможливим через наявність зазначених обставин [7].

Крім того, навіть наявність сертифіката ТПП України про форс-мажор суд має оцінювати у сукупності з іншими доказами, тобто зазначені обставини не мають преюдиційного характеру і в разі їх виникнення сторона, яка посиляється на них як на підставу неможливості належного виконання зобов'язання, повинна

довести не лише наявність таких обставин, а й те, що вони були форс-мажорними саме для цього конкретного випадку.

Вищевказана позиція підтверджується висновком Верховного Суду, викладеним у постанові від 15.06.2023 у справі № 910/8580/22, у якій Суд відзначив, що ключовою ознакою форс-мажору є причинно-наслідковий зв'язок між форс-мажорними обставинами та неможливістю виконати конкретне зобов'язання. Форс-мажор, або ж обставини непереборної сили, – це надзвичайні та невідворотні обставини, настання яких призвело до об'єктивної неможливості виконати зобов'язання [8].

Також вартий уваги висновок Верховного Суду від 13.09.2023 у справі № 910/8741/22, де Суд звернув увагу скажника на те, що форс-мажор не звільняє сторони договору від виконання зобов'язань і не змінює строків такого виконання, цей інститут спрямований виключно на звільнення сторони від негативних наслідків, а саме від відповідальності за невиконання чи прострочення виконання зобов'язань на період існування форс-мажору [9].

Проаналізувавши наведену судову практику, можна зробити наступні висновки:

1. Лист ТПП України № 2024/02.0-7.1 від 28.02.2022, не можна вважати сертифікатом ТПП у розумінні ст.14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні».

2. Сертифікат ТПП України не є єдиним та беззаперечним доказом існування форс-мажорних обставин, які мають оцінюватися судом з урахуванням встановлених обставин справи та у сукупності з іншими доказами.

3. Ключовою ознакою форс-мажору є причинно-наслідковий зв'язок між форс-мажорними обставинами та неможливістю виконати конкретне зобов'язання.

4. Обов'язок доведення причинно-наслідкового зв'язку між форс-мажором та неможливістю виконати конкретне зобов'язання покладається на сторону, яка посилається на форс-мажор.

5. Доведення форс-мажорних обставин звільняє сторону договору тільки від настання негативних наслідків у зв'язку з невиконанням/неналежним виконанням договірних зобов'язань, а не від самого виконання зобов'язання за договором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. // Відомості Верховної Ради України. - 2015. - № 28. - Ст. 240.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
3. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР.// Відомості Верховної Ради України. 1998. № 13. Ст. 52.
4. Лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1.
5. Кочина О. С., Болдирева В. М. Вплив воєнного стану на цивільні правовідносини. Нове українське право. 2022. Вип. 2. С. 53–58.
6. Зінухова В. Щодо обставин непереборної сили під час воєнного стану. Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 28 лютого 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 162–165.
7. Постанова Верховного Суду України від 29 червня 2023 року у справі № 922/999/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111972419>
8. Постанова Верховного Суду України від 15 червня 2023 року у справі № 910/8580/22 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111675747>
9. Постанова Верховного Суду України від 13 вересня 2023 у справі № 910/8741/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114750973>

Чучук Софія*студентка МВС-24**Державний університет економіки і технологій**Кафедри міжнародних відносин**e-mail: chuchuk_si_24329@kneu.dp.ua***Науковий керівник: Рекун Віктор Анатолійович***доцент кафедри права, кандидат юридичних наук**Державного університету економіки і технологій**OIRCID: 0000-0002-2636-9426**e-mail: rekun_va@duet.edu.ua*

ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Права людини є основним складником демократичної держави. Вони впливають на становлення та розвиток індивіда, надають йому можливість формувати власні погляди, цінності, ідеї, висловлювати думки. Питання прав людини під час воєнного стану варте особливої уваги. Воєнний стан вводиться в країні з метою забезпечення національної безпеки при внутрішній чи зовнішній агресії. В таких умовах можуть виникнути дискусії щодо того, як забезпечити захист та безпеку суспільства, не порушуючи основні права та свободи громадян.

Під час воєнного конфлікту дотримання прав людини як на рівні конституційних положень, так і на рівні нормативно-правового регулювання свідчить про визнання людини як найвищої соціальної цінності та національного пріоритету. Відповідно до ст. 3 Конституції України, незалежно від стану в країні, на державі лежить обов'язок забезпечувати права та свободи людини, від чого держава не може відмовитися навіть за умов воєнного стану.

Досліджуючи права людини, варто зазначити, що вони поділяються на абсолютні та відносні залежно від можливості чи неможливості їх обмеження. Абсолютними є ті права, які неможливо обмежити ні за яких умов. До них відносяться право на життя, фізичну і моральну недоторканність, особисту свободу і безпеку, свободу віросповідання та ін. Стаття 64 Конституції України

[1] містить перелік прав, які та не можуть бути обмежені ні за яких умов, це є гарантією прав людини і громадянина.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України "Про правовий режим воєнного стану", був виданий Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні"[2].

Цей указ визначає порядок введення воєнного стану та заходи, які можуть бути вжиті для забезпечення національної безпеки та оборони країни в умовах війни. Згідно з ним, можуть бути обмежені деякі права та свободи громадян, зокрема право на вільне пересування, шляхом запровадження комендантської години. Комендантська година — це обмеження, яке накладається для забезпечення безпеки. Вона передбачає обов'язкове перебування громадян вдома в певний період часу, і за її порушення можуть передбачатися адміністративні або навіть кримінальні санкції. Ці заходи застосовуються з метою запобігання саботажу, диверсіям, або в результаті високого рівня загрози з боку ворожих сил.

Також можуть бути введені обмеження на переміщення людей через необхідність забезпечення безпеки в певних регіонах, особливо в зонах бойових дій або на територіях, де вживаються заходи щодо евакуації населення. Вибір місця проживання може обмежуватися, якщо це необхідно для ефективної організації оборони або забезпечення належного контролю за безпекою.

Під час воєнного стану людина може бути позбавлена права на майно. Примусове відчуження майна допускається в установленому законом порядку за умови подальшої компенсації. Воєнний стан передбачає можливість втручання у приватне життя осіб, зокрема, контроль засобів зв'язку, перевірка речей, документів, житла тощо. Під час воєнного стану можуть бути введені обмеження права людей на вільний вибір праці, шляхом залучення до виконання суспільно корисних робіт, які сприяють забезпеченню потреб оборони, підтримці інфраструктури, відновленню територій, які постраждали від бойових дій, тощо.

Законодавством передбачена можливість введення трудової повинності, що зобов'язує громадян виконувати певні види робіт, зокрема в умовах надзвичайної ситуації або війни, за умови компенсації або визначення відповідних умов для тих, хто виконує ці роботи. Цей процес регулюється Законом України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію".

В умовах воєнного стану захист прав людини є складним завданням. Допускаються раціональні та обґрунтовані обмеження прав громадян. Ці обмеження не мають порушувати абсолютних прав людини, які визначені Конституцією. Обмеження мають вводитися лише з метою захисту інтересів суспільства, збереження громадського порядку і безпеки, а також прав і свобод інших громадян.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Дата оновлення 01.01.2020 р. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 06.04.2025).

2. Про введення воєнного стану в Україні :Указ Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 06.43.2025).

Шалапін Олександр Сергійович
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
II курс спеціальність «Економіка»
ОНУ ім.І.І. Мечникова
науковий керівник: **В.А.Козловцева**
к.е.н., доц.

ЗЕЛЕНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ

Зелена трансформація економіки України в умовах надзвичайної ситуації є ключовим напрямом для забезпечення сталого розвитку та відновлення країни. Військові дії та їх наслідки спричинили значні руйнування інфраструктури, економічний спад та екологічні проблеми, що потребують комплексного підходу до відбудови з акцентом на екологічно чисті технології та відновлювані джерела енергії.

Війна в Україні спричинила масштабні руйнування інфраструктури, зокрема енергетичної, що призвело до необхідності переосмислення підходів до відновлення та розвитку економіки. Зелена трансформація, яка передбачає перехід до екологічно чистих технологій та відновлюваних джерел енергії, стає ключовим елементом стратегії відновлення країни.

До 2022 року встановлені потужності ВДЕ в Україні становили понад 9,9 ГВт, однак значна частина об'єктів була пошкоджена або опинилась на тимчасово окупованих територіях. Проте вже у 2024 році встановлено понад 800 МВт нових сонячних потужностей, зокрема на дахах будинків [1], [2].

Потенціал розвитку дахових СЕС оцінюється в 238,8 ГВт [3], а ЄБРР планує надати понад 1 млрд євро на відновлення енергетики в 2025 році [4].

Зелена трансформація економіки України відбувається в умовах серйозних викликів, які впливають як на темпи впровадження нових технологій, так і на рівень зацікавленості інвесторів. Одним із найсуттєвіших бар'єрів є безпекові ризики, зумовлені воєнними діями, що створюють значну загрозу для

стабільного функціонування енергетичних об'єктів, зокрема тих, які працюють на основі відновлюваних джерел енергії.

Крім того, обмежене фінансування через загальну нестабільність в економіці та пріоритетність інших сфер, таких як оборона та гуманітарна допомога, обмежує можливості для реалізації масштабних проєктів у сфері зеленої енергетики. Недосконала регуляторна база, яка не встигає за швидкими змінами у глобальному енергетичному секторі, також гальмує процес залучення іноземних інвестицій і розгортання нових ініціатив.

Детальну динаміку змін у рівні викликів та можливостей зеленої енергетики України в період 2019–2025 років наведено на (Рис 1).. На цьому рисунку видно, що попри зростання викликів у 2022–2023 роках, можливості для трансформації поступово зростають і вже у 2025 році переважають негативні чинники.

На сьогодні ключовими напрямками зеленої трансформації в Україні є:

- Розвиток відновлюваної енергетики — пріоритетне збільшення частки енергії, отриманої з сонячних, вітрових, біо- та геотермальних джерел;
- Підвищення енергоефективності — модернізація будівель, теплових мереж, впровадження сучасних систем обліку та енергозбереження;
- Залучення зелених інвестицій — стимулювання внутрішніх та зовнішніх інвесторів до фінансування проєктів у сфері екологічної модернізації;
- Децентралізація енергетики — створення енергонезалежних громад та мікромереж, що сприяє стійкості до криз та поширює зелений перехід на місцевий рівень.

Зелена трансформація України — не лише виклик, а й шанс створити більш незалежну, екологічну та ефективну економіку. Інтеграція екологічних принципів у відбудову країни сприятиме підвищенню її стійкості та інвестиційної привабливості [1], [5].

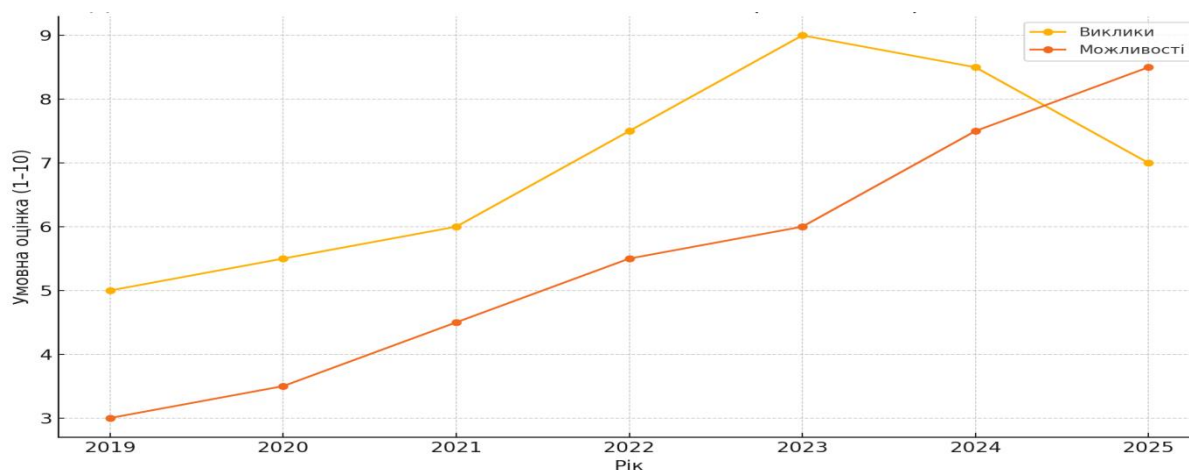

Рис 1. Динаміка викликів і можливостей зеленої енергетики України (2019-2025).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Незважаючи на воєнний стан в Україні активно розвивається "зелена" енергетика, в цьому році очікується низка проектів по energy storage - Андрій Герус.

URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/246160.html

2. Хожило М. Е. Зелена трансформація суспільства як сучасний пріоритет державної політики: проблеми та перспективи України.

URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/download/24172/21919>

3. Марченко О. Ю. Ключові напрями «зеленої» трансформації економіки регіонів в період повоєнної відбудови України.

URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/35_74_1/13.pdf

4. Програма розвитку ООН в Україні. Зелений перехід: можливості та виклики для України.

URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-green-recovery-ukr.pdf>

5. Експертна думка: Чому Україна має брати участь у «зеленому переході».

URL: <https://voxukraine.org/chomu-ukrayina-maye-braty-uchast-u-zelenomu-perehodi>

Швайка Дарія Миколаївна
*аспірантка кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка*

Науковий керівник: Кондратенко Віталій Миколайович
*професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАКРІПЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В основу діяльності органів публічної влади закладено пріоритетність функціонування конституційних приписів з гарантування реалізації, охорони і захисту суб'єктивних прав особи, їхніх законних інтересів. Через систему своїх усталених компетентних інституцій держава створює у суспільстві правовий режим максимального сприяння належному стану соціальної життєдіяльності та розвитку. Особливого значення вказане набуває сьогодні за реалізації у сфері національної безпеки при збройній агресії щодо нашої країни.

У межах владних повноважень державні органи у способи, за формами і методами із послуговуванням певним правовим інструментарієм здійснюють означене вище, що має свій специфічний вираз в адміністративній діяльності. Структурні підрозділи, службові та посадові особи спеціальних державних органів правоохоронного спрямування як суб'єкти владних повноважень наділені правовим статусом, який за певних обставин спрямований на базове утвердження ефективної роботи механізму забезпечення основоположних прав і свобод людини та громадянина, державної безпеки та громадського порядку.

Під правовим статусом розуміють сукупність всіх прав, обов'язків і законних інтересів суб'єктів права, коли для кожної особи він індивідуальний. Розрізняють конституційний і спеціальний статуси громадян, де за першого випадку у всіх є однаковими основні права і свободи. Спеціальний статус –

пов'язаний з різними природними і правовими чинниками, які зумовлюють їхні певні особливості, зокрема особи, які обіймають певну посаду, займаються певним видом діяльності, наприклад, статус державного службовця, статус пенсіонера та ін. [1, с. 343]. Вказане вчергове підтверджує, що ключовим структурним елементом демократичного устрою країни є дотримання принципу верховенства права в діяльності суб'єктів владних повноважень. У своєму правовому статусі публічна влада та громадяни є рівноправними, де значення набуває людиноцентрований підхід у відповідних правовідносинах.

Правовий статус, як закріплене правове положення фізичних та юридичних осіб у певній системі суспільних відносин, включає: правові норми та принципи, що встановлюють цей статус; правосуб'єктність; основні права, свободи та обов'язки; правові принципи і правові гарантії; законні інтереси; громадянство або інший зв'язок чи відношення до держави; юридичну відповідальність [2, с. 202]. Отже, права, свободи й обов'язки є важливою складовою правового статусу фізичної особи.

Особливих нарисів відбиття змісту правовий статус набуває у межах адміністративного права, де вирішальне значення, зокрема має наявність та широта певних державно-владних повноважень і компетенції, приналежність до сфери публічного чи приватного права, форми, види і міра вираження адміністративної правоздатності та дієздатності. Загалом же учасниками адміністративно-правових відносин можуть бути індивідуальні особи та їхні колективи, а також юридичні та фізичні особи публічного сектору (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їхні службові та посадові особи, інші суб'єкти публічної адміністрації).

Відповідно до теорії адміністративного права учасниками правових відносин є конкретні сторони, наділені юридичними обов'язками і правами в сфері публічного управління, передбаченими адміністративно-правовими нормами, які здатні їх практично реалізувати. Якщо суб'єкт відповідних правовідносин – це фактичний носій правових зв'язків, то суб'єкт адміністративного права є потенційним претендентом на таку участь. Для того,

щоб визнаватися таким претендентом, відповідна особа повинна бути потенційно здатним носієм суб'єктивних прав і обов'язків, де мова йде про наявність адміністративної правосуб'єктності [3, с. 113]. У сфері публічного управління правосуб'єктність індивідуальних суб'єктів має як загальні ознаки, так й ознаки, що дозволяють їх розмежовувати, через що виділяють загальну та спеціальну адміністративну правосуб'єктність. Виділяють статуси членів адміністративних колективів, суб'єктів адміністративної опіки, суб'єктів дозвільної системи, жителів територій з особливим адміністративно-правовим режимом та ін. [4, с. 140].

У підсумку, адміністративно-правовий статус органів державної влади у сфері національної безпеки включає сукупність закріплених у законодавстві предметів відання, повноважень, гарантій діяльності та відповідальності, які дозволяють їм бути учасниками правових відносин у сфері забезпечення національної безпеки. Першим елементом виступають юридично закріплені мета створення та завдання органу; другий – входить нормативне регулювання порядку організації діяльності, їхня внутрішньої структури, кадрового складу, підпорядкованості тощо; третій – складається з сукупності владних повноважень щодо певних предметів відання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загальна теорія держави і права : підручник / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
2. Теорія держави та права : навчальний посібник / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
3. Адміністративне право України (загальна частина) : навчальний посібник / [Остапенко О. І., Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін.] ; [Вид. 2-е, доп.] Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с.
4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / за ред. В. Галунька. Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.

Шиховцова Анастасія Олександрівна
*здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальності 081 «Право»
кафедри державно-правових гуманітарних наук ННГІ
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

Науковий керівник: **Бортняк Катерина Василівна**
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-
правових гуманітарних наук ННГІ
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕТИНУ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ПІД ЧАС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Запровадження правового режиму воєнного стану в Україні зумовлює низку правових обмежень, зокрема щодо свободи пересування громадян, у тому числі їхнього права на перетин державного кордону. Питання, пов'язані з виїздом громадян України за межі держави та їх поверненням, регулюються Законом України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», а також підзаконними нормативно-правовими актами, зокрема Правилами перетинання державного кордону громадянами України, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України № 57 від 27 січня 1995 року [1].

Згідно зі статтею 1 вказаного Закону, громадянин України має право на виїзд з України, за винятком випадків, передбачених законодавством. Водночас важливо наголосити, що право на в'їзд в Україну не може бути обмежене для громадян України ні за яких умов. Документами, що дають право громадянину України на виїзд з країни та повернення до неї, є:

- паспорт громадянина України для виїзду за кордон;
- дипломатичний паспорт України;
- службовий паспорт України;
- посвідчення особи моряка;
- посвідчення члена екіпажу;
- посвідчення особи на повернення в Україну [2, с. 17].

У випадках, передбачених міжнародними договорами України, можуть використовуватися й інші документи, що посвідчують особу. Умови перетинання державного кордону значно змінюються в умовах правового режиму воєнного стану, який визначається Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Одним із найважливіших аспектів у цьому контексті є обмеження виїзду за кордон чоловіків віком від 18 до 60 років, які є військовозобов'язаними. Відповідно до статті 20 зазначеного Закону, такі особи зобов'язані мати при собі військово-обліковий документ разом із документом, що посвідчує особу, та пред'являти їх на вимогу уповноважених представників територіальних центрів комплектування, поліції або прикордонної служби [3].

Для кожної з таких категорій передбачено окремий перелік документів, що підтверджують підстави для виїзду. З метою уникнення порушення прикордонного законодавства особам, які мають намір перетнути державний кордон під час воєнного стану, рекомендується завчасно ознайомитися з актуальною інформацією на офіційному сайті Державної прикордонної служби України.

Таким чином, перетин державного кордону під час дії правового режиму воєнного стану в Україні є предметом суворого державного контролю і здійснюється з урахуванням безпекових та оборонних інтересів держави. Установлений порядок має на меті не лише забезпечення національної безпеки, а й гарантування реалізації прав громадян в умовах надзвичайної ситуації.

Водночас законодавством передбачено винятки для певних категорій громадян (наприклад, осіб з інвалідністю, багатодітних батьків, здобувачів освіти за кордоном, супроводжуваних тяжкохворих осіб тощо), що забезпечує баланс між захистом держави та повагою до прав і свобод громадян. Нормативна база, яка регулює перетин державного кордону в умовах воєнного стану, є достатньо розвинутою та гнучкою, однак потребує постійного оновлення відповідно до змін у безпековому середовищі. Важливою залишається роль інформування громадян, що покладається, зокрема, на Державну прикордонну службу України [4, с. 59].

Отже, особливості перетину державного кордону в умовах воєнного стану свідчать про прагнення української держави до збереження національного суверенітету, одночасно дотримуючись засад правової держави та верховенства права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України. Документ 3857-XII, чинний, поточна редакція — Редакція від 15.11.2024, підстава - 4017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#Text> (дата звернення 05.04.2025).

2. Теремецький В.І. Правове регулювання перетину державного кордону України біженцями в умовах воєнного стану. 2023. С. 75

3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022. Дата оновлення: 18.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 05.04.2025).

4. Царук А. До проблеми притягнення до адміністративної відповідальності водіїв, які виїжджають за межі території України через систему «Шлях» під час воєнного стану. 2023. С. 24

Щудло Владислав Вікторович

здобувач групи ПР-24м

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Теличко Оксана Анатоліївна

Завідувачка кафедри права, доцент, кандидат юридичних наук

Державного університету економіки і технологій

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ КОНФІСКАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Правові механізми конфіскації та націоналізації майна в умовах воєнного стану є складними і багатограними, оскільки вони мають на меті збалансувати інтереси держави в забезпеченні безпеки та оборони з правами власників майна. Воєнний стан надає державі розширені повноваження для швидкого реагування на загрози, що може включати примусове відчуження майна. Проте навіть у таких екстремальних умовах ці дії регулюються правовими нормами, які визначають підстави, процедури та можливі компенсації.

Конфіскація та націоналізація є різними правовими інститутами, хоча обидва передбачають перехід майна у власність держави. Конфіскація зазвичай застосовується як санкція за правопорушення і не передбачає компенсації, наприклад, щодо майна ворога чи колаборантів у воєнний час. Націоналізація, натомість, є примусовим викупом майна для суспільних потреб, як правило, із виплатою компенсації, і може стосуватися стратегічних об'єктів, необхідних для оборони. У контексті воєнного стану ці процеси можуть бути прискорені чи змінені залежно від нагальних потреб держави [1].

Правова основа таких дій зазвичай закріплена в конституції або спеціальних законах, які регулюють надзвичайні повноваження. Наприклад, в Україні стаття 41 Конституції дозволяє примусове відчуження майна в умовах воєнного стану з обов'язковою компенсацією [2]. Спеціальні закони, такі як закон про воєнний стан, деталізують процедури та підстави для конфіскації чи

націоналізації. Ці норми дають державі правові інструменти для обмеження права власності в інтересах національної безпеки.

Міжнародне право також відіграє важливу роль у регулюванні цих процесів під час збройних конфліктів. Женевські конвенції захищають майно цивільного населення від безпідставного захоплення, дозволяючи конфіскацію лише за умов військової необхідності. Національні закони повинні відповідати цим стандартам, щоб уникнути порушень прав людини, що підкреслює необхідність дотримання міжнародних норм навіть у воєнний час.

Процедурні гарантії є ключовими для забезпечення законності. Навіть під час воєнного стану держава має дотримуватися певних процедур, таких як повідомлення власника чи можливість оскарження, щоб запобігти свавільним діям. Хоча ці процедури можуть бути спрощені через надзвичайні обставини, їх повна відсутність загрожує зловживаннями та підризом довіри до влади [3].

Підстави для конфіскації та націоналізації можуть варіюватися залежно від обставин. Конфіскація часто спрямована на майно, що підтримує ворожі сили чи загрожує безпеці, тоді як націоналізація охоплює стратегічні галузі – енергетику, транспорт чи виробництво зброї. Одним із прикладів націоналізації під час воєнного стану в Україні є захід, спрямований на забезпечення енергетичної безпеки в умовах збройного конфлікту. У 2022 році, коли загроза порушення роботи критичної інфраструктури була особливо відчутною, українські органи влади прийняли рішення про переведення в державну власність окремих підприємств енергетичного сектору, розташованих у регіонах з високим ризиком окупації чи саботажу[4].

Питання компенсації залишається однією з найскладніших проблем правового регулювання у воєнний час. Якщо конфіскація майна зазвичай не супроводжується відшкодуванням, то націоналізація, як правило, передбачає виплату компенсації, яка має відповідати ринковій вартості активів і бути справедливою для власників. Проте реалії воєнного часу суттєво ускладнюють цей процес. Обмеженість державних фінансових ресурсів часто призводить до

відкладення виплат, що створює невизначеність для власників майна та може підірвати довіру до державних інституцій.

Крім того, законодавство в умовах воєнного стану іноді допускає застосування альтернативних форм компенсації, таких як видача державних облігацій або інших фінансових інструментів замість прямої грошової виплати. Хоча цей підхід може сприяти збереженню ліквідності бюджету та мобілізації ресурсів, він не завжди гарантує отримання власником майна справедливої компенсації. Облігації можуть зазнавати коливань у вартості, а їх реалізація залежить від ринкових умов, що може ускладнити процес відшкодування.

Додатковою проблемою є відсутність чітко визначених термінів виплати компенсацій та об'єктивної методології оцінки вартості майна в умовах воєнного конфлікту. Ринкові механізми оцінки можуть бути порушені через економічну нестабільність, що ускладнює проведення незалежних експертних оцінок. У зв'язку з цим, необхідним є встановлення механізмів судового та експертного контролю, які б забезпечували прозорість процедур і дозволяли власникам майна оскаржувати рішення, якщо вони вважають їх необґрунтованими [5].

У підсумку, застосування правових механізмів конфіскації та націоналізації майна в умовах воєнного стану демонструє необхідність оперативного реагування на загрози національній безпеці, зберігаючи при цьому баланс між державними інтересами та правами власників. Ефективність цих заходів залежить від ретельного дотримання встановлених законодавчих процедур, прозорості в їх реалізації та забезпечення справедливої компенсації, що особливо актуально у контексті економічної нестабільності та обмежених ресурсів. Лише шляхом удосконалення правових інструментів та забезпечення незалежного судового та експертного контролю можливо досягти необхідного рівня довіри громадськості та відповідності міжнародним стандартам, що в свою чергу сприятиме збереженню стабільності та обороноздатності країни навіть у надзвичайних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адвокатське об'єднання "Barristers". URL: <https://barristers.org.ua/articles/stattya-1-pershogo-protokolu-do-konventsii-pro-zahist-prav-lyudini-i-osnovopolojnih-svobod-praktichniy-ta-teoretichniy-aspekt> (дата звернення: 09.03.2025).
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.03.2025).
3. Consultant.net.ua. Правові Основи Націоналізації Майна в Умовах Воєнного Стану. «Консультант» Юридичний маркетплейс: послуги юриста онлайн - consultant.net.ua. URL: <https://consultant.net.ua/consultant-article/5552> (дата звернення: 10.03.2025).
4. Примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану. Wiki Legal Aid. URL: <https://legalaid.wiki/index.php/> (дата звернення: 12.03.2025).
5. ІПС ЛІГА:ЗАКОН - система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF8S800A?an=9> (дата звернення 12.03.2025)

СЕКЦІЯ 2: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Артюх Надія Георгіївна

студентка 3 курсу

Криворізького факультету НУ «ОЮА»

Науковий керівник: **Привиденцев Олександр Геннадійович**

доктор філософії (PhD) з права,

асистент кафедри кримінально-правових

дисциплін Криворізького факультету

Національного університету

«Одеська юридична академія»

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВИКОРИСТАННЯ DEERFAKE-ВІДЕО У ЯКОСТІ ДОКАЗУ В РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Розвиток технологій штучного інтелекту призвів до появи нових форм цифрових доказів, верифікація яких вимагає спеціальних знань та методів. Одним із найбільш резонансних технологічних явищ останніх років стало поширення так званих deepfake-відео – синтетично згенерованих зображень та відеозаписів, які із надзвичайною точністю імітують зовнішність, міміку та голоси реальних осіб. Це явище набуло особливого значення в контексті кримінального процесу, зокрема щодо можливості використання deepfake-відео як доказів у кримінальному процесі. Кримінальне провадження вимагає суворого дотримання принципів, які включає в себе процес оцінки доказів. Будь-який доказ, що долучається до справи, має відповідати критеріям належності, допустимості, достовірності, достатності та їх взаємозв'язку.

В умовах зростання популярності deepfake-технологій, здатних майже непомітно для людського ока підробляти візуальний і звуковий контент, оцінка достовірності відеозаписів стає досить складним завданням. У контексті процесу євроінтеграції України важливо підкреслити, що питання цифрової безпеки,

захисту персональних даних та належного обігу цифрових доказів, зокрема створених за допомогою штучного інтелекту, уже перебувають у фокусі правової політики Європейського Союзу. Як свідчить міжнародний досвід, такі технології можуть використовуватися для дискредитації потерпілих і свідків, створення хибних алібі, фальсифікації доказів і т.д. Погоджуємося з думкою Юртаєвої К. В. про те, що зараз потенціал використання технології Deepfake далеко не повною мірою оцінено як суспільством загалом, так і злочинним світом зокрема. Це дає змогу зробити обґрунтоване припущення, що кількість та види кримінальних правопорушень, що вчиняються з використанням технології Deepfake, в подальшому лише зростатимуть [1, с. 41].

На сьогоднішній день Кримінальний процесуальний кодекс України не передбачає окремих положень, що регулюють оцінку deepfake-доказів, що ускладнює забезпечення неупередженості та справедливості кримінального провадження. Зокрема, відсутні чіткі критерії допустимості таких доказів та процедури їх верифікації, механізми встановлення авторства. Також у національному законодавстві України немає чітко визначених правових наслідків саме за використання deepfake-технологій у якості доказу в кримінальному провадженні. Проте це не означає, що такі дії залишаються повністю безкарними – відповідальність може наставати за суміжними нормами, хоча це не охоплює всю специфіку deepfake. Наявні статті Кримінального кодексу можуть застосовуватися опосередковано. Кримінальний кодекс України (ст. 301) передбачає відповідальність ввезення в Україну творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру з метою збуту чи розповсюдження або їх виготовлення, зберігання, перевезення чи інше переміщення з тією самою метою, або їх збут чи розповсюдження, а також примушування до участі в їх створенні [2]. На нашу думку, доречним було б доповнення даної статті, зокрема, задля можливості притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які використовують штучний інтелект для створення та поширення порнографічних deepfake-відео.

Ч 2. ст. 384 КК України передбачає відповідальність за штучне створення

доказів обвинувачення чи захисту [2], але не охоплює такі ситуації, як створення або використання завідомо фальсифікованого відео- чи аудіозапису, згенерованого штучним інтелектом, яке видається за справжній доказ у кримінальному провадженні. Отже, не є прямо криміналізованими дії особи, яка подає deepfake-запис, що симулює висловлювання, поведінку чи зізнання іншої особи, аби ввести в оману слідство або суд. Тому, на нашу думку, доречним є уточнення деяких норм задля точної кваліфікації таких кримінальних правопорушень. Крім того, до статті доцільно додати застереження про те, що кримінальна відповідальність настає незалежно від того, чи був deepfake-запис створений особою особисто, чи отриманий нею від третіх осіб, якщо вона усвідомлювала його штучне походження та недостовірність.

Отже, сьогоденний правовий інструментарій є недостатнім для ефективного врегулювання проблем, пов'язаних із використанням фальсифікованих відео- та аудіоматеріалів як доказів у кримінальному провадженні. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність у нормативному закріпленні поняття «deepfake» на рівні закону, що дозволить чітко ідентифікувати подібний тип матеріалів як окрему категорію цифрових об'єктів. Такий крок стане основою для подальшого законодавчого регулювання, зокрема шляхом внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України. Зміни мають передбачати пряму заборону на використання у кримінальному процесі доказів, створених або змінених із застосуванням технологій штучного інтелекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Юртаєва К. В. Кримінологічний аналіз використання технології deepfake: коли фейк стає злочином. Вісник кримінологічної асоціації України. 2021. № 1(24). С. 31-42.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.

Билиця Ігор Олегови
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, історії держави і права
та порівняльного права юридичного факультету
Волинського національного університету
імені Лесі Українки*

ДОВІРА ДО СУДОВОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

З лютого 2022 року функціонування усього державного механізму зазнало докорінних змін, адже наша держава зазнала військової агресії з боку країни-терориста. Даний факт вплинув, як на життя звичайних громадян, так і на державних службовців, в тому числі і на представників судової системи.

Якщо ми говоримо про довіру до судової гілки влади то слід відзначити те, що з в'язку перебуванням нашої країни у стані війни з'явилися нові категорії справ, які не були притаманні у довоєнний час, які в свою чергу викликають великий суспільний інтерес чим самим спричиняють тиск, як на конкретних суддів, що розглядають дану справу, так і на судову систему цілому. Отже давайте розглянемо основні фактори, які впливають на довіру до судової гілки влади.

По-перше це засоби масової інформації, адже дана професійна інституція формує думку про судову систему у населення, шляхом висвітлення інформації про судові процеси, поведінку суддів і так далі. Також слід зазначити що переважна більшість населення нашої держави дізнається про судові процеси в країні, в тому числі і про роботу суду через засоби масової інформації. Переважна більшість публікацій у засобах. Масової інформації носять негативний характер. Дане явище спричинене тим, що журналісти у своїй роботі у гонитві за «гарячими» новинами висвітлюють роботу суду не завжди об'єктивно та не упереджено, а навіть навпаки. Це все робиться для того, щоб зацікавити конкретною новиною як найбільшу кількість населення. Цим самим формується негативна думка про конкретного суддю, а також судову гілку влади.

По-друге вплив на формування думки про судову систему України відбувається через безпосередню участь у судових процесах. В даному випадку у особи формується думка про судову владу через приму того, як саме відбувається судовий процес. Зважаючи на те, що судова система України дуже навантажена великою кількістю справ, наявним великим дефіцитом суддівських кадрів та великим навантаженням на суддів, судовий процес може засягнутися на роки. Також у часники судового процесу можуть зловживати своїми процесуальними правами (наприклад, перенесення судових засідань або неявку на них), що знову таки впливає на формування негативної сумки про судову владу. Також слід зазначити, що на судовий процес в загальному праворозумінні є способом вирішення конфліктної ситуації між сторонами конфлікту. Тому сторона судового процесу, яка на свою думку не досягнула бажаного результату внаслідок судового розгляду буде незадоволена діями судді, який розглядав справу. Також на формування негативної думки про судову владу впливає низький рівень обізнаності громадян про засади здійснення судового процесу. Адже громадяни не завжди розуміють, яким чином (мається на увазі процесуальні особливості судового процесу) реалізовувати свої процесуальні права, а також те що судовий розгляд здійснюється на основі тих доказів які надали сторони і суд не вправі самотійно витребувати докази, а лише за зверненням сторони. А тому можуть бути випадки, коли навіть у повністю, як задавалося стороні, виграшній справі, ув'язку з ненаданням доказів, суд може прийняти рішення не на користь цієї сторони судового спору. Ці всі явища також формують негативну думку про судову владу.

По-третє уже багато років активну участь у судових процесах відіграють громадські організації та громадські активісти, які можуть здійснювати тиск на суддю при розгляді справи, задля досягнення потрібного результату по конкретній справі.

Отже, для того щоб відновити довіру до судової гілки влади самих реформ недостатньо, адже від перестановки доданків сума не зміниться, потрібен

вироблення конкретної стратегії щодо широкої просвітницької роботи у цій сфері та реалізації її задля підвищення довіри до судової гілки влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

2. Про медіа : Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.

Бліндовська Анастасія Леонідівна
*здобувачка групи ПР21Б
факультету історії, бізнес-освіти та права
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка*

Науковий керівник: **Чернік Світлана Дмитрівна**
*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка*

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МОЛОДА СІМ'Я»

Створення сім'ї – це важливий та відповідальний крок в житті кожної людини. Водночас кожна сім'я є відображенням соціальних проблем сьогодення. Особливо це питання стосується молоді сім'ї. Проблематика молоді сім'ї включає в себе цілий комплекс соціальних, психологічних, юридичних та економічних аспектів. Різноманітність наукових підходів до розуміння «молодої сім'ї» зумовлює необхідність зосередження на його юридичній дефініції.

Досить широке тлумачення поняття «молодої сім'ї» дає «Енциклопедія для працівників соціальної сфери», де зазначається, що молода сім'я – це такий тип сім'ї від першого шлюбу, де є діти дошкільного віку та вік батьків не перевищує 30 років [1, с. 194].

Вказане визначення обумовлюється такими основоположними твердженнями, які дають змогу віднести сім'ю до категорії «молодої»: по-перше, це молодий вік подружжя; по-друге, невелика тривалість сімейного життя; по-третє, недостатність життєвого та соціального досвіду; по-четверте, маленький, або зовсім відсутній, досвід виховання дітей.

Також варто зазначити, що саме молоді сім'ї є найменш стабільними (внаслідок високих показників розлучень), найбільш репродуктивними (адже 80 % дітей народжується саме у молодих сім'ях), найбільш конфліктними (внаслідок великої кількості проблем, пов'язаних із процесами розвитку особистості та взаємопорозуміння з партнером), і, найпоширеніше,

малозабезпеченими (через невдоволеність в побуті, перебування у декретній відпустці, відсутність необхідного досвіду для влаштування на гарно оплачувану роботу тощо) [2, с. 194].

В юридичній науці питання визначення поняття «сім'я» та «молода сім'я» активно вивчається. Зокрема, поняття «сім'я» досліджує науковиця Г. О. Лозова та визначає її як об'єднання осіб, що ґрунтується на шлюбі, кровному спорідненні, усиновленні чи інших формах взяття дітей на виховання, а також на інших підставах, що не заборонені законом і не суперечать моральним засадам суспільства, і яке пов'язує своїх членів спільністю життя та інтимних стосунків, а також взаємними правами і обов'язками [3, с. 122].

Що стосується дослідників молоді сім'ї в юридичній галузі, то можна сказати, що в більшості випадків у своїх роботах науковці спираються саме на законодавче визначення поняття «сім'ї» та «молодої сім'ї», що міститься у Сімейному кодексі України (далі – СК України), а також в Законі України «Про основні засади молодіжної політики» від 27.04.2021 р. (зі змінами). Так, відповідно до п. 7 ч.1 ст. 1 зазначеного Закону, молода сім'я – це сім'я у значенні, наведеному в Сімейному кодексі України, вік кожного члена якої не перевищує 35 років [4]. За ст. 3 СК України, сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Її становлять особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, а також мають взаємні права та обов'язки [5].

Проте крім законодавчого визначення зазначеного терміну, вчені-юристи пропонують й власні визначення поняття сім'ї, шляхом розкриття її важливих характеристик, які також властиві поняттю молоді сім'ї, саме з юридичної точки зору. Зокрема, науковець К. А. Казарян дає наступне визначення: «Сім'я – це сукупність правовідносин між фізичними особами, яким характерні спільне проживання, ведення спільного господарства, взаємна моральна та матеріальна підтримка, взаємна спільність сімейних інтересів та взаємна юридична відповідальність, які виникають на підставі шлюбу, родинності, усиновлення та/ чи інших підставах, передбачених законом» [6].

Таким чином, молода сім'я – це особлива комплексна система суспільних правовідносин, які виникають між молодим подружжям, максимальний вік кожного з яких становить 35 років, на яких покладені основні функції забезпечення демографічного розвитку суспільства, покращення якості життя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери: за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
2. Ничипоренко С.В. Молодіжна сімейна політика в Україні: монографія. Умань: Видавець «Сочінський», 2011. 217 с.
3. Лозова Г.О. Законодавче визначення сім'ї та шлюбу. *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2006. № 1 (17). С. 119-122.
4. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX: станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
5. Сімейний кодекс України: чин. законодавство зі змін. та допов. станом на 5 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
6. Казарян, К. Визначення поняття «сім'ї» як правової категорії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2014. № 17. С. 223-226.

Бурак Марія Василівна
*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-наукового
інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

ЗАХОДИ ЩОДО РОЗШУКУ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ВЧИНЕННЯ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО ІЗ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ

В силу певних об'єктивних та суб'єктивних чинників не видається можливим розшукати та ідентифікувати військовослужбовців збройних сил російської федерації (далі - зс рф), які вчинили та продовжують вчиняти на тимчасово окупованих територіях сексуальне насильство, пов'язане із збройним конфліктом (далі – СНПК).

Що стосується об'єктивних чинників, то потерпілі особи, а також свідки не в змозі повідомити про злочин, оскільки самотійно виїхали за межі країни, перебувають на тимчасово окупованій території України, примусово переміщені в межах України, незаконно депортовані на територію рф чи іншої країни; втрачено можливості виявлення та фіксування матеріальних і ідеальних слідів сексуального насильства через значний проміжок часу, що минув.

Щодо суб'єктивних чинників - потерпілі особи, а іноді й свідки можуть бути залякані військовослужбовцями рф та боятися за життя та здоров'я власне чи своїх близьких; відсутність віри у дієвість правоохоронних органів, особливо в умовах воєнного стану, у судову перспективу своїх повідомлень і звернень; не бажанні розголошувати відомості про пережите сексуальне насильство, осуду близьких і сторонніх тощо [1, с. 85].

За таких умов вирішення завдання щодо розшуку та встановлення підозрюваних у вчиненні СНПК, багато в чому залежить від результатів

попередньо проведених слідчих (розшукових) дій, та може складатися з наступних заходів.

1. Надати доручення оперативному підрозділу на проведення в місці вчинення СНПК установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) (ст. 268 КПК України). Установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої в порядку, передбаченому статтями 246, 248-250 КПК України. В ухвалі слідчого судді про дозвіл на встановлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) в цьому випадку додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, електронну комунікаційну мережу, кінцеве (термінальне) обладнання [2; 3].

2. Здійснити тимчасовий доступ до відомостей, наявних у операторів і провайдерів телекомунікацій, для визначення технічних засобів, які були зафіксовані в мережі базової станції оператора у час і на місці вчинення СНПК, їх з'єднання.

Так, для ефективного проведення радіорозвідки необхідно визначити регіон (область, район, місто) місцезнаходження мобільного терміналу (стільникового радіотелефону) та ідентифікаційні ознаки цього мобільного терміналу. Тому слід розглядати клопотання про надання тимчасового доступу до документів для отримання інформації, що знаходиться в постачальника електронних комунікаційних послуг (оператора, провайдера), про конкретного абонента, зв'язок, надання електронних комунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалість, змісту, маршруту передавання тощо (трафік), з урахуванням певного місця або території та маршруту можливого руху особи (моніторинг). Тимчасовий доступ до інформації про зв'язок відповідно вимог ч. 2 ст. 159 КПК України здійснюється на підставі за ухвали слідчого судді, суду [3].

3. Надіслати запити до Головного управління розвідки Міністерства оборони України, Генштабу Збройних Сил України, Служби зовнішньої розвідки

України, Державної прикордонної служби України та Департаменту контррозвідки Служби безпеки України щодо встановлення військових формувань, зокрема й збройних сил рф, які перебували на території вчинення СНПК, наявності повідомлень про вчинення сексуального насильства, що передавалися каналами зв'язку, для встановлення осіб, причетних до вчинення злочину.

4. Надати доручення Департаменту кіберполіції НП України на проведення СРД з метою отримання інформації з мережі «Інтернет» стосовно суб'єкта злочину, членів його сім'ї (близьких родичів) та з використанням оперативних можливостей інформації щодо засобів їх зв'язку (електронної пошти, акаунтів соціальних мереж «Вконтакте», «Однокласники» тощо).

Також за результатами отриманої інформації можна отримати списки військовослужбовців рф, незаконних збройних формувань Донецької та Луганської областей («ДНР», «ЛНР»), які можуть бути свідками у кримінальному провадженні за фактами СНПК.

5. Використовувати ресурс документування злочинів eyeWitness to Atrocities. Під час розслідування кримінальних проваджень про вчинення СНПК рекомендується використовувати даний ресурс.

Зауважимо, що EyeWitness to Atrocities - додаток для документування злочинів, розроблений за ініціативи Міжнародної асоціації юристів (IBA). Він допомагає фіксувати фото- та відеодокази, які потім будуть передані до органів влади України та МКС, що розслідує воєнні злочини росії проти України [1; 4].

Фотографії, зроблені за допомогою eyeWitness to Atrocities, були використані, щоб викрити переміщення палестинських громад, засудити двох воєначальників у Демократичній Республіці Конго та задокументувати екологічні злочини в Гамбії.

Сьогодні цей додаток - інструмент українців для збору доказів злочинів рф, що допоможе у розслідуванні та притягненні до відповідальності винних осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Розслідування сексуального насильства, пов'язаного із збройним конфліктом : методичні рекомендації / Ю.А. Комісарчук, М.В. Бурак, Н.Ю. Небитова, Ю.М. Чорноус, І.М. Калантай та ін.; за заг. Ред. М.С. Цуцкірідзе. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 152 с.

2. Кобець М. В. Установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) як метод слідчої (розшукової) дії та оперативно-розшукового заходу з розшуку осіб. *Актуальні питання та перспективи розшукової роботи в діяльності підрозділів кримінальної поліції* [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 берез. 2024 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 74-78.
URL: <https://elar.naiau.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/9f49d3bb-85c4-424a-8aba-972248537938/content>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, №13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

4. Додаток для документування злочинів eyeWitness to Atrocities: інструкція з використання. *Liga Zakon*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/210572_dodatok-dlya-dokumentuvannya-zlochinv-eyewitness-to-atrocities-nstruktsya-z-vikoristannya

Vasiuta Yuliia Volodymyrivna

*Postgraduate of the Department of Criminalistics and Forensic Medicine
of the National Academy of Internal Affairs*

Language advisor: **Haldetska Iryna Hryhorivna**,
*Professor of the Department of Language Training
of the National Academy of Internal Affairs,
PhD in Law, Associate Professor*

THE PROSECUTOR IN THE COMPOSITION OF A JOINT INVESTIGATION TEAM: PROSPECTS FOR INTERNATIONAL COOPERATION

Among the various areas of the prosecutor's office activities, a central role is played by cooperation with national and international law enforcement agencies and international judicial bodies in the investigation of criminal offenses. The involvement of prosecutors in the composition of Joint Investigation Teams (JITs) is becoming increasingly relevant, as these teams are established for the purpose of investigating transnational crime.

In accordance with the Comprehensive Strategic Plan for the Reform of Law Enforcement bodies as part of Ukraine's Security and Defense Sector for 2023-2027, attention is focused on international cooperation between the prosecutor's office and other law enforcement agencies. Specifically, it is noted that priorities should include ensuring the rule of law, developing international cooperation, primarily through the expansion of interagency interaction, as well as enhancing the effectiveness of the functions assigned to law enforcement bodies and the prosecutor's office, improving cooperation between them and with the components of the security and defense sector, among others [1].

In addition to the above, it should be noted that, in order to ensure effective, prompt, and impartial justice and hold individuals accountable for their actions in the current context, the Office of the Prosecutor General (OPG) is taking measures to facilitate close cooperation within Joint Investigation Teams (JITs) aimed at

investigating international crimes committed on the territory of Ukraine. This includes coordination with the Office of the Prosecutor of the International Criminal Court (ICC) to ensure comprehensive investigation and/or prosecution of international crimes in accordance with the principle of complementarity; partnership with the Atrocity Crimes Advisory Group (ACA), established by the United States, the European Union, and the United Kingdom, to provide strategic consultations, operational and technical assistance during the investigation and prosecution of international crimes, and more [2, p. 3].

We also draw attention to the Order of the Office of the Prosecutor General (OPG) "On the Organization of the Work of the Prosecutor's Offices of Ukraine in the Field of International Cooperation", which outlines the responsibilities of the OPG's International Cooperation Division (paragraphs 6.1., 6.6.): 1) the exercise of the prosecutor's office functions in the area of international cooperation during criminal proceedings; 2) interaction with competent authorities of foreign states, international judicial institutions, and international organizations in this field; 3) consideration and resolution of issues related to the creation of Joint Investigation Teams (JITs) at the request of the investigative body of the pre-trial investigation, a prosecutor of the prosecutor's office of Ukraine, or competent authorities of foreign states; 4) ensuring cooperation with the International Criminal Court (ICC). Additionally, the legislative framework solidifies the aspect of cooperation between the prosecutor's office and the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust) and the International Centre for Prosecution of Crime, which allows for the optimization of criminal investigations by members of JITs. Furthermore, it provides for the cooperation of the International Cooperation Division with relevant divisions of central executive authorities, law enforcement agencies, and courts on international cooperation matters during criminal proceedings (paragraph 6.15.) [3].

Thus, the heads of independent structural units of the OPG, upon request of the leadership of the International Cooperation Division, organize the provision of information within the scope of JIT activities, where employees of the OPG's structural divisions are designated as members (paragraph 8.3.) [3]. This aspect highlights the

effectiveness of prosecutors' interaction with other members of the JIT during the investigation of criminal offenses.

A prominent example of the prosecutor's involvement in the composition of the Joint Investigation Team (JIT) is the practical experience of structural investigations in France, where the first structural investigation was conducted under the "Caesar" file and was based on cooperation with the Federal Public Prosecutor's Office within the JIT framework [4, p. 186]. Given the practical aspect, prosecutors are mostly appointed as heads of JITs, as they exercise criminal procedural leadership in the respective criminal proceedings [5, p. 129].

Thus, as members of the JIT, prosecutors perform functions of criminal procedural leadership, engage directly in the collection of evidence during the investigation of criminal offenses, interact with other JIT members, carry out specific procedural actions, and exchange forensic-relevant information to achieve a common objective.

References:

1. Comprehensive Strategic Plan for Reforming Law Enforcement Bodies as Part of Ukraine's Security and Defense Sector for 2023-2027, dated May 11, 2023, № 273/2023. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>.

2. Strategic Plan on the Implementation of Powers of the Prosecutor's Office in the Area of Prosecution for International Crimes for 2023-2025, dated September 15, 2023. Available at: <https://gp.gov.ua/ua/posts/strategichni-plan-shhodo-realizaciyi-povnovazen-organiv-prokuraturi-u-sferi-kriminalnogo-peresliduvannya-zavcinennya-miznarodnix-zlociniv-na-2023-2025-roki>.

3. On the Organization of the Prosecutor's Office of Ukraine's Work in the Field of International Cooperation: Order of the Office of the Prosecutor General, dated September 12, 2023 № 258. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0258905-23#Text>.

4.Pashkovskyi, M.I. (2023). Features of Investigating International Crimes in France: Experience for Ukraine. In *Development Trends and Improvement of Old Methods: The 13th International Scientific and Practical Conference* (pp. 185-189). Warsaw, Poland: International Science Group.

5.Baieva, O.I. (2024). International Legal Assistance: Axiological Aspects of Implementation. *Nove Ukrainske Pravo*, 4, 125-130. DOI: <https://doi.org/10.51989/nul.2024.4.15>.

Волошинов Денис Олегович
*аспірант кафедри господарсько-правових
дисциплін та економічної безпеки
Донецького державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: д.ю.н., професор Ніколенко Л.М.*

ОСОБЛИВОСТІ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КАНАДИ

Неплатоспроможність фізичних осіб є однією із ключових проблем економіки, яка потребує ефективного правового регулювання. Досвід Канади у сфері регулювання банкрутства є цікавим для вивчення, оскільки система, яка існує в цій країні, відрізняється стабільністю та довготривалою практикою застосування. На відміну від українського законодавства, яке часто зазнає змін, норми законодавства Канади стосовно неплатоспроможності є більш сталими і вже протягом тривалого часу успішно використовуються правозастосовниками. Особливо привабливим є те, що канадське законодавство спрямоване на реабілітацію бізнесу, платоспроможності боржників та надання другої можливості боржникам. Такий підхід демонструє ефективність і, саме до нього намагається наблизитися український законодавець у своїх реформаторських зусиллях.

У Канаді існує розвинена система законодавства, що регулює процедури банкрутства та альтернативні механізми вирішення фінансових труднощів боржників-фізичних осіб. Основним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон про банкрутство та неплатоспроможність (Bankruptcy and Insolvency Act, BIA). У канадському законодавстві неплатоспроможність фізичної особи визначається як стан, коли боржник не може вчасно повністю виплатити свої борги через фінансові труднощі. Це може бути результатом перевантаження боргами, втрати джерела доходу, медичних витрат або інших життєвих обставин. Процедура банкрутства застосовується до боржників, які заборгували від 1000 доларів або більше [1].

Основними завданнями процедури банкрутства за законодавством Канади є:

надання чесному громадянину, який опинився у скрутному становищі, шансу на відновлення фінансового стану через звільнення від боргів, враховуючи розумні та обґрунтовані обставини;

проведення детального аналізу причин і обставин, що призвели до неплатоспроможності боржника, для запобігання подібних ситуацій у майбутньому;

створення сприятливих умов для того, щоб боржник міг поновити свою кредитоспроможність та повернутися до активної економічної діяльності;

захист прав кредиторів шляхом справедливого розподілу майна боржника, а також запобігання будь-яким шахрайським схемам під час проведення процедури.

Канадське законодавство передбачає два основні шляхи вирішення фінансових труднощів фізичних осіб:

банкрутство (Personal Bankruptcy) – процес, у межах якого боржник передає свої активи ліцензованому фахівцю з питань неплатоспроможності (Licensed Insolvency Trustee, LIT) для розподілу між кредиторами. Після завершення процедури боржник може бути звільнений від більшості боргів;

пропозиція споживача (Consumer Proposal) – альтернативний варіант банкрутства, який дозволяє боржникові узгодити з кредиторами план погашення частини боргу протягом певного періоду (до 5 років). Така процедура дає змогу уникнути більш жорстких наслідків банкрутства [2, с. 24-30].

Боржники можуть скористатися іншими механізмами вирішення фінансових труднощів, зокрема законодавство передбачає: програми реструктуризації боргу через фінансові установи, переговори з кредиторами щодо відстрочення платежів, використання кредитного консультування тощо.

Процедури банкрутства та пропозиції боржника та кредиторів обов'язково контролюються LIT – ліцензованими фахівцями, які діють як посередники між боржником і кредиторами. Вони аналізують фінансовий стан боржника,

допомагають у виборі оптимального рішення, здійснюють оцінку активів і розподіл коштів.

Канадське законодавство гарантує баланс інтересів між боржниками та кредиторами. Воно передбачає захист боржників від неправомірних дій колекторів та можливість збереження певних активів (наприклад, частини доходу, особистих речей тощо). Водночас кредитори мають право на часткове або повне відшкодування боргів відповідно до встановлених процедур.

Отже, у контексті реформування українського законодавства щодо неплатоспроможності фізичних осіб можна застосувати такі елементи канадської системи, а саме, запровадження: інституту пропозиції – дозволить боржникам домовитися з кредиторами щодо реструктуризації боргу без оголошення банкрутства; ліцензованих фахівців з питань неплатоспроможності – введення сертифікованих посередників між боржниками та кредиторами для об'єктивного управління процедурами; механізму захисту прав боржників – обмеження дій колекторських компаній та захист частини активів боржника; програми державної підтримки – створення механізму захисту зарплати боржника на кшталт канадського WEPP.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bankruptcy and Insolvency Act, BIA (R.S.C., 1985, с. B-3). *Justice Laws Website*. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/b-3/> (дата звернення: 01.04.2025).

2. Ніколенко Л.М. Примирні процедури при вирішенні господарських спорів: порівняльний аналіз. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2025. № 87. Ч. 2. С. 24-30.

Ворона Богдан Артемович

здобувач групи ЗПР-24

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: О.М. Гончаренко

доцент кафедри соціально-гуманітарних наук,

кандидат філологічних наук

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Україна, набувши статусу кандидата на членство у ЄС, взяла на себе зобов'язання щодо приведення українського законодавства до стандартів Європейського Союзу у всіх сферах формування держави, судова система не стала виключенням.

Актуальність дослідження процесу реформування судової системи України відповідно до стандартів Європейського Союзу зумовлена необхідністю забезпечення справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення судових справ. Особливої гостроти це питання набуває в контексті європейської інтеграції України та необхідності відповідати копенгагенським критеріям членства в ЄС.

Після Революції гідності у 2014 році Україна здійснила низку важливих кроків у напрямку реформування судової системи. Було внесено зміни до Конституції України щодо правосуддя, прийнято новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів», створено новий Верховний Суд та запроваджено нові механізми формування суддівського корпусу [3]. Важливим етапом стало прийняття Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки [6].

План для Ukraine Facility на 2024-2027 роки, який був ратифікований Верховною Радою України у червні 2024 року, наголошує на необхідності продовжувати реформи сектору правосуддя. Реформи передбачають відновлення прозорого відбору суддів, завершення добору суддів Конституційного суду України, зміцнення системи дисциплінарної відповідальності, створення нового адміністративного суду та посилення інструментів доброчесності суддів [5].

Водночас, експерти відзначають наявність низки проблем, які перешкоджають ефективному функціонуванню судової системи відповідно до європейських стандартів:

1. Недостатня незалежність судової влади згідно з дослідженнями Венеціанської комісії [2].

2. Проблеми кадрового забезпечення за даними Вищої ради правосуддя[7].

3. Недосконалість механізмів відбору та оцінювання суддів [5].

4. Низький рівень довіри суспільства до судової системи [4].

Перспективними напрямками подальшого реформування судової системи відповідно до стандартів ЄС є:

1. Диджиталізація судових процесів [1].

2. Вдосконалення системи виконання судових рішень.

3. Посилення гарантій незалежності суддів.

4. Підвищення професійного рівня суддів.

Усі судові органи мають єдине призначення — захист прав і свобод громадян, забезпечення конституційного ладу, національної безпеки, територіальної цілісності, законності та справедливості в суспільстві. Правова система відіграє ключову роль у процесі європейської інтеграції України. Для реалізації євроінтеграційних прагнень України необхідна обов'язкова адаптація судової системи до вимог Ради Європи та Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). European Judicial Systems: Efficiency and Quality of Justice. 2023 Edition. – Strasbourg: Council of Europe, 2023. – 385 p.

2. Венеціанська комісія. Висновок щодо змін до законодавчих актів, які регулюють статус Верховного Суду та органів суддівського врядування. CDL-AD(2019)027. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)027-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)027-e) (дата звернення 22.12.2024)

3. Закон України "Про судоустрій і статус суддів" від 02.06.2016 № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – ст. 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 22.12.2024)

4. Оцінка ситуації в країні та діяльності влади, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, віра в перемогу (вересень 2024р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-vira-v-peremogu-veresen-2024r> (дата звернення: 22.12.2024)].

5. План для Ukraine Facility (2024–2027). Міністерство економіки України. 2024. 380 с. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/planukraine-facility.pdf> (дата звернення: 22.12.2024).

6. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11.06.2021 № 231/2021 // Офіційний вісник України. – 2021. – № 48. – ст. 2963 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text> (дата звернення: 22.12.2024)]

7. Щорічна доповідь про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2023 рік / Вища рада правосуддя. – К.: ВРП, 2024. – 156 с.

Гавриленко Валерія Сергіївна

Здобувачка групи ПР-23-2

*Навчально-наукового юридичного інституту
Державного університету економіки і технологій*

Науковий керівник: Гіоргадзе Ілія Гійович

асистент кафедри права

*Навчально-наукового юридичного інституту
Державного університету економіки і технологій*

ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У сучасному світі корупція — одна з найбільших небезпек для стабільності, розвитку та справедливості. Україна, прямуючи до євроінтеграції, повинна приділяти багато уваги впровадженню та посиленню антикорупційних механізмів, що відповідають вимогам Європейського Союзу. Це важливий крок для успішного розвитку та підтримки довіри до України з боку європейських партнерів. [1].

У рамках євроінтеграційного курсу важливим є дотримання міжнародних антикорупційних стандартів, які закріплені в низці міжнародних документів. Серед найважливіших є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (UNCAC), ратифікована Україною у 2006 році. Вона містить вимоги до запобігання корупції, криміналізації корупційних дій, міжнародної співпраці та повернення активів. Також значення має Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією, яка передбачає створення ефективних антикорупційних інституцій, кримінальне переслідування за корупційні злочини та міжнародну правову допомогу. Додатково, Європейський Союз керується Антикорупційними стандартами GRECO (Групи держав проти корупції), що здійснює регулярний моніторинг виконання зобов'язань у сфері доброчесності, прозорості, незалежності судової влади, парламентського контролю та фінансування політичних партій. Виконання цих стандартів є обов'язковим для країн-кандидатів на вступ до ЄС. Таким чином, імплементація міжнародних

антикорупційних норм не лише підвищує ефективність національної антикорупційної політики, а й є критичною умовою для просування України на шляху до членства в Європейському Союзі.

Важливим кроком до європейської інтеграції стало затвердження президентом України Петром Порошенком національного курсу на вступ до Європейського Союзу й НАТО. У 2019 році до Конституції України внесли відповідні зміни, що закріпили стратегічний напрямок держави на членство в цих міжнародних організаціях. Це визначило потребу в здійсненні комплексних реформ, зокрема у сфері протидії корупції, прозорості влади та верховенства права. [2].

Щоб отримати статус кандидата на вступ до ЄС, Україні довелося виконати низку ключових вимог, висунутих Європейською Комісією. Основними критеріями стали:

- Реформа судової системи, що включає забезпечення незалежності суддів, прозорості процесу їх призначення та посилення механізмів контролю [3].

- Посилення боротьби з корупцією шляхом реформування антикорупційних органів, ефективного розслідування справ, створення незалежних механізмів нагляду [4].

- Дотримання прав людини та свободи слова, що передбачає захист журналістів, забезпечення прав меншин та реформи у сфері медіа.

- Декриміналізація економічних злочинів та посилення механізмів фінансового контролю, що сприяє зменшенню рівня корупції в економіці [5].

Реформування правоохоронних органів має на меті створення дієвих механізмів для запобігання корупції та збільшення довіри до них. Це охоплює реформу прокуратури, судової системи й заснування антикорупційних органів, зокрема НАБУ. Важливими складовими є прозорість роботи, незалежність органів та використання сучасних технологій для контролю за діяльністю. Децентралізація й посилення місцевого самоврядування дозволяють зменшити централізований контроль та покращити управління на місцях. Місцеві органи влади отримують більше ресурсів та повноважень, що збільшує відповідальність

за прийняття рішень. Разом з тим, впровадження електронних систем контролю покращує прозорість витрат та використання бюджетних коштів на місцевому рівні.

Незважаючи на значні старання, Україна стикається з труднощами у втіленні реформ. Зокрема, наявна проблема політичного впливу на судову систему, недосконалості антикорупційних засобів та відсутність дієвого контролю за виконанням реформ. У 2023 році Україна набрала тільки 36 балів зі 100 в Індексі сприйняття корупції Transparency International, що вказує на наявність серйозних проблем в цій сфері [5]. Для подальшого успіху на шляху до євроінтеграції Україні потрібно активізувати зусилля з впровадження реформ та посилити співпрацю з європейськими партнерами. Зокрема, Національне антикорупційне бюро (НАБУ) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) потребують вдосконалення через певну низку недоліків. Відсутність повної самостійності, затримки з розслідуваннями та недостатньо результативне доведення справ до суду є найважливішими викликами. Так само є проблема вибіркового підходу до розслідувань, що може вказувати на політичний вплив. Крім того, брак злагодженості між НАБУ, САП та іншими правоохоронними органами створює додаткові труднощі для ефективного переслідування корупціонерів. Отож, одним з ключових напрямів є реформування цих органів, забезпечення прозорого фінансування партій та запровадження електронних систем контролю за фінансовими потоками.

Отже, європейська інтеграція України тісно пов'язана з боротьбою з корупцією та реформами у сфері правосуддя, управління та верховенства права. Запровадження комплексних антикорупційних стратегій – це ключовий крок для сталого та справедливого розвитку суспільства, а також для зміцнення правової держави. Втілення цих стратегій потребує спільних зусиль усіх секторів суспільства та партнерів з міжнародної співпраці. Виконання висунутих ЄС вимог не лише наближає Україну до членства, але й створює основу для сталого розвитку країни, зміцнення демократії та покращення добробуту громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Соловйов В. М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України: монографія. Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України. 2012.
2. Марченко В. Ю. Антикорупційна політика в Україні: поняття, зміст та етапи формування. Молодий вчений. 2018. № 11(63). С. 121-124.
3. Приходько А. А. Теоретичне та практичне осмислення антикорупційної політики України: євроінтеграційний аспект. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 6. С. 96-99.
4. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. Затверджено Законом України від 20 червня 2022 року № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#n93>
5. Індекс сприйняття корупції – 2023. Transparency International 2024. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2023/>

Гахова Таїсія Володимирівна
здобувачка 2 курсу
Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету ім.Т.Г.Шевченка

Науковий керівник: **Савенкова Владислава Геннадіївна**
кандидат юридичних наук
асистент кафедри фінансового права
Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету ім.Т.Г.Шевченка

ОГЛЯД СУЧАСНОГО СТАНУ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У зв'язку з актуалізацією питання вступу України до Європейського Союзу (далі – ЄС) національна законодавча система потребує ухвалення оперативних рішень, спрямованих на її адаптацію до *acquis communautaire*. Сфера фінансового права є однією з найскладніших для регулювання й впорядковується сотнями нормативно-правових актів різної сили. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) серед основних цілей регламентує підтримку зусиль України на шляху до адаптації її законодавства до *acquis* ЄС [1]. Зважаючи на тривалий шлях впровадження змін, ми вважаємо за необхідне проаналізувати сучасний стан виконання зобов'язань щодо змін в законодавстві, необхідних для процесу євроінтеграції.

Угода про асоціацію визначила, крім іншого, основні засади взаємодії й узгодження у сфері фінансових послуг, мит, зборів та інших платежів, управління державними фінансами, оподаткування тощо. Так, наприклад, стаття 385 визначає, що «сторони сприяють поступовому наближенню до визнаних міжнародних стандартів щодо регулювання і нагляду у сфері фінансових послуг», а стаття 353 закріплює «поступове наближення до структури оподаткування, визначеної в *acquis* ЄС».

Наближення положень законодавства – тривалий процес, який включає значну кількість етапів: від аналізу *acquis* ЄС до фактичного усунення розбіжностей та імплементації відсутніх положень. Найактуальніша узагальнена інформація щодо стану зближення законодавства була оприлюднена Офісом віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції в 2024 році у «Звіті про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2023 рік» (далі – Звіт). Відповідно до нього, Україна виконала 77% зобов'язань, взятих за Угодою про асоціацію, однак показники готовності відрізняються в рамках окремих напрямків, пов'язаних з публічними фінансами. Вважаємо за необхідне проаналізувати положення Звіту відносно цих напрямків.

Відповідно до Звіту, адаптація положень *митного* законодавства на момент публікації була реалізована на 61%, тобто +1% у 2023 році. З метою виконання вимог Закону № 2510-IX «Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо деяких питань виконання глави 5 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 15.08.2022 р. прийнято наказ Міністерства фінансів України від 25.04.2023 № 213 «Про деякі питання забезпечення сплати митних платежів» та створено новий програмно-інформаційний комплекс «Електронна система управління гарантіями», завдяки якому забезпечується електронний обмін даними та зберігання інформації щодо забезпечення сплати митних платежів. Адаптація положень законодавства щодо *державних закупівель* – на 89%, тобто +1% у 2023 році. Адаптація у сфері *оподаткування* завершена на 89% – +1% у 2023 році. Стороні ЄС були направлені порівняльні таблиці щодо імплементації Директиви Ради 92/83/ЄЕС від 19.10.1992 про гармонізацію структур акцизних податків на спирт та алкогольні напої, також реалізовано відповідність національного законодавства вимогам міжнародних стандартів обміну інформацією для податкових цілей. У сфері *фінансових послуг* – на 68% – +1% у 2023 році. Серед основних векторів діяльності: банківська сфера, цінні папери, страхові послуги, платіжні послуги, небанківські фінансові

послуги. Попри відносно невеликий відсотковий приріст реалізацій зобов'язань, була проведена колосальна робота з підготовки проєктів та прийняття законів, що свідчить про значний обсяг вимог, висунутих ЄС для згаданих напрямків. Попри значний поступ у згаданих напрямках, рівень адаптації у сфері *управління публічними фінансами* залишився без змін – 90%. Водночас було розроблено Методичні рекомендації щодо формування бюджетних програм головними розпорядниками коштів державного бюджету (наказ Мінфіну від 25.08.2023 № 465), а також забезпечено практичне впровадження національної сертифікації внутрішніх аудиторів державних органів [2].

Загалом, станом на кінець грудня 2023 року Міністерство фінансів України повністю імплементувало 742 акти, 46% від загальної кількості імплементованих Україною актів права ЄС для підготовки до переговорів про вступ до ЄС [3].

Станом на 2025 рік робота державних органів влади в цьому напрямі продовжується. В лютому Національний банк України надав Стороні ЄС результати скринінгу законодавства у сфері фінансових послуг. Так, Перша заступниця голови НБУ К. Рожкова відзначила, що «у банківському секторі ... маємо достатньо високий показник відповідності регулювання нормам ЄС – понад 74% за результатами самооцінки» [4]. Крім того, в березні заступник Міністра фінансів Ю. Драганчук та заступник Голови Держмитслужби В. Суворов заявили: «Плануємо завершити розробку проєкту нового Митного кодексу України на основі Митного кодексу ЄС до кінця квітня та очікуємо на його остаточне схвалення Верховною Радою у січні 2026. Митний кодекс – це основа Митного союзу і без відповідного митного законодавства вступ до ЄС неможливий» [5].

Отже, Україна демонструє значний прогрес у виконанні зобов'язань щодо змін у законодавстві, необхідних для процесу євроінтеграції. Водночас в рамках нормативно-правової бази все ще наявні суперечності з *acquis* ЄС, які потребують або усунення, або імплементации нових положень, що, відповідно до співвідношення чинних показників реалізації зобов'язань, має відбутися в

середньо- або короткостроковій перспективі. Загалом, Україна поступово, але впевнено наближається до вступу в ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 01.04.2025)

2. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2023 рік. European integration portal. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-pro-vykonannya-Ugody-pro-asotsiatsiyu-mizh-Ukrayinoyu-ta-Yevropeyskym-Soyuzom-za-2023-rik.pdf> (дата звернення: 02.04.2025)

3. Підготовка до переговорів про вступ до ЄС: Мінфін повністю імплементував 742 акти права ЄС, 46% від усіх імплементованих Україною актів. Міністерство фінансів України. 26.12.2023 URL: https://mof.gov.ua/uk/news/preparation_for_the_eu_accession_negotiations_the_ministry_of_finance_has_fully_implemented_742_acts_of_eu_law_46_of_all_acts_implemented_by_ukraine-4360 (дата звернення: 03.04.2025)

4. Національний банк у межах скринінгу представив Європейській комісії оцінку наближення національного законодавства до актів права ЄС в сфері фінансових послуг. Національний банк України. 19.02.2025 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-u-mejah-skriningu-predstaviv-yevropeyskiy-komisiyi-otsinku-nablijennya-natsionalnogo-zakonodavstva-do-aktiv-prava-yes-v-sferi-finansovih-poslug> (дата звернення: 03.04.2025)

5. Мінфін: Україна прагне отримати новий Митний кодекс на основі Митного кодексу ЄС у 2026 році. Урядовий портал. 25.03.2025 URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-ukraina-prahne-otrymaty-novyi-mytnyi-kodeks-na-osnovi-mytnoho-kodeksu-ies-u-2026-rotsi> (дата звернення: 03.04.2025)

Дмитрук Ірина Миколаївна
доцентка кафедри морського та господарського права
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

АДМІНІСТРАТИВНЕ ОСКАРЖЕННЯ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Для забезпечення сталого розвитку України вкрай важливим є процес удосконалення, ефективної кодифікації та імплементації національного законодавства до норм Європейського Союзу. Це дає змогу вийти на новий рівень по врегулюванню тих суспільних відносин, які на часі є актуальними.

Англійський дослідник адміністративного права Д. Галліган, вивчаючи законодавство та практику країн Східної і Центральної Європи, відзначав брак інституцій і механізмів, що мають вирішувати проблему зовнішнього контролю над адміністративними органами. Важливим у цьому аспекті виявляється можливість оскарження не тільки остаточного адміністративного рішення (акту), а й можливість оскарження процедурних рішень та дій, наприклад, щодо поведінки службових і посадових осіб. [1] Однією із значимих подій у межах правового простору нашої держави стало прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру». Це дало змогу сформувати адміністративно-процедурне законодавство, вивело на новий рівень стадії та етапи проведення адміністративної процедури. Саме у вказаному Законі було врегульовано, поміж іншого, стадію адміністративного оскарження. Адже подекуди, суб'єкти публічного адміністрування, з метою покласти на осіб надмірні обов'язки, перебільшують межі необхідності для досягнення публічного інтересу. Тому стадія адміністративного оскарження, хоч і є факультативною, але не менш важливою. За загальним правилом оскарження проводиться адміністративним органом вищого рівня за ініціативою особи, права, свободи, інтереси якої порушені (або можуть бути порушені) через прийнятий адміністративний акт або

рішення, дії чи бездіяльність адміністративного органу. Початок процедури визначається днем надходження скарги, що зупиняє дію адміністративного акта. Адміністративне оскарження також містить стадії підготовки, розгляду та вирішення справи [2].

Якщо розглядати оскарження як стадію, слід відмітити, що її факультативність пояснюється тим, що 1) може не бути потреби в оскарженні, 2) оскарження є правом, а не обов'язком учасника справи, 3) особа може обрати оскарження в судовому порядку. Втім, наявність предмета оскарження, суб'єктів, послідовних і взаємопов'язаних стадій, етапів, дій та мети процесу, свідчить про те, що адміністративне оскарження також доцільно розглядати як окрему особливу адміністративну процедуру, що є інструментом захисту приватних осіб. [3]

Закон України «Про адміністративну процедуру» на теперішній час є загальним нормативним актом стосовно адміністративного оскарження. При цьому, сфери дії законів України «Про адміністративну процедуру» та «Про звернення громадян» в частині розгляду скарг не розмежовано. Так, в п. 1 ч. 2 ст. 1 Закону України «Про адміністративну процедуру» встановлено, що дія цього Закону не поширюється на відносини, що виникають під час розгляду звернень осіб, що містять пропозиції, рекомендації щодо формування державної політики, вирішення питань місцевого значення, а також щодо врегулювання суспільних відносин [2]. З цього вбачається, що на відносини, які виникають під час розгляду інших видів звернень, зокрема заяв, клопотань, скарг, дія Закону України «Про адміністративну процедуру» поширюється. [4; с.56]

Так, науковець-юрист А. Школик, наголошує, що процедура звернення громадян не підпадає під Закон «Про адміністративну процедуру», але процес узгодження з адміністративно-процедурними стандартами численних спеціальних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів ще триває. [5] Існує ряд проблем, які необхідно ще вирішувати та привести у відповідність із Законом України «Про адміністративну процедуру». Так, професор Крилов Д.Б. вказує на прогалини щодо закінчення процедури адміністративного

оскарження у випадку, якщо платник податків звернувся із скаргою після закінчення строку її подання, до якої долучив клопотання про поновлення пропущеного строку [6], що зумовлює неоднозначне трактування норм податкового права в частині адміністративного оскарження. Адміністративне оскарження, його ефективне впровадження слугує важливим елементом адміністративної процедури в цілому та впливає на реалізацію прав та законних інтересів громадян, зменшує навантаження на судову гілку влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зіллер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС: порівняльний аналіз.[пер.з франц. В.Ховхуна] К.: Основи, 1996. 420 с.
2. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 07.04.2025).
3. Анохіна Д.В. Адміністративна процедура: поняття та стадії відповідно до Закону України «Про адміністративну процедуру». Юридичний науковий електронний журнал. №6. 2023. С. 283-286.
4. Негара Р.В., Даниленко-Негара Ю.С. Проблеми правового регулювання адміністративного оскарження. Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – Т. 2. – 828 с.
5. А.Школик. Адміністративно-процедурне законодавство в Україні: становлення та систематизація. Автореферат дис.на здобуття наук.ст. д.юр.наук. 12.00.07. Запоріжжя. – 2021. 46 с.
6. Крилов Д.Б. Проблемні питання адміністративного оскарження рішення органів державної податкової служби України. Науковий вісник Ужгородського

Національного Університету. Серія ПРАВО. Випуск 79: частина 2. 2023. С. 74-81.

Зеленко Інна Павлівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету ім. В. Винниченка,
Україна, м. Кропивницький

МІСЦЕ ПРЕЮДИЦІЙ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ

Постійне вдосконалення національного законодавства пов'язано з необхідністю ефективного застосування норм права. Важливу роль у цьому процесі відіграють преюдиції.

Деякі науковці відносять преюдиції до нетипових правових приписів. Виходячи з цього, їх у роль полягає у оптимізації юридичної практики, необхідності підвищення рівня правового регулювання, забезпечення надійності поєднання норм права між собою [1, с. 20].

Преюдицію також розглядають у якості правозастосовчого акта, що є судовим рішенням. Отже, виконує такі функції, притаманні правозастосовчим актам: є юридичним засобом впливу на суспільні відносини; виступає як юридичний факт; є засобом конкретизації норм права; реально проявляється владність, примусовість права; втілюється індивідуалізований вплив компетентних органів на хід правового регулювання [2, с. 36].

Р. Д. Ляшенко зазначає, що преюдиція є засобом судової аргументації, призначення якого полягає у встановленні порядку прийняття процесуальних рішень. Тобто застосування преюдицій на практиці передбачає: забезпечення загальнообов'язковості рішень правозастосовних органів; збереження соціальної цінності актів застосування права; дотримання авторитету органів судової влади та їх рішень; прискорення процесу доказування у юридичних справах; усунення можливості винесення суперечливих правозастосовних рішень. Вона не дозволяє вдруге заявляти ті ж позовні вимоги, щодо яких суд уже виносив рішення. Цим самим преюдиція забезпечує оптимізацію судового процесу, у тому числі

економію сил і часу суду у розгляді й вирішенні справ та авторитет актів судової влади [3, с. 24].

К. Ю. Молодико вважає, що основними цілями преюдиції є уникнення протиріч у діяльності судових органів та забезпечення кваліфікованого розгляду питання компетентним органом. Зокрема, призначення преюдиції перебуває у сфері чіткості та визначеності в реалізації рішень, що набули законної сили, вона забезпечує неспростовність, виключність та виконуваність рішення [4, с. 38].

На думку Д. В. Шилина важливу роль відіграє преюдиція у підвищенні відповідальності суддів, тому що вона сприяє винесенню законних і обґрунтованих рішень, що стосуються не тільки прав та інтересів сторін конкретного провадження, яке залежить від фактів, що встановлені в цьому рішенні, а в подальшому вони можуть вплинути на дотримання прав та інтересів інших осіб [5, с. 160].

Отже, головними завданнями преюдиції у механізмі правового регулювання є вдосконалення здійснення правосуддя та підвищення рівня правової культури суддів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Зіменко О.В. Теоретико-правовий аспект співвідношення преюдиції та презумпції у механізмі правового регулювання *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3. С. 19-23.

2.Пуцько О.В. Функції правозастосовних актів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2015. Випуск 31. Том 1. С. 34-36.

3.Ляшенко Р.Д. Загальна характеристика та властивості преюдиції як засобу судової аргументації. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 22-24.

4. Молодико К. Ю. Використання преюдиції та преюдиційності для захисту прав та законних інтересів учасників цивільних правовідносин. URL: <http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2013/12/11.pdf> (дата звернення: 23.03.2025).

Шилин Д. В. Общие вопросы использования преюдиции в уголовном производстве. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 4 (88). С. 15

Кастрова Марія Сергіївна

аспірантка

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Науковий керівник: д.ю.н., проф., завідувачка

кафедри конституційного права та правосуддя Т.В.Степанова

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ВІДВОДУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛADOVA ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Сталий розвиток – це не лише глобальна концепція, а інструмент для побудови ефективної, безпечної, правової та справедливої держави, що є неможливим без ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій, які забезпечують верховенство права, справедливість і мир у суспільстві.

У зв'язку з цим логічною видається встановлення серед Цілей сталого розвитку ООН Цілі 16 «Мир, справедливість та сильні інституції». У контексті України означена ціль має особливе значення, адже формування правової держави та незалежної судової системи є не лише передумовою внутрішньої стабільності, а ключем довіри до судової системи та гарантій соціальної справедливості.

Інститут відводу в процесуальному праві є ключовим механізмом, що забезпечує об'єктивність, неупередженість та справедливість судового розгляду, а відтак і зміцнення правової системи держави, оскільки це процедура усунення особи, яка бере участь у судовому провадженні, від участі в розгляді справи у зв'язку з наявністю обставин, визначених процесуальним законом, що можуть поставити під сумнів її неупередженість. Як вірно зазначає І.В.Зозуля, «відвід (самовідвід), в залежності від виду судочинства, може стосуватись судді (суду), секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста та перекладача, а у кримінальному судочинстві – й прокурора, слідчого, захисника, представника, представника персоналу органу пробачії» [1, с. 91].

Він не просто гарантує справедливе судочинство, а сприяє побудові стійких правових інституцій, здатних захищати права людини, протидіяти

корупції та забезпечувати рівність усіх перед законом, даючи гарантію на справедливість на будь якій стадії процесу.

У контексті забезпечення сталого розвитку України, відвід виконує значно ширшу функцію, ніж просто процесуальна гарантія, адже є складовою інституційної спроможності держави реалізувати принципи верховенства права, правової визначеності, ефективності правосуддя та протидії корупції. Довіра до судової влади є індикатором сталості демократичних процесів, захищеності громадян, ефективності економіки та стабільності соціального розвитку. У цьому контексті інститут відводу виступає гарантією неупередженості судді, прокурора, експерта, перекладача чи будь-якого іншого суб'єкта, залученого до розгляду справи, у разі наявності сумнівів щодо їхньої об'єктивності.

Враховуючи вищевикладене забезпечення можливості відсторонення упередженого судді, складу суду, учасника справи або учасника зі спеціальними знаннями, який може бути зацікавленим у результаті справи або пов'язаний із її сторонами, має безпосередній вплив на якість правосуддя. Цей процесуальний інструмент дозволяє зменшити ризики корупції, кумівства, конфлікту інтересів і підвищити рівень соціальної довіри до судової системи.

У контексті сталого економічного розвитку інститут відводу є запорукою стабільного інвестиційного середовища. Україна, як держава, що прагне залучити іноземні інвестиції та розвивати внутрішній бізнес, повинна гарантувати чесне та неупереджене судочинство.

Наявність чітких процесуальних механізмів, які дозволяють учасникам справи усунути зацікавлену особу, зміцнює гарантії прав власності, підвищує прогнозованість правових наслідків та забезпечує безпечне середовище для підприємницької діяльності. Таким чином, інститут відводу також прямо сприяє досягненню Цілі 8 сталого розвитку «Гідна праця та економічне зростання», адже формує передумови для правової захищеності бізнесу та ефективного регулювання економічних відносин.

Як підсумок, слід підкреслити, що інститут відводу є не просто механізмом забезпечення неупередженого правосуддя та дотримання ст. 6 Конвенції прав

людини та основоположних свобод, а стратегічним елементом правової системи, що прямо впливає на реалізацію національних і міжнародних цілей сталого розвитку. Вдосконалення та глибоке вивчення цього механізму має бути одним із пріоритетів на шляху до правової сталості.

Інститут відводу має стати дієвим інструментом у боротьбі із недовірою до судової системи. Водночас у практиці його застосування існує низка проблем: формалізм при розгляді заяв про відвід, зловживання цим інститутом з метою затягування судового розгляду, неоднозначність у тлумаченні підстав для відсторонення. Вказане потребує вдосконалення законодавчого регулювання, запровадження прозорих стандартів оцінки неупередженості, підвищення відповідальності за недобросовісне подання заяв про відвід. Лише таким чином інститут відводу може виконати своє завдання як інструмент забезпечення справедливого правосуддя та як інституційна гарантія сталого розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зозуля І.В. Відвід (самовідвід) в законодавстві України. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. учасників III Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 19 черв. 2020 р.). Харків: НДІ ППСН, 2020. С. 91-94.

Коваль Ганна Володимирівна,
*д.н. з держуправління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Державного університету економіки і технологій, м. Кривий Ріг*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5317-6876>
E-mail: koval_gv@duet.edu.ua
м. Кривий Ріг

Коваль Віталій Васильович,
військовослужбовець ЗСУ
E-mail: koval.v.5@ukr.net

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВЗАЄМОДІЯ З ІНСТИТУЦІЯМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Європейський Союз – міждержавне наднаціональне утворення 27 європейських країн, що об'єдналися в процесі економічної, політичної та правової інтеграції.

Політико-правова природа утворення ЄС є унікальною і не має прецедентів у міжнародному праві та міждержавних відносинах. У доктрині сучасного міжнародного права Європейський Союз розглядається як міждержавне утворення особливого типу, як розмита конфедерація з тенденцією до переходу в унітарну державу нової формації.

ЄС виступає як самостійний суб'єкт міжнародного права і має розгалужену мережу представництв у понад 100 державах світу.

Основним документом, який регламентує діяльність ЄС, є Договір про ЄС. Саме в ньому зазначені основні цілі ЄС, які закріплені в ст. 3:

1) сприяти економічному й соціальному поступові та високому рівневі зайнятості, досягти збалансованого стабільного розвитку, зокрема, згідно з положеннями Договору, створюючи простір без внутрішніх кордонів, зміцнюючи економічну та соціальну згуртованість і засновуючи економічний та валютний союз, що його кінцевою метою є єдина валюта;

2) стверджувати свою ідентичність на міжнародному рівні, зокрема, провадячи спільну зовнішню та безпекову політику та поступово формуючи спільну оборонну політику, що, можливо, приведе до спільної оборони згідно з положеннями статті 17;

3) зміцнювати захист прав та інтересів громадян держав-членів через упровадження громадянства Союзу;

4) берегти й розвивати Союз як простір свободи, безпеки та справедливості, де забезпечено вільне пересування осіб і водночас належні заходи щодо контролю на зовнішніх кордонах, притулку, імміграції, запобігання злочинності та боротьби проти неї;

5) цілковито зберігати *acquis communautaire* та доповнювати його з огляду на те, якою мірою започатковані цим Договором політики та форми співпраці потребуватимуть перегляду, щоб забезпечити ефективність механізмів та інституцій Спільноти [2].

Будь-яка нова країна, яка прагне приєднатися до ЄС, зустрічається з низкою складнощів. Особливо це відчувається по намаганнях України та ряду інших країн із колишнього комуністичного блоку. І це не просто слова. Так наша українська держава має нижчий ВВП, ніж середній у ЄС. Ми втягнуті у багаторічні конфлікти, починаючи з перших днів незалежності. Але ситуація усугубилася в 2014 році. А що вже говорити про страшний 2022 рік. Крім того, сам ЄС також має внутрішні проблеми та не спроможний дійти згоди щодо власного майбутнього і перспектив розширення. Проте для України, яка веде тривалу війну з ядерною державою і змушена давати раду важким викликам повоєнної відбудови, одночасно намагаючись втілити реформи та стати членом ЄС, назвати цей шлях просто вибоїстим було б сильним применшенням.

Невід'ємною складовою процесу утвердження незалежної України з 90-х років ХХ століття і по сьогодні виступають євроінтеграційні устремління та дії в цьому напрямку. Саме європейський вибір означав прагнення долучитись до кращих зразків прогресу, орієнтованого на дотримання прав і свобод людини як пріоритетних цінностей. Тож аналіз здобутків та проблем державного і

суспільного розвитку нашої країни включає характеристику євроінтеграційних зусиль та оцінку їх ефективності [1, с. 95].

Сьогодні перед Україною стоїть непросте, але надзвичайно важливе завдання – впровадження європейських стандартів у систему національного права. Процес євроінтеграції – це не лише зовнішньо-політичний вектор, а й глибоке внутрішнє перетворення правової, інституційної та ціннісної основ держави.

Євроінтеграційний курс України визначає правові пріоритети нашої держави в середньостроковій і довгостроковій перспективі. Особливої уваги набуває взаємодія з інституціями Європейського Союзу. Цей процес здійснюється на рівні адаптації законодавства і на рівні інституційного партнерства.

Інтеграція України до ЄС ставить перед правовою системою нашої держави ряд вимог. Перш за все, це необхідність гармонізації національного законодавства з *acquis communautaire* (правом ЄС); реформування правових та судових органів, формування сталої співпраці з ключовими інституціями ЄС тощо.

Держави-члени ЄС утворили сім основних інституцій, яким делегували частину своїх суверенних прав для узгодження та прийняття спільних рішень:

–Європейський Парламент – обирається народами держав-членів унаслідок прямого безпосереднього волевиявлення; виконує законодавчу, бюджетну і контролюючу функції;

–Європейська Комісія – рушійна сила та виконавчий орган; відповідає за виконання рішень ЄС; контролює дотримання законів у країнах-членах і за необхідності, у випадку порушення країнами-членами своїх зобов'язань, звертається з позовами до Суду ЄС;

–Рада ЄС – представляє уряди держав-членів; спільно з Європейським Парламентом виконує законодавчу та бюджетну функції;

–Європейська Рада – вищий політичний орган ЄС, до складу якого входять голови держав та урядів країн-членів;

–Суд ЄС – забезпечує дотримання права ЄС; його рішення мають обов’язковий характер;

–Палата аудиторів ЄС – контролює управління фінансами; здійснює аудиторську перевірку бюджету ЄС та його інституцій;

–Європейський центральний банк – визначає валютну політику країн-членів ЄС; встановлює процентні ставки і управляє офіційними резервами Європейської системи центральних банків; має виняткове право санкціонувати випуск банкнот у зоні євро).

Україна, як держава, що підписала Угоду про асоціацію з ЄС, взяла на себе зобов’язання з гармонізації законодавства, реформування правових інституцій та зміцнення верховенства права. У цьому контексті взаємодія з інституціями Європейського Союзу є ключовим чинником правової трансформації.

Зазначимо проблемні аспекти взаємодії з інституціями ЄС:

– по-перше, правова невідповідність та гармонізація. Значна частина національних нормативно-правових актів все ще не відповідає *acquis communautaire* – праву ЄС. Проблемним залишається забезпечення ефективної імплементації європейських норм, зокрема у сферах правосуддя, антикорупційної політики, захисту персональних даних тощо;

–по-друге, інституційна координація. У процесі взаємодії з ЄС задіяні численні органи державної влади, що часто ускладнює координацію дій та призводить до дублювання функцій;

–по-третє, недостатній рівень правової культури та поінформованості. На жаль, серед державних службовців та і серед населення спостерігається недостатнє розуміння принципів функціонування інституцій ЄС, що гальмує ефективну реалізацію євроінтеграційних реформ;

–по-четверте, виклики у сфері правозастосування. В українському суспільстві існує правовий розрив між прийнятими європейськими нормами та національною судовою практикою, що часто унеможливорює їх реальне впровадження.

Аналізуючи основні напрями взаємодії України з інституціями Європейського Союзу, слід зазначити, що Європейський парламент і Рада ЄС забезпечують політичну підтримку та впливають на прийняття рішень, що стосуються євроінтеграції України.

Ключовим партнером у рамках Угоди про асоціацію є Європейська Комісія. Вона здійснює моніторинг реформ і надає технічну допомогу нашій державі. Вагому роль відіграє й Європейський суд справедливості (СЄС), який формує правові прецеденти, обов'язкові до врахування при гармонізації українського законодавства.

Для вдосконалення правової взаємодії України та ЄС необхідно:

- підвищувати рівень фахової підготовки юристів і державних службовців щодо обізнаності основних засад європейського права та інституційного устрою ЄС;
- інтегрувати інструменти моніторингу відповідності національного законодавства європейським стандартам;
- посилювати співпрацю з європейськими агенціями та правовими інституціями, зокрема через спільні програми технічної, економічної, соціальної та правової допомоги;
- підвищувати професійний рівень кваліфікованих фахівців з європейського права в держслужбі та судовій системі.

Отже, створення Європейського Союзу як унікального міждержавного і наднаціонального утворення є однією з найголовніших подій міжнародного масштабу кінця ХХ ст. Євросоюз виступає яскравим прикладом безконфліктного, суто добровільного міждержавного об'єднання незалежних держав. ЄС не тільки намагається створювати безпечніші й сприятливіші умови життя для своїх громадян, але й завжди готовий поділитися своїми здобутками та цінностями з країнами та людьми, що знаходяться поза його межами.

Підсумовуючи все вище, викладене, ми можемо констатувати, що адаптація української правової системи до стандартів ЄС – це виклик, який вимагає професійного, системного підходу та діалогу з інституціями ЄС.

Успішна правова інтеграція є запорукою членства України в Європейському Союзі та побудови справедливого, прозорого та демократичного українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Кормич Л. І., Кормич А. І. Євроінтеграційна стратегія сучасної України: фактори впливу та проблеми реалізації. Актуальні проблеми політики. 2018. С. 95-108

2.Договір про Європейський Союз. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/153773_595905

3.Хартія основних прав Європейського Союзу. Центр громадянських свобод. 2021. URL: <https://ccl.org.ua/posts/2021/11/hartiya-osnovnyh-prav-yevropejskogo-soyuzu/>

4.Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

5.Corruption Perceptions Index 2024. Transparency International. 2024. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>

Коваль Ганна Володимирівна,
*Д.н. з держуправління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Державного університету економіки і технологій, м. Кривий Ріг*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5317-6876>
E-mail: koval_gv@duet.edu.ua

Колісніченко Ірина Олександрівна,
*здобувачка групи ПР-24
Навчально-наукового юридичного інституту
Державного університету економіки і технологій,
м. Кривий Ріг*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Захист прав людини є основоположним принципом європейської правової системи, що забезпечує належний рівень свободи та гідності кожної особи. У сучасному світі існують різноманітні нормативно-правові документи, механізми, які визначають та гарантують ці права. Одним із ключових міжнародних документів у цій сфері є Європейська конвенція з прав людини (ЄКПЛ), ухвалена Радою Європи в 1950 році. Вона гарантує фундаментальні права, такі як право на життя, заборону катувань, свободу вираження поглядів, право на справедливий суд тощо. ЄКПЛ стала основою для створення системи захисту прав людини в Європі, сприяючи розробці механізмів, які забезпечують виконання її норм на національному рівні, включаючи можливість звернення до Європейського суду з прав людини [1].

Поряд з ЄКПЛ, важливу роль у сфері захисту прав людини в Європі відіграє Хартія основних прав Європейського Союзу. Цей документ був ухвалений для закріплення сучасних стандартів прав людини в рамках ЄС, включаючи не лише політичні та громадянські, але й соціальні та економічні права. Для України, яка прагне стати частиною Європейського Союзу, адаптація національного законодавства до положень цієї Хартії є важливим етапом євроінтеграції. Україна вже зробила кроки в цьому напрямку, реформуючи своє законодавство і вдосконалюючи механізми захисту прав людини [2].

Процес євроінтеграції України передбачає приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів прав людини, і одним із основних орієнтирів для цих змін є Хартія основних прав ЄС. Зокрема, важливим кроком стало ухвалення Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який зобов'язує національні суди враховувати прецедентну практику ЄСПЛ, що сприяє більш ефективній імплементації європейських стандартів у правову систему України. Крім того, суттєвими елементами цього процесу є антикорупційні реформи, спрямовані на зміцнення верховенства права та підзвітності державних органів [3].

Проте, попри ці позитивні зміни на законодавчому рівні, важливим викликом для України є ефективне виконання цих норм на практиці. Проблеми з імплементацією залишаються в таких сферах, як судова реформа і корупція в державних органах. Зокрема, незважаючи на численні реформи, судова система України продовжує стикатися з корупцією та політичним тиском, що ускладнює доступ громадян до правосуддя. Звіт Європейського суду з прав людини у 2021 році вказує на високий рівень порушень прав людини в Україні, пов'язаних із затримкою правосуддя, що є наслідком недостатньої незалежності суддів та політичного втручання в судову діяльність [4]

Корупція є однією з найбільших перешкод на шляху до забезпечення прав людини в Україні. Хоча були зроблені значні кроки в боротьбі з корупцією, зокрема створення Національного антикорупційного бюро та Вищого антикорупційного суду, корупція все ще залишається глибоко вкоріненою в державних органах. Це впливає на ефективність правозахисних механізмів і створює бар'єри для забезпечення справедливості в судовій системі. Згідно з рейтингом Transparency International, Україна все ще посідає низькі позиції за рівнем прозорості та боротьби з корупцією, що негативно впливає на захист прав громадян [5].

Таким чином, для подолання цих викликів Україна має продовжувати реформування судової системи, зокрема шляхом зміцнення її незалежності та

підвищення ефективності, а також активної боротьби з корупцією на всіх рівнях державного управління. Це сприятиме реальному захисту прав людини та наблизить Україну до європейських стандартів у цій сфері.

Аналізуючи вище викладене, слід констатувати, що захист прав людини є невід'ємною складовою європейської правової системи. Для України, яка прагне інтеграції до Європейського Союзу, впровадження європейських стандартів у цій сфері залишається одним із ключових завдань. Попри значний прогрес у законодавчих реформах, зокрема в гармонізації національного законодавства з європейськими нормами, все ще існують значні виклики щодо забезпечення судової незалежності, боротьби з корупцією та ефективної імплементації рішень Європейського суду з прав людини.

Для покращення ситуації в Україні необхідно реалізувати кілька ключових заходів. По-перше, слід і надалі зміцнювати незалежність судової влади, що передбачає не лише реформування процесу відбору та призначення суддів, а й запровадження дієвих механізмів контролю за виконанням судових рішень. По-друге, важливо продовжити боротьбу з корупцією, зокрема шляхом підвищення ефективності роботи антикорупційних органів, таких як Національне антикорупційне бюро та Вищий антикорупційний суд, а також забезпечення їхньої незалежності та прозорості діяльності.

Отже, для забезпечення високого рівня захисту прав людини в Україні необхідно продовжувати активну боротьбу з корупцією та зміцнювати співпрацю з міжнародними організаціями. Це сприятиме ефективній імплементації європейських стандартів і гарантуватиме належну реалізацію прав людини на національному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Європейська конвенція з прав людини. Європейський суд з прав людини. 1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ukr

2.Хартія основних прав Європейського Союзу. Центр громадянських свобод. 2021. URL: <https://ccl.org.ua/posts/2021/11/hartiya-osnovnyh-prav-yevropejskogo-soyuzu/>

3.Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006. № 3477-IV Дата оновлення 02.12.2012 дата звернення (15.03.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

4.Огляд практики Європейського суду з прав людини. Верховний Суд України. 2021.

URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_ESPL_10_2021.pdf

5.Corruption Perceptions Index 2024. Transparency International. 2024. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>

Корнесва Євгенія Михайлівна
*старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ З НОРМАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Нерухомість є одним із найважливіших об'єктів цивільного обігу. В умовах глобалізації та інтеграції України до європейського правового простору, порівняння вітчизняного законодавства із законодавством окремих країн романо-германської правової сім'ї дозволяє виявити ефективні підходи до правового регулювання категорії «нерухомість». Це має практичне значення для вдосконалення національної правової системи, а також для її гармонізації з законодавством країн Європейського Союзу (далі – ЄС).

Цивільний кодекс УРСР 1922 р., закріпивши монопольне державне право власності на землю, прямо скасував поділ майна на рухоме і нерухоме [1, с. 970]. Категорія нерухомість (нерухоме майно) вперше після 72 років законодавець у 1994 р. визначив у Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств».

Сучасне національне українське законодавство містить 11 визначень поняття нерухомість (нерухоме майно). Наразі, згідно зі ч. 1 ст. 181 Цивільного кодексу України [2], до нерухомості (нерухомого майна, нерухомих речей) «...належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення».

Французьке право виходить з найширшої концепції нерухомих речей. Так, положення Цивільного Кодексу Французької Республіки поділяють нерухоме майно на нерухоме за своєю природою, за призначенням або у зв'язку з об'єктом, до якого воно належить (ст. 517) [3].

Цивільний кодекс Німеччини (далі – ЦКН) 1896 року надає більш детальне визначення нерухомості [4]. Передусім, слід зазначити, що ЦКН згадує лише дві

категорії речей: «земельна ділянка» і «рухоме майно». Нерухомими речами є земельні ділянки, включаючи їх істотні складові частини. Параграф 94 ЦКН відносить до них речі, міцно пов'язані із землею (наприклад, будівлі, рослини на корені, висіяне в ґрунт насіння) та права, пов'язані з правом власності на ділянку (§ 96 ЦКН). Кожна з цих частин може бути окремим, самостійним об'єктом права.

Отже, сукупність об'єктів, віднесених до нерухомості законодавством зазначених країн, залежно від їхніх істотних ознак, тією чи іншою мірою можна поділити на такі групи: нерухомість за природою та нерухомість за функціональним призначенням.

Гармонізація законодавства України відповідно до *Acquis Communautaire* являє собою процес євроінтеграції, спрямований на приведення українських правових норм у відповідність до стандартів ЄС. Безпосередньо до категорії «нерухомість» основні аспекти цього процесу включають адаптацію нормативно-правових актів відповідно до стандартів ЄС шляхом.

Удосконалення цивільного законодавства відповідно до норм ЄС безпосередньо впливає на правове регулювання правовідносин, об'єктом яких є нерухомість. Так, наприклад у сучасному законодавстві відбулись зміни, які підтримують принцип цілісності об'єкта нерухомості, спорудженого на земельній ділянці з такою ділянкою.

Деякі директиви ЄС, безпосередньо вплинули на зміни в українському законодавстві щодо зобов'язань, об'єкти яких пов'язані з нерухомістю, наприклад, Директива 2011/83/ЄС Про права споживачів, яка впливає на регулювання правочинів з нерухомістю, Регламенти Брюссель I, II, III та Рим I, II, III, IV, які визначають особливості правового регулювання зобов'язальних та спадкових правовідносин та інші.

Звернемо увагу на деякі законодавчі ініціативи, зокрема на пропозиції щодо розширення визначення нерухомості, включаючи об'єкти, що знаходяться у товщі надр, що може змінити традиційний підхід до цього поняття. Зміни у законодавстві України від 12.03.2025 [5] є імплементацією Директиви ЄС

2019/1023 Щодо превентивної реструктуризації, погашення заборгованості та дискваліфікації, а також з питань підвищення ефективності процедур реструктуризації, неплатоспроможності, погашення боргів та внесення змін до Директиви (ЄС) 2017/1132 (Директива про реструктуризацію та неплатоспроможність) яка посилила правовий захист добросовісних володільців, запровадивши додаткові механізми підтвердження добросовісності придбання майна та обмеживши можливість його витребування у судовому порядку.

Наступним проявом адаптації законодавства України до норм ЄС є вдосконалення системи державної реєстрації прав на нерухомість відповідно до Директиви 2003/98/ЄС Про доступ до публічної інформації. Запровадження реєстрів Україна також впроваджує рекомендації щодо гармонізації законодавства відповідно до *acquis communautaire*. Це включає оновлення реєстраційних процедур та вдосконалення механізмів захисту прав власності.

Отже, процес гармонізації законодавства України щодо нерухомості триває та включає адаптацію термінології, реєстраційних процедур, імплементацию директив ЄС, а також загальне правове наближення до *acquis communautaire*. Ці зміни сприяють інтеграції України до європейського правового простору, забезпечуючи вищий рівень правового захисту та є запорукою залучення міжнародних інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях: Т. 2 / уклад.: Ю. В. Білоусов, І. Р. Калаур, С. Д. Гринько та ін. / за ред. Р. О. Стефанчука та М. О. Стефанчука. Київ : Правова єдність, 2009. 1240 с.

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 425-IV; редакція від 10.01.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 08.04.2025).

3. Code civil. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/ (дата звернення 08.04.2025).

4. German Civil Code BGB. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/ (дата звернення 08.04.2025).

5. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення прав добросовісного набувача : Закон України від 12.03.2025 № 4292-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4292-20#Text> (дата звернення 08.04.2025).

Крижна Валентина Володимирівна
*провідний науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ

Упродовж останніх років європейські орієнтири набули вирішального значення у формуванні законодавчої бази в Україні. Це пов'язано з тим, що наша держава переживає складні євроінтеграційні процеси, невід'ємною складовою частиною яких є адаптація українського законодавства до європейського. Не є винятком і сфера соціального захисту.

Поняття «міжнародний стандарт» є широковживаним як в українській, так і в європейській нормативно-правовій практиці. У юридичній науці існує чимала кількість різних доктринальних визначень категорії «міжнародні соціальні стандарти», що зумовлено багатогранністю самого поняття «стандарт». Міжнародний соціальний стандарт – це впорядкована система універсальних міжнародних норм та принципів, розроблених на основі взаємних угод між державами щодо питань, пов'язаних зі створенням економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягати соціального розвитку [1].

Основними джерелами міжнародних соціальних стандартів можливо вважати міжнародні нормативно-правові акти Організації Об'єднаних Націй, Міжнародної організації праці, Всесвітньої організації охорони здоров'я, оскільки ООН є універсальною міжнародною організацією, що об'єднує найбільше число держав – 193 країни світу, а МОП та ВООЗ є її спеціалізованими установами ООН.

Реалізація міжнародних стандартів – це складний процес, що включає: 1) механізм реалізації стандартів; 2) форми реалізації стандартів.

Механізм реалізації МСС являє собою процес втілення в життя (визнання та взяття на себе зобов'язань щодо виконання) передбачених у міжнародних актах стандартів.

Залежно від характеру та змісту міжнародного соціального стандарту розрізняють три основні форми його реалізації: використання, виконання та дотримання [2].

Принципи, на яких ґрунтується реалізація МСС: законність; обґрунтованість; доцільність; принцип соціальної справедливості.

Реалізація МСС залежить від стану економіки та ресурсів в конкретній державі. Бюджет держави на відповідний рік – стримуючий фактор в реалізації МСС. Внутрішні можливості держави не безмежні, тому Україна вдається до позик, кредитів МВФ тощо.

Вагомим гарантом реалізації МСС є дієвий соціальний захист, який виступає функцією, насамперед суспільства (а не тільки держави), щодо забезпечення соціального становища людини, яке склалося внаслідок дії соціальних ризиків та яке відповідає умовам, що органічно витікають з її невід'ємних і загальновизнаних соціальних прав, тобто міжнародних соціальних стандартів [3].

Україна, відповідно до положень Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, має в максимальних межах наявних ресурсів вжити заходів з метою забезпечення повної реалізації МСС.

Згідно із Законом України «Про міжнародні договори України», що узгоджується з Віденською конвенцією про право міжнародних договорів, згода Верховної Ради України на обов'язковість для України міжнародного договору може надаватися шляхом ратифікації, прийняття договору або приєднання до договору через прийняття відповідного закону.

Проте практика надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів в Україні недостатньо системна та послідовна. Наша держава, безумовно, визнає базові універсальні міжнародні акти щодо прав людини, в тому числі і щодо соціальних прав. Однак ці документи, здебільшого, є рамковими і передбачають

досить гнучкі соціальні стандарти, орієнтовані на держави з різним рівнем соціального та економічного розвитку. Натомість Україна вибірково підходить до надання згоди на обов'язковість інших міжнародних договорів, що передбачають більш високі соціальні стандарти у порівнянні з фундаментальними актами міжнародного права.

Даний напрям інтеграційного процесу має здійснюватися в межах загальної програми реформ з активним залученням інституцій та програм Європейського Союзу і його держав-членів і першочерговим спрямуванням технічної допомоги Співтовариства саме на адаптацію соціальної політики.

Отже, розбудова України як демократичної, правової і соціальної держави вимагає принципово нового підходу до проблеми забезпечення прав і свобод людини і громадянина, у тому числі соціальних прав. Ця потреба зумовлена стратегічним курсом України на інтеграцію до європейської спільноти соціальноорієнтованих держав. Тому гармонізація законодавства України і європейського співтовариства є запорукою успішного вирішення проблеми реалізації соціальних прав і свобод громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Запара С. І. До питання про сутність міжнародного соціального стандарту. Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідом. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. Харків : Кросроуд. 2011. 540 с.

2. Valticos N. International labour standards and human rights: 120 Approaching the year 2000. In.: International Labour Review, Vol. 137, № 2. – 143p.

3. Малюга Л. Ю. Європейські соціальні стандарти: сучасний стан та шляхи імплементації у соціальне законодавство України. The Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права. № 48. 2018. С. 70–76.

Куліш Каріна Олександрівна

Здобувачка вищої освіти

Криворізького навчально-наукового інституту

Донецького державного університету внутрішніх справ

м. Кривий Ріг, Україна

Науковий керівник: Нестеренко Катерина Олександрівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових

дисциплін та безпеки життєдіяльності, факультету №2,

Криворізького навчально-наукового інституту ДонДУВС

М. Кривий Ріг, Україна

ПРОБЛЕМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Євроінтеграція України в умовах війни має винятковий характер. Потерпаючи від колосальних людських і фінансово-економічних втрат, країна набула статусу кандидата на вступ до ЄС, вона продовжує проєвропейські реформи в багатьох сферах, поглиблює секторальне співробітництво з Брюсселем, виконує положення Угоди про асоціацію і рекомендації Єврокомісії.

На сьогоднішній день, фаза євроінтеграції зумовлена комплексом різнокомпонентних факторів, викликів та загроз різного характеру. Серед них можна виокремити непередбачуваність світових політико-економічних процесів, зростаючу конфронтацію між світовими центрами впливу, накопичення кризових явищ в ЄС, українські проблеми внутрішнього характеру тощо. Безсумнівно, ці фактори обумовлені та інспіровані агресією РФ, яка становить найбільшу загрозу Україні та її європейському майбутньому.

Євроінтеграція України в умовах війни - це досить складний і багатогранний процес, який має як безпрецедентні виклики, так і унікальні можливості. Досягнення цілей і пріоритетів зовнішньої та внутрішньої політики України, а також просування інтересів країни в контексті реалізації євроінтеграційного курсу цілком залежить від визначення цільової аудиторії та вибору найбільш доцільних та придатних каналів транслявання інформації. Основним і найголовнішим способом політичної комунікації та каналом поширення зовнішньо- та внутрішньополітичної інформації про державу є

дипломатія. Безумовно, вона є важливим інструментом політики для реалізації євроінтеграційних процесів, оскільки передбачає практичне втілення зовнішньополітичного курсу України. [1. С.70-75]

Європейське майбутнє України залежить не тільки від дипломатів та політиків. До роботи у цьому напрямі має долучитися і суспільство в цілому. Активні контакти, взаємодія між Україною і європейською спільнотою на рівні пересічних громадян та інститутів громадського суспільства, можуть стати каталізатором зустрічного руху політиків України та керівництва ЄС. Громадське суспільство і зацікавлена громадськість мають бути регулярно поінформовані про діяльність органів державної влади і державного управління в процесі євроінтеграції. Важливе забезпечення своєчасного та належного доступу до переговорних платформ, за допомогою їх публікацій та викладення на офіційних веб-порталах, оскільки громадськість також потребує інформації про усі можливі наступні зміни, особливо у воєнний період. [2. С. 198-218]

Більшість країн ЄС, особливо країн консервативного спрямування, достатньо прохолодно відносяться до ідеї членства України в Євросоюзі. Транзитний період України затягнувся, і його протікання супроводжується значною кількістю труднощів, в тому числі війна, що ставить під сумнів майбутнє членства. Загрозою для успішності, на думку багатьох експертів, залишається, насамперед, боротьба з олігархічною системою України. На думку П.Шмідта, політика ЄС щодо України мала стратегічні прорахунки, які полягали перш за все, в ігноруванні попередження про можливу жорстку реакцію РФ, якщо Україна тяжітиме до західного вектору розвитку і стане частиною сфери впливу ЄС, так і сталося.

Отже, прийняття відповідальності за Україну на сьогодні становить величезний тягар для ЄС та перевантажує його економічний та політичний порядок денний. На даний момент, Європейський Союз не здатний ресурсно забезпечити реалістичний інтеграційний шлях для України. Не дивлячись на значні політичні інвестиції в Київ протягом багатьох років, у керівництва ЄС відсутнє чітке уявлення про значення і перспективи України в Євросоюзі. Є

багато ознак того, що євроінтеграція стоїть на перехресті. Європейська еліта все ще продовжує традиційний шлях інтеграції, проте опозиція проти подальшої централізації зростає. А це означає, що в ЄС прогресує “інтеграційна втома”. [З. С. 122-129]

Повномасштабне вторгнення росії стало потужним поштовхом для євроінтеграційних прагнень України. Воно продемонструвало європейську ідентичність українського народу та його готовність захищати європейські цінності. Війна створює значні перешкоди для виконання необхідних реформ та адаптації законодавства до стандартів ЄС. Руйнування інфраструктури, економічні втрати та гуманітарна криза ускладнюють процес євроінтеграції. Євроінтеграція є ключовим фактором для післявоєнного відновлення та модернізації України. Вона сприяє залученню інвестицій, технологій та експертизи з Євросоюзу. Євроінтеграція - це питання безпеки не тільки України, а і Європи.

Євроінтеграція відіграє надзвичайну роль для України, оскільки вона є стратегічним вибором, який визначає її майбутнє як сучасної європейської держави. Це шлях до зміцнення демократії, економічного розвитку та підвищення рівня життя громадян. Важливо пам'ятати і зрозуміти, що євроінтеграція - це довгостроковий процес, який вимагає постійних зусиль та відданості з боку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тарнавська І. Специфіка висвітлення євроінтеграційних процесів в Україні. *Communications and Communicative Technologies*. 2019. № 19. С. 70–75.
2. Барановський Ф. Вплив громадянського суспільства на процес європейської та євроатлантичної інтеграції: український контекст. *Наукові записки*. 2018. № 3(89). С. 198–218.

3. Дудкевич В. Євроінтеграційні практики як детермінанти впливу на розбудову громадянського суспільства в Україні. *Evropský Politický A Právní Diskurz*. 2021 № 8/3. С. 122–129.

Ломакіна Анастасія Андріївна
кандидат юридичних наук
асистент кафедри економіки та права,
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Українського державного університету науки і технологій

ОСОБЛИВОСТІ СФЕРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах сучасного суспільного розвитку сфера інтелектуальної власності вже остаточно перетворилася на самостійний і складний об'єкт публічного управління – ту важливу складову загального об'єкту права - суспільних відносин, що регулюються в конкретних соціально-економічних та політичних умовах з точки зору правлячих еліт. Але, не дивлячись на свою важливість, дана сфера суспільного життя все ще не ставала об'єктом окремого комплексного наукового дослідження. При цьому відсутність відповідних теоретичних розробок окресленого кола питань значно ускладнює вирішення практичних завдань щодо публічного управління сферою інтелектуальної власності. А між тим, сама сфера інтелектуальної власності є цілісною і динамічною підсистемою суспільства, що охоплює всі процеси, пов'язані зі створенням, використанням, охороною і захистом унікального продукту - інтелектуального. Вона реально існує в суспільстві поряд з іншими сферами – економічною, політичною, правовою, духовною тощо, постійно взаємодіючи з ними, збагачуючи кожную з них та сприяючи їх ефективному функціонуванню і поступовому розвитку.

Більше того, на наше переконання, саме роль сфери інтелектуальної власності, як головного джерела науково-технічного і соціального прогресу, набуває все більшого значення для будь-якої сучасної держави. І зовсім не випадково в країнах із соціально орієнтованою економікою у сферу інтелектуальної власності щорічно спрямовуються досить суттєві інвестиції та зосереджуються значні матеріальні, трудові і фінансові ресурси (наприклад, за даними фахівців, у промислово розвинених країнах 80-95 відсотків приросту

внутрішнього валового продукту припадає на частку нових знань, втілених у техніці і технологіях, а обсяг світової торгівлі ліцензіями на об'єкти права інтелектуальної власності щорічно зростає на 12 відсотків [1, с. 12]. Обсяги ж експорту наукомісткої продукції приносять щорічно, в середньому, США близько 700 млрд. доларів, Німеччині - 500 млрд. доларів, а Японії – 400 млрд. доларів [2, с. 243]). Тому, зовсім не випадково, основним призначенням сфери інтелектуальної власності, як зазначено в Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, є всебічне сприяння підвищенню рівня якості життя суспільства, забезпеченню найбільш сприятливих умов його існування і розвитку [3]. Крім того, сфера інтелектуальної власності виступає важливим чинником інтегрування України до світового економічного, політичного і духовного простору, оскільки вона безпосередньо впливає на всі показники рівня розвитку держави.

Отже, сучасна вітчизняна сфера інтелектуальної власності являє собою сукупність взаємопов'язаних інститутів, що забезпечують функціонування цієї сфери, а її складовими елементами є: об'єкти інтелектуальної власності, суб'єкти права на ці об'єкти, законодавство про інтелектуальну власність, відповідні суб'єкти публічного управління сферою, що досліджується, а також інститут юридичної відповідальності за порушення законодавства про інтелектуальну власність. Насамперед, це стосується об'єктів інтелектуальної власності та суб'єктів права інтелектуальної власності, адже без їх наявності взагалі неможливе існування будь-яких правовідносин у цій сфері. Можна навіть стверджувати, що об'єкт інтелектуальної власності і суб'єкт права на нього є основою існування всієї сфери інтелектуальної власності.

Таким чином, сфера інтелектуальної власності являє собою цілісну і динамічну підсистемою суспільства, яка охоплює процеси, пов'язані зі створенням, використанням, охороною і захистом інтелектуального продукту. Вона існує в суспільстві поряд з іншими сферами (економічною, політичною, правовою, духовною тощо), взаємодіючи з ними, збагачуючи кожен з них та сприяючи їх ефективному функціонуванню і подальшому розвитку. Основним

призначенням сфери інтелектуальної власності є всебічне сприяння підвищенню рівня якості життя суспільства, забезпеченню найбільш сприятливих умов існування і розвитку. Як об'єкт публічного управління, сфера інтелектуальної власності являє собою сукупність наступних взаємопов'язаних інститутів, що забезпечують її функціонування, складовими елементами якої є об'єкти інтелектуальної власності, суб'єкти права інтелектуальної власності на ці об'єкти, вітчизняне і міжнародне законодавство про інтелектуальну власність, суб'єкти публічного управління сферою інтелектуальної власності, а також інститут юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Капіца Ю. М. Сучасні тенденції розвитку права інтелектуальної власності в Європейському Союзі в контексті інтеграції України та ЄС. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. № 5. С. 5-17.
2. Костюченко Я. Міжнародно-правові аспекти охорони інтелектуальності власності : досвід, правове регулювання, перспективи для національної практики. *Юридичний вісник*. 2020. № 6. С. 241-248.
3. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-p>.

Махова Лілія Олексіївна
*старший викладач кафедри цивільного,
господарського та екологічного права,
НТУ «Дніпровська політехніка»*

МОБІНГ: ВИКЛИКИ УКРАЇНСЬКИХ РОБОТОДАВЦІВ І ПРАЦІВНИКІВ

Мобінг - систематичне психологічне насильство на роботі. Дії або висловлювання, що принижують гідність працівника, дискримінують, провокують стресові ситуації або створюють неприємну атмосферу в колективі. Може проявлятися у вигляді фізичного чи словесного цькування, ігнорування, поширення неправдивої інформації, фізичного насильства. Мобінг проявляється у ряді ознак, серед яких: систематичне приниження або знецінювання здобутків; ігнорування працівника; поширення неправдивої або дискредитуючої інформації; постійне підвищення вимог без об'єктивних причин; фізичне або психологічне насильство; постійні принизливі жарти або іронія; відмова від надання допомоги в роботі або демонстрація неприязні до працівника.

Причини мобінгу можуть бути різними, зокрема: особисті конфлікти (як неприязнь); психологічна нестабільність керівника (зловживання владою керівником); мобінг, як частина корпоративної культури (коли приниження підлеглих - це норма); не здорова конкуренція (коли один працівник намагається «вивести іншого з гри», використовуючи неприпустимі методи); стереотипи та дискримінація (наприклад, за статевою, расовою чи віковою ознакою).

Мобінг на робочому місці може мати серйозні наслідки для працівника та роботодавця: психологічні (стрес, тривоги, депресії, відчуття ізольованості, емоційне вигорання); фізичні (нервова напруженість активує хронічні захворювання); професійні (зниження продуктивності праці, втрата мотивації); соціальні (ізоляція від колективу, відчуження); юридичні (звернення до суду з вимогою компенсації моральної шкоди). До недавнього часу українське законодавство не містило конкретних норм, які б регулювали проблему мобінгу.

Однак останні зміни в правовому полі країни дали уявлення про необхідність захисту працівника на роботі.

Працівнику, який став жертвою утисків під час виконання трудових обов'язків відповідно до статті 5-1 КзпП України гарантовано правовий захист від мобінгу, дискримінації, упередженого ставлення, захист честі та гідності працівника під час здійснення ним трудової діяльності, а також забезпечення особам, які зазнали таких дій та/або бездіяльності, права на звернення за захистом своїх прав. Роботодавець зобов'язаний створювати здорові та безпечні умови праці. Якщо роботодавець не захищає своїх працівників від мобінгу, це може призвести до порушення їхніх прав та вимог до безпеки праці [1].

Закон України "Про засади запобігання і протидії дискримінації в Україні", забороняє дискримінацію за ознаками статі, віку, раси, національності, релігії тощо. Це також стосується випадків мобінгу за будь-якими ознаками.

Відповідно до статті 173-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення вчинення мобінгу (цькування) працівника – тягне за собою накладення штрафу на громадян від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від 20 до 30 годин і накладення штрафу на ФОП, які використовують найману працю, посадових осіб – від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від 30 до 40 годин. При повторі чи здійснення вказаних протиправних діянь групою осіб санкція статті посилюється [2].

Україна є членом Ради Європи, і тому суди повинні враховувати рішення Європейського Суду з прав людини. У кількох справах ЄСПЛ були розглянуті питання про мобінг та психологічне насильство на робочому місці, що створює прецеденти для українських судів у питаннях прав працівників.

Для захисту своїх прав, постраждалі від мобінгу можуть:

- 1.Звернутись з скаргою до Управління Державної служби з питань праці, яке реалізує державну політику у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю.
2. Звернутись з позовом до суду щодо визнання фактів цькування та їх усунення.
- 3.Отримати відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок мобінгу.
4. Розірвати

трудоий договір у визначений ним строк за власним бажанням, якщо роботодавець не виконує законодавство про працю, умови колективного чи трудового договору та продовжує чинити мобінг.

Для диференціації та визначення мобінгу, Державна служба з питань праці надає пояснення, що ж не містить ознак мобінгу на роботі. І це вимоги роботодавця до працівника щодо належного виконання працівником трудових обов'язків, зміна робочого місця, посади працівника або розміру оплати праці в порядку, встановленому законодавством, колективним або трудовим договором, які не будуть вважатися мобінгом (цькуванням). Важливо дотримуватись ст.29 КзпП України, де зазначено, що до початку роботи роботодавець зобов'язаний в узгоджений із працівником спосіб поінформувати працівника про: місце роботи, трудову функцію, перелік посадових обов'язків, дату початку роботи; визначити робоче місце, забезпечити необхідними для роботи засобами; права та обов'язки, умови праці; наявність на робочому місці небезпечних і шкідливих виробничих факторів та можливі наслідки їх впливу на здоров'я, а також про право на пільги і компенсації за роботу в таких умовах відповідно до законодавства і колективного договору – під підпис; тощо [3].

Незважаючи на наявність певних норм, що регулюють трудові права, проблема мобінгу в Україні залишається недостатньо врегульованою. Для покращення ситуації необхідно: прийняти спеціальний закон про боротьбу з мобінгом на робочому місці; розробити програми профілактики мобінгу та тренінги для працівників і керівників; передбачити більш жорсткі санкції для роботодавців, які не створюють належних умов для запобігання мобінгу. Мобінг є серйозною проблемою, що має як особисті, так і професійні наслідки. Українське законодавство передбачає окремі норми для боротьби з мобінгом, але повного комплексного регулювання цієї проблеми ще не існує. Потрібно продовжувати роботу щодо вдосконалення правових механізмів для захисту прав працівників, створювати більш ефективні системи боротьби з цькуванням на роботі, необхідно активно працювати над створенням системи підтримки потерпілих та забезпеченням належних механізмів захисту прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971. №322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Інтернет ресурс: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/327862-v-gostruda-obyasnili-chto-ne-schitaetsya-mobbingom>

Милкіна Каріна Олександрівна

здобувачка групи ПР-23-1

*Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

Науковий керівник: Міма Ірина Володимирівна

к.ю.н., доцент, доцент кафедри права

*Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

НАПРЯМИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Корупція залишається одним із ключових викликів для України на шляху до вступу в ЄС. Європейський Союз розглядає це явище як загрозу як зсередини, так і ззовні, що може підірвати успіх європейської інтеграції. Вона завжди вважалася небезпекою для фінансових інтересів об'єднання, його внутрішнього ринку і навіть для самого існування ЄС, оскільки підриває довіру суспільства до інституцій Євросоюзу [1].

Протягом останнього десятиліття Україна активно рухається шляхом європейської інтеграції, роблячи боротьбу з корупцією та утвердження верховенства права ключовими пріоритетами співпраці з ЄС. З цією метою було створено низку міжнародних ініціатив, зокрема Антикорупційну ініціативу ЄС (EUACI) та проєкт ЄС "Право-Justice". У квітні 2024 року ці програми розпочали новий етап своєї діяльності, визначивши подальші кроки для зміцнення антикорупційної інфраструктури, посилення прозорості та підтримки реформ у сфері правосуддя. Співпрацюючи з Міністерством закордонних справ Данії та іншими європейськими партнерами, вони сприяють впровадженню європейських стандартів та поглибленню інтеграційних процесів України з ЄС. Проєкт "Право-Justice" після Революції Гідності став рушійною силою у просуванні верховенства права, адаптації законодавства до європейських стандартів, судової реформи та виконання судових рішень, сприяючи інтеграції України до ЄС. EUACI, створена у 2017 році, зосередилася на зміцненні

антикорупційної інфраструктури, підвищенні доброчесності під час відбудови, забезпеченні прозорості та підзвітності, а також підтримці громадянського суспільства та медіа, працюючи у співпраці з Міністерством закордонних справ Данії. Ці проєкти є важливими інструментами підтримки України на шляху до євроінтеграції [2].

Антикорупційні положення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відіграють важливу роль у зміцненні співпраці між сторонами. Угода передбачає активну взаємодію у сфері запобігання корупції в державному секторі, а також ефективне виконання положень Конвенції ООН проти корупції. Зокрема, йдеться про обмін досвідом, залучення міжнародних експертів, удосконалення методів запобігання корупційним злочинам та співпрацю у сфері обміну інформацією. Також важливо відзначити, що міжнародна спільнота, в рамках Конвенцію ООН проти корупції та діяльність Ради Європи, активно працює над встановленням антикорупційних стандартів, які ґрунтуються на принципах верховенства права, доброчесності та прозорості. Таким чином, Угода про асоціацію та міжнародні зусилля формують комплексну стратегію для боротьби з корупцією в Україні [3;4].

Україна докладає значних зусиль у боротьбі з корупцією, впроваджуючи комплексні реформи та створюючи спеціалізовані антикорупційні органи. Одним із ключових кроків стало заснування у 2015 році Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), яке розслідує корупційні злочини високопосадовців; НАЗК, що відповідає за антикорупційну політику. Важливою інституцією у системі антикорупційних органів є Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), яка здійснює процесуальне керівництво у справах НАБУ. Крім того, у 2020 році було створено Бюро економічної безпеки (БЕБ), що фокусується на розслідуванні фінансових злочинів, включаючи корупцію серед посадовців. Важливим кроком стало ухвалення у 2021 році оновленого закону "Про запобігання корупції", який запроваджує механізми прозорості, посилює відповідальність за корупційні правопорушення та передбачає створення відкритого реєстру осіб, причетних до корупційних злочинів. Ці заходи

сприяють зміцненню правової системи та підвищенню рівня довіри громадян до державних інституцій [5].

Отже, подолання корупції в Україні вимагає комплексного підходу, що включає не лише дотримання міжнародних стандартів, таких як Угода про асоціацію та Конвенція ООН проти корупції, але й їх ефективне впровадження. Це передбачає реформування законодавства, що регулює діяльність органів влади, судової системи та антикорупційних органів, підвищення рівня прозорості та підзвітності влади, а також формування у суспільстві негативного ставлення до корупції, шляхом втілення заходів з покращення стану правової культури та правосвідомості громадян, що у свою чергу ефективно вплине на результативність антикорупційних реформ [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Книш С. Антикорупційна політика європейського союзу: етапи формування, здобутки і перспективи. Актуальні проблеми правознавства. 2024. С. 67–75. URL: <https://doi.org/file:///C:/Users/Я/Downloads/1-2024-67-77.pdf>.

2. Шлях до євроінтеграції, або результати багаторічної роботи Антикорупційної ініціативи ЄС та Про... Pravo-Justice. URL: <https://www.pravojustice.eu/ua/post/rezultati-bagatorichnoyi-roboti-euaci-ta-pravo-justice-interview>.

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

4. Політова А. Протидія корупції в Україні як вимога європейської інтеграції. Нове українське право. 2022. Т. 2, № 6. С. 110–116. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/401/355>.

5. Г., Макогончук Н. Боротьба з корупцією як передумова євроінтеграції України. Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє :

Всеукр.

наук.

конф.

URL: https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/3859/1/Конференція_3.pdf

6. Мороз В. Подолання корупції в Україні як одна з умов євроінтеграції.

URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11337/1/Moroz_432-437.pdf.

Мирошниченко Поліна Кирилівна,
студентка МВС-24
Державний університет економіки і технологій
Кафедра міжнародних відносин
e-mail: myroshnychenko_pk_24231@kneu.dp.ua

Науковий керівник: **Рекун Віктор Анатолійович,**
доцент кафедри права, кандидат юридичних наук
Державного університету економіки і технологій
ORCID: 0000-0002-2636-9426
e-mail: rekun_va@duet.edu.ua

ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших. [1]

Корупція є явищем, що притаманне всім країнам і державам світу тою чи іншою мірою. Згідно Індексу сприйняття корупції (скорочено – ІСК), який існує з 1995 року [2] та розташовує країни за рівнем їх корумпованості від 0 до 100, до 0 – найбільш корумпована країна; корупція підміняє державу, а 100 – корупція майже відсутня, найменш корумпованою державою наразі є Фінляндія з рейтингом в 88 балів. [3] Найбільш корумпованою країною наразі є Південний Судан з оцінкою в 8 балів за 100-бальною шкалою. Україна посідає 105 місце в рейтингу і має оцінку в 35 балів. Найкраща оцінка в контексті рівня корупції для України спостерігалась в 2023 році - 104-те місце з оцінкою 36. [4] Отже, ми можемо спостерігати негативну тенденцію щодо рівня корупції в Україні станом на зараз.

Корупція є однією з проблем сучасного українського суспільства, яка суттєво впливає на економічну безпеку держави. Корупція відіграє ключову роль у створенні несприятливих умов для розвитку бізнесу та залучення інвестицій, що має серйозні наслідки для економічної стабільності країни. За даними

Європейської бізнес асоціації (ЕВА) [5] високий рівень корупції асоціюється зі значним зниженням обсягів прямих іноземних інвестицій (ПІІ).

Для України вкрай актуальним наразі залишається питання інвестицій і міжнародної підтримки в час повномасштабної війни з росією, ще актуальнішим це питання стане після завершення війни, адже повноцінна відбудова України та зміна чинного законодавства і Конституції України можливі лише за умови припинення воєнного стану. [6] Виходячи з цього, вважаємо, що продовжувати антикорупційну діяльність в Україні досі важливо.

Запровадження нових інститутів у боротьбі з корупцією, а також створення окремої та цілісної антикорупційної інфраструктури (САП, НАБУ, НАЗК тощо) хоч і має певний позитивний ефект, проте це не суттєво відображається на динаміці рейтингу країни у цій сфері. При цьому запровадження таких інститутів заохочують і підтримують у європейському співтоваристві на шляху до євроінтеграції України. [7]

Урсула Фон Дер Ляєн в своїй заяві від 17 липня 2022 року щодо заявки України на членство в ЄС, зазначила, що «Щодо боротьби з корупцією: Україна зробила значний крок у створенні необхідних антикорупційних органів. Зараз основна увага має бути зосереджена на призначенні нового керівника антикорупційної прокуратури та нового директора антикорупційного бюро розслідувань. Іншими словами, антикорупційні органи створені, тепер вони мають запрацювати на повну потужність.» [8]

Однак, рекомендації щодо протидії корупції в Україні, указані у висновку щодо заявки України на членство в Європейському Союзі, зумовлюють необхідність подальшого детального опрацювання цієї проблеми та внесення великої кількості змін в теперішній механізм боротьби з корупцією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII; Редакція від 04.04.2025.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2.Офіційний сайт «Transparency International» (англійською). URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/1995>

3.Офіційний сайт «Transparency International» (українською). URL: <https://cpi.ti-ukraine.org>

4.Офіційний сайт «Transparency International» (станом за 2023 рік). URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/2023/>

5.Хаванов Артем В'ячеславович. Вплив корупції на економічну безпеку держави: аналіз механізмів та наслідків. Економіка та суспільство. Випуск № 62. 2024.

6.Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII; редакція від 08.02.2025.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

7.Войтенко Юрій Миколайович. Європейська практика боротьби з корупцією: досвід для України в рамках євроінтеграційних процесів». Науковий журнал «Політкус». Випуск № 4 (2). 2022.

8.Statement by President von der Leyen on the Commission's opinions on the EU membership applications by Ukraine, Moldova and Georgia, URL:https://cyprus.representation.ec.europa.eu/news/statement-president-von-der-leyen-commissions-opinions-eu-membership-applications-ukraine-moldova-2022-06-17_en

Ніколенко Л. М.

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу господарсько-правових досліджень
проблем економічної безпеки,
Державна установа «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Мамутова
Національної академії наук України»*

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ НОРМОПРОЄКТУВАННЯ В УКРАЇНІ

В умовах євроінтеграційних процесів Україна стикається з необхідністю гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу (далі - ЄС). Цей процес вимагає застосування сучасних підходів до нормопроєктування, оскільки право ЄС встановлює високі стандарти щодо структури, змісту та правових процедур прийняття нормативно-правових актів. У цьому контексті адаптація методології нормопроєктування стає важливим інструментом забезпечення узгодженості національного права з *acquis communautaire*.

Нормопроєктування - це діяльність, спрямована на створення, внесення змін та доповнень до нормативно-правових актів з урахуванням певних правових принципів та стандартів. В країнах ЄС нормопроєктування базується на таких ключових принципах, як: правова визначеність - правові норми мають бути чіткими та зрозумілими; пропорційність - зміст і форма правового акту повинні відповідати поставленим цілям; субсидіарність - рішення повинні прийматися на найнижчому можливому рівні; рівність перед законом - нормативні акти не повинні встановлювати дискримінаційних норм [1]. Методологія нормопроєктування в Україні визначається сукупністю наукових, правових і організаційних підходів до розроблення, прийняття, зміни та скасування нормативно-правових актів. У процесі нормопроєктування враховуються як загальні принципи правотворчості, так і специфічні вимоги, пов'язані з національними традиціями правотворення та міжнародними зобов'язаннями,

зокрема у контексті адаптації до права ЄС. Процес адаптації до права ЄС передбачає гармонізацію нормативно-правових актів України з європейськими директивами та регламентами [2, с. 41–43]. Це вимагає: встановлення відповідності між нормами українського законодавства та *acquis communautaire*; внесення змін до національного законодавства відповідно до вимог європейських інституцій (Європейської комісії, Ради ЄС); запровадження європейських стандартів законодавчої техніки (структурованість, чіткість, системність).

Нормопроекування в контексті гармонізації до права ЄС передбачає активне використання компаративного методу, який включає: аналіз норм національного права та права ЄС з метою виявлення відмінностей і подібностей; визначення найкращих практик європейського нормопроекування та їх імплементація в національне законодавство; врахування практики Суду ЄС при тлумаченні правових норм.

Крім того, у процесі нормопроекування в Україні застосовуються такі методи: аналіз і синтез - аналіз чинного законодавства та синтез нових правових норм; індукція і дедукція - виведення загальних правових норм із конкретних положень або навпаки; моделювання - прогнозування правових наслідків прийняття законодавчих актів; експертний метод - залучення фахівців у галузі права для аналізу та вдосконалення текстів нормативних актів.

Удосконалення структури та змісту нормативно-правових актів є ключовим етапом у процесі нормопроекування в Україні, особливо в умовах адаптації до стандартів ЄС. Право ЄС встановлює чіткі вимоги щодо форми, змісту та способу викладення правових норм, що спрямовані на забезпечення ясності, узгодженості та доступності правового регулювання. Україна в процесі гармонізації законодавства активно запозичує ці підходи, що веде до вдосконалення методології нормотворчості.

З огляду на європейський досвід і сучасні виклики, ключові напрями удосконалення методології нормопроекування в Україні можна визначити наступним чином: удосконалення інституційної основи нормопроекування;

вдосконалення структури та змісту нормативно-правових актів; підвищення якості законопроектної діяльності шляхом впровадження системи оцінки регуляторного впливу (Regulatory Impact Assessment, RIA); гармонізація з правом ЄС, створення системи моніторингу виконання вимог права ЄС у національному законодавстві; використання цифрових технологій у нормопроєктуванні, що дозволить підвищити ефективність нормотворчого процесу; встановлення механізму моніторингу та ревізії законодавства з метою перегляду усіх нормативно-правових актів для усунення застарілих або суперечливих норм; забезпечення доступності та прозорості нормотворчого процесу.

На підставі здійсненого аналізу, можна визначити, що методологія нормопроєктування в Україні перебуває на етапі активного розвитку під впливом євроінтеграційних процесів. Вплив права ЄС на методологію нормопроєктування в Україні є значним і системним. Вдосконалення методів і процедур нормотворчості забезпечує підвищення якості правового регулювання та сприяє створенню гармонійного правового середовища відповідно до європейських стандартів. Водночас цей процес супроводжується певними викликами, що вимагають подальшого вдосконалення правотворчої діяльності та поглиблення інституційної спроможності у сфері нормопроєктування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. John F. Manning, Matthew C. Stephenson Legislation and Regulation: Cases and Materials. URL: <https://faculty.westacademic.com/Book/Detail?id=334937> (дата звернення: 07.03.2025)
2. Ніколенко Л.М. Проблеми ефективності господарського законодавства. *Актуальні питання публічного та приватного права*. 2014. № 4. С. 41 – 43.

Паливода Сніжана Володимирівна
здобувачка групи МН-23ск
Інститут економіки та бізнес освіти
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Ізмайлова Наталія Вадимівна
Керівник Центру кар'єрного та професійного розвитку, кандидат
економічних наук, доцент кафедри фінансів і бухгалтерського обліку

ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

АГРОПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ: РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКИХ

ІНВЕСТИЦІЙ

Сталий розвиток агропромислового комплексу є одним із ключових пріоритетів економічного зростання України, адже є найважливішою ланкою її економічної системи. Він дає можливість забезпечувати населення продовольчими товарами, промисловість - сировиною, а зовнішню торгівлю - експортом. Проте на шляху свого розвитку стикається з низкою серйозних викликів: кліматичні зміни, перебудова та модернізація виробництва, виснаження природних ресурсів та низька енергоефективність [1].

Європейські інвестиції можуть допомогти у вирішенні цих проблем, адже вони відіграють значну роль у фінансуванні агропромислового сектору України. Їх увагу привертає відносно швидка окупність інвестицій, родючі ґрунти та високотехнологічні інновації. Саме завдяки грантам та кредитним програмам від ЄС, Україна має змогу змінювати своє виробництво під європейські стандарти та забезпечувати екологічну безпеку [2].

Актуальністю роботи є необхідність забезпечення сталого розвитку агропромисловості України, враховуючи усі сучасні виклики, такі як зміни клімату, виснаження ресурсів, проведення модернізації та інше. Для розгляду цього питання використовувались роботи Баланівський М., Тарасенко В., Пененко О., Zelisko N. тощо.

Метою роботи є на основі аналізу ролі європейських інвестицій у забезпеченні сталого розвитку агропромислового комплексу України, визначити найбільш пріоритетні напрямки інвестицій.

Одним з головних іноземних інвесторів України є - Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Він займається інвестуванням продовольчої та енергетичної безпеки, торговельного фінансування та підтримки фінансового сектору, життєво-важливої інфраструктури та стійкості приватного сектору. Так за період 2022-2023 років було інвестовано 3,4 млрд євро, 18% з яких спрямовані в агросектор [3].

Таблиця 1

Основні інструменти фінансування агросектору України

Назва	Кому надається та які результати
Пряме фінансування ЄБРР	Середнім та великим корпоративним клієнтам; цільові розміри кредиту понад €15 млн. Результат: €250 млн загальна сума фінансування надана після початку війни.
Фінансування ЄБРР через механізми розподілу ризиків	Малим та середнім корпоративним клієнтам; цільові розміри кредиту від €2 млн до €15 млн. Результат: €31 млн загальна сума фінансування надана після початку війни.
Програми Розподілу ризиків на портфельній основі/Програма сприяння торгівлі	Переважно ММСП та МСП; розмір кредиту від €50 тис. до €3 млн. Результати: а) нові кредити на суму більше €350 млн, надані десятима PFIs, підкріплені гарантіями ЄБРР на суму понад €100млн; в) угоди торговельного фінансування, €94 млн з початку війни

Джерело: [3]

ЄБРР підтримує такі агрохолдинги України, як: МХП, Grain Alliance, Астарта, ІМАК та багато інших.

Ще одним великим інвестором є Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). Він надає довгострокові кредити для підтримки економічного розвитку країни, покращенні життя громадян, підтримки критичної інфраструктури, житлового сектору, енергетики, транспорту, освіти, а також впровадження важливих соціальних ініціатив і діджиталізація. Так в березні 2025 року ЄІБ займається фінансуванням [4]:

- двох проєктів на суму 178 млн євро у сфері забезпечення енергоефективності будівель закладів освіти та розвитку закладів професійно-технічної освіти;
- двох проєктів на суму 400 млн євро у сфері забезпечення рухомого складу міського громадського транспорту у містах України;
- трьох проєктів на суму 640 млн євро у сфері відновлення соціальної інфраструктури у регіонах із великою кількістю внутрішньо переміщених осіб та у регіонах, що постраждали від збройної агресії РФ.

Окрім цього існує низка грантових програм для підтримки агропромислового сектору України. Наприклад, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) за підтримки Європейського Союзу та у тісній співпраці з Міністерством аграрної політики та продовольства України відкривала грант на модернізацію сільгосподарських підприємств для агровиробників [5].

Залучення європейських інвестицій не тільки покращує виробництво, а й розвиває систему сертифікації та контролю якості продуктів згідно до стандартів ЄС, що відкриває нові можливості для експорту української аграрної продукції на європейські ринки.

Отже, європейські інвестиції відіграють ключову роль у сталому розвитку агропромислового сектору України. Вони сприяють модернізації виробництва, підвищенню енергоефективності та якості продукції, а також відкритті нових можливостей для розвитку та інновацій. Завдяки підтримці ЄБРР, ЄІБ та міжнародним грантам, Україна має можливість впроваджувати новітні

технології, розбудовувати інфраструктуру, будувати заклади освіти, розвивати міста та підвищувати конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Таким чином, фінансова допомога з боку європейських партнерів сприяє не лише розвитку агропромислового сектору, а й займається зміцненням економічної стійкості країни та залученням нових інвесторів, що наближає Україну до інтеграції у європейський економічний простір.

На нашу думку найбільш доцільними напрямками іноземних інвестицій в період післявоєнної відбудови з урахуванням потреби у сталому розвитку є: вкладання в проєкти, спрямовані на модернізацію виробництва, підвищення енергоефективності, впровадження екологічних стандартів, розвиток інфраструктури та експортного потенціалу агросектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Баланівський М., Тарасенко В. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ, НАН України, Ін-т соціології. 2007. 576 с. (дата звернення 01.04.25)

2.Zelisko N. CURRENT STATE OF FOREIGN INVESTMENT IN UKRAINIAN AGRICULTURE. Львівський Національний Аграрний Університет 2021. URL: https://www.agrarianeconomy.lnup.edu.ua/images/docs/ae_2021_14_3-4/AE-14_3-4_13.pdf (дата звернення 01.04.25)

3.Пененко О. Роль ЄБРР в підтримці агро сектору України. 2023. URL: https://pravo.ua/wp-content/uploads/2023/07/Penenko_Agriforum_13Dec2023.pdf (дата звернення 01.04.25)

4.Фінансування ЄІБ в Україні є одним із найбільших: 24 проєкти на €4,3 мільярда. стаття 28.03.25. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3976039-finansuvanna-eib-proektiv-v-> (дата звернення 01.04.25)

5.Грант до 1 041 250 грн на модернізацію сільгосп підприємств для агровиробників. URL: https://grant.market/opp/eu-fao-grant?utm_source=chatgp
(дата звернення 01.04.25)

Половенко Наталя
здобувачка групи ПР-23-2
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Іванюк Ніна Вікторівна
асистент кафедри права
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄС

Україна продовжує свій шлях євроінтеграції, стикаючись з низкою викликів у правовій сфері. Основні з них стосуються гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу (ЄС), реформування судової системи та впровадження положень Угоди України про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами.

Гармонізація законодавства України з правом ЄС є ключовою умовою для інтеграції країни до європейського співтовариства. Цей процес передбачає адаптацію національних нормативно-правових актів до *acquis communautaire* — сукупності правових норм ЄС. Відсутність перекладених нормативно-правових актів ЄС є серйозною проблемою, яка підриває ефективність і виконання законодавства ЄС в Україні. Як відомо з практики Суду ЄС, такі неопубліковані правові акти не можуть бути використані державними органами проти фізичних осіб, навіть якщо дії останніх прирівнюються до обходу або порушення права ЄС [1].

Крім того, існує термінологічний розрив між офіційними перекладами *acquis* ЄС і законодавством України, що може призводити до різного тлумачення однакових норм. Це підкреслює необхідність якісного перекладу та уніфікації термінології для забезпечення ефективної імплементації європейських норм.

Реформування судової системи є одним із пріоритетних напрямів на шляху євроінтеграції України. Встановлення незалежної та ефективної судової влади є

вимогою ЄС для країн-кандидатів. У 2021 році було впроваджено реформу органів суддівського врядування, яка отримала позитивну оцінку з боку ЄС. Однак, готовність української судової системи до євроінтеграції все ще оцінюється нижче середнього рівня, що вказує на необхідність продовження реформ [2].

У лютому 2025 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та деяких інших законодавчих актів України щодо правових засад утворення та функціонування Спеціалізованого окружного адміністративного суду та Спеціалізованого апеляційного адміністративного суду». Цей закон прийнятий для забезпечення ефективності та прозорості функціонування адміністративного судочинства, усунення конфлікту інтересів та мінімізації можливих корупційних ризиків у діяльності судів, підвищення рівня доступу громадян до правосуддя, зокрема шляхом оптимізації структури та підвищення ефективності роботи судових органів, реорганізації адміністративних судів для підвищення якості розгляду адміністративних справ та забезпечення більш справедливого судового процесу. Ці зміни є частиною більш ширшої судової реформи, що відповідає вимогам Міжнародного валютного фонду та сприяє зміцненню верховенства права в Україні [3].

Угода про асоціацію між Україною та ЄС має значний вплив на національне законодавство. Вона передбачає поступову інтеграцію України до внутрішнього ринку ЄС, що вимагає адаптації національних норм до європейських стандартів. Це стосується різних сфер, включаючи економіку, енергетику, транспорт, охорону навколишнього середовища та інші. адаптація законодавства України до норм ЄС є важливою для зміцнення правової основи держави, особливо в умовах збройної агресії. Цей процес сприяє створенню правового середовища, наближеного до європейського, що, у свою чергу, підвищує інвестиційну привабливість країни та сприяє її економічному розвитку [5].

Отже, процес євроінтеграції України супроводжується значними викликами у правовій сфері. Гармонізація законодавства, реформування судової системи та

імплементация положень Угоди про асоціацію є ключовими напрямками, які потребують постійної уваги та зусиль з боку держави. Успішне вирішення цих завдань сприятиме не лише інтеграції України до ЄС, але й зміцненню верховенства права та демократичних інститутів всередині країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. О.Загнітко Ю.Корчев. Гармонізація законодавства України як умова членства в ЄС: прогрес і перспективи // Юридична газета URL:: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/garmonizaciya-zakonodavstva-ukrayini-yak-umova-chlenstva-v-es-progres-i-perspektivi.html>. (Дата звернення: 27.03.2025).

2. Передерій О.С. Проблематика реформування вітчизняної судової системи в умовах активізації європейської інтеграції України (теоретико-правовий аспект) // Науковий вісник Ужгородського національного університету. URL:: http://visnyk_pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/241410. (Дата звернення: 27.03.2025).

3. Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та деяких інших законодавчих актів України щодо правових засад утворення та функціонування Спеціалізованого окружного адміністративного суду та Спеціалізованого апеляційного адміністративного суду: Закон України від 26.02.2025 № 4264-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4264-20#Text> (дата звернення: 27.03.2025).

Пономар Валерія

*Здобувачка вищої освіти групи ПУА-21
Державний університет економіки і технологій
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

Науковий керівник: Караків Сергій Володимирович,
*асистент кафедри публічного управління та адміністрування
Державного університету економіки і технологій*

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В умовах євроінтеграційного курсу Україна стоїть перед важливим завданням трансформації системи державного управління, зокрема — місцевого самоврядування. Посадові особи органів місцевого самоврядування відіграють ключову роль у впровадженні реформ, наближенні стандартів надання послуг до європейських та забезпеченні ефективного управління на місцях. Для цього необхідно вдосконалити систему мотивації праці таких осіб, оскільки саме ефективна мотивація є основою для досягнення високих результатів [3, 4].

Враховуючи євроінтеграційні процеси, важливо адаптувати систему мотивації праці до європейських стандартів, що включають прозорість у нарахуванні заробітної плати, впровадження системи оцінки ефективності роботи та створення можливостей для професійного розвитку посадових осіб. Зокрема, одним із ключових аспектів є впровадження інституту державного стратегічного планування на рівні місцевого самоврядування. Це дозволить не лише інтегрувати місцеві управлінські рішення з національними цілями, а й забезпечити сталий розвиток громад.

У країнах ЄС система мотивації посадових осіб базується на принципах: прозорості та чіткого регулювання механізмів винагороди; професіоналізму та

ефективності; постійного навчання та розвитку персоналу; гнучких форм стимулювання: премії, бонуси, соціальні пакети, кар'єрне зростання, можливості для міжнародних стажувань тощо. Зокрема, у Польщі, Чехії, Литві діють прозорі сітки оплати праці, залежні від категорії посади та оцінювання ефективності [5].

Для досягнення ефективності в роботі органів місцевого самоврядування необхідно також розвивати їх інституційну спроможність, створюючи ефективні механізми для реалізації державної політики на місцях і покращуючи взаємодію між різними рівнями влади. Крім того, для стимулювання результативної роботи важливо провести реформу системи оплати праці, запровадивши бонуси за досягнення конкретних результатів та заохочення за інноваційні підходи в управлінні.

Перспективи розвитку системи мотивації праці посадових осіб місцевого самоврядування в умовах євроінтеграції полягають у впровадженні механізмів, які відповідатимуть європейським стандартам та забезпечать високу ефективність місцевого управління. Такі механізми також сприятимуть розвитку громад через участь у програмах європейської допомоги.

Зважаючи на Європейський курс розвитку України, удосконалення системи мотивації передбачає ключові напрями: впровадження єдиної системи оцінювання результатів діяльності посадових осіб, що базується на чітких критеріях і показниках ефективності; оптимізація структури оплати праці, зменшення залежності від суб'єктивного рішення керівника при встановленні премій; розширення системи нематеріальної мотивації: професійні конкурси, стажування, участь у міжнародних проєктах, система визнання досягнень; підвищення кваліфікації та навчання, зокрема у сфері електронного врядування, антикорупційної політики, європейських адміністративних практик; гармонізація законодавства України із стандартами ЄС, зокрема Директивами ЄС у сфері публічної служби.

В майбутньому важливим завданням є розробка і ухвалення нормативних актів, які забезпечать належну мотивацію праці посадових осіб місцевого самоврядування, враховуючи як євроінтеграційні процеси, так і специфіку розвитку місцевих громад в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Таранич, О.В., Вісіцька, Д.О. Мотивація державних службовців у системі адміністративного менеджменту / О.В. Таранич, Д.О. Вісіцька // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса, 2021, № 1, с. 11. DOI: 10.31558/2307-2318.2021.1.11.

2. Бондар В.Д. Матеріальний чинник мотивації як спосіб підвищення ефективності діяльності державних службовців в Україні. За заг. ред. А.О. Чемериса. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. № 8, с. 233-239.

3. Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII «Про державну службу» (із змінами). Відомості Верховної Ради України, 2016, № 2, ст. 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата зверення: 09.04.2025р.).

4. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 33, ст. 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (дата зверення: 09.04.2025р.).

5. Association of Local Democracy Agencies (ALDA). Human Resources Management in Local Governments. URL: <https://www.alda-europe.eu> (дата зверення: 09.04.2025р.).

Попович Світлана Михайлівна,
*аспірантка кафедри господарсько-правових
дисциплін та економічної безпеки,
Донецький державний університет внутрішніх справ*

Науковий керівник: **Ніколенко Л.М. д.ю.н., професор**

УЧАСТЬ ПОЛІЦІЇ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ: ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ДЕРЖАВНІ ЗАКУПІВЛІ

Оскільки Україна проголосила курс на інтеграцію до європейського співтовариства та наближення української правової системи до європейських і світових стандартів, то дослідження положень та принципів, які певний час існують в міжнародному законодавстві, є одним із важливих кроків до реалізації цієї мети [1, с. 19].

У Великій Британії поліцейські органи можуть укладати договори на постачання товарів і послуг, включаючи оренду приміщень, закупівлю обладнання та інформаційних технологій. Ці процеси регулюються виключно нормами законодавства про державні закупівлі, які гарантують прозорість, ефективність та справедливість у витрачанні державних коштів.

Основним нормативним актом, який регулює державні закупівлі у Великій Британії, є Procurement Act 2023, який набув чинності 24 лютого 2025 року. Він спрямований на спрощення державних закупівель, підвищення їхньої ефективності, прозорості та забезпечення кращого співвідношення ціни та якості. Закон передбачає:

- меншу бюрократизацію закупівельних процедур: скорочення адміністративних вимог для постачальників та спрощення подання документів, зменшення кількості посередників у процесі ухвалення рішень, використання цифрових платформ для автоматизації тендерних процесів, спрощення критеріїв оцінювання для прискорення відбору постачальників;

- пріоритет для інноваційних та екологічно відповідальних постачальників: надання переваги постачальникам, які відповідають критеріям сталого розвитку та пропонують енергозберігаючі рішення;

- вимогу щодо відкритої звітності та контролю над витрачанням державних коштів: запровадження обов'язкової публікації всіх контрактів на платформі Find a Tender Service (FTS), регулярний аудит витрат державних органів з боку National Audit Office (NAO), впровадження механізмів громадського контролю, посилений контроль за корупційними ризиками та конфліктами інтересів [2].

Окрім цього, Police Act 1996 залишається чинним та визначає загальні рамки функціонування поліції, включаючи її можливість укладати договори у межах своєї діяльності [3].

Поліцейські органи Великої Британії дотримуються суворих процедур під час участі у державних закупівлях, що регулюються Procurement Act 2023. Основні етапи процесу закупівель для поліції включають:

- оцінка потреб – поліційні структури визначають необхідні товари чи послуги, виходячи з оперативних завдань та стратегічних пріоритетів;

- планування закупівель – складається річний план закупівель, який узгоджується з урядовими вимогами та бюджетними обмеженнями;

- оголошення тендеру – закупівлі, що перевищують встановлені порогові значення, публікуються на офіційних платформах: Find a Tender Service (FTS), Contracts Finder;

- процес відбору постачальників – поліція дотримується принципів прозорості, рівної конкуренції та недискримінації, використовуючи такі методи:

1) відкриті конкурси - це процес, під час якого будь-який постачальник може подати свою заявку на участь у тендері, усі учасники мають рівні права та можливість отримати умови договору за однаковими критеріями. Його можна визнати, як найбільш прозорий і демократичний метод державних закупівель.

2) конкурентний діалог - є більш гнучким методом закупівель, який застосовується тоді, коли закупівля має складну специфікацію, і замовник не може визначити точні умови договору з самого початку;

3) обмежений тендер є процедурою, при якій участь у закупівлі обмежена певною кількістю постачальників, яких вибирає замовник через певні кваліфікаційні вимоги або в разі наявності обмеженої кількості постачальників, які можуть задовольнити специфічні вимоги закупівлі;

- укладання договору – після ретельного аналізу поданих заявок та вибору найкращої пропозиції поліція укладає контракт із постачальником;

- моніторинг виконання договору – контролюється дотримання умов контракту, виконання постачальником своїх зобов'язань та ефективність використання коштів;

- оцінка та звітність – результати закупівель аналізуються та подаються у National Audit Office (NAO) для забезпечення підзвітності та прозорості.

На підставі вищезазначеного можна підкреслити, що поліція Великої Британії бере активну участь у договірних відносинах, зокрема через механізми державних закупівель. Набуття чинності Procurement Act 2023 суттєво змінило підхід до тендерів, спрощуючи процедури та підвищуючи їхню ефективність. Водночас Велика Британія продовжує дотримуватись міжнародних стандартів прозорості, що дозволяє забезпечити ефективну взаємодію між державними установами та приватним сектором у сфері правоохоронних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ніколенко Л.М. Принципи діяльності поліції: сутність та особливості. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2021. № 1 (1). С. 19-25.

2. Procurement Act 2023. (24.02.2025). *Legislation.gov.uk*. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2023/54/contents> (дата звернення: 02.04.2025)

3. Police Act 1996. *Legislation.gov.uk*. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/16/contents> (дата звернення: 02.04.2025)

Пука Михайло Павлович

*аспірант кафедри державно-правових і гуманітарних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

В умовах сучасності електронна торгівля вважається найголовнішим елементом сучасної економіки, оскільки стимулює появу нових можливостей для підприємництва та споживачів. Проте, попри доволі велику популярність даної галузі, можна спостерігати чимало проблем, зокрема в правовому регулюванні, які потребують ґрунтовного аналізу.

На підставі проведеного аналізу змісту законів України «Про електронні комунікації» [1], «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [2] та ін. можна дійти висновку про те, що, враховуючи обов'язкову присутність у господарській діяльності, що здійснюється у формі електронної комерції, інформаційно-комунікаційних технологій, обов'язковим учасником таких правовідносин є надавач інформаційно-комунікаційних послуг (постачальник електронних комунікаційних мереж, надавач електронних довірчих послуг тощо), який несе відповідальність у межах, що стосується технічної сторони укладення та виконання правочину. Відповідно, ця особливість електронної комерції потребує того, щоб у відповідному правочині було окремо визначено межі та форму відповідальності такого проміжного учасника господарських правовідносин [3].

Щодо юридичних осіб – резидентів України, то всі транзакції з грошовими коштами здійснюються ними в безготівковому порядку. При здійсненні податкової перевірки контролюючий орган може досить чітко відстежити джерела походження таких коштів, з'ясувати підстави проведення транзакцій і, таким чином, визначити, чи сплачені у повному обсязі при здійсненні операцій податки, чи особа ухилилась від їх сплати. Щодо юридичних осіб – нерезидентів

у сфері електронної комерції, то раніше єдиним механізмом врегулювання оподаткування їх діяльності була концепція постійного представництва в Україні. На даний час, їх присутність в країні де вони проводять свою діяльність не є обов'язковою. Це пов'язано з тим, що така концепція є застарілою і не враховує тенденції розвитку інформаційного світового простору, які забезпечують можливість надання нерезидентами послуг в електронному вигляді у певних юрисдикціях незалежно від їх фактичної присутності. Прикладом вирішення такого питання стало ухвалення у 2021 року Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо скасування оподаткування доходів, отриманих нерезидентами у вигляді виплати за виробництво та/або розповсюдження реклами та удосконалення порядку оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання нерезидентами електронних послуг фізичним особам» [4]. Цей закон зобов'язав суб'єктів, які надають електронні послуги в Україні сплачувати 20% ПДВ. Суб'єктами сплати такого податку є нерезиденти, котрі не мають в Україні постійного представництва. Також статтю 14 Податкового Кодексу України доповнили п. 56-5. ч. 1 ст. 14, суть якого полягає у введенні поняття електронних послуг [5].

Отже, зважаючи на вище наведене, можна виокремити такі головні проблеми в сфері правовому регулюванні електронної торгівлі:

- 1) недостатнє регулювання захисту прав споживачів від недобросовісної ої реклами, відображеної на сайтах, а також від небажаної розсилки рекламних повідомлень;
- 2) певна розмитість умов, передбачених у електронних договорах;
- 3) недостатнє регулювання захисту інформаційних даних, зокрема і особистих даних споживачів, які отримує суб'єкт господарювання в процесі господарської діяльності у галузі електронної торгівлі.

Таким чином, можна зробити висновок, що своєрідні відносини, пов'язані зі здійсненням електронної торгівлі вимагають узгодженого правового регулювання, адже сьогоднішній день правові норми врегульовують не всі

особливості даної сфери. Удосконалити наявне правове регулювання можна за рахунок конкретизації норм спеціального закону, покращення застарілих нормативно-правових актів, а також запозичення досвіду зарубіжних країн у даній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення 08.04.2025).

2. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення 08.04.2025).

3. Петруненко Я.В., Сиротко М.В., Тройніков В.В. Правове регулювання електронної комерції в умовах розвитку цифрової економіки в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Випуск 79. С. 278-285.

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо скасування оподаткування доходів, отриманих нерезидентами у вигляді виплати за виробництво та/або розповсюдження реклами та удосконалення порядку оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання нерезидентами електронних послуг фізичним особам: Закон України від 3 червня 2021 року № 1525-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1525-20#Text> (дата звернення 08.04.2025).

5. Товкун Л.В., Перепелиця М.О. Правове регулювання електронної комерції та особливості її оподаткування в Україні та світі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 178-182

Svitlana RAICHEVA*PhD Student (081 Law)**State Organization «V.K. Mamutov Institute of
Economic and Legal Research of the National
Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv, Ukraine
Judge of the Commercial Court of Odesa Region*<https://orcid.org/0009-0001-0019-4496>

PRINCIPLES OF SEPARATE PROCEEDINGS IN BANKRUPTCY

The emergence and rapid development of the concept of separate proceedings within bankruptcy cases raise the question of the importance of establishing a unified, coherent, and predictable adjudicative practice in the field of insolvency. This contributes to strengthening the protection of the rights and interests of all parties involved in the respective legal relations. Therefore, the identification and in-depth analysis of the principles governing separate proceedings in bankruptcy cases become a legitimate subject of legal research, aimed at developing concrete proposals for improving legislative regulation and judicial practice.

In Ukrainian legal scholarship, there are varying views on the scope and nature of the principles underlying insolvency proceedings, leading to the formation of different classifications (e.g., B. Polyakov [1], V. Radzyviliuk [2]). Certain aspects of dispute resolution within bankruptcy cases have been analyzed by Ukrainian scholars such as O. Belyanevych, M. Hurin, Yu. Kabenok, and R. Polyakov. Foreign legal doctrine has developed fundamental approaches to the principles of insolvency. International organizations, including the World Bank and UNCITRAL, have formulated core principles for effective insolvency systems, which served as key reference points for Ukraine in drafting the 2019 Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures. The American legal doctrine, through its well-established principles, highlights the high economic efficiency of restructuring procedures and the consolidation of debtor-related disputes [3]. The Anglo-British legal tradition has addressed the fundamental *pari passu* principle, which ensures the proportional distribution of assets among creditors [4].

The principles of separate proceedings can be defined as the guiding tenets and fundamental provisions that determine the structure and functioning of this specific procedural form within a bankruptcy case. While derived from general legal principles and the foundations of commercial litigation, these principles take into account the particularities of insolvency and the need to achieve the core objectives of the process - namely, the maximum possible satisfaction of creditors' claims while preserving the viability of the debtor's business (where feasible). These principles govern which procedural rules take precedence in the adjudication of disputes within a bankruptcy case, how the parties and the court interact, and how the outcomes of such disputes influence the main proceedings and the rights of the participants.

Based on the analysis of legal doctrine and legislation, it is possible to propose a classification of the principles governing separate proceedings into three categories: general principles (reflecting overarching legal and procedural foundations), sector-specific principles (inherent to the insolvency framework and its internal separate proceedings), and a special principle specific to separate proceedings - the principle of autonomy and subordination.

The proposed approach consists in the systematic substantiation of the principle of autonomy and subordination as a special principle of separate proceedings within the framework of bankruptcy procedure principles. This form of procedural protection is viewed not merely as a technical mechanism for integrating disputes within bankruptcy cases, but as a legal phenomenon with a distinct nature - combining the procedural independence of an individual dispute with its functional subordination to the objectives of the main insolvency proceedings. The proposed classification also takes into account the reverse, active role of judicial practice in addressing legislative gaps, while adhering to the analysed principles [5, 6].

Based on the results of the conducted analysis, a number of concrete proposals have been formulated to improve the regulatory framework and the practical application of the principles governing separate proceedings in bankruptcy cases. In particular, these include: (1) codifying separate proceedings by introducing a clear legal definition (as proposed in legal scholarship [7]); (2) establishing clear rules on

the relationship between such proceedings and other jurisdictions; and (3) strengthening the liability of the debtor as a mandatory participant in separate proceedings.

REFERENCES:

- 1.Поляков Б.М. Правові проблеми регулювання неспроможності (банкрутства) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Донецьк, 2003. 30 С.
- 2.Радзивілюк В. Метод, принципи та функції права банкрутства (неспроможності). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2010. № 82. С. 23-25.
- 3.Chapter 11 - Bankruptcy Basics. United States Court. URL: <https://www.uscourts.gov/court-programs/bankruptcy/bankruptcy-basics/chapter-11-bankruptcy-basics>
- 4.Finch V. The pari passu principle, in *Corporate Insolvency Law: Perspectives and Principles*. Cambridge: Cambridge University Press. 2009. pp. 599–627. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139175395.015>
- 5.Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суд від 23.02.2023р. у справі №911/2977/21(911/3687/21) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109645627> (дата звернення: 09.04.2025)
- 6.Постанова Верховний Суд у складі суддів палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду суд від 04.09.2024р. у справі № 908/3236/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122021182>
- 7.Антошук, С. І. Щодо поняття та правової природи відокремленого провадження у процедурі банкрутства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021. № 54. С. 34-38. <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.54.2.8>

Теличко Оксана Анатоліївна
*к.ю.н., доцент, завідувачка кафедри права
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

РЕФОРМУВАННЯ СЕКТОРА ЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ УКРАЇНИ ЯК ШЛЯХ НАБЛИЖЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

Сектор теплопостачання України справді це важливий елемент енергетичної інфраструктури країни, і його розвиток та модернізація є критичними для забезпечення енергоефективності та сталого розвитку. Застарілі технології і висока енергоємність теплопостачання, характерні для радянських систем, стали значним викликом, проте в останні роки уряд України робить акцент на модернізації цього сектору, орієнтуючись на європейські стандарти.

Процес реформування включає в себе не лише оновлення фізичної інфраструктури, але й адаптацію законодавчої та нормативної бази до європейських вимог. Однією з головних ініціатив є інтеграція вимог Директиви ЄС з енергоефективності, що дозволяє знижувати енергетичні втрати та сприяє впровадженню новітніх технологій, які забезпечують енергозбереження. У зв'язку з тим, що централізоване теплопостачання є значною складовою енергетичної системи України. Системи централізованого теплопостачання забезпечують життєдіяльність найбільших економічних центрів країни, а розвиток таких систем потребує значних фінансових ресурсів. Питання модернізації систем централізованого теплопостачання необхідно вирішувати на державному рівні, зокрема з використанням засобів державної підтримки і стимулювання.

Розв'язання проблеми низької ефективності систем централізованого теплопостачання відповідає пріоритетам державної політики, визначеним у положеннях окремих нормативно-правових актів і стратегічних документів,

зокрема: Закону України “Про теплопостачання”; Закону України “Про енергетичну ефективність”; Концепції реалізації державної політики у сфері теплопостачання, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 569; Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695; Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, визначених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722; Програми діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. № 471; Державна цільова програма енергетичної модернізації підприємств - виробників теплової енергії, що перебувають у державній або комунальній власності, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 р. № 1133-р.

Метою Програми зокрема є модернізація систем централізованого теплопостачання, підвищення їх енергетичної ефективності, зниження питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів і зростання частки використання в системах централізованого теплопостачання відновлюваної енергії, скидної теплової енергії, а також теплової енергії, виробленої у процесі когенерації. [1]

За останні роки спостерігається поступове приведення українського законодавства у відповідність до європейських норм, зокрема до Директив ЄС, таких як Директива з енергетичної ефективності (EED) [3] , директива про енергетичну ефективність будівель (EPBD) [4] та Директива з відновлюваної енергетики (RED) [5].

Директива з енергоефективності (EED) має на меті підвищення енергоефективності в Європейському Союзі та досягнення конкретних цілей енергозбереження до визначеного терміну. Вона впливає на сектор централізованого теплопостачання, стимулюючи ефективне виробництво та використання теплової енергії, оптимізацію її розподілу та мінімізацію втрат. Це може сприяти впровадженню більш ефективних технологій і практик у сфері централізованого теплопостачання. Окрім того, централізоване теплопостачання може допомогти досягти загальних цілей енергоефективності, визначених

директивою, оскільки воно здатне використовувати відпрацьоване тепло та відновлювані джерела енергії, зменшуючи потребу в первинних енергоресурсах. EED зосереджена на плануванні та експлуатації енергоефективних і економічно вигідних рішень для централізованого теплопостачання та охолодження.

Директива EED є найважливішою директивою для сектору централізованого теплопостачання з кількох причин. Вона окреслює зобов'язання країн-членів ЄС працювати з плануванням теплопостачання для розвитку найбільш економічно ефективного теплопостачання в міських районах, яке може реалізувати енергетичну політику ЄС; визначає зобов'язання теплопостачальних підприємств щодо взаємодії зі споживачами; визнає, що централізоване теплопостачання необхідне для використання більшості заходів з енергоефективності в секторі теплопостачання, зокрема тепла, яке інакше втрачалося б під час виробництва теплової енергії, у важкій промисловості та на сміттєспалювальних заводах. У ній також визнається, що централізоване теплопостачання необхідне для інтеграції майже всіх відновлюваних джерел енергії та низькотемпературних теплових ресурсів в енергетичну систему завдяки економії від масштабу. окреслює зобов'язання теплопостачальних підприємств щодо взаємодії зі споживачами.

Адаптація норм Директиви EED (Директиви Європейського Союзу з енергетичної ефективності) до національної законодавчої та регуляторної бази в Україні дійсно відбувається повільно. Це можна пояснити, зокрема, економічними труднощами, які існують у секторі теплопостачання України. Водночас Україна вже має досить розвинене законодавство у сфері енергетики, зокрема Закон України «Про теплопостачання», який визначає ключові аспекти діяльності в секторі, зокрема правові та економічні засади [2].

Цей закон має на меті забезпечення енергетичної безпеки країни, підвищення енергоефективності в системах теплопостачання та захист прав споживачів. Однак, незважаючи на проголошені цілі щодо підвищення енергоефективності та вдосконалення ринку теплової енергії, реальна

імплементация цих завдань на законодавчому рівні і в практиці часто залишається обмеженою.

Основною проблемою залишається обмеженість фінансування для практичної адміністративної імплементации цих норм. Це вимагає значних зусиль щодо розбудови потенціалу органів влади та інших зацікавлених сторін, включаючи оновлення технічних стандартів і навчання персоналу.

Вважаємо, щодо вдосконалення законодавства України в контексті принципу енергоефективності (ЕЕФ), є важливим кроком для розвитку сектору теплопостачання. Закріплення принципу енергоефективності на всіх етапах планування та інвестування може значно покращити використання енергетичних ресурсів та забезпечити сталий розвиток систем теплопостачання.

Запровадження окремого положення в Законі України «Про теплопостачання», яке визнає принцип ЕЕФ основним, допоможе забезпечити, щоб всі рішення щодо розвитку енергетичної інфраструктури обов'язково враховували енергозбереження та підвищення енергоефективності. Це дозволить Україні поступово впроваджувати європейські стандарти в енергетичному секторі та забезпечить збалансований підхід до розвитку і модернізації інфраструктури, враховуючи принципи сталого розвитку.

Таким чином, хоча існує прогрес у адаптації українського законодавства до європейських стандартів, значні економічні і практичні виклики все ж залишаються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державна цільова програма енергетичної модернізації підприємств - виробників теплової енергії, що перебувають у державній або комунальній власності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 р. № 1133-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2024-%D1%80#Text> (дата звернення 15.03.2025).

2. Про теплопостачання : Закон України від 02.06.2005 р. № 2633-IV.
Дата оновлення: 30.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2633-15#Text> (дата звернення 18.03.2025).

3. Директива (ЄС) 2023/1791 з енергоефективності (EED) <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2023/1791/oj> (дата звернення 18.03.2025).

4. Директива (ЄС) 2023/2413 про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел (RED III) URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj> (дата звернення 18.03.2025).

5. Директива (ЄС) 2024/1275/ЄС про енергетичне функціонування будівель (EPBD) URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1275/oj> (дата звернення 18.03.2025).

Теличко Оксана Анатоліївна
к.ю.н., доцент, завідувачка кафедри права
Чуприна Яна Едуардівна
здобувачка групи ПР-24м
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ЯК ІНСТРУМЕНТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Захист прав національних меншин є важливим аспектом демократичного розвитку держави та її інтеграції в європейське співтовариство. У контексті євроінтеграції України цей процес набуває особливого значення, оскільки відповідність міжнародним стандартам у цій сфері є однією з вимог Європейського Союзу. Основним міжнародним документом, який регулює права національних меншин у Європі, є Рамкова конвенція про захист національних меншин Ради Європи. Україна підписала Конвенцію 15 вересня 1995 року та ратифікувала її 9 грудня 1997 року, що в свою чергу підкреслює її прагнення до інтеграції в європейське співтовариство та дотримання європейських стандартів у сфері прав людини [1].

Рамкова конвенція є першим міжнародним правовим документом, що комплексно регулює захист прав національних меншин. Вона встановлює зобов'язання держав щодо забезпечення рівності прав осіб, які належать до національних меншин, та створення умов для збереження їхньої мовної та культурної самобутності. Основними принципами Конвенції є заборона дискримінації, забезпечення рівноправного доступу до освіти, засобів масової інформації та можливості використовувати рідну мову в суспільному житті [1].

З метою імплементації положень Рамкової конвенції Україна ухвалила Закон «Про національні меншини (спільноти) України» у 2023 році, який закріплює права національних спільнот та передбачає можливість використання їхніх мов у сфері освіти, культури та публічних заходів [2; 3]. Зокрема, вказаний Закон передбачає можливість створення національно-культурних товариств,

проведення заходів рідною мовою та використання мов меншин у взаємодії з органами місцевого самоврядування.

Крім того, у 2024 році Кабінет Міністрів України затвердив Методологію використання мов національних меншин у населених пунктах, де вони складають значну частину населення [4]. Таке рішення відповідає рекомендаціям Європейської Комісії щодо покращення політики у сфері захисту національних меншин. Також слід зазначити, що ухвалення та впровадження цих законодавчих актів є відповіддю на рекомендації Венеційської комісії щодо вдосконалення правового регулювання прав національних меншин в Україні [2].

Виконання положень Рамкової конвенції сприяє гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами та є важливим кроком у процесі євроінтеграції України. Це впливає на переговорний процес щодо набуття членства в ЄС, оскільки відповідність правам національних меншин є однією з вимог для країн-кандидатів.

Проте, незважаючи на позитивні зрушення, існують певні виклики. Наприклад, питання мовної політики та її імплементації викликає дискусії як у внутрішньополітичному просторі, так і серед міжнародних партнерів України. Подальше вдосконалення механізмів реалізації прав національних меншин, зокрема забезпечення їхніх прав у сфері освіти та медіа, залишається ключовим завданням.

Рамкова конвенція про захист національних меншин є важливим міжнародно-правовим документом, який сприяє інтеграції України в європейське правове поле. Виконання її положень відображається в ухваленні законодавчих змін, зокрема нового закону про національні меншини та методології використання їхніх мов. Водночас, імплементація цих норм залишається процесом, що вимагає подальшого вдосконалення та адаптації до європейських вимог.

Україна продовжує роботу над покращенням політики щодо національних меншин, що є важливим фактором на шляху до членства в ЄС. Подальша адаптація законодавства до рекомендацій Венеційської комісії та Європейської

Комісії сприятиме зміцненню правової системи країни та її інтеграції у європейський простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рамкова конвенція про захист національних меншин від 01.02.1995 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text (дата звернення 04.03.2025).
2. Шоста доповідь України про виконання Рамкової конвенції про захист національних меншин : Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. URL: <https://dess.gov.ua/shosta-dopovid-ukrainy-pro-vykonannia-ramkovoï-konventsii-pro-zakhyst-natsionalnykh-menshyn/> (дата звернення 09.03.2025).
3. Про національні меншини (спільноти) України : Закон України від 13.12.2022 р. № 2827-IX. Дата оновлення: 10.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text> (дата звернення 09.03.2025).
4. Затверджено Методологію використання мов національних меншин (спільнот) : Комунікаційна команда Офісу Віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/zatverdzheno-metodologiyu-vykorystannya-mov-natsionalnyh-menshyn-spilnot/> (дата звернення 11.03.2025).

Устименко Володимир Анатолійович
директор ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені
В.К. Макутова Національної академії наук України»,
член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

Джабраїлов Руслан Аятшахович
заступник директора з наукової роботи
ДУ «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України»,
доктор юридичних наук, професор

Малолітнева Веста Костянтинівна
учений секретар ДУ «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України»,
доктор юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВРАХУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО АСПЕКТУ В ПРАВОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сприяти підвищенню якості правотворчої діяльності, зваженому вибору методів та засобів релевантних меті правового регулювання, покликаний *принцип інновацій («innovation principle»)*, який отримав закріплення у межах інструменту «кращого регулювання» № 22. У наборі інструментів «кращого регулювання» відзначається, що цей інструмент надає рекомендації щодо аналізу взаємодії між ініціативами ЄС та інноваціями відповідно до принципу інновацій. Цей принцип забезпечує врахування інноваційного аспекту під час підготовки та впровадження законодавства ЄС [1, с. 172].

Із закликом до Європейської Комісії щодо врахування у правотворчій діяльності принципу інновацій ще у 2016 році звернулася Рада ЄС, виклавши своє бачення у Висновку на тему «Регулювання, сприятливе для досліджень та інновацій». Зокрема, у п. 4 наголошено, що під час розгляду, розробки або оновлення політики чи регуляторних заходів ЄС слід застосовувати «принцип інновацій», який передбачає врахування впливу на дослідження та інновації,

закликавши Європейську Комісію спільно з державами-членами надалі визначати його застосування та оцінювати його потенційний вплив [2].

Саме передбачення (прогнозування («foresight»)) та сканування горизонту («horizon scanning») визнані одними з трьох ключових етапів політичного циклу, у межах яких може враховуватися інноваційний аспект.

Як засвідчує інструмент «кращого регулювання» № 22, передбачення (прогнозування) використовує широкий спектр методологій, зокрема сканування горизонту для виявлення нових змін, аналіз мегатрендів та розробку кількох сценаріїв майбутнього. Це є корисним у ситуаціях із високим рівнем невизначеності щодо змін у майбутньому контексті та забезпечує узгодженість короткострокових дій із довгостроковими цілями. Сканування горизонту – це методологія для виявлення перших ознак потенційно важливих змін шляхом аналізу можливих загроз і можливостей, з особливим акцентом на нові технології. Цей вид аналізу є особливо корисним, коли ініціатива:

стосується формулювання політики на ранніх етапах та розробки стратегічних варіантів для нової або неврегульованої політичної сфери;

включає оцінку існуючого законодавства з урахуванням технологічних змін та інновацій у бізнес-процесах, особливо враховуючи актуальність існуючих правил;

стосується сфери або сфер, що характеризуються швидким технологічним прогресом і інтенсивними інноваціями;

впливає на специфічні правила досліджень та інновацій на рівні ЄС [1, с. 172-173].

У контексті врахування можливих ризиків, що можуть генеруватися новими інноваційними продуктами, принцип інновацій нерозривно пов'язаний із *принципом перестороги* («*precautionary principle*»), який отримав згадування у ч. 2 ст. 191 Договору про функціонування ЄС, деталізацію у межах інструментів «кращого регулювання» № 13-14, а загальні підходи щодо якого викладено у Повідомленні Європейської Комісії про принцип обережності від 02.02.2000 COM(2000) 1 final [3].

За загальним правилом, принцип перестороги може застосовуватися, коли існує ймовірність серйозної шкоди, але наукова невизначеність щодо форми чи масштабу цієї шкоди зберігається [1, с. 98]. Принцип перестороги розглядається в рамках структурованого підходу до аналізу ризику, який включає три елементи: оцінка ризику, управління ризиком, інформування про ризик. Принцип перестороги особливо актуальний при управлінні ризиками (п. 4 анотації) [3]. Для рішень, що ґрунтуються на принципі перестороги може бути необхідною оцінка впливу, за умови виконання трьох критеріїв, а саме: контекст надає Комісії достатню свободу дій і для управління виявленими ризиками доступні різні реалістичні варіанти; очікується, що ці варіанти матимуть значний вплив, який різною мірою вплине на зацікавлені сторони; відсутня терміновість. У таких випадках результати оцінки ризиків інтегруються в процес оцінки впливу [1, с. 101].

Отже, інтеграція у національну правотворчу практику принципів інновацій та перестороги сприятиме розширенню методологічного інструментарію нормопроектування, забезпечуючи врахування інноваційного фактору під час розробки проєктів нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію державної політики розвитку України в умовах правового режиму воєнного стану та на період повоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Better regulation toolbox (July 2023 edition). *European Commission website*. URL: <https://surl.li/otaczp>.
2. Research and Innovation friendly regulation - Council conclusions, adopted on 27.05.2016, 9510/16. *Official website of the Council of the EU and the European Council*. URL: <https://surl.li/hdsdiu>.
3. Communication from the Commission on the precautionary principle. 02.02.2000. COM(2000) 1 final. *Eur-lex. Access to European Union Law*. URL: <https://surl.li/cbwicf>.

Устінова-Бойченко Ганна Миколаївна
кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових
та гуманітарних дисциплін факультету № 2
Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану та повномасштабного вторгнення російської армії в Україну, проблематика визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою стає особливо актуальною. «Відсутність можливості підтвердити смерть фізичної особи, поєднана з відсутністю фізичної особи тривалий час у місці, де вона постійно проживає, тягне за собою юридичну невизначеність та створює низку проблем у особистих немайнових та майнових відносинах» [1, с. 174].

Розвиток українського законодавства в сфері регулювання інституту визнання особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою сприяє постійному внесенню змін в нормативно-правові акти, внаслідок чого існують певні юридичні невідповідності та неточності, що потребують вдосконалення. Такі зміни стосуються цивільного, сімейного та цивільно-процесуального законодавства.

Зникнення особи безвісті – це не тільки трагедія для її близьких та рідних, це й потреба вирішувати юридичні та правові питання. Відсутність особи може впливати на життя інших людей, наприклад, при виникненні потреби забезпечити майнові чи немайнові особисті права зниклої особи. Для вирішення цих питань в українському законодавстві функціонує інститут визнання особи безвісно відсутньою.

Визнання особи безвісно відсутньою пов'язано із «застосуванням презумпції, що особа є живою, однак встановити її місце перебування в цей час

неможливо, причому зазначена презумпція має спростовний характер. Визнання судом у встановленому законом порядку фізичної особи безвісно відсутньою (ст. 43 ЦК України) не свідчить про смерть такої особи, однак і не виключає можливості смерті. Зазначене зумовлює одночасну наявність двох припущень стосовно двох взаємовиключних життєвих станів безвісно відсутньої фізичної особи (особа жива, особа померла)» [2, с. 82].

Особливістю українського законодавства в цьому аспекті є відсутність визначення терміну «безвісна відсутність». Відповідно до постанови Верховного Суду від 07 травня 2018 р., відповідно до справи № 225/882/17 це поняття означає «посвідчення в судовому порядку тривалої відсутності фізичної особи в місці її постійного проживання за умови, що не вдалося встановити місця її знаходження (перебування)» [3].

Також потрібно зазначити, що важливим для рідних, які втратили зв'язок зі своєю рідною людиною, важливим є визначення правового статусу такої особи. Відповідно до роз'яснення, яке було надано Міністерством юстиції у травні 2024 року вбачається різниця між поняттям «визнанням особи безвісно відсутньою» та «набуття статусу особи, зниклої безвісти». Отже, *особа, зникла безвісти* - це фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування на момент подання заявником заяви про її розшук. *Особа, зникла безвісти за особливих обставин* — це особа, яка зникла безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру [4].

Схожі на перший погляд зазначені правові категорії мають суттєві відмінності. Зокрема, щодо способів їх набуття.

Справи щодо визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою проводяться окремим провадженням. Суд розглядає такі справи за участі заявника або заінтересованих осіб. При цьому в чинному законодавстві відсутні легальні визначення заінтересованих осіб та заявників.

Своєю чергою, особа набуває статусу такої, що зникла безвісти, з моменту внесення про неї відомостей, що містяться у заяві про факт зникнення, до відповідного Реєстру [4].

Відповідно до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» особа набуває статусу такої, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту внесення про неї відомостей, що містяться у заяві про факт зникнення, до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у порядку, передбаченому вказаним Законом, та вважається такою, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту подання заявником заяви про факт зникнення особи. Особа вважається зниклою безвісти за особливих обставин до моменту припинення її розшуку. Також Закон містить положення про те, що надання особі статусу зниклої безвісти за особливих обставин відповідно до цього Закону не позбавляє її родичів або інших осіб права звернення до суду із заявою про визнання такої особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою у порядку, передбаченому законодавством [5].

Правовими наслідками визнання особи безвісно відсутньою виступають: встановлення опіки над її майном; із цього майна видається утримання громадянам, яких безвісно відсутня особа зобов'язана за законом утримувати; з цього майна погашають заборгованість з інших зобов'язань безвісно відсутнього (ст. 44 ЦКУ); кредитори мають право вимагати задоволення з майна цієї особи та інше» [6, с. 130]. Тобто визначають не лише майнові правові наслідки, а й сімейні та нематеріальні особистісні.

Враховуючи той факт, що під час оголошеного воєнного стану зв'язок може зникнути з особою, яка перебуває на окупованій території, відповідно Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів [7].

Таким чином, аналізуючи все вищезазначене можна дійти висновку, що правовий інститут визнання особи безвісно відсутньою має особливе значення в умовах воєнного стану, коли через збройний конфлікт суттєво зростає кількість випадків зникнення людей. Відсутність належного правового регулювання або недосконалість чинних нормативно-правових актів породжує значні труднощі у реалізації прав рідних зниклих осіб, особливо в частині майнових та особистих немайнових прав. Аналіз чинного законодавства засвідчив, що попри наявність двох суміжних категорій — «визнання особи безвісно відсутньою» та «особа, зникла безвісти за особливих обставин», між ними існують принципові відмінності як за підставами, так і за юридичними наслідками. Водночас спільним для обох правових категорій є нагальна потреба удосконалення нормативно-правових механізмів, що забезпечать ефективний правовий захист та зменшать правову невизначеність. Також актуальним залишається питання щодо спрощення судового порядку встановлення факту безвісної відсутності, особливо у випадках збройного конфлікту та окупації. Отже, подальший розвиток законодавства у цій сфері має бути спрямований на гармонізацію правових механізмів, забезпечення оперативного реагування на запити суспільства та правове забезпечення гідності кожної особи в умовах надзвичайних обставин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Корчак Т.В. Цивільно-правові наслідки оголошення фізичної особи померлою у сфері спадкових відносин. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2015. Вип. 35. С. 174–177.

2. Кличков А.О. Підстави і цивільно-правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою в Україні: дис. на здобуття ступеня доктора філософії: 081. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020. 199 с.

3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду № 225/1297/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74342201> (дата звернення: 06.12.2022).

4. Визнання особи безвісно відсутньою та набуття статусу особи, зниклої безвісти: в чому різниця? URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vyznannia-osoby-bezvisno-vidsutnoi-ta-nabuttia-statusu-osoby-znykloi-bezvisty-v-chomu-riznytsia> (дата звернення 08.04.2025 р.)

5. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти : Закон України від 12 липня 2018 року № 2505-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 38. Ст. 280. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/372320_649052 (дата звернення: 08.04.2025).

6. Труфанова Ю., Мануляк Н. Визнання особи безвісно відсутньою в контексті подій 2014 року в Україні. Актуальні проблеми правознавства. 3 (27)/2021. DOI: 10.35774/app2021.03.128 .

7. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 8 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 08.04.2025).

Федоренко Юрій Сергійович
*аспірант кафедри господарсько-правових
дисциплін та економічної безпеки
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: д.ю.н., професор Ніколенко Л.М.*

ВІДОКРЕМЛЕНІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ АВСТРАЛІЇ

Механізм банкрутства є не лише процедурою ліквідації майна боржника, а й важливим правовим інструментом балансування інтересів кредиторів, боржника та держави. У цьому контексті відокремлені провадження виступають як окремі, але органічно пов'язані юридичні дії або процеси, що вирішують специфічні спори чи ситуації в межах процедури банкрутства [1, с. 22-26].

Австралійське право, що належить до системи загального права, демонструє високий ступінь адаптивності у сфері банкрутства, поєднуючи формальну процесуальність із гнучкими інструментами судового контролю. Аналіз таких проваджень дозволяє глибше зрозуміти, як ефективно може функціонувати система банкрутства за умов складної правової архітектури.

Австралія має подвійну систему законодавства про банкрутство: Bankruptcy Act 1966 (Cth) - застосовується до фізичних осіб; Corporations Act 2001 (Cth) - регулює процедури корпоративної неплатоспроможності. Ці акти підтримуються низкою підзаконних актів і керівних принципів. Варто зазначити, що обидва закони встановлюють систему з широкими судовими дискреційними повноваженнями, що є ключовою особливістю загального права.

У загальному розумінні відокремлені провадження - це процесуальні дії, які не є центральною частиною розгляду справи про банкрутство, але мають безпосередній вплив на його результати. Вони можуть бути ініційовані як ліквідатором (trustee/liquidator), так і заінтересованими сторонами, або за рішенням суду. Як правило, це можуть бути спори щодо власності - визначення

статусу активу як частини ліквідаційної маси; оскарження угод - трансакції з ознаками недобросовісності (англ. *unfair preferences, uncommercial transactions*); скарги на дії адміністратора - розгляд скарг щодо конфлікту інтересів, упередженості; транснаціональні справи - визнання та координація іноземних процедур відповідно до Cross-Border Insolvency Act 2008.

В австралійській практиці суди зазвичай використовують інституційний підхід до координації таких проваджень, забезпечуючи процесуальну економію та ефективність.

Секція 30 Bankruptcy Act 1966 передбачає, що суд має повноваження «здійснювати будь-які дії, які вважає доцільними для справедливого врегулювання справи про банкрутство» [2]. Це включає: дозволи на відкриття паралельних проваджень; призупинення розгляду певних вимог до завершення супровідного процесу; виділення спору в окреме провадження в іншій юрисдикції або з іншою правовою кваліфікацією. Ліквідатор виступає центральною фігурою в реалізації права на подання заяв до суду про відкриття окремого провадження. Це право закріплене в Part VI, Division 3 Закону 1966 року. Ліквідатори мають повноваження: ініціювати розгляд спорів щодо угод за участю боржника; вимагати судового перегляду дій директорів або пов'язаних осіб; відкривати провадження для повернення активів [2].

Професійна незалежність і регламентація діяльності ліквідаторів суворо контролюються AFSA та ASIC, що значно підвищує довіру до процедур банкрутства.

Австралія імплементувала Модельний закон UNCITRAL через Cross-Border Insolvency Act 2008, що дозволяє: визнавати іноземні провадження у справах про банкрутство; співпрацювати з іноземними судами; координувати дії ліквідаторів у декількох юрисдикціях [3]. Наприклад, у справі *Yu v STX Pan Ocean Co Ltd* [2013] FCA 680, австралійський суд визнав юрисдикцію Південної Кореї, але при цьому захистив інтереси місцевих кредиторів через відокремлене провадження.

На підставі зробленого аналізу, можна визнати, що головна важливість відокремленого провадження у справі про банкрутство в Австралії полягає в тому, що воно забезпечує гнучкий та ефективний механізм вирішення окремих спорів або специфічних юридичних питань у межах справи про банкрутство без затримки основної процедури. Такі провадження дозволяють суду або ліквідатору оперативно реагувати на ситуації, що потребують окремого розгляду, водночас зберігаючи цілісність і послідовність розгляду справи про банкрутство. Воно поєднує судовий контроль, високий рівень професійності суб'єктів провадження та міжнародну інтеграцію процедур, що сприяє процесуальній економії, підвищенню справедливості та захисту прав усіх сторін, що беруть участь у процедурі банкрутства.

Для України адаптація цих елементів може стати кроком до створення більш ефективної, справедливої та модернізованої системи банкрутства, здатної реагувати на виклики глобалізованої економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ніколенко Л.М. Федоренко Ю.С. Процесуальна форма розгляду відокремлених проваджень у справі про банкрутство. *Правовий часопис Донбасу*. 2023. № 1. С. 22-26.
2. Bankruptcy Act 1966. *Commonwealth Consolidated Acts*. URL: http://www6.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/cth/consol_act/ba1966142/ (дата звернення: 02.04.2025)
3. Cross-Border Insolvency Act 2008. *Commonwealth Consolidated Acts*. URL: http://www6.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/cth/consol_act/cia2008274/ (дата звернення: 02.04.2025)
4. Справа Yu v STX Pan Ocean Co Ltd [2013] FCA 680. *Jade*. URL: <https://jade.io/j/?a=outline&id=298088> (дата звернення: 02.04.2025)

Фролов Андрій Юрійович

*к. держ. упр., докторант кафедри економічної теорії
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана*

СТАНДАРТИЗАЦІЯ РИНКУ ЗЕЛЕНИХ ОБЛІГАЦІЙ

На ринку зелених облігацій часто зустрічаються терміни «принципи», «стандарти», «таксономії». Вчені нерідко підмінюють ці поняття категоріями «політика», «концепція», «рамка», не помічаючи суттєвих відмінностей з поміж них, використовують як синоніми під час роз'яснення ринкових процесів. Це поглиблює суперечності в пізнанні цілісності ринку зелених облігацій, унеможлиблює здійснення послідовних наукових розвідок в царині його стандартизації в Україні, а також інших країнах, що розвиваються.

Принципи – це інструкції на глобальному ринку зелених облігацій. Їх розробила Міжнародна асоціація ринків капіталу (ISMA) щоб окреслити найкращі практики, які застосовують під час емісій облігацій для екологічних цілей. Вони надають добровільні рекомендації, що сприяють прозорості та розкриттю інформації на цьому ринку, підтримці його цілісності.

Принципи ISMA містять чотири основні компоненти: використання надходжень, процес оцінки та відбору проєктів, управління надходженнями та звітність [1]. Сьогодні більшість емісій зелених облігацій у всьому світі узгоджується із добровільними Принципами ISMA. Тому принципи вважають взірцем найкращої ринкової практики.

Стандарти з'явилися вже після Принципів ISMA. Вони стали результатом регіональних та національних зусиль, спрямованих на зміцнення ролі локальних ринків боргового капіталу у фінансуванні сталого розвитку. Прикладами є Стандарт зелених облігацій Європейського Союзу, Стандарт зелених облігацій АСЕАН (Асоціації держав Південно-Східної Азії). І хоч в основу цих стандартів також покладені Принципи ISMA, в них одночасно містяться роз'яснення щодо випуску зелених облігацій на локальному рівні.

Країнам важливо мати національні або регіональні стандарти зелених облігацій оскільки вони зміцнюють довіру до локального ринку як серед місцевих, так і міжнародних інвесторів. Вони відображають місцеві особливості і пов'язують їх з конкретними потребами країн. Дотримання стандартів, як і Принципів, не є обов'язковим для емітентів у регіоні, де вони діють, але без їх прийняття неможливе маркування облігацій відповідним стандартом.

Стандарти часто супроводжуються таксономіями, які роз'яснюють, в які види діяльності можуть спрямовуватись надходження від випуску зелених облігацій. Таксономії представляють собою систему класифікації, яка ідентифікує види діяльності або активи, що забезпечують досягнення ключових сталих цілей на основі умов прийнятності [2]. Тому часто ці таксономії називають «зеленими» або «сталими».

На розвинутих і стійких фінансових ринках, таких як ЄС, стандарт і таксономія зелених облігацій є взаємопов'язаними, узгоджуються з найкращими світовими практиками і відповідають місцевим умовам. Тому сьогодні низка країн, що розвиваються, при розробці національних таксономій використовують таксономію ЄС як модель. Будучи спільною мовою між інвесторами та іншими суб'єктами, таксономія ЄС допомагає визначити сталу діяльність і проекти, переорієнтувати інвестиції та зменшити ризики грінвошінгу.

Зелені таксономії зміцнюють довіру до стандарту зелених облігацій, роблять його більш конкретними, хоч стандарти можуть існувати і без таксономій. Утім, те, що вважається «зеленим» або «сталим» для країн, що розвиваються може відрізнятись в контексті розвинених країн. Країни мають різні шляхи розвитку, і для того, щоб вони були сталими, їм потрібне регулювання, яке буде адаптоване до конкретних особливостей країн. Таким чином, адаптовані до місцевих умов таксономії більш наглядно демонструватимуть, які види діяльності відповідають сталому фінансуванню, зокрема, через практичні емісії зелених облігацій.

З іншого боку, є загроза в створенні занадто суворих національних стандартів і таксономій. Переобтяження емітентів зелених облігацій суворим

регулюванням може стати перешкодою для випуску облігацій, особливо в країнах, що розвиваються. Тож узгоджене з регіональними та міжнародними практиками регулювання може спростити доступу до фінансування цих країн.

Відтак, принципи, стандарти і таксономії є важливими компонентами для створення прозорих і надійних, гармонізованих і підзвітних ринків зелених облігацій. Вони є індикаторами цілісності ринку. Хоча є ще поняття «політика», «концепція» і «рамка», що по суті є синонімічними поняттями. Це рамковий (концептуальний) документ, який розробляє емітент зелених облігацій. Він «визначає критерії гарантування внеску облігацій в зелені проекти» [2]. Як правило, ці критерії узгоджуються з чотирма компонентами Принципів ICMA, які повинні також бути викладені в національному стандарті. Так, політика (концепція або рамка) емітента зелених облігацій буде відповідати стандарту, який узгоджується з принципами ICMA, а відібрані проекти таксономії. Вкрай важливо, щоб політика емітента була так само легко доступною для соціально відповідальних інвесторів.

Таким чином рівень стандартизації ринку значною мірою впливатиме на привабливість зелених облігацій серед інвесторів. І щоб підвищити рівень стандартизації необхідно розробити національний стандарт і національну таксономію, забезпечити їх узгодженість між собою, а також з міжнародними принципами та критеріями, гармонізувати з локальними особливостями країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. [The Green Bond Principles \(GBP\) 2021 \(with June 2022 Appendix 1\)](https://www.icmagroup.org/sustainable-finance/the-principles-guidelines-and-handbooks/green-bond-principles-gbp/). URL: <https://www.icmagroup.org/sustainable-finance/the-principles-guidelines-and-handbooks/green-bond-principles-gbp/>
2. Green Bond Transparency Platform (2023). URL: <https://www.greenbondtransparency.com/support/faq/>

Хрідочкін Андрій Вікторович
доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри економіки та права,
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Українського державного університету науки і технологій

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО СУСПІЛЬСТВА

В Україні продовжується процес формування державної системи правової охорони інтелектуальної власності. Дана система сьогодні охоплює інституційні (законодавчі і організаційні), економічні, політичні, гуманітарні (освітні, культурні і морально-психологічні) чинники та механізми, що перебувають у тісній взаємодії між собою. Слід погодитися з тезою про те, що процес її формування все ще залишається далеким від свого завершення [1, с. 90]. Проте, можна констатувати, що основи законодавчого забезпечення функціонування системи вже закладені, і саме це створює простір для поступового розвитку інших її важливих компонентів.

Завдання публічного управління сферою інтелектуальної власності повинна виконувати багатофункціональна і багаторівнева система суб'єктів такої діяльності, яка об'єднує як підсистему суб'єктів, які керують нею, організовують її та створюють систему управління нею, так і підсистему суб'єктів, щодо яких завдання охорони права інтелектуальної власності віднесені до їх основних задач і функцій. Саме тому система суб'єктів публічного управління сферою інтелектуальної власності може розглядатися як у широкому, так і у вузькому розумінні. Так, широке розуміння системи суб'єктів публічного адміністрування цією сферою дозволяє віднести до її елементів органи державної влади, органи місцевого самоврядування, судові та правоохоронні органи, більшість галузевих органів управління, підприємств, установ і організацій, що функціонують у

різних сферах суспільного життя, громадські об'єднання та окремих громадян [2, с. 193]. Зрозуміло, що для переважної більшості вказаних суб'єктів охорона права інтелектуальної власності є, хоча і дуже важливою, але лише однією із складових частин масштабного процесу вирішення ними набагато загальніших завдань.

Це стосується, насамперед, тієї частини суб'єктів публічного управління сферою інтелектуальної власності, які визначають головні її напрями, завдання, форми і методи. Мова йде про вищі органи державної влади (Верховну Раду України, Президента України та Кабінет Міністрів України). Зокрема, всебічне законодавче забезпечення діяльності щодо публічного управління сферою інтелектуальної власності, покладено на Верховну Раду України і вітчизняний парламент має активізувати діяльність з охорони права інтелектуальної власності шляхом удосконалення її нормативного забезпечення та ефективного використання власних контрольних функцій у даній сфері. Президент України, як глава держави має активніше використовувати власні представницькі, організаційні та координаційні повноваження у справах публічного управління в сфері інтелектуальної власності. Перспективи ж діяльності Кабінету Міністрів України щодо публічного управління сферою інтелектуальної власності пов'язані насамперед з оперативним управлінням, яке здійснюється ним не лише у правовій, а й в організаційній формі.

Таким чином, суб'єкти, наділені загальною компетенцією щодо публічного управління сферою інтелектуальної власності повинні активізувати застосування всього арсеналу можливих заходів такої діяльності: економічних (оптимізацію оподаткування виробництва і реалізації продукції, виробленої з використанням об'єктів інтелектуальної власності), правових (своєчасну розробку і прийняття відповідних нормативно-правових актів), організаційних (впорядкування роботи органів усіх гілок державної влади стосовно забезпечення контролю і нагляду за сферою інтелектуальної власності),

ідеологічних та інформаційних (спрямованих на подолання антигромадських настанов певних груп і навіть окремих осіб).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Юр'єва О. І. Сучасні проблеми механізму державного управління інтелектуальною власністю в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2018. Вип. 3. С. 90-94.
2. Слободянюк Д. С. Деякі аспекти вдосконалення правового механізму державного управління в сфері інтелектуальної власності в Україні. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2022. № 15. С. 186-209.

Чернік Світлана Дмитрівна,
*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри права
та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка*

ПРАВО ДРУЖИНИ ТА ЧОЛОВІКА НА ПОВАГУ ДО СВОЄЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ

До особистих немайнових прав подружжя належить право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності. Під індивідуальністю особи розуміють неповторну своєрідність людини, яка є невід'ємною частиною її фізичного буття. Індивідуальність жінки та чоловіка вважається запорукою їхніх почуттів (насамперед, любові) та стає базисом для створення сім'ї [1]. Чоловік та жінка характеризуються притаманними їм індивідуальними особливостями характеру, темпераменту, уподобань та звичок.

Науковиця Л.В. Малюга вважає, що для українського суспільства норма ст. 51 Сімейного кодексу України про рівність права дружини та чоловіка на повагу до власної індивідуальності, уподобань та звичок є досить складною для сприйняття. Реалізація цієї норми в першу чергу пов'язана з вихованням поваги до думки іншого, до особистих вподобань особи, вмінні узгоджувати власні особисті інтереси з інтересами сім'ї, разом з фізичним та духовним розвитком чоловіка й дружини [2].

Л.В. Малюга стверджує, що індивідуальність особи – це сукупність психічних властивостей, досвіду кожної особистості, характерних рис, що відрізняють її від інших індивідів. Право на індивідуальність можна визначити через можливості кожної особи:

- 1) володіти певною індивідуальністю, зокрема вважатися носієм вказаного особистого немайнового блага;
- 2) використовувати власну індивідуальність, зокрема обирати будь-яку з можливих форм та способів прояву власної індивідуальності, якщо це не заборонено законом й не суперечить моральним засадам суспільства;

3) створювати та зміцнювати власну індивідуальність, зокрема можливість самостійно визначати зміст та обсяг індивідуальності [2, с.41].

На переконання Р.О. Стефанчука, вказане право має декларативний характер та є просто калькою з загальноконституційних або особистих немайнових цивільних прав, при цьому не встановлюючи будь-якої галузевої особливості, яка могла надати їм якесь би сімейно-правове нашарування [3, с. 109].

Водночас слід врахувати, що на поведінку людини впливають не лише соціальні фактори (ситуація, середовище), а й біологічні фактори та психологічні особливості особистості. Індивідуальні якості формуються протягом життя, проте окремі риси зникають, інші – з'являються чи змінюються. У зв'язку з цим можемо стверджувати, що індивідуальність є динамічною та рухливою, але ми розуміємо, що змінити суттєво її неможливо [4, с. 10]. У сімейних відносинах кожен із подружжя може виявляти прагнення до зміни власних індивідуальних рис шляхом вчинення дій, які можуть не отримати підтримки іншого з подружжя, наприклад, змінити зовнішність. При цьому інший із подружжя не повинен чинити перешкод у реалізації індивідуальності партнера.

Індивідуальність людини може також змінитися під впливом певних протиправних чи нещасних випадків, зокрема, один з подружжя може стати особою з інвалідністю, що вимагає повагу іншого з подружжя. Персональна своєрідність проявляється в сім'ї, у відносинах з іншим з подружжя, дітьми, батьками, іншими членами сім'ї. У щасливих сім'ях зазвичай не виникає питання щодо поваги до індивідуальності одного із подружжя з боку іншого, оскільки це є природним й повсякденного нагадування не потребує. Відмітимо, що причиною розірвання шлюбу стає власне порушення одним з подружжя згаданого права, різні погляди та характери на життя подружжя, які не знаходять взаєморозуміння між собою та у зв'язку з цим у них відбуваються сімейні конфлікти. Вказані обставини зазвичай покладаються в основу судових рішень [5].

Таким чином, чинне законодавство України закріплює право чоловіка та дружини на повагу до своєї індивідуальності, що охоплює сукупність особистих характеристик, таких як характер, темперамент, уподобання та звички, як невід'ємне особисте немайнове право подружжя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сімейне право України: підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. ; за заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. 2-е вид., перероб. і допов.К. : Юрінком Інтер, 2009. 288 с
2. Малюга Л.В. Особисті немайнові права фізичних осіб в цивільному праві: теоретичні основи та проблеми правового забезпечення. Автореф. дис.. ... канд. юр. наук. Київ, 2004. 20 с.
3. Стефанчук Р. Система особистих немайнових прав фізичних у сфері сімейних відносин: до системи вдосконалення. *Університетські наукові записки*. 2006. № 2(18). С. 107-110.
4. Бермічева О. В. Індивідуальність людини і право на індивідуальність особистості. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. № 3(22). С. 11–20.
5. Погрібний С.О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. 412 с.

Шмельов Ігор Миколайович
здобувач вищої освіти групи ПР-23-2
Навчально-наукового юридичного інституту
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: **Гіоргадзе Ілія Гійович**
асистент кафедри права
Навчально-наукового юридичного інституту
Державного університету економіки і технологій

ХРОНОЛОГІЧНІ ПЕРІОДИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ

Мовне питання в Україні має глибоке історико-соціальне коріння, починаючи від лінгвоциду часів Російської Імперії та завершуючи дискусіями навколо 30-ї статті ЗУ «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Зрештою, саме мовне питання стало однією з фіктивних причин для утворення сепаратистських утворень «ДНР» та «ЛНР», створення яких супроводжувалося анексією Автономної Республіки Крим під російською центральною егідою «захисту російськомовного населення та російської культури». Позаяк після подій Революції Гідності перед українським суспільством та державним апаратом постала проблема невідповідності національного законодавства вимогам Копенгагенських критеріїв, необхідних для подальшого вступу України до Європейського Союзу, мовне питання, тісно пов'язане з проблематикою національних меншин та загальною стабільністю всередині країни, набуло особливої актуальності.

Вперше історія незалежної України зазнає мовного резонансу після ухвалення 3 липня 2013 року Закону «Про засади державної мовної політики», який допускав можливість надання офіційного статусу «регіональній мові» в адміністративно-територіальних одиницях, де її частка перевищувала 10%. Вслід за «регіональною мовою» Закон залучав до українського термінологічно-

поняттєвого апарату низку квазітермінів: мовна група, регіональна мовна група, мови національних меншин, регіональна мова, мовна меншина тощо [1], в той час коли десята стаття Конституції України оперує такими основними лінгвістичними термінами як: державна мова, мови національних меншин, мови міжнародного спілкування; у статті 53: рідна мова [2]. Очевидно, що надмірна кількість словосполук із розглядаємого Закону мала за єдине завдання надати виключної преференції російській мові, що накладалось на проросійську концепцію федералізації України. Зрештою, термін «російська» в проєкті цього Закону було вжито понад сорок разів, а в остаточній редакції – сім разів. Окрім цього російську мову було впроваджено в суспільне життя: в економічну та міжнародну діяльність, рекламу та маркування товарів, діловодство, сферу зв'язку та інформації, в науку, освіту, культуру та інформатику та судочинство [1]. Зрештою, апогеем заперечення десятої статті Конституції України про державний статус української мови є третій пункт шостої статті «обов'язковість застосування державної мови чи сприяння її використанню у тій чи іншій сфері суспільного життя не повинні тлумачитися як заперечення або применшення права на користування регіональними мовами та іншими регіональними мовами або мовами меншин у відповідній сфері та на території поширення», що є повністю зворотнім трактуванням положення з преамбули Європейської хартії регіональних або міноритарних мов, відповідно до положень якої був розроблений Закон: «охорона і розвиток регіональних мов або мов меншин не повинні зашкоджувати офіційним мовам і необхідності вивчати їх» [3].

Зрештою, 28 лютого 2018 року Конституційний Суд України визнав Закон 2013 року неконституційним у зв'язку з порушенням процедури його ухвалення [4]. Це створило правову прогалину, що вимагала прийняття нового закону про мову, який відповідав би як внутрішніми політико-соціальним потребам, так і міжнародними зобов'язаннями України в рамках євроінтеграції. 5 квітня 2019 року ухвалено мовний закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який функціонує понині. Декларативна частина Закону

вперше за всю історію незалежної України наголосила, що мета закону – «створення належних умов для забезпечення і захисту мовних прав і потреб українців», на відміну від попередніх мовних законів, а також Конституції України, де в невіддільній прив'язці з українською мовою йдеться про мови нацменшин. Не менш важливим у цьому законі є апелювання до історичного минулого як «багатовіковою асиміляційною політикою колонізаторів та окупантів», що призвели до «деформацій національного мовно-культурного і мовно-інформаційного простору». Вперше закон передбачає утворення окремого органу – «Національних стандартів з державної мови», запроваджує посаду Уповноваженого із захисту державної мови та передбачає штрафні санкції за порушення відповідних статей [5].

Значну суперечливість між декларативною та загальною частиною чинить впровадження в освітню, наукову, комп'ютерну, культурну та військову сфери України англійської мови як компонентну або обов'язкову. До прикладу, першим пунктом 22 статті ЗУ «Про забезпечення функціонування української мови як державної» встановлено, що мова науки – державна, проте чотири наступні пункти допускають мови ЄС та англійську: «Наукові видання публікуються державною мовою, англійською мовою та/або іншими офіційними мовами Європейського Союзу». Дисертації, автореферати та відгуки опонентів приписано публікувати також державною або англійською мовою, а, на бажання здобувача, захищати англійською мовою. Амбівалентний характер має і 23 стаття розглядаємого закону – «Державна мова у сфері культури». Попри перший пункт, де «Держава забезпечує застосування державної мови у сфері культури», у другому пункті цей припис спростовано «творчим задумом організатора заходу», який легко і законно без будь-якої мотивації заводить у культурну сферу держави чужу мову, найчастіше російську: «Мовою проведення культурно-мистецьких, розважальних та видовищних заходів є державна мова. Застосування інших мов під час таких заходів дозволяється, якщо це виправдано художнім, творчим задумом організатора заходу, а також у випадках, визначених

законом щодо порядку реалізації прав корінних народів, національних меншин України».

Окрім цього варто звернути увагу на розгляд справи щодо конституційності Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» в Конституційному Суду України. Згідно конституційного подання, було порушено проблему неконституційності низки статей з наведеного закону, оскільки такі надавали преференцію лише кримськотатарській мові, ігноруючи потреби російськомовного населення, незважаючи на те, що Конституцією України гарантується вільний розвиток, використання і захист російської та інших мов національних меншин України.

Зрештою, Конституційним судом було встановлено, що «російськомовні громадяни» України не становлять одноцільної соціальної одиниці, себто такої, що має право на юридичний захист як етнічна або мовна одиниця (група), а є політичним конструктом, а не юридичною категорією, на яку може поширюватися режим юридичного захисту, гарантований відповідними приписами Конституції України та інструментів міжнародного права [6].

Отже, правове регулювання мовної політики України з 2010 по 2025 рік пройшло кілька ключових етапів – від Закону 2013 року, який фактично розмивав статус української мови, до Закону 2019 року, що утвердив українську як єдину державну. Мовна політика продовжує розвиватися, зокрема в контексті євроінтеграції, що потребує балансування між захистом державної мови та забезпеченням прав національних меншин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про засади державної мовної політики: Закон України від 3 липня 2012 року № 5029-VI. Відомості Верховної Ради України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17/ed20120703#Text> (дата звернення: 18.03.2025).

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (редакція від 04.02.2011). Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/ed20110204#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

3. Європейська хартія регіональних або міноритарних мов: міжнародний документ від 5 листопада 1992 року. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text (дата звернення: 19.03.2025).

4. Рішення Конституційного Суду України № 2-р/2018 від 28 лютого 2018 року у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про засади державної мовної політики". Офіційний вісник України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-18#Text> (дата звернення: 18.03.2025).

5. Закон України "Про забезпечення функціонування української мови як державної": Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 18.03.2025).

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про забезпечення функціонування української мови як державної" від 14 липня 2021 року № 1-р/2021 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text> (дата звернення: 25.03.2025).

СЕКЦІЯ 3: ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Борисенко Микита Дмитрович,
*курсант 2 відділення 132 навчальної групи
Київського інституту Національної гвардії
України*

Науковий керівник: **Галай Вікторія Олександрівна,**
*професор кафедри державної безпеки,
доктор юридичних наук, професор*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У 2015 році на Саміті ООН світові лідери ухвалили Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року, що включає 17 Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), які спрямовані на подолання глобальних викликів, таких як бідність, нерівність, зміни клімату, збереження природних ресурсів і забезпечення миру та справедливості. Вони є комплексною програмою дій, яка охоплює ключові виміри сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний [1].

Одним із ключових інструментів, що сприяють реалізації ЦСР, стала цифровізація – масштабне впровадження цифрових технологій у різні сфери суспільного життя. В умовах війни України з російською федерацією цифрові технології стали невід’ємним інструментом забезпечення стійкості та відновлення країни.

Особливо важливу роль цифровізація відіграє в країнах, які перебувають у стані кризи або відбудовують свою економіку після конфліктів. Україна, що протистоїть повномасштабній військовій агресії російської федерації, активно впроваджує цифрові технології для зміцнення своєї економіки, підтримки соціальної сфери та модернізації державного управління. У цьому контексті цифрова трансформація стає не просто інструментом досягнення ЦСР, а

необхідною умовою виживання та розвитку держави в сучасних умовах. Використання цифрових технологій і впровадження інноваційних рішень сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів і оптимізації виробничих процесів [2, с. 15].

Впровадження цифрових технологій значно підвищило продуктивність та ефективність у різних секторах економіки України. Зокрема, у 2023 році уряд України ініціював проєкт «Армія дронів», який сприяв масштабному виробництву безпілотних літальних апаратів. Цей проєкт дозволив збільшити виробництво дронів у 120 разів, досягнувши мільйона одиниць на рік, що суттєво посилило обороноздатність країни та створило нові робочі місця в технологічному секторі.

Крім того, розвиток цифрової економіки сприяв зростанню малого та середнього бізнесу. У 2024 році було запущено платформу «Brave1», яка стала інкубатором для високотехнологічних військових проєктів, залучаючи інвестиції та стимулюючи інновації в оборонному секторі [3].

Цифрові технології забезпечили безперервність освітніх та медичних послуг навіть під час військових дій. У 2023 році платформа «Дія.Цифрова освіта» розширила свій контент, пропонуючи нові онлайн-курси для підвищення кваліфікації громадян, що сприяло їхньому професійному розвитку та адаптації до сучасних вимог ринку праці.

Під час війни мобільний додаток «Дія» став ключовим інструментом для громадян, надаючи доступ до державних послуг, інформації про евакуацію та фінансову підтримку. У 2024 році додаток був оновлений, додавши функціонал для повідомлення про пошкоджене майно та отримання компенсацій, що сприяло швидшому відновленню постраждалих регіонів.

Цифровізація сприяла впровадженню екологічно чистих технологій та оптимізації використання ресурсів. У 2023 році українські компанії почали масове виробництво волоконно-оптичних дронів і, наприкінці 2024 року, розробники продемонстрували нові можливості волоконно-оптичних систем

зв'язку, інтегрованих у різні типи дронів, зокрема, агресивне маневрування та скидання FPV-дронів з подальшим виконанням бойових завдань.

Повномасштабна агресія росії проти України створила суттєві виклики для цифрової інфраструктури країни. Незважаючи на це, уряд України розробив амбітний план цифрового відновлення, що охоплює інфраструктуру, надання цифрових державних послуг та підтримку цифрової економіки. Співпраця з міжнародними партнерами, такими як «Amazon Web Services» та «Microsoft», дозволила перенести критичні державні реєстри та бази даних до хмарних середовищ, забезпечуючи їхню безпеку та безперервність надання послуг навіть під час війни.

Цифрові технології мають значний потенціал для відновлення національної економіки та прискорення економічного розвитку, оскільки здатні сприяти переходу від використання матеріальних до інформаційних ресурсів, скороченню витрат виробництва, створенню нових технологічних продуктів та виведенню їх на світовий ринок, підвищенню рівня конкурентоспроможності країни тощо [4, с. 122].

Таким чином, цифровізація є потужним інструментом для досягнення Цілей Сталого Розвитку, особливо в умовах кризи. Для України, яка протистоїть військовій агресії, цифрові технології забезпечують економічну стійкість, соціальну інтеграцію та екологічну відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Організація Об'єднаних Націй. Наша робота над досягненням Цілей сталого розвитку в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs> (дата звернення 26.02.2025).

2.Enhancing Resilience by Boosting Digital Business Transformation in Ukraine: «Підвищення стійкості шляхом прискорення цифрової трансформації бізнесу в Україні», OECD Publishing, Paris, OECD (2024) – 115 с. URL: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/uk/publications/reports/2024/05/enhancing->

[resilience-by-boosting-digital-business-transformation-in-ukraine_c2e06e50/5d9e86a7-uk.pdf](#) (дата звернення 26.02.2025).

3. Міністерство оборони України. «Інновації, що наближають перемогу: МОН, Мінцифра та Brave1 провели спільний захід до Всесвітнього дня науки». URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2023/04/26/v-ukraini-zapustili-klaster-z-rozvitku-oboronnih-tehnologij-brave1> (дата звернення 10.03.2025).

4. Україна в умовах соціальної та цифрової трансформації: шляхи до сталого розвитку та повоєнної відбудови : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 22 листоп. 2024 р.) / упоряд.: В. М. Фурашев, М. В. Дубняк, С. О. Дорогих ; ДНУ «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України». – Київ; Одеса : Фенікс, 2024. – 356 с. URL: <https://ippi.org.ua/ukraina-v-umovakh-sotsialnoi-ta-tsifrovoi-transformatsii-shlyakhi-do-stalogo-rozvitku-ta-povo%D1%94nnoi-v> (дата звернення 10.03.2025).

Вальчук Соломія Дмитрівна
*студентка-клініцистка 3 курсу
юридичної клініки «Громадська юридична приймальня»
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Науковий керівник: **Романюк Віталія Анатоліївна**, доцент кафедри
*європейського та міжнародного права, к.ю.н, доцент, юрисконсульт I
категорії юридичної клініки «Громадська юридична приймальня»
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У ХХІ сторіччі шалений розвиток цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту (далі - ШІ), докорінно змінює звичні галузі суспільного буття, в тому числі юридичну практику. Інтелектуальні системи все більше залучаються для обробки правової інформації, автоматизації юридичних послуг, прогнозування судових рішень та навіть формування проєктів нормативних актів. Разом з новими можливостями, ШІ створює й низку проблем, передусім у царині правового регулювання: виникають питання щодо правового статусу алгоритмів, відповідальності за їх дії, забезпечення захисту особистої інформації, прозорості рішень, ухвалених з використанням ШІ.

Враховуючи вищезазначене, міжнародно-правове регулювання має значні прогалини щодо розвитку штучного інтелекту, особливо в питаннях юридичної суб'єктності, відповідальності та прав інтелектуальної власності на ШІ-технології. Науковці активно обговорюють, хто має нести відповідальність за дії штучного інтелекту – сама система, розробники чи держава, під юрисдикцією якої функціонує ШІ. Здатність штучного інтелекту до самонавчання та автономного функціонування створює новий тип акторів у міжнародних правовідносинах, що потребує розробки відповідних правових механізмів регулювання [1, ст. 61-62].

Загалом для українського законодавця поняття ШІ є доволі новим явищем і як таке нормативно-правове регулювання відсутнє. Тому відповідальність за

використання штучного інтелекту не лише у юридичній практиці, але й в інших сферах суспільного життя на даний момент не передбачена [2, ст. 48]. Проте враховуючи нормативне регулювання використання ШІ в судочинстві, то у нашій державі воно має формальний характер, оскільки, з наукової точки зору, поточний етап розвитку професійної юридичної спільноти характеризується переважно оціночною фазою щодо потенціалу інтеграції штучного інтелекту у юридичну сферу [3].

Зокрема, емпіричним підтвердженням цього є здійснене у період з вересня по грудень 2023 року дослідницькою агенцією Fama на замовлення та у партнерстві з Центром Дністрянського, за фінансової підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» в рамках спільної ініціативи «Європейське Відродження України», науково-дослідне проєктування, спрямоване на вивчення перспектив та обмежень застосування технологій штучного інтелекту в контексті кримінального процесу [3]. Тому в українському правовому полі імплементація технологій штучного інтелекту в процесі здійснення судочинства об'єктивно потребує активних дій та конкретизації зусиль, які спрямовані на визначення оптимальних способів та засобів його застосування.

Варто врахувати те, що застосування ШІ для юридичної практики значно полегшує процес пошуку та структурування потрібної інформації для надання юридичних консультацій чи для складання судових рішень. Проте багато платформ або як ще їх називають мовних моделей, які на даний момент існують (наприклад, чат GPT) видають лише узагальнену інформацію та не запрограмовані для глибинного аналізу специфічної юридичної термінології, розрізнення нюансів законодавчих норм, врахування прецедентного права конкретної юрисдикції, а також не здатні до критичного оцінювання та інтерпретації складних правових ситуацій, які вимагають контекстуального розуміння та застосування юридичної логіки.

Зокрема, встановлено, що мовні моделі часто демонструють неспроможність корегувати помилкові правові позиції користувача у запитах,

що містять суперечливу інформацію. Крім того, відзначається їхня не завжди достатня здатність до передбачення або ідентифікації випадків генерування юридичних галюцинацій – недостовірних або вигаданих правових тверджень [3]. Сукупність цих емпіричних спостережень є застережливим фактором щодо необдуманого та неконтрольованого інтеграції поширених на даний момент мовних моделей у юридичні робочі процеси. Навіть кваліфіковані юристи повинні проявляти обережність стосовно ризику юридичних галюцинацій, причому найбільші ризики пов'язані з категоріями користувачів, які потенційно отримують найбільші переваги від використання мовних моделей, а саме учасниками судових процесів без належної юридичної підтримки або особами, які не мають доступу до традиційних юридичних ресурсів. Додатково, вказаним моделям часто властива недостатня саморефлексія щодо власних помилок, що проявляється у тенденції до підсилення хибних правових припущень та переконань користувача. Наведені висновки викликають обґрунтовані побоювання щодо надійності мовних моделей у юридичному контексті, наголошуючи на необхідності впровадження цих технологій штучного інтелекту в юридичну практику на основі ретельного та контрольованого підходу [3].

На нашу думку, доцільним стали б концептуалізація та розробка спеціалізованої платформи штучного інтелекту для юридичної сфери на національному рівні, яка буде охоплювати все законодавство та юрисдикції держави, для якої дана платформа буде створюватись. Функціонал такої державної ШІ-моделі охоплюватиме надання безоплатної правової допомоги населенню, автоматизований пошук релевантної нормативно-правової бази та судової практики, цільове опрацювання законодавства з метою оптимізації робочих процесів юристів та суддів, а також потенційне визначення даної ШІ-системи як окремого суб'єкта-помічника для адвокатів, суддів, юрисконсультів, нотаріусів та інших правників, що фактично передбачає створення своєрідного віртуального юридичного консультанта. Також вважаємо, що функціонування запропонованої моделі потребуватиме державного контролю, фінансового

забезпечення та визначення юридичної відповідальності на рівні тієї держави, в юрисдикції якої вона буде застосовуватися.

Таким чином, застосування штучного інтелекту має потенціал суттєвого підвищення ефективності та рівня доступності правосуддя. На думку К. Морозової, впровадження електронних систем управління справами, що функціонують на основі ШІ, здатне спростити процес отримання інформації про судові провадження та забезпечити зростання прозорості судових процесів для суспільства. Показовим прикладом успішного застосування ШІ є український проєкт AxDraft, який використовував технології штучного інтелекту для оптимізації розуміння договірної документації та інтерпретації її положень [4].

Також за словами К. Морозової «алгоритми ШІ можуть бути упередженими, що може призвести до несправедливих рішень. Наприклад, алгоритм, який використовується для прогнозування ймовірності рецидиву злочинців, може бути упередженим проти певних груп людей, якщо дані навчання ґрунтуються на невідповідних стереотипах. ШІ має обмежену здатність враховувати контекст індивідуальних справ або особливостей конкретних ситуацій, що може призвести до неповного або неточного аналізу правової проблеми» [4].

Отже, аналіз досліджень та виокремлення викликів для правового регулювання використання ШІ у юридичній практиці показує обмеженість нинішніх мовних моделей у здатності до глибинного юридичного аналізу. Це підкреслює необхідність створення спеціалізованих, зорієнтованих на потреби країни ШІ-систем під контролем держави. Такий підхід має на меті підвищення правової обізнаності населення, покращення роботи юридичних установ та забезпечення справедливості у суспільстві в епоху цифрових технологій. Тому основним завданням сучасної не лише наукової, а й передусім законодавчої спільноти є розробка зважених правових механізмів, які одночасно сприятимуть інноваційному розвитку та гарантуватимуть належний рівень захисту прав і свобод людини у взаємодії з технологіями штучного інтелекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кошелева К. О. Проблема надання правосуб'єктності штучному інтелекту. *Юридичний бюлетень*. 2019. Вип. 11. Ч. 1. С. 60–61.
2. Іванюк І. Штучний інтелект у контексті юридичної практики. Філософські виміри техніки : матеріали науково-практ. конф. 2022. С. 47–49. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua> (дата звернення: 07.04.2025).
3. Крат В., Голубовський І. Штучний інтелект і судочинство. *Юридична газета*. 2024. №3(781). URL: <https://yur-gazeta.com> (дата звернення: 07.04.2025).
4. Морозова К. Штучний інтелект в юриспруденції. Виклики, загрози, перспективи. *European Business Association: офіційний сайт*. 2024. URL: <https://eba.com.ua> (дата звернення: 08.04.2025).

Веретюк Іван Олегович

здобувач групи 1511

Факультет морського права

Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Цифровізація державних послуг є важливим інструментом забезпечення сталого розвитку України, особливо в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів. Цей процес спрямований на підвищення ефективності державного управління, забезпечення прозорості та доступності адміністративних процедур для громадян. Згідно з Цілями сталого розвитку ООН, зокрема Ціллю № 9 ("Індустріалізація, інновації та інфраструктура"), цифрові технології сприяють модернізації інфраструктури та інноваційному розвитку суспільства [1]. Метою цих тез є аналіз правових засад цифровізації державних послуг в Україні та їхнього внеску у досягнення сталого розвитку в економічній, соціальній та екологічній сферах.

Правова база цифровізації в Україні сформована такими ключовими документами, як Закон України "Про електронні довірчі послуги" від 5 жовтня 2017 року, який регулює використання електронних підписів і довірчих послуг [2]. Цей закон став основою для впровадження порталу "Дія", розробленого Міністерством цифрової трансформації України. У 2023 році через "Дію" було надано понад 10 мільйонів послуг, що скоротило бюрократичні процеси та підвищило ефективність взаємодії держави з громадянами [3]. Такий підхід сприяє економічній складовій сталого розвитку, адже зменшення витрат часу та ресурсів громадян і бізнесу підтримує економічне зростання.

Екологічний ефект цифровізації полягає у скороченні використання паперу та транспортних ресурсів. Перехід до електронного документообігу відповідає Цілі сталого розвитку № 12 ("Відповідальне споживання та виробництво"), оскільки сприяє раціональному використанню природних

ресурсів [1]. Наприклад, запровадження електронних послуг через "Дію" зменшує потребу в фізичних відвідуваннях державних установ, що знижує викиди вуглекислого газу від транспорту. Однак для максимізації екологічного ефекту необхідно додатково врегулювати питання утилізації електронного обладнання, що поки недостатньо відображено в чинному законодавстві.

Соціальний аспект цифровізації пов'язаний із підвищенням доступності державних послуг. Платформа "Дія" дозволяє громадянам отримувати документи онлайн, що особливо важливо для людей у віддалених регіонах або з обмеженими можливостями. Проте нерівний доступ до інтернету та недостатня цифрова грамотність залишаються викликами. Законодавство має передбачити механізми усунення цих бар'єрів, щоб забезпечити інклюзивність, яка є основою сталого розвитку в соціальній сфері.

Кібербезпека є невід'ємною частиною правового забезпечення цифрових послуг. Закон України "Про основи національної безпеки України" від 21 червня 2018 року визначає кіберзахист як один із пріоритетів державної політики, особливо в умовах війни [4]. Зростання кількості кібератак вимагає вдосконалення нормативної бази для захисту даних громадян і підтримки довіри до цифрових сервісів. Без належного правового регулювання цього аспекту ефективність цифровізації може бути підірвана.

Таким чином, правові засади цифровізації державних послуг в Україні створюють передумови для сталого розвитку, впливаючи на економіку, екологію та соціальну інклюзивність. Успіх цього процесу залежить від комплексного підходу до законодавчого регулювання, зокрема в питаннях кібербезпеки та доступності технологій. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз впливу цифровізації на відновлення країни після війни з урахуванням міжнародного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Цілі сталого розвитку ООН: офіційний документ. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>.
- 2.Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 45. – Ст. 400. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>.
- 3.Звіт Міністерства цифрової трансформації України про діяльність порталу "Дія" за 2024 рік. – Київ, 2024. – 32 с. URL: <https://2023.thedigital.gov.ua/>.
- 4.Про основи національної безпеки України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 31. – Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

Воронова Ярослава Андріївна,
студентка групи ПУА-21
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Дутчак Руслан Романович
к.е.н., в.о. директора
навчально-наукового юридичного інституту
Державного університету економіки і технологій

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПЕРСОНАЛІЗОВАНОМУ НАВЧАННІ ТА ОЦІНЮВАННІ ЗНАНЬ

Штучний інтелект більше не є модним словом; воно стало невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Від віртуальних помічників, таких як Siri та Alexa, до безпілотних автомобілів, штучний інтелект змінив спосіб нашого життя та роботи. Але як щодо освіти? Чи може штучний інтелект покращити спосіб навчання та викладання?

ШІ — це широке поняття, яке охоплює технології, які відтворюють людське мислення, навички розуміння складної інформації, самостійне формулювання висновків та ведення осмисленого, зв'язного діалогу.

В контексті четвертої промислової революції, освітні системи повинні адаптуватися до нових освітніх умов. Я вважаю, що ШІ за належного використання може стати одним із рушійних інструментів у вирішенні проблем сучасної освіти, як неефективне викладання, недостатня індивідуалізація під час навчання та обмежений доступ до якісного освітнього контенту.

Штучний інтелект допомагає зробити навчальний процес ефективнішим і захоплюючим. Безліч інструментів на основі ШІ доступні онлайн, що дозволяє використовувати їх на персональних комп'ютерах, смартфонах та планшетах [3, с.1]. Завдяки здатності збирати й аналізувати дані ШІ інформує педагогів про залученість здобувачів освіти, прогрес у навчанні.

На мою думку одна з переваг ШІ в освіті є персоналізоване навчання. Інструменти на основі штучного інтелекту аналізують дані про успішність учнів, виявляють прогалини в знаннях, надають цільові рекомендації, щоб допомогти учням покращити розуміння предмету. За допомогою штучного інтелекту вчителі можуть створювати індивідуальні плани навчання для кожного учня, враховуючи їхні унікальні стилі навчання та здібності.

Важливим аспектом є його роль у персоналізованому оцінюванні професійної діяльності педагогічних працівників. Інтелектуальні системи можуть аналізувати величезні обсяги даних, зменшуючи навантаження та забезпечують прозорість та об'єктивність рішень щодо оцінки та розвитку викладачів [2, с.461].

Широкого поширення технологія ШІ, яка спроможна до самонавчання (наприклад, ШІ навчився математичним обчисленням за рахунок вивчення книг) набула в освіті. Найбільш поширеними напрямками застосування ШІ є наступні:

1. Освітні ігри на базі ШІ. Для вивчення іноземної мови, створення віртуальних реальностей, які дозволяють здобувачам освіти досліджувати історичні місця або проводити віртуальні експерименти.

2. Автоматизовані системи оцінювання та зворотного зв'язку, що стає основою для диференційованого та індивідуалізованого навчання. Визначення рівня підготовки учня, підбір відповідних завдань, саме це може підвищити ефективність навчання та автоматизувати перевірку робіт, забезпечити зворотній зв'язок та планування.

3. Адаптивні навчальні платформи. Лідери освітніх технологій, такі як Carnegie Learning і Knewton, пропонують адаптивні платформи, які персоналізують навчальні заходи та контент у реальному часі [1, с.21].

4. Чат-боти для підтримки учнівства, що стали невід'ємною складовою сучасного навчання. За допомогою чат-ботів здійснюється підтримка студентів 24/7, проводяться консультації, даються відповіді на запитання, надається доступ до ресурсів.

5. Автоматизація завдань: ШІ може автоматизувати багато рутинних завдань педагогів, такі як перевірка тестів, генерування завдань та ведення документації.

Крім того, ШІ підтримує формування ключових компетенцій: критичного мислення, цифрової грамотності, креативності, які необхідні для успішного розвитку в умовах технологічного прогресу [1, с.22].

Штучний інтелект сприяє формуванню нової концепції освіти Education 4.0, яка передбачає гнучкий, інклюзивний та персоналізований підхід до навчання, орієнтований на підготовку до викликів майбутнього. Однак, для успішного впровадження таких технологій необхідно активно працювати над удосконаленням нормативно-правового регулювання.

Міністерство освіти і науки України працює над створенням рекомендацій щодо безпечного та етичного використання ШІ в закладах освіти. Пріоритетом є забезпечити захист персональних даних учасників освітнього процесу, слідкувати за дотриманням принципів академічної доброчесності та гарантувати рівний доступ усіх учасників до сучасних технологій.

Отже, ШІ – не лише інновація, це інструмент розвитку, який вимагає виваженого, етичного та нормативно-врегульованого впровадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Белінська Я.В. Можливості використання штучного інтелекту у вищій освіті. - Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 липня – 11 серпня 2024 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 328 с.

2.Радкевич О. Використання штучного інтелекту для персоналізованого оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників.- Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства, - <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743563/1/Radkevych%20%D0%A1%D1%82%D0%>

[BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8%20%D0%B7%20Monografia
2024_IPO.pdf](#)

3.Технології майбутнього: роль штучного інтелекту у персоналізованому навчанні, - УДК 378.16:004.8, - [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-1\(29\)-526-537](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-1(29)-526-537)

Vladyslav Husenko,
*student of the Faculty of Informational Technologies,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

IMPLEMENTING BIG DATA AND IOT IN URBAN PLANNING

Nowadays, cities around the world are undergoing rapid transformations caused by urbanization, population growth and digital technologies development. Thus, a need for new approaches occurs. Innovative solutions include implementing Big Data and Internet of Things (IoT) technologies in urban planning processes. They allow not only to automate infrastructure management, but also to make more informed decisions based on real-time data analysis.

Big Data are extremely large data sets that are too large or complex to be dealt with by traditional means. In the context of urban planning, Big Data comes from a variety of sources, including video cameras, social networks, transportation systems, electronic tickets, GPS navigators etc. Thanks to Big Data, it is possible to model traffic flows, develop new public transport routes, analyse road loads at different times of the day, reduce traffic jams and increase population mobility. The data is also used to monitor the level of air pollution, noise, electricity and water consumption, allowing more environmentally friendly and comfortable living conditions to be created. [1][2]

Internet of Things is a network concept, in which physical objects are equipped with sensors, software and internet connection in order to communicate with each other as well as the central system. In smart cities, IoT is used to control street lighting, manage traffic, collect garbage, monitor utility networks, monitor security etc. For instance, “smart” traffic lights can adapt to the traffic flow, when parking sensors are able to notify drivers of available spaces. Smart home systems reduce electricity and heating costs, while providing greater security thanks to video surveillance and emergency detection systems. [2]

In such a way, the combination of Big Data and IoT is a powerful tool for city management. Data is transferred to cloud storage and processed by analytical systems, which allows creating an informational city picture. This allows you to respond to

emergencies (for example, a gas leak or flooding) in real time, prevent accidents, manage city resources more effectively. It is also possible to identify patterns in the behavior of residents and build long-term forecasts regarding the needs of housing, schools, medical institutions, etc. [2]

In Ukraine, the implementation of Big Data and IoT is only gaining momentum, but today we can already observe positive examples of digitalization of urban space.

The undisputed leader in this direction is the city of Kyiv, where the “Kyiv Smart City” system (later – “Kyiv Digital” system) is implemented – it integrates electronic services for residents: electronic petitions, doctor's appointments, utility payments, and e-tickets for transport. It also uses IoT elements (e.g., passenger flow sensors in buses or trolleybuses) and Big Data to make decisions at the municipal level. System also includes the “Kyiv Smart Safe City” concept which includes video surveillance, license plate recognition, traffic and pedestrian behavior analytics. The collected data helps law enforcement agencies and city authorities respond quickly to incidents and analyze traffic flows. [3]

However, a number of challenges remain: insufficient funding, outdated infrastructure, limited human resources in the field of data analytics, as well as the lack of a unified regulatory framework for the implementation of IoT in cities. Despite this, Ukraine demonstrates openness to innovation and has significant potential for building “smart” cities based on modern technologies. [4]

Nevertheless, combating these issues will lead to the development of smarter, safer, and more sustainable cities, where technology serves the benefit of its residents.

To sum things up, the introduction of Big Data and IoT into urban planning is the key to creating a “smart city” of the future. This technology allows transforming traditional management into a flexible, community-oriented, data-driven one. As a result, cities become more comfortable, sustainable, efficient and able to quickly adapt to changes. That is why investing in the digital transformation of the urban environment today is the key to sustainable development in the future.

REFERENCES

1. Thakuriah, P., Tilahun, N.Y., Zellner, M. Big Data and Urban Informatics: Innovations and Challenges to Urban Planning and Knowledge Discovery. Seeing Cities Through Big Data. 2017. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-40902-3_2
2. M. Mazhar Rathore, Awais A., Anand P., Seungmin R. Urban planning and building smart cities based on the Internet of Things using Big Data analytics, Computer Networks. 2016. Vol. 101. P. 63-80. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.comnet.2015.12.023>
3. On approval of the "KYIV SMART CITY 2020" Concept. Kyiv City Council decision dated 21.11.2017. №500/3507. URL: https://kyivcity.gov.ua/npa/pro_zatverdzhennya_kontseptsi_kiv_smart_siti_2020_348234/
4. Kolomytseva, O. V., & Shevchuk, I. B. (2018). Big Data technologies in the management of spatial and economic development of the city and region. Scientific Notes of Lviv University of Business and Law. Vol. 19. P. 76-81. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/52>

Гусєв Артем Олександрович
аспірант спеціальності
051 «Економіка»,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова

Науковий керівник: **Побережець Ольга Валеріївна**
д.е.н., проф.

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КОН'ЮНКТУРИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ РІВНІ

Ключові виклики сучасності зумовлюють необхідність пошуку нової парадигми соціально-економічної стабільності як на національному, так і на глобальному рівні. Однією з основних існуючих моделей забезпечення соціально-економічної стабільності з урахуванням різних аспектів вважається концепція сталого розвитку. Дослідження ключових компонентів концепції сталого розвитку, а також шляхи її трансформації з урахуванням останніх тенденцій економічної кон'юнктури, як на загальносвітовому рівні, так і безпосередньо для України, поставлено за мету в даних тезах.

Єдиного чіткого розуміння категорії «сталий розвиток» на сьогоднішній день не існує. Як правило, під поняттям «сталий розвиток» розуміється модель збалансованого вирішення соціально-економічних проблем, що ґрунтується на подоланні протиріччя між необмеженими людськими потребами та обмеженими наявними ресурсами, з метою збереження природно-ресурсного потенціалу [1, с. 42].

Формалізацією концепції стало розвитку стало прийняття в 2015 році Резолюції ООН «Порядок денний сталого розвитку до 2030 року». Цей документ включає 17 цілей сталого розвитку економічного, соціального та екологічного спрямування, які мають бути досягнені до 2030 року. Зокрема, такими цілями є: подолання бідності; гідна праця та економічне зростання; інновації та

інфраструктура; зменшення нерівності; відповідальне споживання та інші [2, с. 14].

Варто відзначити, що ця Резолюція має здебільшого декларативний характер та деякі з поставлених цілей і завдань є утопічними за своєю сутністю. При цьому виконання ключових її положень є складним процесом через нестабільність економічної кон'юнктури (як на рівні національних економік, так і на глобальному рівні), а також через відсутність єдиного розуміння щодо їх імплементації у різних країнах світу. Зокрема, наведена концепція не повною мірою враховує новітні проблеми, процеси та тенденції соціально-економічного та економіко-екологічного характеру, а саме:

1) активне впровадження концепції «Індустрія 4.0», що передбачає радикальні трансформації у ланцюзі створення доданої вартості, повну автоматизацію та роботизацію бізнес-процесів із мінімальним втручанням людини. Індустрія 4.0 та стрімке зростання технологічного безробіття внаслідок її впровадження є додатковим викликом щодо оптимізації концепції забезпечення сталого розвитку, що зумовлює необхідність пошуку та впровадження фундаментально нових моделей підтримки соціально-економічної стабільності [3, с. 202-203];

2) поява окремих деглобалізаційних процесів і тенденцій у світовій економіці протягом останніх років внаслідок глобальних економічних потрясінь (локдауну часів пандемії CoViD-19, взаємні економічні санкції між різними країнами світу, торговельні війни тощо). Такі загальні тенденції регіоналізації спричинили розриви існуючих виробничих і логістичних ланцюгів та всієї моделі економічного розвитку багатьох країн світу, що зумовило економічну рецесію та певного загострення проблеми соціально-економічної стабільності у різних країнах ЄС;

3) висока волатильність зеленої енергетики, що в умовах відмови деяких країн світу від традиційних джерел в рамках реалізації концепції сталого розвитку призводить до високої волатильності цін на енергоресурси, що стає новим викликом щодо забезпечення соціально-економічної стабільності в країні.

В Україні реалізація цілей сталого розвитку, окрім наведених вище проблем, додатково стримується реаліями воєнного часу. Значні руйнування інфраструктури країни, загострення демографічної кризи, стрімке збільшення дефіциту державного бюджету, низька ефективність дій уряду щодо детінізації економіки, а також максимальний рівень залежності економіки країни від зовнішніх джерел фінансування є специфічними локальними проблемами щодо забезпечення соціально-економічної в Україні. При цьому імплементація концепції сталого розвитку з урахуванням конкретних специфічних рис національної економіки України має стати однією з ключових складових програми майбутнього післявоєнного відновлення країни.

Таким чином, сталий розвиток є концепцією розвитку на національному і глобальному рівнях з урахуванням економічних, соціальних та екологічних чинників. Концепцію сталого розвитку формалізовано у вигляді відповідної Резолюції ООН із 17 цілями, проте їх практична реалізація ускладнена виникненням нових проблем у глобальній кон'юктурі. В Україні можливості сталого розвитку на сучасному етапі додатково обмежені режимом воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Куценко В.І., Гаращук О.В., Топчій О.О. Пріоритетні напрями та принципи реалізації державної політики щодо забезпечення сталого розвитку. Економіка природокористування і сталий розвиток. 2020. № 7 (26). С. 40-47. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/166844/8-Kutsenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 06.04.2025).

2. A/RES/70/1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (2015). United Nations. General Assembly. Seventieth session. Agenda items 15 and 116. 35 p. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/70/1> (reference date: 06.04.2025).

3. Гусєв А.О. Трансформація соціального забезпечення населення в умовах сучасної парадигми «Індустрія 4.0». Перспективи регулювання соціально-економічних процесів в Україні: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 06 жовт. 2023 р.). Одеса: Олді +. 2023. 292 с.

Завадська Уляна Олегівна
*студентка-клініцистка 3 курсу,
юридичної клініки «Громадська юридична приймальня»
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Науковий керівник: Романюк Віталія Анатоліївна, доцент кафедри
*європейського та міжнародного права, к.ю.н, доцент, юрисконсульт I
категорії юридичної клініки «Громадська юридична приймальня»
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЕЛЕКТРОННЕ ПРАВОСУДДЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Актуальність дослідження електронного правосуддя зростає в умовах війни, оскільки значна кількість громадян та суб'єктів судових проваджень, зокрема внутрішньо переміщені особи та ті, хто знаходиться за кордоном, стикаються з фізичними перешкодами для участі в судових засіданнях. В таких умовах впровадження електронних інструментів у сферу правосуддя стає не лише необхідністю, а й ефективним способом забезпечення доступу до суду навіть у найскладніших умовах.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 року заклав основи для електронного правосуддя, що стало значущим етапом у прогресі інформаційних технологій в українській судовій гілці влади, зокрема шляхом створення Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС) [1]. Ця система дозволяє автоматизувати судові процеси, запроваджувати електронний обмін документами та застосовувати новітні інструменти для здійснення судових слухань.

В умовах війни, коли особиста присутність у судах ускладнена, адаптація правових механізмів до нових реалій стає ключовим завданням. Одним із напрямів такої адаптації є впровадження прогресивного міжнародного досвіду в електронне правосуддя. Наприклад, у Великій Британії пандемія COVID-19 стимулювала зміни до Закону про суди 2003 року [2], зокрема щодо легалізації

відео- та аудіо-засідань, а в Канаді суди перейшли до віртуального формату через платформи Zoom, MS Teams і WebEx [3].

Україна ще з 2015 року почала розвивати систему «Електронний суд», а з 2017 року — ЄСІТС, яка, за словами судді Верховного Суду України Єгора Краснова, на момент розробки вважалася однією з найкращих у світі. Станом на 20 березня 2024 року повноцінно функціонували лише три модулі системи, які застосовувалися переважно в господарських судах, впроваджується також в адміністративне та цивільне судочинство. Використання електронного кабінету пришвидшує розгляд справ, підтверджує отримання документів та зменшує витрати. Водночас актуальною є проблема, коли адвокати реєструють кабінет без залучення самих учасників процесу, зокрема юридичних осіб, що створює процесуальні прогалини [4].

Реалізація електронного правосуддя стикається з низкою викликів, зокрема безпекою даних, ризиками цифрової ідентифікації та технічними обмеженнями. У контексті воєнних умов ці виклики стають особливо критичними, адже відсутність належного захисту даних може призвести до серйозних наслідків для учасників судових процесів. Окрім того, залишаються актуальними ризики порушення принципу публічності, можливі зловживання з боку суддів та обмеження процесуального законодавства. Зокрема, допити свідків онлайн не дозволені, а ЄСІТС побудована за гібридним принципом, що ускладнює повноцінний перехід на електронні засоби [5]. Багато судів фізично не можуть функціонувати через обстріли або аварійний стан.

Зважаючи на вищезазначене, необхідним є впровадження стійких механізмів цифрової ідентифікації, захищених каналів зв'язку та посилення нормативного врегулювання у сфері кібербезпеки для забезпечення безперебійної роботи електронного правосуддя навіть у надзвичайних умовах [6]. Ефективна імплементація електронного правосуддя вимагає оновлення законодавства, переходу на системи на базі хмарних обчислень, перегляду архітектури судових сервісів із урахуванням сучасних викликів та потреб громадян. Подальший розвиток електронного правосуддя в Україні

передбачає впровадження штучного інтелекту, сучасних засобів електронної ідентифікації (BankID, MobileID, Дія.Підпис) та уніфікацію стандартів відповідно до європейських рекомендацій [7]. Залучення всіх учасників судового процесу до роботи в електронній системі дозволить значно підвищити її ефективність і зменшити ризики технічних чи процесуальних прогалин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII : станом на 26 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 08.04.2025).

2. Courts Act 2003 (Consequential Provisions) Order 2005 (Hansard, 17 March 2005). URL: <https://api.parliament.uk/historic-hansard/lords/2005/mar/17/courts-act-2003-consequential-provisions?utm-source> (date of access: 09.04.2025).

3. Ізарова І. О. Розвиток електронного правосуддя в цивільних справах у Європейських країнах. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 222–227

4. Судочинство під час війни: судді ВС розповіли про виклики та особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. *Судова влада України*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1576075/> (дата звернення: 09.04.2025).

5. Дистанційне правосуддя: невід’ємний елемент успішної судової реформи. *LB.ua. Дорослий погляд на світ*. URL: https://lb.ua/blog/pravo_justice/539923_distantsiyne_pravosuddya.html (дата звернення: 09.04.2025).

6. Council of Europe European Commission for the efficiency of justice (CEPEJ). Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej> (date of access: 08.04.2025).

7. ДІЯЛЬНІСТЬ АПАРАТУ СУДУ ЯК ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЕЛЕКТРОННОГО ПРАВОСУДДЯ. *Naukovyy Visnyk Dnipropetrovs kogo Derzhavnogo Universytety Vnutrishnikh Sprav*. 2023. Т. 1,

№ 122. URL: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-1-8-13> (дата звернення: 09.04.2025).

Золотарьов Олександр Сергійович
здобувач групи ЮП-202
Юридичний інститут
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Цифровізація, як етап, є природнім і закономірним продовженням людської цивілізаційної еволюції. Цифровізація, як явище, стає кроком до формування нового типу взаємин між громадянами та державою. Активне запровадження адміністративних послуг в електронній формі (далі – електронні послуги) є тим самим кроком, який держава активно запроваджує в життя. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» електронна послуга визначається як будь-яка послуга з надання певного матеріального чи нематеріального блага на користь іншої особи, яка надається через інформаційно-комунікаційну систему [1]. Надання адміністративних послуг в електронній формі та доступ до інформації про них через мережу Інтернет забезпечуються засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, який, відповідно до статті 17 Закону України "Про адміністративні послуги", є офіційним джерелом даних про адміністративні послуги в Україні [2]. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні" підкреслює стратегічну важливість цифрової трансформації для підвищення ефективності державного управління. У період воєнного стану в Україні цей процес набуває особливої актуальності, адже традиційні способи надання послуг ускладнені через безпекові загрози, руйнування інфраструктури та масові переміщення населення. Проте впровадження цифрових технологій у таких умовах супроводжується низкою викликів, які потребують аналізу та пошуку рішень [3].

Однією з найгостріших проблем, є загроза у сфері кібербезпеки. Під час війни активізуються кібератаки на державні цифрові платформи, що ставить під ризик конфіденційність даних громадян, та проблеми з наданням послуг в установлені терміни. Прикладом слугує кібератаки на державні реєстри України. Злочинні хакерські атаки на Міністерство юстиції України та Національні інформаційні системи (НАІС) 19 грудня 2024 року . Кібератака завдала шкоди функціонуванню численних систем, які використовують дані реєстрів. Було призупинено надання послуг, пов'язаних із ідентифікацією чи перевіркою даних. Система е-нотаріату припинила роботу. Портал державних послуг «Дія» також зіткнувся з певними перебоями через кібератаку. Спершу на порталі повідомили про тимчасову неможливість доступу до частини сервісів через «оновлення державних реєстрів», а пізніше пояснили, що це пов'язано з їх «відновленням». Роботу реєстрів було відновлено 20 січня 2025 року. У 2025 році, незважаючи на вдосконалення захисних механізмів, небезпека кіберінцидентів зберігається через діяльність ворожих хакерських угруповань, що має особливе значення в контексті актуальних проблем цифровізації адміністративних послуг під час воєнного стану. Це змушує державу спрямовувати значні ресурси на посилення безпеки, що сповільнює розробку нових цифрових рішень, критично важливих для забезпечення функціонування адміністративних процесів у воєнний час. Зростання складності атак, зокрема використання штучного інтелекту зловмисниками для створення більш витончених методів злому, створює додаткові виклики для захисту електронних систем, які надають послуги громадянам в умовах війни.

Другим викликом у контексті проблематики виступають правові та організаційні обмеження (недоліки), які суттєво гальмують прогрес у цій сфері. Воєнний стан, запроваджений в Україні, вносить значні зміни у роботу державних органів, що ускладнює своєчасну адаптацію нормативної бази до потреб стрімкого цифрового розвитку. Через це багато законодавчих норм залишаються застарілими, що змушує зберігати вимоги до особистої присутності заявника чи використання паперових документів для певних послуг. Концепція

розвитку системи електронних послуг в Україні від 16 листопада 2016 року [3], яка раніше розглядалася як основа для цифрової трансформації, вже не є актуальними в сучасних умовах. До того ж, недостатня взаємодія між різними державними установами призводить до дублювання зусиль або затримок у впровадженні уніфікованих цифрових стандартів, що ще більше погіршує ситуацію. Наприклад, оформлення певних довідок для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) досі не повністю переведено в онлайн-формат, попри нагальну потребу в спрощенні таких процесів в умовах війни. Це створює значні незручності для громадян, які змушені витрачати час і ресурси на подолання бюрократичних бар'єрів, замість того, щоб отримувати послуги швидко та зручно через цифрові платформи. Таким чином, невідповідність концепцій розвитку реаліям сьогодення, разом із правовими та організаційними перепонами, суттєво уповільнює перехід до ефективної системи електронних послуг.

Воєнний стан в Україні, який триває з лютого 2022 року, створює як значні бар'єри, так і потужні стимули для цифрової трансформації адміністративних послуг, формуючи унікальний контекст для розвитку держави в умовах кризи. З одного боку, бар'єри проявляються у вигляді руйнування інфраструктури, перебоїв з електропостачанням, відтоку кваліфікованих кадрів та обмеженого доступу до ресурсів, що ускладнює впровадження технологічних рішень, особливо в окупованих чи прифронтових зонах, де фізична взаємодія з державними установами стає неможливою. З іншого боку, війна виступає каталізатором змін, стимулюючи прискорення цифровізації: необхідність забезпечити безперебійне функціонування держави та доступ громадян до послуг, незалежно від їхнього місця перебування, змушує шукати інноваційні підходи. Наприклад, платформа "Дія" стала справжнім проривом, дозволяючи українцям отримувати документи, подавати заявки чи сплачувати штрафи онлайн, навіть якщо вони вимушено покинули країну чи опинилися в зонах без стабільного доступу до традиційних сервісів. Успішне розв'язання цих проблем потребує інтегрованого підходу, який гармонійно поєднує технологічні

інновації, правові реформи та соціальні ініціативи. Технологічний аспект включає розробку нових цифрових сервісів, посилення кібербезпеки (особливо в умовах гібридної війни, коли кібератаки є частиною ворожої стратегії) та впровадження хмарних рішень для збереження даних. Правові реформи необхідні для адаптації законодавства до реалій воєнного часу — наприклад, визнання електронних документів юридично рівнозначними паперовим чи спрощення процедур для дистанційного отримання послуг. Соціальні ініціативи, своєю чергою, мають подолати цифрову нерівність, адже не всі громадяни, особливо в сільській місцевості чи серед літнього населення, мають доступ до інтернету чи достатній рівень цифрової грамотності; тут ключову роль відіграють програми навчання та забезпечення технічної підтримки. Цифровізація в цьому контексті є не просто вимушеним кроком, а логічним продовженням розвитку цивілізації — етапом, коли технології стають основою для адаптації суспільства до нових викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення 08.03.2025)
2. Про адміністративні послуги : Закон України від від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення 07.03.2025)
3. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України перелік від 16.11.2016 № 918-р
4. Російські хакери зламали державні реєстри України: стаття. 20 грудня 2024 року. BBC Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c7ve1298ndgo>

Ivanova Roksolana Yuriivna,

Ph.D. in Law, Associate Professor,

Professor of the Department of International and European Law,

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

THE ROLE OF INTERNATIONAL BUDGETARY ORGANIZATIONS IN DIGITAL TRANSFORMATION AS A DRIVER OF UKRAINE'S SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

In the context of war and European cooperation, Ukraine is undergoing several digital transformations within the Sustainable Development Goals (SDGs) framework. The International Monetary Fund (IMF), World Bank, European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), and the European Union are key stakeholders and sponsors of this change.

They do not only offer funding, but also policy frameworks, institutional development programs as well as technical assistance. These institutions are spearheading the move towards digital public governance, transparent public finance, and efficient public service delivery in Ukraine. Among other initiatives, these organizations have successfully implemented ProZorro (electronic public procurement), eHealth (digitized healthcare system), Diia (state platform providing electronic services), and the ongoing digitalization of taxation and customs. Ukraine's digital development is being supported by funding and technical assistance from international donors, which makes it sustainable and strategically directed.

The fostering of resilience and inclusive economic growth is possible due to the digital transformation's enhancement of transparency, fiscal efficiency, and corruption combating. The adherence of Ukraine to European standards ensures that digital development will strengthen its path towards EU accession. The IMF's and World Bank's support in digitizing public finance management systems enable budget planning and state expenditure monitoring to occur in real time, Direct public service

delivery also becomes more effective. This enhances the realization of SDG 16 and 9 goals simultaneously.

Trust towards public authorities is improved through the digital audit and electronic reporting system that is implemented under the EU reform programs. The public institution accountability is enhanced which helps stimulate private investment, innovation, and sustainable community development.

The digital transformation of Ukraine is not limited to a technological process, but rather, embodies a legal and institutional reform. The adoption of international budgeting organizations ensures that legal standards are synchronized with the provided digital solutions, including, data protection, freedom of information, anti-corruption, and financial openness. This compliance is beneficial during the post-war recovery period and supports long-term growth sustainability.

This paper maintains that foreign spending institutions serve as Ukraine's sustainable development accelerators via the institutionalization of digital technology. They provide more than just aid, and their impact goes on to cover law changes, managerial skillsets, and the confidence of citizens. Hence, digitalization becomes an instrument for the post-conflict reconstruction, democratic sustainability, and integration of Ukraine to Europe and the world's economy.

REFERENCES

- 1.Sustainable Development Goals. United Nations.
URL: <https://sdgs.un.org/goals>.
- 2.World Bank. Country Digital Development Overview: Ukraine.
URL: <https://www.worldbank.org>.
- 3.Європейський банк реконструкції та розвитку. Цифрова трансформація.
URL: <https://www.ebrd.com>.
- 4.Про затвердження Стратегії цифрової трансформації України:
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.02.2021 № 232-р.

Кліменко Юлія Володимирівна

здобувачка групи ПР-21

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Гіоргадзе Ілія Гійович

Асистент кафедри права

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ ТА ЦИФРОВА УЧАСТЬ ГРОМАДЯН У ЖИТТІ ДЕРЖАВИ ЯК СПОСІБ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Електронна демократія (е-демократія) та цифрова участь громадян стали важливими складовими сучасного політичного процесу. Вони сприяють інтеграції громадян у процеси ухвалення рішень, забезпечують відкритість та доступність управлінських структур і надають можливість ефективно вирішувати проблеми на всіх рівнях управління. Оскільки сталий розвиток включає в себе економічні, соціальні та екологічні аспекти, цифрові інструменти можуть сприяти покращенню цих процесів.

В. Д. Бакуменко та М. М. Розумний трактували визначення електронної демократії, як використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для покращення взаємодії громадян з органами влади, що забезпечує більшу відкритість процесу ухвалення рішень, підвищує рівень участі громадян у політичному житті, а також те що дає можливість швидко отримувати та поширювати інформацію [4].

Зі слів І. З. Павлюка, електронна демократія дозволяє:

- Забезпечити доступ до інформації. За допомогою електронних платформ громадяни можуть отримувати актуальну інформацію про проекти, програми сталого розвитку та оцінювати їхню ефективність.

- Підвищити прозорість управління. Використання цифрових інструментів дає можливість більш детально відслідковувати процеси ухвалення рішень, а також контролювати виконання запланованих дій.

- Стимулювати громадську участь. Завдяки доступу до різноманітних електронних каналів комунікації громадяни можуть активно брати участь у обговореннях та надавати свої пропозиції стосовно сталого розвитку [6].

Електронна демократія має кілька важливих переваг для процесів сталого розвитку:

1. Доступність та зручність. Цифрові інструменти дають можливість кожному громадянину брати участь у політичних процесах, навіть якщо він знаходиться в віддалених регіонах.

2. Інклюзивність. Інструменти е-демократії можуть залучати до процесів сталого розвитку різні групи населення, зокрема молодь та менш забезпечені верстви суспільства.

3. Ефективність. Цифрові платформи дозволяють значно пришвидшити процеси ухвалення рішень і забезпечити швидкий зворотний зв'язок між громадянами та органами влади [6].

Однак існують і певні виклики:

- Цифровий розрив. Не всі громадяни мають рівний доступ до сучасних цифрових технологій, що може призвести до соціальної нерівності в участі.

- Безпека та конфіденційність. Захист даних користувачів є важливою проблемою при використанні електронних платформ для участі у демократичних процесах.

- Маніпулювання інформацією. Ризик дезінформації та маніпулювання громадською думкою через цифрові канали є серйозною загрозою для розвитку е-демократії [6].

Для того щоб електронна демократія стала потужним інструментом сталого розвитку, потрібно подолати ряд перешкод, серед яких:

Покращення доступу до інтернет-технологій. Уряди повинні створювати умови для забезпечення доступу до Інтернету в усіх регіонах, включаючи сільські та віддалені території.

Забезпечення кібербезпеки. Необхідно створювати захищені платформи для обміну даними та голосування, щоб гарантувати безпеку та конфіденційність громадян.

Навчання та підвищення цифрової грамотності. Громадяни повинні отримати знання та навички для ефективного використання цифрових інструментів для участі в управлінських процесах.

Цифрова демократія, яка включає використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення участі громадян у політичних процесах та управлінні, поступово набуває популярності в Україні. Застосування цифрових інструментів дозволяє громадянам ефективно впливати на ухвалення рішень, забезпечує прозорість і доступність процесів влади, а також сприяє розвитку демократії в країні.

Щодо цифрової участі громадян, то тут активно взаємодіють громадяни з державними установами через електронні платформи, інтернет-форуми, соціальні мережі та інші цифрові засоби. Це може включати електронні петиції, голосування, обговорення законопроектів та ініціатив, а також моніторинг виконання рішень органів влади.

У багатьох країнах світу активно розвиваються різноманітні інструменти для підтримки цифрової участі громадян у процесах сталого розвитку, і Україна в свою чергу намагається не відставати від інновацій, наша країна також створила інструменти для підтримки громадян у процес сталого розвитку, а саме:

1. Платформи для електронних петицій: Наприклад, в Україні існує платформа для подання електронних петицій до органів влади. Це дозволяє громадянам безпосередньо впливати на процес ухвалення рішень у різних сферах, включаючи екологічні питання.

2. Інтернет-голосування та опитування: У багатьох країнах громадяни мають можливість брати участь у електронних опитуваннях щодо

законопроектів, що стосуються сталого розвитку і наша країна не виключення, наприклад з питання зміни клімату або використання природних ресурсів.

3. Моніторинг сталого розвитку: Цифрові платформи дозволяють громадянам стежити за прогресом у виконанні екологічних та соціальних ініціатив, що сприяє їхній підзвітності [3].

Цифрова демократія також активно реалізується на місцевому рівні та залучає громадян, а саме:

- Місцеві електронні платформи для голосування: На місцевому рівні в Україні активно використовуються цифрові платформи для організації громадських слухань і обговорень. Це дає можливість мешканцям міст і громад безпосередньо впливати на прийняття рішень щодо місцевого розвитку, наприклад, визначення пріоритетів бюджетних витрат, реалізація проектів благоустрою та інше.

- Міські інновації та "розумні міста": Міста України, зокрема Київ, Львів, Одеса, активно працюють над створенням інноваційних "розумних міст", де застосовуються цифрові рішення для управління міською інфраструктурою, охороною здоров'я, транспортом і безпекою. Це дозволяє громадянам безпосередньо взаємодіяти з міськими органами влади через мобільні додатки, сайти та інші цифрові інструменти [5].

Також в 2014 року в Україні активно впроваджуються цифрові технології в усіх сферах життя, зокрема у сфері демократії та управління. Декілька ключових інструментів, що сприяють розвитку цифрової демократії, це:

1. Електронні петиції: Платформа для подання електронних петицій, яка була запущена в Україні у 2015 році, дозволяє громадянам пропонувати ініціативи та звернення до органів влади. Якщо петиція збирає необхідну кількість підписів, вона повинна бути розглянута Верховною Радою або іншими державними органами. Це дає можливість кожному громадянину брати участь у процесах ухвалення рішень на національному рівні [1].

2. Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 року № 1137 було затверджено Положення про Єдиний державний вебпортал

електронних послуг та Реєстр адміністративних послуг. Цей портал, відомий як "Дія", призначений для реалізації права кожного на доступ до електронних послуг та інформації про адміністративні та інші публічні послуги, а також для звернень до органів виконавчої влади та отримання інформації з національних електронних інформаційних ресурсів [2].

3. Платформа "Прозорро": Це система електронних державних закупівель, яка дозволяє забезпечити прозорість у сфері державних витрат, боротьбу з корупцією та підвищення ефективності використання бюджетних коштів. За допомогою цієї платформи громадяни можуть слідкувати за процесом закупівель і брати участь у моніторингу витрат.

Отже, електронна демократія та цифрова участь громадян є важливими аспектами сталого розвитку, оскільки вони дозволяють забезпечити більшу відкритість та прозорість у процесах ухвалення рішень. Завдяки цифровим інструментам громадяни мають можливість активно впливати на розвиток своєї країни, покращувати управлінські процеси та сприяти сталому розвитку в екологічній, соціальній та економічній сферах. Однак для того, щоб ці процеси стали ефективними, необхідно подолати існуючі виклики, такі як цифровий розрив, забезпечення кібербезпеки та розвиток цифрової грамотності серед населення. Цифрова демократія в Україні активно розвивається, і вже сьогодні громадяни мають можливість брати участь у політичних процесах, використовуючи електронні інструменти. Це створює нові можливості для підвищення прозорості управління, активізації громадянської участі та забезпечення сталого розвитку країни. Проте для досягнення максимального ефекту потрібно подолати ряд викликів, зокрема забезпечити рівний доступ до цифрових технологій, покращити безпеку та створити відповідну законодавчу базу для розвитку цифрової демократії в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. ст.256.
2. Постанова Кабінету Міністрів України "Про Єдиний державний вебпортал електронних послуг та Реєстр адміністративних послуг" від 4 грудня 2019 р. № 1137 // Офіційний вісник України. – 2019. – № 96. – С. 45.
3. European Commission. Digital participation of citizens: analytical reports [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/report2_analytic_report.pdf.
4. Бакуменко В. Д., Розумний М. М. Електронна демократія в сучасному суспільстві // Науковий вісник Академії державного управління. – 2019. – № 3. – С. 12–20.
5. United Nations. Reports on digital democracy and sustainable development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.un.org/global-digital-compact/sites/default/files/2024-09/Global%20Digital%20Compact%20-%20English_0.pdf.
6. Павлюк І. З. Цифрова демократія: виклики та перспективи // Український журнал електронного урядування. – 2020. – № 2(5). – С. 34–42.

Коваленко Софія,
*здобувачка вищої освіти групи ПУА-21,
Державний університет економіки і технологій
кафедра публічного управління та адміністрування
e-mail: sofiia.kovalenko11@gmail.com*

Науковий керівник: Пурій Ганна Володимирівна
*завідувачка кафедри публічного управління та адміністрування
Державного університету економіки і технологій,
кандидат економічних наук, доцент*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В Україні питання ефективної цифровізації, як інструмент досягнення сталого розвитку місцевого самоврядування у контексті публічного управління та забезпечення сталого розвитку регіонів тривалий час є актуальним. Враховуючі сьогоденні виклики в Україні, які включають в себе наслідки COVID-19, достатня бюрократичність на місцях, непрозорість процесів, обмежений доступ до інформації, окупація територій України, знищення адміністративних будівель з архівами та інших супутніх наслідків ми розуміємо, що цифровізація не тільки відіграє ключову роль, а і прямо впливає на якість досягнення цілей сталого розвитку.

Серед актуальних на сьогодні досліджень цього питання доцільно виокремити дослідження таких авторів, як: Є. Бородін, Ж. З. Денисюк, Г. Демошенко, О.В. Карпенко, С. Квітка, В.С. Куйбіда, І.В. Лопушинський, В.Ю. Мар'єнко, О. Матвеєва, О. Мазур, А. Мунько, В.В. Наместник, Н. Піскоха, О. Титаренко та інші.

Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених цій актуальній темі, питання впливу цифровізації на процеси публічного управління залишаються недостатньо вивченими. Впровадження цифрових технологій у систему публічного адміністрування може сприяти оптимізації кадрового складу, підвищенню ефективності управлінських процесів шляхом мінімізації

суб'єктивного чинника та технічних помилок у прийнятті стандартних рішень. Крім того, цифровізація як інструмент досягнення сталого розвитку сприяє покращенню якості та доступності державних і муніципальних послуг завдяки їх переведенню в онлайн-формат, а також забезпеченню більш високого рівня безпеки їх отримання.

Цифровізація сприяє досягненню цілей сталого розвитку (ЦСР)[1], забезпечуючи ефективну взаємодію громадян, бізнесу та державних інституцій. Впровадження цифрових технологій допомагає усунути адміністративні бар'єри, підвищити прозорість управлінських процесів і мінімізувати вплив людського фактора, включаючи корупційні ризики. Це сприяє формуванню інклюзивного суспільства, де громадяни можуть отримувати державні послуги у зручному цифровому форматі, без зайвих бюрократичних процедур.

Ключовим аспектом цифровізації є її вплив на економічну, соціальну та екологічну сталість. Наприклад, автоматизація адміністративних процесів зменшує споживання паперу, що відповідає ЦСР 12 («Відповідальне споживання і виробництво»), а розумні міські технології сприяють сталому розвитку громад (ЦСР 11). Дистанційні цифрові послуги також сприяють рівному доступу до можливостей для всіх верств населення, що узгоджується з ЦСР 10 («Зменшення нерівності»).

Пандемія COVID-19 стала каталізатором цифровізації, зробивши її одним із ключових національних пріоритетів. Швидке впровадження електронних послуг і дистанційних технологій показало їхню критичну важливість у забезпеченні сталого функціонування державних інституцій навіть у кризових умовах. Повномасштабне вторгнення в Україну ще більше підкреслило необхідність цифровізації як інструменту забезпечення безпеки, управління кризовими ситуаціями та підтримки міжнародного співробітництва.

За даними досліджень Програми розвитку ООН (UNDP)[2], українці дедалі активніше використовують державні електронні сервіси, зокрема через платформу «Дія». Це підтверджує, що цифрові технології не лише покращують доступність державних послуг, а й підвищують стійкість та адаптивність

державного управління до нових викликів. Цифровізація є важливим механізмом досягнення сталого розвитку, сприяючи ефективному управлінню, екологічній відповідальності та соціальній інклюзії. Подальші дослідження у цій сфері необхідні для розширення її потенціалу та розробки стратегій подальшої цифрової трансформації.

Одним із ключових бар'єрів на шляху цифровізації є обмежене фінансування. Запровадження цифрових технологій вимагає значних інвестицій, особливо у країнах, що переживають економічні та соціальні потрясіння. В умовах війни Україна зіштовхується з гострою нестачею ресурсів, що ускладнює реалізацію цифрових ініціатив у сфері сталого розвитку.

Ще одним викликом є фрагментація цифрових технологій у державному управлінні. Використання різних платформ і стандартів створює труднощі у їхній інтеграції та обміні даними. Відсутність єдиної цифрової інфраструктури уповільнює процес прийняття ефективних рішень і може призводити до дублювання функцій.

Також, критично важливим бар'єром на шляху цифровізації в місцевому самоврядуванні – нестача висококваліфікованих спеціалістів у сфері цифрових технологій. Багато працівників органів державного управління мають недостатній рівень цифрової грамотності, що уповільнює впровадження інноваційних рішень та ефективне використання технологій у їхній діяльності. І не забуваємо, що в більшості випадків на місцях присутня низька мотивація працівників до підвищення кваліфікації та здобуття нових цифрових компетенцій. Відсутність системного підходу до навчання персоналу у сфері цифрових технологій послаблює потенціал цифровізації як інструменту досягнення цілей сталого розвитку.

Розв'язання цих кадрових викликів сприятиме створенню високоефективної цифрової інфраструктури, що відповідатиме цілям сталого розвитку, підвищенню ефективності державного управління та зміцненню інноваційного потенціалу країни.

Один із ключових викликів цифровізації є підвищення рівня кібербезпеки у сфері надання цифрових послуг. З ростом обсягу відкритих даних та збільшенням частки онлайн-операцій зростає і рівень кіберзлочинності, наприклад як було в кінці 2024 року, що створює загрозу для конфіденційності інформації, стабільності цифрової інфраструктури та безпеки громадян. Органи державної влади повинні посилювати заходи кіберзахисту, розробляючи та впроваджуючи ефективні механізми запобігання кібератакам. Особливо це актуально в умовах інформаційної війни та протидії дезінформації. Використання цифрових технологій дозволяє державі оперативно поширювати достовірну інформацію та контролювати інформаційний простір. Перспективним напрямом є впровадження технологій розподіленого зберігання даних, які підвищують захист інформації, забезпечуючи її незмінність та прозорість.

Відповідно до цілей, визначених у Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки за напрямом «Цифрова інфраструктура, адміністративні та інші публічні (електронні публічні) послуги»[3], можна зробити висновок, що ми прагнемо забезпечити всебічний розвиток цифрової інфраструктури та підвищити якість електронних публічних послуг, такі як забезпечення електронної взаємодії між державними реєстрами. Такі заходи сприятимуть покращенню якості життя громадян, підвищенню ефективності державного управління та стимулюванню економічного зростання країни.

У висновку можна зазначити, що цифровізація є невід'ємною складовою сталого розвитку місцевого самоврядування та публічного управління в Україні. В умовах сучасних викликів, зокрема наслідків пандемії COVID-19, військової агресії та економічної нестабільності, вона стає не просто інструментом модернізації, а ключовим фактором забезпечення ефективності державного управління. Перехід на цифрові технології сприяє прозорості, зменшенню бюрократичних бар'єрів, мінімізації корупційних ризиків та розширенню доступу громадян до державних послуг.

Однак на шляху цифрової трансформації існують і значні виклики: нестача фінансування, дефіцит кваліфікованих спеціалістів, потреба у зміцненні кібербезпеки та подоланні фрагментації цифрових рішень. Незважаючи на ці перешкоди, цифровізація залишається одним із головних стратегічних пріоритетів України. Її успішне впровадження відкриває нові можливості для економічного зростання, соціальної інклюзії та екологічної відповідальності, а також сприяє зміцненню міжнародних позицій країни в умовах цифрової епохи.

Подальший розвиток цифрових технологій та їх інтеграція у сферу публічного управління є запорукою ефективного, прозорого та сучасного державного управління, орієнтованого на потреби громадян. Інвестиції у цифрову інфраструктуру, навчання кадрів та посилення безпеки даних дозволять Україні не лише подолати поточні виклики, а й стати лідером цифрової трансформації у регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики. України Цілі сталого розвитку URL: <https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/> (дата звернення: 31.03.2025)

2. United Nations Development Programme URL: <https://www.undp.org/ukraine/projects/digital-inclusive-accessible-support-digitalisation-public-services-ukraine-dia-support-project> (дата звернення: 31.03.2025)

3. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА від 5 серпня 2020 р. № 695 Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 31.03.2025)

Козирь Дар'я Дмитрівна
здобувачка групи ПР-21-1
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Гіоргадзе Ілія Гійович
асистент кафедри права
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

ПРОЗОРИСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОВІРИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ РІВНЯ ВІДКРИТОСТІ ДАНИХ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Відкриті дані визначаються як дані, що перебувають у вільному доступі, генеруються державою і можуть бути повторно використані без обмежень[6]. Довіра суспільства, у свою чергу, є психологічним станом громадян, що включає позитивні очікування щодо намірів та поведінки уряду. Вона має важливе значення для соціальної згуртованості, демократичної легітимності та ефективного впровадження державної політики [7]. Право на доступ до інформації є ключовою ознакою демократичної держави, закріплене Конституцією України, адже відкриті державні дані, що вільно публікуються органами влади є важливим інструментом для забезпечення прозорості, підзвітності та зміцнення довіри суспільства до влади. Стаття 34 Конституції України гарантує кожному громадянину право на вільне збирання, зберігання, використання та поширення інформації [2]. У 2011 році було прийнято Закон України «Про доступ до публічної інформації», що стало важливим кроком у забезпеченні відкритості діяльності державних органів. Ці законодавчі акти закладають основу для розвитку сфери відкритих даних в Україні.

Існує низка теоретичних механізмів, через які відкриті дані сприяють підвищенню довіри суспільства: прозорість (підвищує видимість дій уряду та процесів, дозволяючи громадянам ретельно їх вивчати та розуміти), підзвітність

(публічний доступ дає змогу громадянам притягати уряд до відповідальності), залучення громадян (відкриті дані надають інформацію для більшої обізнаності). Прозорість уряду є важливим фактором для зміцнення довіри громадян, коли державні органи діють відкрито, надаючи доступ до інформації про свою діяльність, це сприяє підвищенню рівня довіри та залученню громадян до процесів управління [4]. Відкриті дані дозволяють громадськості контролювати дії влади, сприяють обізнаності та зменшують ризики корупції.

Концепція відкритих даних набула широкого поширення у світі як засіб підвищення ефективності державного управління, стимулювання економічного зростання та посилення соціальної взаємодії. Багато країн, зокрема США та держави ЄС, активно впроваджують портали відкритих даних, що забезпечує доступ до структурованої інформації [3]. У США громадяни загалом з оптимізмом сприймають потенціал відкритих даних у підвищенні підзвітності уряду, хоча менш впевнені щодо їх впливу на ефективність роботи уряду. Базовий рівень довіри до уряду значно впливає на те, як громадяни сприймають можливий вплив ініціатив у сфері відкритих даних та відкритого урядування [2].

Україна за останні роки просунулась к сфері відкритих даних, наприклад, у 2020 році, вона посіла п'ятдесят шосте місце у глобальному рейтингу Open Data Inventory (ODIN), а вже у 2024 році рівень зрілості досяг 97%, що дозволило посісти третє місце в Європі (після Ірландії та Франції). У 2017 році рівень зрілості України був лише 45 % за цим показником. За даними Єврокомісії, лідерами у цій сфері є Франція та Данія, які демонструють близько 95-100% зрілості. Однак деякі країни Східної Європи (Румунія та Болгарія) досі відстають, маючи показники на рівні 60-75%.

Незважаючи на досягнутий прогрес, існують певні виклики у сфері відкритих даних в Україні. До них належать сегментність законодавства, відсутність спеціалізованих норм для місцевого самоврядування та обмеженість переліку даних для оприлюднення [8]. Ефективність відкритих даних у зміцненні довіри, ймовірно, залежить від ширшого контексту, включаючи історичний досвід, рівень корупції та сприйняття реакції уряду.

За даними дослідженнями Єврокомісії «The economic impact of open data», які проведенні у 18 європейських країнах, показали позитивний зв'язок між відкритими даними та довірою. Вони сприяють підвищенню обізнаності громадян, залученню їх до прийняття рішень, а також можуть допомогти у вирішенні соціальних проблем [9]. Однак базовий рівень довіри в Україні історично був нижчим, що пояснює низьку довіру та прозорість відкритих даних [5]. Проте, як в ЄС діє єдиний платформний підхід, такий як European Data Portal (URL: <https://data.europa.eu/en>), так Україна також активно розвиває портал Дія, що значно спрощує систему доступу до даних (URL: <https://data.gov.ua/>).

Таким чином, Україна демонструє значну прихильність до принципів відкритого врядування та досягла помітних успіхів у розвитку сфери відкритих даних. Подальші зусилля, спрямовані на усунення існуючих проблем та вдосконалення законодавства, сприятимуть зміцненню демократії, підвищенню ефективності державного управління та зростанню довіри громадян до влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР; редакція від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 22.03.2025).

2. Gallup: Американці втрачають довіру до державних інституцій США [Електронний ресурс] // Голос Америки. – 2024. – Режим доступу: <https://www.holosameryky.com/a/gallup-dovira-do-uriadu-ssha/7573434.html> – Дата звернення: 22.03.2025.

3. Відкриті дані та прозорість влади [Електронний ресурс] // LB.ua. – 2024. – Режим доступу: https://lb.ua/blog/observatory_democracy/625060_vidkriti_dani_prozorosti_vladi.html – Дата звернення: 22.03.2025.

4. Відкриті дані як інструмент підвищення прозорості влади [Електронний ресурс] // Молодий вчений. – 2024. – Режим доступу:

<https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4498/4422> – Дата звернення: 22.03.2025.

5. Відкритість чи допомога армії? Що впливає на довіру до місцевої влади [Електронний ресурс] // VoxUkraine. – 2024. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/vidkrytist-chy-dopomoga-armiyi-shho-vplyvaye-na-doviru-do-mistsevoyi-vlady> – Дата звернення: 22.03.2025.

6. Інформаційний центр відкритих даних [Електронний ресурс] // Дія. Відкриті дані. – 2024. – Режим доступу: <https://diia.data.gov.ua/info-center/wodi> – Дата звернення: 22.03.2025.

7. Колодкіна І. В. Прозорість та відкриті дані у державному управлінні [Електронний ресурс] // Тернопільський національний економічний університет. – 2024. – Режим доступу: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/52495/1/Ірина%20КОЛОДКІНА.pdf> – Дата звернення: 22.03.2025.

8. Україна зайняла п'яте місце у світі за рівнем розвитку цифрових послуг [Електронний ресурс] // Dev.ua. – 2024. – Режим доступу: <https://dev.ua/news/e-government-development-index-1726837703> – Дата звернення: 22.03.2025.

9. The economic impact of open data. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://op.europa.eu/o/opportalservice/rss/savedDocument?documentid=249090&hash=MTAxNTc7MTAxODQ7MTc0MzE3MDE0NTM0MQ==&> Дата звернення: 28.03.2025.

Ямковий Владислав Іванович

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Державного університету економіки і технологій*

Ланткевич Кирило Тарасович

*Здобувач групи ПР-22-1
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЗВ'ЯЗОК У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: АНАЛІЗ КРИЗЬ ПРИЗМУ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Судова практика дедалі відіграє все більш важливу роль у правозастосуванні, нерідко випереджаючи законодавця в процесах нормотворення. Врахування правових висновків щодо застосування відповідних норм права, викладених в постановках Верховного Суду, давно стало неодмінною вимогою для ухвалення правосудного рішення суду, проте вадливого значення в цьому аспекті набуває єдність судової практики. Не стоїть судочинство і осторонь розвитку цифрових технологій, адже наразі спостерігається активне впровадження інформаційно-комунікаційних систем в процес відправлення правосуддя, початок чому було покладено ще в 2006 р. шляхом прийняття Закону України «Про доступ до судових рішень» [1], який передбачав створення Єдиного державного реєстру судових рішень як автоматизованої системи збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень.

Сфера використання автоматизованих систем у цивільному процесі розширилася у зв'язку внесенням до чинного на той час Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [2] змін у 2010 р. щодо запровадження автоматизованої системи документообігу, а у 2012 р. доповнення його ст. 158-1 щодо можливості участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції, яка на той час відбувалась виключно з приміщення іншого суду.

Поворотним моментом у цьому аспекті стало прийняття у 2017 р. нової редакції ЦПК України, що передбачала створення не лише Єдиної судово-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС), але і участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. Однак фактично це було неможливо через відсутність законодавчо визначеного механізму її застосування, а тому учасники продовжували брати участь у судовому засіданні із використанням відеоконференцзв'язку (далі – ВКЗ) лише з приміщень іншого суду.

Ситуація змінилася із внесенням 30.03.2020 змін до ст. 212 ЦПК України, поштовх яким надало поширення коронавірусної хвороби (COVID-19), у зв'язку із чим наказом Державної судової адміністрації № 196 від 23.04.2020 було затверджено Порядок роботи з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами приміщення суду, яким під час дії карантину передбачалася можливість забезпечення участі в судовому засіданні в режимі ВКЗ за допомогою програмного сервісу «EasyCon», а ідентифікація учасників процесу могла відбуватися як з використанням електронного цифрового підпису при вході у систему, так і шляхом пред'явлення головуючому судді паспорту або іншого документу, що посвідчує особу учасника, в розгорнутому вигляді на сторінці з фотографією в камеру[2]

Лише з 05.10.2021 почали повноцінно функціонувати три модулі ЄСІТС: Електронний кабінет, Електронний суд та підсистема ВКЗ, використання якої стало можливим виключно через електронний кабінет користувача.

Враховуючи положення ст. 263 ЦПК України, яка зобов'язує суди при виборі і застосуванні норми права враховувати до спірних правовідносин висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду (далі – ВС), проведемо аналіз відповідної релевантної судової практики, в якій суд не лише тлумачив, деталізував, а інколи розширював та доповнював положення процесуального законодавства щодо застосування ВКЗ.

Цікавою, в цьому розрізі є правова позиція, викладена в Постанові ВС від 27.07.2022 у справі № 580/1802/20 [4] щодо розгляду судом заяви про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, поданої з порушенням строків, встановлених ч. 2 ст. 212 ЦПК України, тобто менше ніж за п'ять днів до засідання. ВС тут виснував, що її розгляд все одно має здійснюватися до судового засідання, крім випадків подання такої заяви в день проведення судового засідання, оскільки якщо розгляд заяви про участь в режимі ВКЗ відбувся в день розгляду справи по суті, то це фактично може призвести до порушення порядку належного повідомлення про місце судового засідання учасника, який має законні очікування щодо прийняття участі у судовому засіданні в режимі ВКЗ.

Натомість в іншій справі № 752/17491/17 ВС в Постанові від 27.05.2021[5] дійшов протилежного висновку про те, що якщо заява подається з порушенням строків, визначених у ст. 212 ЦПК України, це може стати підставою для відмови у її задоволенні та залишення без розгляду.

Також ВС неодноразово наголошував на тому, що проведення судового засідання в режимі ВКЗ є правом, а не обов'язком суду, вказавши, що визначення формату проведення певних процесуальних дій є прямою дискрецією суду, що реалізується відповідно до встановленого законодавства порядку, але, на думку ВС, під час прийняття рішення про провадження судового засідання в режимі ВКЗ, реалізуючи таку дискрецію суддівського розсуду, суд повинен брати до уваги всі чинники, серед яких наявність відповідної технічної можливості самого суду забезпечити такий формат участі особи, яка подала відповідну заяву, неможливість використання ВКЗ відповідно до ч. 1 ст. 212 ЦПК України у випадку, коли явка учасника справи в судове засідання визнана судом обов'язковою, процесуальний статус особи, яка її подала, адже згідно з ч. 6 цієї ж статті свідок, перекладач, спеціаліст, експерт можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції виключно у приміщенні суду тощо. ВС вкотре також наголосив, що суд має враховати факт дотримання вимог щодо строків подачі вищезазначеної заяви, які встановлені ч. 2 ст. 212 ЦПК України, адже їх порушення є однією з підстав для відмови у її задоволенні та залишення

її без розгляду. Відповідні висновки наведено в Постанові ВС від 31.01.2023 у справі № 906/943/18) [8] та Постанові ВС від 27.05.2021 у справі № 752/17491/17 [9].

В Постанові ВС від 14.04.2021 у справі № 343/1397/19 ВС наголосив на важливості винесення та направлення учасникам ухвали про призначення ВКЗ, вказавши, що копія ухвали про задоволення заяви сторони про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції в обов'язковому порядку має направлятися учасникам справи, а її невручення є підставою для відкладення розгляду справи, оскільки в матеріалах справи будуть відсутні відомості про вручення судової повістки й, відповідно, учасник справи буде вважатися таким, що не повідомлений належним чином про час та місце розгляду справи» [6]. У вказаній справі незважаючи на подання учасником заяви про участь на судовому засіданні в режимі ВКЗ з приміщення іншого суду та її задоволення судом матеріали справи не містили доказів отримання таким учасником копії ухвали, постановленої за результатом її розгляду, а тому ВС наголосив, що за таких обставин розгляд справи за відсутності учасника процесу, щодо якого немає відомостей про вручення йому відповідного повідомлення, є порушенням ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також грубим порушенням вимог ст.ст. 128, 372 ЦПК України.

В своїй постанові від 08.03.2023 у справі № 398/2365/17 [5] ВС також окремо наголосив на наслідках порушення законодавчо встановленої процедури розгляду заяви учасника про участь в режимі ВКЗ, вказавши, що нерозгляд даної заяви, неповідомлення вчасно учасника про розгляд справи без застосування ВКЗ фактично призводить до порушення порядку належного повідомлення про час і місце розгляду справи.

В аспекті спрощення доступу до правосуддя, ВС в Постанові від 23.03.2023 у справі № 905/2371/21 наголосив на важливості уникнення надмірного формалізму в процесі розгляду заяв про участь в режимі ВКЗ та вказав, що процесуальне законодавство не містить приписів, які унеможлилювали б звернення до суду з єдиним (одним) клопотанням (заявою) щодо участі у всіх

судових засіданнях по справі в режимі ВКЗ або передбачали звернення виключно з окремим клопотанням (заявою) щодо кожного судового засідання [6].

Показовою, на нашу думку, є також позиція, викладена у Постанові ВС від 09.08.2023 у справі № 161/10117/21 про те, що при призначенні усного слухання справи суд зобов'язаний забезпечити право учасників справи брати участь в судових засіданнях, що є елементом гласності і відкритості судового процесу як однією із основних засад судочинства; складовою забезпечення цього права є участь учасника справи у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду» [7]. Тим самим ВС наголосив, що пов'язує основні засади цивільного судочинства, такі як гласність, відкритість і усність, в тому числі з правом учасників брати участь у судових засіданнях в режимі ВКЗ.

Окремо слід наголосити на тому, що режим ВКЗ створює для учасників не тільки додаткову можливість участі у судовому засіданні, але й ризики, які повинен враховувати учасник, який подає заяву про участь в судовому засіданні в режимі ВКЗ. Відповідно до Постанови ВС від 16.11.2021 у справі № 910/8690/20, Суд наголосив, що, здійснюючи подання заяви щодо участі в судовому засіданні в режимі ВКЗ, учасник або його представник повинен усвідомлювати наслідки та ризики, які може він понести або особа, яку він представляє, у випадку неможливості участі в судовому засіданні в режимі ВКЗ » [10]. Натомість в Постанові від 26.01.2022 у справі № 537/5256/19) ВС вказав, що якщо учасником було обрано спосіб участі в режимі ВКЗ з приміщення іншого суду, то це створюватиме обов'язок для суду, якому доручено проведення відеоконференції щодо забезпечення можливості реальної участі учасника в судовому засіданні [11].

Виходячи з вищезазначеного та правових висновків ВС щодо застосування процесуального законодавства про ВКЗ, можна дійти наступних висновків:

- цивільно-процесуальний інститут дистанційного судового процесу в режимі ВКЗ стає все більш актуальним, особливо враховуючи виклики, з якими зустрічаються учасники процесу та суд в умовах сьогодення, що дозволяє

запобігти негативному впливу таких чинників як воєнний стан, внутрішня міграція, складна безпекова ситуація тощо;

- важливість застосування ВКЗ зумовлена також можливістю максимально забезпечити дотримання засад гласності, відкритості, змагальності цивільного судочинства;

- незабезпечення судом участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції без вагомих на те підстав призводить до незабезпечення можливості стороні реалізувати надані їй законом процесуальні права, що є одним із ключових принципів процесуальної справедливості, а конституційне право на участь у судовому розгляді не може бути формальним.

- винесення та направлення учасникам справи ухвали про призначення ВКЗ є обов'язковим, а її невручення є підставою для відкладення розгляду справи, інакше розгляд справи за відсутності учасника процесу, щодо якого немає відомостей про вручення йому відповідного повідомлення, є порушенням ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також грубим порушенням вимог ст.ст. 128, 372 ЦПК України.

- хоча можливість проведення судового засідання в режимі ВКЗ є прямою дискрецією суду, остання повинна реалізуватися відповідно до встановленого законодавства порядку з врахуванням таких факторів як наявність відповідної технічної можливості суду забезпечити такий формат участі особи в судовому засіданні, процесуального статусу особи, яка подала заяву про ВКЗ, визнання її явки в засідання обов'язковою, дотримання вимог щодо строків подачі вищезазначеної заяви тощо.

- учасники судового розгляду повинні враховувати ризики технічної неможливості участі у відеоконференції поза межами приміщення суду та завчасно нівелювати їх;

- разом з тим існує необхідність спрощення забезпечення участі в режимі ВКЗ, у зв'язку з чим слід визнаючи необґрунтованим положення законодавства про необхідність надсилання копії заяви про участь в режимі ВКЗ іншим учасникам справи, оскільки їх направлення не справляє ніякого впливу на

правовий статус інших учасників, не призводить до порушення основних засад цивільного судочинства, а навпаки забезпечує їх, натомість надмірний обмін копіями заяв з процесуальних питань тільки ускладнює його правозастосування;

- розгляд судом заяви про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, поданої з порушенням строків, встановлених ч. 2 ст. 212 ЦПК України можливий, крім випадків подання такої заяви в день проведення судового засідання, що фактично може призвести до порушення порядку належного повідомлення про місце судового засідання, оскільки такий учасник має законні очікування щодо прийняття участі у судовому засіданні в режимі ВКЗ.

- звернення виключно з окремим клопотанням (заявою) про ВКЗ щодо кожного судового засідання не є необхідним і законом не вимагається, оскільки законодавство не унеможлиблює звернення до суду з одним клопотанням щодо участі у всіх судових засіданнях по справі в режимі відеоконференції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про доступ до судових рішень. Закон України. Електронний ресурс. Дата оновлення: 25.03.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>

2. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] Дата оновлення: 08.02.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

3. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року // Офіційний вісник України. 1998. № 13. С. 270–302.

4. Постанова ВС від 09 червня 2021 року у справі № 521/14321/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97656903>

5. Постанова ВС від 08 березня 2023 року у справі № 398/2365/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109479842>

6. Постанова від 23 березня 2023 року у справі № 905/2371/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109773266>

7. Постанова ВС від 09 серпня 2023 року у справі № 161/10117/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112845632>

8.Постанова ВС від 31 січня 2023 року у справі № 906/943/18. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/108848495>

9.Постанова ВС від 27 травня 2021 року у справі № 752/17491/17. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97219122>

10.Постанова ВС від 16 листопада 2021 року у справі № 910/8690/20. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101424074>

11.Постанова ВС від 26 січня 2022 року у справі № 537/5256/19. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/103282420>

Маркова Світлана Вікторівна

д.е.н., професор, професор кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

Бікулов Дамір Тагірович

д. н. з дер. упр, професор, завідувач кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

Маказан Євгенія Василівна

к. е. н., доцент, доцент кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Запорізький національний університет м. Запоріжжя

ЦИФРОВІ СТРАТЕГІЇ В УПРАВЛІННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

У сучасних умовах глобалізації та євроінтеграції ефективне управління зовнішньоекономічним потенціалом підприємства стає критично важливим для забезпечення його конкурентоспроможності. Впровадження цифрових стратегій дозволяє підприємствам оптимізувати процеси зовнішньоекономічної діяльності, підвищити їхню адаптивність до динамічного ринкового середовища та посилити взаємодію з міжнародними партнерами. Використання сучасних інформаційних технологій, зокрема штучного інтелекту, великих даних і блокчейн-рішень, сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень та мінімізації ризиків у зовнішньоекономічній діяльності.

Глобальні виклики, спричинені економічними кризами, геополітичною нестабільністю та технологічними змінами, вимагають нових підходів до управління підприємствами. Цифрові стратегії дозволяють підприємствам швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища, забезпечуючи оперативний моніторинг ринкових тенденцій, автоматизацію логістичних процесів і підвищення рівня безпеки міжнародних транзакцій. Крім того,

розвиток цифрової економіки сприяє розширенню можливостей виходу підприємств на нові ринки, створенню інноваційних бізнес-моделей і підвищенню їхньої фінансової стійкості. Зважаючи на стратегічний курс України на євроінтеграцію та розвиток цифрової економіки, впровадження цифрових стратегій у систему управління зовнішньоекономічною діяльністю є необхідною умовою для підвищення конкурентоспроможності національних підприємств. Важливим завданням сучасного менеджменту є розробка ефективних цифрових стратегій, що враховують специфіку глобальних викликів і забезпечують сталий розвиток підприємств у міжнародному економічному просторі.

Сучасні підприємства, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, активно впроваджують цифрові стратегії для підвищення своєї ефективності та конкурентоспроможності. Використання цифрових технологій, таких як штучний інтелект, великі дані, хмарні платформи та блокчейн, сприяє автоматизації бізнес-процесів, зниженню транзакційних витрат і покращенню управлінських рішень. Наприклад, застосування великих даних для аналізу ринкових тенденцій дозволяє підприємствам адаптувати свої експортні стратегії, а блокчейн-технології підвищують прозорість міжнародних торговельних угод.

Дослідження показують, що компанії, які інтегрують цифрові стратегії у свою зовнішньоекономічну діяльність, демонструють вищу стійкість до кризових явищ. Зокрема, автоматизація процесів міжнародної логістики та електронного документообігу дозволяє мінімізувати часові та фінансові витрати, що особливо важливо в умовах глобальної нестабільності. Водночас існують виклики, пов'язані з необхідністю кібербезпеки, адаптації персоналу до цифрових технологій та значними початковими інвестиціями в інноваційні рішення.

Таблиця: Вплив цифрових стратегій на управління зовнішньоекономічним потенціалом підприємства [1, 2]

Цифрова стратегія	Переваги	Виклики
Великі дані та аналітика	Прогнозування ринкових змін, оптимізація експорту	Висока вартість впровадження та аналізу даних
Блокчейн	Підвищення прозорості угод, зниження ризиків шахрайства	Труднощі з нормативно-правовою адаптацією
Хмарні технології	Гнучкість у міжнародних операціях, зниження витрат	Ризики кібербезпеки та залежність від провайдерів
Автоматизація логістики	Скорочення термінів доставки, оптимізація витрат	Потреба в навчанні персоналу
Цифровий документообіг	Скорочення бюрократичних процедур, прискорення операцій	Необхідність міжнародної стандартизації

Впровадження цифрових стратегій є перспективним напрямом розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств, але потребує комплексного підходу, що включає як технологічні рішення, так і відповідну адаптацію управлінських процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дідківський М.І., Мозговий О.М. Цифрові технології у міжнародному бізнесі. *Економіка та управління підприємствами*. 2023. №4. С. 25–38.

2. Глобальна аналітика цифрових рішень у зовнішньоекономічній діяльності. Світовий банк, 2022. URL: www.worldbank.org (дата звернення: 10.03.2025).

3. Карпова В.В. Великі дані та їх застосування у міжнародному менеджменті. *Вісник економічних наук України*. 2022. №2. С. 47–59.

Міма Ірина Володимирівна,
*кандидат юридичних наук, доцент,
Державний університет економіки і технологій
доцент кафедри права ННЮІ*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

Ускладнення національних державотворчих процесів умовами повномасштабної війни росії проти України, викликають потребу пошуку та використання різних моделей розвитку державних інституцій, формування ефективного державного апарату відповідно до стандартів ЄС. З точки зору цифрових технологій, держава - це складна система управління, яка використовує цифрові інструменти для організації, контролю та надання послуг громадянам і підприємствам. Сутність держави з теоретико-правової позицій цифрової концепції її розуміння, характеризується впровадженням державою інструментів інформаційних та комунікаційних технологій для покращення та оптимізації державних функцій і забезпечення ефективного надання послуг громадянам [1].

Механізм цифрової держави передбачає застосування: 1) електронного урядування (e-Government) – автоматизація державних процесів, електронний документообіг, цифрові послуги (наприклад, портали держпослуг, онлайн-декларації, реєстри); 2) кібербезпеки – захист даних громадян і державних органів, протидія кібератакам та забезпечення конфіденційності; 3) цифрової ідентичності – використання електронних паспортів, цифрових підписів, біометричних технологій для ідентифікації громадян; 4) Big Data та штучного інтелекту – аналіз великих масивів даних для ухвалення рішень, прогнозування тенденцій та підвищення ефективності управління; 5) електронної демократії – цифрові інструменти для участі громадян у прийнятті рішень (електронне голосування, петиції, громадські консультації); 6) інтернет речей (IoT) у міському управлінні – застосування "розумних" технологій у транспорті, енергетиці, охороні здоров'я.

Цифровізація змінює всі аспекти функціонування держави, але деякі напрями потребують особливого правового удосконалення, щоб гарантувати ефективність, безпеку та захист прав громадян. До основних сфер, які потребують удосконалення правового регулювання можна віднести: 1) кібербезпеку та захист даних (розвиток сучасних систем захисту від кібератак; запровадження жорстких стандартів безпеки для державних баз даних та онлайн-сервісів; покращення механізмів верифікації користувачів без загрози конфіденційності (наприклад, біометрія, багаторівнева автентифікація); 2) цифрове правосуддя та законодавство (модернізація законодавства для регулювання цифрових прав людини (конфіденційність, захист персональних даних, відповідальність платформ); використання цифрових технологій у судовій системі (електронні суди, онлайн-арбітраж, автоматизація юридичних процесів); правове врегулювання штучного інтелекту та автоматизованих рішень у державному управлінні); 3) електронну демократію та участь у ній громадян (покращення платформ для електронного голосування, громадських обговорень, електронних петицій; забезпечення прозорості державних рішень через цифрові інструменти (відкриті бюджети, реєстри, аналітичні панелі); використання штучного інтелекту для аналізу запитів громадян та ефективнішого реагування на їхні потреби); 4) державні послуги та цифрову інфраструктуру (оптимізація онлайн-сервісів для зручного доступу громадян до державних послуг (єдиний цифровий портал, чат-боти, мобільні додатки) [2, с. 5]; використання технологій блокчейн для забезпечення прозорості реєстрів і документів (кадастр, податкові звіти, вибори); інтеграція «розумних міст» (Smart Cities) для ефективного управління транспортом, екологією та безпекою).

Тотальна цифровізація може становити певні загрози для духовної сфери суспільства та її правосвідомості. Хоча технології значно покращують доступ до знань, спрощують комунікацію та автоматизують процеси, вони можуть також негативно впливати на духовні та культурні цінності, формуючи фактори ризику підвищення проявів деформації суспільної правосвідомості. Зокрема, інформаційний хаос, швидкий потік інформації та соцмережі сприяють

поверхневому мисленню, що може знижувати інтерес до правових, глибоких філософських, релігійних чи етичних питань, негативно впливаючи на правосвідомість; дегуманізація через штучний інтелект може зменшити значущість людського фактору, співчуття, емоційної глибини, призвести до втрати людяності та суб'єктивного розуміння цінностей; цифровий контроль та маніпуляція свідомістю можуть впливати на поведінку людей, їхні вибори, світогляд; спотворювати громадську думку, реальність та підривати традиційні правові та духовні основи.

Отже, цифрова держава – це концепція, яка поєднує сучасні технології для ефективного, прозорого та зручного управління країною. Цифрова держава може гарантувати захист прав людини через чітке правове регулювання, технологічну безпеку, прозорість правового механізму державного управління та рівний доступ до цифрових можливостей. Для усунення негативних проявів цифровізації суспільних відносин та зменшення ризиків діджиталізації державотворчих процесів доречним буде розробка та прийняття етичного кодексу використання цифрових технологій; розробити правові механізми регулювання контенту, щоб уникнути поширення шкідливої, маніпулятивної інформації; використання технологій для поширення духовної культури; підтримка релігійних і культурних спільнот у цифровому просторі; гуманізація технологій (розвиток цифрових інструментів, що сприяють духовному та моральному розвитку).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Геннадій Буряк. Цифрова держава: проблеми, інструменти їх вирішення та майбутнє Є-громадянина у Smart-місті. URL: <https://zovu.org/digital-state-problems-tool/> (дата звернення 25.02.2025).
2. Атаманова Н.В., Смирнов М.Д. Діджиталізація державно-правової сфери України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Дніпро. 2022. № 1. С. 3-8. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2022/1.pdf (дата звернення 25.02.2025).

Мотрич В. А.

*аспірант кафедри державно-правових і гуманітарних наук
навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
e-mail: df08100323@tnu.edu.ua*

ЦИФРОВА ГІДНІСТЬ ЯК НОВА ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ У СИСТЕМІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Активна діджиталізація суспільства суттєво змінює підходи до розуміння фундаментальних прав людини. Відкритість інформаційного простору, алгоритмізація державних і комерційних сервісів, масова обробка персональних даних створюють нові виклики для концепту людської гідності. У цьому контексті виникає потреба у впровадженні нової правової категорії — цифрової гідності, яка враховуватиме специфіку взаємодії людини з цифровим середовищем.

Цифрова гідність не обмежується захистом персональних даних чи права на приватність. Цифрова гідність охоплює право особи не бути знеособленою в цифровому просторі, не бути зведеною до набору інформаційних характеристик, не ставати об'єктом дискримінаційних алгоритмів. Запровадження цифрової гідності дозволяє розширити межі чинного правового регулювання, адаптувавши його до викликів майбутнього.

На сьогодні українське законодавство не містить визначення поняття «цифрова гідність». Водночас у правовій практиці Європейського Союзу спостерігаються перші кроки до її концептуалізації, зокрема через прийняття Digital Services Act [1], Artificial Intelligence Act [2] та Кодексу вікової відповідності (UK Age Appropriate Design Code) [3]. Ці документи свідчать про тенденцію до посилення захисту прав особи в умовах цифрових трансформацій, з акцентом на автономії, прозорості алгоритмічних процесів та недопущенні цифрової дискримінації.

На основі аналізу вищезазначених документів можна виокремити такі ключові елементи цифрової гідності: 1) повага до інформаційної автономії особи; 2) прозорість цифрових рішень, що впливають на права людини, 3) обов'язок держави та приватних суб'єктів запобігати дегуманізуючим впливам цифрових технологій.

Українське законодавство має рухатися в напрямі імплементації міжнародних стандартів цифрової гідності та формування національного правового простору, здатного адекватно реагувати на виклики цифровізації. Такий рух передбачає не лише адаптацію норм, а й трансформацію парадигми взаємодії держави і особи у цифровому середовищі. У цьому контексті можна виділити кілька першочергових напрямів: 1) визначення поняття цифрової гідності на рівні закону (необхідно закріпити тлумачення цифрової гідності у правовому полі України як фундаментального права людини); 2) інтеграція цифрової гідності у профільне законодавство, зокрема до Закону України «Про захист персональних даних» [4], Закону «Про інформацію» [5], а також до нових законодавчих ініціатив у сфері регулювання штучного інтелекту, великих даних, цифрових платформ (це передбачає, зокрема, посилення принципу суб'єктності особи щодо власних даних, гарантування прозорості алгоритмічної обробки, обов'язок інформування про цифрові ризики); 3) створення інституційних механізмів захисту цифрової гідності (річ про запровадження посади цифрового омбудсмена, створення етичного комітету при Верховній Раді або Кабінеті Міністрів, що розглядатиме складні випадки алгоритмічної дискримінації або порушення етичних стандартів цифрових сервісів та забезпечення можливості оскарження автоматизованих рішень, що мають значний вплив на особу; 4) розвиток цифрової правової просвіти населення (захист цифрової гідності неможливий без розуміння громадянами своїх прав і механізмів захисту).

Необхідно інтегрувати основи цифрової правосвідомості у шкільну та вищу освіту, розробити національні програми інформування громадян про ризики цифрового середовища (конфіденційності, приватності, дискримінації та кібербезпеки).

Крім того, важливо формувати правову культуру цифрових компаній. Це можна робити через регулювання діяльності платформ (соціальні мережі, банкінг, маркетплейси), обов'язкове проведення оцінки впливу цифрових технологій на права людини, введення кодексів цифрової відповідальності.

Таким чином, формування поняття цифрової гідності та розробка комплексного правового механізму її забезпечення є одним із ключових напрямів адаптації системи прав людини до умов цифрової епохи. Цей підхід поєднує правову визначеність, етичну чутливість і технологічну адекватність, що відповідає європейському вектору розвитку України та її зобов'язанням у сфері прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065> (дата звернення: 08.04.2025).

2.European Commission. Proposal for a Regulation on a European approach for Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act), 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52021PC0206> (дата звернення: 08.04.2025).

3.Information Commissioner's Office. Age Appropriate Design Code. London, 2021. URL: <https://verifymy.io/wp-content/uploads/2024/11/VerifyMyAge-The-Age-Appropriate-Design-Code-and-its-impact-on-your-business-Nov-2021v2.pdf> (дата звернення: 08.04.2025).

4.Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI / Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 08.04.2025).

5.Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII / Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 08.04.2025).

Мусіхін Владислав

здобувач вищої освіти групи ПР-23

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: **Рекун Віктор Анатолійович,**

к.ю.н., доцент кафедри права,

Державного університету економіки і технологій

ORCID: 0000-0002-2636-9426

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ОДНА З ОЗНАК СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Цифровізація — це процес впровадження цифрових технологій у різні сфери життя та діяльності, що передбачає перехід від традиційних форм обробки, зберігання та передачі інформації до цифрових форм. Це включає в себе використання комп'ютерних систем, програмного забезпечення, Інтернету та інших сучасних технологій для автоматизації, полегшення доступу до інформації, а також покращення ефективності та якості процесів.

Цифровізація може відбуватися в різних областях: у бізнесі, освіті, медицині, державному управлінні, культурі тощо. Вона дозволяє знижувати витрати, покращувати взаємодію з користувачами та забезпечувати нові можливості для інновацій.

Починаючи з двадцятого століття людству вже відоме поняття «інтернет». Ще з 90-х років майже кожна країна мала підключення до Всесвітньої мережі. Починаючи з 1969 року, компанія «ARPANET» (Advanced Research Projects Agency Network) створило перше з'єднання комп'ютерів однією мережею. Але справжня ера цифровізація закріпилася з появою мережі Інтернет. До появи мережі «Інтернет, перші комп'ютерні технології створили цифрову інновацію, але революція почалася з розповсюдження технологій в країнах світу, які почали вносити нові можливості та зміни в життя.

В Україні цифровізація розвивається стрімко, завдяки чому було створено Міністерство цифрової трансформації. Міністерство цифрової трансформації

України є центральним органом виконавчої влади, який реалізовує державну політику у сфері цифровізації України. Головними цілями такого міністерства до 2024 року були: по-перше, переведення усіх публічних послуг для громадян та бізнесу онлайн; по-друге, навчити українців цифровими навичками. Як центральний засвідчувальний орган реалізує державну політику у сфері послуг електронних довірчих послуг, а отже функції цього міністерства регулюються згідно статті 7 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [3]. Співпрацюючи з міжнародними партнерами, органами державної влади, Міністерство цифрової трансформації впроваджує електронні послуги, створивши мобільний додаток «Дія». Окрім того, Міністерство цифрової трансформації України вдосконалило відкритість даних. Взагалі процеси щодо відкритості даних почалися у жовтні 2016 року, коли Україна приєдналася до Міжнародної хартії відкритих даних. «Міжнародна хартія відкритих даних» почала впроваджувати принципи оприлюднення даних у державних процесах: забезпечення відкритості, доступності інформації, покращення врядування та участі у громадських процесах [6]. Саме поняття «відкриті дані» означає вільне використання та розповсюдження будь-якою особою даних. Україна ж в свою чергу почала працювати з відкритими даними з 2014 року, коли з'явився «Єдиний державний вебпортал відкритих даних» [2].

Станом на зараз Україна знаходиться на п'ятому місці за рівнем розвитку цифрових державних послуг згідно рейтингу «Online services Index» міжнародного дослідження «E-Government Development Index», оцінюючи при цьому 193 країни по всьому світу [5].

Детальніший розбір цифровізації дозволяє побачити як переваги, так і виклики, які вона приносить. З позитивної сторони цифровізації ми виділяємо головне: 1 – прозора взаємодія держави та громадян без участі посередників або юристів; 2 – трансформація послуг. Але з цифровізацією є багато викликів, серед яких основними є: 1 – кібербезпека; 2 – інклюзивність та доступність для людей; 3 – імплементація, на яку потребує багато вдосконалень вже діючих нормативно-правових актів та створення нових, аналізуючи проблематику в регулюванні [1].

Так, цифровізація дійсно має величезний вплив на всі сфери життя, включаючи правовий сектор. Вона дозволяє не тільки полегшити доступ до правових послуг, але й значно змінює саму структуру та процеси правового обслуговування. Завдяки розвитку цифрових технологій, права людини можуть бути захищені ефективніше, а правові послуги — більш доступними і зручними для широкого кола осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Виклики, переваги і перспективи цифровізації в Україні: CEO Kitsoft для SPEKA URL: <https://kitsoft.ua/ua/news/vikliki-perevagi-i-perspektivi-cifrovizaciyi-v-ukrayini-ceo-kitsoft-dlya-speka> (дата звернення: 16.03.2025);
2. Відкриті дані: Вільна енциклопедія «Вікіпедія» URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Відкриті_дані (дата звернення: 16.03.2025);
3. Міністерство цифрової трансформації України: Вільна енциклопедія «Вікіпедія» URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Міністерство_цифрової_трансформації_України (дата звернення: 16.03.2025);
4. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 18.12.2024 № 2155-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#n102> (дата звернення: 16.03.2025);
5. Сергієнко А. Хронологія цифровізації України: як «Держава у смартфоні» підкорює світові рейтинги URL: <https://speka.media/xronologiya-cifrovizaciyi-ukrayini-yak-derzava-u-smartfoni-pidkoryuje-svitovi-reitingi-9xr37d> (дата звернення: 16.03.2025).
6. Міжнародна хартія відкритих даних: Вільна енциклопедія «Вікіпедія» URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_хартія_відкритих_даних

Нестеренко Катерина
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
факультету №2, Криворізького
Навчально-Наукового Інституту ДонДУВС
М. Кривий Ріг, Україна*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ

Зростаюча популярність систем штучного інтелекту (далі ШІ) надає різноманітні переваги, а також викликає численні занепокоєння щодо впливу на права людини та дотримання відповідних стандартів. Безвідповідальне використання систем штучного інтелекту може сприяти поширенню дезінформації, витоку даних, порушенням прав інтелектуальної власності, алгоритмічній упередженості та іншим небезпечним результатам.

Громадянське суспільство може підсвідомо посилювати такі ризики, якщо їм не вистачає належного людського нагляду за використанням систем ШІ, базових знань про технічну сторону та усвідомлення ключових проблем на ринку ШІ. Для уникнення негативних наслідків необхідно оцінити вплив і ризики.

Оцінка впливу на права людини (далі ОВПЛ) — це процес виявлення, аналізу та усунення несприятливих наслідків систем штучного інтелекту на реалізацію прав людини будь-якими зацікавленими сторонами (включно з користувачами систем ШІ, членами інших організацій, членами вразливих спільнот тощо). Загальна ж оцінка ризиків (далі ОР) стосується недоліків систем штучного інтелекту для бізнес-стратегії, організаційної моделі, кібер-безпеки та інших аспектів діяльності, оцінює систему загального режиму роботи організації та не прив'язується до використання системи штучного інтелекту [1].

Оцінювання є важливими для будь-якої організації, яка бажає використовувати переваги систем штучного інтелекту та запобігати небезпекам, пов'язаним з ними. Тому обидві процедури мають бути включені в практику користувачів із запровадженням відповідних методів і протоколів для

забезпечення старанного та ретельного аналізу ризиків і наслідків на всіх етапах життєвого циклу системи штучного інтелекту, тобто дослідження, розробки, розгортання, використання, завершення використання, демонтажу та припинення.

Вважаємо, що будь-яка організація, яка розробляє або використовує системи штучного інтелекту, повинна проводити перевірки відповідності нормам щодо захисту персональних даних, свободи вираження поглядів, рівності, прав інтелектуальної власності тощо. Зокрема, всі користувачі повинні вживати наступних кроків:

- **Обирати системи ШІ відповідально.** Перш ніж включати системи ШІ в свою роботу, краще уникнути очевидних ризиків, шляхом утримання від використання таких систем, які явно порушують права людини (наприклад, скрейпінг даних або явно дискримінаційні алгоритми).

- **Розробляти ефективні методології.** Для того, щоб ОГС належним чином проводили оцінки, потрібні внутрішні методології для них. Такі методології мають бути сучасними, доступними для команди та визначати алгоритм того, як оцінюються ризики та наслідки, хто відповідає за таку оцінку та як створюються рішення;

- **Призначати відповідальних осіб.** Для проведення оцінювання мають призначатись відповідальні особи, які координуватимуть, здійснюватимуть нагляд та проводитимуть внутрішні аудити та розроблятимуть стратегії зменшення ризиків, а також призначених членів команди, які будуть впроваджувати результати оцінювання, пом'якшуючи негативні наслідки та ризики для різних організацій;

- **Проводити в організації ретельну та своєчасну оцінку ризиків.** Користувачі ШІ мають регулярно оцінювати ризики, пов'язані з їхньою діяльністю, наприклад фінансові, юридичні, безпекові, ризики продуктивності тощо, і розробляти рішення, які усувають або пом'якшують такі загрози;

- **Проводити ретельну та своєчасну оцінку впливу на права людини для всіх систем ШІ.** Користувач ШІ має проводити оцінку впливу на права

людини, щоб переглядати, зважувати та збалансовувати позитивні та негативні впливи систем ШІ та знаходити способи усунення або пом'якшення загроз. Регулярні перевірки впливу систем ШІ на права людини повинні проводитися принаймні раз на рік з додатковими перевітками в момент оновлення або нормативних змін, а також після будь-якої відповідної скарги;

- **Проводити внутрішні і зовнішні аудити та відповідально обирати аудиторів.**

- **Належно впроваджувати результати оцінювання.** Після проведення оцінок, користувач має впроваджувати всі рішення, розроблені за допомогою цих процесів, усуваючи або пом'якшуючи ризики та негативні впливи на права людини. Впроваджуючи рішення оцінювання, організація має завжди покращувати свої зусилля для встановлення кращих практик для себе;

- **Регулярно переглядати методології.** Організація повинна встановити власну методологію перевірки для належного проведення ОВПЛ.

- **Проводити перевірки відповідності.** Потрібно забезпечити дотримання прав людини в системах штучного інтелекту та їх відповідність чинним національним і міжнародним нормам. Наприклад, Закон ЄС про штучний інтелект [2] встановлює вимоги щодо прозорості, маркування, людського нагляду та оцінки ризиків для тих, хто використовує системи ШІ. Крім того, Загальний регламент захисту даних (GDPR) визначає вимогу щодо чіткої згоди на обробку ПД. Крім того, життєво важливо дотримуватися сучасних уніфікованих підходів до ОВПЛ та ОР для систем ШІ, таких як HUDERIA, що спрямована на надання чітких, конкретних та об'єктивних критеріїв оцінки та пом'якшення негативного впливу на права людини, демократію та верховенство права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Оцінка впливу на права людини: <https://globalnaps.org/issue/human-rights-impact-assessments/>

2. Європейський парламент ухвалив закон про ШІ:
<https://www.hunton.com/privacy-and-information-security-law/european-parliament-approves-the-ai-act>

Ніколайченко Вікторія Петрівна

студентка-клініцистка 3 курсу,

юридичної клініки «Громадська юридична приймальня»

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник: Романюк Віталія Анатоліївна, доцент кафедри

європейського та міжнародного права, к.ю.н, доцент, юрисконсульт I

категорії юридичної клініки «Громадська юридична приймальня»

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП

Суспільство не стоїть на місці — воно стрімко розвивається під впливом цифрових технологій, що швидко проникають у всі сфери життя. Технологічний розвиток, зокрема, і нашої країни сприяє важливості впровадження цифрових рішень у правовій системі, що має на меті підвищити доступ до правосуддя. Разом з тим такі вдосконалення створюють нові труднощі, особливо для вразливих груп населення.

Як зазначається в Концепції розвитку електронного урядування, що це є формою державного управління, яка спрямована на підвищення ефективності та прозорості влади шляхом використання цифрових технологій для задоволення потреб громадян [1]. Відповідно до Концепції розвитку цифрової економіки затвердженої Кабінетом Міністрів України основна мета полягає в оновленні та вдосконаленні різних сфер шляхом впровадження інноваційних підходів [2].

Пріоритетом є створення електронних сервісів, які будуть забезпечувати доступ громадянам до різних публічних послуг. Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» гарантують кожному право на доступ до адміністративних і юридичних послуг [3]. Система «Дія» стала основним проектом для цифровізації, вона включає різне правове обслуговування, але у її використанні є певні перешкоди для осіб похилого віку та людей з інвалідністю. Підлітки з 14 років можуть отримати ID-картку, однак через обмеження у

верифікації BankID її цифрова версія у «Дії» їм недоступна, тож до досягнення повноліття вони мають обмежений доступ до правових сервісів.

Потрібно зазначити, що для входу в застосунок «Дія» потрібна ідентифікація через BankID, який наразі є єдиним доступним способом реєстрації. Проте цей процес часто викликає труднощі такі як: технічні збої, неуспішної авторизації через помилки банку або застарілі дані. Користувачі, які не є клієнтами одного з 14 підключених банків, узагалі не мають змоги зареєструватися. Додатковою перепорою може стати несумісність застосунку з пристроями, що працюють на неофіційних версіях операційної системи [4].

Відповідно до офіційної статистики Міністерства цифрової трансформації України повномасштабне вторгнення росії на територію нашої держави створило нові перешкоди для доступу до юридичних послуг. Так, за даними дослідження «Цифрова грамотність населення в умовах воєнного стану» 2023 року, близько 27% українців, а саме жителі прифронтових регіонів, внутрішньо переміщенні особи, стикаються з обмеженим або нестабільним доступом до інтернету через пошкодження інфраструктури, хоча зазвичай саме вони найчастіше потребують правової підтримки [6 с. 6].

З початком повномасштабного вторгнення додаток «Дія» зазнав значних змін, як зазначає представник Мінцифри Мстислав Банік, додали нові сервіси для захисту прав громадян, зокрема для підтвердження особи, отримання соціальних виплат та фіксації пошкодженого майна [9]. Ці сервіси спростили доступ до адміністративних послуг, але також виявили нові проблеми для вразливих груп населення.

У 2023 році в Україні кількість осіб з інвалідністю зросла до 3 мільйонів, що зумовлено активними бойовими діями та обстрілами. Це підкреслює критичну потребу в цифровій доступності саме юридичних послуг, які мають бути адаптовані до потреб людей з різними порушеннями. Забезпечення цифрової інклюзії у сфері правосуддя дозволяє таким особам отримувати необхідну правову допомогу без бар'єрів [8]. Потрібно взяти до уваги той факт,

що багато державних цифрових сервісів не відповідають вимогам доступності для людей з порушеннями зору, слуху та інтелектуальними порушеннями.

Цифровізація юридичних послуг створює серйозні проблеми для вразливих груп населення, зокрема через низький рівень цифрової грамотності, відсутність адаптації онлайн-сервісів для людей з інвалідністю та труднощі з верифікацією особи для ВПО та біженців. Крім того, побоювання щодо витоку особистих даних та відсутність доступу до необхідних технологій обмежують доступ до цифрових правових послуг. Це створює нові бар'єри для отримання юридичної допомоги та захисту прав для найбільш вразливих категорій громадян.

Якщо ж говорити про Європейський Союз, то Європейська Комісія у 2021 році презентувала стратегічний документ «Цифровий компас 2030: європейський шлях до цифрового десятиліття», у якому представили пріоритети у сфері розвитку цифрових державних сервісів на основі інноваційних технологій [5, с. 30]. Одним із ключових її напрямів є забезпечення **цифрової інклюзії** та доступності електронних сервісів для всього населення.

Отже, цифровізація юридичних послуг в Україні сприяє розвитку, але водночас ставить під загрозу доступ до правових послуг для вразливих груп населення. Для забезпечення інклюзивності необхідно поєднувати інноваційні технології з традиційними методами підтримки, враховуючи потреби людей похилого віку, осіб з інвалідністю та ВПО, а також зберігаючи офлайн-альтернативи відповідно до європейських стандартів та умов воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p#Text> (дата звернення: 09.04.2025).

2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р : станом на 17 верес. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text> (дата звернення: 09.04.2025).

3. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 №2939-VI: станом на 8 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 09.04.2025)

4. Редактор сайту. Як діє «ДіЯ»: плюси та мінуси додатку від Мінцифри. *Pershij.com.ua*. URL: <https://pershij.com.ua/iak-diie-diia-plusy-ta-minusy-dodatku-vid-mintsyfy/> (дата звернення: 09.04.2025).

5. Хлібороб Н. Цифровізація державних послуг: правове регулювання в контексті європейських принципів. *Адміністративне право і процес*. 2021. № 32. С. 28–38. URL: <https://applaw.net/index.php/journal/article/view/727> (дата звернення: 09.04.2025).

6. Міністерство цифрової трансформації України. Дослідження цифрової грамотності в Україні. 2023. 70 с. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/1/8800-ua_cifrova_gramotnist_naselenna_ukraini_2023.pdf (дата звернення: 09.04.2025).

7. Івано-Франківська обласна державна адміністрація - Цифрова доступність для людей з інвалідністю. *Головна | Івано-Франківська обласна державна адміністрація*. URL: <https://www.if.gov.ua/news/cifrova-dostupnist-dlya-lyudej-z-invalidnistyu> (дата звернення: 09.04.2025).

8. Дія.Бізнес. *Дія.Бізнес Старт*. URL: <https://business.diia.gov.ua/history-of-success/osnovy-tyfrovoi-dostupnosti-yak-rozvynty-kompaniiu-z-korystiu-dlia-s-uspilstva-i-perevahamy-dlia-biznesu> (дата звернення: 09.04.2025).

9. ГОРДОН. Представник Мінцифри Банік: Після вторгнення РФ в Україну ми запускали послуги, які точно не були для нас очікуваними – "єДокумент", військові облігації, донати на армію. *Гордон | Gordon*. URL: <https://gordonua.com/ukr/publications/predstavnik-mncifri-bank-pslya-vtorgnennya-rf-v-ukranu-mi-zapuskali-poslugi-yak-tochno-ne-buli-dlya-nas->

<ochkuvanimi-ndash-dokument-vyskov-oblgac-donati-na-armyu-1657124.html> (дата звернення: 09.04.2025).

Од robinська Олександра Володимірівна
здобувачка групи ГРС-2/1
Миколаївський національний аграрний університет

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ

Ефективне управління ресурсами є ключовим фактором сталого розвитку організацій та підприємств. Ресурси — фінансові, часові, матеріальні та людські — мають використовуватися раціонально для досягнення максимального результату.

Перші автоматизовані системи здебільшого виконували обчислювальні та облікові функції, зокрема бухгалтерський і складський облік. Згодом вони почали застосовуватися для управління підприємствами, основою чого стали бази даних, які забезпечували структурування й зберігання великих обсягів інформації. Поступово виникла потреба у створенні нових інструментів для підвищення ефективності управлінських процесів. Це стало можливим завдяки розвитку автоматизованих систем підтримки прийняття рішень, дослідження яких розпочалися ще в 70-х роках ХХ століття.

У зв'язку зі швидкими змінами на ринку традиційні методи управління вже не могли задовольнити нові вимоги. Тому з'явилися інтелектуальні системи управління (ІСУ), здатні забезпечити автоматизацію, оптимізацію та прогнозування процесів. Вони відіграють ключову роль у прийнятті управлінських рішень у реальному часі та в оптимізації бізнес-процесів. Сучасні технології — машинне навчання, штучний інтелект, аналітика даних — сприяють зниженню ризиків і підвищенню конкурентоспроможності підприємств.

Інтелектуальні системи мають такі характерні ознаки: здатність накопичувати та використовувати знання, вирішувати складні задачі, опрацьовувати нечіткі або неповні дані, адаптуватися до змін і самонавчатися. Вони мають високий рівень комунікативності, що дає змогу користувачам взаємодіяти з ними у зрозумілій, наближеній до природної мови. Для

представлення знань у таких системах застосовуються структурні, логічні, еволюційні та імітаційні підходи.

ІСУ активно використовуються в промисловості для автоматизації виробничих процесів, зменшення витрат, підвищення продуктивності та покращення якості продукції. Системи, засновані на ІШ, дають змогу оптимізувати використання ресурсів (наприклад, енергії або сировини), а також виявляти дефекти на ранніх етапах. У металургії та хімічній промисловості ІСУ допомагають прогнозувати потребу в сировині, автоматично налаштовують обладнання й керують ланцюгами постачання, адаптуючись до змін у виробничому середовищі.

У сфері енергетики інтелектуальні системи допомагають оптимізувати розподіл енергії, знижують витрати на її транспортування та підвищують ефективність використання. Вони здатні виявляти потенційні проблеми (наприклад, перевантаження або аварії) через моніторинг даних у реальному часі. Крім того, ІСУ дозволяють інтегрувати відновлювані джерела енергії, зменшуючи вплив на довкілля та підвищуючи надійність енергопостачання.

У транспортній галузі ІСУ застосовуються для керування дорожнім рухом, оптимізації маршрутів, зменшення заторів і підвищення безпеки. Автономні транспортні засоби використовують нейронні мережі та машинне навчання для обробки даних із сенсорів і прийняття рішень щодо навігації. В аеропортах та на залізниці інтелектуальні системи допомагають управляти пасажиропотоком, прогнозувати попит на квитки й ефективно використовувати транспортні ресурси.

У медицині ІСУ використовуються для підтримки діагностики, аналізу медичних зображень і формування індивідуальних планів лікування на основі історії хвороби. Вони також автоматизують моніторинг стану пацієнтів, що знижує ймовірність помилок і підвищує якість медичних послуг.

У фінансовому секторі ІСУ є важливими інструментами для автоматизованої торгівлі, оцінки кредитних ризиків, управління активами й

виявлення шахрайства. Вони здатні аналізувати великі обсяги фінансових даних і ухвалювати обґрунтовані рішення в реальному часі.

У майбутньому інтелектуальні системи управління ставатимуть ще більш потужними та універсальними. Перспективними напрямками є використання глибокого навчання, інтеграція з Інтернетом речей (IoT), а також розвиток квантових обчислень. Завдяки цим технологіям ІСУ зможуть ще точніше й оперативніше реагувати на зміни в навколишньому середовищі.

Водночас актуальним стає питання етичності: необхідно формувати стандарти прозорості, надійності та відповідальності таких систем. Попри численні переваги, існують і виклики — потреба у великій кількості якісних даних, висока вартість впровадження, ризики кіберзагроз.

Інтелектуальні системи управління є ключовим інструментом автоматизації та оптимізації процесів у сучасних організаціях. Їх використання дозволяє досягти високої ефективності, зменшити витрати й підвищити якість послуг у різних сферах — від промисловості до медицини. За умов відповідального впровадження та розвитку технологій ІСУ мають усі шанси стати основою сталого розвитку майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Нестеренко О.В., Ковтунець О.В., Фаловський О.О. Інтелектуальні системи і технології. Ввідний курс: Навч. посібник. — К.: Національна академія управління, 2017. — 99 с.

2. ТОВ «Технічний університет «Метінвест політехніка»: інтелектуальні системи управління: курс лекцій з навчальної дисципліни «Інтелектуальні системи управління» URL:<file:///C:/Users/83C6~1/AppData/Local/Temp.pdf> (дата звернення 05.04.2025)

3. Л. О. Нікіфорова М.С. Гаврилюк Сучасні інтелектуальні інформаційні системи і їх роль в процесі прийняття управлінських рішень. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle.pdf> (дата звернення 05.04.2025)

Озерський Ігор Володимирович
*професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу
Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

ЦИФРОВА ТА ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ

Як наголосив Міністр освіти і науки України О. Лісовий, цифрова та дистанційна освіта в умовах війни для тисяч українських дітей залишається єдиною можливістю доступу до знань, а її сучасні технології можуть стати потужним драйвером розвитку української освіти [1]. Наразі, згідно п. 1.2. Лист МОНУ «Щодо організації поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів освіти із застосуванням дистанційних технологій навчання» (2020 р.), дистанційна комунікація учасників освітнього процесу може здійснюватися через засоби комунікації, вбудовані до системи управління навчанням (LMS), електронну скриньку, месенджери (Viber, Telegram та ін.), відеоконференції (MS Teams, ZOOM, Google Meet, Skype та ін.), форуми, чати тощо [2].

Гостра респіраторна хвороба COVID-19, спричинена коронавірусом SARS-CoV-2 та війна з російським загарбником зумовили значні зміни в сферах освіти і науки завдяки безпрецедентному поширенню інформаційних технологій та різкому зростанню обсягів інформації, що передаються через глобальні комунікаційні системи [3]. Зокрема, доступ до Інтернету, який до цього сприймався здебільшого як джерело ресурсів для навчання, відкрив нові можливості для використання його як інструменту навчання, а не тільки як електронної бібліотеки. Використання дистанційних інноваційних технологій дало змогу також надати нового значення поняттю «залучення здобувача освіти до освітнього процесу», що раніше визначалося здебільшого його фізичною присутністю на заняттях [4].

Водночас, одним із серйозних ризиків, з якими зіштовхнулися українські викладачі та керівництво ЗВО, пов'язані із поширенням в університетському середовищі штучного інтелекту в формі комп'ютерної програми, яка навчилася імітувати людську мову і може генерувати текст, який важко відрізнити від

тексту, написаного людиною (типу ChatGPT) [5]. ChatGpt — це чат-бот зі штучним інтелектом, прототип якого випустили в листопаді 2022 року. Він може працювати з текстом, програмним кодом, формулами та числами — генерувати все, що йому зададуть згідно параметрів. Вже відомі випадки, коли студенти створювали завдяки чату домашні завдання, контрольні, курсові та дипломні (магістерські) роботи. А це серйозний виклик для системи освіти у цілому [6].

Отож, студенти дедалі частіше «делегують» написання робіт штучному інтелекту, а сучасні інструменти перефразування роблять цей плагіат майже невловним [7]. «Поява машинного інтелекту кидає серйозні виклики системам освіти й науки. Вже є наукові статті, згенеровані ШІ повністю чи частково, патенти, створені ШІ, а учні та студенти впевнено використовують його чи не щодня, зокрема для письмових робіт або відповідей на завдання» [7]. Водночас, у 2020 році уряд затвердив Концепцію розвитку ШІ до 2030 року, котра передбачає інтеграцію цих технологій в освіту [7].

Як слушно зауважила П. Лем, «більшість студентів шахраюють на онлайн-іспитах», адже перехід на онлайн-тестування разом із недбалим інформуванням та слабкою підтримкою з боку університетів зміцнили у деяких студентів уявлення про те, що їхньому університету «байдуже», чи чесно вони навчаються. Виявилося, що кожен сьомий студент у світі шахраював, вважає, що ця проблема загострилась із упровадженням інструментів штучного інтелекту [8]. В сучасних умовах освітнього процесу, вважаємо за доцільність припинити оцінювати (*лише брати до уваги*) будь-яку поточну роботу здобувачів вищої освіти під час семінарських, практичних (тренінгових) заняттях, якщо на її виконання відводиться самостійний проміжок часу поза реальним супроводом чи контролем викладача (тренера). Таким чином, можна уникнути використання студентами штучного інтелекту для виконання певного завдання та виключити формальний підхід до оцінювання знань останніх.

Натомість, перевірити отримані (засвоєні) здобувачами вищої освіти знання варто шляхом усної співбесіди на заліку чи іспиті та додатково провести тестування цих же знань через систему Moodle. І така процедура має виключати

можливість здобувачів користуватися властивостями штучного інтелекту (типу ChatGPT тощо). Означене, дозволить гармонійно оптимізувати та поєднати реальні знання та знання отримані заміщеним штучним інтелектом не виключаючи ці складові одне одним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Освітні розриви: МОН затвердило технологію з подолання. URL : <https://osvitoria.media/news/mon-zatverdilo-tehnologiyu-dlya-podolannya-osvitnih-rozryviv/> (дата звернення: 05.03.2025)

2.Щодо організації поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів освіти із застосуванням дистанційних технологій навчання: Лист МОНУ від 14.05.2020 р., № 1/9-249/ URL : <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 05.03.2025)

3.Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19 від 16.03.2020 р., № 406. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-dlya-zapobigannya> (дата звернення: 05.03.2025)

4.Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022—2032 роки : Розпорядження КМУ від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL : <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 05.03.2025)

5.Старостіна А. О., Дьоміна О. М., Кравченко В. А. Звіт за результатами опитування щодо ризиків використання штучного інтелекту типу ChatGPT в університетах України (2023 р.). Київ, 2023. 28 с.

6.ChatGPT доступний в Україні: що це таке і як він змінить освіту? URL : <https://osvitoria.media/experience/kontrolnu-napyshe-shtuchnyj-intelekt-shho-take-chatgpt-ta-yak-vin-zminyt-osvitu/>

7.Виклики штучного інтелекту для освіти й науки. URL : <https://zn.ua/ukr/technologies/vikliki-shtuchnoho-intelektu-dlja-osviti-j-nauki.html?fbclid=iwzxh0bgnhzw0cmteaar35l37wj-kkmwvqbyggfzsb0fw17l>

8. Pol Lem Більшість студентів шахраюють на онлайн-іспитах : Сайт Times Higher Education. URL : <https://is.gd/HtstNw>](<https://is.gd/HtstNw>

Олюха Віталій Георгійович
*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
ДУ «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова НАН України»*

ПРИНЦИПИ НОРМОПРОЕКТУВАННЯ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Одним з пріоритетних напрямків розвитку суспільства є цифровізація, яка істотно трансформує соціально-економічні відносини. У тому числі зміни відбуваються і правничій діяльності. Наприклад, ставиться питання про доцільність використання штучного інтелекту у судовій діяльності [1, с. 200–203; 2, с. 143–145]. Одним із напрямків впливу цифровізації є правотворча діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. У цьому контексті актуальним є вивчення впливу цих процесів на принципи нормопроєктування.

Закон України «Про правотворчу діяльність» у ст.3 визначає такі принципи нормопроєктування: верховенства права, що включає, але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя; пріоритетності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини; демократичності; пропорційності; необхідності та обґрунтованості; системності; наукового забезпечення; ресурсної забезпеченості [3].

Наслідком цифровізації є те, що з'являються нові, додаткові, потужні можливості для аналізу та прогнозування. Вирішення таких завдань є більш точним та оперативним у випадку застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Може відбуватись цифрове масштабування процесів нормопроєктування. Цифрові мережі мають здатність до істотної трансформації усталених, загальноприйнятих процесів та процедур, що дозволяє на основі цифрових технологій більш повно реалізувати принципи необхідності та обґрунтованості, системності, оскільки на основі цифрових технологій може

бути проведено обґрунтування необхідності прийняття нормативно-правового акту, а також проведено аналіз на його відповідність чинному законодавству України, а також на відповідність зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу (*acquis EC*).

Втім застосування штучного інтелекту окрім певних переваг має і свої ризики. Так, загальновідомі випадки коли штучний інтелект вигадував положення нормативно-правові актів або використовував вигадані ним судові прецеденти, що може призводити до порушення принципу верховенства права. Тому умовою його застосування при нормопроєктуванні є необхідність належного контролю з боку людини для недопущення порушення принципу верховенства права при нормопроєктуванні. Моніторинг практичного впровадження та реалізації нормативно-правового акту за допомогою цифрових дозволяє відстежувати результативність прийнятого нормативно-правового акту, рівень дотримання прав і свобод людини та на основі цього оперативно вносити зміни до нього у випадку виявлення невідповідності вимогам верховенства права.

Принцип демократичності. В сучасних умовах може подаватись електронна петиція до Президента України, Кабінету Міністрів України щодо прийняття нормативно-правового акту. В режимі реального часу можна відслідкувати динаміку підтримки у електронному форматі. Дотримання цього принципу полягає у тому, проекти нормативно-правових актів мають пройти обговорення з громадянами, проведення публічних консультацій. Цифрові платформи надають додаткові можливості для отримання зворотного зв'язку від громадян, громадських організацій, заінтересованих осіб, систематизації наданих пропозицій та зауважень у режимі реального часу. Відкритість засідань представницьких суб'єктів правотворчої діяльності може забезпечуватися шляхом трансляції таких засідань із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (онлайн-медіа, онлайн-трансляції, розміщення інформації на офіційних веб-сайтах суб'єктів правотворчої діяльності).

Принцип ресурсної забезпеченості при нормопроєктуванні полягає у можливості використання цифрових технологій для нормопроєктування. При цьому на основі цифрових технологій є можливість розрахунку наявних ресурсів для впровадження проекту нормативно-правового акту у практичну площину, а також для з'ясування впливу проекту нормативно-правового акту у разі його прийняття на показники: бюджету, економічного і соціального розвитку держави.

Принцип наукового забезпечення полягає у тому, що для підготовки проекту нормативно-правового акту мають бути залучені науковці. В сучасних умовах такі фахівці можуть використовувати за допомогою електронних бібліотек надбання світової науки.

Таким чином, сучасний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє більш повно реалізовувати на практиці принципи нормопроєктування, за умови належної обачності. При цьому цифрові технології мають допомагати суб'єктам нормотворчості, але не заміняти їх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жукевич І. В. Застосування штучного інтелекту в механізмі судового контролю за виконанням рішень у цивільному судочинстві України. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 4. С. 200–203. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/04/36.pdf>

2. Шишка Н. В. Штучний інтелект в українському правосудді: правові передумови запровадження. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. №3. С.143-145. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/12455e60-8125-470f-8052-a69413c1b209/content>

3. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-IX#Text>

Паливода Сніжана Володимирівна
здобувачка групи МН-23ск
Інститут економіки та бізнес освіти
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Слюсаренко Катерина Володимирівна
В. о. директора Інституту управління та лідерства,
кандидат економічних наук, доцент
Інститут економіки та бізнес освіти
Державного університету економіки і технологій

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

У сучасних умовах цифрової трансформації управління персоналом та організація бізнес-процесів зазнають суттєвих змін. Інтеграція інноваційних інструментів та інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність підприємств є ключовим чинником їх успішного функціонування та розвитку [1].

Цифрові технології суттєво змінюють традиційні підходи до управління персоналом, зокрема у сферах підбору, навчання, адаптації працівників, а також підвищення ефективності внутрішніх процесів компаній. Г. В. Бей та Г. В. Середа, досліджуючи питання цифровізації HR-процесів, підкреслюють центральну роль людини в межах сучасної HR-трансформації. Серед ключових напрямів цифрових змін вони виокремлюють: активне використання мобільних додатків, автоматизацію процесів, застосування хмарних сервісів, прогнозу HR-аналітики, доповнену реальність (AR) та штучний інтелект (AI) [8].

Один із головних викликів цифровізації — розподіл відповідальності між людиною і технологією. На думку Дж. Берсіна, штучний інтелект не замінює людину, а лише бере на себе ті HR-функції, які складно ефективно виконувати вручну [9].

Цифрові технології у сфері HR також сприяють досягненню Цілей сталого розвитку ООН, зокрема:

- Ціль 8: Гідна праця та економічне зростання — автоматизація рекрутингу

та управління талантами сприяє створенню якісних робочих місць, а цифрові платформи розширюють можливості для навчання та професійного розвитку;

•Ціль 9: Інновації та інфраструктура — застосування хмарних платформ і AI формує сучасну цифрову інфраструктуру, а VR та AR-технології підвищують ефективність навчання та підвищення кваліфікації [6].

Сучасні компанії дедалі частіше інтегрують у свою діяльність цифрові платформи для автоматизації рутинних HR-завдань, поліпшення комунікації та посилення управлінських функцій [2]. У таблиці 1 наведено приклади популярних HR-систем.

Таблиця 1. Популярні цифрові платформи в управлінні персоналом

Назва	Характеристика
HURMA	Покриває весь цикл управління персоналом: від рекрутингу до звільнення. Інтегрується з бухгалтерськими системами, job-порталами тощо, що дозволяє автоматизувати обмін даними.
PeopleForce	Автоматизує рутинні HR-процеси — від найму до оцінки ефективності працівників.
HiBob	Поєднує управління відпустками, заробітною платою, документообігом із інструментами покращення корпоративної культури.
Deel	Забезпечує повний цикл HR-менеджменту, зокрема для роботи з фрилансерами та підрядниками по всьому світу.
Zoho People	Охоплює широкий спектр HR-функцій, включаючи рекрутинг, облік робочого часу, оцінку продуктивності та навчання.

Джерело: [3]

В Україні HURMA є однією з найпоширеніших систем. Її використовують такі компанії, як: "Аврора", Monobank, "Укренерго", Nova Poshta Global, фонд Сергія Притули, GoIT та інші. Завдяки цій системі спрощено процеси рекрутингу, адаптації, кадрового обліку та підвищено ефективність HR-відділів [3].

Водночас впровадження цифрових HR-рішень супроводжується певними

викликами [10], серед яких:

- висока вартість впровадження та навчання персоналу;
- загрози кібербезпеки через зростання обсягів оброблюваних даних;
- нестача цифрових навичок у співробітників.

Для подолання цих викликів у практиці HR-менеджменту застосовують:

- Buddying — система наставництва, де досвідчений працівник допомагає новачку адаптуватися в компанії, зрозуміти її культуру, процеси та інструменти.

Такий підхід активно використовують у Microsoft, Apple, Google [7];

- Shadowing — спостереження за роботою досвідченого колеги з метою практичного навчання; використовується в Google, IBM, ООН [5];

- Digital learning — інтерактивне цифрове навчання у форматі відео уроків, тренінгів та практичних кейсів [5].

Висновки. Цифрові технології значно підвищують ефективність HR-процесів, сприяють розвитку людського капіталу, а також реалізації глобальних цілей сталого розвитку. Водночас їхнє впровадження потребує інвестицій у розвиток цифрових компетентностей працівників і забезпечення інформаційної безпеки. Отже, успішна цифрова трансформація HR-процесів неможлива без постійного навчання, адаптації персоналу та стратегічного підходу до управління змінами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федорова Ю., Мірющенко М., Івченко В. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ, наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика». Випуск 12 №24, 2021. URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/428/371> (дата звернення 27.03.25)

2. Волкова Н., Іванова Г., Лаврентьєва О. Моделювання компетентнісної професійної освіти в контексті євроінтеграції. Дніпро: Унів-т ім. А. Нобеля, 2021. 356 с. (дата звернення 27.03.25)

3.Огляд HRM: ТОП-5 кращих Human Resource Management систем для HR-ів - стаття. 28.01.25 URL: <https://fillin.ua/stati/oglyad-hrm-top-5-krashchikh-human-resource-management-sistem/?utm> (дата звернення 27.03.25)

4.Жуковська В. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ:СУТНІСТЬ, ТЕНДЕНЦІЇ, РОЗВИТОК, Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN& (дата звернення 27.03.25)

5.Федорова Ю., Єльнікова Г. ІННОВАЦІЙНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПІДГОТОВЦІ ТА УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ, наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика». Випуск 11 №22, 2021. URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/410/354> (дата звернення 27.03.25)

6.17 Цілей сталого розвитку. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (дата звернення 31.03.25)

7.Баддінг - стаття. URL: <https://peopleforce.io/uk/hr-glossary/buddy-system> (дата звернення 31.03.25)

8.Бей Г.В., Середа Г.В. Трансформація HR-технологій під впливом цифровізації бізнес-процесів. Економіка і організація управління. № 34. С. 93–101. 2019. (дата звернення 04.04.25)

9.Bersin, J. Insights on Work, Talent, Learning, Leadership, and HR Technology. 2021. URL: <https://joshbersin.com/page/7/> (дата звернення 04.04.25)

10.Цюпак В., Боднар А., Романюк А. ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ. Економічний аналіз. Том 34. № 2. 2024.(дата звернення 04.04.25)

Панченко Дмитро Владиславович
*Здобувач освіти 9-А класу
Криворізького ліцею №71*

Науковий керівник: **Ямковий Владислав Іванович**
*к.ю.н., доцент кафедри права
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

ДОСВІД, ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ

Штучний інтелект (далі - ШІ) постає одним з ключових чинників трансформації сучасного суспільства. Він розвивається настільки невпинно, що неможливо уявити сьогодення, а тим паче майбутнє без нього. Не зважаючи на всю реальну і потенційну користь від ШІ та створені ним нові можливості, його активне впровадження у сферу економіки, медицини, освіти, оборони та державного управління водночас породжує юридичні та етичні виклики. Зокрема, стрімкий розвиток ШІ піднімає питання правового статусу алгоритмів, відповідальності за їхні дії, захисту персональних даних і дотримання прав людини. Європейський Союз (далі – ЄС) вже запровадив не лише законодавство стосовно захисту персональних даних, а й перший у світі акт про штучний інтелект, який ставить за мету закріпити безпеку і дотримання прав громадян при експлуатації ШІ [7]. Не важливо коли, але переконані, що Україна завершить процес вступу до ЄС, і тоді їй доведеться гармонізувати власну правову систему з європейською, що також стосується і законодавства у сфері ШІ, яке на даний момент перебуває не на задовільному рівні.

Перед тим як підкреслювати досвід та перспективи України в тематиці права ШІ та пов'язаних сферах, важливо розуміти, які здобутки вже мають інші правові системи, а тому вдамося до порівняльного аналізу.

Як відзначалося, найбільш активний розвиток в правовій системі ШІ демонструє Європейський Союз. У 2020 році Єврокомісія оприлюднила Білу

книгу щодо ШІ (White Paper on Artificial Intelligence), яка визначила стратегічні напрями розвитку цієї галузі [6]. Саме Біла книга щодо ШІ і стала головним каркасом створення першого в світі комплексного регламенту відносно ШІ – Акт про штучний інтелект ЄС.

Даний документ пропонує підхід, що орієнтований на ризики, оскільки він класифікує системи ШІ за рівнем потенційної небезпеки (недопустимий, високий, загальний, обмежений і мінімальний ризик) та встановлює відповідні вимоги. На системи, що мають великий ризик, накладаються суворі норми щодо прозорості, якості даних і можливості людського контролю. А системи, які суперечать основоположним правам людини, підлягають повній забороні. Регламент також передбачає створення наглядових органів і запровадження механізмів оцінки відповідності [5].

Спостерігаючи за такими значними проривами у сфері права ШІ в сусідній Європі, можна задатися питанням: а яка ж ситуація в Україні? На сьогодні, в Україні відсутня конкретна законодавча база, яка би прямо регулювала штучний інтелект з точки зору права. Натомість, окремі нормативно-правові акти лише побічно торкаються питань цифрових технологій, інновацій та захисту даних, залишаючи ШІ поза межами чіткого правового визначення. До цього переліку можна віднести Закон України "Про захист персональних даних" №2297–VI від 01.06.2010 р. [3] та законодавство щодо права інтелектуальної власності.

Все ж Україна вже здійснює деякі наміри в актуалізації власної законодавчої бази до реалій штучного інтелекту. Однією з перших спроб окреслити державну політику в цій сфері стала Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (2020, проєкт МОН), яка визначала ключові напрями наукових досліджень, освітніх ініціатив та потенційних регуляторних підходів. Проте, документ не набув статусу нормативного акту, а отже, не має обов'язкової сили [4].

Євроінтеграційний процес України набрав нових обертів після повномасштабного вторгнення московії в Україну та надання Україні статусу кандидата на вступ. А тому 26 червня 2024 року Міністерство цифрової

трансформації України презентувало Білу книгу з регулювання ШІ в Україні – аналог європейського Акту про ШІ. Дана Біла книга є першим документом, який детально описує стратегію розвитку ШІ в Україні в контексті Євроінтеграції. Окрім важливих соціологічних опитувань стосовно відношення українців до штучного інтелекту та проекту створення регуляторного органу, держава надає загальні та галузеві рекомендації для різних сфер штучного інтелекту, враховуючи інтереси держави, бізнесу та громадян [1, 2]. Даний документ є важливими не лише за своєю сутністю, а й важливим кроком до удосконалення української законодавчої системи до стандартів ЄС.

У підсумку відзначимо, що Україна, яка задекларувала прагнення до глибокої інтеграції в європейський правовий простір, опинилась перед необхідністю зустрітися з викликами адаптації власного законодавства до правових стандартів ШІ, де європейська модель має стати еталоном в контексті Євроінтеграції. Це передбачає безліч викликів, таких як імплементація правової бази, забезпечення та контроль дотримання, прозорість механізму контролю, уникнення бюрократії, тощо. Переконані, що не дивлячись на труднощі, які стоять наразі перед Україною, вона здатна їх подолати, бо вигоди та перспективи права штучного інтелекту при подоланні цих викликів значно переважають над ними, оскільки полягають у адаптації законодавчої бази, необхідної для вступу до Європейського Союзу, а також у забезпеченні сталого розвитку для інновацій, захисті від зловживань з ШІ та захисті прав і свобод громадян у кіберпросторі. Для України впровадження правової стратегії відносно ШІ є фундаментальною умовою вступу до ЄС та подальшої взаємовигідної трансатлантичної співпраці, і це повинно стати не лише викликом, а в першу чергу запорукою розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри. М-во цифр. трансформації України, 2024. 30 с. URL:

<https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/Регулювання%20ШІ.pdf> (дата звернення: 09.04.2025).

2. Біла книга з регулювання ШІ: мінцифри дає рекомендації, як підготуватися до майбутніх законів у цій сфері. Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua/2024/06/26/bila-knyga-z-regulyuvannya-shi-mintsyfyry-daye-rekomendatsiyi-yak-pidgotuvatysya-do-majbutnih-zakoniv-u-tsiy-sferi/> (дата звернення: 09.04.2025).

3. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI : станом на 18 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 09.04.2025).

4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р : станом на 29 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text> (дата звернення: 09.04.2025).

5. EU AI Act: first regulation on artificial intelligence. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence> (дата звернення: 09.04.2025).

6. Honeywell, Maniglio F. Exploring the connection between the EU AI act, its annexes, and the AI white paper. LinkedIn. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/exploring-connection-between-eu-ai-act-its-annexes-udmee> (дата звернення: 09.04.2025).

7. Yakomova Y., Ojamo J. Artificial Intelligence Act: MEPs adopt landmark law. Brussels : European Parliament, 2024. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240308IPR19015/artificial-intelligence-act-meps-adopt-landmark-law> (дата звернення: 09.04.2025).

Парамонова Д. Р.
Здобувачка групи ПС-24-1
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Депутатов В. О.
PhD в галузі психології, доцент кафедри психології
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

СУЧАСНІ МЕТОДИ ЛІКУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТРАВМ: РОЛЬ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ШВИДШОМУ ВІДНОВЛЕННІ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ

У сучасному світі постійно зростає потреба у ефективних методах подолання психологічних травм, спричинених військовими конфліктами, природними катастрофами, пандеміями та іншими кризовими подіями. В умовах сьогодення України психологічна реабілітація відіграє ключову роль у стабілізації особистості та покращенні якості життя постраждалих. Впровадження інноваційних технологій у сферу психотерапії відкриває нові можливості для підвищення ефективності та пришвидшення процесу відновлення. Дослідження сучасних методів роботи з психологічними травмами, зокрема із залученням новітніх технологій, є актуальним як у науковому, так і у практичному контексті. Відповідно, метою цієї роботи є дослідження ролі новітніх технологій у процесі відновлення та їх впливу на покращення якості життя постраждалих людей.

Виклад основного змісту. Реабілітація – це використання різних можливостей для зменшення впливу чинників, що обмежують життєдіяльність людини або призводять до інвалідизації [2]. Вона була мало поширеною в минулому. Протягом століть люди, які зазнавали духовних, психологічних або фізичних травм, часто відновлювалися в численних монастирях, де отримували відповідну допомогу. Історично важливим етапом у розвитку реабілітаційної психології стало створення першого державного притулку для ветеранів, який

збудував Людовик XIV. Будівництво цього притулку, відомого як Паризький «Дім Інвалідів», тривало з 1671 до 1706 року. Цей притулок став справжнім мініатюрним містом, де ветерани жили за церковними правилами і військовою дисципліною. Сам же термін «реабілітація» з'явився лише в середині XX століття. Після Другої світової війни в Англії та США були розроблені принципи реабілітації, які згодом стали основою для концепцій лікування хворих та інвалідів у різних країнах світу. Шлях людства до сучасного рівня реабілітації був надзвичайно важким, довгим безперервним [2, с. 7-8].

Сучасні технології для реабілітації охоплюють вже більш широкий спектр інноваційних методів і засобів, спрямованих на покращення фізичного, психологічного та соціального стану військовослужбовців після поранень або інших втрат у здоров'ї чи людей після травматичної ситуації. Серед них виділяється використання протезів, оснащених штучним інтелектом і спеціальними механізмами для забезпечення кращої мобільності. Особливо виділяють екзоскелети, які є зовнішніми конструкціями, що підтримують або замінюють функції м'язів та кісток. Вони використовуються для підтримки людей з обмеженою мобільністю та надають можливість активної діяльності. Екзоскелети підвищують силу та витривалість під час виконання фізичних завдань, таких як підйом важких вантажів або переміщення на великі відстані. Крім того, вони сприяють швидшому відновленню рухливості та покращенню якості життя осіб з обмеженнями в русі. Використання екзоскелетів підвищує ефективність і безпеку військових під час виконання різноманітних завдань, надаючи їм надію на повноцінне відновлення та повернення до активного життя [1, с. 20-22].

Особливо цікавим є використання медіа пристроїв, таких як телефони, планшети та комп'ютери. Завдяки мобільному зв'язку та інтернету ми можемо зв'язатися з військовими, які не мають можливості приїхати особисто, та надати їм консультації незалежно від їхнього місцезнаходження. Ці технології допомагають не лише військовим, а й людям, які через певні обставини бояться виходити на вулицю або відвідувати кабінет психотерапевта. Крім того, такі

технології можна використовувати і іншим чином, так, існує багато фільмів, серіалів та навіть аніме, перегляд яких сприяє пошуку внутрішніх сил, мотивують звернутися до психолога або допомагають зрозуміти те, що раніше було незрозумілим. В соціальних мережах подекуди вже можна помітити певні самотійно створені психологами списки для перегляду медіа відповідно до різноманітних запитів; вірогідно, в найближчий час можна очікувати створення обґрунтованого психологічним товариством в цілому списку медіа для вирішення конкретних проблематик.

Сьогоденний метод реабілітації військових, який набирає популярності, це використання віртуальної реальності (VR). VR створює «занурювальне» середовище для фізичної терапії та психологічних тренувань. Військовослужбовці можуть виконувати спеціальні програми у віртуальному середовищі, що допомагає відновлювати рухливість і координацію. Крім того, VR використовується для психологічної терапії, допомагаючи військовим справлятися з розладами посттравматичного стресу та іншими психічними проблемами. Військові також можуть використовувати VR для відпочинку та розваг, зокрема для ігор або віртуальних турів і розважальних додатків [1, с. 21].

Сучасні дослідження показують, що віртуальна реальність є корисною у психіатричній практиці. Це потужний інструмент, який може стати чудовим доповненням до традиційної терапії. Віртуальна реальність здатна створювати терапевтично корисні сценарії, які майже неможливо відтворити у реальному житті. Завдяки активному розвитку цифрових технологій можна створити різноманітні ілюзії, використовуючи сучасний комп'ютер та окуляри віртуальної реальності. Сучасні дослідження підтверджують корисний вплив віртуальної реальності у лікуванні тривожних розладів і розладів, пов'язаних зі стресом [цит. за 3]. Проте наразі немає чітких доказів за чи проти використання цієї технології для лікування депресії та шизофренії. Експериментальними дослідженнями підтверджено позитивний вплив віртуальної реальності для лікування фобій. Цей метод пропонує інтерактивність у реальному часі в екологічному середовищі, покращуючи концентрацію та мотивацію. Крім того, його можна

використовувати в реальних місцях, де людина стикається зі своїми труднощами, полегшуючи перенесення набутого досвіду у реальний світ. У більшості випадків віртуальна реальність використовується як інструмент для контрольованого впливу на критичні та страшні ситуації. Отже, віртуальна реальність має великий потенціал у лікуванні психічних розладів і допомагає пацієнтам ефективно справлятися з їхніми проблемами у безпечному і контрольованому середовищі [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що новітні технології відіграють важливу роль у сучасній реабілітації, надаючи нові можливості для покращення фізичного, психологічного та соціального стану постраждалих. Від використання протезів з штучним інтелектом і екзоскелетів до медіа пристроїв і віртуальної реальності: ці інновації суттєво змінюють підходи до лікування та відновлення. Віртуальна реальність має всі шанси стати основним інструментом для реабілітації постраждалих в майбутньому. Невпинний розвиток нових технологій та їх інтеграція у медичну практику відкривають нові горизонти для подальшого покращення процесу реабілітації та забезпечення високої якості життя постраждалих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Козар Ю. Ю., Цан Є. А., Савельєв О. Р. Вплив сучасних технологій на реабілітацію військових. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи*. 2024. № 3. С. 19-23. <https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2024-3-3>.
2. Пророк Н., Запорожець О., Креймеєр Дж. Основи реабілітаційної психології : подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Київ : ОБСЄ, 2018. Т. 1. 208 с.
3. Сергієнко Т. В. Особливості застосування віртуальної реальності - як додаткового методу терапії при психічних розладах. *Сучасні аспекти нормальної та патологічної фізіології й їх біохімічні механізми в медицині та фармації*. 2023. С. 284-285.

Пархоменко Олександр Юрійович,
доцент кафедри економічної кібернетики,
комп'ютерних наук та інформаційних технологій,

Бережний Михайло Валерійович
здобувач групи КН 1/1,
факультет менеджменту
Миколаївського національного аграрного університету

ДОСЛІДЖЕННЯ СЕЗОННОЇ ДИНАМІКИ ЯКОСТІ ПОВІТРЯ НА ОСНОВІ ВІДКРИТИХ ДАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ PYTHON

У сучасних умовах стрімкої урбанізації та промислового розвитку забезпечення належної якості атмосферного повітря є одним із пріоритетів сталого розвитку. Забруднення повітря є чинником, що прямо впливає на здоров'я населення, екологічну рівновагу та соціально-економічну стабільність. У зв'язку з цим актуальним є моніторинг якості повітря з використанням сучасних цифрових технологій.

На сьогодні існують автоматизовані системи збору екологічних даних, зокрема спеціалізовані сенсори, які вимірюють концентрацію шкідливих речовин у реальному часі. Зібрана інформація публікується на відкритих онлайн-платформах, таких як World Air Quality Index (WAQI) [1], що дає змогу як фахівцям, так і громадськості оперативно оцінювати стан повітря.

Оскільки масиви екологічних даних мають великий обсяг та нерівномірну структуру, ефективне їх опрацювання потребує застосування спеціалізованих інструментів. Однією з найзручніших і потужних платформ для цього є мова програмування Python, яка має широкий спектр бібліотек для обробки, візуалізації та статистичного аналізу даних.

В даній роботі було використано відкриті щоденні статистичні дані зі станції моніторингу якості повітря в місті Миколаєві, розміщені за посиланням: <https://aqicn.org/station/ukraine-mykolaiv-1a-street-1-a-voienna/> [2]. Аналіз

охоплює період 2024 року, з метою дослідити сезонну динаміку показника AQI (індекс якості повітря).

У процесі дослідження було використано кілька важливих Python-бібліотек, які суттєво полегшили роботу з даними. По-перше, бібліотека `pandas`, яка є потужним інструментом для імпорту даних та обробки таблиць. Вона дозволяє легко маніпулювати даними, що робить аналіз більш ефективним та зрозумілим. По-друге, для візуалізації отриманих результатів використовувалася бібліотека `matplotlib`. Це надзвичайно корисний інструмент, який дозволяє створювати різноманітні графіки та діаграми, що допомагає краще зрозуміти та інтерпретувати дані. Крім того, для роботи з часовими мітками була використана вбудована підтримка бібліотеки `datetime`, доступна через `pandas`. Це забезпечує зручність у роботі з датами та часом, що є важливим аспектом при аналізі даних, що містять часові компоненти.

Після завантаження CSV-файлу, що містить щоденні значення AQI, було виконано попередню обробку даних: видалено службові рядки, перетворено текстовий формат дати у формат `datetime`, а також додано нову колонку «місяць». Подальше групування по місяцях дозволило обчислити середні медіанні значення AQI для кожного календарного місяця.

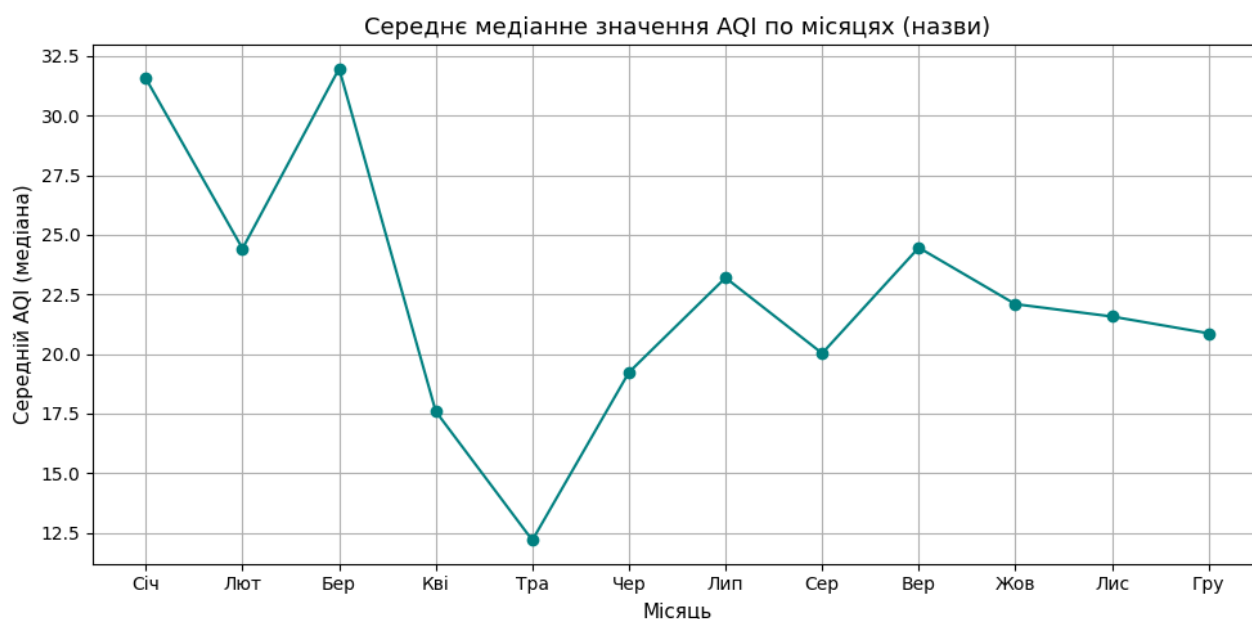

Рис. 1. Середні медіанні значення AQI для кожного календарного місяця

Результати, наведені на рисунку 1 у вигляді графіка середніх медіанних значень AQI для кожного календарного місяця, показали чітко виражену сезонну динаміку рівня забруднення повітря у місті Миколаєві. Найвищі значення індексу AQI спостерігалися в зимові місяці (січень-лютий), що, ймовірно, пов'язано з активним опалювальним сезоном, зниженням температури та метеорологічними умовами, які сприяють накопиченню шкідливих речовин у приземному шарі атмосфери. У літній період спостерігається зниження індексу, що свідчить про покращення якості повітря в теплі місяці.

Графічна візуалізація результатів надала змогу наочно відстежити зміну середнього медіанного значення AQI по місяцях, що є важливим для подальшого екологічного прогнозування та інформування громадськості.

Проведений аналіз засвідчив ефективність використання Python для обробки екологічних даних та візуалізації сезонних змін якості повітря. Встановлена залежність між порогом року та рівнем забруднення може бути використана в міському плануванні, екомоніторингу та для підвищення обізнаності населення щодо екологічної ситуації.

У подальших дослідженнях планується залучення додаткових показників (PM_{2.5}, PM₁₀, температура, вологість), побудова кореляційних моделей для виявлення зв'язків між метеорологічними та екологічними параметрами, застосування методів машинного навчання для прогнозування рівня забруднення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. World's Air Pollution: Real-time Air Quality Index. waqi.info. URL: <https://waqi.info/#/c/4.429/7.909/2.3z> (date of access: 09.04.2025).
2. Street 1-a Voienna, 1A, Mykolaiv, Ukraine Air Pollution: Real-time Air Quality Index (AQI). aqicn.org. URL: <https://aqicn.org/station/ukraine-mykolaiv-1a-street-1-a-voienna> (date of access: 09.04.2025).

Петрішина Тетяна Олександрівна
доцент кафедри управління бізнесом
Навчально-науковий інститут
економіки та бізнес освіти
Державного університету економіки і технологій

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В ОСВІТНЬОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Цифровізація є ключовим драйвером розвитку освітньої сфери, особливо в умовах сталого розвитку. Використання цифрових технологій дозволяє оптимізувати адміністративні процеси, підвищити ефективність управління та покращити доступ до освітніх ресурсів. Актуальність теми зумовлена необхідністю адаптації освітніх установ до глобальних технологічних змін та цифрової трансформації.

Значний вплив на управління освітніми процесами мають такі цифрові рішення, як системи управління навчанням (LMS), серед яких:

Moodle, Google Classroom, Canva; аналітичні платформи Power BI, Tableau для оцінки ефективності освітніх процесів; штучний інтелект, який використовується для персоналізації навчання, а також електронні бібліотеки та освітні ресурси, такі як Coursera, edX, Prometheus [2;4].

Впровадження цих технологій має як переваги, так і певні виклики.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика цифрових інструментів в освітньому менеджменті

Цифровий інструмент	Переваги	Недоліки
LMS-системи	Автоматизація процесів, аналітика успішності	Необхідність навчання персоналу

Аналітика великих даних	Прогнозування результатів, аналіз ризиків	Висока вартість впровадження
AI у навчанні	Персоналізація освітнього процесу	Етичні питання використання даних

Джерело: розроблено автором

Цифрові інструменти значно сприяють ефективності управління освітою, проте потребують комплексного підходу до їхнього впровадження.

Досвід впровадження цифрових інструментів у світі демонструє різноманітність підходів до цифровізації освітнього менеджменту залежно від рівня розвитку країни, наявної інфраструктури та стратегічних пріоритетів. У таблиці 2 наведено приклади успішного використання цифрових інструментів у різних країнах.

Таблиця 2

Досвід використання цифрових інструментів в освітньому менеджменті в різних країнах

Країна	Цифровий інструмент	Зміст
Фінляндія	Адаптивні навчальні системи на базі AI	Індивідуалізація навчальних траєкторій для учнів та студентів
США	Аналітичні платформи для прогнозування успішності студентів	Поліпшення академічних результатів завдяки аналізу даних
Україна	Платформа «Дія.Освіта»	Розширення можливостей онлайн-навчання та підвищення цифрової грамотності

Сінгапур	Інтегровані освітні хаби	Оптимізація управління навчальними закладами та автоматизація процесів

Джерело: сформовано автором на основі [1,3,4]

Кожна країна використовує цифрові інструменти з урахуванням власних освітніх стратегій і національних пріоритетів.

Цифровізація освітнього менеджменту є важливим фактором сталого розвитку освіти. Впровадження цифрових технологій сприяє підвищенню ефективності управління, покращенню доступу до освітніх ресурсів та оптимізації використання ресурсів навчальних закладів. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на аналізі впливу цифрових технологій на якість освітніх послуг та їхню довгострокову ефективність у системі освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. [Claro Magdalena, Castro-Grau Carolina](#) (2023). The role of digital technologies in 21st century learning. [UNESCO IIEP Oficina regional para América Latina y el Caribe](#). URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386981_eng
2. Крамаренко, О. Фонарюк, М. Зацерківна. Цифровізація освіти: виклики та перспективи. *Перспективи та інновації науки*. №2(7), 2022. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2\(7\)-392-404](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2(7)-392-404)
3. World Bank. Digital Education for Sustainable Development. URL: <https://www.worldbank.org>
4. Концепція цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://mon.gov.ua/news/kontsepsiya-tsifrovoi-transformatsii-osviti-i-nauki-mon-zaproshue-do-gromadskogo->

[obgovorenniya&ved=2ahUKEwiu_MSHxLuMAxU2JBAIHQ7aEyEQFnoECAkQAQ
&usg=AOvVaw0qlt6TICaagtbxsoBbtpa](#)

Побережець Ольга Валеріївна
д.е.н., професор, професор кафедри обліку і фінансів
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ: СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ

У контексті трансформаційних змін глобального економічного простору цифрові технології виступають ключовим детермінантом забезпечення збалансованого економічного зростання. Крім того, їх широкомасштабне впровадження сприяє підвищенню продуктивності, оптимізації ресурсного забезпечення, зменшенню транзакційних витрат, активізації інноваційної діяльності, а також формуванню нових моделей ведення бізнесу, що ґрунтуються на сучасних знаннях і даних.

Аналіз досліджень підтверджує, що стратегічним вектором цифровізації є побудова інклюзивної цифрової економіки, яка забезпечує рівні можливості доступу до технологій, цифрової інфраструктури та інформаційних ресурсів для всіх учасників економічної взаємодії, незалежно від регіональної, соціальної чи економічної належності. У даному контексті цифрові платформи, великі дані, хмарні обчислення, технології штучного інтелекту постають як інструментарій системного оновлення економіки та зміцнення її стійкості, що є необхідним під час повоєнного відновлення.

На думку науковців, «цифрова економіка також має значний вплив на державну політику та регулювання. Перед урядами в усьому світі постає завдання збалансувати просування інновацій із захистом споживачів, приватності та безпеки» [1].

Підкреслимо, що «цифрова економіка виступає у якості високотехнологічної економічної системи, яка за своєю суттю базується на інноваційних підходах щодо інтеграції інформаційних технологій у весь комплекс бізнес-процесів, що функціонують в даній системі. Важливо, що в контексті соціально-економічного та технологічного розвитку суспільства

цифрова економіка відіграє надто важливу роль, оскільки передбачає собою необхідність осмисленого переходу від традиційних форм господарювання, характерних для індустріального суспільства до нових моделей динамічного впровадження цифрових програмних рішень в усі сфери життя» [2].

Серед ключових елементів та інструментів цифрових технологій, які відіграють важливу роль у забезпеченні економічного зростання на макрорівні можна виділити наступні: платформи для обробки великих даних (Big Data) та інструменти Apache Hadoop, Spark, Google Big Query; хмарні технології (Cloud Technologies) та інструменти Amazon Web Services (AWS), Microsoft Azure, Google Cloud; цифрові державні сервіси (E-Governance) та інструменти: “Дія”, електронний документообіг, державні електронні реєстри.

Оптимізація представлених інструментів та їх адаптація до сучасних вимог та викликів забезпечує системну реалізацію стратегічних цілей та орієнтирів економічного зростання.

Особливий інтерес «викликає процес впровадження цифрових інновацій у реальне життя. Це означає розробку нових правил, організаційних підходів і соціальних рішень, які допомагають гармонійно інтегрувати цифрові технології в економічну систему. Цифрові інновації є важливим інструментом у досягненні глобальних цілей сталого розвитку, змінюючи традиційні підходи до управління, виробництва й споживання, сприяючи формуванню нових моделей взаємодії в економічній та соціальній сферах» [1].

Цифрова трансформація створює умови для інтеграції екологічних, соціальних та економічних цілей, сприяючи досягненню Цілей сталого розвитку. Водночас реалізація потенціалу цифрових інновацій вимагає науково обґрунтованої державної політики, модернізації інституційного середовища, підвищення цифрової грамотності та розвитку людського капіталу.

Зауважимо, що «цифрова економіка є важливим драйвером сучасного економічного зростання. Водночас адаптація до цифрових технологій супроводжується тимчасовими труднощами, такими як зниження

продуктивності праці через потребу перенавчання працівників, скорочення робочих місць та зростання рівня технологічного безробіття» [3].

Таким чином, цифрові технології, будучи складовою національних стратегій економічного зростання, виступають каталізатором стійкої, інноваційно-орієнтованої та конкурентоспроможної економіки, здатної адаптуватися до глобальних викликів та трансформаційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Храпкіна , В. В. Цифрова економіка та її роль у забезпеченні сталого економічного зростання: інституціоналізація цифрових інновацій. *Академічні візії*. 2024. (29). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/994> (дата звернення: 07.04.2025).

2. Дзямулич М., Шматковська Т. Вплив сучасних інформаційних систем і технологій на формування цифрової економіки. *Економічний форум* 1(2):3-8. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/362083049_VPLIV_SUCASNIH_INFORMACIJNIH_SISTEM_I_TEHNOLOGIJ_NA_FORMUVANNA_CIFROVOI_EKONOMIKI (дата звернення: 07.04.2025).

3. Никонюк, К. О., Величко, К. Ю., Мацюра, С. І. Стратегічні підходи до розвитку цифрової економіки в контексті сталого зростання. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. (14). URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14753540> (дата звернення: 07.04.2025).

Прибіга Злата Миколаївна
*здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальності 081 «Право»
кафедри державно-правових та гуманітарних наук ННГІ
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського
Київ, Україна*

Науковий керівник: Бортняк Катерина Василівна
*к.ю.н., доцент кафедри державно-правових та гуманітарних наук ННГІ
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського
Київ, Україна*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Актуальність теми зумовлена повсякденним проникненням інформаційних технологій у всі сфери суспільного життя, що суттєво впливає на адміністративні правовідносини. Нині діяльність громадян у цифровому середовищі регулюється нормами адміністративного права, адаптованими для подібних правовідносин, проте вони нерідко виявляються застарілими в умовах сучасних технологічних реалій.

Швидкий розвиток технологій полягає у формуванні ефективної системи адміністративно-правової відповідальності і необхідності захисту прав суб'єктів у новому правовому середовищі.

Використання цифрових ресурсів, угоди на онлайн-платформах, елементи правоохоронної діяльності та захисту прав суб'єктів цифрових відносин – це лише мала частина правових проблем, які постали з розвитком цифрових технологій. В інцидентах, пов'язаних із комп'ютерною технікою, доменними іменами, інтернет-спільнотами та соціальними мережами, адміністративна відповідальність настає при порушенні прав та інтересів осіб.

Перше, на що доцільно звернути увагу, розглядаючи тему цифрових технологій у праві – це електронне ведення документації в судах, тобто заміна паперової документації електронними системами, переваги електронного ведення документації та приклади реалізації [1, с. 148].

Інформаційним правопорушенням є таке, яке завдає шкоди (небезпеки) інформаційним правам чи свободам людини й громадянина, інформаційній інфраструктурі держави або скоєне за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій чи засобів зв'язку [2].

Значним кроком на шляху протидії правопорушенням в інформаційній сфері є підписання у 2001 році Європейської Конвенції про кіберзлочинність, спрямованої на поглиблення міжнародної співпраці щодо протидії найбільш тяжким правопорушенням у галузі комп'ютерних систем і мереж або так званим «кібернетичним злочинам» [3]. Конвенція в загальній формі визначила основні групи й види таких злочинів:

- злочини проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем;
- злочини, пов'язані з комп'ютерами;
- злочини, пов'язані зі змістом інформації;
- злочини, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав [4, с. 39].

В Україні основними нормативно-правовими актами, що регулюють питання адміністративної відповідальності в цифровій сфері, є:

1. Конституція України закріплює основні права та свободи громадян, включаючи право на недоторканність особистого життя та захист персональних даних. Ці положення є базою для правового регулювання інформаційної безпеки [5].

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) визначає склади адміністративних правопорушень та відповідні санкції [6].

3. Закон України "Про захист персональних даних" регулює відносини, пов'язані із захистом персональних даних, та встановлює відповідальність за порушення у цій сфері [7].

4. Закон України "Про електронні комунікації" визначає правові засади діяльності у сфері електронних комунікацій та встановлює вимоги до суб'єктів господарювання [8].

5. Відповідальність за правопорушення регулюється Законом України

«Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [9].

6. Закон України "Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах" визначає основні принципи та вимоги до захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах, включаючи заходи з інформаційної безпеки, права та обов'язки суб'єктів інформаційних відносин, а також відповідальність за порушення законодавства у сфері захисту інформації [10].

Незважаючи на наявність законодавчої бази, існують певні проблеми у притягненні до адміністративної відповідальності за правопорушення в цифровій сфері: визначення об'єкта, суб'єкта, а також об'єктивної та суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення у сфері використання комп'ютерних технологій є складним завданням; складність визначення провини, мотивів та шкідливих наслідків від вчинення правопорушення у сфері використання комп'ютерних технологій ускладнює процес притягнення до відповідальності; наявність процедурних недоліків, пов'язаних із проведенням розслідувань правопорушень, які були вчинені у досліджуваній сфері, знижує ефективність адміністративного переслідування.

Окрему увагу слід приділити адміністративно-правовому захисту персональних даних в Інтернеті. Закон України «Про захист персональних даних» встановлює вимоги щодо обробки та зберігання персональних даних, а також передбачає адміністративну відповідальність за порушення цих вимог. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює контроль за дотриманням законодавства у цій сфері та має повноваження застосовувати заходи адміністративного припинення порушень [7].

Для підвищення ефективності адміністративно-правової відповідальності у сфері цифрових технологій необхідно: прийняття нових та внесення змін до чинних нормативно-правових актів з урахуванням розвитку цифрових технологій та появи нових видів правопорушень; проведення регулярних тренінгів та семінарів для державних службовців та представників бізнесу з питань захисту персональних даних та інших аспектів цифрової безпеки;

посилення співпраці з міжнародними організаціями та обмін досвідом у сфері захисту прав в цифровому середовищі.

Особливо важливою є відповідальність за шкоду, заподіяну застосуванням штучного інтелекту. Оскільки, у міру розвитку систем штучного інтелекту збільшується ймовірність шкоди через помилки або зловживання. Порухення положень інших нормативних правових актів, що регулюють суспільні відносини в інформаційній сфері, безпосередньо може спричинити юридичну відповідальність [11, с. 21].

У сфері цифрових технологій адміністративна відповідальність є важливим інструментом для захисту прав сторін, залучених у цифрові правовідносини. Його ефективність залежить від міжнародної співпраці, розвитку судової практики та адаптації законодавства до сучасних проблем. З огляду на швидкість, з якою розвиваються цифрові технології, адміністративне право має важливе значення для досягнення балансу між інтересами держави, бізнесу та користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Маньгора В. В., Михальчук Ю. О. Використання цифрових технологій у праві: перспективи та виклики. Інформація і право. 2023. № 4. С. 147–158.

2.Максименко Ю. Є. Інформаційні правопорушення: поняття та ознаки. Глобальна організація союзницького лідерства. 2014.

3.Конвенція про кіберзлочинність : Конвенція Ради Європи від 23.11.2001: станом на 7 верес. 2005 р. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 27.03.2025).

4.Тихомиров О. О. Інформаційні правопорушення: теоретико-правова концепція. Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. 2015. № 1. С. 38–47.

5.Конституція України. Офіційний вебпортал ВРУ. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 27.03.2025).

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Офіційний вебпортал ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 27.03.2025).

7. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 27.03.2025).

8. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015: станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення: 27.03.2025).

9. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017: станом на 28 черв. 2024 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 27.03.2025).

10. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994: станом на 28 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр#Text> (дата звернення: 27.03.2025).

11. Каленіченко Л. І. Загальнотеоретична характеристика підстав юридичної відповідальності. Право і безпека. 2016. № 4. С. 20–24.

Рекун Віктор Анатолійович
*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Державного університету економіки і технологій
м. Кривий Ріг, Україна*

EU DIGITAL IDENTITY WALLETS ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ ЦИФРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У ЄДИНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦИФРОВИЙ ПРОСТІР

11 квітня 2024 року Європейський парламент за згодою з Радою ухвалив Регламент (ЄС) 2024/1183 («eIDAS 2.0») [1], який вносить зміни до Регламенту (ЄС) 910/2014 («Регламент eIDAS») [2] з метою гармонізації національних положень щодо електронної ідентифікації. Найважливіші зміни стосуються створення Європейського гаманця цифрової ідентифікації, метою якого є «...підкреслення права кожного на доступ до цифрових технологій, продуктів і послуг, які є безпечними, захищеними та захищають конфіденційність. Це включає забезпечення того, щоб усім людям, які живуть у Союзі, було запропоновано доступну, безпечну та надійну цифрову ідентифікацію, яка забезпечує доступ до широкого спектру онлайн- і офлайн-сервісів, захищених від ризику кібербезпеки та кіберзлочинності, включаючи витік даних і крадіжку або маніпулювання особистими даними» [1].

Новий регламент усуває недоліки eIDAS шляхом підвищення ефективності поточної системи цифрової ідентифікації та поширення її переваг на приватний сектор. Держави-члени отримують повноваження пропонувати громадянам і компаніям цифрові гаманці, які можуть пов'язувати їхні національні цифрові ідентифікатори з доказами інших особистих атрибутів, таких як водійські права, дипломи та банківські рахунки. Європейські гаманці цифрової ідентифікації дозволять користувачам електронно ідентифікувати та автентифікувати себе онлайн і офлайн транскордонно, щоб отримати доступ до широкого спектру державних і приватних послуг.

У відповідності з чинним законодавством про кібербезпеку регламент передбачає дотримання вимог щодо кібербезпеки, зміцнюючи довіру до рішень цифрової ідентифікації. Крім того, це дозволяє державним органам видавати електронні сертифікати, сприяючи загальноєвропейському визнанню облікових даних в електронній формі, водночас віддаючи пріоритет конфіденційності даних. Крім простої ідентифікації, регламент розширить сферу довірчих послуг, включивши запис електронних даних в електронну книгу, керування дистанційним електронним підписом і пристроями створення або пристроями дистанційного створення електронної печатки [3].

Масштабні пілотні проекти для тестування технічних специфікацій і прототипів програмного забезпечення для гаранця цифрової ідентифікації ЄС виконуються у різних секторах у багатьох європейських країнах. Ці пілотні проекти спрямовані на оцінку зручності використання гаранця в таких сценаріях, як доступ до державних послуг, відкриття банківських рахунків і сприяння безпечним онлайн-платежам, за участю приватних компаній і державних органів у країнах-членах, Норвегії, Ісландії та Україні [4].

Міністерство цифрової трансформації України повідомляє, що команда Дії успішно протестувала сумісність цифрових документів із європейськими цифровими гаранцями відповідно до регламенту eIDAS 2.0 та прогнозує, що з 2026 року українці користуватимуться цифровими документами за кордоном замість паперових копій або пластикових карток. У європейському електронному гаранці будуть доступні різні документи та послуги, наприклад: підтвердження особи для державних послуг онлайн; електронне водійське посвідчення; реєстрація SIM-картки; відкриття банківських рахунків; електронний підпис тощо [5]

На нашу думку, серед основних переваг гаранців цифрової ідентифікації можемо визначити наступні:

1. Для громадян та підприємств:

- контроль користувачів (громадяни матимуть право вибирати, які особисті дані вони нададуть третім сторонам, забезпечуючи конфіденційність і контроль над особистою інформацією);

- широке використання (доступність для людей, які мають обмежений доступ до традиційних форм ідентифікації та вразливих груп населення, таких як люди з інвалідністю та люди похилого віку; гарантії цифрової ідентифікації будуть доступні по всьому ЄС для доступу до державних і приватних цифрових послуг, що зробить онлайн-взаємодію більш плавною та ефективною);

- прозорість і безпека (цифрові гарантії будуть мати ліцензію з відкритим вихідним кодом, що забезпечує прозорість і безпеку);

- простота використання (гарантії матимуть зручний інтерфейс, що дозволить людям легко керувати своїми цифровими ідентифікаторами та отримувати доступ до послуг. Створення кваліфікованих електронних підписів для непрофесійного використання буде безкоштовним, що покращить доступність);

- плавна адаптація (громадяни зможуть використовувати національні схеми eID для реєстрації гарантів, забезпечуючи плавний перехід до керування цифровою ідентифікацією);

- нові можливості для бізнесу (впровадження гарантів ідентифікації може стимулювати інновації, що призведе до появи нових послуг і можливостей).

2. Для урядів:

- покращений доступ до державних цифрових послуг (зменшення необхідності фізичної присутності для отримання багатьох послуг; зменшення обсягу паперової роботи та адміністративних витрат для уряду; підвищення ефективності роботи державних установ за рахунок автоматизації процесів перевірки особи та обміну даними);

- запобігання шахрайству (використання передових технологій шифрування та аутентифікації, що значно знижує ризик шахрайства та крадіжки особистих даних);

– сприяння транскордонній співпраці (сумісність між різними системами та країнами ЄС, що полегшує транскордонну співпрацю між урядами).

Загалом, європейські гарантії цифрової ідентифікації мають потенціал зробити наше суспільство більш зручним, безпечним та інклюзивним. Запровадження EU Digital Identity Wallets сприяють поглибленню інтеграції України в єдиний цифровий простір ЄС, полегшуючи транскордонні послуги, підтримуючи мобільність та підвищуючи безпеку цифрових транзакцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Regulation (EU) 2024/1183 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 amending Regulation (EU) № 910/2014 as regards establishing the European Digital Identity Framework. *EUR-lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32024R1183>.

2. Regulation (EU) № 910/2014 of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC. *EUR-lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/910/oj/eng>.

3. Eckert M. Entry into force of EU Digital Identity Regulation (EUID). *MME Legal Tax Compliance*. May 31 2024. URL: <https://www.mme.ch/en/magazine/articles/entry-into-force-of-eu-digital-identity-regulation-euid>.

4. European Digital Identity (EUDI) Regulation. *European Commission*. 21 February 2025. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/eudi-regulation>.

5. EU Digital Identity Wallet запустять до кінця 2026 року – команда Дії протестувала документи. *Міністерство цифрової трансформації України*. 10 лютого 2025. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/eu-digital-identity-wallet-zapustyat-do-kintsya-2026-roku-komanda-dii-protestuvala-dokumenty>.

Садовенко Марина Михайлівна

*к.е.н., доцент кафедри фінансів і бухгалтерського обліку
Державного університету економіки і технологій*

Тичина Валентина Вікторівна

*Головний державний інспектор відділу податків і зборів з юридичних осіб
управління оподаткування юридичних осіб ГУ ДПС у Дніпропетровській
області Тичина Валентина Вікторівна*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПОДАТКОВИХ ПРОЦЕСІВ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ефективне оподаткування суб'єктів господарювання є необхідною умовою для сталого функціонування економіки України, оскільки забезпечує фінансування різних секторів економіки, соціальних програм та інфраструктури.

Проте зростання потоків податкової інформації та мінливість податкового законодавства призвели до того, що застосування традиційних методів оподаткування є недостатнім. У зв'язку з цим, новітні технології автоматизації податкової системи сприятимуть перегляду та оптимізації системи оподаткування через впровадження цифрових інструментів.

Поєднання цифрової економіки та податкової сфери передбачає:

- вплив цифровізації на базу оподаткування: автоматизація та роботизація процесів; віддалені продажі товарів і послуг;

2) вплив цифровізації на збір та адміністрування податків: технологія блокчейн та децентралізація баз даних; смарт-контракти: автоматизація оподаткування [1].

Україна не залишилась осторонь новітніх процесів трансформації і на разі впроваджено чимало сервісів спрямованих на забезпечення ефективності адміністрування податків [2], [3]: Електронний кабінет платника податків, який дозволяє знайти інформацію про стан розрахунків з бюджетом, листування з органами податкової, містить інформацію про облікові дані, пошук інформації в реєстрах податкової, подання заяв, запитів, сплата податків та інші електронні

сервіси; інформація з реєстрів (дані про взяття на облік платників податків, реєстр страхувальників, платників ПДВ, платників єдиного податку, інформація про РРО, про книги ОРО); дізнайся більше про свого бізнес-партнера (перевірка потенційних бізнес-партнерів щодо сумлінності сплати податків до бюджету); загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс (отримання інформації за питаннями з Базы знань, останні зміни в законодавстві, нормативні документи, електронні довірчі послуги); Сервіс «Пульс» ДПС (отримання інформації про неправомірні дії чи бездіяльність (можливі корупційні ризики) посадових осіб ДПС та її територіальних органів); кваліфікований надавач електронних довірчих послуг (надання електронних довірчих послуг); електронна звітність (спеціалізоване клієнтське програмне забезпечення для формування та подання звітності до «Єдиного вікна подання електронної звітності»); декларування громадян (адміністрування податкових декларацій про майновий стан і доходи) [4].

Отже, у сфері оподаткування послуги та сервіси, які були лише в проєктах, сьогодні вже є реальністю. Здійснюються заходи для задоволення потреб платників у зручності, простоті та комфортності всіх процедур з оподаткування. Адже цифровізація, зокрема, допомагає нівелювати людський фактор у механізмах адміністрування податків. На цьому шляху податкова служба має надійних партнерів – Міністерство фінансів України та Міністерство цифрової трансформації.

Завдяки ефективній співпраці ДПС та Мінцифри платники вже мають змогу користуватися на Порталі «Дія» такими цифровими послугами як «Маятко», ID14, цифровий податковий номер, шеринг документів, довідка про доходи [5].

Також на Порталі «Дія» стали доступними сервіси податкової для фізичних осіб. Платники в розділі «Мої податки» на Порталі «Дія» можуть отримати інформацію про свої податкові дані, стан розрахунків з бюджетом, дані про банківські рахунки, а також мають можливість сплати податків та подання декларацій для ФОП-спрошчених.

Важливим та сучасним проєктом, в реалізації якого ДПС бере активну участь, стало запровадження «Дія.City», про запуск якого було оголошено під час третього Diia Summit у Києві. «Дія.City» – це унікальний правовий та податковий простір для ІТ-компаній. Він поширюється на всю територію України та створює для технологічного бізнесу особливі умови, що враховують специфіку внутрішнього ринку та конкуренцію з іншими країнами.

Складові «Дія.City»: сприятлива податкова система – податок на прибуток 18% або податок на виведений капітал 9%, ЄСВ на рівні 22% з мінімальної зарплати, ПДФО 5% та військовий збір 5%; гнучкі форми співпраці з ІТ-спеціалістами – гіг-контракти, що поєднують переваги фрилансу та соціальні гарантії; гарантії захисту інтелектуальної власності; елементи англійського права, що спрощують доступ до інвестицій; гарантії захисту особи та власності від неправомірного втручання силовиків.

Отже, кожен сервіс має своє призначення, але їх всіх об'єднує конкретна спільна мета пришвидшити та покращити роботу податкових органів, спростити процеси подання та сплати податків їх платникам, своєчасно виявляти ризики ухилення від сплати податків і розробляти більш гнучкі фіскальні політики

Цифровізація податкових процесів є ключовим стратегічним кроком, який, безумовно, вимагає значних фінансових вкладень. Проте ці витрати слід вважати інвестиціями в майбутнє, оскільки вони мають великий потенціал для ефективного управління та оптимізації податкових процесів.

Таким чином, в умовах війни та економічної нестабільності цифровізація податкової системи є вагомим фактором забезпечення фінансової стійкості держави та сприяє її економічному зростанню. Вона дозволяє оптимізувати податкові процеси, підвищити надходження до бюджету та забезпечити зручність і доступність податкових сервісів для громадян та бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Вакулик Д. А. Цифрові тренди у сфері оподаткування: зарубіжний досвід та перспективи для України. Collection of Scientific Papers «SCIENTIA», (April 22, 2022; Chicago, USA), 25–29. Retrieved from <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/87>
- 2.Електронні сервіси. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/elektronnyiservisi>.
- 3.Електронні сервіси, розміщені на офіційному веб порталі ДПС. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/elektronnyi-servisi/elektronni-servisi-/>
- 4.Павлютін Ю. М. Цифровізація системи податкового адміністрування: національний та іноземний досвід. URL: <http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3/28.pdf>
- 5.Офіційний веб портал Дія. Бізнес національного проєкту Дія. Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/opodatkuvanna/podatkov-poslugi-v-dii>

Святошнюк Арина Леонідівна
*кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Одеського національного
університету імені І.І. Мечникова*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Цифровізація у цивільному судочинстві – це процес впровадження цифрових технологій у всі аспекти цивільного процесу з метою підвищення ефективності, прозорості та доступності судових процедур. Це охоплює використання електронних засобів для подання процесуальних документів, ведення судових справ, комунікації між учасниками процесу, а також доступ до судових рішень і інформації.

Так, основні компоненти цифровізації у цивільному процесі включають: 1) **електронне подання документів:** можливість учасників процесу подавати документи через електронні платформи.

Відповідно до ч.7 ст.14 ЦПК України, особі, яка зареєструвала електронний кабінет в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, суд вручає будь-які документи у справах, в яких така особа бере участь, виключно в електронній формі шляхом їх направлення до електронного кабінету такої особи, що не позбавляє її права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою [1].

2) Відеоконференції – можливість проведення судових засідань дистанційно, що сприяє економії часу та ресурсів.

Відповідно до ч.1 ст. 212 ЦПК України, учасник справи, його представник має право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду або у приміщенні іншого суду за умови наявності в

суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судове засідання визнана судом обов'язковою [1].

3) Доступ до інформації: створення відкритих реєстрів для забезпечення громадськості доступом до даних про судові справи та ухвали.

Створення відкритих реєстрів для забезпечення громадськості доступом до даних про судові справи та ухвали є важливим кроком у сприянні прозорості та підзвітності судової системи.

4) Автоматизація процесів: впровадження програмного забезпечення для автоматизації рутинних процедур, що зменшує навантаження на суддів і адміністрацію. Автоматизація процесів у цивільному процесі є важливим кроком у модернізації судової системи та підвищенні її ефективності.

Таким чином, цифровізація у цивільному судочинстві України має на меті зменшити бюрократичні перешкоди, покращити якість правосуддя та збільшити рівень довіри до судової системи.

Цифровізація цивільного судочинства в Україні має величезний потенціал для покращення ефективності, прозорості та доступності правосуддя. Враховуючи тенденції розвитку технологій, можна очікувати, що наступні роки принесуть подальше вдосконалення цієї системи, що сприятиме зниженню бюрократії, прискоренню процесів та підвищенню рівня довіри до судової влади.

Проте, для реалізації цих перспектив важливо продовжувати вдосконалювати інфраструктуру, зміцнювати кібербезпеку та забезпечувати всебічну підготовку як учасників процесу, так і самих суддів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. No 1618-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

Сойко Катерина Ігорівна

*Здобувачка вищої освіти групи ПР-23 СК
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

Науковий керівник: Олюха Віталій Георгійович

*доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова НАН України»*

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ДОГОВІР ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ВІРТУАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах стрімкого розвитку цифрової економіки виникають нові учасники відносин у цій сфері, одним з яких є віртуальне підприємство, на основі якого для повоєнного відновлення нашої країни можливе залучення іноземного інвестування. Такі питання вітчизняними науковцями не досліджувались, а тому ця тема є актуальною.

Віртуальне підприємство - це організація, процеси якого відбуваються в інформаційному просторі (віртуально) в умовах інтеграції розподілених ресурсів партнерів- учасників для вирішення динамічних завдань [1, с.368]. Відомі вчені-правники О.М. Вінник і О.В. Шаповалова наводять поняття «віртуальних підприємств» як спільноти суб'єктів господарювання різної організаційно-правової форми або навіть осіб без такого статусу, що використовують один бізнес-ресурс, проте зазвичай не мають організаційної єдності в традиційній формі юридичної особи з належною законодавством реєстрацією [2, с.295]. З цим можна погодитись частково, оскільки віртуальні підприємства для здійснення законної господарської діяльності не можуть створюватись особами які не мають статусу, необхідного для проведення підприємницької діяльності.

«Віртуальне підприємство, поєднуючи різні структури у певну систему на основі цифрових технологій стає інтегрованою гнучкою горизонтальною системою, яке складається у єдине ціле, при цьому ця система не зводиться до

простої сукупності її складових» [3, с.203]. Це дозволяє вітчизняним підприємствам поєднуватись з іноземними партнерами, які мають необхідний для віртуального підприємства потенціал, в тому числі і інвестиційні ресурси.

Інвестиційний договір укладається між замовником та інвестором. Такий договір фіксує факт вкладення грошових коштів (у тому числі криптоактиви) або інших значних цінностей, а також технологій у віртуальне підприємство. Предметом договору є інвестиція, у будь-якому вираженні, що не заборонена законодавством України. Створення віртуального підприємства на основі договору про залучення інвестицій вимагає чітко визначених правових механізмів взаємодії між сторонами. При укладенні інвестиційної угоди учасники віртуального підприємства отримують додаткові активи, які дозволяють: удосконалити організацію роботи, покращити якість виготовленої продукції або наданих робіт, залучити більше працівників, впровадити інноваційні технології, увійти на нові міжнародні ринки, розвивати бізнес-модель, тощо.

Необхідно врахувати, що при створенні віртуального підприємства на основі інвестиційного договору з іноземним партнером можуть існувати колізії між національним і міжнародним законодавством. Створення міжнародної цифрової платформи дозволить заключати контракти інвестування дистанційно без проведення живої зустрічі. Акцентуємо увагу на тому, що можна включити до цієї платформи потрібний інструмент «AL-analytics» ШІ аналізує фінансову стабільність, ймовірні ризики в процесі інвестування, конкурентність, зміни у законодавстві держав сторін договору інвестування, тощо. Поряд з перевагами використання штучної аналітики наявний ряд проблем, які ставлять під сумнів результати оцінки ШІ, серед них: перевантаження автоматизацією ШІ. «AL-analytics» спричинити до звуження кола фахівців, що перш за все погіршує контроль над процесом; відповідальність за похибки. ШІ може знаходити рішення, окреслювати проблеми, винаходити пропозиції з того чи іншого питання, але якщо відбудеться упущена вигода, логічно, повстане питання про відповідальність, а притягнути саме AL не є можливим; кібербезпека, адже ШІ є удосконаленою системою, але можуть бути самовільні технічні збої або спроби

реалізації кіберзагрози, підвищений ризик витоку важливої інформації і маніпуляції з даними.

Таким чином, інвестиційний договір є правовим інструментом для створення віртуального підприємства та залучення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку за умови врахування сучасних тенденцій цифрового розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Тимашова Л.А., Рамазанов С.К., Бондар Л.А., Лещенко В.А. Організація віртуальних підприємств: монографія. Луганськ: СНУ ім. В.Даля, 2004, с. 368

2.Вінник О.М., Шаповалова В.О. Господарське право в умовах цифровізації економіки: навчальний посібник. За заг. ред. Вінник О.М. Київ. НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України. 2020. 295 с.

3.Олюха В.Г., Осінська О.А. Господарсько-правові аспекти участі віртуальних підприємств у зовнішньоекономічній діяльності. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. №1. С. 202-205.

Супрун Анатолій Анатолійович
*доцент кафедри фінансів і
 бухгалтерського обліку
 Навчально-науковий інститут
 економіки та бізнес освіти
 Державного університету економіки і технологій*

КРИПТОІНДУСТРІЯ ЯК ЗАГРОЗА СТАЛОМУ РОЗВИТКУ

Сьогодні глобальний світ живе під впливом тотальної цифровізації і вже є бачення, що суспільно-економічні відносини не встигають за розвитком технологій. Це генерує ризики, які на сьогодні важко оцінити. Достатньо яскравим прикладом цього є криптоіндустрія. Актуальність теми зумовлена необхідністю визначення ризиків пов'язаних з обігом криптоактивів для сталого розвитку з позицій правового забезпечення.

Країни, відповідно до дозволу використання криптовалют, поділяються на три категорії (табл.1).

Таблиця 1

Країни за критерієм дозволу на використання криптовалют

Практично повний дозвіл	Практично повна заборона	Сіра зона
США, Канада, Японія, Австралія, Німеччина, Франція, Польща, Сінгапур, країни ЄС, Сальвадор	Афганістан, Алжир, Єгипет, Бангладеш, Болівія, Бурунді, Камерун, Чад, Китай, Республіка Конго, Ефіопія, Габон, Ірак, Лесото, Лівія, Північна Македонія, Марокко, М'янма, Непал, Катар, Сьєрра-Леоне, Туніс	Китай, Туреччина, Казахстан, Індонезія, Малайзія, Танзанія, Таїланд, Ізраїль,

Джерело: [1]

Бачимо, що загальний тренд – більш розвинені країни схильні до легалізації криптовалют, а менш розвинені до їх заборони. За глибинним змістом криптоіндустрія є протиставленням фіатним грошам, а отже, формою

фальшифомонетництва. Відповідно до ст. 199 Кримінального Кодексу України [2] підробка грошей карається від 3 до 12 років. При цьому майнінг криптовалют за українським законодавством не є кримінальним злочином. Виникає певний парадокс, і в Україні, і у більшості інших країн світу де використання криптовалют не є під прямою заборону.

Відповіддю на запитання, чому розвинені країни практично не звертають увагу на фальшифомонетництво 21 сторіччя є достатньо простою. На сьогодні обсяг криптооперацій є несуттєвим порівняно з глобальною грошовою масою. Приблизний порядок цифр: глобальна грошова маса у перерахунку на долар США - \$110 трлн.; глобальна сума криптовалют у перерахунку на долар США – \$250 млрд. (0,23%),

В Україні може бути кримінальне покарання за операції опосередковано пов'язані з майнінгом криптовалют. Йдеться про незаконне використання електроенергії та оподаткування. Також де-юре криптовалюти в Україні не є платіжним засобом, хоча де-факто у якості такого використовуються.

В контексті сталого розвитку важливим аспектом є екологія (третя складова першого принципу), відповідальне споживання і виробництво, боротьба зі зміною клімату (12 і 13 цілі відповідно) [3].

Наведемо декілька показових прикладів порушення цих принципів і цілей сталого розвитку при здійсненні майнінгу криптовалют.

У 2023 році глобальні криптомайнери використали стільки ж електроенергії, як вся Австралія — близько 160 терават-годин (ТВт·год) на рік. Це більше, ніж річне споживання таких країн, як Польща або Малайзія.

Потужність, яка постійно витрачається на майнінг Bitcoin, становила приблизно 18,3 гігават (ГВт) на день станом на осінь 2024 року.

У США майнінг криптовалют складає 0,6%–2,3% загального споживання електроенергії країни. Глобально — це 0,2%–0,9% всього світового енергоспоживання.

60 мільйонів тон CO₂ щороку викидаються в атмосферу лише від Bitcoin-майнінгу — це більше, ніж річні викиди деяких країн середнього рівня [4].

Більшість цих викидів пов'язані з використанням викопного палива: вугілля та природного газу залишаються основними джерелами енергії для багатьох майнінгових ферм.

Криптоіндустрія на сьогодні є об'єктивною реальністю, яка при цьому загрожує і досягненню сталого розвитку, і існуванню сучасної цивілізації. Окремо, за напрямками:

використання криптовалют для проведення трансакцій пов'язаних зі злочинними операціями та обходом санкцій;

ухилення від сплати податків;

загроза держаному устрою через виклик грошовій монополії фіатних грошей;

глобальний правовий хаос у даному питанні і можливість легалізації грошей отриманих незаконним шляхом;

величезна екологічна шкода;

відтік капіталу з реального сектору, що викликає непродуктивне використання ресурсів у середньостроковій і довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Іванов М. Які країни легалізували криптовалюту? URL: https://spilno.org/article/yaki-krainy-lehalizuvaly-kryptovalyutu?utm_source

2.Кримінальний Кодекс України: Закон України від. 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення 01.02.2025. Дата звернення. 03.04.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3.Резолюція A/RES/70/1, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року. URL: https://dev.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/SD_resolution_NY_2015.pdf

4.Crypto Data for Institutions. <https://coinmetrics.io/institutions/>

Терещенко Микита Сергійович
здобувач вищої освіти групи ПР-21-1
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: **Золотарьова Марія Карлівна**
кандидат юридичних наук, доцент кафедри права,
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Захист персональних даних є однією з найбільш важливих складових прав людини в сучасному світі, особливо в умовах швидкого розвитку цифрових технологій. У зв'язку з прискореним процесом цифровізації в Україні, що охоплює всі сфери суспільного життя, питання захисту персональних даних стало не лише важливим, але й дуже актуальним. У цьому контексті важливо враховувати виклики, які виникають перед державою, громадянами та бізнесом в умовах глобальної цифровізації. Перш за все, необхідно зазначити, що питання захисту персональних даних в Україні регулюються національними та міжнародними нормативними актами. Одним із основних документів є Закон України "Про захист персональних даних" (№ 2297-VI від 1 червня 2010 року) [1]. Цей закон визначає основи правового режиму обробки персональних даних, права суб'єктів даних та обов'язки осіб, які здійснюють обробку даних. Важливим аспектом є також Загальний регламент захисту даних Європейського Союзу (GDPR), оскільки Україна, незважаючи на те, що не є членом ЄС, орієнтується на європейські стандарти. Законодавчі ініціативи в Україні все більше наближаються до вимог GDPR, що вимагає особливої уваги до захисту приватності та надання широких прав суб'єктам даних [2]. Розглянемо проблеми захисту персональних даних.

Хоча в Україні вже є базові законодавчі акти, що регулюють захист персональних даних, багато фахівців та експертів вважають, що існуюче

законодавство потребує вдосконалення. Проблеми можуть виникати через невідповідність нормативних актів динамічному розвитку технологій, недостатнє врегулювання аспектів захисту даних в умовах онлайн-середовища та недостатньо чітке визначення процедур щодо обробки персональних даних. Це питання врегульовано, зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку обробки персональних даних" (№ 523 від 27.04.2011), яка визначає процедури обробки персональних даних в Україні [3]. Однією з основних проблем є недостатня реалізація прав суб'єктів персональних даних. Хоча законодавство гарантує право на доступ до своїх персональних даних, виправлення неточностей, блокування або видалення даних, на практиці часто виникають труднощі у здійсненні цих прав. Це пов'язано з відсутністю належних механізмів контролю та нагляду за їх виконанням.

В умовах швидкого розвитку цифрових технологій, особливо в контексті використання соціальних мереж, електронної комерції та інших онлайн-платформ, персональні дані стають дуже вразливими. Кіберзлочинці можуть здійснювати атаки на бази даних, викрадати інформацію та використовувати її для незаконних цілей. Особливо гостро це питання постає у зв'язку з недостатнім захистом інформаційних систем, де часто фіксуються витоки даних. Іншим значним викликом є низький рівень обізнаності громадян України щодо власних прав на захист персональних даних. Багато людей не усвідомлюють, як їхні дані можуть бути використані в цифровому просторі, і не знають, як забезпечити свою безпеку в Інтернеті. Це створює можливості для зловживань з боку компаній, що збирають та обробляють персональні дані[4],[5]. Важливим методом подолання проблем з персональними даними є діяльність органів контролю за захистом персональних даних. В Україні існує Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, а також Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, яка має компетенцію щодо нагляду за дотриманням норм законодавства у сфері захисту персональних даних.

Вони здійснюють моніторинг відповідності нормативно-правових актів, контроль за дотриманням прав громадян та надають рекомендації для бізнесу.

Проте, на практиці часто виникають проблеми з ефективністю роботи цих органів через відсутність достатніх ресурсів та недостатню підтримку з боку держави. Для подолання зазначених проблем необхідно вжити низку заходів:

1. Вдосконалення нормативно-правової бази. Необхідно адаптувати українське законодавство до міжнародних стандартів, зокрема, до вимог GDPR(загального регламенту про захист даних), враховуючи нові реалії цифрової економіки.

2. Підвищення рівня обізнаності громадян. Проведення масових інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення свідомості громадян щодо важливості захисту своїх персональних даних.

3. Розвиток інфраструктури кібербезпеки. Потрібно активно інвестувати в сучасні засоби захисту інформаційних систем, що зберігають персональні дані.

4. Зміцнення органів контролю. Важливо надати більше ресурсів органам контролю, а також створити ефективні механізми для перевірки дотримання вимог щодо захисту персональних даних.

Отже, захист персональних даних в Україні є важливою складовою цифровізації та розвитку інформаційних технологій. Незважаючи на наявність певної нормативно-правової бази, проблема захисту персональних даних залишається актуальною через зростання цифрових загроз, недостатній рівень обізнаності громадян і слабку інфраструктуру кібербезпеки. Тому важливо вжити додаткових заходів для удосконалення законодавства, підвищення рівня захисту даних та розширення прав громадян у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17.#Text> – Дата звернення: 01.04.2025).

2. Загальний регламент захисту даних Європейського Союзу (GDPR) — <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679> Дата звернення: 01.04.2025.

3. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку обробки персональних даних" від 27.04.2011 №523 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523-2011-%D0%BF>. Дата звернення: 01.04.2025.

4. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> Дата звернення: 09.04.2025.

5. Указ Президента України "Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки" від 03.12.2007 № 273/2007. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2007> Дата звернення: 09.04.2025.

Тищенко Світлана Іванівна
канд. пед.наук, доцент

Рагулін Роман Дмитрович
*здобувач вищої освіти спеціальності 122 «Комп'ютерні науки»
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна*

ОБРОБКА ІОТ-ДАНИХ З ФЕРМЕРСЬКИХ ДАТЧИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ PYTHON ТА APACHE KAFKA

Сучасне сільське господарство активно використовує технології Інтернету речей (ІоТ) для підвищення ефективності аграрного виробництва. ІоТ-датчики дозволяють здійснювати безперервний моніторинг стану ґрунту, температури, вологості, рівня освітленості та інших важливих параметрів, що впливають на врожайність. Обробка таких великих обсягів даних потребує надійних технологічних рішень, одним із яких є Apache Kafka – платформа потокової обробки даних. Вона забезпечує високу масштабованість, стійкість до збоїв та ефективну передачу поточкових даних у режимі реального часу.

Інтеграція Apache Kafka з мовою програмування Python забезпечує комплексний підхід до аналізу, фільтрації, зберігання та візуалізації даних, отриманих з аграрних джерел. Використовуючи бібліотеки, такі як kafka-python, pandas, matplotlib та scikit-learn, користувачі можуть не лише ефективно обробляти дані, а й застосовувати алгоритми машинного навчання для прогнозування змін у стані врожаю. Ця можливість дозволяє аграріям приймати більш обґрунтовані рішення щодо поливу, внесення добрив, боротьби зі шкідниками та оптимізації агрономічних практик.

Наприклад, завдяки Apache Kafka дані щодо рівня вологості ґрунту у реальному часі можуть бути передані в потоковому режимі та буферизовані, що дозволяє здійснювати оперативний аналіз. Використовуючи можливості маніпуляції даними Python через pandas, аграрії можуть фільтрувати та очищати ці дані для отримання значущих висновків. З використанням scikit-learn можна розробити прогностичні моделі для прогнозування рівнів вологості, що

допоможе визначити оптимальні часи для поливу. Технології потокової обробки значно підвищують точність прогнозування стану врожаю, дозволяючи оптимізувати використання ресурсів і знижувати витрати на агрономічні заходи.

Додатково, інтеграція IoT-даних з геоінформаційними системами (ГІС) відкриває можливості для побудови детальних карт стану полів у реальному часі, що сприяє точному землеробству. Візуалізуючи дані за допомогою інструментів, таких як `matplotlib`, аграрії можуть бачити розподіл поживних речовин у ґрунті або рівнів вологості по своїх полях, що дозволяє здійснювати цілеспрямовані заходи там, де це необхідно.

Використання `Apache Kafka` забезпечує обробку великих потоків інформації з різних типів сенсорів, що особливо важливо для аналізу кліматичних змін та адаптації агрономічних заходів відповідно до погодних умов. Дані з датчиків можуть надходити в реальному часі, що дозволяє оперативно реагувати на зміни у стані посівів, зменшуючи ризики втрат врожаю через посуху, заморозки або надмірне зволоження.

`Python`, як універсальний інструмент для аналізу даних, дозволяє застосовувати передові методи машинного навчання та штучного інтелекту для прогнозування майбутніх врожаїв. Ця можливість є надзвичайно важливою для сучасного сільського господарства, де розуміння та передбачення продуктивності врожаю можуть значно вплинути на ефективність і прибутковість.

Крім прогнозної аналітики, критично важливим є забезпечення кібербезпеки під час збору та передачі даних IoT (Інтернет речей). Польові датчики, які збирають агрономічні дані, такі як рівень вологості та температура, можуть бути вразливими до кібератак. Щоб зменшити ці ризики необхідним є впровадження технологій шифрування та аутентифікації.

Технології, такі як TLS (Transport Layer Security), допомагають захистити дані під час їх передачі від датчиків до центральної системи, забезпечуючи конфіденційність чутливої агрономічної інформації. Подібно, механізми безпеки на платформах, таких як `Kafka`, яка часто використовується для обробки даних у

реальному часі, додають додатковий рівень захисту від несанкціонованого доступу та маніпуляцій з даними.

Отже, інтеграція Python для аналізу даних у сільському господарстві разом із сильними заходами кібербезпеки не лише підвищує ефективність сільськогосподарських практик, але й захищає життєво важливу інформацію від потенційних загроз. Цей комплексний підхід до використання технологій у сільському господарстві забезпечує фермерам можливість приймати обґрунтовані рішення на основі надійних даних, одночасно захищаючи свої операції від кібервразливостей. Застосування IoT-датчиків у поєднанні з Apache Kafka та Python відкриває нові можливості для розвитку аграрного сектору, забезпечуючи підвищення продуктивності та стійкості до змін клімату. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на інтеграцію штучного інтелекту та машинного навчання для вдосконалення аналізу агроданих. Також перспективним напрямком є розвиток автоматизованих систем управління фермерськими господарствами на основі потокових IoT-даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кресп Дж. Kafka: розподілена система обміну повідомленнями для обробки журналів. LinkedIn Engineering Blog, 2011.
2. Марц Н., Уоррен Дж. Великі дані: принципи та найкращі практики масштабованих потокових систем. Manning Publications, 2015.
3. Голлапаллі Р. Apache Kafka: швидкий старт. Packt Publishing, 2018.
4. Лі І. Інтернет речей у сучасному сільському господарстві. Elsevier, 2020.
5. Радж П. Високопродуктивна аналітика великих даних: обчислення та застосування у хмарі. Springer, 2019.
6. Даннінг Т., Фрідман Е. Архітектура потокової обробки: нові дизайни з використанням Apache Kafka та MapR Streams. O'Reilly Media, 2016.

Трошкіна Катерина Євгенівна
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка*

ДОБРЕ ВІДОМІ ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

У сучасних умовах глобалізації, цифровізації економіки та розвитку міжнародної торгівлі добре відомі торговельні марки набувають особливого значення як важливий актив компаній і потужний інструмент ринкової конкуренції. Саме тому питання їх правової охорони є надзвичайно актуальним як у національному, так і в міжнародному правовому просторі.

Актуальність теми зумовлена також недостатньою уніфікацією практики визнання торговельних марок добре відомими, складністю доказування їх статусу та наявністю прогалин у правовому регулюванні, особливо в умовах використання брендів у цифровому середовищі (доменні імена, соцмережі, e-commerce).

Дослідження правової охорони добре відомих торговельних марок сприятиме вдосконаленню правозастосовної практики, зміцненню механізмів захисту прав інтелектуальної власності та підвищенню конкурентоспроможності національних виробників у глобальному середовищі.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг», торговельна марка – це позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб [1].

Ст. 25 вказаного вище Закону передбачає визнання торговельної марки добре відомою Апеляційною палатою або судом. Торговельна марка може бути визнана добре відомою незалежно від реєстрації її в Україні [1]. Визнання торговельної марки добре відомою здійснюється на підставі поданої заяви та доказової бази.

Добре відома марка потребує особливого підходу до захисту, адже її репутація та впізнаваність можуть використовуватись недобросовісними конкурентами навіть у сферах, не пов'язаних з основною діяльністю правовласника. Водночас, чинне законодавство багатьох країн, у тому числі й України, ще не повністю забезпечує ефективні механізми визнання та захисту таких марок.

Правове регулювання добре відомих торговельних марок здійснюється:

- Паризькою конвенцією про охорону промислової власності (ст. 6 bis);
- Угодою TRIPS (ст. 16);
- національними законодавчими актами – Цивільним кодексом України та Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

Законодавство України не містить визначення «добре відома торговельна марка», не визначається цей термін і на міжнародному рівні. Для позначення добре відомих знаків суди і доктрина використовують різні терміни. До їх числа входять такі визначення, як «знаменитий», «відомий», «широко відомий», «той, що володіє високою репутацією» і «надзвичайно відомий». Вони перекривають один одного і так взаємозалежні, що вживання їх вносить мовну плутанину [2].

Добре відому торговельну марку можна визначити як позначення, яке без офіційної реєстрації отримало визнання у відповідному колі споживачів як таке, що належить певному суб'єкту господарювання.

Частиною 2 статті 25 Закону визначено перелік факторів, які можуть розглядатися під час визнання торговельної марки добре відомою в Україні. Зокрема, це такі фактори, як:

- ступінь відомості чи визнання торговельної марки у відповідному секторі суспільства;
- тривалість, обсяг та географічний район будь-якого використання торговельної марки;
- тривалість, обсяг та географічний район будь-якого просування торговельної марки, включаючи рекламування чи оприлюднення та

представлення на ярмарках чи виставках товарів та/або послуг, щодо яких торговельна марка застосовується;

- тривалість та географічний район будь-яких реєстрацій та/або заявок на реєстрацію торговельної марки за умови, що торговельна марка використовується чи є визнаною;

- свідчення успішного відстоювання прав на торговельну марку, зокрема територія, на якій торговельну марку визнано добре відомою компетентними органами;

- цінність, що асоціюється з торговельною маркою [1].

До основних характеристик добре відомої торговельної марки варто віднести:

1.Відомість серед споживачів – марка має бути впізнаваною у певному секторі суспільства (споживачі, виробники тощо).

2.Наявність репутації — добре відома торговельна марка асоціюється з якістю товарів або послуг конкретного виробника.

3.Необов'язковість реєстрації — правова охорона таких марок може надаватись навіть без формальної державної реєстрації.

4.Розширена правова охорона — захист може поширюватися на неоднорідні товари чи послуги, якщо інше використання вводить в оману або шкодить репутації марки.

В Україні станом на сьогодні визнано добре відомими біля 230 торговельних марок. Але, як зазначають спеціалісти, в порівнянні із звичайною реєстрацією торговельних марок – це дуже мала цифра. Прикладами добре відомих торговельних марок в Україні є «Google», «СТБ», «ROZETKA», «Nemiroff», «McDonald's» та інші. Найвідомішими у світі торговельними марками є, наприклад: Apple, Google, Microsoft, Amazon, Facebook, Coca-Cola, Disney, Samsung, Louis Vuitton, McDonald's [3].

Визнання торговельної марки добре відомою може мати такі переваги для правовласника: можливість заборонити використання аналогічних позначень, навіть для інших товарів чи послуг; швидше та ефективніше відновлення

порушених прав у судовому порядку; вища конкурентоспроможність і ринкова цінність бренду.

Отже, добре відомі торговельні марки є особливим об'єктом правової охорони у сфері інтелектуальної власності, оскільки вони користуються підвищеним рівнем правового захисту порівняно з зареєстрованими знаками. Їх охорона ґрунтується як на національному законодавстві, так і на міжнародних актах, що забезпечує можливість ефективного захисту не тільки на території України, а й за її межами. Основною перевагою правового захисту добре відомої марки є можливість поширення її охорони на неоднорідні товари та послуги, що дозволяє запобігати недобросовісній конкуренції та введенню споживача в оману.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про охорону прав на знаки для товарів та послуг: Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12?find=1&text=%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B5#w1> (дата звернення: 6.04.2025).

2. Андрощук Г.О. Визнання знака добре відомим: інструмент захисту від недобросовісної конкуренції та зловживання правом. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 4. С. 177 – 186.

3. Ткачук Т. Добре відома торговельна марка: що дає цей статус та як його отримати? URL: <https://globalexpert.ua/dobre-vidoma-torgovelnna-marka-shho-daye/> (дата звернення: 6.04.2025).

Фуркаленко Андрій Ленідович

здобувач вищої освіти третього рівня (освітньо-наукового) рівня

III курс спеціальність «Економіка» ОНУ ім. І.І. Мечникова

науковий керівник: к.е.н., доц. В.А. Козловцева

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ СТИМУЛЮВАННЯ «ЗЕЛЕНОЇ» ВІДБУДОВИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.

У сучасних умовах відновлення та розвитку регіонів України особливого значення набуває поєднання процесів цифровізації та екологічної трансформації економіки. Цифрові технології виступають каталізатором змін, спрямованих на створення стійкої та екологічно безпечної економічної системи на регіональному рівні [1].

Цифровізація відіграє фундаментальну роль у досягненні цілей сталого розвитку, зокрема в процесі «зеленої» відбудови, що передбачає відновлення економіки з урахуванням екологічних принципів. Завдяки цифровим технологіям з'являються нові можливості для моніторингу, оцінювання та управління ресурсами, що сприяє їх раціональному використанню та мінімізації впливу на довкілля [1].

Одним із ключових напрямів є розвиток розумної енергетики (smart energy), що охоплює використання цифрових інструментів для автоматизованого обліку споживання електроенергії, інтеграцію відновлюваних джерел енергії, зниження навантаження на енергосистему в пікові години [2]. Використання «розумних» лічильників і платформ керування дозволяє не тільки оптимізувати витрати енергоресурсів, а й підвищити прозорість системи, зменшуючи втрати та шахрайство.

Цифрові рішення також сприяють розвитку зеленої інфраструктури міст — завдяки використанню геоінформаційних систем (GIS), сенсорних технологій, інтернету речей (IoT) та хмарних обчислень можливо ефективно управляти транспортом, сміттям, водопостачанням, озелененням тощо. Наприклад,

цифровий моніторинг якості повітря дозволяє в режимі реального часу виявляти джерела забруднення та оперативно реагувати на загрози [3].

Україна активно розвиває нормативно-правову базу, що поєднує завдання цифрової трансформації та «зеленої» відбудови. Основними віхами стали ухвалення ряду стратегічних документів, які визначають вектори розвитку цифрової економіки та сталого регіонального розвитку.

Серед ключових документів:

- Концепція реалізації державної політики у сфері цифрової економіки та суспільства України на період до 2020 року [4] – стала підґрунтям для подальших цифрових реформ;

- Цифрова трансформація України (2020) – ініціатива Міністерства цифрової трансформації, яка запровадила електронне урядування, державні послуги онлайн та національну платформу «Дія» [4];

- Європейський зелений курс (Green Deal, 2019) – стратегія ЄС, до якої приєдналася й Україна у частині екологічної трансформації [2];

- Концепція «зеленої» енергетики України до 2050 року – орієнтир для відновлюваної енергетики й зменшення викидів [3];

- Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації МСП до 2027 року – документ, що інтегрує екологічні та цифрові підходи у розвиток малого та середнього бізнесу [4].

Ці ініціативи не лише окреслюють перспективи реформ, а й забезпечують інституційне підґрунтя для реалізації інноваційної та екологічної політики на регіональному рівні (рис 1).

Незважаючи на позитивні зрушення, процес цифровізації регіонів України стикається з низкою викликів, таких як нерівномірний розвиток інфраструктури, недостатня кількість кваліфікованих кадрів та обмежене фінансування [5]. Подолання цих перешкод потребує комплексного підходу, включаючи співпрацю між державними органами, бізнесом та громадянськістю.

Цифровізація є невід'ємною складовою «зеленої» відбудови регіонів України. Інтеграція цифрових технологій у процеси екологічної трансформації

сприятиме створенню стійкої та конкурентоспроможної економіки, зменшенню негативного впливу на довкілля та підвищенню якості життя населення .

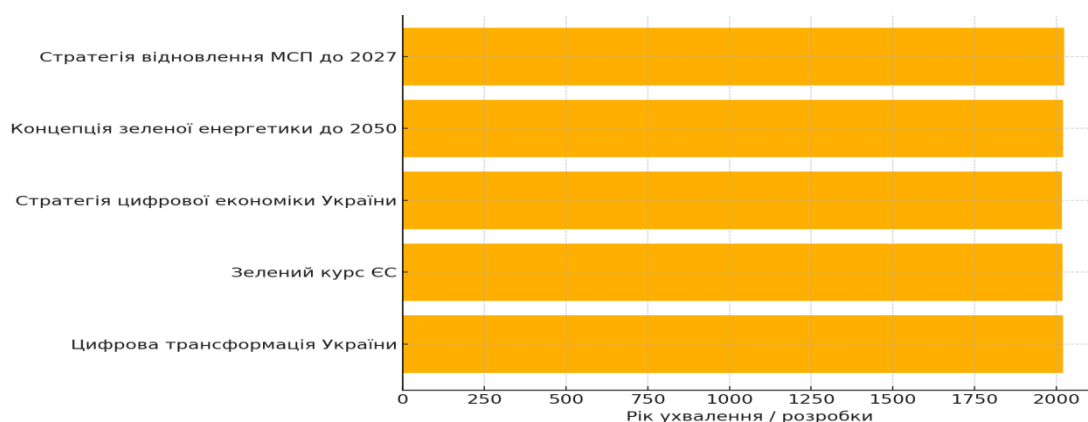

Рис.1 Ключові стратегічні документи у сфері цифровізації та зеленої відбудови

Список використаних джерел:

1. Біла С. Цифровізація як засіб впровадження зеленої економіки на регіональному рівні // Економіка та суспільство. 2023. № 46. С. 215–220.

2. Концепція “Зеленого” енергетичного переходу України до 2050 року [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://enefcities.org.ua/upload/files/proekt-konceptcii.pdf>

3. Нечаєва І., Шиловець І. Цифрова трансформація регіонів України: проблеми, рекомендації, перспективи // Актуальні аспекти економіки. 2023. № 10. С. 97–105.

4. Проект Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації МСП до 2027 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://export.gov.ua/news/vidnovlennia-stalyi-rozvytok-ta-tsifrova-transformatsiia-msp-do-2027>

5. Рудик А. Трансформація регіональної економіки України в умовах цифрової революції // Регіональна економіка. 2022. № 4. С. 124–130.

Чубаров Павло Петрович

Здобувач вищої освіти групи ПР-22

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Олюха Віталій Георгійович

доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник

ДУ «Інститут економіко-правових досліджень

імені В.К. Мамутова НАН України»

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ЕПОХУ ДІДЖІТАЛІЗАЦІЇ

Цифрова епоха принесла не лише безліч переваг, але й нові виклики, серед яких захист персональних даних є одним із найважливіших. З кожним днем ми залишаємо все більше цифрових слідів, і ці дані стають об'єктом пильної уваги не тільки з боку державних органів, приватних компаній, але і кіберзлочинців, що обумовлює актуальність цієї теми.

Вперше нормативне закріплення норм з правового регулювання захисту персональних даних відбулося в положеннях міжнародних договорів з прав людини, які гарантували право на приватність [1]. Загальною декларацією прав людини 1948 р., у ст. 12 встановлено: «Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання в його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань» [2].

Міжнародні стандарти, такі як GDPR, відіграють ключову роль у формуванні глобального підходу до захисту персональних даних. Необхідною є адаптація національного законодавства до цих стандартів з урахуванням специфіки національного контексту. Ефективність правового регулювання залежить від: чіткості та однозначності правових норм; дієвості механізмів контролю та нагляду; рівня правової культури суспільства [1].

У зв'язку з активним використанням цифрових технологій та зростанням загроз несанкціонованої автоматизованої обробки персональних даних,

європейські країни ще з кінця 1970-х років почали приймати спеціалізовані закони та приєднуватись до Конвенції Ради Європи № 108 «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» від 28.01.1981 р. [3]. Головною передумовою цього стала поширеність автоматизованих баз даних, розвиток телекомунікацій та необхідність забезпечення приватного життя людини згідно з принципами Європейської Конвенції «Про захист прав людини та основоположних свобод» (Рим, 04.11.1950 р.) [4].

У 2016 році Європейський Парламент і Рада затвердили новий «пакет захисту даних», що встановив єдині для ЄС правила збору, зберігання та обробки персональних даних. До цього пакету входять: Регламент (ЄС) 2016/679 від 27.04.2016 р. «Про захист фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та про вільне переміщення таких даних (Загальні положення про захист даних, GDPR)» [5]; Директива (ЄС) 2016/680 від 27.04.2016 р. про захист персональних даних компетентними органами у цілях запобігання, розслідування, виявлення або переслідування злочинів [6]; Директива (ЄС) 2016/681 щодо використання даних записів реєстрації пасажирів (PNR) для профілактики, розслідування і переслідування злочинів терористичного характеру [7].

Дотримання положень GDPR є важливим і для українських компаній, особливо тих, які вже працюють або планують вихід на європейський ринок. Порухення норм може призвести до значних штрафів. Зокрема, це актуально для українських розробників мобільних застосунків, доступних у країнах ЄС, або банків, які обслуговують резидентів ЄС [9]. Такі компанії зобов'язані дотримуватись прав суб'єктів персональних даних — громадян ЄС. Україна також поступово гармонізує своє законодавство із європейським. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р. № 2297-VI визначає низку правових підстав для обробки персональних даних. У контексті цієї теми варто виокремити: згоду суб'єкта на обробку його персональних даних (п. 1 ч. 1 ст. 11); укладення чи виконання правочину, стороною якого є суб'єкт персональних

даних (п. 3 ч. 1 ст. 11); захист життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних (п. 4 ч. 1 ст. 11) [8].

У сучасному цифровому середовищі також зростає актуальність технологічної обізнаності самих користувачів. Часто персональні дані потрапляють до сторонніх осіб через незнання, погодження з сумнівними умовами або нехтування базовими заходами кібербезпеки [10].

Таким чином, європейське законодавство відповідає сучасним вимогам щодо захисту персональних даних у цифровому просторі, а тому маємо врахувати цей досвід для покращення вітчизняного законодавства у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бем М., Городиський І. Захист персональних даних: правове регулювання та практичні аспекти: науково-практичний посібник. Львів: Офіс Омбудсмана України, 2021. 72 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/Handbook_Pers_Data_Protect_2021.pdf (дата звернення: 31 березня 2025).

2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. Голос України. 10 грудня 2008. № 236.

3. Про захист персональних даних: Закон України від 01 червня 2010 р. № 2297-VI. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 31 березня 2025).

4. Брижко В., Швець М. та ін. Системна інформатизація правоохоронної діяльності: європейські нормативно-правові акти та підходи до упорядкування інформаційних відносин у зв'язку з автоматизованою обробкою даних (Кн. 2). Київ: ПанТот, 2006. 200 с.

5. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://eur->

lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN

(дата звернення: 31 березня 2025).

6. Directive (EU) 2016/680 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680> (дата звернення: 31 березня 2025).

7. Directive (EU) 2016/681 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/04/21-council-adopts-eu-pnr-directive/> (дата звернення: 31 березня 2025).

8. Штрафи за порушення законодавства про захист персональних даних у розмірах, наближених до GDPR? Sayenko Kharenko, 2024. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://shorturl.at/DSssV> (дата звернення: 31 березня 2025).

9. Мала Ю. Правила GDPR: як українським компаніям обробляти персональні дані громадян ЄС. Stalirov&Co, 2023. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://stalirov.lawyer/uk> (дата звернення: 31 березня 2025).

10. Про захист персональних даних: Закон України від 01 червня 2010 р. № 2297-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 31 березня 2025).

Шевченко Ольга Андріївна
*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету історії, бізнес-освіти та права
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Науковий керівник: **Зеленко Інна Павлівна**, кандидат юридичних наук,
*доцент, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В умовах сучасного розвитку нашої держави, переходу до інформаційного суспільства, інформація стає одним із основних продуктів суспільства, яка має бути якісною, оперативною і відповідати потребам розвитку цього суспільства [1, с. 313]. У ст. 200 ЦК України закріплюється, що інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2].

Не будь-яка інформація наділена рисами об'єкту права інтелектуальної власності [3, с. 88]. З погляду Є. В. Петрова основними властивостями інформації є нематеріальність; інваріантність відносно носіїв; здатність до розмноження, розповсюдження; можливість реалізації у вигляді товару та послуги на ринку і, відповідно, мати вартість [4, с. 249]. А. І. Марущак доповнює ознакою «здатність власника (носія) інформації захистити відповідні права в судовому порядку» [5, с. 34]. О. В. Кохановська додає таку рису як здатністю інформації, на відміну від речі, виключно до морального, а не фізичного старіння [6, с. 10]. І. І. Бочкова вважає, що головною рисою є «змістовність» [3, с. 88].

У науковців існують три підходи до розуміння інформації як об'єкта інтелектуальної власності.

Відповідно до першої точки зору, представником якої вважається О. О. Підпригора, об'єктом права інтелектуальної власності є будь-яка інформація [7, с. 676-677]. На думку А. Кординця така позиція видається досить дискусійною, оскільки законодавство відносить до об'єктів інтелектуальної власності не всі види інформації, а лише ті, які відповідають встановленим умовам охороноздатності [8, с. 16]. Другий погляд передбачає, що інформація та результати інтелектуальної творчості не тотожні поняття. Більшість цивілістів підтримують такий підхід, формально застосовуючи норму ст. 177 ЦК України, підкреслюють, що інформація та результати інтелектуальної, творчої діяльності є самостійними видами об'єктів цивільних прав [9, с. 136]. Третя точка зору, представником якої є О. В. Кохановська розглядає об'єкти права інтелектуальної власності як різновид інформації, а творчу діяльність – як інформаційний процес [10, с. 99]. Такий підхід, вважає А. Кординець набуває дедалі більшого поширення серед науковців [8, с. 18].

Отже, для того, щоб бути об'єктом правового захисту інформації повинні бути притаманні такі властивості як змістовність; нематеріальність; інваріантність відносно носіїв; здатність до розмноження, розповсюдження; можливість реалізації у вигляді товару та послуги на ринку і, відповідно, мати вартість; здатність власника (носія) інформації захистити відповідні права в судовому порядку; здатністю інформації, виключно до морального, а не фізичного старіння. Приєднуючись до позиції О. В. Кохановської, вважаємо, що об'єкти права інтелектуальної власності є різновидом інформації, а творча діяльність – інформаційний процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Іванова М. В. Інформація як об'єкт права інтелектуальної власності в сучасних умовах розвитку держави. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Харків, 2018. С. 313-314.

2.Цивільний кодекс України. Редакція від 10.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

3.Бочкова І.І. Інформація як об'єкт правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2022. Випуск 74: частина 1. С. 88-92.

4.Петров Є. В. Інформація як об'єкт правовідносин. *Вісник Національного Університету внутрішніх справ; Спец випуск; Х.*, 2001. С. 249-252.

5.Марущак А. І. Цивільні права на інформацію. *Юридичний вісник*. 2009. № 3(12). С. 33-36.

6.Кохановська О. В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні : автореф. дис. докт. юрид. наук : спец. 12.00.03. К., 2006. 34 с.

7.Право власності в Україні / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, О.А. Підпригори. К.: Юрінком Інтер, 2000. 812 с.

8.Кодинець А. Інтелектуальна власність та інформаційні відносини: теоретичні засади правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 16-20.

9.Цивільне право України : підручник: у 2-х кн. / О. В. Дзера, Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. К.: Юрінком Інтер, 2002. Кн. 1. 720 с.

10.Кохановська О.В. Актуальні теоретичні проблеми співвідношення інформаційних прав і прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 8. С. 99-104.

СЕКЦІЯ 4: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У СУЧАСНУ ДОБУ ВІЙНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ТА ПРАВА; МІСІЯ ЗАХИСТУ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ; КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЯГНЕНЬ, НЕДОЛІКІВ І ПРОБЛЕМ

Andrii Shaikan,

*prof. DSc in Economics, State University of Economics and Technologie, ,
Kryvyi Rih; e-mail: avshaikan@gmail.com,
orcid.org/0000-0002-4088-6518, Ukraine
(авт. 0,3 др. арк.)*

Valentina Shaikan,

*prof. DSc in History, State University of Economics and Technologie,
Kryvyi Rih; e-mail: vashaikan@gmail.com,
orcid.org/0000-0001-9408-9154, Ukraine
(авт. 0,3 др. арк.)*

ШЛЯХ УКРАЇНИ ДО НАТО, АБО ПОЛІТИКА СТРИМУВАННЯ ТА ГАЛЬМУВАННЯ

Україна наприкінці ХХ ст. опинилася перед потужними глобалізаційними викликами: обрати модель світового розвитку, визначитися із геополітичними пріоритетами та зовнішньополітичним курсом, подолати протистояння внутрішніх й зовнішніх прихильників просхідного (авторитарного) світогляду на шлях подальшого розвитку України, синхронізувати соціальну політику зі стандартами Європейського Союзу й побудувати європейську, демократичну, правову українську державу, адаптувати економіку України до сучасних моделей світової економіки. Про це все йшлося у нашій статті «Сучасні глобалізаційні виклики перед «цивілізацією межі» або майже за М. Грушевським «Хто такі українці і чого вони хочуть ?» [1].

Як на думку українських політологів, дипломатів, військових, «перспективи розвитку співробітництва України й НАТО на сучасному етапі непогані [3, с. 34/50]»: це й залучення Збройних Сил України до багатонаціональних військових формувань високої готовності у межах Сил

реагування НАТО, Системи резервних угод ООН, бойових політичних груп Євросоюзу, це й сучасні заходи бойової підготовки ЗСУ за стандартами НАТО в умовах постмодерної (гібридної) війни ерефії проти України тощо. Але Україна ще й у 2025 році не є членом НАТО! На заваді ця сама війна та надзвичайно «цікава» розстановка світових політичних сил. Протягом століть російська імперська дипломатія, а пізніше вже й радянська, а сьогодні – агресивна рашистська накопили у своєму арсеналі величезний досвід політичної боротьби. Як на думку директора Інституту європейських досліджень НАН України 2009 р. А.І. Кудряченка, «Росія навчилася використовувати у своїх інтересах ситуацію постійної політичної кризи в Україні, відчутну не консолідованість владних інститутів, навіть одномірні внутрішньополітичні рішення [6, с. 153]». З погляду сьогодення, залишається тільки додати, що дійсно ерефія навчилася використовувати у своїх інтересах «п'яту колону» - зрадників, яких «підгодовувала» та «розмножувала» протягом тривалого часу. Разом з тим варто нагадати про те, що наша держава на шляху до Північноатлантичного альянсу вже стала своєрідним рекордсменом – все ж таки у 2024 році «відмітили» 70 років з того часу, як зробили перші кроки до його вступу. Як прийнято говорити, «у далекому» 1954 році тоді ще УРСР подала заявку «за наступних обставин»: 10 березня 1954 р. перший заступник МЗС СРСР Андрій Громико направив В'ячеславу Молотову проєкт доповідної записки до Президії ЦК КПРС з питання «просування проєкту Загальноєвропейського договору з колективної безпеки [3, с. 33/50]». Всього 5 років пройшло з часу підписання у Вашингтоні Договору про створення Північноатлантичного пакту – військово-політичного блоку НАТО, коли 4 квітня 1949 р. 12 держав – США, Англія, Бельгія, Голландія, Данія, Ісландія, Італія, Люксембург, Канада, Норвегія, Португалія, Франція зобов'язувалися надавати допомогу членам альянсу у разі загрози «політичній незалежності або безпеці», головною «нападаючою стороною» був СРСР [4, с. 196]. Й ця ймовірна для Заходу «нападаюча сторона» вже опрацьовувала превентивні удари. Андрій Громико, як 1-й заступник МЗС СРСР, аргументував такий крок необхідністю «довести мирні цілі проєкту і вибити з рук опонентів

аргумент про спрямованість майбутньої системи безпеки проти Північноатлантичного альянсу [3, с. 33/50]», а тому й пропонував заявити про готовність СРСР вступити до НАТО. Як тут не згадати влучні слова китайського воєначальника Сунь-цзи, який залишив майбутнім політичним маніпуляторам мистецтво «нападу і захисту»: «Напасти і при цьому впевнено перемогти – це означає напасти на місце, де ворог не обороняється; обороняти і при цьому впевнено утриматись – це означає обороняти місце, на яке він не може напасти. Тому в того, хто вміє нападати, супротивник не знає, де йому оборонятися; у того, хто вміє оборонятися, супротивник не знає, де йому нападати. Витончене мистецтво! Витончене мистецтво! – немає навіть форми, щоб його зобразити. Божественне мистецтво! Божественне мистецтво! – немає навіть слів, щоб його висловити [5, с. 382]». Такий хід, який запропонував А. Громико, передбачав бути виграшним для СРСР за будь-яких ймовірних сценаріїв: якщо Захід відмовиться, тоді СРСР розпочне створення власної Організації колективної безпеки (до речі, так й сталося, коли 14 травня 1955 р. СРСР, Польща, Албанія, Угорщина, НДР, Болгарія, Румунія, Чехословаччина створили Організацію Варшавського Договору); а якщо СРСР отримає згоду, тоді СРСР вступить до Північноатлантичного альянсу й з часом «підірве агресивний характер НАТО, який спрямований проти СРСР [3, с. 33/50]». Зрозуміло, така ініціатива Андрія Громико отримала «найвищий пріоритет» й навіть на деякий час було призупинено розгортання Комісії з роззброєння! Після таких подій 31 березня 1954 року СРСР направив дипломатичну ноту Заходу з проханням про вступ до НАТО. Одночасно подали заяви на вступ до НАТО й формальні країни-засновниці ООН Білоруська і Українська РСР. Можливо, на це й був розрахунок й сподівання СРСР, що Захід не відмовить країнам-засновницям ООН, які входили до складу СРСР! Але 7 травня 1954 р. США, Франція, Велика Британія відповіли відмовою. Світова спільнота на тривалий час занурилась у протистояння двох головних воєнно-політичних блоків – НАТО і Варшавського Договору. Так, у 1954 році Україні не вдалося доєднатися до членів Альянсу, але вона стала першою пострадянською державою, яка через 48 років – 8 лютого

1994 р. приєдналася до Програми НАТО «Партнерство заради миру», а на офіційному сайті НАТО сьогодні 4 мовних розділи – англійською, французькою, російською та українською мовами [3, с. 33/50].

Всередині 90-х років стало зрозуміло, що «концепція активного нейтралітету» для зовнішньополітичного курсу України, яку проголосив тодішній Президент України Леонід Кучма, або так звана «багатовекторність», разом з активізацією проросійського напрямку у зовнішній політиці нашої держави, за умов глобалізації, виявилася помилковою. Цілком нав'язані Україні ззовні рішення про відмову від ядерної зброї, дійсно були безпрецедентними, до сьогодні – вже у 2025 році, такий приклад поки ще не наслідувала жодна країна. До того ж міжнародні експерти наполягали на тому, що за тих обставин зберегти ядерну зброю Україна не могла вже тільки тому, що доля ядерної зброї на її території становила 15 % колишнього союзного потенціалу, а це суперечило договору про її нерозповсюдження від 1968 р., а головне, й це зрозуміло сьогодні всьому світу, що на цьому наполягала ерефія, це загострювало стосунки України з росією й не лише. Агресорці важливо було позбавити нашу державу ядерної зброї, й саме у такий спосіб зменшити вплив України на міжнародній арені. У цій політиці на той час росією підтримували й США, які так само наполягали на прискоренні вивезення ядерної зброї з нашої території. На думку тогочасного генерального директора МАГАТє ель-Барадея «від 35 до 40 країн світу мають можливість створити ядерну зброю, яка сьогодні відіграє роль політичної зброї, адже свого часу президент Франції генерал Ш. де Голль вважав, що держава, яка не має ядерної зброї тоді, коли її мають інші, не може керувати своєю долею [1, с. 339-340]». Україна вже в 90-х опинилася у надзвичайно складному становищі, адже залишалися ризики геополітичного розташування: Росія розпочала чеченську війну, відверто заявляла про свої інтереси в Криму тощо. Вважаємо за необхідне навести надзвичайно цікаві факти, які вже є доступними для суспільства. Так, у 2024 році Асоціація народних депутатів України (АНДУ) видала невелику книжку «Незалежність України нам з неба не впала» [2], з якої стає зрозуміло, який важкий шлях подолала Україна у боротьбі за свою

суверенність. Ось вже дійсно, що «незалежність нам з неба не впала». Мало кому відомо, що ще до розпаду СРСР тодішній діючий Президент США Джорж Буш-старший 1 серпня 1991 року під час свого виступу у Верховній Раді у Києві закликав українських депутатів «не голосувати за незалежність» й навіть більше того, застерігав українців начебто від «суїцидального націоналізму». Автори цього видання наводять унікальні фото: виступу Джоржа Буша-старшого й додають під фото текст: «Пізніше самі американці критично назвали цей виступ «Котлета по-київські» (англ. Chicken Kyiv speech) [2, с. 110]. 19 серпня 1991 року у Києві на площі Жовтневої революції (нині – це вже Майдан Незалежності) відбувся багатотисячний мітинг, адже киян стривожили події у Москві 19-21 серпня 1991 р. - державний переворот, захоплення влади тодішніми «силовиками», створення військової хунти ГКЧП, «яка хоче зупинити поступ України до державної незалежності [2, с. 111]» (таким текстом підписано дане фото). Після проголошення Акту незалежності України 24 серпня 1991 року Головою Комісії Верховної Ради з питань науки та освіти, головою опозиційної Народної Ради Ігорем Юхновським з трибуни Парламенту та його обґрунтуванням про необхідність проведення Всеукраїнського референдуму на підтримку Акта проголошення незалежності України [2, с. 113], московські заколотники відправили до Києва віце-президента РФ Олександра Руцького. На нього була покладена місія відмовити Україну виходити із складу СРСР. 27 серпня 1991 року на переговорах з українською делегацією (є також архівне фото) Олександр

Руцькой «озвучив територіальні претензії Росії щодо Криму і Південно-східних областей України. Наступного дня Руцькой повторив ці тези в Москві, погрожуючи силовим переглядом кордонів з Україною. В 1991 році війна з імперською Росією була лише відкладена на 23 роки ...[2, с. 128]».

Українські патріоти - народні депутати України першого скликання, серед яких й Яків Зайко, який загинув пізніше на Майдані 2014 року, став Героєм Небесної сотні, єдиним серед усіх депутатів; з початком війни із Росією, дванадцять народних депутатів України першого скликання приєдналися до

Збройних Сил України - це Віктор Бедь, Ігор Борщенко, Іван Валеня, Сергій Колесник, Сергій Куніцин, Іван Макар, Віталій Мельничук, Микола Поровський, Юрій Сербін, Степан Хмара, Микола Шведенко, Віктор Шишкін. На час видання книжки живими залишається лише 211 народних депутатів України першого скликання, які не злякалися путчу ГКЧП в серпні 1991 р., погроз на свою адресу та на адресу України, за екстремальних умов 24 серпня 1991 р. ухвалили Акт проголошення незалежності України та утворення самостійної української держави – України, прийняли рішення про проведення 1 грудня 1991 року Всеукраїнського референдуму щодо його підтримки та затвердили результати Референдуму, ухвалили «Звернення до парламентарів і народів світу», де констатували вихід України з СРСР, ухвалили перші «фундаментальні правові акти з розбудови усіх інститутів незалежної держави». Сьогодні немає вже з нами Левка Лук'яненка, В'ячеслава Чорновола, Івана Плюща, Михайла Гориня, Івана Драча, Леоніда Кравчука, Вадима Гетьмана, Василя Червонія, Володимира Яворівського, Івана Герца, Анатолія Бандури, Володимира Панченка, Олександра Булянди, Генріха Алтуняна, Ірини Калинець, Левка Горохівського, Леся Танюка, Дмитра Павличка, Степана Хмари, Ігоря Юхновського та багатьох інших. Саме із складу Верховної Ради України першого скликання 20 народних депутатів стали Героями України, серед них – Іван Драч, Яків Зайко, Юхим Звягільський, Левко Лук'яненко, Степан Хмара, В'ячеслав Чорновіл, Ігор Юхновський, Віталій Сацький, Леонід Яковичин та інші [2, с. 11-12, 33, 35, 138-139].

Здається, що вперше читаємо саме у праці Асоціації народних депутатів України першого скликання про цифри, пов'язані із стратегічним наступальним озброєнням України, яке підлягала «знищенню»: йдеться про те, що «18 листопада 1993 року Верховна Рада ратифікувала Договір між США і СРСР щодо обмеження стратегічних наступальних озброєнь і встановила, що «знищенню підлягають 36 % носіїв і 42 % боєзарядів». Відповідно, 64 % носіїв і 58 % ядерних боєзарядів мали залишатися в Україні [2, с. 35]». Надзвичайно цікава історія та ще більше до неї запитань!

У 1994 р. Україна у якості держав-кандидатів до вступу до НАТО приєдналася до Програми «Партнерство заради миру». Якою була реакція майбутньої країни-агресорки на цей крок незалежної та суверенної України? Росія негативно відреагувала на цей український крок. Більше того, у березні 1997 р. президент Росії Б. Єльцин під час зустрічі з президентом США В. Клінтоном у Гельсінкі наполягав на тому, щоб до складу НАТО не включали ні Прибалтійські держави, ні Україну. В. Горбулін, який на той час обіймав посаду голови Ради національної безпеки і оборони України, попереджав про можливі ускладнення у зв'язку з гальмуванням процесу приєднання України до НАТО і ЄС: «Історія міжнародних відносин свідчить, що державам, які знаходяться на стику протилежних геополітичних інтересів, бути нейтральними просто неможливо. Позаблокове існування цих держав було дуже короткочасним і закінчувалося, як правило, насильницькою зміною їхнього статусу ззовні. Прикладом можуть бути події 1928-1939 років - історія Першої та Другої Чехословацької Республік.

Марними були намагання України стати членом ЄС й на початку XXI ст., хоча знову ж Україна однією з перших із країн СНД підписала з Євросоюзом Угоду про партнерство і співробітництво, й більше того, ще до 2009 року показово розширився «потенціал та спектр взаємодії», але «Україна не потрапила до числа запрошених до кола ЄС», професор, директор Інституту європейських досліджень НАН України А.І. Кудряченко відмічає, що «в 2009 р. Київ прагне укласти угоду з Брюсселем з перспективою не на членство, а тільки на політичну асоціацію [6, с.148], але ЄС від 2004 р. «обмежується у відношенні України політикою сусідства і з цього року започаткував «Східне партнерство», однак без ясної перспективи на інтеграцію [6, с. 148]». Професор А. Кудряченко прискіпливо проаналізував реалії та «перспективи» діяльності «Східного партнерства» й дійшов надзвичайно «не перспективних» для України висновків: по-перше, нікому невідомо, скільки Україні треба ще досягти «перемог», щоб вона врешті стала членом ЄС, по-друге, між так званими партнерами – «ЄС» і «Східним партнерством» існує низка невідповідностей, обмежень у сферах

діяльності, що взагалі «не відповідає інтересам та практиці відносин ЄС з Україною» [6, с. 148]. Таку ситуацію інакше як «витонченою дипломатичною грою» не можна назвати!

Події ХХІ століття в Україні, а особливо, початок агресивної, спочатку, замаскованої, війни Росії на Сході в Україні 2014 р., й вже відверто відкритої, нахабної, антилюдяної війни з 24 лютого 2022 року – сучасної постмодерної (гібридної) - це свідчення помилок Західної Європи, США, Північноатлантичного Альянсу (НАТО), українських політиків в цілому, це наслідки політики загравання та умиротворення рашизму ХХІ століття.

Достатньо лише перелічити головні кроки «російської опозиції членству України в НАТО» напередодні розв'язання агресії Росії проти суверенної України, щоб підтвердити саме таку політику «загравання та умиротворення рашизму ХХІ століття». Нагадаємо про те, що президент РФ В. Путін у лютому 2008 р. заявив, що як тільки Україна вступить до НАТО й тим самим погодиться на розміщення на своїй території «американського протиракетного щита», то у відповідь Росія націлить свої ракети проти України. Вже йшлося про те, що у тому самому році на саміті Росія-НАТО, тодішній прем'єр-міністр В. Путін також заявив, що як тільки Україна вступить до НАТО, Росія «може претендувати на анексію українського Сходу та Криму». Як бачимо, тоді ще не йшлося про «визволення», а відверто, як й притаманно агресору, погрожували анексією певних територій України. Якою була реакція держав НАТО на такі заяви Росії? Ось декілька позицій: 20 листопада 2008 р. заступник генерального секретаря НАТО Аурелія Бушез на конференції НАТО в угорському парламенті так висловила: «Ми не повинні робити вибір між розширенням НАТО та Росією, оскільки нам потрібні і те, й інше»; на початку грудня 2008 р. генеральний секретар НАТО Яап де Хооп Схеффер заявив в Іспанії: «Поява незалежних держав на пострадянському просторі – реальність. Здатність цих держав визначати власне майбутнє – лакмусовий папірець для нової Європи. Чи доводиться нам вибирати між добрими відносинами з Росією та подальше розширення? Моя відповідь: ні, ми не вибиратимемо, не будемо жертвувати

одним заради іншого. Це принесе нові розділові лінії [3, с. 34/50]». Як можна вже з огляду на сьогодні інтерпретувати такі позиції перших осіб НАТО ? Як на нашу думку, однозначно – агресор отримав зелене світло. Й що ми бачимо далі ? Росія починає висувати перед Заходом та вимагати від НАТО «гарантій неприєднання України до НАТО»! Така заява надійшла від президента ерефії В. Путіна 1 грудня 2021 р. Здавалося, що тодішній генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг зайняв тверду позицію й відповів на таку заяву: «Альянс не піде на поступки Росії у питанні наближення України до членства. ... Україна має право на захист і разом з НАТО визначатиме питання членства в Альянсі [3, с. 35/50]». Але минуло пару тижнів, ситуація почала швидко змінюватися й не на нашу користь: «17 грудня 2021 року МЗС РФ оприлюднило проект договору між РФ і США про «гарантії безпеки» і проект Угоди про заходи щодо забезпечення безпеки Росії і держав-членів НАТО»; РФ пропонує НАТО відмовитися від прийняття Грузії й України в НАТО та «від будь-якої військової діяльності на території України»; США не повинні створювати військових баз на території країн колишнього СРСР і не приймати ці країни в НАТО [3, с. 35/50]. Й знову спостерігаємо надзвичайну стриманість Заходу на таку відверто наступальну позицію РФ: 9 січня 2022 року, тобто, за 46 діб до початку широкомасштабної агресії ерефії проти України Жозеп Боррель як високий представник ЄС «за підсумками візиту до України в січні 2022 року та поїздки на контактну лінію на сході у своєму блозі на сайті Європейської Служби зовнішніх дій написав так: «деякі з положень так званих «проектів Угод» про гарантії безпеки для Росії, які були представлені Кремлем у грудні 2021, суперечать базовим принципам Гельсінського Заключного акту 1975 року, тому готовність НАТО та західних країн обговорювати ці ідеї не означає готовності їх прийняти. ... Ялти-2 бути не може [3, с. 35/50]». Російська наступальна дипломатія, спираючись на «багатючий» попередній досвід, давно відчула слабкість і невпевненість Заходу, а тому потребувала вже за 45 діб до своєї повномасштабної агресії проти незалежної та суверенної України «залізобетонних гарантій» того, що «Україна та Грузія ніколи не стануть членами НАТО, закріплені у рішенні мадридського

саміту Альянсу 2022 року [3, с. 35/50]». Глава російської делегації Сергій Рябков на зустрічі в Женеве представників РФ і США 10 січня 2022 року попередив американську сторону про серйозність ситуації, й що «не можна недооцінювати ризики військової конфронтації [3, с. 35/50]». Дана заява була підігріта провокаційним інтерв'ю Рябкова від 9 січня 2022 р. агентству ТАСС: «НАТО треба збирати монетки і забиратися на рубіжі 1997 року [tass.ru/politika]». Й на цей раз генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг чітко заявив, що «НАТО не піде на компроміси з Росією щодо членства України і питання членства України в НАТО вирішуватимуть Київ та союзники [3, с. 35/50]». Представниця Держдепу США Венді Шерман також заявила про те, що Вашингтон не буде при контактах із Москвою «приймати рішення щодо долі України без участі України, Європи без Європи, а НАТО без НАТО [3, с. 36/50]». На засіданні Ради Росія-НАТО 12 січня 2022 року в Брюсселі обговорювалися вимоги російської сторони до НАТО. Єнс Столтенберг знову повторив, що «рішення про готовність України до вступу в НАТО можуть приймати лише Україна та 30 союзників по Альянсу», а Венді Шерман зазначила, що «НАТО не відмовиться від політики «відкритих дверей», вимоги Росії є неприйнятними», на що заступник міністра закордонних справ РФ Олександр Грушко заявив, що «якщо не вдасться парити загрози своєї безпеки політичними заходами, Росія використовуватиме військові заходи» [3, с. 36/50]. Наступного дня – 13 січня 2022 року, постійний представник Росії при ОБСЄ Олександр Лукашевич на першому засіданні ОБСЄ виступив із наступною заявою: « РФ буде змушена вжити заходів для усунення неприйнятних загроз національній безпеці, якщо не почує конструктивної відповіді на свої пропозиції щодо безпеки в розумні терміни [3, с. 36/50]». Як бачимо, ситуація загострювалося з кожним днем, розв'язати її політичними шляхами не вдавалося: РФ вимагала від Заходу «гарантій безпеки» та висувала необґрунтовані вимоги до НАТО, шантажуючи тим, що «закінчилося терпіння»; врешті представник Білого дому Джен Псаке заявила, що «влада Росії має обрати, яким шляхом піти: вибрати дипломатію або, у разі подальших агресивних дій, зіткнутися з економічними заходами, які будуть суворішими, ніж у 2014 році [3,

с 36/50]». А тим часом Російська Федерація, яку сьогодні правомірно цивілізований світ визначає «типовою країною війни – палієм та роздмухувачем збройного конфлікту [7, с. 105]», продовжувала стягувати до кордонів України свої війська і техніку. Російські засоби масової інформації продовжували деморалізацію свого населення, поширювали агресивну істерію проти України, українців й Заходу в цілому. Яскраве підтвердження цьому - виступ від 13 січня 2022 року директора мовлення російською мовою каналу РТ Антона Красовського, який «пригрозив спалити Конституцію України на Хрещатику через прописаний в ній курс на вступ у НАТО [3, с. 37/50]».

Є ще один цікавий момент, який підтверджує, що Росія до самого початку широкомасштабної агресії проти України 24 лютого 2022 року намагалася заручитися підтримкою США й щоб саме американці взяли на себе «юридичні зобов'язання не голосувати за членство в НАТО країн, членству яких протистоїть Російська Федерація, зменшивши вимоги щодо не розширення НАТО [3, с. 37/50]». Таку пропозицію вніс до США 19 січня 2022 року заступник МЗС Росії Сергій Рябков, адже для Москви важливо, щоб Україна і Грузія ніколи не стали б членами Північноатлантичного альянсу.

Таким чином, євроінтеграція та приєднання до НАТО для України є важливими і значущими й про це свідчать наступні фактори, які сприяють цій інтеграції: по-перше, наша держава вже географічно є європейською країною, й «в українців здавна було розвинуто почуття особистої гідності, поваги до невід'ємних прав особи, ініціативності та заповзятливості [8, с. 19-20]», що дійсно зближує українців із західною цивілізацією, відмітною рисою якої ще А. Дж. Тойнбі називав «священність громадянських прав особи» [8, с. 16-29]; по-друге, війна Росії проти незалежної і суверенної України вже триває 12-й рік, й навіть за таких умов Україна будує європейську, демократичну і правову державу; по-третє, намагається досягти загальноєвропейських стандартів соціального життя, створення відповідної нормативно-правової бази, які на сьогодні у світовій практиці є найбільш прогресивними та досконалими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Valentina Shaikan, Serhiy Parkhomenko. Modern globalization challenges facing «civilization of boundary» or almost according to M. Hrushevsky «Who are Ukrainians and what do they want?» // Globalne aspekty ekonomii swiatowej i stosunkow miedzynarodowych w warunkach niestabilnosci gospodarczej. Monografia miedzynarodowej konferencji naukowo-praktycznej. Czestochowa. 2016. S. 338-343.

2.Незалежність України нам з неба не впала / Ред. рада: Віталій Мельничук (голова), Сергій Тарута, Тарас Стецьків, Тетяна Яхєєва, Олесь Шевченко, Володимир Філенко, Володимир Крижанівський, Володимир Шлемко, Віктор Шишкін, Юрій Сербін. Схвалено та рекомендовано до друку рішенням Правління Асоціації народних депутатів України (АНДУ). Київ, 2024. 140 с.

3.Відносини Україна – НАТО. Цікаві факти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

4.Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики. XX – початок XXI ст.: Навч. посіб. 2-ге вид., без змін / В.Ф. Салабай, І.Д. Дудко, М.В. Борисенко, М.П. Чуб. К.: КНЕУ, 2008. 368 с.

5.Бойко О.Д. Політичне маніпулювання. Навч. посіб. Київ: «Академвидав», 2010. 432 с.

6.Кудряченко А.І. Європейський вибір України: необхідність, реалії, перспективи [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://elibrary.ivinas.gov.ua/1857/1/2009_Nvdau_15_21%20європейський%20вибір%20Україна%20необхідність%20с%20реалії%20Перспективи.pdf

7.Олександр Власюк, Сергій Кононенко. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни: монографія. К.: НІСД, 2017. 304 с.

8.Скоблик В.П. Історія Русі-України XI-XVIII ст. у контексті між цивілізаційних відносин (особливості тойнбіанської інтерпретації) // Український історичний журнал. 1998. № 5. С. 16-29.

Гринюк Наталія Сергіївна

Учениця 10-А класу

Криворізький ліцей № 71 Криворізької міської ради

Науковий керівник: **Гродікова Олена Володимирівна**, *учитель етики, правознавства та громадянської освіти, Криворізький ліцей № 71*

Криворізької міської ради

РЕЛІГІЙНИЙ ФУНДАМЕНТАЛІЗМ РПЦ В АСПЕКТІ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

За визначенням Л. Хамілтона: «Релігійний фундаменталізм означає прихильність до найбільш традиційних цінностей і переконань релігії – повернення до фундаментальних догматів віри. Він часто характеризується певним ступенем войовничості, а також буквальним тлумаченням і суворою опорою на священний текст релігії» [5].

В проєкті «The Fundamentalism Project» були визначені загальні риси фундаменталізму: релігійний ідеалізм, що є основою приватної та громадської ідентичності; «боговідверта» істина; космічна історична битва, апокаліптичність; демонізація опонентів; чоловіче лідерство; переживання щодо ерозії релігії в суспільстві і її маргіналізації; втрати панівної позиції, яку фундаменталісти вважають гідною та необхідною для релігії; наявність дуалізму («чорне і біле» і «добро і зло» чітко розведені, все відбувається у розмежованому полі між Богом та дияволом, Христом та Антихристом); вибіркове ставлення до власної релігійної традиції та до сучасності (що сприймати, а що заперечувати); схильність до мілленаризму, месіанства, пов'язана з апокаліптичним станом [1].

В сучасному суспільстві релігієзнавці вирізняють декілька видів фундаменталізму. Серед християнських течій особливе місце займає православний фундаменталізм. Його виникнення науковці відносять до початку ХХ століття в зв'язку з розвитком секуляризації суспільства та зміною держаного устрою на території російської імперії [1]. Стрімкий розвиток православного фундаменталізму спостерігається за часи розпаду СРСР.

Крім основних рис, притаманних християнському фундаменталізму А. Фоменко визначає декілька характерних ознак фундаменталістського напрямку російського православ'я: наявність слоганів «Свята Русь» і «православний народ» (де «Свята Русь» – осередок добра на Землі, а «православний народ» є народом-богоносцем); державний релігійний месіанізм; активне використання образу «Ворога» в інтересах церкви; поширення сленгу «православний патріотизм», ототожнення національного з православним; підтримка антиглобалізму та антизахідної риторики; активізація боротьби проти лібералізму та виправдовування обмеження прав людини; ототожнення загальнолюдських цінностей з православними російської церкви; зближення церкви й влади [2].

Іншою ознакою фундаменталістського проєкту росії, на думку О. Шевченка, є мілітарна ідеологія як логічне продовження есхатологічної міфології «останнього двобою», що панує в сучасній росії і є прямим спадкоємцем есхатологічних міфів про глобальну конфронтацію. Ця ідеологія поступово радикалізується, проявляється в закликах до військової експансії та встановлення нової імперії, що підтверджують висловлювання ідеологів російського православ'я, таких як Л. Слуцький і О. Дугін, які розглядають війну в Україні як частину глобальної боротьби цивілізацій. Їхні погляди знаходять підтримку в історичних уявленнях про місію росії як «Третього Риму» [4].

В свою чергу лідери рпц у своїх проповідях часто цитують біблійні тексти, які стосуються справедливості війни, захисту вірних та боротьби зі злом. Посилання на книги Старого Завіту, де йдеться про Божу підтримку у війнах, використовуються для легітимації військових дій. Патріарх Кирил та інші лідери церкви неодноразово наголошують на «священній місії» росії в Україні, підкреслюючи необхідність захисту православної віри від «розкольників» і «безбожників», стверджуючи, що росія має місію захищати православних в Україні від загроз з боку західних цінностей і впливів [3].

Враховуючи фактор впливу релігійної складової в російсько-українській війні, активну пропаганду, спрямовану на виправдання повномасштабного

вторгнення росії на територію України з боку керівництва рпц і особисто патріарха Кирила, релігієзнавче дослідження сучасного російського православного фундаменталізму набуває особливої актуальності.

Проаналізувавши риторику лідерів рпц на початку російського вторгнення і дотепер ми можемо побачити розвиток маніпуляційних аспектів в висловлюваннях і діях російських церковників. Те, що починалося в 2022 році з «чистого миру» і «розуміння страждань кожного», згодом перетворюється у «мир без справедливості неможливий» й факт оголошення більшої частини України екстремістами, благословення спеціальної військової операції (СВО) на збереження чистоти своєї душі в чесній боротьбі з порочним та гріховним [8].

Надалі швидкість занесення української частини духовенства, українського народу та самої України до списку «гріхоподібних» та ненависних прискорюється. З 2023 року керівництво рпц вже прийшло до висновків, що Україна є «падшою державою», яку потрібно рятувати або, якщо не вистачить сил, винищити, адже коли «в тілі Господа страждає один член – страждають з ним і всі інші» [7]. Продовженням цього наприкінці 2024 року церковники перейшли до заяв, що ця війна «священна» і потрібна для захисту російської духовності та духовної триєдності від диявольського Заходу та України. Рпц видає «наказ», де офіційно затверджує назву «священна війна» та історичну триєдність православної релігії [6].

Отже, наративи лідерів та ідеологів рпц мають ознаки фундаменталізму та несуть у собі загрозу національній безпеці України. Російський православний фундаменталізм є екстремістським за своєю суттю, а наративи лідерів рпц та ідеологів розповсюджуються в Україні і в світі. Щоб не підпасти під вплив російських маніпулятивних методів впливу, слід, на нашу думку, розвивати критичне мислення, проводити роз'яснювальну роботу щодо небезпеки ідей агресивного фундаменталізму у світі в цілому та, зокрема, загрози російського фундаменталізму для України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Богданова Т., Маковецько М. Православний фундаменталізм у сучасній світовій політиці. Url: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/78170/40-bogdanova.pdf?Sequence=1>
- 2.Фоменко А. Релігійний фундаменталізм на пострадянському просторі. Гілея, філософські науки. 2018. № 133. Url: https://scholar.google.com.ua/scholar?hl=uk&as_sdt=0,5&q=релігійний+фундаменталізм+на+пострадянському+просторі&btnq=.
- 3.Чурікова Н. «радянська влада називала їх німецькими шпигунами, російська називає американськими». Єленський про переслідування українських протестантів. Url: <https://www.holosameryky.com/a/yelensky-pro-peresliduvannia-relihiynykh-hromad-okupantamy/7479087.html>
- 4.Шевченко О. Фундаменталістські аспекти російського проєкту та місце в ньому України. Іпієнд ім, і.ф. Кураса нан україни. № 3 (71). С. 61–70. Url: https://ipien.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/shevchenko_fundamentalistski.pdf
- 5.Hamilton L. Фундаменталізм: соціологія, релігія та приклади. Educareforma. Url: <https://educareforma.com.br/uk/fundamentalizm-sotsiologiiia-religiia-ta-prikladi>
- 6.Russianchurch. Доклад святейшого патріарха Кирилла на єпархиальному соборі г. Москви, 2024. Youtube. Url: <https://www.youtube.com/watch?V=0n9uds04dus>
- 7.Russianchurch. Доклад святейшого патріарха Кирилла на єпархиальному соборі г. Москви, 2023. Youtube. Url: <https://www.youtube.com/watch?V=kmlfo1mjmue>
- 8.Russianchurch. Доклад святейшого патріарха Кирилла на єпархиальному соборі г. Москви, 2022. Youtube. Url: https://www.youtube.com/watch?V=e_a-uwfог9у

Дубровська Вікторія
здобувачка групи ПР-24
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: **Міма Ірина Володимирівна**
к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ ПРЕЦЕДЕНТІВ У КВАЛІФІКАЦІЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ВІЙСЬКОВОГО ЗЛОЧИНУ

Агресивна війна є одним із найсерйозніших злочинів у міжнародному праві. В сучасних умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну особливо важливим є дослідження міжнародних правових прецедентів, які визначають відповідальність держав за агресію. Аналіз таких випадків сприятиме виробленню ефективної правової позиції України у міжнародних судах та посиленню механізмів відповідальності агресора.

Визначення агресії як міжнародного злочину було закріплене у Статуті ООН (1945) та Римському статуті Міжнародного кримінального суду (1998). У Статуті ООН (ст. 2, п. 4) встановлюється заборона застосування сили у міжнародних відносинах, а Генеральна Асамблея ООН у Резолюції 3314 (1974) надала юридичне визначення акту агресії. Це стало основою для подальших міжнародних судових процесів, що розглядали питання відповідальності за агресивні війни.[6] Першим значним міжнародним судовим розглядом, де агресивна війна була визнана "найвищим міжнародним злочином", став Нюрнберзький трибунал (1945-1946). Керівники нацистської Німеччини були звинувачені у воєнних злочинах, злочинах проти людяності та злочині проти миру, що включало ведення агресивної війни [4, с.5]. Суд підтвердив, що агресія є кримінально караним діянням, а особи, які планують та здійснюють такі війни, повинні нести персональну відповідальність. У сучасній практиці також існують

прецеденти, які можуть бути використані Україною для обґрунтування своєї позиції та доведення своїх вимог у міжнародному суді. Наприклад, у справі "Нікарагуа проти США" (1986) Нікарагуа подала позов до Міжнародного суду ООН, звинувативши США у підтримці повстанських угруповань "Контрас" та мінуванні її портів, що розцінювалося як акт агресії. Суд ухвалив рішення на користь Нікарагуа, визнавши дії США незаконними та зобов'язавши їх виплатити компенсацію [5, с.13]. Це важливий прецедент, який демонструє, що фінансування, озброєння та підтримка збройних формувань на території іншої держави можуть вважатися актом агресії. Римський статут (1998) передбачає відповідальність за злочин агресії, але поки що не було прецедентів розгляду таких справ у Міжнародному кримінальному суді (МКС) [3, с.128]. Після вторгнення РФ в Україну міжнародна спільнота активізувала зусилля щодо створення спеціального трибуналу для розгляду злочину агресії [1]. Подібний трибунал може стати новим важливим міжнародним правовим прецедентом, що посилить відповідальність держав за агресію. Україна вже активно використовує існуючі правові механізми для доведення відповідальності Росії у міжнародних судах. Серед ключових кроків є: Позови до Міжнародного суду ООН щодо фінансування тероризму та порушення Конвенції про ліквідацію расової дискримінації; Справи у Європейському суді з прав людини (ЄСПЛ) [3, с.125] про порушення прав українських громадян на окупованих територіях, зокрема масові порушення прав людини та злочини проти цивільного населення.

Отже, наявні прецеденти міжнародного права щодо агресивних воєн є важливими орієнтирами для України у її правовій боротьбі проти російської агресії [1.] Використання існуючих юридичних механізмів дозволяє не лише притягнути Росію до відповідальності, але й зміцнити міжнародне право, що стане запобіжником для майбутніх агресій. Подальший розвиток правової бази та створення спеціального трибуналу з розгляду злочину агресії є критично важливими завданнями для міжнародного співтовариства та України. Водночас необхідно продовжувати посилення доказової бази воєнних злочинів РФ проти України та залучати до цього міжнародних партнерів для забезпечення

справедливого правосуддя [2]. Спираючись на міжнародні прецеденти, Україна має всі підстави вимагати відповідальності агресора, використовуючи доступні міжнародні правові механізми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Данненбаум Т. Механізми кримінального переслідування агресії Росії проти України. URL:<https://www.justsecurity.org/80667/mechanisms-for-criminal-prosecution-of-russias-aggression-against-ukraine-ua/> (дата звернення: 01.03.2025).

2. Міжнародно-правові аспекти Російської агресії проти України; Механізм протидії та юридична відповідальність за воєнні злочини і геноцид. Білас. URL:<http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6355/13391-1?inline=1> (дата звернення: 01.03.2025).

3. Максим Х. «Агресія» як імперативна норма міжнародного права: Генезис розвитку. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. Випуск 79: частина 2. 2023С.123-133. URL:<https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/55-1.pdf> (дата звернення: 01.03.2025).

4. Ольховік М., Якименко П., Сенченко А. Міжнародні трибунали як інструмент у боротьбі зі злочинами в рамках Російсько-Української війни. *Юридичний вісник* 2023 2 (67). С. 108-115. URL:<https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/17850/25154> (дата звернення: 01.03.2025).

5. Коруц У. Влив практики міжнародних кримінальних трибуналів на визначення пропаганди війни як міжнародного злочину. *Право і суспільство*. № 1. 2021. С. 265-272. URL:http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2021/1_2021/42.pdf (дата звернення: 01.03.2025).

6. Гусейнов Л. Міжнародні воєнні трибунали. URL:<https://vue.gov.ua/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%>

[D0%BD%D1%96_%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%B1%D1%83%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8](#) (дата звернення: 01.03.2025).

Єгоркіна Таміла Андріївна

Учениця 10-Б класу

Криворізький ліцей № 71 Криворізької міської ради

Науковий керівник: Гродікова Олена Володимирівна,
учитель етики, правознавства та громадянської освіти,

Криворізький ліцей № 71 Криворізької міської ради

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК КУЛЬТУРНО-ОНТОЛОГІЧНА ВІДПОВІДЬ НА СУСПІЛЬНІ ВИКЛИКИ: ДОСВІД МАЙДАНУ ТА РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Швидкі соціальні зміни вимагають від людини гнучкості та адаптації. Відтак, однією з найбільш затребуваних якостей сьогодення є креативність. Загалом креативність (англ. creative – творчий, лат. creatio – творення, створення) визначають як здатність людини породжувати незвичайні ідеї [1]. І на нашу думку, вона може бути, хоч і не єдиним, проте дієвим способом вирішення суспільних проблем.

Під час суспільних криз (у випадку України – повномасштабного війни чи Євромайдану) потрібен вихід за межі супроводжуваних їх обмежень. Це може відбутися через новий рівень мислення або дії: впровадження нових ідей чи технологій, формування нових філософських чи етичних принципів, створення мистецьких чи культурних явищ, що переосмислюють цінності, або незвичайних методів ведення бойових дій [2].

Суспільна креативність часто перетинається з культурною креативністю, обидва види можуть бути онтологічною відповіддю для виживання конкретного суспільства в кризові часи, але мають різні акценти. Культурно-онтологічна креативність більше стосується творчих проявів у рамках конкретної культури, її традицій, цінностей, символів, культурних кодів та витікає з національної й культурної ідентичності, до того ж, впливає на оновлення процесів самоідентифікації людини в даному суспільстві.

У фокусі суспільно-онтологічної креативності перебувають соціальні зміни, а спрямована вона на подолання суспільних викликів. Така форма

креативності може сприяти єднанню людей, зміцненню громадянського суспільства, створенню нових форм суспільної організації.

Під час Революції гідності можна було спостерігати прояви як культурно-онтологічної, так і суспільно-онтологічної креативності. Майдан став осередком культурного протесту з креативними гаслами, інсталяціями, мистецькими ініціативами. Такі творчі практики виконували функції засобу комунікації та мобілізації громадян.

Серед численних інсталяцій найвідомішою була «Йолка». Величезна новорічна ялинка стала офіційним приводом для розгону студентів наприкінці листопада 2013 р. Споруда була вкрита різноманітними плакатами, які змінювались постійно та виражали головні ідеї Революції Гідності. Також існували численні плакатні ініціативи, які висвітлювали протест.

Також цікавим проявом креативності були перформанси, наприклад, акція «Обійми беркута» або перформанс із жовто-блакитним піаніно, під час яких протестувальники намагались донести меседж сили добра, мистецтва над насильством. Плакати, як-от серія «Краплі в океані», закликали до єдності та відповідальності кожного громадянина.

З початком повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році українці продемонстрували безпрецедентний рівень креативності у різних сферах.

Перш за все, говорячи про інновації у військовій сфері, можна зазначити, що тут поєднуються сили, засоби, людський ресурс, природні умови та психологічні чинники в нестандартному виконанні. Така креативність може проявлятися під час створення нових стратегій, розробки зброї та механізмів опору противнику, створенні застосунків і чат-ботів протидії ворогу, становленні рекордів у застосуванні військової техніки тощо.

ІТ-індустрія збагачується програмними рішеннями, орієнтованими на подолання викликів воєнного періоду. У сегменті систем безпеки та оповіщення значущими досягненнями є розробка програмних рішень «Повітряна тривога», «єППО», «ТиХто». Спостерігається розвиток інформаційно-комунікаційних

платформ, наприклад «Паляниця. Інфо», оптимізуючої процеси координації гуманітарної допомоги.

Також розвивається діджитал-контент. Вдалим прикладом є проєкт «Креативні сили України» – телеграм-спільнота фахівців діджитал-індустрії, що протидіють ворогу в інформаційній війні та висвітлюють події в Україні на міжнародній арені шляхом створення професійного відео- та фотоконтенту.

Креативним проявом також є проєкт «Війна Впритул» – VR-виставка, яка показує наслідки війни в Україні через 360° панорами та 3D моделі. Використовуючи сучасні технології, проєкт фіксує пошкодження, спричинені російською агресією, споглядаючи які за допомогою віртуальної реальності, можна відчувати масштаби руйнувань

Окрім звичайного мистецького формату, розвивається й монументальний живопис. Стіни будівель перетворюються на креативні полотна, мурали, що стають дзеркалом національного самоусвідомлення.

У деяких випадках, завдяки креативному підходу, бізнес під час війни масштабується, а його стійкість лише посилюється випробуваннями. Наприклад, українська компанія «Нова пошта» з початку повномасштабного вторгнення не припиняє діяльність та активно розширює мережу: відділення з'являються по всій Україні.

Активність до викликів війни демонструє й музична індустрія. З перших днів повномасштабного вторгнення з'являються нові пісні та музичні проєкти. Серед воєнних хітів пісня PROBASS Δ HARDI «Доброго вечора, ми з України!», назва якої перетворилася на крилатий вислів.

Через музику також відбувається переосмислення культурного коду нації та повернення до історичної спадщини. Показовим є створений у 2022 році музично-освітній проєкт «МУР», спрямований на повернення інтересу до історії репресованої української інтелігенції.

В умовах війни українські розробники долучилися до формування національної свідомості та патріотичного виховання через створення ігрового контенту. Геймдев-індустрія пропонує велику палітру відеоігор, серед яких:

«Survival», що являє собою відеоігрову реконструкцію подій Голодомору, та популярна гра S.T.A.L.K.E.R. 2

Контент медіа загалом зазнає перетворень. Нині психологічний захист українців проявляється на просторах соцмереж у вигляді великої кількості креативного медіаконтенту. Особливої популярності набувають меми – гумористичні зображення, або ж фрази з певним меседжем, які «завірусилися» в інтернеті.

Проведене серед учнівської молоді опитування показало, що більшість з них вважають креативність дієвим шляхом опору суспільним викликам та відбудови України, проявляє креативність у різних сферах життя, надихається креативними проєктами. Водночас виявлено потребу в посиленні інформаційної кампанії щодо проявів креативності в українському суспільстві.

Отже, креативність українців виявилася способом реагування на суспільні виклики, здатним трансформувати кризові ситуації. Стратегією національного самозбереження та розвитку вона була під час Революції гідності та є сьогодні, в умовах повномасштабної російсько-української війни. Українська креативність довела свою спроможність народжувати нові сенси та практики там, де здавалося б неможливо подолати системні обмеження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Венцик О. Аналіз стану вивчення проблеми креативності та творчого потенціалу особистості. Науковий вісник. 2018. № 1. С. 14–24. URL: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/psychology/article/view/88>
2. Тарасюк Л. С. Креативність як феномен людського буття в культурі : ДИСЕРТАЦІЯ : 26.00.01. Київ, 2011. 193 с. URL: http://enpuir.npu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/44486/Tarasiuk_dis.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Катасонова Кароліна Костянтинівна
Чепурна Яна Тарасівна
Здобувачки групи ПР-23.02
Національної академії статистики, обліку та аудиту

Науковий керівник: **Богдан Юлія Валеріївна**
кандидат юридичних наук.
Доцент кафедри філософії, права та гуманітарних дисциплін

ВАЖЛИВІСТЬ ПОДОЛАННЯ КОЛОНІАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

З давніх часів на теренах сучасної України точилася боротьба за вільне життя русинів (українців), наші народи потерпали не лише від війн, а й від релігійних, етнічних, культурних навіювань. Відповідно до географічного розташування території, поділення за річкою Дніпро – на право та лівобережжя, на суспільство діяли декілька держав-сусідів. З боку Західної частини це було окатоличення, ополячення, зі Сходу – помоскалення, російщення. Тож, подолання столітнього колоніалізму для сучасного українського суспільства є вкрай важливим.

Найбільший вплив колоніальності суспільство зазнало під час радянської окупації, Українська Радянська Соціалістична Республіка була проголошена на 3-му Всеукраїнському з'їзді Рад у Харкові, яка знаходилась під контролем Червоної армії РСФРР, тобто не була представником ні українського робітничого класу, ні українського селянства [1]. Володимир Затонський, народний секретар у справах освіти радянської України: «Називали себе урядом, та самі до того ставилися трохи гумористично. Та й насправді: який же з нас уряд без армії, фактично без території, бо навіть Харківська рада нас не визнавала. Апарату жодного...» [2, с. 628].

Впродовж панування соціалістичного режиму суспільство не ідентифікувалося як українське, маса репресій викорінювали національні цінності, зокрема совіти нещадно боролися з науковцями, письменниками, активістами та робітниками, і мовою. Ці події стали рішучими в колоніальній поведінці вже сучасного українського суспільства.

24 серпня 1991 року – проголошено Незалежність України, це мало б забезпечити відхід від радянщини та відновити етнічні, культурні, наукові надбання України. Проте, державність стикнулася з новими викликами, в першу чергу це стосувалося законодавчого та економічного устроїв. 12 березня 1991 року була прийнята постанова Верховної Ради України «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР» [3]. Ця постанова регулювала цивільне, трудове, господарське законодавства. Виникнення економічних та освітніх проблем, колізій в законодавстві не позбавило Українську державу від колоніалізму, що спричинило незадоволення громадян та призвело до Революції Гідності.

Колоніалізм це не просто захоплення територій, але й тотальна зміна ідентичності народу, зокрема Генеральна Асамблея ООН 1960 року оголосила колоніалізм міжнародним злочином проти людськості. В Декларації затверджено, що всім народам належить право на самовизначення, а колоніалізм шкодить встановленню миру в усьому світі. ООН закликала покласти край колоніалізму у будь-яких формах. У працях Оксани Грабович «Колоніалізм і його спадщина в Україні» (1994) та «Колоніальна спадщина в сьогоднішній Україні» (2013) йдеться про спотворення психології українців, які перебували у стані колонії понад 300-т років [4]. Це призвело до байдужості щодо своєї країни в більшості населення.

Після подій 2014 року держава взяла курс на подолання проблем пов'язаних з колоніалізмом, слід відзначити прийняття Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» [5] та "Про забезпечення функціонування української мови як державної" [6], що стало поштовхом до ліквідації зросійщення. В свою чергу суспільство з початку відновлення Незалежності України займало свою чітку громадську позицію: Революція на граніті, Помаранчева революція, Революція Гідності та участь добровольців в АТО/ООС і під час повномасштабного збройного вторгнення рф в Україну. Такі наслідки сучасної України вплинули на розрив так званого «історичного зв'язку України з росією».

Створення благодійних організацій, волонтерських ініціатив та співпраці громад з державним апаратом є другим показником того, що українська спільнота позбавляється колоніалізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Українська Радянська Соціалістична Республіка. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0#%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%82%D0%B0_%D1%96%D1%81%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F (дата звернення 29.03.2025).
2. Калініченко В. В., Рибалка І. К. Історія України. Підручник для історичних факультетів вищих навчальних закладів Ч. III: 1917-2003 рр. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2004. 628 с.
3. Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР : Постанова Верховної Ради України від 12.09.1991 № 1545-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1545-12#Text> (дата звернення 01.04.2025).
4. Колоніалізм. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-5764> (дата звернення 02.04.2025).
5. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії : Закон України від 21 березня 2023 № 3005-IX. Дата оновлення 15.06.2023. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> (дата звернення 06.04.2025).

6. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. Дата оновлення 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення 06.04.2025).

Лабуз Максим Миколайович
здобувач групи Право-23-02
Національна академія статистики,
обліку та аудиту

Науковий керівник: **Богдан Юлія Валеріївна**
кандидат юридичних наук.
Доцент кафедри філософії, права та гуманітарних дисциплін

ПОРІВНЯННЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ З СУЧАСНОЮ ВІЙНОЮ В УКРАЇНІ

Після початку повномасштабного вторгнення рф в Україну, часто можна було побачити, як ЗМІ та звичайні українці порівнюють сучасну війну в нашій країні з Другою світовою війною. В основному ці дві події порівнюють саме з історичного погляду, і саме тому, було важливо провести порівняльний аналіз цих двох війн з правової точки зору. Цей аналіз може бути корисним з таких причин: завдяки цьому аналізу, можна краще зрозуміти, як змінювалась правова система протягом тривалого проміжку часу; провести паралелі як регулювалось міжнародне право, які існували права та інше.

Проводячи аналіз цих двох війн стає очевидним той факт, що між ними є як спільні, так і відмінні риси. Серед спільних рис можна виділити наступні права, які були порушені: порушення суверенітету. Під час Другої світової війни був порушений суверенітет таких країн: Польщі, Чехословаччини, Франції, Нідерландів, Бельгії, Норвегії, Данії, Греції, СРСР[1] та інших. в сучасній війні в Україні, відповідно, був порушений суверенітет України. воєнні злочини. обидва конфлікти супроводжуються численними воєнними злочинами, такими як вбивства цивільних, руйнування цивільної інфраструктури, взяття цивільних та військових в полон та багато інших. геноцид. обидві війни мають ознаки геноциду народів, в другій світовій це був геноцид євреїв, циган та інших націй, а у війні в Україні відбувається геноцид українського народу.

Досліджуючи відмінності між цими двома війнами потрібно враховувати Гаазькі та Женевські конвенції. Ці міжнародні договори мають універсальний характер, тобто є обов'язковими для всіх без винятку держав, і застосовуються під час воєн. Вони не забороняють вести війни, але встановлюють чіткі рамки дозволеного під час них. Ігнорування цих конвенцій прирівнюється до добровільного виходу держави-порушниці із цивілізованого світу.[2] Повертаючись до відмінностей, можна виділити наступне: до початку Другої світової війни не існувало системи міжнародного права, яка б була спрямована на запобігання агресії та захист прав людини. сучасна війна в Україні відбувається після створення даної системи, внаслідок чого застосовуються санкції та інші заходи міжнародного тиску на рф. в часи Другої світової війни захист цивільного населення був недостатнім, і саме тому, було додано зміни до Гаазьких та Женевських конвенцій, після яких вони почали мати більшу силу. Ліга Націй, на відміну від сучасних міжнародних організацій, не відігравала важливу роль у документуванні порушень та наданні гуманітарної допомоги.

Війна є грубим порушенням фундаментальних прав людини, таких як право на життя, право недоторканості держави, право на свободу та безпеку, право на гідність та багато інших.[3] Внаслідок Другої світової війни відбулось вдосконалення міжнародного права та створення нових організацій для підтримки миру та запобігання подібних конфліктів у майбутньому. І саме ці наслідки відіграють важливу роль в конфлікті між Україною та рф зокрема у захисті та стримуванні агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Німецька окупація Європи (1939—1945)

URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki>

2. Які закони та звичаї війни порушує Росія в Україні від 3 травня 2022 року URL:<https://www.ukrainer.net/porusheni-zakony/>

3. Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Забезпечення прав людини в умовах воєнного стану в Україні. Київ, 2022
URL:https://law.knu.ua/wp-content/uploads/2024/04/collection_knu_15-12-22.pdf

Ст. 13

Петкова Софія Сергіївна
*здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 081 «Право»
кафедри державно-правових та
гуманітарних наук ННГІ
Таврійського національного університету
імені В. І. Вернадського, м. Київ, Україна*

Науковий керівник: **Макарова Тетяна Петрівна**
*доктор філософії в галузі права, адвокат НААУ,
завідуюча юридичної клініки
Таврійського національного університету
ім. В.І. Вернадського, м. Київ, Україна*

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ, ВОЛОНТЕРСЬКА ДОПОМОГА В ЗАХИСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ

Ця робота присвячена ролі громадських організацій у формуванні громадянського суспільства в Україні, зокрема у контексті захисту соціальних прав військовослужбовців та їхніх сімей. Особлива увага приділяється аналізу волонтерського руху, його впливу на соціальну підтримку військових та членів їх сімей, а також проблемам і перспективам розвитку цього напрямку. Дослідження базується на нормативно-правових актах, наукових джерелах та емпіричних даних про діяльність громадських організацій.

Формування громадянського суспільства в Україні неможливе без активної участі громадських організацій (ГО). Вони виступають як інструменти соціальної мобілізації, правозахисних механізмів та засобів впливу на державну політику. Одним із найважливіших напрямів діяльності ГО є захист соціальних прав військовослужбовців та їхніх сімей, особливо в умовах військових дій.

Громадські організації відіграють ключову роль у розбудові демократичних інститутів, формуванні правової культури та захисті прав людини. Як зазначає В. В. Мудрак, ГО забезпечують механізми реалізації прав і

свобод людини, сприяючи становленню правової держави [1]. ГО в Україні діють у межах Закону України «Про громадські об'єднання», що визначає правові основи їхньої діяльності [2]. Вони можуть здійснювати моніторинг дотримання прав людини, надавати правову допомогу, сприяти суспільному діалогу та інтеграції соціально вразливих груп.

Громадянське суспільство в Україні має глибокі історичні корені. Ще в період Української революції 1917–1921 років Михайло Грушевський наголошував на необхідності громадянської самоорганізації, формуванні політичної свідомості та відстоюванні демократичних прав. Повернувшись із заслання, він оперативно створював публікації, що відповідали на ключові запитання українців про їхні права, державницькі перспективи та механізми захисту національних інтересів. Його ідеї швидко набули популярності, об'єднуючи навколо себе численні громадські рухи [3].

Аналогічні процеси спостерігаємо і сьогодні: громадські організації відіграють визначальну роль у розбудові громадянського суспільства, особливо в умовах війни. Вони не лише контролюють дотримання соціальних гарантій військовослужбовців та їхніх сімей, а й активно сприяють їхній адаптації та реабілітації. Подібно до того, як Грушевський формував суспільний дискурс навколо прав українців, сучасні ГО ініціюють законодавчі зміни, підвищують правову обізнаність громадян та зміцнюють демократичні інститути.

Аналізуючи їх розвиток у сфері соціального захисту військовослужбовців, варто зазначити, що вони підтримують адаптацію ветеранів до цивільного життя і впливають на законодавчі ініціативи. Волонтерський рух, який є невід'ємною частиною ГО, активно долучається до матеріальної та психологічної підтримки військовослужбовців, їхніх сімей та сімей загиблих воїнів. Зокрема, громадські організації допомагають у забезпеченні юридичного супроводу щодо отримання соціальних виплат, реабілітаційних послуг та працевлаштування ветеранів.

Важливим аспектом діяльності ГО є контроль за ефективністю державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців. Так, відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та

членів їх сімей», громадські організації можуть ініціювати зміни до нормативно-правових актів, що регулюють соціальні гарантії військових. Вони також виступають посередниками між державними установами та громадянами, що забезпечує ефективний механізм комунікації.

З початку російської агресії у 2014 році волонтерський рух в Україні значно активізувався, ставши одним із ключових чинників підтримки військовослужбовців. Волонтерські організації надають велику підтримку армії, у вигляді матеріальної допомоги, так і правової, психологічної.

Відповідно до досліджень Ростислава Журавського, громадські організації виконують функцію посередника між громадянами та державою, сприяючи формуванню правової свідомості та соціальної згуртованості, що є основою стійкого громадянського суспільства [4]. Наприклад, благодійний фонд «Бойові Янголи» здійснює правовий та психологічний супровід військових і їхніх сімей, що значною мірою підвищує рівень соціального забезпечення вразливих категорій населення [5].

Громадські організації створюються з метою захисту прав та інтересів різних соціальних груп, зокрема військовослужбовців. Вони представляють інтереси військових та їхніх родин перед державними органами, займаються проведенням тренінгів, семінарів та консультацій щодо прав військовослужбовців, надають гуманітарну допомогу військовим та їхнім сім'ям у вигляді матеріальних ресурсів, юридичної та психологічної підтримки.

Як зазначає Т. З. Гарасимів, громадські організації стали каталізаторами модернізаційних змін у соціальній політиці держави, сприяючи ефективнішому державному управлінню у сфері соціального захисту [6]. Зокрема, такі організації беруть участь у розробці програм соціальної адаптації та реінтеграції ветеранів, що включає працевлаштування, психологічну підтримку та медичну реабілітацію. Наприклад, фонд «Повернись живим» та ГО «Юридична сотня» здійснюють масштабну діяльність у сфері правового захисту військових, надаючи безоплатні консультації, супроводжуючи судові справи щодо соціальних виплат та реабілітації.

Однією з важливих функцій ГО є також адвокаційна діяльність, спрямована на впровадження сучасних стандартів соціального забезпечення військовослужбовців. ГО активно співпрацюють із міжнародними партнерами та донорами для запозичення передового досвіду соціального забезпечення військових. Зокрема, важливим напрямком є розширення державних соціальних гарантій, спрощення бюрократичних процедур отримання пільг та створення єдиної цифрової платформи для військовослужбовців та їхніх родин.

Отже, громадські організації відіграють незамінну роль у забезпеченні соціального захисту військовослужбовців, підтримці їхніх сімей та зміцненні громадянського суспільства. Вони здійснюють правозахисну діяльність, моніторинг державних програм, надають соціальну, медичну та психологічну допомогу. Для ефективного розвитку цього напрямку необхідно посилювати співпрацю ГО з державними структурами, вдосконалювати законодавче регулювання їхньої діяльності та зміцнювати фінансову стабільність. У довгостроковій перспективі громадські організації повинні працювати на випередження, формуючи стійку систему соціального захисту військовослужбовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Мудрак В.В. «Роль і значення громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини в умовах формування правової держави і громадянського суспільства в країні» URL http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/4_2018/part_1/10.pdf. (дата звернення:05.04.2025).

2.Україна під час російсько-української війни 2014-2023 рр.: генеза національної стійкості крізь призму наукових досліджень : монографія. Укл.: Вановська І.М., Джус О.А., Іляшко О.О., Копотун І.М., Коропатнік І.М., Первак І.О. / За заг. ред. Б. Попкова, С. Петкова. Київ : Видавництво Ліра-К. 2023. 272 с.

3. Закон України «Про громадські об'єднання». База даних «Законодавство України» ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 05.04.2025).

4. Ростислав Журавський «Потенціал громадських організацій у формуванні правової ідеології українського соціуму» URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/nov/31653/9.pdf> Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки» № 2 (38), 2023 С. 43–48. (дата звернення: 05.04.2025).

5. Благодійний Фонд «Бойові Янголи»: про діяльність, труднощі та натхнення (2023.11.24) URL: <https://www.sau.org.ua/sau-news/blahodiyyny-fond-boyovi-yanholy-diyalnist-trudnoshchi-natkhnennya>. (дата звернення: 05.04.2025).

6. Гарасимів Т. З. (2019). Роль громадських організацій у формуванні ідеології модернізації українського суспільства. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. № 23. Вип. 6. С. 10–17. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/vypusk-6-nomer-23-2019/garasymiv-t-z-rol-gromadskyh-organizacij-u-formuvanni>. (дата звернення: 05.04.2025).

Сухацький Р. П.

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри права та економіко-фінансової безпеки
ЗВО «Академія рекреаційних технологій і права»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6540-1839>
e-mail: rp_07@ukr.net*

АСПЕКТИ ІСТОРІЇ ВИНИКНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ РОЗВІДКИ ТА ЇЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Сучасне суспільство, розвиток окремо взятих держав відзначається значним поступом та стрімким динамізмом у розвитку різних технологій. Поряд з цим, посилена конкуренція ще з давніх часів зумовила виникнення економічної розвідки та удосконалення її методик до наших днів. Відповідно з метою захисту власної господарської діяльності необхідно розуміти особливості становлення та розвитку економічної розвідки.

Дослідження історичних витоків економічної розвідки показує, що така діяльність має глибоке часове коріння та сягає кінця XIV-початку XV ст. А географічним походженням такої діяльності прийнято вважати Китай. Також, значними секретами на той час володіли й араби. Багато агентів і шпигунів відвідували арабський Схід та Китай. Проте, на відміну від системи захисту технологій та ментальності самих китайців, представники арабського світу могли продавати інформацію про свої певні наукові, технічні досягнення [1].

Однак, варто відзначити, що в первинному вигляді економічна розвідка має ще глибше коріння, яке сягає часів до нашої ери. Так, з появою різних видів транспорту, зокрема, сухопутного, водного, відбувається активний розвиток торгівлі, налагодження міждержавних зв'язків, що зумовлює обмін товарами та вивчення досягнень різних народів. Таким чином, зародком конкурентної розвідки можна вважати часи появи і розвитку різних ремесел та торгівлі. На цьому етапі виникає приватне шпигунство. Наприклад, ще у прадавні часи торговці і купці виконували збір інформації, наявність якої могла б сприяти комерційному успіху. Самі купці або їх представники намагалися дізнатися який

товар, з яких країн, в якій кількості привезли на ринок конкуренти та за якою ціною придбали і планують продавати.

Акцентуючи увагу на появі приватної розвідки, варто відзначити, що перша саме розвідувальна служба була створена флорентійськими купцями-банкieraми на початку XIV ст. Пізніше таку розвідувальну службу створили і Фуггери з Аусбурга, які в XV і XVI ст. входили до числа найбільших промисловців.

Також, прославилися своєю розвідслужбою Ротшильди. Так, наприклад, під час війни з Наполеоном, маючи велику кількість агентів, Натан Ротшильд першим дізнався про поразку Наполеона. Він негайно розпочав процес масового продажу своїх акцій. Решта біржових гравців одразу ж наслідували його приклад, так як вирішили, що бій програли англійці. Коли ціни впали до гранично низького рівня, Ротшильд все скупив[1;2].

Першими хто розширив діяльність своїх секретних служб на область економіки були англійці. Цьому посприяла текстильна промисловість. Зокрема, маючи технічну перевагу Великобританія забезпечувала собі практично монопольне становище в області текстилю. Проте, наприкінці XVIII ст. американці з південних штатів виділили значні фінансові ресурси для організації промислового шпигунства на англійських фабриках в Ланкаширі. Як наслідок, їм вдалося отримати креслення прядильної машини та в подальшому налагодити власне виробництво [2].

Також, виникнення промислового шпигунства пов'язують із запровадженням у XVIII ст. системи патентів на винахід, які мали охороняти права винахідника чи дослідника. Відповідно до цих запроваджень, власник патенту на винахід отримував право на переслідування осіб, що викрали таємну інформацію протягом двадцяти років, після спливу визначеного терміну винахід ставав надбанням суспільства. Так, з одного боку, введення патентування спричинило багато проблем на цьому шляху, а з іншого боку, завершило період кустарної економічної розвідки та дало початок новим його формам.

На сучасному етапі розвитку конкурентних відносин все більшого поширення набуває саме промислове шпигунство. Економічна розвідка та шпигунство - це проблема усіх країн та великих національних і транснаціональних корпорацій. Такою діяльністю активно займаються як державні, так і недержавні служби безпеки. Нові досягнення науки і техніки, сучасні методи промислового виробництва змушують економічну розвідку знаходити нові засоби й методи роботи та постійно вдосконалювати техніку шпигунства. Тож промислове шпигунство - це неминуче й закономірне явище самої природи бізнесу [1; 3].

Варто відмітити, що на даний час важливим при проведенні економічно-розвідувальних дій є те, що багато важливої інформації можна отримати з абсолютно відкритих джерел. З однієї сторони це спрощує процес збору і обробки інформації, а з іншого сприяє розвитку методик ведення комерційної діяльності та використання різних видів інформації. Також, ці процеси впливають і на розвиток нормативно-правового регулювання в питаннях захисту різних видів інформації та права на їх використання [3].

Розглядаючи, приміром, питання права власності на комерційну таємницю та її захисту, можна сказати, що законодавство України певною мірою визначило такі можливості. Зокрема, такі норми містяться в Цивільному кодексі України (статті 420, 560) [4]. Також в Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (ст. 17) [5]. А відповідальність за порушення таких прав передбачено в Кримінальному кодексі України (ст. 232) [6] та в Кодексі України про адміністративні правопорушення (ч. 3 ст. 164-3) [7].

Питання правового регулювання захисту комерційної таємниці забезпечувалося і Господарським кодексом. Однак, прийнято рішення про його скасування та прийняття перехідного Закону. Тож, лишається відкритим питання, яким чином ці аспекти будуть відображені в нових редакціях господарського права.

Підсумовуючи зазначене, можна сказати, що питання економічної розвідки у своєму виникненні та розвитку сягає століть та навіть на сучасному

етапі залишається доволі складним. Методики її ведення йдуть в тандемі з розвитком технологій. Постійно удосконалюються, відточуються та дають підстави стверджувати, що це невинний процес. Складним залишається правове регулювання процесів і методик збору, обробки та використання різних видів інформації суб'єктами правових відносин. Що в свою чергу потребує постійного вивчення та посиленої уваги з боку держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / [Л. В. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін.]. К.: Правова єдність, 2009. 544 с.
2. 85. Morris, Mel. Intelligence, knowledge and organised crime: Computer Fraud&Security: CEO, Prevx. 2010. p.13-15.
3. Sukhatskyi R. Problems and special aspects of private security service activities consolidation for the business entities of Ukraine. The advanced science journal. United States, VOLUME 2016, ISSUE 3. P. 24 29.
4. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV із змін.: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
5. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 № 236/96-ВР: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр>.
6. Кримінальний кодекс України, чинний, редакція від 28.03.2014: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення, чинний, редакція від 11.04.2014: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

СЕКЦІЯ 5: СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ І ГРОМАД

Богданова Вікторія

здобувачка групи ПР-23-1

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Іванюк Ніна Вікторівна

асистент кафедри права

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

РОЗВИТОК СПІВРОБІТНИЦТВА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Співробітництво територіальних громад є важливим інструментом розвитку місцевого самоврядування, особливо в умовах воєнного стану, але територіальні громади стикаються з численними викликами, які ускладнюють їхнє ефективне співробітництво. Ці виклики включають знищення інфраструктури, скорочення фінансових ресурсів, зміни у демографічному складі населення та необхідність оперативного прийняття управлінських рішень. Незважаючи на труднощі, співробітництво між громадами є важливим інструментом для подолання кризи та забезпечення стабільного розвитку регіонів.

Багато територіальних громад втратили важливі об'єкти соціальної та транспортної інфраструктури, що ускладнює координацію спільних дій. Наприклад, у Харківській області значні руйнування транспортної інфраструктури призвели до проблем з логістикою гуманітарної допомоги між громадами. Зменшення економічної активності, міграція бізнесу та населення до безпечніших регіонів призводять до втрати податкових надходжень громадами, що обмежує можливості для реалізації спільних проектів. Це значно ускладнює можливість фінансування навіть базових потреб, таких як ремонт доріг, соціальні виплати та підтримка ВПО. Внутрішньо переміщені особи (ВПО)

створюють додаткове навантаження на ресурси громад, що змушує їх адаптувати стратегії розвитку під нові умови. Наприклад, у західних регіонах України населення деяких громад збільшилося на 50%, що спричинило дефіцит житла, перевантаження медичних закладів та освітніх установ. Водночас, східні громади через відтік населення втрачають кваліфікованих фахівців та трудові ресурси, що знижує ефективність місцевого самоврядування. Особливо гостро ця проблема відчувається у невеликих громадах, де нестача спеціалістів у сфері фінансів, містобудування та соціального захисту заважає реалізації навіть нагальних ініціатив. Наявні законодавчі акти, зокрема, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», не передбачає гнучких механізмів для швидкого розподілу ресурсів між громадами. Також ускладнено процес укладання міжмуніципальних угод через бюрократичні процедури та відсутність чітко визначених інструментів для спрощеного фінансування спільних проєктів в умовах воєнного часу[2]

Для вирішення зазначених проблем та покращення ситуації розроблено нормативно – правові акти, які спрямовані на вдосконалення механізмів співробітництва територіальних громад в умовах воєнного стану. Зокрема, проєкт Закону №11412 «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку співробітництва територіальних громад», передбачає спрощену процедуру ініціативи співробітництва (усунення бюрократичних перешкод та прискорення процесу укладання договорів між громадами), визначення специфічних умов та механізмів співпраці між громадами під час дії воєнного або надзвичайного стану, введення нової форми співробітництва – агломерація, а також **розширення повноважень місцевих рад**, тобто внесення змін до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" щодо прийняття рішень про надання згоди на організацію співробітництва та приєднання до нього виключно на пленарних засіданнях місцевих рад. Реалізація положень законопроєкта сприятиме розвитку та поширенню практики співробітництва територіальних громад як додаткового інструменту у вирішенні окремих питань місцевого значення [1]

Співробітництво територіальних громад в умовах воєнного стану є критично важливим для стабілізації ситуації, забезпечення населення необхідними послугами та відновлення інфраструктури. Вирішення проблем можливе завдяки прийняттю відповідних законодавчих ініціатив, спрямованих на спрощення бюрократичних процедур, залучення фінансових ресурсів та зміцнення правової основи міжмуніципальної співпраці. Таким чином, громади зможуть ефективніше адаптуватися до викликів війни та забезпечити стійкий розвиток у майбутньому. Довгострокова перспектива міжмуніципального співробітництва включає створення регіональних координаційних центрів, які сприятимуть оперативному розподілу ресурсів та управлінню відновлювальними проектами. Також важливим напрямом є цифровізація взаємодії громад, що дозволить швидше реагувати на виклики та координувати спільні ініціативи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Проект Закону №11412 «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку співробітництва територіальних громад». Урядовий портал : URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 11.03.2025)

2. Рада прийняла за основу законопроект щодо розвитку співробітництва територіальних громад. Судово-юридична газета: URL: <https://sud.ua/uk/news/laws/312580-rada-prinyala-za-osnovu-zakonoproekt-o-razvitii-sotrudnichestva-territorialnykh-obschin> (дата звернення: 11.03.2025)

Бородіна Оксана Анатоліївна

к.н.з держ. упр, старший науковий співробітник

Інститут економіко-правових досліджень

ім. В.К. Мамутова НАН України

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ НА ПОСТРАЖДАЛИХ ТА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ: ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ

Повоєнна відбудова громад – мейнстрим сьогодення, адже, зволікання або неефективний процес відновлення має наслідками збільшення міграції населення, зниження якості життя, погіршення доступу до комунальних та інших базових послуг. Тригером процесу відновлення у постраждалих та деокупованих громадах повинно стати розуміння необхідності згуртованості та об'єднання усіх стейкхолдерів процесу, мобілізація їх ресурсів. Серед дотичних суб'єктів процесу відновлення – населення громад, бізнес, місцеве підприємництво, громадські неурядові організації, в тому числі, міжнародні донори та проекти. Синхронність їх дій, наявність достатньої кількості ресурсів, готовність до співпраці є запорукою синергетичного ефекти при процесі відновлення. При цьому регіональні органи влади, місцеве самоврядування повинні мати функцію не тільки ефективних драйверів реформи, а й реальних гравців процесу повоєнної відбудови [1].

Швидкість повернення громад до повноцінного життя потребує кваліфікованих синхронних дій та заходів. Наявною є ще й проблема фахової обізнаності у громадах. Громади мають бути лідерами процесу відновлення, бо саме на рівні громад акумулюється повний та реальний перелік потреб і пріоритетів розвитку. Водночас, їм бракує досвіду та фахових знань у плануванні та оптимізації процесу повоєнного відновлення, організації проєктної роботи, залученні фінансування. Тож, саме повноцінна організуюча участь держави та органів місцевого самоврядування у координації процесів на місцевому рівні є необхідною та доцільною, а максимально швидке відновлення

громад – привідний механізм національної економічної реновації. Але, навіть за умови припинення бойових дій на територіях таких громад, до повноцінного функціонування влади та до формату нормального життя повернутися одразу вони не зможуть, зокрема з таких причин: значні міграційні процеси, втрата людського капіталу, брак досвіду стратегічного планування власного розвитку, критичний дефіцит коштів, нестача проєктних менеджерів у громадах, ризики невизначеності, нестабільності у громадах, що є безумовним викликом для економічної розбудови, становлять загрозу резильєнтності соціально-економічної системи [2].

В актуальних умовах децентралізованого державотворення фокусування уваги на принципах організаційної складової публічного управління у територіальних громадах є запорукою збільшення їх самодостатності, фінансової спроможності, розширення власних конкурентних переваг шляхом переміщення акценту з дотаційності місцевого адміністративного рівня на його програмно-проєктне забезпечення. Держава робить значні кроки для цього, так, кадрову підтримку для органів державної влади та місцевого самоврядування має забезпечити виконання проєкту щодо створення резерву працівників державних органів для роботи на деокупованих територіях України, який реалізується відповідно до Постанови КМУ від 23.05.2023 №524. Певною законодавчою інновацією стане введення Урядом в нормативне поле поняття громада-форпост, тобто ті, які розташовані в 100-кілометровій зоні від лінії бойового зіткнення, а також від кордону з рф та білоруссю, з метою «залучити якомога більше тилових громад до підтримки "громад-форпостів"» [3].

Говорячи взагалі, процес стратегування та отримання у територіальних громадах відповідних цілей для власного розвитку потребує залучення результативних управлінських рішень, інструментів та механізмів власне для ефективного стратегічного планування, програмування, управління проєктами.

Отже, програмно-проєктний підхід до стратегування розвитку громад розглядає проєкти, рекомендовані до впровадження, у якості об'єкту управління.

Таким чином, програмно-проектний підхід має ознаки та виконує роль інноваційної управлінської технології розвитку території.

Наслідки реформи децентралізації, яка почалася в Україні задовго до повномасштабних військових дій, стали значно помітними саме після лютого 2022 року. Адже, практично усі громади, особливо у перші місяці війни, коли центральна влада потребувала час на переформатування своєї роботи на воєнні рейки, стали основними ланками опорного каркасу країни. А ті громади, які побували у тимчасовій окупації, набули унікальний досвід стійкості, опору, спроможності відновлювання. Громади, які перебувають у тилкових географічних позиціях, створюють певний базис для соціально-економічного відновлення України. Така об'єктивна територіальна самоорганізація місцевого рівня, особливо в умовах воєнного часу, демонструє надзвичайно результативні перспективи для воєнно-повоєнного відновлення, у порівнянні з централізованим управлінням. Водночас, кризові умови існування, в першу чергу для постраждалих та деокупованих громад, а вони складають значний відсоток територій у колишніх індустріалізованих та старопромислових, економічно та соціально розвинених регіонів, потребують програм донорської підтримки, підтримки життєдіяльності, інноваційних управлінських технологій для ефективної організації державної влади та місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Бородіна О.А. Теоретичні та методичні підходи до оцінки впливу соціально-економічної інфраструктури на місцевий економічний розвиток. Економіка та право. №3(74) 2024. С.101-115.

2.Заблодська І.В., Галгаш Р.А., Ромахова О.О. Оцінка результативності та ефективності функціонування громад як передумова реконфігурації адміністративно-територіального устрою Донецької й Луганської областей після деокупації. Економіка та право. 2024. №1. С.60-68

3. Уряд запроваджує поняття "громада-форпост" для населених пунктів біля лінії фронту. URL: <https://suspilne.media/937959-urad-zaprovadzue-ponatta-gromada-forpost-dla-naselenih-punktiv-bila-linii-frontu-smigal/>

Галунець Наталія
*старший викладач кафедри публічного управління
та адміністрування і міжнародної економіки
Миколаївський національний аграрний університет*

РОЛЬ БІЗНЕС-ІНКУБАТОРІВ У РОЗВИТКУ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У сучасних умовах розвиток більшості територіальних громад стикаються з необхідністю пошуку нових шляхів розвитку та забезпечення економічної стійкості. Поряд з цим, від того, як громада зможе мобілізувати і використати свій ресурсний потенціал, залежить її економічна стабільність, соціальне благополуччя мешканців та перспектива розвитку. Одним із ефективних інструментів розвитку ресурсного потенціалу та підвищення економічної стійкості територіальних громад є створення та функціонування бізнес-інкубаторів.

Практика створення бізнес-інкубаторів бере свій початок з 1970-х роках у Сполученому Королівстві, саме тут вони стали інструментом прискорення економічного розвитку та функціонували, як кооперативи художників, що часто розміщувалися в історичних будівлях [1]. Традиційно, під бізнес-інкубатором розглядають, організацію або програму, яка допомагає стартапам і молодим бізнесам розвиватися та ставати успішними. Вони зазвичай надають доступ до ресурсів, які можуть бути недоступними для новачків. Це може включати офісний простір, наставництво, консультації, доступ до інвесторів і різноманітні навчальні програми. Головна мета бізнес-інкубатора — допомогти підприємствам уникнути типових помилок і розвинути свої ідеї у конкурентоспроможні компанії. В цілому, бізнес-інкубатори слугують механізмом, що дозволяє використовувати ефекти економії на масштабі та інші синергії для підтримки підприємницької діяльності у найризикованіший початковий період. Завдяки підтримці бізнес-інкубаторів територіальні громади

можуть активізувати підприємницьку діяльність, створювати нові робочі місця та покращувати якість життя мешканців [2; 3].

Бізнес-інкубатори підтримують розвиток новостворених підприємств завдяки трьом ключовим механізмам: буферизації, з'єднанню та кураторству. За допомогою буферизації інкубатори захищають стартапи від конкурентного тиску та зовнішніх загроз — наприклад, надаючи доступ до спільних базових послуг, що допомагає знизити витрати. З'єднання забезпечує доступ підприємств до зовнішніх ресурсів, знань і мереж — зокрема через взаємодію з наставниками, інвесторами із галузевою експертизою, а також потенційними клієнтами й постачальниками. Кураторство допомагає фірмам орієнтуватися серед доступних можливостей, спрямовуючи їх до найбільш відповідних джерел підтримки [4].

Територіальні громади створюють бізнес-інкубатори з різних причин:

- по-перше, це стимулювання економічного розвитку на місцевому рівні. Через інкубатори громади створюють сприятливі умови для розвитку підприємництва, що приводить до появи нових бізнесів, які генерують доходи та створюють робочі місця;

- по-друге, можливість активізації залучення інвестицій. Бізнес-інкубатори допомагають сформувати привабливе середовище для інвесторів, демонструючи потенціал регіону та його готовність підтримувати інноваційні ідеї. Це сприяє розвитку інфраструктури та збільшенню ресурсного потенціалу громади;

- по-третє, інкубатори відіграють важливу роль у соціальному розвитку: вони сприяють формуванню освітніх програм, розширенню доступу до знань та технологій, що важливо для професійного зростання мешканців. Це підвищує рівень конкурентоспроможності громади на національному та міжнародному рівні;

- по-четверте, інкубатори часто сприяють налагодженню співпраці між місцевим бізнесом, владою, науковими установами та міжнародними організаціями (донорами). Це відкриває доступ до нових ринків і ресурсів.

Ці переваги роблять бізнес-інкубатори важливим елементом для сталого розвитку територіальних громад, підвищення їх економічної та соціальної стабільності. Поряд, з цим, важливим для створення бізнес-інкубаторів є підготовка техніко-економічного обґрунтування, розробка фінансової моделі, створення плану управління інкубатором та вибір оптимального місця для його розташування. Оцінка цих факторів допоможе територіальній громаді вирішити, чи інкубатор зможе ефективно працювати в межах громади.

Отже, можемо зробити висновок, що бізнес-інкубатори відіграють ключову роль у розвитку ресурсного потенціалу територіальних громад. Завдяки підтримці стартапів і малого бізнесу вони сприяють підвищенню рівня зайнятості, розвитку людського капіталу та залученню інвестицій. Інкубатори допомагають оптимізувати використання місцевих ресурсів, формують інноваційне середовище й розширюють партнерські мережі, що в цілому зміцнює економічну самодостатність громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Соколенко С. Розвиток кластерів як дієвий інструмент підвищення конкурентоздатності країни: міжнародний досвід та українські перспективи. Економічний Часопис-XXI. URL: <http://soskin.info/ea/2005/7-8/20050710.htm>
2. Карпюк О. А. Бізнес-інкубатори та роль тріади «місцева влада – бізнес – університети» у місцевому розвитку громад. Проблеми сталого розвитку суспільства: погляд очима різних поколінь. 2016р. С. 176-195. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/23461>
3. Шеленко, Д., Шпикуляк, О., Бойчук, А. Стратегічні пріоритети управління формуванням інвестиційного потенціалу розвитку територіальних громад на засадах активізації підприємництва. Економічний простір, (189), 2024р. С. 85-90. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-16>
4. Шпикуляк О.Г., Ігнатенко М.М., Швець А.А. Концептуальні оцінки реалізації засад інклюзивного розвитку сільських територій за участі

агрохолдингових інтегрованих формувань. Економіка АПК. 2021. № 3. С. 97–111. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103097>

Данільченко Сергій Олександрович
здобувач групи ПУА-24
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: **Міма Ірина Володимирівна**
к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ І ГРОМАД В УКРАЇНІ

Правове регулювання сталого розвитку міст і громад в Україні є одним із важливих аспектів для забезпечення ефективної реалізації стратегії сталого розвитку на місцевому рівні. Адже без належної правової основи не можна досягти позитивних змін у таких сферах, як екологія, економіка, соціальна сфера, урбаністика та управління. Підрунтям правового регулювання сталого розвитку в Україні стала Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй [1], спираючись на який були розроблені цілі сталого розвитку держави, до яких належать, зокрема, сталий розвиток міст і громад [3]. Встановлення цієї цілі зумовлене великою кількістю житла, непридатного до проживання, в тому числі житла, знищеного внаслідок війни Російської Федерації проти України, забрудненням міст побутовими відходами, енергетичною неефективністю будівель, недоступністю та обмеженою мобільністю громадського транспорту тощо [2].

Проте існують ряд проблем правового регулювання сталого розвитку: 1) відсутність узгодженості між законами і локальними ініціативами (у багатьох випадках законодавство України на загальнодержавному рівні не є достатньо адаптованим до реальних потреб місцевих громад. Місцеві органи влади часто стикаються з проблемою недостатньої гнучкості у застосуванні національних стандартів до специфічних умов свого регіону чи міста); 2) невизначеність у

питаннях фінансування та інвестицій (правова база, що стосується фінансування сталого розвитку на місцевому рівні, потребує вдосконалення. Проблеми виникають через недостатнє законодавче регулювання залучення інвестицій для екологічно чистих та інфраструктурних проєктів, а також через нестабільність фінансової підтримки з боку держави); 3) недостатній контроль і моніторинг (система моніторингу реалізації стратегій сталого розвитку на місцевому рівні часто є слабкою. Відсутність належного контролю за дотриманням екологічних стандартів, норм будівництва чи землекористування веде до порушень і негативного впливу на навколишнє середовище).

Одним із напрямків перспективних змін є продовження реформи децентралізації, яка дозволить місцевим органам влади більш ефективно керувати природними ресурсами, планувати міський розвиток і вирішувати проблеми сталого розвитку в межах своїх територій [4]. Законодавчі ініціативи мають бути спрямовані на підвищення спроможності органів місцевого самоврядування у створенні стратегії сталого розвитку та залученні інвестицій.

Важливо, щоб правове регулювання стало більш інклюзивним і забезпечувало активну участь громадян у процесі прийняття рішень щодо сталого розвитку. Законодавчі зміни повинні стимулювати залучення громадянських ініціатив, громадських організацій, а також активно сприяти діалогу між громадськістю і місцевою владою.

Таким чином, правове регулювання сталого розвитку міст і громад в Україні є важливим інструментом для досягнення екологічних, економічних і соціальних цілей на місцевому рівні. В Україні вже існує певна правова база для сталого розвитку, однак для її ефективного застосування необхідно вдосконалити законодавство, особливо у контексті децентралізації, екологічних стандартів та інвестицій у "зелені" технології. Водночас важливо забезпечити ефективний моніторинг і контроль за виконанням цих стандартів, а також залучити громадськість до процесу формування політики сталого розвитку. Сталий розвиток міст і громад є важливою складовою стратегії соціально-економічного розвитку України. Вона спрямована на досягнення гармонії між економічними,

соціальними та екологічними аспектами розвитку, а також на забезпечення сталого та рівномірного розвитку територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Декларація тисячоліття ООН. URL: https://web.archive.org/web/20220214133846/https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95_621#Text (дата звернення: 26.03.2025).

2. Про затвердження Порядку розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 жовтня 2022 р. № 1159. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2024-%D1%80#n26> (дата звернення: 25.03.2025).

3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 26.03.2025).

4. Цілі Сталого Розвитку: Україна. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf> (дата звернення: 26.03.2025).

Дацко Катерина Павлівна
кандидат економічних наук, магістр права
виконавчий директор ГО “Фундація інституційного розвитку”

СТАНДАРТИ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ФУНДАМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД

Доброчесність, на нашу думку — це послідовна поведінка, заснована на чесності, відповідальності, прозорості та дотриманні етичних принципів. Це не просто «бути хорошою людиною» — це здатність ухвалювати рішення не на користь себе, а на користь спільноти, навіть якщо це не популярно чи не вигідно особисто. Разом з тим, доброчесність - це ще й ключова умова Євроінтеграції, яку висувають міжнародні партнери до України.

Разом з тим, якщо звернутись до статистичних даних, то в світі спостерігається систематичний спад рівня довіри населення до органів влади, держави в цілому. Так, Барометр довіри Edelman 2024 констатує, що довіра до урядів та ЗМІ падає [1].

З основних результатів дослідження, які варто навести:

- очікується, що керівники керуватимуть проблемами в суспільстві, а не лише тими, що відбуваються в їхніх організаціях;
- найменш надійною категорією є публічні службовці, найбільш — науковці. Вперше рівень довіри до них сягнув 77%.

В Україні рівень довіри населення до органів влади теж залишається низьким, адже 89% громадян вважають корупцію другою за важливістю проблемою після повномасштабного вторгнення [2].

На рівні територіальних громад доброчесність виявляється у:

- забезпеченні місцевого економічного та соціального розвитку через використання стратегічних переваг громади та затвердження ефективних програмних та стратегічних документів громади;
- прозорому розподілі ресурсів під час розробки, реалізації проєктів відновлення та розвитку;

- дотриманні законодавства та відкритість процесів під час проведення тендерних процедур та розбудові співпраці з місцевим бізнесом;
- публічному звітуванні місцевої влади та систематичному висвітленні її діяльності на офіційних ресурсах громади;
- розвинутій роботі з питань запобігання та виявлення корупції та відповідно ефективне врегулювання конфліктів інтересів;
- залучення громадськості до ухвалення рішень органом місцевого самоврядування та її включення до процесів розвитку громади через інструменти місцевої демократії.

Стандарти доброчесності на рівні територіальної громади, це є набір правил і підходів, які визначають етичну поведінку посадовців, впливають та мінімізують корупційні ризики, підвищують прозорість прийняття рішень. Саме вони в комплексі сприяють розвитку довіри населення до місцевої влади.

Прикладами таких стандартів можуть бути: Програма доброчесності; Кодекс етики депутатів; Політика управління конфліктом інтересів; впровадження електронних систем прийняття рішень.

Серед основних викликів, які сьогодні стоять перед громадами у процесі розбудови доброчесного середовища варто відзначити наступне:

- опір змін з боку старої системи — особливо там, де є корупційні інтереси;
- недостатній рівень обізнаності працівників та посадовців щодо стандартів запобігання корупції та принципів доброчесності;
- високий рівень недовіри населення через стереотипне мислення, що «все одно нічого не зміниться».

Але на кожен виклик є свій інструмент впливу:

- навчання і підвищення обізнаності з питань запобігання та виявлення корупції, а також з основі управління громадою на принципах стратегічного планування та доброчесності, особливо керівників громад;
- розвиток інструментів партисипації та включення їх до стратегічних та програмних документів діяльності громади, зокрема статутів громад, стратегія місцевого та регіонального розвитку;

• публічність та комунікація процесів роботи органу місцевого самоврядування, комунальних підприємств, адже чим більша обізнаність, тим вищий рівень довіри населення.

Доброчесність — це не лише антикорупція, це глибока культура стратегічного управління, це спосіб думати і діяти відповідально. Громади, які працюють над посиленням довіри через доброчесність, мають більше переваг для залучення інвестицій та підтримки міжнародних організацій. Що, в свою чергу, є частиною розбудови культури громади та надання переваг для розвитку місцевого бізнесу через зрозумілість процедур та процесів участі в управлінні громадою та їх ролі у її розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 2024 Edelman Trust Barometer.URL: <https://www.edelman.com/trust/2024/trust-barometer> (дата звернення: 14.03.2025).

Результати загальнонаціонального опитування щодо громадського залучення проводиться в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!» (USAID/ENGAGE). URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=293> (дата звернення: 14.03.2025).

Дрозд Андрій Сергійович

здобувач групи ПУА-24М

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Орлов Валентин Валентинович

кандидат наук з державного управління, доцент

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ І ГРОМАД

У ХХІ столітті концепція сталого розвитку стала ключовою рамкою для формування державної політики, місцевого управління та міжнародного партнерства. «Порядок дня 2030» був прийнятий у 2015 році на саміті ООН у Нью-Йорку. Він включив 17 глобальних цілей і 169 завдань зі сталого розвитку [1]. Україна долучилася до реалізації глобальних цілей сталого розвитку, зокрема шляхом прийняття Указу Президента №722/2019 «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [2]. В умовах воєнного стану та повоєнного відновлення ця стратегія набула особливої актуальності для українських громад, оскільки саме міста та територіальні громади є осередками стійкості, адаптивності й джерелами інновацій. Розвиток інфраструктури, транспорту, екології, енергоефективності, доступного житла та участі громадськості – усе це інтегрується в концепт «сталого міста».

Розвиток інфраструктури, яка є якісною, надійною, стійкою та сталою, включаючи інфраструктуру на регіональному та міжрегіональному рівнях, а також рівний доступ до безпечних, недорогих, доступних і стійких транспортних систем, а також підвищення безпеки дорожнього руху, є головними завданнями п. 9.1 і 11.2 відповідно до Указу Президента №722/2019 «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [2]. Надання пріоритету транспортним засобам, які мають найменші викиди та найбільш ефективне використання простору, є основною складовою сталого розвитку транспортної інфраструктури

та мобільності. Транспортна інфраструктура повинна максимізувати доступність соціальних послуг для всіх осіб, незалежно від способу пересування.

В розумінні сталого розвитку ООН, зокрема в Цілі 11 [1], визначено, що сталий розвиток міст і громад є одним із результатів пріоритетів глобального розвитку. Він прагне зробити міста та громади відкритими, стійкими, безпечними та екологічно сталими [3].

У сучасному світі більшість людей живе в містах, що призводить до високого рівня урбанізації та створює як великі можливості, так і виклики. Сталий розвиток міст і громад є життєво важливим у світі глобальних кліматичних змін, зростання населення, енергетичних проблем і соціальної нерівності.

Сучасні міста повинні поєднувати гармонійне співвідношення людей, високий рівень життя, доступ до послуг, екологічну безпеку та ефективну інфраструктуру. Насамперед стійкий розвиток міста передбачає комплексне планування та управління міським простором. У процесі планування необхідно забезпечити потреби вразливих груп населення, таких як люди з інвалідністю, літні люди, діти та біженці. Участь громадськості в процесі прийняття рішень є важливою, починаючи з обговорення генеральних планів і завершуючи реалізацію місцевих проектів [4].

Вплив, який відчувають жителі на навколишнє середовище, має бути мінімізований за рахунок зменшення викидів парникових газів, покращення якості повітря, управління відходами, створення зеленої інфраструктури та впровадження енергоефективних технологій. Забезпечення доступного та безпечного житла має важливе значення. Багато людей живуть у незадовільних умовах, особливо в країнах, що розвиваються. Сталий розвиток забезпечує створення житлової інфраструктури, яка відповідає потребам людей, таким як енергоефективність, водопостачання, каналізація та транспортна доступність [4].

Мобільність також є важливою. Удосконалення системи громадського транспорту, велосипедної та пішохідної інфраструктури покращує екологічну

ситуацію та робить місто доступнішим для всіх. Інвестиції в сучасні транспортні системи також зменшують соціальний розрив і розвивають економіку.

Вже давно стало очевидним, що сталий розвиток є необхідним для процвітання людей, громад, міст і країн в умовах постійних змін і криз. Існує два основних підходи до реалізації сталих ініціатив. Громадські ініціативи, які працюють у підході «знизу-вгору», а також ієрархічний підхід «згори-вниз», вимагають від влади активних ініціатив. Більшість місцевих ініціатив зі сталого розвитку в Україні реалізується бізнесом і громадськими організаціями, натомість значно рідко на муніципальних чи обласних рівнях. Таким чином, важливо об'єднати зусилля та використовувати обидва підходи одночасно, щоб прийти до позитивних змін, особливо щодо відновлення міст і сіл, які постраждали від збройної агресії [3].

Удосконалення цифрових технологій створює нові можливості для сталого розвитку міст. «Розумні міста» пропонують цифрові рішення для управління транспортом, енергетикою, безпекою та комунікаціями, що покращує життя та ефективність. Вкрай важливо забезпечити цифрову рівність для того, щоб кожен міг отримати доступ до нових технологій.

Отже, глобальна стратегія до 2030 року зосереджена на розвитку міст і громад, щоб створити безпечне, екологічно стійке та соціально справедливе середовище. Ухваливши відповідні цілі сталого розвитку, Україна продемонструвала свою готовність до змін, особливо щодо інфраструктури транспорту, енергоефективності, доступного житла та цифрових інновацій. Для досягнення цих цілей державні органи, бізнес, громадськість і міжнародні партнери повинні працювати разом. Важливо поєднувати «вертикальні» (державні програми, закони, стратегії) та «горизонтальні» (громадські проекти, місцеві рішення) механізми управління. Особливу увагу слід приділити відновленню територій, постраждалих від війни, використовуючи принципи сталого розвитку. Запровадження «розумних міст», екологічно чистого транспорту, залучення громад до планування та впровадження інноваційних технологій дозволить Україні виконати свої міжнародні зобов'язання та

забезпечити високий рівень життя для всіх громадян. Зусилля повинні бути об'єднані для досягнення цих цілей, але саме сталий розвиток є запорукою процвітання суспільства в умовах сучасних викликів.

Сучасні виклики урбанізації вимагають від громад ефективного планування та інклюзивного управління міським простором, що забезпечує рівний доступ до послуг, безпечне довкілля, житло та мобільність для всіх, включно з уразливими групами населення. Успішне досягнення цих завдань потребує поєднання зусиль органів влади, громадянського суспільства, бізнесу й наукових установ, а також запровадження двовекторного підходу «згори-вниз» і «знизу-вгору».

Особливу роль у впровадженні концепції сталого розвитку відіграють цифрові технології, які дозволяють створити інтелектуальні міста з високим рівнем енергоефективності, прозорого управління та зручної інфраструктури. Умовою успішного розвитку є забезпечення цифрової рівності та широкого залучення громадян до прийняття рішень.

Таким чином, сталий розвиток міст і громад в Україні вимагає системного підходу, спрямованого на довгострокову стійкість, справедливість і конкурентоспроможність, особливо в умовах післявоєнного відновлення держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Резолюція «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», Генеральна Асамблея ООН, 25 вересня 2015 року URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorenniya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku> (дата звернення 09.04.2025р.).

2. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», м. Київ, 30 вересня 2019 року № 722/2019.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>. (дата звернення 09.04.2025р.).

3. Сталий розвиток міст та громад. ООН Україна, 2024.
URL: <https://ukraine.un.org/uk>. (дата звернення 09.04.2025р.).

4. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Department of Economic and Social Affairs. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>. (дата звернення 09.04.2025р.).

Крамський Сергій Олександрович,
*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

Е-УРЯДУВАННЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК НАДАННЯ ПОСЛУГ В ТУРБУЛЕНТНИХ УМОВАХ

На сьогодні, наша країна перебуває в умовах воєнного стану, система цифрових інноваційних технологій, впроваджена в Україні до війни, зазнає змін. Прогнози на 2025 рік вказують на глобальну турбулентність в економічному вимірі тарифів і ставок, поглиблення світової кризи та невизначеності для українського повоєнного відновлення і сталого економічного розвитку. Напад росії турбулентно змінив не тільки українські території, що спричинило переміщення населення з зони бойових дій, міграцію. Це стало одним із викликів для інфраструктури надання електронних державних послуг громадянам «ЦНАПи, кол-центри, єдине вікно». Система цифровізації та Е-урядування України, незважаючи на наслідки війни, продовжує працювати та пристосовуватися до нових умов у сфері державного та регіонального управління, місцевого самоврядування. Інструменти електронних послуг сприяли запобіганню та зменшенню корупції на місцях з боку представників влади різного рівня та органів місцевого самоврядування, щодо звернень громадян за послугами. Наразі потрібна комплексна стратегія розвитку електронного ринку послуг для громадян, яка має враховувати стан та інноваційний потенціал економіки України, національні пріоритети та тенденції глобалізації у вимірі Е-послуг громадянам [1, с. 217].

Зокрема, необхідно впровадження сучасних інформаційних технологій (ШІ, блокчейну) та інноваційного обладнання у терміналах, пунктах надання адміністративних послуг на місцях і на кордонах держави. Багато проблем у вимірі надання послуг Е-урядування було розв'язано вже під час воєнного стану завдяки застосункам "Дія", Е-підтримка та інші. У сучасних турбулентних умовах соціально-економічного розвитку, ефективність послуг громадянам, і

підприємствам незалежно від форм власності, характеризується нестабільністю (ремонти, часові періоди та інше)[2, с. 21]. Сталий економічний розвиток в умовах воєнного стану в зовнішньому та внутрішньому економічному бізнес-середовищі та у публічній державній владі України і на місцях, залишається надзвичайно низьким. Соціально-економічний моніторинг – це організоване та системне спостереження за перебігом і природою усіх змін у цифровій економіці. Наразі моніторинг вкрай потрібен не лише на загальнодержавному, галузевому та регіональному рівнях, але й безпосередньо на рівні окремих підприємств в умовах нестабільності. Соціально-економічний моніторинг – це планомірне та системне відстеження перебігу й характеру усіх змін послуг в публічній та економічній сфері діяльності [3, с. 36]. У теперішніх умовах воєнного стану в Україні, проведення моніторингу системи Е-урядування, є критично важливим не тільки на загальнонаціональному, галузевому та регіональному рівнях, а й на рівні кожного підприємства, незалежно від його форми власності. Дослідження зовнішнього середовища в системі Е-урядування, передбачає збирання, обробку, оцінку та прогнозування тих факторів зовнішнього впливу, які можуть значно вплинути на ефективність надання Е-послуг, громадянам під час військового впливу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ширяєва Н.Ю. Концептуальна модель управління змістом програм розвитку проєктно-орієнтованих організацій. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2021. 3(49). С.214-231.
2. Yevdokimova O.V. Models of team composition for the staffing of an IT company on a fuzzy set platform. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University*. Ser. "Economics". 2021. 8(1), pp.18-28.
3. Крамський С.О. Методи оптимізації науково-технічної діяльності з наукових проєктів приватного закладу вищої освіти. *Управління розвитком складних систем*. Київ: КНУБА. 2021. №45. С.35-42.

Кропивянський Дмитро Олександрович

здобувач групи ПУА-24

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Міма Ірина Володимирівна

к.ю.н., доцент, доцент кафедри права ННЮІ ДУЕТ

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Децентралізація - це процес, у якому держава передає частину своїх повноважень та фінансових ресурсів органам місцевого самоврядування, які розпоряджаються ними відповідно до потреб населення. Вона є важливою частиною демократичного суспільства, адже надає громадам більшої автономії у прийнятті рішень і покращує якість і оперативність надання послуг населенню [2; 4]. Після виходу з СРСР Україна шукала шляхи для заміни радянської вертикалі влади на систему самоврядування, де повноваження розподілялися між місцевими адміністраціями та радами. Важливу роль у цьому процесі відіграла Програма сприяння парламентам (ПСП) України, яка з 1994 року зосередилася на підтримці розвитку місцевого самоврядування. Вона мала значний вплив на формування принципів місцевого самоврядування, які пізніше були зазначені у Конституції України 1996 року. Її прийняття не завершило, а лише розпочало процес децентралізації в Україні [1, с. 3-4].

Перший етап децентралізації відбувався з 2014 по 2019 роки. Поява децентралізації в Україні датується 2014 роком і ґрунтується на конституційних принципах народного суверенітету, розподілу влади та конституційного правопорядку. Важливими актами у створенні правової основи для децентралізації влади стали Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації». Її ж фундаментом стало схвалення урядом "Концепції реформування місцевого самоврядування та

територіальної організації влади", а згодом – затвердження Плану заходів щодо її реалізації [3, с. 5-7]. Для реалізації положень Концепції та Плану заходів було розроблено пакет законодавчих ініціатив, включаючи зміни до Конституції України. Зміни до Конституції передбачали утворення виконавчих органів обласних та районних рад, реорганізацію місцевих державних адміністрацій та визначення громади як адміністративно-територіальної одиниці [2]. Реформи отримали підтримку суспільства та високу оцінку Венеційської Комісії, проте зважаючи на політичні обставини, Верховна Рада України не змогла прийняти конституційні зміни щодо децентралізації, запропоновані Президентом України. Тому уряд розпочав реформу в рамках чинної Конституції [4]. За період 2014-2019 було прийнято ряд законів, спрямованих на фінансову децентралізацію, добровільне об'єднання територіальних громад, співробітництво територіальних громад, регіональний розвиток та розширення повноважень місцевого самоврядування. Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» запровадив інститут старост в ОТГ, які представляють інтереси сільських мешканців в раді громади. Закони про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів збільшили місцеві бюджети на 206,4 млрд грн за період 2014-2019 рр.. Пакет законів щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг дозволив делегувати органам місцевого самоврядування відповідного рівня повноваження з надання базових адміністративних послуг: реєстрацію місця проживання, видачу паспортних документів, державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб, підприємців, об'єднань громадян, реєстрацію актів цивільного стану, речових прав, вирішення земельних питань тощо [2; 4].

Вирішальним у процесі формування базового рівня місцевого самоврядування в Україні став 2020 рік: урядом був затверджено новий адміністративно-територіальний устрій, що призвело до створення майже 1,5 тисячі територіальних громад, які охопили всю територію країни. Верховна Рада України прийняла постанову № 3650, згідно з якою замість 490 старих районів утворено 136 нових. Також, було прийнято постанову №3809 про призначення

місцевих виборів на 25 жовтня 2020 року, які відбулися на новій територіальній основі громад і районів. Загалом ці реформи дозволили змінити територіальні кордони населених пунктів та надати більше влади місцевим громадам. Таким чином, було створено необхідні передумови для подальшого розвитку місцевого самоврядування та швидшого здійснення реформ в охороні здоров'я, освіті, культурі, соціальних послугах, енергоефективності та інших секторах, однак війна суттєво загальмувала подальші процеси розвитку [2; 4].

Отже, поява децентралізації в Україні суттєво поліпшила ефективність управління та допомогла підвищити громадську активність. На сьогодні реформа децентралізації в Україні триває понад 10 років і сьогодні вона стикається з викликами в умовах війни. Постійні обстріли створюють значні перешкоди для роботи місцевих громад [4]. Проте змога України надати супротив в умовах повномасштабного вторгнення доводить, що реформи децентралізації мали певний успіх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Ткачук А., Агранофф Р. Місьцеве самоврядування: світовий та український досвід. Київ : Заповіт, 1997. 186 с.
- 2.Децентралізація в Україні. [URL:https://decentralization.ua/about](https://decentralization.ua/about)
- 3.Лесюк В. С. Децентралізація влади в Україні як механізм розвитку громад. Полтава: Полтавська обласна рада, 2017. 41 с.
- 4.Гайдук. Ю. Децентралізація в Україні: що це та які основні етапи. [URL:https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20250116-deczentralizacziya-v-ukrayini-shho-cze-ta-yaki-osnovni-etapy/](https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20250116-deczentralizacziya-v-ukrayini-shho-cze-ta-yaki-osnovni-etapy/)

Кучмійова Тетяна Сергіївна,
*канд екон. наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики,
комп'ютерних наук та інформаційних технологій*

Онопрійчук Денис Олегович,
*здобувач вищої освіти
факультету менеджменту
Миколаївського національного аграрного університету*

ЕФЕКТИВНІСТЬ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сільське господарство є одним із ключових секторів економіки України, що забезпечує продовольчу безпеку країни, займаючи вагоме місце у структурі експорту. Велика кількість сучасних глобальних викликів, серед яких деградація земельних ресурсів, нестабільність світових ринків, зміна клімату тощо вимагають переосмислення підходів до ведення сільськогосподарської діяльності. Концепція сталого розвитку, яка передбачає поєднання економічних, екологічних та соціальних аспектів, стає особливо актуальною для аграрного сектору України.

У сільських територіях підприємництво полягає в пошуку унікального поєднання ресурсів, спрямованих на підвищення соціально-екологічної та економічної цінності сільської місцевості, у тому числі шляхом диверсифікованого використання місцевих ресурсів [1]. Концепція сталого розвитку в аграрному секторі базується на трьох взаємопов'язаних компонентах: економічному, екологічному та соціальному. Економічна складова передбачає забезпечення прибутковості сільськогосподарського виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції. Екологічна складова орієнтована на збереження та відновлення природних ресурсів, тоді як соціальна складова спрямована на підвищення якості життя сільського населення та розвиток сільських територій.

Розглянемо ефективність сільського господарства через призму показника

урожайності зернових та зернобобових культур усіх господарств (рис. 1).

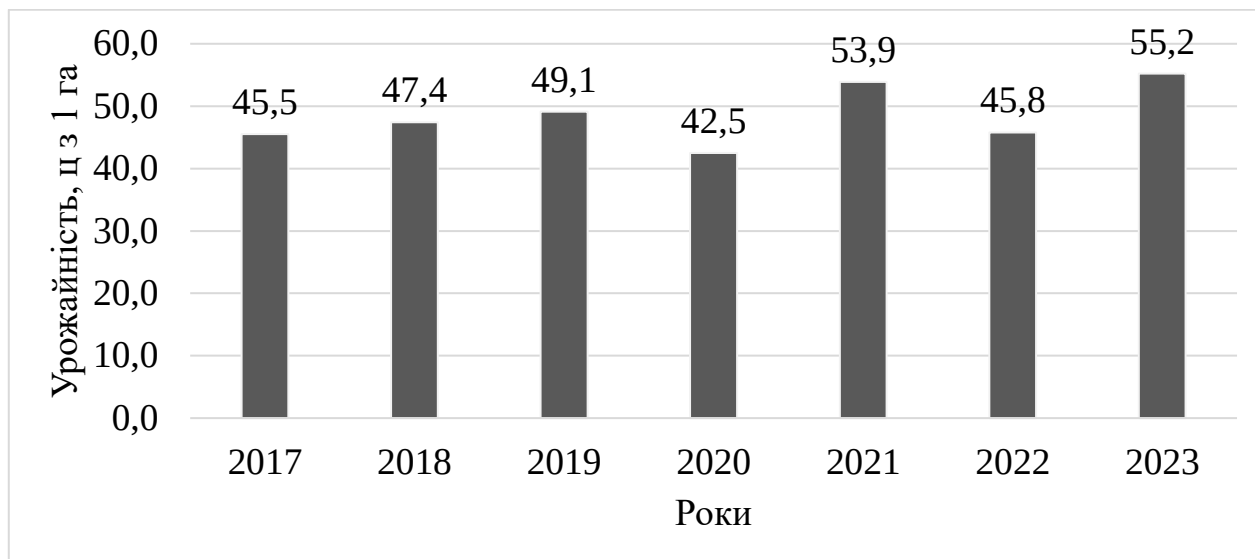

Рисунок 1. Динаміка урожайності зернових та зернобобових культур в Україні за 2017 – 2023 роки

Джерело: побудовано автором з використанням [2]

Динаміка урожайності демонструє загальну тенденцію до зростання, незважаючи на періодичні коливання. Так, урожайність зросла з 45,5 ц/га у 2017 році до 55,2 ц/га у 2023 році, що свідчить про підвищення інтенсивності та технологічності виробництва. Обсяги виробництва зазнали суттєвих коливань протягом аналізованого періоду. Найбільший обсяг спостерігався у 2021 році (860104,4 тис. т), після чого відбулося різке падіння до 538637,1 тис. т у 2022 році (зменшення на 37,4%). Це падіння пов'язане з повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України, що критично вплинуло на аграрний сектор економіки через такі фактори як окупація територій, логістичні проблеми, втрата доступу до ринків збуту тощо.

Площа сільськогосподарських угідь демонструвала тенденцію до зростання з 2017 по 2021 рік (з 13608,1 тис. га до 15957,4 тис. га), після чого спостерігається значне скорочення – до 11760,6 тис. га у 2022 році та 10828,3 тис. га у 2023 році. Скорочення площ на 32,1% порівняно з 2021 роком зумовлене тимчасовою окупацією територій та мінуванням значних площ сільськогосподарських земель. Ефективність використання земельних ресурсів підвищилась, що підтверджується зростанням урожайності. Зокрема, у 2023

році, незважаючи на значне скорочення посівних площ, вдалося збільшити урожайність до максимальних показників за досліджуваний період.

Порівняння даних 2022 та 2023 років демонструє незначне зростання обсягів виробництва при подальшому скороченні площ, що свідчить про здатність аграрного сектору адаптуватися до кризових умов.

Стратегічними напрямками підвищення ефективності сільського господарства України на засадах сталого розвитку вважаємо такі:

- економічні інструменти (розширення асортименту сільськогосподарської продукції, освоєння нових ринків збуту, використання технологій мінімального обробітку ґрунту, впровадження енергоефективних технологій);

- екологічні інструменти (оптимізація сівозмін, розвиток інтегрованих систем захисту рослин, впровадження посухостійких сортів, зменшення викидів парникових газів);

- соціальні інструменти (підвищення рівня зайнятості та доходів сільського населення, поліпшення соціальної інфраструктури, забезпечення доступності продуктів харчування для всіх верств населення).

Отже, сільське господарство України має значний потенціал для розвитку, але його ефективність обмежується низкою економічних, екологічних та соціальних проблем. Впровадження принципів сталого розвитку є необхідною умовою підвищення ефективності аграрного сектору України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Томашук І., Хаєцька О. Вплив аграрного сектору економіки на сталий розвиток сільських територій. *Economy and Society*. 2022. № 40. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-1> (дата звернення: 09.03.2025).

2. Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур за їх видами та по регіонах. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/sg/pvzu/arch_pvzu_reg.htm (дата

звернення: 09.03.2025).

Олексій Євгенович Куш

кандидат юридичних наук, доцент

Полтавський юридичний інститут НЮУ імені Ярослава Мудрого

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ: ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ ВІД КОНЦЕНТРАЦІЇ ДО ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Державне управління є важливішим механізмом врядування і забезпечення сталого, поступального, демократично-прогресивного розвитку усіх нині наявних країн і суспільств. Для того, аби найповніше усвідомити його сутнісні особливості, призначення і роль у житті суспільства, варто брати до уваги багато складників, пов'язаних головним чином зі зміною форм управління владою суспільними відносинами [1]. В першу чергу це стосується соціальних галузей, управлінська діяльність якими чинить суттєвий вплив на забезпечення життєдіяльності населення, можливості реалізації основних конституційних прав особи. Однією з таких важливих соціальних галузей є житлово-комунальне господарство (далі - ЖКГ), де численні зміни управлінських відносин супроводжували увесь час його функціонування в незалежній Україні.

На наш погляд в сучасній історії України можна виділити три форми побудови управлінської моделі владою суспільними відносинами у галузі ЖКГ.

Перша форма – це діяльність галузі житлово-комунального господарства за радянською моделлю. Україна отримала у спадок від УРСР житлово-комунальну сферу, яка перебувала роками державній власності й була планово-збитковою. Здобуття державою незалежності стало серйозним викликом для тодішньої влади для налагодження нормального функціонування усіх сфер суспільного життя. І галузь ЖКГ на то момент не входила у пріоритетні напрями управління. Отож ЖКГ у цей період не мало достатніх обсягів фінансування для відновлення основних фондів, упровадження передових технологій [2].

На початку 2000-х років державне управління починає концентруватись на галузі ЖКГ. Держава починає усвідомлювати, що обов'язок утримання житлово-

комунального господарства має бути з держави знято, для чого необхідно спочатку навести порядок в цій галузі. В цей період приймаються основні законодавчі акти в галузі ЖКГ, направлені на подолання накопичених проблем, розвиток конкуренції та децентрацізацію управління: Закони України: «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» [3]; «Про теплопостачання» [4]; «Про благоустрій населених пунктів» [5]; тощо.

Апогеем цього процесу стає прийняття 24 червня 2004 р. двох основних Законів: профільного Закону «Про житлово-комунальні послуги» [6] та «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки» [7].

Започаткувавши основні реформи та досягнувши певних результатів, держава в рамках третьої форми зміщує свою увагу зі сфери ЖКГ. Держава розуміє необхідність залучення приватного сектору до цієї галузі, перехід до ринкових відносин та зменшення присутності держави. Такі процеси закладаються у таких прийнятих Законах, як «Про ринок природного газу» [8], «Про ринок електричної енергії» [9], тощо. Значна частина по утриманню житлового фонду на цьому етапі вже перейшла до об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, але цей процес потребує масштабування.

В аспекті державної політики децентрацізації влади, з урахуванням того, що ЖКГ має переважно локальний характер функціонування, вважаємо, що наступною формою побудови управління ЖКГ в Україні може бути відмова від її централізованого управління та залишення за державою лише контрольної функції в цій галузі. Вважаємо, що на цьому етапі суспільного розвитку державне управління виконало свої завдання, тому прийшов час надати вирішувати питання місцевого значення, до яких, безумовно, належить ЖКГ, органам місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Карпюк С.В. Концептуальні засади сучасного теоретико-методичного обґрунтування феномена «державне управління» в контексті парадигмальних основ його практичного здійснення. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2018. № 8. С. 7-11;
2. Жилінкова І. В. Формування ринкових відносин у житлово-комунальній сфері: порівняльний аспект. *Проблеми законності*. 2003 р. № 60. С. 100-107;
3. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29 листопада 2001 р. № 2866-III. *Відомості Верховної ради України*. 2002. № 10. Ст. 78;
4. Про теплопостачання: Закон України: від 2 червня 2005 р. № 2633-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 28. Ст. 373;
5. Про благоустрій населених пунктів: Закон України від 6 вересня 2005 р. № 2807-I. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 49. Ст. 517;
6. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1875-I. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 47. Ст. 514;
7. Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки: Закон України від 24 червня 2004 року № 1869-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 46. Ст. 512;
8. Про ринок природного газу: Закон України від 9 квітня 2015 року № 329-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 27. Ст. 234;
9. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 27-28. Ст. 312.

Анастасія Лихолай

здобувачка групи ПУА-23ск

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Іванюк Ніна Вікторівна

асистент кафедри права

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

РОЛЬ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ ТЕРИТОРІЙ

Ескалація війни в Україні вплинула на життя мільйонів людей, у тому числі молоді. Незважаючи на те, що конфлікт не демонструє жодних ознак згасання, розробляються плани реконструкції та відновлення, а також мобілізуються ресурси для підтримки цих зусиль. Відповідно до порядку денного Ради Безпеки ООН «Молодь, мир і безпека», важливо, щоб молоді люди в усьому їхньому розмаїтті відігравали активну роль у формуванні майбутнього напрямку розвитку своєї країни.

Молодь з України відіграватиме й надалі важливу роль у відбудові та відновленні України, які не лише сприятимуть економічному відновленню країни та стануть робочою силою, яка фізично відбудовуватиме пошкоджену або зруйновану інфраструктуру, їхні рішення щодо повернення до України або місця проживання, якщо вони були внутрішньо переміщеними особами, безпосередньо впливатимуть на загальний успіх планів реінтеграції та постконфліктного розвитку. Українська молодь відіграватиме важливу роль у підтримці та зміцненні миру і безпеки, а також у реалізації стратегій розбудови миру та соціальної згуртованості в Україні.

Термін «молодіжна політика повоєнного відновлення» не має усталеного визначення в науковій літературі, проте різні автори та дослідники трактують його, акцентуючи на різних аспектах залучення молоді до процесів відбудови та розвитку суспільства після воєнних конфліктів.

Зокрема, у статті Васильціва Т. та ін. [1, с. 548], автори пропонують комплексний підхід до формування ефективної молодіжної політики, основою якої є розвиток людського потенціалу молоді та формування нової моделі якості життя. Вони підкреслюють важливість активізації розвитку ключових сфер життєдіяльності молоді, таких як безпека, охорона здоров'я, освіта, зайнятість, житлова політика, дозвілля та соціальна підтримка.

Інший підхід, представлений у дослідженні [2], де наголошується на важливості розробки політики, що базується на даних, пріоритетності інклюзивності та сприянні зусиллям із відновлення, орієнтованим на громаду. Автор звертає увагу на соціальне та психологічне благополуччя, професійну освіту та соціальний захист молоді як ключові елементи успішної реінтеграції.

У статті «Роль молоді у світовому розвитку і програми післявоєнного відновлення» [3] підкреслюється, що молодь є важливим агентом у вирішенні економічних і соціальних проблем, спричинених воєнними конфліктами. Досвід реалізації молодіжної політики в постконфліктних країнах свідчить про необхідність залучення молоді до процесів відновлення та розвитку.

Петруненко Я.В. [4] розглядаються фактори, які мають бути враховані у процесі відновлення, зокрема зниження безробіття та бідності, відновлення інфраструктури та залучення інвестицій, наголошує на необхідності створення умов для розвитку молоді та її активної участі у відбудові країни.

Загалом, різні автори сходяться на думці, що молодіжна політика в контексті повоєнного відновлення має бути спрямована на розвиток людського потенціалу, інклюзивність, залучення молоді до процесів відбудови та врахування соціально-економічних чинників для створення сприятливих умов для молодого покоління.

12 березня 2021 року Указом Президента України було затверджено Національну молодіжну стратегію на період до 2030 року [5] - рамковий документ, який передбачає запровадження нових підходів до розвитку молоді в Україні та визначає ключові напрями консолідації дій та зусиль держави, усіх

секторів суспільства, політичних та громадських організацій, підприємств, установ, організацій, що підтримують становлення та розвиток молоді.

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року статус-кво молодіжної політики та інфраструктури суттєво змінився. Нові виклики, з якими зіткнеться молодь в Україні після війни, мають бути вирішені заздалегідь, а бачення того, чого потребуватиме молодь, має бути сформоване, не чекаючи завершення конфлікту. При цьому пріоритети Стратегії залишаються незмінними: безпека, здоров'я, спроможність та інтеграція. У цьому документі систематизовано результати дослідження молодіжної політики та участі молоді в Україні під час війни та в період післявоєнної відбудови. Дослідження було спрямоване на отримання картини оцінки молодіжними лідерами молодіжних проблем, стану молодіжної інфраструктури, а також вивчення ефективних практик зарубіжного досвіду молодіжної роботи та участі молоді [5]

В умовах воєнного стану та повоєнного відновлення перед молодіжною політикою стоять нові виклики. Необхідно зосередитися на збереженні людського потенціалу, запобіганні міграційним втратам молоді та створенні умов для їхнього розвитку в Україні [6].

Досвід інших країн показує, що молодь відіграє важливу роль у вирішенні економічних і соціальних проблем, спричинених воєнними конфліктами. Програми, спрямовані на залучення молоді до процесів відновлення, сприяють стабілізації та розвитку постконфліктних територій [3].

Для ефективної реалізації молодіжної політики необхідно використовувати комплексний підхід, що включає розвиток людського капіталу, створення можливостей для самореалізації молоді та забезпечення їхньої участі в ухваленні рішень [1].

В умовах тривалого воєнного стану виникає необхідність адаптації цієї стратегії [5] до нових реалій. Війна спричиняє значний стрес серед молоді, що може призвести до психологічних травм. Необхідно розробити та впровадити програми з надання психологічної допомоги, реабілітації та підтримки

психічного здоров'я молодих людей. Це включає створення центрів психологічної допомоги та навчання фахівців для роботи з молоддю, яка пережила травматичні події.

Також, в умовах воєнного стану багато навчальних закладів зруйновані або недоступні. Тому потрібно забезпечити безперервність освітнього процесу через дистанційне навчання, мобільні навчальні центри та інші альтернативні форми освіти. Особливу увагу слід приділити професійній підготовці молоді для відновлення країни після завершення воєнних дій.

Молодь може відігравати важливу роль у підтримці громад під час війни. Слід сприяти залученню молодих людей до волонтерських програм, гуманітарної допомоги та інших громадських ініціатив, що допоможе зміцненню соціальної згуртованості та розвитку лідерських якостей.

В умовах воєнного стану зростає ризик порушення прав молодих людей. Економічна нестабільність під час війни ускладнює працевлаштування молоді. Слід розробити програми підтримки молодіжного підприємництва, надання мікрокредитів та грантів для започаткування власної справи, а також сприяти створенню нових робочих місць для молодих фахівців.

В умовах інформаційної війни важливо підвищувати рівень медіаграмотності молоді, навчати критично оцінювати інформацію та протидіяти дезінформації. Це сприятиме формуванню стійкості до інформаційних загроз та зміцненню національної безпеки.

Необхідно адаптувати молодіжні центри, клуби та інші заклади до умов воєнного часу, забезпечити їхню безперебійну роботу та доступність для молоді. Це включає створення мобільних молодіжних просторів та використання цифрових платформ для комунікації та організації заходів.

Адаптація Національної молодіжної стратегії до умов тривалого воєнного стану потребує комплексного підходу та тісної співпраці між державними органами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами для забезпечення всебічної підтримки молоді в цей складний період.

Загалом, молодіжна політика є невід'ємною складовою повоєнного відновлення територій, оскільки сприяє не лише фізичній відбудові, а й соціальному та економічному розвитку, залучаючи молодь як активних учасників цих процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васильців Т., Мельник М., Лещух І., Флейчук М., Іляш, О. Пріоритетні напрями та інструменти формування молодіжної політики України в умовах війни й повоєнного відновлення. / Т. Васильців, М. Мельник, І. Лещух, М. Флейчук, О. Іляш, // Financial and credit activity problems of theory and practice. - 2024. - №6, С. 547-566. DOI:10.55643/fcaptp.6.59.2024.4542.
2. Escamilla A. (RE)Building the Future Harnessing Youth Potential for the Post-War Recovery and Transformation of Ukraine. Foundation for European Progressive Studies. – 2023. – 32 с. URL: <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2023/12/ReBuilding-the-Future.pdf> (дата звернення: 09.04.2025 р.).
3. Манцуров І. Роль молоді у світовому розвитку і програми післявоєнного відновлення в Україні. / І. Манцуров // Журнал європейської економіки, вип. 21, вип. 3, Грудень 2022, с. 295-14. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1606>. (дата звернення: 09.04.2025 р.).
4. Петруненко Я.В. Соціально-економічні чинники відновлення України після перемоги / Я.В. Петруненко // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки, 2024, Том 35 (74) № 3. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.3/11>
5. Національна молодіжна стратегія до 2030 року. Затверджена Указом Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text> (дата звернення: 09.04.2025 р.).

6. Міграційні втрати молоді та ресурсний потенціал повоєнної відбудови України: моделювання взаємовпливів та інструментарій посилення резильєнтності : монографія, електронне видання / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; за редакцією д.е.н., проф. Васильціва Т. Г. Львів, 2024. 350 с.
URL: https://ird.gov.ua/irdp/p20240005.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.04.2025 р.).

Лівандовська Олена Артемівна
*асистент кафедри публічного управління та
адміністрування і міжнародної економіки
Миколаївський національний аграрний університет*

ЗЕЛЕНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ЯК СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Зелене відновлення територій після криз, таких як війна, є ключовим для відновлення екосистем та створення стійких громад. В Україні після війни це питання набуває особливої ваги через екологічні наслідки. Відновлення постраждалих екосистем і підтримка біорізноманіття є важливими аспектами цього процесу. Основна мета — досягнення екологічної стабільності, збереження природних ресурсів і сталий розвиток. Участь місцевих громад забезпечує зв'язок між екологічними заходами та потребами населення, створюючи основу для сталого розвитку [1].

У процесі відновлення територій після війни важливо обрати стратегії, які враховують екологічні, соціальні та економічні реалії. Пропонуються три моделі відновлення:

1) Амбітна модель орієнтована на кліматичну нейтральність та сталий розвиток. Вона включає значні інвестиції в інноваційні технології, перехід до чистих джерел енергії та відновлення природних екосистем.

2) Прагматична модель встановлює окремі цілі для зеленого зростання, забезпечуючи зв'язок із економічною трансформацією та Європейським зеленим курсом. Вона орієнтована на поліпшення водних ресурсів, ґрунтів і повітря при збереженні економічного зростання.

3) Інерційна модель передбачає мінімальні зміни в екологічній сфері, зосереджуючись на збереженні поточного стану екосистем без радикальних змін у природних процесах чи економічних моделях [2].

Вибір моделі відновлення залежить від рівня амбіцій у сфері екологічної політики та готовності до трансформацій. Проте, незалежно від обраної стратегії,

ефективна зелена відбудова має базуватися на чітких принципах, що забезпечують її сталість і результативність.

В основі зеленої відбудови лежить низка принципів, що забезпечують її сталість і ефективність. Серед них: сталі та системні рішення, прозорість, участь громад та громадськості у прийнятті рішень, використання найкращих доступних технологій та практик, стійкий та сталий розвиток міст та регіонів, декарбонізація і децентралізація енергетики, розвиток стійких та децентралізованих агропродовольчих систем, забезпечення збереження екосистем та природного багатства України [1;5].

Дотримання цих принципів дозволяє громадам не лише відновити пошкоджену інфраструктуру, а й закласти основу для якісно нового рівня життя, орієнтованого на майбутнє.

Інтеграція принципів зеленого відновлення є ключовою умовою для забезпечення екологічної стабільності та сталого розвитку громад у післявоєнний період. Цей підхід включає кілька важливих напрямів.

По-перше, необхідно відновити екосистеми, зокрема флору та фауну, що сприяє збереженню біорізноманіття та стабільності природних процесів. Особливу увагу варто приділяти постраждалим територіям, оскільки їхнє відновлення допомагає формувати стійкі природні середовища.

По-друге, важливим є створення екологічно збалансованої інфраструктури, яка буде функціональною та ефективною. Це передбачає будівництво енергоефективних будівель, розвиток екологічного транспорту та модернізацію систем управління водними та енергетичними ресурсами.

Третім важливим аспектом є соціально-економічний розвиток. Підтримка «зелених» технологій, розвиток місцевого підприємництва та створення нових робочих місць сприяють як економічній стабільності, так і екологічній безпеці. Напрями відновлювальної енергетики, сучасної агропромисловості та переробки відходів мають значний потенціал для розвитку територіальних громад [3].

Реалізація таких підходів на практиці вже дає позитивні результати в деяких громадах України.

Досвід відновлення громад в Україні, зокрема приклад Вознесенської громади, показує, як принципи зеленого відновлення можуть бути успішно інтегровані в процеси післявоєнного відновлення. Вознесенська громада активно працює над впровадженням енергоефективних технологій, створенням нових робочих місць у сфері екологічного будівництва та розвитку зеленого сільського господарства. Це не лише дозволяє громадам стабільно функціонувати, але й сприяє розвитку місцевої економіки та збереженню природних ресурсів [4].

Таким чином, зелене відновлення територій є важливим етапом для сталого розвитку, який передбачає впровадження екологічно стійких практик в усіх сферах життєдіяльності. Для України це особливо актуально, враховуючи поствоєнні реалії та необхідність відновлення територій з урахуванням сталого розвитку. Оскільки природні ресурси та екосистеми є основою для життя людини, важливо створити такі умови, які не тільки дозволять задовольняти потреби людей, але й забезпечать гармонійне співіснування з природою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Принципи зеленої післявоєнної відбудови України екодії URL: <https://ecoaction.org.ua/zelena-vidbudova-ua.html>
2. ЗЕЛЕНЕ ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: ВІЗІЯ ТА МОДЕЛІ
Аналітична записка URL: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2022/08/green_recovery.pdf
3. Повоєнне відновлення України має бути зеленим URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3666839-povoenne-vidnovlenna-ukraini-mae-buti-zelenim.html>
4. Зелена відбудова: як громада на Миколаївщині вже зараз застосовує екопідхід у відновленні URL: <https://www.prostir.ua/?news=zelena-vidbudova-yak-hromada-na-mykolajivschyni-vzhe-zaraz-zastosovuje-ekopidhid-u-vidnovlenni>
5. Лівандовська О.А. Сучасна модель зеленого повоєнного відновлення територіальних громад. Актуальні питання у сучасній науці. № 5(23) (2024)

Нікітіна Діана Олександрівна
здобувачка групи МЕН 2/2
Миколаївський національний аграрний університет

Науковий керівник: **Хилько Іван Іванович**,
старший викладач кафедри економічної кібернетики,
комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Миколаївський національний аграрний університет

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Сталий розвиток міст і громад – це процес розвитку населених пунктів, який забезпечує задоволення потреб нинішнього покоління без шкоди для здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Це одна з Цілей сталого розвитку ООН (Ціль 11: «Зробити міста та населені пункти безпечними, життєздатними, інклюзивними та сталими»).

На даний момент міста України є центрами ідей, торгівлі, культури, науки, продуктивності, соціального, людського та економічного розвитку, тому міське населення є більш розвинутим, ніж територіальні громади, тому варто приділити більшій увазі до розвитку сільського населення.

Насамперед, зазначимо, що протягом більш ніж двох десятиліть Україна була централізованою державою, що унеможливлювало повноцінний розвиток окремих населених пунктів та органів місцевого самоврядування. Усе це ставало причиною нерівномірного економічного розвитку населених пунктів та районів, окрім цього, знизило привабливість сільської місцевості, сприяло зростанню урбанізації та зниженню кількості жителів сільських населених пунктів [1].

З точки зору освітнього забезпечення розвитку територіальних громад, за допомогою Цілей сталого розвитку ООН забезпечується якісна підготовка фахівців, які будуть працювати в органах місцевого самоврядування. Вдосконалено освітні програми з підготовки відповідних спеціалістів, відбувається також підвищення кваліфікації посадових осіб з метою відповідності рівня їх теоретичної та практичної підготовки сучасним аспектам

різних реформ. Також особливо важливими є інвестиції у розвиток освітньої інфраструктури: саме завдяки цим Цілям вдосконалено заклади освіти у межах ОТГ, покращено їх матеріально-технічне забезпечення, проведено реставрацію багатьох освітніх закладів [2].

Важливим є науковий супровід розвитку територіальних громад. Він полягає у проведенні наукових досліджень, які спрямовані на аналіз соціально-економічної ситуації в громадах та подальшу розробку стратегій їх розвитку. Крім того, сучасний розвиток територіальних громад в Україні підпорядковується Концепції сталого розвитку. Також діяльність науковців спрямована на вдосконалення територіальних громад з правової, освітньої та наукової точки зору.

Інформаційне забезпечення розвитку територіальних громад України полягає у забезпеченні доступу до якісної та своєчасної інформації, яка використовується у процесі прийняття управлінських рішень. У першу чергу, це впровадження електронного врядування та спеціалізованих сервісів, які підвищують прозорість роботи органів місцевого самоврядування, покращують якість їх роботи в цілому та забезпечують належний доступ їх послуг для громадян. Також робота ОТГ висвітлюється у вітчизняних місцевих та загальнодержавних ЗМІ, завдяки чому громадяни отримують необхідну для них інформацію.

Особлива увага в контексті сталого розвитку територіальних громад має бути зосереджена на екологічній стійкості, що є надзвичайно важливим особливо для сільських територій. Важливими напрямками є впровадження систем роздільного збору відходів, розвиток інфраструктури для компостування органічних відходів, створення сортувальних станцій та утилізація побутових відходів.

Крім того, перспективним є використання відновлюваних джерел енергії в сільських громадах, так як є території для встановлення сонячних панелей, також в сільській місцевості доцільно було б встановлювати біогазові установки, адже біогазові установки дозволяють ефективно переробляти органічні відходи

сільськогосподарського виробництва, це є більш екологічно безпечним та економічно вигідним рішенням для забезпечення енергетичних потреб громад.

Сталий розвиток міст і громад є важливою передумовою для забезпечення розвитку суспільства. Хоч міста України є більш розвиненим ніж територіальні громади, це можна змінити завдяки інвестиціям в інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я та екологічних ініціатив, це все сприятиме підвищенню якості життя в сільській місцевості та зменшення соціально-економічного розриву між містом і селом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. Дата оновлення 05.03.2025. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 08.04.2025)

2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII Дата оновлення 14.05.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення 08.04.2025)

Kateryna Odizhna

*4th-year student, group 21-D,
Kryvyi Rih Faculty of the National
University "Odesa Law Academy".*

Scientific supervisor: **Alla Drobchak**

*Senior Teacher of Kryvyi Rih faculty of National
University Odesa Law Academy*

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF CITIES AND COMMUNITIES

In the contemporary world, where the uneven distribution of supplies and rapid demographic expansion pose global problems, Sustainable development is becoming more and more crucial. The sustainable development of cities and societies is among the priority tasks of our time, as urbanization, demographic changes, and climate-related issues require integrated approaches to budgetary, public, and green development. The concept of sustainability entails a harmonious combination of these three components, ensuring a high quality of life for both current and future generations without excessive depletion of natural resources.

SD represents a holistic worldview based on the need to balance the needs of the present and future without harming the latter and in compliance with principles of legal protection. This approach was officially enshrined by the UN World Commission on Environment and Development as early as 1987 [1].

These ideas were later incorporated into the strategic frameworks of many countries, including Ukraine. SD principles were mainstreamed into national policies, as reflected in a number of strategic decisions — in particular, the Presidential Decree of Ukraine "On the Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030" dated September 30, 2019. This document outlines the strategic priorities for national development in light of current societal challenges. It includes measures aimed at strengthening the role of communities, improving living standards, promoting economic growth, and safeguarding the constitutional rights and freedoms of citizens.

Thus, the main goal of national policy in this area is to ensure stable economic growth and improved socio-environmental conditions in cities and communities [2].

The successful implementation of SD principles at the local level largely depends on state support, as well as effective interaction with the business sector and civil society. The state must initiate appropriate reforms grounded in the integration of economic, social, and environmental factors. A key role in forming the institutional framework for sustainable urban development is played by both central and regional authorities, particularly institutions responsible for economic regulation, social policy, and environmental protection [3].

The state is not only responsible for formulating the overall development strategy but also for its practical implementation, notably through mechanisms aimed at stimulating regional growth. Responsibility for coordinating these efforts lies with the Cabinet of Ministers of Ukraine, which, as the central executive authority, ensures coherence among various governmental bodies in this area [3].

Alongside central institutions, Ukraine also operates regional executive bodies — including regional and city state administrations. The implementation of SD initiatives largely depends on financing from the state budget, as the local budgets of territorial communities are often limited. At the same time, local authorities possess a deeper understanding of regional specificities and are better positioned to identify sustainability priorities within their respective areas.

Based on the above, it can be concluded that the SD of cities and communities calls for efficient multi-tiered synchronization power of the executive branch. Adequate regional funding, long-term planning, and active civic engagement are key requirements for implementing a balanced economic growth model, social welfare, and environmental preservation.

LIST OF REFERENCES

1.Andreeva, N. M., Barannik, V. O., Bielashov, Ye. V., et al. Sustainable Development and Environmental Safety of Society in Economic Transformations.

Edited by Doctor of Economics, Prof. Khlobystova Ye. V. Institute for Market Problems and Economic-and-Ecological Research of the NAS of Ukraine, RIEED of NAS of Ukraine, SUSU, LNTU, SRPD Research Institute. Simferopol: PE "Phoenix Enterprise", 2010.

2. On the Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030. Official Web Portal of the Parliament of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (accessed: 03.04.2025).

3. Herasymchuk, Z. V., Polishchuk, V. H. Stimulation of Regional Sustainable Development: Theory, Methodology, Practice: Monograph. Lutsk: Publishing Department of LNTU, 2011. pp. 36, 39.

Олійник Д. І.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
географічний факультет, магістр, студент 1-го курсу,
242: Туризм і рекреація (Міжнародний туризм)

СТРАТЕГІЇ ТУРИЗМУ ЛЬВІВСЬКОЇ ГРОМАДИ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ СВІТОВОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ТУРИСТИЧНИХ РИНКІВ

Сучасна туристична сфера проходить глобальний етап змін, спричинений викликами останніх років. Основні зміни для світового ринку туристичних послуг були викликані пандемією COVID-19, що спричинила глобальну туристичну кризу та зумовила подальші безповоротні зміни у всіх напрямках надання туристичних послуг. Проте, варто зазначити, що вона лише стала каталізатором до змін, які назрівали впродовж останнього десятиліття, та були незворотними.

Впродовж багатьох років на ринку туристичних послуг домінував пасивний відпочинок – курортний туризм, який акцентував увагу на готелях all-inclusive, забезпечуючи мінімальні затрати енергії від туриста та максимальний набір послуг, які надавалися прямо в готелі. Проте, в зв'язку з пандемією, на перший план почали виходити активні, спортивно-оздоровчі види туризму. Фантастичними темпами почав розвиватися екотуризм, який поступово завойовував серця екологічно свідомих громадян і до пандемії. Потреба туристів в оздоровленні, свіжому повітрі, активному русі спричинила зсув у всьому ринку туристичних послуг, які після цього почали активно змінюватися, для забезпечення нових потреб туристів [4].

Український туристичний ринок у свою чергу, не встигнувши відновитися після пандемії увійшов в інший кризовий стан, спричинений повномасштабним вторгненням. У зв'язку з цим, для туризму в Україні час змін в світовій тенденції припав на час посилення викликів у внутрішньому аспекті. Через війну туризм в Україні функціонує на найнижчих показниках, проте вже зараз потрібно

планувати подальші кроки для його відновлення та сумісності з запитами як і українських, так іноземних туристів. Найперше, такі плани потрібні для великих туристичних центрів України – Львова, Києва, Одеси, Карпатського регіону.

Львів, який великий історико-культурний центр постав перед подвійною проблемою. По-перше, туризм в історичних містах вже давно перебуває на спаді, а теперішній перехід до активного туризму на природних об'єктах ще більше відтягує туристичні потоки від таких європейських міст. По-друге, хоч і в час війни Львів, через своє географічне розташування, зумів зберегти туристичну сферу, проте в основному вона орієнтована на внутрішнього туриста, а туристичні потоки зараз мінімальні. Тому постало питання: «Яким чином підлаштувати туризм в місті під глобальні тенденції туристичного ринку, та, одночасно, не зазнати великих збитків через відсутність на даний момент великих туристичних потоків?».

Для відповіді на це питання, варто сформулювати універсальний план щодо розвитку туризму в Львівській громаді. Для того щоб він відповідав запитам світового туристичного ринку – він повинен акцентуватися на відпочинку на природі, а для збереження інвестицій – провадити цей план в форматі сталого розвитку території, акцентуючись на потребах саме місцевих жителів, що забезпечить використання створеної інфраструктури та туристичних пропозицій в час війни та відсутності великих туристичних потоків.

Львів є одним із провідних туристичних центрів України та Східної Європи, щороку приймаючи близько 2 млн туристів [6]. Туризм є пріоритетним напрямком розвитку міста, що підтверджується численними програмами та значною часткою туризму в економіці. Останніми роками Львів активно вдосконалює туристичну інфраструктуру, проводить інформаційні кампанії, створює нові туристичні продукти та розвиває місто для потреб місцевих мешканців і туристів. Важливим кроком стало затвердження у 2016 р. Концепції розподілу туристичного навантаження, яка деталізувала плани розвитку туризму на 2014-2022 рр. [1][5].

Концепція стала першим документом, що окремо розглядає проблему туристичного навантаження на історичний центр Львова. У Додатку 2 до Концепції визначено територію, де необхідно першочергово зменшити навантаження (рис. 1). Мета реалізації Концепції – регулювання потоку туристів, комплексний розвиток міської території та створення конкурентоспроможної туристичної інфраструктури.

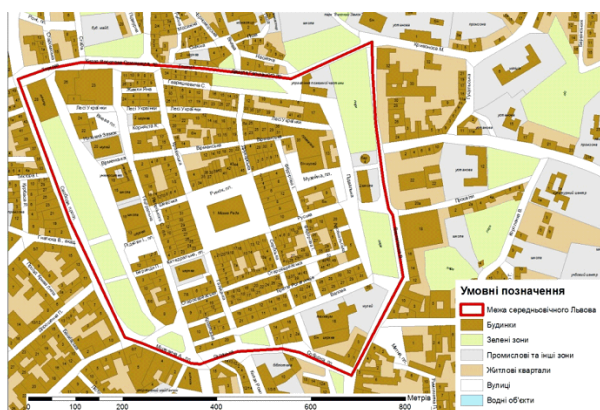

Рис. 1. Зона першочергового зменшення туристичного навантаження в історичній частині Львова [1]

Концепція орієнтована на розширення «туристичного Львова» шляхом розвитку площ, скверів та архітектурних ділянок поблизу центру, що було реалізовано у 2016-2020 роках. Однак для подальшого розвитку туризму потрібні плани щодо включення «нетуристичних» районів. На основі цих даних у деяких дослідженнях вже з'явилися пропозиції щодо розширення «туристичного Львова» на більшість територій Львівської громади (рис. 2) [3].

COVID-19 спричинив глобальні зміни на туристичному ринку, зокрема зростання попиту на активну рекреацію на природі. Тому Львову важливо зосередитися на відновленні та створенні природних осередків, які доповнять традиційний екскурсійний туризм і відповідатимуть сучасним потребам туристичного ринку [2].

Основне розширення туристичної зони відбудеться на південь, південний схід, захід і північний захід, адже саме в цих напрямках місто значно розширило свої межі. Окрім адміністративних підстав, таке спрямування зумовлене наявністю великих природно-рекреаційних об'єктів, які можуть бути ефективно

використані у створенні туристичного продукту. Ці території урізноманітнюють існуючі маршрути історичного центру міста, збагачуючи пропозиції для туристів. У контексті змін на глобальному туристичному ринку, де зростає популярність активного та оздоровчого туризму, такий підхід є необхідним для розвитку туризму у Львівській громаді.

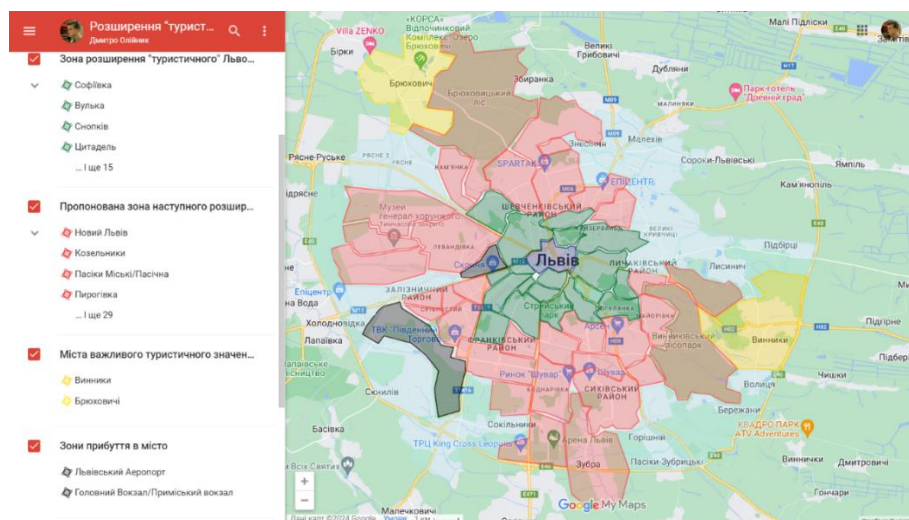

Рис. 2. Зональна карта поступового розширення туристичного Львова

На півдні природно-рекреаційну зону становлять річка Зубра та Сихівський лісопарк. На південному сході розташований Винниківський лісопарк, що разом із Emily Resort, природними пам'ятками «Медова печера» та «Чортові скелі» утворює окремий туристичний район у межах Львівської громади. Селище Брюховичі з Брюховицьким лісом, пам'яткою Кортумова гора та іншими об'єктами формує ще один туристичний район. Останньою з нових рекреаційних зон, що розширюватимуть межі міста, є Білогорща з торфовищем і лісопарком, які утворюють однойменний ландшафтний заказник.

Нові туристичні продукти пропонується будувати лінійним типом за напрямками: історичний центр міста – природні рекреаційні об'єкти околиць. Таким чином сформується новий туристичний імідж міста, що допоможе актуалізувати туристичну діяльність, та зробити її відповідною до світових та національних тенденцій туристичного ринку.

Ці заходи є не лише необхідними, а й економічно обґрунтованими. Незважаючи на сучасну економічну ситуацію та відсутність туристичних

потоків, дані пропозиції спрямовані на сталий розвиток і локальне планування периферійних районів Львова. Основна мета стратегії – розвиток цих районів, що згодом підвищить їх туристичну привабливість. Впровадження такого плану в умовах зниження туризму через карантин і війну дозволить підготувати нову базу туристичних продуктів та зменшити навантаження від прогнозованих повоєнних туристичних потоків. Навіть у разі переоцінки туристичних потоків, стратегія матиме позитивні результати, адже орієнтована першочергово на покращення міського середовища для місцевих жителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Концепція розподілу туристичного навантаження на громадський простір Львова : від 01.08.2016 № 610. URL: <https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/1.NSF/OpenDocument> (дата звернення: 01.11.2024).

2. Олійник Д., Жук Ю. Зелені зони Львівської громади як об'єкти туризму та рекреації. *Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід* : матеріали XVIII міжнар. наук. конф, м. Львів, 11 жовт. 2024 р. Львів, 2024. С. 207–211. URL: https://geography.lnu.edu.ua/materialy-18-Heohrafiia-ekonomika-i-turyzm_2024.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

3. Олійник Д. І. Розвиток туризму в місті Львові: просторові аспекти : кваліфікаційна робота бакалавра. Львів, 2024. 98 с. С. 36-37

4. Пандемія COVID-19 і її наслідки у сфері туризму в Україні. аналіт.-дослідн. орг. Hotel & Destination Consulting (HDC). 28 с. URL: <https://nto.ua/files/ntou-book-strategic-ebrd-covidreport.pdf> (дата звернення: 01.11.2024).

5. Про затвердження Програми розвитку туристичної галузі м. Львова на 2016-2022 роки : Ухвала від 20.10.2011 № 861. URL: https://www.lvivrada.gov.ua/images/програ%B/2016_03_01/9.doc (дата звернення: 01.11.2024).

6.Статистична інформація / Туризм. *Управління статистики ЛМР.*

URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.11.2024).

Петриченко Олександр

*Аспірант Таврійського національного
університету імені В.І. Вернадського
вул. Джона Маккейна, 33, м. Київ, 01042, Україна
df08100224@tnu.edu.ua*

Добрянська Наталія

*к. ю. н., професор,
доцент кафедри публічного та приватного права,
навчально-наукового гуманітарного інституту,
Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського
вул. Джона Маккейна, 33, м. Київ, 01042, Україна
ORCID: 0000-0002-6319-0409
Natalya2008@ukr.net*

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ НА РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ

Ринок природного газу в Україні є одним з ключових секторів економіки, що безпосередньо впливає на життя кожного громадянина. З огляду на його важливість, виникає гостра необхідність у ефективних механізмах захисту прав споживачів цього ресурсу. Актуальність дослідження зумовлена динамічними змінами на енергетичному ринку, посиленням конкуренції та зростанням вимог споживачів до якості та доступності послуг. Крім того, потребують вирішення деякі проблеми наближення українського законодавства у сфері захисту прав споживачів на ринку природного газу до європейських стандартів, що є важливим кроком для інтеграції України в європейський енергетичний простір та забезпечення вищих стандартів життя для українців.

Захист прав споживачів на ринку природного газу становить особливу сферу суспільних правовідносин, що вирізняє цей напрямок адміністративно-правової діяльності від інших сфер захисту прав споживачів.

Відповідно до Закону України «Про ринок природного газу» ринок природного газу - сукупність правовідносин, що виникають у процесі купівлі-продажу, постачання природного газу, а також надання послуг з його

транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору), послуг установки LNG [1].

Визначаючи особливості правовідносин, що виникають у сфері захисту прав споживачів на ринку природного газу, необхідно окреслити основні права споживачів природного газу. Зокрема, зі змісту Закону України «Про ринок природного газу», Правил постачання природного газу та інших актів законодавства, вбачається що основними правами споживачів на ринку природного газу є: 1) вільний вибір постачальника, що виражається через право споживача самостійно обирати постачальника газу та змінювати його, крім випадків, передбачених законом; 2) отримання якісного газу, тобто право на отримання природного газу, якість якого відповідає встановленим нормам; 3) отримання інформації, що означає право на отримання повної та достовірної інформації про умови постачання газу, тарифи, права та обов'язки сторін договору; 4) доступу до обліку, зокрема, споживач має право на доступ до власного обліку споживання газу та отримання інформації про обсяги спожитого газу; 5) захист від неправомірних дій постачальника, а саме – захист від неправомірних дій постачальника, таких як: необґрунтоване підвищення тарифів, перебої в постачанні газу, ненадання необхідної інформації, порушення умов договору; 6) оскарження дій постачальника, тобто споживач має право оскаржити дії постачальника в судовому порядку або звернутися до регулятора (НКРЕКП) для розгляду скарги; 7) доступ до альтернативних способів вирішення спорів: споживач має право скористатися альтернативними способами вирішення спорів, такими як подання скарги до НКРЕКП або до суду та ін.

На особливість механізму захисту прав споживачів на ринку природного газу впливає специфіка послуги з постачання природного газу та самого предмету постачання. З огляду на це, необхідно більш детально зупинитися на особливостях товару та послуги, які постачаються споживачам на ринку природного газу.

Деякі науковці вважають, що особливості механізму постачання природного газу та особливості товарної продукції, якою є природний газ,

зумовлюють те, що правовідносини між сторонами договору постачання мають певну специфіку в частині виконання постачальником обов'язку поставити газ належної якості та відповідальності за неналежне його виконання [9, с. 266].

Проведене дослідження показало, що хоча в українському законодавстві передбачені механізми захисту прав споживачів на ринку природного газу, на практиці їх реалізація стикається з низкою проблем. Недостатня обізнаність споживачів, затягування розгляду скарг та відсутність ефективних механізмів контролю за дотриманням законодавства постачальниками газу є основними причинами незадовільного стану захисту прав споживачів. Для вирішення цих проблем необхідно вдосконалити законодавство, посилити роль державних органів у захисті прав споживачів та підвищити обізнаність населення про свої права.

Окрім того, важливим кроком у напрямку удосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав споживачів на ринку природного газу є приведення національного законодавства у цій сфері у відповідність до вимог та стандартів ЄС, а саме: 1) транспозиція директив та регламентів ЄС та гармонізація з *acquis communautaire*; 2) створення ефективної системи захисту прав споживачів шляхом: посилення ролі НКРЕКП як незалежного регулятора, який ефективно захищає права споживачів та забезпечує конкуренцію на ринку; спрощення процедур подачі скарг та розробка простих та зрозумілих процедур для споживачів, щоб вони могли легко подавати скарги та отримувати на них відповіді; впровадження механізмів швидкого та ефективного розгляду скарг споживачів, забезпечення прозорості цього процесу; розвиток альтернативних механізмів вирішення спорів таких, як медіація та арбітраж тощо; 3) налагодження співпраці з громадськими організаціями та міжнародне співробітництво у цій сфері: обмін досвідом з іншими країнами, які мають успішний досвід у сфері захисту прав споживачів на ринку енергоносіїв, участь у міжнародних проєктах, спрямованих на гармонізацію законодавства та підвищення стандартів захисту прав споживачів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. При ринок природного газу: Закон України від 09.04.2015 № 329-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#n821> (дата звернення 10.12.2024).
2. Юркевич Ю. М., Крупник Р. В. Особливості виконання договорів постачання природного газу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 81. С. 263-268.

Прогонюк Людмила Юріївна,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного управління
та адміністрування і міжнародної економіки
Миколаївського національного аграрного університету*

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ ТА ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ НА ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Вторгнення російської федерації у лютому 2022 року на територію України та розпочаття повномасштабної війни проти нашої країни, що триває третій рік, підкреслило недостатню ефективність механізмів забезпечення безпеки у сучасному світі. На міжнародному рівні почалося обговорення наявних і прогнозованих загроз та уразливостей, які негативно впливають на безпеку та порядок, а також безпеку середовища проживання людей. Вирішення проблем загроз, що погіршують публічну безпеку й порядок, інформаційних та екологічних загроз, а також проблеми корупції є наразі надзвичайно важливим завданням в Україні.

Актуальність цієї тематики стали дослідженням багатьох науковців, зокрема, А.П.Гавриш розглядав проблеми повеней на території України, їх вплив на населення та інфраструктуру [1]. Доктор юридичних наук К. Бугайчук проводив дослідження сутності поняття «безпекове середовище» в розрізі діяльності суб'єктів сектору безпеки та оборони України [2]. Трактуванню концептуального поняття «безпекове середовище» присвятив час і професор Василь Франчук, визначивши низку похідних від нього понять. Розробив відповідну структурно-семантичну логіку зв'язків між зазначеними термінами [3]. Але не применшуючи значення і важливості кожної праці, слід відмітити про відсутність комплексного дослідження та практичного досвіду створення безпекового середовища саме територіальних громад в контексті формування нової архітектури міжнародної безпеки.

Для подальшого дослідження слід опанувати розуміння терміну «безпечне середовище». Наразі, нормативні документи не містять визначення поняття "безпекове середовище", а в наукових дослідженнях можна знайти лише кілька власних трактувань цього терміну. На нашу думку, поняття "безпечне середовище" вказує на наявність необхідних можливостей та інструментів, які дозволяють захистити суспільство та державу від загроз. Це також означає результат діяльності різних інституцій та осіб, спрямований на протидію загрозам. Основними складовими безпечного середовища є умови та відносини, що містять механізми та інструменти фізичного та інтересівний захист організацій та осіб від загроз для забезпечення їх життєдіяльності.

Ми взяли на розгляд досвід Нідерландів та Великої Британії у використанні комплексних багаторівневих систем забезпечення національної стійкості. Ці країни розвинули ефективні форми міжвідомчої взаємодії для підтримки регіональної стійкості та територіальних громад, такі як округи безпеки та місцеві форуми стійкості. Під час дослідження досвіду Нідерландів та Великої Британії велика увага приділяється механізмам координації і взаємодії між урядами Великої Британії та її автономіями у вирішенні великих надзвичайних ситуацій. Це має особливе значення через різницю у функціонуванні систем забезпечення стійкості місцевих громад у межах адміністративно-політичних територій Англії, Уельсу, Шотландії, Північної Ірландії та міста Лондон. Для України цікавим може стати досвід створення та організації діяльності округів безпеки в Нідерландах, а також особливості їх координації на рівнях округу та нації, а також навчально-методичного забезпечення їх діяльності.

У Королівстві Нідерландів (КН) існує ефективний механізм взаємодії між органами державної та місцевої влади, неурядовими організаціями та бізнесом з метою забезпечення національної стійкості. Цей механізм реалізується через інститут округів безпеки, який спрямований на розвиток потенціалу стійкості місцевих громад у надзвичайних та кризових ситуаціях. Нідерланди поділені на 12 провінцій, а основним нормативно-правовим документом, що регулює відносини в цій області, є Закон КН «Про округи безпеки» від 11 лютого 2010

року [4]. Для ефективного протидії надзвичайним та кризовим ситуаціям в Королівстві Нідерландів створено мережу 25 округів безпеки (нід. Veiligheidsregio's) у межах 12 провінцій. На територіях провінцій функціонують від одного до чотирьох округів безпеки. Кожен округ включає від 6 (Флеволанд) до 24 (Утрехт) муніципалітетів. Округ безпеки - це спеціальний формат управління, що поєднує зусилля кількох територіальних громад з метою забезпечення безпеки та стійкості регіонів. [5].

Відповідно до аналізу світового досвіду, різні країни починають використовувати механізми забезпечення своєї національної стійкості в обраних пріоритетних сферах, де ризики для держави та суспільства є найвищими та найбільш масштабними. Зазвичай країни віддають перевагу таким областям, як боротьба з тероризмом, захист критичної інфраструктури, кібербезпека, реагування на надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру тощо. У різних країнах впровадження універсальних та спеціальних механізмів для забезпечення національної стійкості відбувалося через ухвалення відповідних нормативно-правових актів, програм, планів дій та інструкцій. Проте при формуванні таких систем у цих країнах існували відмінності, що обумовлені різним характером загроз для країни та особливостями вибору пріоритетних механізмів та засобів з урахуванням їх ефективності в конкретних умовах. Також брались до уваги національний менталітет, історичні, культурні, суспільно-політичні та інші характеристики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1.Гавриш А.П., Пекарська О.О. Проблеми формування безпекового середовища населення від затоплення на рівні територіальних громад. Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. 2024. № 29. С 128-140. <https://doi.org/https://doi.org/10.32447/20784643.29.2024.14>

2.Бугайчук К. Л. Безпекове середовище держави в контексті діяльності Міністерства внутрішніх справ України. Право і безпека. 2023. № 2 (89). С. 111–120. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.2.10>

3.Франчук В.І. Теоретико-методолгічні та управлінські засади розвитку безпекового середовища. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 2. С. 63-73. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2023-2-8>

4.Wet veiligheidsregio's (11.02.2010). wetten.overheid.nl Retrieved from: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0027466/2019-01-01>.

5.Over de veiligheidsregio. Veiligheidsregio Gooi en Vechtstreek. www.vrgooienvechtstreek.nl Retrieved from:<https://www.vrgooienvechtstreek.nl/onze-organisatie/de-veiligheidsregio/>

Радько Вікторія Миколаївна
*к.е.н., доцент, завідувачка кафедри
економіки та цифрового бізнесу
Державний університет економіки технологій*

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР

Сталий розвиток як концепція, що інтегрує економічні, соціальні та екологічні чинники, набуває особливого значення в умовах війни, післявоєнного відновлення країни та інтеграції до європейського простору. Одним з ключових інструментів реалізації Цілей сталого розвитку ООН (SDGs) є сталий розвиток підприємництва на місцевому рівні. Зокрема, такі цілі як №8 (гідна праця та економічне зростання), №9 (інновації та інфраструктура) та №11 (сталі міста та громади) безпосередньо пов'язані з розвитком малого і середнього бізнесу (МСП) [1; 5].

МСП мають значний потенціал сприяти економічній стійкості громад, зайнятості, інноваціям, а також забезпеченню соціальної згуртованості. Проте ефективна реалізація цього потенціалу потребує належного правового забезпечення, зокрема в контексті євроінтеграції та відбудови територій [2].

Сталий розвиток підприємництва – це така форма ведення бізнесу, яка забезпечує економічну ефективність, екологічну та соціальну відповідальність. У 2022–2024 роках в Україні фіксується зростання інтересу до таких підходів як «зелений бізнес», соціальне підприємництво, циркулярна економіка, бізнес, орієнтований на потреби громад [4]. За прикладом країн Центрально-Східної Європи, які успішно використали сталі практики після періодів воєн та трансформацій (наприклад, Хорватія після війни 1991–1995 років, Польща після 1989 року), Україна має шанс закласти основу для економіки майбутнього [6].

Сталий бізнес має значний мультиплікативний ефект для економіки. За даними OECD (2023), кожне нове МСП у секторі сталого розвитку створює в

середньому 2,5–3 додаткових робочих місця в суміжних галузях через ефект локальних ланцюгів вартості. Згідно з Green Action Plan for SMEs від Європейської Комісії, підприємства, що впроваджують екологічні інновації, підвищують свою продуктивність до 20% і можуть генерувати до 1,5 євро приросту ВВП на кожен вкладений євро державної підтримки. В Україні, за даними Офісу розвитку підприємництва та експорту (2023), одне зареєстроване сталим МСП забезпечує орієнтовно 1,2 млн грн локального річного обороту, понад 30% якого повертається у громаду через заробітні плати, податки та замовлення.

З огляду на це, пропонується запровадити модель публічної підтримки сталого підприємництва, що базуватиметься на ESG-принципах (Environmental, Social, Governance). Основними елементами цієї моделі можуть бути: податкові пільги для підприємств, які впроваджують екологічні стандарти, розкривають нефінансову звітність, забезпечують соціальну відповідальність; субсидії (до 50%) для модернізації обладнання, підготовки ESG-звітності, участі в проєктах та заходах; пільгове кредитування через державні програми (наприклад, 5-7-9); пріоритет у публічних закупівлях для сертифікованих сталих МСП; створення державного реєстру сталих підприємств під егідою Мінекономіки.

Війна стала каталізатором появи нових бізнесів, орієнтованих на потреби оборони, гуманітарної допомоги, критичної інфраструктури. Ці підприємства демонструють риси відповідального бізнесу нового покоління, але для їх сталого розвитку потрібні прозорі правила гри: доступ до фінансування, спрощення дозвільних процедур, податкові стимули за впровадження ESG-принципів [5; 6].

Правове регулювання сталого підприємництва в Україні залишається фрагментарним. Існує низка нормативних актів, які частково охоплюють ці питання – Закон України «Про основи державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», Закон «Про стратегічну екологічну оцінку», Національна економічна стратегія до 2030 року [2], Угода про асоціацію з ЄС. Проте досі відсутня інтегрована категорія "стале підприємництво". Проблемами

залишаються слабка імплементація ESG-стандартів, низька інституційна спроможність громад надавати юридичну підтримку підприємцям.

У перспективі післявоєнної відбудови акценти мають бути зміщені на стимулювання: довгострокової зайнятості та мультиплікативного ефекту МСП; децентралізації виробництва; дотримання екологічних і цифрових стандартів; розвитку 4Р-партнерств (Public-Private-People Partnerships) [4; 6].

Важливим є процес адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу (*acquis communautaire*). Зокрема, імплементація Директиви ЄС щодо нефінансової звітності [3], інтеграція «зелених» та цифрових принципів в управління бізнесом, доступ громад до транскордонних фінансових програм, зокрема InvestEU [7; 8]. Україна має не просто створювати нові закони чи змінювати старі, а **запозичувати європейські підходи** до регулювання бізнесу, довкілля, соціальних питань тощо – зокрема, у сфері **сталого підприємництва**, нефінансової звітності, зелених інвестицій тощо. Це необхідна умова для інтеграції України до ЄС, яка передбачена, зокрема, в Угоді про асоціацію.

Таким чином, сталий розвиток міст і громад неможливий без правового, інституційного та фінансового підґрунтя для сталого бізнесу. Це не лише економічне питання – це основа для відновлення державності, згуртованості суспільства та стійкої інтеграції України в європейський простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року : проект. – Київ : Програма розвитку ООН в Україні, 2017. – 112 с.

2. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. – Київ : Кабінет Міністрів України, 2021. – 48 с.

3. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial

and diversity information by certain large undertakings and groups // Official Journal of the European Union. — 2014. — L 330. — P. 1–9.

4.Bocken N.M.P., Short S.W., Rana P., Evans S. A literature and practice review to develop sustainable business model archetypes // Journal of Cleaner Production. — 2014. — Vol. 65. — P. 42–56.

5.UN Global Compact & Accenture. The Decade to Deliver: A Call to Business Action. — 2021. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.unglobalcompact.org>

6.OECD. Strengthening the Entrepreneurship Ecosystem in Ukraine. — Paris: OECD Publishing, 2023. — 106 p. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.oecd.org>

Романюк Юрій Миколайович,
*аспірант кафедри державно-правових і гуманітарних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТОРГІВЛІ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день фондовий ринок нашої держави все ще знаходиться на стадії свого становлення. Попри певні динамічні зміни, які відбулися протягом останніх років на вітчизняному фондовому ринку, він досі має чимало проблемних аспектів та недоліків, зокрема:

– існування суттєвих прогалин у законодавчому регулюванні в сфері корпоративного управління. Так, з року в рік все частіше зростає кількість порушень прав акціонерів не лише в сфері розподілу додаткової емісії акцій, але й в управлінні акціонерним товариством загалом. Корпоративне управління слід вважати неперервним процесом координації інтересів та подолання виникаючих протиріч. Однак, подібні процеси повинні чітко регламентуватися;

– проблеми в сфері організаційного забезпечення розвитку фондового ринку. Так, створення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку відбулося у 1995 році, а фондової біржі – у 1991 році. Відтак, фондовий ринок функціонував ці 4 роки без жодного регулятора, що спричинило негативні наслідки, які й досі позначаються на професійній торгівлі на фондовому ринку України;

– існування прогалин у депозитарно-кліринговій інфраструктурі. Так, депозитарна система в нашій державі на даний час певною мірою суперечить потребам інвесторів і акціонерних товариств;

– проблеми в сфері інформаційного забезпечення розвитку фондового ринку.

Вище наведені проблеми негативно впливають на розвиток професійної торгівлі на фондовому ринку України. Тому, на нашу думку, розв'язання

проблеми законодавчого регулювання в сфері корпоративного управління потребує передусім забезпечення захисту прав інвесторів, що можливо за рахунок «суворого дотримання законодавства, вимог регулятора і стандартів ділової етики з боку професійних учасників ринку цінних паперів; по-друге, врегулювання конфліктів інтересів, зокрема через розподіл повноважень на законодавчому рівні; по-третє, захисту інвестора від маніпулювань цінами на фондовому ринку та використання учасниками інсайдерської інформації» [1].

В свою чергу, для вирішення проблеми в сфері організаційного забезпечення розвитку фондового ринку варто якомога швидше запровадити необхідні нормативно-правові норм, розширити повноваження та привести діяльність Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку до міжнародних стандартів.

Проблеми в сфері інформаційного забезпечення розвитку фондового ринку потребують негайного вирішення, оскільки «інформація, яка надходить від емітентів на ринок цінних паперів може відчутно вплинути на їх ринкову вартість. Головним видом інформації, що розкривається емітентами виступає їх звітність, проте, значна кількість аналітиків вважає, що на практиці подібна інформація часто не відповідає дійсності, позаяк емітенти прагнуть показати результати власної роботи для інвесторів із кращої сторони» [2].

Крім цього, головним чинником, від якого залежить розвиток фондового ринку в цілому, є «створення умов для виконання угод з цінними паперами через організаторів торгівлі. Торгівля цінними паперами через організаторів торгівлі підвищує інвестиційну привабливість емітента унаслідок забезпечення більшої його ліквідності та прозорості. На розвиток фондового ринку активним чином впливає також стан законодавчого регулювання випуску та обігу цінних паперів, правового статусу учасників фондового ринку та порядку здійснення операцій з цінними паперами на фондовому ринку» [3].

Враховуючи вище наведене, можна дійти висновку, що головними напрямками удосконалення системи регулювання професійної торгівлі на фондовому ринку України є забезпечення:

- напрацювання дієвого законодавчого забезпечення, яке відповідає розвитку професійної торгівлі на фондовому ринку та коригувало б вплив відповідно до пріоритетів економічного розвитку держави. Крім цього, потребує створення дієвої системи законодавчого регламентації процесу укладення спекулятивних договорів, хеджування, обороту іменних цінних паперів, деривативів, а також позабіржового обігу;
- покращення інвестиційного потенціалу інструментів фондового ринку, оскільки це зацікавити інвесторів та емітентів, а також сприятиме підвищення рівня конкурентоспроможності цінних паперів на фондовому ринку шляхом модифікації цінних паперів;
- удосконалення інституційного забезпечення учасників професійної торгівлі на фондовому ринку. Наприклад, з'єднувальним елементом між інвестором та фондовим ринком, можуть бути пайові інвестиційні фонди. Це дозволило б залучити на фондовий ринок «тіньовий» капітал;
- налагодження жорсткого державного моніторингу за роботою учасників професійної торгівлі на фондовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 6.Мельник О. І., Капітан І. М. Сучасні тенденції розвитку фондового ринку України. *Ефективна економіка*. 2019. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/60.pdf (дата звернення 08.04.2025).
- 7.Ясіновська І. Ф. Професійна діяльність учасників фондового ринку України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.4. С. 292-296.
- 8.Колупаєв Ю. Б., Залюбовська С. С., Яковенко М. А. Обґрунтування напрямку перспективного розвитку фондового ринку України. *Ефективна економіка*. 2018. № 8. С. 78-90.

Шишпанова Наталія Олександрівна
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління
та адміністрування і міжнародної економіки
Миколаївського національного аграрного університету*

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ВИКЛИКИ, ДОСЯГНЕННЯ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Питання гендерної рівності продовжує бути в центрі уваги країн Європейського Союзу, оскільки забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків є ключовим аспектом розвитку демократичних суспільств та ефективного функціонування державних інституцій.

У міжнародному правовому просторі гендерні аспекти регулювання суспільних відносин знайшли своє відображення в ряді важливих документів, зокрема в рамках Глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року [6]. Міжнародні документи, такі як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Пекінська декларація та Платформа дій, прийнята на IV Всесвітній конференції з питань жінок, стали основою для формування глобальної політики в галузі прав жінок і гендерної рівності та інші. Україна, ратифікувавши ці міжнародні угоди, взяла на себе зобов'язання щодо їх імплементації, що створює правову основу для забезпечення гендерної рівності в державному управлінні та суспільних відносинах.

Питання гендерної рівності є важливим аспектом глобального розвитку і займає центральне місце в політичних та соціальних програмах багатьох країн. Так, Литва активно впроваджує всі рекомендації ЄС, адаптуючи своє законодавство до його вимог. Закон про рівні можливості жінок і чоловіків, який набув чинності 1 березня 1999 року, спрямований на забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, закріплених Конституцією Литви. Для належного виконання цього Закону було створено Службу контролера з рівних можливостей. Гендерна політика Франції базується на принципах рівноправ'я та

включає різноманітні заходи для підвищення участі жінок у державному управлінні. Франція використовує систему квот для забезпечення гендерної рівності на виборах. У Фінляндії гендерна рівність є частиною скандинавської моделі добробуту. Країна реалізує концепцію «працюючої матері», що дозволяє жінкам поєднувати роботу та материнські обов'язки. Фінляндія також стала першою країною, яка ввела відпустку для батьків (1978 рік) [1].

Для моніторингу прогресу в досягненні гендерної рівності використовуються різноманітні міжнародні індекси, які оцінюють різні аспекти цього процесу. Так, відповідно до Звіту про глобальний гендерний розрив за 2023 рік, який щорічно публікується Всесвітнім економічним форумом, Україна отримала оцінку 0,714 за шкалою від 0 до 1, і посіла 66-те місце серед 146 країн. У попередніх роках позиції України за цим індексом були наступними: 81-ше місце в 2022 році та 74-те місце серед 156 країн у 2021 році. Найбільші гендерні розриви в Україні спостерігаються у сфері політичних прав і можливостей (0,172 бала, 87-ме місце), тоді як у сферах освіти (0,996 бала, 56-те місце), економічних можливостей (0,714 бала, 55-те місце) та здоров'я й виживання (0,976 бала, 45-те місце) ситуація виглядає значно краще [4].

Місцевий рівень управління є важливим етапом для впровадження гендерної рівності в Україні. Важливим кроком стало впровадження гендерних квот на місцевих виборах, що відбулися в жовтні 2020 року. Результати виборів показали позитивну динаміку: частка жінок серед обраних депутатів місцевих рад зростає. Так, у обласних радах жінки склали 27,8%, у районних – 34,3%, а в радах населених пунктів з чисельністю виборців понад 10 000 – 32,6%. У громадах з меншою кількістю виборців цей показник досяг 41,3%. Середньо жінки складають від 30% до 35% членів рад територіальних громад [2].

Хоча жінки здобувають місця в представницьких органах, доступ до вищих посад, що передбачають прийняття рішень і контроль за ресурсами, обмежений. Однією з причин є домінування традиційних соціальних і культурних стереотипів, які визначають роль жінки, зокрема в політиці та управлінні. Аналогічна ситуація спостерігається і в державній службі, де рівень

представництва жінок на керівних посадах залишається низьким. Станом на березень 2025 року серед 21 члена Кабінету Міністрів України було лише п'ятеро жінок (23,8%) [5]. Це підтверджує існування гендерних бар'єрів на вищих рівнях політичної влади. Водночас, серед жінок, що займають посадові категорії «А» (найвищий рівень державної служби), їх частка у 2024 році становила лише 27,3%, тоді як на нижчих рівнях, де посади не передбачають стратегічного управління, частка жінок була значно вищою: 66,5% серед посад категорії «С» та 78,1% серед посад категорії «В» [3]. Аналіз цих тенденцій свідчить про те, що гендерна нерівність на керівних посадах є результатом не лише кваліфікаційних вимог або політичних умов, але й глибших соціокультурних та економічних факторів, серед яких варто виділити: стереотипи про роль жінки в суспільстві, що заважають їй обіймати керівні посади; нерівні можливості для кар'єрного росту, зокрема в умовах, коли традиційно жінки переважають на адміністративних і середньо-менеджерських посадах; брак підтримки для жінок на керівних посадах у вигляді відповідних програм наставництва та ресурсів.

Отже, успіхи в підвищенні кількості жінок у політичних структурах та на державній службі повинні супроводжуватися системним підходом до вирішення проблеми гендерної нерівності на вищих управлінських рівнях. Це включає вдосконалення політик рівних можливостей, надання підтримки для жінок-лідерів та боротьбу з соціальними стереотипами, що обмежують їх кар'єрний розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гендерна рівність на державній службі. Досвід країн ЄС. *Реформа державного управління*. 2024. URL: <https://par.in.ua/information/publications/345-henderna-rivnist-na-derzhavnii-sluzhbi-dosvid-krain-yes>
2. Гендерний моніторинг місцевих виборів: Центральна виборча комісія. 2020. URL: <https://www.cvk.gov.ua/actualna-informaciya/187243.html>.
3. Дашборд щодо кількісного складу державних службовців в Україні.

URL: <https://nads.gov.ua/test?v=66de8f59549ff>

4.Звіт про глобальний гендерний розрив 2023: Всесвітній економічний форум. ВЕФ. 2023. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf.

5.Кабінет Міністрів України: Урядовий портал. 2025. URL: <https://www.kmu.gov.ua/uryad-ta-organi-vladi/team>

6.Цілі сталого розвитку: United Nations Development Program. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>

СЕКЦІЯ 6: СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Багашова Наталя Володимирівна

магістр психології, к.геол.н.

доцент кафедри хімічних технологій та інженерії

Державного університету економіки і технологій

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ

Сталий розвиток – це концепція, яка спрямована на забезпечення потреб теперішніх поколінь без шкоди для майбутнього. Вона охоплює три ключові аспекти: економічний, екологічний та соціальний. Проте, психологічний аспект залишається майже поза увагою, хоча саме він відіграє ключову роль у досягненні сталості на глобальному рівні.

Однією з головних сил, що впливає на розвиток суспільства та використання природних ресурсів, є поведінка людей. Рішення, які приймає людина, напряду впливають на сталість усього суспільства.

Існує кілька психологічних факторів, які впливають на здатність людей приймати рішення на користь сталого розвитку (рис. 1).

Рис. 1. Психологічні фактори, які впливають на здатність людей приймати рішення на користь сталого розвитку.

Під екологічною свідомістю та знаннями розуміють рівень усвідомленості людини щодо екологічних проблем та розуміння, як її дії можуть вплинути на навколишнє середовище, визначає те, наскільки вона готова підтримувати

сталий розвиток. Освіта та інформація відіграють важливу роль у підвищенні цієї свідомості.

Мотивація та поведінкові зміни визначаються тим, що люди часто діють відповідно до своїх інтересів. Для того щоб мотивувати людей на екологічно стійку поведінку, необхідно створювати умови, за яких вони бачать користь від сталих дій як для себе, так і для суспільства.

Що стосується соціальних норм, відомо, що поведінка людей значною мірою формується соціальними нормами, очікуваннями і прикладами інших. Якщо сталий спосіб життя є нормою в суспільстві, люди будуть більш схильні до його дотримання.

Люди часто приймають рішення на основі обмеженої інформації або під впливом стереотипів. Це може перешкоджати прийняттю рішень, що сприяють сталому розвитку, наприклад, через недооцінку довгострокових наслідків своїх дій. Це відноситься до когнітивних упереджень.

Емоційні чинники, такі як тривога, страх або безпорадність перед глобальними проблемами, можуть впливати на здатність людини діяти. Підтримка позитивного емоційного стану та усвідомлення власної ролі у вирішенні проблем можуть сприяти активнішій участі у сталому розвитку.

Однією з основних проблем на шляху до сталого розвитку є психологічні бар'єри, які перешкоджають людям приймати рішення на користь сталості (рис. 2).

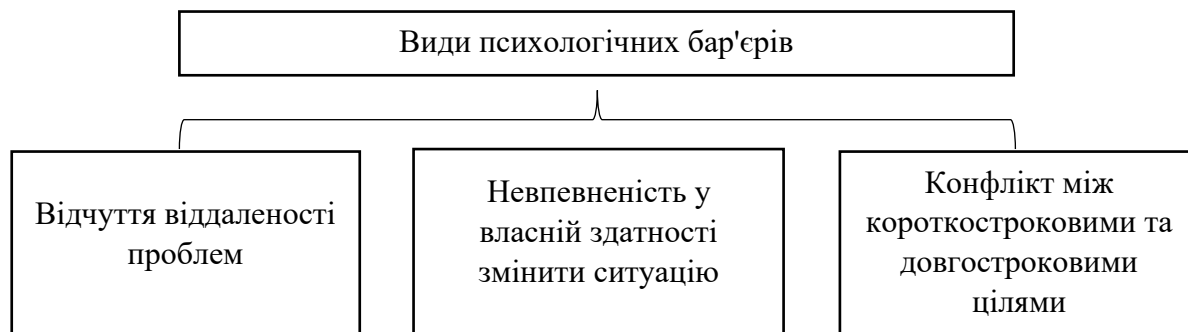

Рис. 2. Види психологічних бар'єрів, які перешкоджають людям приймати рішення на користь сталості.

Багато людей не вважають екологічні проблеми актуальними для свого повсякденного життя, оскільки вони можуть здаватися далекими або абстрактними, це знижує мотивацію до дій [1].

Деякі люди відчувають безпорадність перед глобальними проблемами, наприклад такими, як зміна клімату, це може приводити до пасивності [2].

Часто люди надають перевагу швидким вигодам, не враховуючи довгострокових наслідків. Це може бути особливо помітним у контексті споживання ресурсів та енергії [3].

Для того щоб подолати ці бар'єри і сприяти сталому розвитку, важливо надавати людям психологічну підтримку. Шляхи психологічної підтримки сталого розвитку наведено на рис. 3.

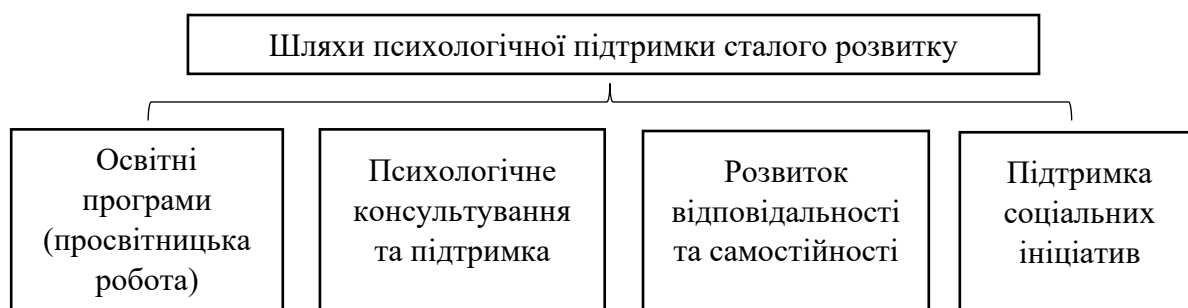

Рис. 3. Шляхи психологічної підтримки сталого розвитку.

Просвітницька робота щодо важливості сталого розвитку та екологічно стійкої поведінки (освітні програми) направлена на зміну свідомості людей.

Психологічне консультування та підтримка направлена на допомогу у подоланні тривоги, страху або апатії щодо екологічних проблем.

Заохочення людей до активної участі у вирішенні екологічних проблем через розвиток відчуття власної відповідальності за майбутнє планети – є розвитком відповідальності та самостійності.

Соціальні групи та колективні проекти сприяють зміцненню сталих цінностей і норм поведінки, які поширюються через приклад і підтримку (підтримка соціальних ініціатив).

Висновки. Психологічні фактори є важливою складовою сталого розвитку. Вони визначають, наскільки люди готові змінювати свою поведінку,

приймати відповідальні рішення та діяти на користь довгострокового благополуччя.

Розуміння психологічних факторів і бар'єрів може допомогти розробити ефективні стратегії для підтримки сталого розвитку на рівні як індивідуальної свідомості, так і всього суспільства.

Психологічні фактори відіграють ключову роль у забезпеченні сталого розвитку суспільства, оскільки саме людська свідомість, поведінка та мотивація визначають рівень відповідальності за довкілля, економічний баланс і соціальну гармонію.

По-перше, екологічна свідомість і відповідальна поведінка є важливими складовими сталого розвитку. Усвідомлення наслідків власних дій для довкілля сприяє екологічно дружній поведінці, яка є основою для збереження ресурсів і зменшення негативного впливу на природу.

По-друге, психологічний добробут, мотивація та рівень освіти впливають на соціально-економічні аспекти сталого розвитку. Люди з високим рівнем психологічної стійкості та усвідомленими цінностями частіше приймають рішення, що сприяють довготривалому економічному зростанню та соціальній рівності.

По-третє, формування культури відповідального споживання, емпатії та альтруїзму сприяє розвитку суспільства, яке орієнтується не лише на матеріальні потреби, а й на добробут майбутніх поколінь.

Таким чином, сталий розвиток неможливий без урахування психологічних факторів. Формування екологічної свідомості, підтримка психологічного благополуччя та розвиток соціальної відповідальності сприяють створенню гармонійного суспільства, здатного зберегти баланс між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Левченко О. М., Немченко Т. А. Соціальний розвиток трудового потенціалу в умовах інноваційних трансформацій: монографія. Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2021. 272 с.
2. Саган А. В., Палькевич Ю. С. Соціальні методи менеджменту та механізми їх застосування на підприємстві. *Науковий вісник УМО. Серія. «Економіка та управління»*. 2019. Вип. URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umو/ekonomika/V_6/Sagan-_ekonom.pdf
3. Сазонова Т. О., Єріна В. В. Роль психологічних методів управління у формуванні ефективної діяльності підприємства. *Економічний форум*. 2020. № 1. С. 103–109. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-1-14>
4. Степаненко Т. О. Теоретичні та методичні засади сталого розвитку підприємства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2020. Т. 31. № 6. С. 136–141. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-6-23>
5. Шашина М. В., Мосійчук Д. О. Параметричні характеристики сталого розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 3. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.3.2>

Виногородська Євгенія Сергіївна
Юридичний психолог приватної практики,
доктор психології

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УЧАСТІ МАЛОЛІТНЬОЇ/НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

Найголовніше завдання, яке стоїть перед психологом під час проведення допиту малолітньої/неповнолітньої дитини у судовому засіданні це запобігти (повторному) травмуванню. У випадках, коли необхідно проведення повторного допиту у судовому засіданні, психолог має стабілізувати дитину, врахувати її психологічний стан та готовність давати свідчення, розповісти дитині, чому це відбувається повторно (*оскільки дитина вже давала свідчення під час досудового слідства*), заздалегідь адаптувати запитання до дитини з урахуванням вікових та психологічних особливостей (*якщо вони прописані у клопотанні дізнавачем, слідчим, прокурором, адвокатом*) або в процесі судового засідання протестувати проти запитань, які є некоректними до дитини, перефразувати їх або роз'яснювати дитині, якщо вона цього потребує.

Також психологу важливо пояснити дитині, що за певний час вона могла щось забути або навпаки згадати і це абсолютно нормальний психічний процес, так влаштована людська пам'ять, що їй не потрібно переживати з цього приводу, вона має право сказати все те, що вважає за потрібне і це не обов'язково має співпадати з попередньою розповіддю.

Доцільною є позиція В. Марчака, оскільки кримінальне правопорушення завдає душевну травму потерпілому, то він подумки постійно повертається до події самого правопорушення, пригадуючи різні обставини. У ході судового засідання потерпілому часто вдається згадати якісь суттєві обставини, про які він не повідомив раніше. Процес сприйняття та переробки свідомістю отриманого матеріалу може тривати у потерпілих і через кілька місяців після проведення досудового розслідування, що часто впливає на їхні показання в суді [1, с. 352-

360]. Тому відмінності у свідченнях обумовлені скоріше психічними процесами, ніж свідомим викривленням інформації.

Також варто зауважити, що у разі необхідності проведення повторного допиту у судовому засіданні для об'єктивного з'ясування обставин та/або захисту прав малолітнього чи неповнолітнього свідка / потерпілого, за ухвалою суду він може бути допитаний поза залом судового засідання в іншому приміщенні з використанням відеоконференції (дистанційне судове провадження п. 3 ч. 1 ст.336 КПК України).

Оскільки дії правопорушника, наслідки кримінального правопорушення часто приводять потерпілого (свідка) у стан сильного душевного хвилювання, збудження, страху, обурення, гніву, відчаю, розгубленості, тому можливість застосування відеоконференції значно полегшить стан дитини та унеможливить зустріч з кривдником. Дасть дитині змогу почуватися захищено та безпечно і тим самим легше розповідати про обставини події.

Однак, проводячи повторні слідчі дії за участю малолітньої/неповнолітньої дитини потрібно мати на увазі, що часті згадування події і пов'язаного з нею переживання активізують мисленнєві процеси потерпілого, посилюють його прагнення знайти винних [1, с. 352-360]. Розповідь під час судового засідання може вимагати від дитини додаткових психологічних ресурсів, ускладнювати її адаптацію до звичайного життя та повертати до травмуючих спогадів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Марчак В. Деякі психологічні особливості участі потерпілого в судовому розгляді. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2013. Вип. 57. С. 352–360.

Вікторова Вероніка Вікторівна

студентка групи ПС-23-2

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Тюганова Марія Сергіївна

асистент кафедри психології

Державного університету економіки і технологій

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК САМООЦІНКИ ТА РІВНЯ ТРИВОГИ

У наш час, коли страх та тривога, стають поширеним явищем серед багатьох, особливого значення набуває дослідження факторів, що впливають на це. Одним із головних аспектів, що впливає на рівень тривоги, є самооцінка. Вона може варіюватися від високої до низької і значно впливати на рівень тривоги. Тривогу в свою чергу визначають як відчуття невизначеної загрози, неясне відчуття небезпеки.

Самооцінка — це сприйняття особистістю себе, своїх фізичних, інтелектуальних, комунікативних і моральних якостей, а також усвідомлення своїх можливостей у житті. Вона також включає ставлення до себе в контексті оточуючих людей і власного місця серед них. Формуючи свою самооцінку, особистість одночасно створює суб'єктивні орієнтації, які залежать від очікуваних подій. Власна оцінка впливає не лише на спрямованість цих орієнтацій, але й на їхню модальність і стійкість [1].

В. К. Демиденко [2] та П. В. Дядчук [3] в своїх роботах розглядають самооцінку як внутрішнє ядро особистості, як її свідомий початок, як згущення індивідуальної самосвідомості, як систему уявлень людини про себе. Людина з адекватною самооцінкою об'єктивно та реалістично оцінює свої можливості, враховуючи ситуацію. У такої особистості є здорові переконання про себе і навколишній світ, а також впевненість у своїх здібностях. Крім того, вона здатна формувати адекватні очікування щодо себе та інших людей.

Термін «тривога» найчастіше вживається для опису неприємного емоційного стану, який характеризується суб'єктивним відчуттями напруги і занепокоєння та фізіологічними змінами в організмі, такими як активація нервової системи та типовими вегетативними симптомами [1]. Тривога – це складне почуття, яке потрібно розглядати з різних сторін. З одного боку вона може негативно впливати на поведінку людини, роблячи її хаотичною і неадекватною. Це може призвести до того, що людина втрачає впевненість у собі, а її самооцінка знижується, що, в свою чергу, ще більше посилює тривогу. З іншої сторони тривога також має і позитивні аспекти. Вона може допомогти людині зрозуміти можливі небезпеки і знайти нові можливості для розвитку. Тривога може спонукати нас діяти, шукати рішення проблем і адаптуватися до складних ситуацій. На відміну від страху, тривога не має визначеного джерела - вона охоплює людину нібито з усіх боків. Можна сказати, що тривога – це страх невідомо чого [4].

Коли людина усвідомлює свій життєвий досвід, тривожність може змінити її цінності та погляд на світ. Наприклад, якщо тривожність спочатку виникає через потребу у надійних стосунках з іншими, з часом вона може «вкорінитися» в особистості. Тоді тривожність починає служити для задоволення потреби в стабільній самооцінці, яка стає ненаситною. В таких випадках тривожність може перетворитися на емоції, які стають важливими для людини самі по собі і можуть навіть стати об'єктом її потреби. Це означає, що тривожність може стати частиною особистості, яка впливає на те, як людина сприймає себе і своє місце у світі. Зазвичай вважається, що адекватний рівень самооцінки пов'язаний з відносно низьким рівнем тривожності, і навпаки, підвищення тривожності часто спостерігається у людей з нестабільною самооцінкою. Низька самооцінка може призводити до тривожності, оскільки людина починає сумніватися в собі, своїх здібностях, страхуватися перед критикою або відмовою, що викликає стрес і напругу. А тривожність в свою чергу може ще більше знижувати самооцінку. Наприклад, людина, яка боїться публічних виступів, може уникати таких ситуацій, що призведе до відчуття невдачі та знижує особистісний розвиток.

У емпіричному дослідженні Янчук [5] взаємозв'язку самооцінки та рівня тривожності за допомогою кількісного та якісного аналізу результатів, проведеного кореляційного аналізу було підтверджено висунуті гіпотези: самооцінка та рівень тривожності взаємопов'язані між собою та доведено, що чим вища самооцінка, тим нижчий рівень тривожності і навпаки.

Низька самооцінка і висока тривожність можуть призводити до серйозних проблем із психічним здоров'ям, таких як депресія, панічні атаки або інші тривожні розлади. Все це може також вплинути на фізичне здоров'я, оскільки стрес і тривога можуть викликати різні соматичні захворювання, такі як головні болі, проблеми з шлунком тощо. Тому дуже важливо слідкувати за своїм психічним станом.

Отже самооцінка та тривога відіграють важливу роль у психічному та певною мірою у фізичному здоров'ї особистості. Як показують дослідження ці поняття є взаємопов'язаними та залежать одне від одного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Гресько В. В. Вплив тривожності на самооцінку осіб юнацького віку : кваліфікаційна робота. Умань, 2024. 52 с. URL: <https://fspu.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/10/ГреськоВ.В..pdf>.

2.Демиденко В. К. Самореалізація: сутність, становлення, розвиток. *Педагогіка і психологія*. 2004. № 2. С. 31–36.

3.Дячук П. В. Діагностика розвитку самооцінки молодших школярів в системі міжособистісних взаємин. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 17: Теорія і практика навчання та виховання : зб. наук. праць*. 2007. № 7. С. 229–234.

4.Ольховецький С. М., Ольховецький В. С. Психологічні чинники та засоби подолання страхів у підлітковому та молодшому юнацькому віці: колективна монографія. Умань : Ум. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, 2018. 157 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/12256>

5. Янчук Т. О. Взаємозв'язок самооцінки та рівня тривоги. Київ, 2019. 24 с.

Громченко Анна Олександрівна,
студентка МВС-24
кафедри міжнародних відносин
Державний університет економіки і технологій
e-mail: hromchenko_ao_24222@kneu.dp.ua

Науковий керівник: Рекун Віктор Анатолійович,
доцент кафедри права, кандидат юридичних наук
Державного університету економіки і технологій
ORCID: 000-0002-2636-9426
e-mail: rekun_va@duet.edu.ua

ЛЮДСЬКІ УПЕРЕДЖЕННЯ ЩОДО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: СТРАХИ, МІФИ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

Штучний інтелект (ШІ) стає все більш поширеним у нашому житті – від розумних асистентів у телефонах до складних алгоритмів, які аналізують великі масиви даних. Однак, попри всі переваги, навколо нього існує багато страхів і міфів. Деякі люди вважають, що ШІ призведе до масового безробіття, інші бояться, що він може вийти з-під контролю. Часто такі уявлення формуються під впливом фантастичних фільмів або заголовків у ЗМІ, а не реальних фактів. [1]
Використання ШІ у бізнесі та інших сучасних галузях.

Використання штучного інтелекту в медицині змінює підхід до лікування, досліджень і управління медичними процесами. Завдяки аналізу пацієнтських даних, включно з медичними записами та генетичною інформацією, ШІ допомагає створювати персоналізовані плани лікування. Один з прикладів практичного застосування ШІ — це IBM Watson Health. Компанія використовує хмарні технології для аналізу медичної літератури, даних клінічних досліджень та історій хвороб пацієнтів. Це дає змогу формувати персоналізовані рекомендації для лікування та покращити точність діагностування. [2]

У сфері роздрібної торгівлі ШІ активно аналізує поведінку та вподобання покупців, щоб пропонувати персоналізовані рекомендації — це помітно покращує загальний досвід покупок.

Один із яскравих прикладів — Amazon, яка використовує ШІ для формування рекомендацій на основі історії переглядів і покупок кожного користувача. Це не тільки підвищує якість обслуговування, а й позитивно впливає на продажі та задоволеність клієнтів. Щодо освіти, один із прикладів використання ШІ — платформа Coursera. Вона застосовує штучний інтелект для створення індивідуального навчального досвіду: платформа підлаштовує матеріали під кожного студента з урахуванням його стилю навчання та темпу засвоєння інформації. [2]

У фінансовій сфері ШІ найчастіше застосовують для виявлення шахрайства. Наприклад, у JPMorgan Chase використовують ШІ для миттєвого аналізу транзакцій. Це дає змогу оперативно виявляти аномалії та захищати як клієнтів, так і саму фінансову установу. [2]

Варто також розглянути яку шкоду може приносити ШІ, а точніше як ним можуть послуговуватися шахраї. Штучний інтелект допомагає шахраям розробляти високотехнологічне фінансове шкідливе програмне забезпечення. На відміну від традиційного програмного забезпечення, яке працює за допомогою фіксованого, заздалегідь написаного коду, ШІ-підтримуване шкідливе ПЗ може динамічно адаптуватися, вивчати своє оточення, знаходити слабкі місця в системах захисту від шахрайства та вдосконалювати свої атаки в реальному часі. Експерти попереджають, що генеративний ШІ також можна використовувати для створення поліформного шкідливого ПЗ — зловмисного програмного забезпечення, яке постійно змінює свій код, щоб уникнути виявлення антивірусними програмами та інструментами кібербезпеки, що базуються на розпізнаванні відомих підписів шкідливих програм. [3]

Практичний аналіз людських думок щодо розвитку ШІ.

Нещодавно я провела опитування серед людей різного віку, щоб дізнатися про їхні упередження та ставлення до штучного інтелекту (ШІ). Ось висновки, які я отримала в результаті опитування:

Діти (до 18 років) Захоплюються можливостями, які надає штучний інтелект, особливо в розвагах, навчанні та іграх. Вони часто асоціюють ШІ з

такими поняттями, як роботизовані помічники, відеоігри та чат-боти, і вважають його корисним для розвитку. Однак, деякі висловлювали побоювання щодо проблем з соціалізацією, наприклад живим спілкуванням через стрімкий розвиток технологій.

Молодь (18-30 років) виявили значний інтерес до можливостей ШІ, таких як автоматизація навчальних та робочих процесів, персоналізація сервісів і полегшення повсякденних завдань. Але вагома кількість висловлювали побоювання щодо можливого зловживання технологією, зокрема в контексті конфіденційності даних. В цілому, більшість сприймає ШІ як інструмент, який покращить їхнє життя, але з умовою належного контролю.

Середній вік (31-50 років) Люди цієї вікової групи діляться на противників та впевнених користувачів ШІ, але більшість насторожено ставляться до ШІ, зокрема через упередження щодо автоматизації, що може призвести до скорочення робочих місць. Також висловлювали сумніви щодо того, чи можна довіряти ШІ при прийнятті важливих рішень. Багато респондентів підкреслюють важливість етичних норм і контролю за застосуванням ШІ.

Людські упередження часто залежать від рівня освіченості про технології, досвіду взаємодії з ШІ та особистих переконань щодо змін у суспільстві.

Щоб протидіяти загрозам, що виникають через штучний інтелект, слід звернути увагу на удосконалення систем виявлення шахрайства. Технології ШІ дозволяють злочинцям створювати шкідливе програмне забезпечення, яке здатне змінювати свій код, щоб уникати виявлення. Важливо, щоб у відповідь на це, системи безпеки використовували алгоритми, які можуть постійно оновлювати свої бази даних і аналізувати нові загрози. [3]

Інший важливий аспект — це навчання користувачів. Необхідно впроваджувати регулярні тренінги та навчання щодо використання ШІ, розпізнавання фішингових атак і захисту від шахрайства. [1]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. How artificial intelligence is transforming the world URL: <https://www.brookings.edu/articles/how-artificial-intelligence-is-transforming-the-world/>(дата звернення: 04.04.2025)
2. AI Use Cases in Major Industries: Elevate Your Business with Disruptive Technology URL: <https://acropolium.com/blog/ai-use-cases-in-major-industries-elevate-your-business-with-disruptive-technology/>(дата звернення: 05.04.2025)
3. How AI is Redefining Fraud Prevention in 2025 URL: <https://www.threatmark.com/how-ai-is-redefining-fraud-prevention-in-2025/>(дата звернення: 05.04.2025)

Дроздова Софія Євгеніївна
Здобувачка групи ПС-24 ск
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Тюганова Марія Сергіївна
асистент кафедри психології
Державного університету економіки і технологій

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З КОМБІНОВАНИМИ СЕНСОРНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Коли сенсорний світ дитини обмежений, суспільство має стати її очима й вухами. Саме в цьому полягає суть інклюзії – і тому проблема соціальної адаптації таких дітей сьогодні постає як одна з ключових.

Соціальна адаптація – це процес пристосування людини до умов соціального середовища, що включає формування відповідної системи взаємин із соціальними об'єктами, гнучкість у виконанні соціальних ролей, інтеграцію в соціальні групи, засвоєння усталених умов життя, а також прийняття норм, цінностей та форм взаємодії, характерних для нового соціального контексту [1, с. 228].

Ключем до психологічної адаптації дітей з комбінованими сенсорними порушеннями є ефективна комунікація. Оскільки можливості для традиційних каналів комунікації обмежені, важливо забезпечити такі умови, які сприятимуть розвитку нових форм взаємодії та підтримки, що дозволяють дітям не лише висловлювати свої потреби, але й успішно взаємодіяти з навколишнім світом. Це, у свою чергу, стає основою для їх соціальної адаптації, яка залежить від комплексної підтримки з боку сім'ї, соціуму, педагогів та психологів.

Однією з головних проблем соціальної адаптації дітей з вадами зору та слуху є здатність розпізнавати комунікативні наміри в їх поведінці, а також відокремлювати некомунікативні дії від тих, що мають комунікативний характер. [2, с.102]. За словами науковців [3], будь-яка поведінка може виконувати функцію

комунікації. Часто, коли дитина не здатна виразити свої бажання чи потреби звичними засобами (через словесне мовлення, природні жести, дактилювання, жестову мову чи усне мовлення), вона звертається до доступних та найбільш зрозумілих для неї способів комунікації. Це можуть бути крик, зміна виразу обличчя, рухи тіла, звуки, плач, агресія щодо інших або аутоагресивна поведінка. Ці реакції можуть бути інтерпретовані батьками та фахівцями як неприязна або агресивна поведінка, яку потрібно припинити, тоді як насправді дитина просто намагається встановити контакт. Вона переживає дедалі більше розчарувань, коли її спроби комунікації не розуміють. Проте, ці спроби можуть бути правильно розпізнані і перетворені на більш адекватні форми взаємодії, що дозволяє зменшити або навіть усунути проблеми в поведінці [2, с. 103].

Відсутність зору та слуху призводить до ізоляції дитини від навколишнього світу, що негативно впливає на розвиток її психіки. Часто таку дитину класифікують як таку, що має глибокі порушення розумового розвитку, оскільки вона обмежена у пізнанні навколишньої реальності, має труднощі у спілкуванні з іншими людьми та у формуванні соціальних навичок і поведінкових норм. Попри наявні обмеження, дитина має значний потенціал для інтелектуального розвитку, що потребує відповідних умов для реалізації [4].

Комплексні порушення суттєво обмежують комунікативні та пізнавальні можливості дитини, звужуючи діапазон засобів компенсації. В умовах інклюзивної освіти важливо вчасно виявити потенційні шляхи розвитку орієнтувальної діяльності, навіть якщо вони обмежені. Не менш важливим є активне залучення дитини до педагогічного процесу. Інклюзивне середовище має ґрунтуватися на практичних діях з предметами, соціально орієнтованій взаємодії та поетапному формуванні навичок самообслуговування. Метод спільно-розподіленої дії дає змогу дорослому поступово передавати дитині відповідальність за власні дії, сприяючи розвитку її самостійності. Ускладнює ситуацію те, що соціальне середовище часто недостатньо пристосоване до особливостей пізнавальної діяльності таких дітей. Отже, завдання подальшої компенсації порушень розвитку у випадку складних порушень стають більш

комплексними не лише через складність самих порушень, але й через значне відставання в розвитку, обумовлене втраченими можливостями для ранньої компенсації [5].

Узагальнюючи, соціальна адаптація дітей з комбінованими сенсорними порушеннями значною мірою залежить від ефективної комунікації та умов, у яких вона формується. Обмеження зору й слуху значно ускладнюють процес пізнання світу, можуть спричиняти хибне тлумачення поведінки дитини як агресивної, що, у свою чергу, підсилює ризики соціальної ізоляції.

Проте, за умов комплексної підтримки з боку родини, фахівців і інклюзивного освітнього середовища, стає можливим формування навичок взаємодії, самообслуговування та соціально прийнятної поведінки. Особливо важливо своєчасно виявити потенційні можливості дитини, розробити індивідуалізовані маршрути розвитку та забезпечити її активну участь у навчально-виховному процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 264 с.
- 2.Глушенко К. О. Проблема формування комунікативної компетентності сліпоглухих дітей у спеціальній літературі США та Великої Британії. Київ : Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2009. 251 с.
- 3.Альбін Р. В., О'Браєн М., Хорнер Р. Г. Аналіз ескалації послідовності проблемних поведінок: випадок із практики. *Research in Developmental Disabilities*. 1995. Вип. 16. № 2. С. 133-147.
- 4.Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.

5.Левицький В. Е. Окремі психолого-педагогічні аспекти розвитку осіб зі складними порушеннями. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2022. С. 217-218.

Ємець Андрій Сергійович

здобувач групи ГРС 2/1

Миколаївський національний аграрний університет

Гусенко Анжела Анатоліївна

Старший викладач кафедри публічного управління

та адміністрування і міжнародної економіки

Миколаївський національний аграрний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Післявоєнний період є вирішальним для України, адже відбудова громад стане основою сталого розвитку, соціальної стабільності та економічного зростання. Війна істотно вплинула на роботу місцевого самоврядування, знищила інфраструктуру, викликала масову міграцію. У цьому контексті розгляд можливих сценаріїв розвитку громад набуває особливої ваги, оскільки ефективність їхньої адаптації до нових умов визначатиме загальний процес відновлення країни. Особливу актуальність мають питання інтеграції тимчасово переміщених осіб, відбудова економіки на місцевому рівні, запровадження нових моделей управління та стратегій розвитку, що відповідають вимогам сучасного суспільства.

Враховуючи унікальні виклики післявоєнного періоду, необхідний аналітичний огляд потенційних сценаріїв розвитку, який би враховував не тільки економічні та соціальні, а й політичні, екологічні та демографічні аспекти, адже проблема розвитку громад у післявоєнний період полягає у пошуку балансу між відновленням основної інфраструктури, забезпеченням соціального захисту населення та створенням умов для державної регіональної політики відновлення.

Війна приносить із собою численні травматичні події, які впливають на психічне здоров'я як індивідів, так і цілих спільнот. Дослідження свідчать, що значна частина населення, яка пережила воєнні дії, страждає на посттравматичний стресовий розлад, що проявляється у вигляді нав'язливих

спогадів, нічних кошмарів, підвищеної тривожності та депресивних станів. Окрім цього, тривала невизначеність, втрата близьких та руйнування соціальних структур призводять до хронічного стресу, що ускладнює повернення до нормального життя. Соціальна ізоляція, що часто є наслідком травматичних подій, ще більше погіршує ситуацію, оскільки постраждалі особи можуть уникати соціальних контактів, втрачаючи тим самим підтримку, необхідну для адаптації [2].

Одним із головних факторів, які сприяють сталому розвитку громад після війни, є рівень соціальної згуртованості. Довіра між людьми, готовність до взаємодопомоги та активне громадянське залучення формують основу для ефективної реабілітації. Громади, які мають міцні соціальні зв'язки, швидше відновлюються, оскільки їхні члени спільно шукають рішення проблем, підтримують один одного емоційно та матеріально. Колективні ініціативи, такі як відновлення громадських просторів, створення програм соціальної підтримки та волонтерська діяльність, сприяють поступовому поверненню до стабільності [1].

Значну роль у цьому процесі відіграє психологічна підтримка, яка має бути інтегрованою у стратегії поствоєнного розвитку. Надання професійної психотерапевтичної допомоги, організація групових тренінгів з подолання стресу та просвітницька діяльність щодо психічного здоров'я допомагають людям легше адаптуватися до змін. Важливо також розвивати навички психологічної стійкості, які дозволяють ефективніше справлятися з труднощами та запобігати розвитку хронічних психоемоційних проблем [3].

Державні та громадські ініціативи, спрямовані на інтеграцію ветеранів, підтримку сімей загиблих та допомогу переселенцям, є важливою складовою післявоєнного відновлення. Особливу увагу слід приділяти роботі з дітьми, які пережили війну, оскільки психологічні травми в дитячому віці можуть мати тривалі наслідки у дорослому житті. Освітні заклади, соціальні служби та психологи мають координувати свої зусилля для створення безпечного середовища, у якому діти можуть відновлюватися та розвиватися [1].

Варто підкреслити також значення культурної реабілітації та збереження ідентичності спільнот у процесі відновлення, що також сприяє психологічній стійкості. Такий підхід допомагає не лише відновити інфраструктуру, а й зміцнити соціальний капітал, необхідний для тривалої стабільності та розвитку.

Таким чином, сталий розвиток громад після війни неможливий без відновлення почуття безпеки та довіри до майбутнього. Формування позитивного соціально-психологічного клімату сприяє економічному та культурному піднесенню, стимулює ініціативність та підвищує рівень соціальної відповідальності. Досвід країн, які пройшли через війну, підтверджує, що лише комплексний підхід, що включає психологічну реабілітацію, соціальну інтеграцію та розвиток громадських ініціатив, забезпечує довготривалу стабільність та добробут населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Миськів Г. В., Пасінович І. І. Сталий розвиток і соціальна відповідальність в умовах війни в Україні // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – 2023. – Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/apr/30048/vse4-23-38.pdf> (дата звернення 26.03.2025)
2. Красилук В. Ф. Можливі сценарії розвитку територіальних громад в післявоєнний період // Журнал права та лобіювання. – 2024. – Режим доступу: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/16604> (дата звернення: 25.03.2025).
3. Особливості концепції сталого розвитку у двадцятому столітті // Освіта.уа. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17571> (дата звернення: 26.03.2025)

Какарека Богдан Сергійович

здобувача групи ПС-24-2

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Давоян Єлизавета Едуардівна

Завідувачка кафедри психології, доктор філософії з психології

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

ПСИХОЛОГІЯ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Сталий розвиток передбачає стабільне майбутнє для наступних поколінь, проте він опиняється під загрозою, якщо міжнародні організації в кризові моменти залишаються бездіяльними. Організація Об'єднаних Націй (ООН), Північноатлантичний альянс (НАТО), Європейський Союз (ЄС), Рада Європи (РЄ), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) та Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) інші міжнародні структури створені для забезпечення миру та безпеки, але часто ухиляються від активних дій. Прикладом такої бездіяльності є повномасштабне вторгнення РФ в Україну, коли організації здебільшого обмежуються деклараціями, уникаючи рішучих кроків. Актуальність теми зумовлена необхідністю аналізу психологічних чинників, що сприяють бездіяльності міжнародних організацій, та пошуку шляхів їх подолання.

Пропануємо розглянути наступні психологічні фактори, які на нашу думку можуть бути причиною бездіяльності. Наприклад одним із таких факторів є ефект розсіювання відповідальності. Коли рішення ухвалюються групою, кожен її учасник може відчувати, що відповідальність за кінцевий результат розподілена на всіх, а отже, особисто він не несе прямої відповідальності. Це призводить до того, що міжнародні організації, які складаються з багатьох держав-членів, часто уникають прийняття важливих рішень. Наприклад, у Раді Безпеки ООН часто трапляються випадки, коли держави використовують право

вето, блокуючи необхідні дії, навіть коли ситуація вимагає негайного реагування. Водночас інші країни, не намагаючись протидіяти такому блокуванню, фактично також проявляють ефект розсіювання відповідальності, перекладаючи всю вину на державу, що скористалася правом вето [4; 5].

Ще одним важливим психологічним явищем є ефект спостерігача, коли людина чи група не втручається в ситуацію, сподіваючись, що це зробить хтось інший. Це чітко проявилось під час геноциду в Руанді 1994 року, коли ООН, попри численні попередження про масові вбивства, не вжила жодних активних дій для запобігання трагедії. Такі ситуації виникали в Сребрениці, де міжнародні сили не змогли захистити мирне населення від масового знищення [5]. Припускаємо, що цей ефект підсилюється тим, що кожен учасник міжнародної спільноти перекладає відповідальність за втручання на інших. Крім того, пасивність міжнародних організацій може посилюватися через брак оперативних рішень із боку лідерів. Сукупність цих факторів зрештою призводить до катастрофічних наслідків.

Також значну роль відіграє конформність до групового мислення. Члени міжнародних організацій можуть уникати висловлення альтернативних думок, навіть якщо вони вважають, що ухвалене рішення є хибним. Вони побоюються конфліктів, соціального тиску або втрати підтримки. Це призводить до того, що навіть у ситуаціях, коли міжнародна організація могла б діяти ефективно, вона обирає шлях пасивності [4].

Ще одним психологічним аспектом є уникнення відповідальності через складну систему ухвалення рішень. Бюрократія в міжнародних організаціях часто ускладнює ухвалення ефективних рішень у короткі терміни. Внаслідок цього міжнародні структури діють із запізненням або взагалі залишаються бездіяльними. Наприклад, під час війни в Сирії міжнародні організації довго не могли дійти згоди щодо військового чи гуманітарного втручання, що лише ускладнило кризу [3]. Вважаємо, що такі бюрократичні механізми не лише сповільнюють прийняття рішень, а й можуть створювати умови для маніпуляцій і корупції. На нашу думку, це дозволяє окремим державам або впливовим групам

використовувати адміністративні перешкоди у власних інтересах, що, у свою чергу, посилює бездіяльність міжнародних організацій.

Страх наслідків та уникнення ризику також є значним фактором бездіяльності. У багатьох випадках міжнародні організації остерігаються активного втручання через можливі негативні політичні або економічні наслідки. Наприклад, через страх санкцій чи погіршення відносин із впливовими державами, організації часто обмежуються деклараціями та символічними заявами, замість того щоб застосовувати реальні санкції або проводити миротворчі операції [2].

Сімейна психологія також може допомогти в розумінні цієї бездіяльності яку ми спостерігаємо в міжнародних організаціях. Наприклад, якщо порівняти міжнародну організацію з сім'єю яка має конфлікт то можна спостерігати ситуації, коли ніхто не хоче брати на себе відповідальність за його вирішення через страх перед конфронтацією або є небажання витратити ресурси на пошук компромісу. Подібні механізми діють і в міжнародних організаціях: країни-учасниці часто відкладають ухвалення рішень, сподіваючись, що проблема вирішиться сама собою або її вирішить хтось інший [1].

Таким чином, в контексті бездіяльності міжнародних організацій ми можемо спостерігати наступні психологічні фактори: ефект розсіювання відповідальності, ефект спостерігача, конформізм, вплив бюрократичної структури, а також страх наслідків. Усвідомлення цих механізмів може сприяти розробці нових стратегій ухвалення рішень, які зменшуватимуть ефект розсіювання відповідальності, підвищуватимуть особисту відповідальність лідерів і робитимуть роботу міжнародних організацій ефективнішою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Окара О.П., Пісна Ю.В. Сімейні конфлікти: конструктивні та деструктивні наслідки // Academic research in multidisciplinary innovation : збірник

тез доповідей XI Міжнар. наук.-практ. конф. м. Амстердам, 30 лист. – 03 груд. 2020 р. С. 295-297.

2.Сергієнко Т.І., Бабарикіна Н.А. Міжнародні організації та їх роль у вирішенні глобальних проблем щодо врегулювання політичних конфліктів // 91 HUMANITIES STUDIES: збірник наукових праць. 2021. №9 (86). С. 101-108.

3.Бойко К., Маргулов А. Вплив міжнародних організацій на систему міжнародних відносин // Мова і право : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. м. Дніпро, 17 жовт. 2023 р. С. 22-24.

4.Ran L. The Inaction of International Organizations in Times of War // Lecture Notes in Education Psychology and Public Media. 2024. Вип. 57. С. 19-24.

5.Klabbers J. Reflections on Role Responsibility The Responsibility of International Organizations for Failing to Act // European journal of international law. 2017. Том. 28, Вип. 4. С. 1133-1161.

Косяк Олег Володимирович
кандидат юридичних наук, доцент
Запорізький інститут економіки
та інформаційних технологій

ОКРЕМІ ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

Процеси універсалізації, становлення єдиних для всієї планети структур, зв'язків та відносин у різних сферах життя людей (універсальний еволюціонізм) привели світове співтовариство до необхідності розробки та реалізації концепції сталого розвитку, що передбачає координацію дій у соціально-економічній, науково-технологічній, природно-ресурсній, природоохоронній, гуманітарній областях.

Концепція сталого розвитку була сформульована понад 30 років тому і, мабуть, ще довгий час залишатиметься основною парадигмою розвитку щодо навколишнього середовища [3]. Проте практично відразу, як у 1980–1990-х роках. Розглянуті ідеї оформилися і почали поширюватися у суспільній та індивідуальній свідомості, з'явилися критичні висловлювання, а також альтернативні точки зору.

Загалом виділяються такі дискурси сталого розвитку: 1) «інтеграція» (інтеграція цілей розвитку та охорони навколишнього середовища є ключовим фактором, модернізація охорони навколишнього середовища може вирішити проблеми сталого розвитку, можливе вжиття технічних заходів); 2) «обмеження» (існують обмеження зростання, необхідно підтримувати запаси основних природних ресурсів, дотримуватись планетарних кордонів); 3) «зміна» (необхідні зміни у соціальній системі, системі цінностей, зміни як такі).

Психологія покликана розглядати стійкість як з екологічної і соціально-економічної позицій, а й з погляду поліпшення якості життя кожної людини [2]. У той час як традиційне розуміння сталого розвитку орієнтоване на запобігання (не допустити переексплуатації, виснаження природних ресурсів, незворотних

змін у середовищі проживання), психологія повинна сфокусуватися на сприянні (збагачення, регенерація, гнучкі зміни).

Стійкість розвитку необхідно пов'язувати з усвідомленням людиною самого себе в якості суб'єкта сталого розвитку планети, причому поряд з іншими способами пізнання навколишнього природного світу (екологічно доцільні (еколого-орієнтовані) норми поведінки та особистісне (суб'єктивне) ставлення до нього, мотивацією еколого-орієнтованої особистості повинні бути такі життєві цінності та установки, в основі яких лежать самоцінність природи і планети в цілому і переконаність людини в тому, що вона внаслідок своєї розумності несе відповідальність за їх збереження та сталий розвиток [1].

У цьому випадку ми можемо говорити про особистість, на найвищому рівні розвитку якої його суб'єкт стає «екологічним суб'єктом розвитку природного світу», спільного, гармонійного, сталого розвитку системи «людина (особистість, діяльність) — природа (довкілля, середовище життя)».

Тоді на перший план виходять акмеологічні технології розвитку такого роду особистості за новоутворенням: зміна ставлення до себе, інших людей та природи; оволодіння засобами саморозвитку та саморегуляції, а вибір змісту, методів та засобів повинні визначити відповідні принципи здійснення даного процесу - екологічності, діяльності, гуманістичності, акмеологічності, проживання, усвідомленості, рефлексії.

Практична робота у напрямі стійкості пов'язані з численними труднощами. Розгляд стійкості включає безліч дисциплін та точок зору, і проблема полягає в тому, що ми не можемо точно визначити статус сталого суспільства, тому що маємо справу з динамічним процесом, який постійно трансформується в міру вдосконалення наших знань, у тому числі психологічних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Клешня Г. М. Концепція сталого розвитку як передумова розвитку соціуму у глобалізованому світі / Г. М. Клешня // Вісник Національного

авіаційного університету. Філософія. Культурологія. - 2019. - № 2. - С. 138-143. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2019_2_29. (дата звернення: 31.03.2025)

2.Урбан О. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації світової економіки / О. Урбан, М. Дзямулич, Н. Чиж // Економічний форум. - 2023. - № 2. - С. 46-51. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esfor_2023_2_9. (дата звернення: 31.03.2025)

3.Хаустова В. Є. Концепція сталого розвитку як парадигма розвитку суспільства / В. Є. Хаустова, Ш. А. О. Омаров // Проблеми економіки. - 2018. - № 1. - С. 265-273. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2018_1_36. (дата звернення: 31.03.2025)

Лин Єлизавета Олександрівна

здобувачка групи ПС-22

*Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

Науковий керівник: Тюганова Марія Сергіївна

*асистент кафедри психології
Державного університету економіки і технологій*

КОГНІТИВНІ УПЕРЕДЖЕННЯ ЯК БАР'ЄР НА ШЛЯХУ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Важливою умовою ефективного впровадження сталого розвитку є прийняття обґрунтованих рішень на всіх рівнях: від індивідуальних до державних. Однак на цей процес значно впливають когнітивні упередження – це систематична помилка в мисленні, яка впливає на вибір і судження людини. Концепція когнітивного упередження була вперше запропонована Амосом Тверські та Даніелем Канеманом у статті 1974 року в Science [1].

Когнітивні упередження є важливим фактором, що впливають на прийняття рішень у сфері сталого розвитку. Вони можуть спотворювати оцінку ризиків, створювати хибне уявлення про ефективність екологічних і соціальних ініціатив та перешкоджати впровадженню необхідних змін. Для розуміння того, як саме ці упередження діють, варто розглянути основні механізми їх виникнення. Основними механізмами виникнення когнітивного упередження є: евристика – спрощена когнітивна стратегія, яка допомагає швидко ухвалити рішення, але часто воно є хибним або не коректним; автоматичне мислення – відбувається само, починається та завершується самотійно, без відома і контролю людиною; афективна евристика – використання емоційного впливу наочної ілюстрації/пояснення на процес прийняття рішення; соціальний вплив – думка більшості або авторитетних осіб може підсилювати упереджене мислення та стримувати альтернативні підходи до розвитку [2].

Вважаємо за потрібне зазначити основні когнітивні упередження, що впливають на гальмування сталого розвитку: 1) ефект «статус кво» – це надання переваги поточному стану справ; 2) підтверджувальне упередження – схильність шукати інформацію, яка підтримує наявні погляди, ігноруючи альтернативні перспективи сталого розвитку; 3) якорування – тенденція покладатись на шматок інформації при прийнятті рішення (як правило, на першій інформації, яку ми отримуємо про цей предмет, або не пов'язаної інформації, але отриманої незадовго до прийняття рішення); 4) групове мислення – тенденція приймати рішення, орієнтуючись на колективну думку, навіть якщо вона не є оптимальною; 5) ілюзія контролю – переконання, що люди мають більше впливу на події, ніж це є насправді [3].

У сучасному інформаційному суспільстві засоби масової інформації (ЗМІ) та політичні структури відіграють ключову роль у формуванні громадської думки та впливають на процеси прийняття рішень. ЗМІ часто застосовують емоційно забарвлену інформацію для привернення уваги аудиторії, що може спотворювати реальне сприйняття екологічних та соціальних проблем. Вони також схильні подавати інформацію вибірково, висвітлюючи події або дані, які відповідають їхнім інтересам, ігноруючи альтернативні точки зору або важливі аспекти проблеми.

Окрім того, ЗМІ можуть формувати стійкі стереотипи у населення, які можуть бути хибними та спрощеними, що в свою чергу сприяє упередженому сприйняттю тем сталого розвитку. Щоб уникнути цього впливу необхідно підвищувати рівень медіаграмотності, забезпечувати прозорість та відкритість комунікації та сприяти підтримці різноманітності точок зору [4].

Для того, щоб подолати когнітивні упередження у сфері сталого розвитку, важливо розглянути три основні компоненти: 1) розвиток критичного мислення та підвищення обізнаності щодо когнітивних упереджень; 2) використання поведінкових стратегій для стимулювання екологічної та соціально відповідальної поведінки; 3) застосування науково обґрунтованих підходів до комунікації та прийняття рішень у політиці сталого розвитку.

Критичне мислення передбачає здатність аналізувати інформацію та уникати поспішних висновків, тому його розвиток допомагає коригувати когнітивні спотворення, які можуть впливати на рішення в контексті сталого розвитку. В свою чергу, поведінкові стратегії, такі як нуджинг (підштовхування) та використання соціальних норм, можуть бути ефективними в процесі зміни соціально відповідальної поведінки. Тоді як прийняття рішень, заснованих на достовірних наукових даних, є ключовим складовим для ефективної політики сталого розвитку. Комплексне використання цих компонентів допоможе уникнути небажаного результату та привести населення до рівномірного споживання ресурсів.

Отже, когнітивні упередження є вагомим чинником, що впливає на процес прийняття рішень у сфері сталого розвитку, оскільки він може спотворювати оцінку ризиків та підтримувати неефективні моделі поведінки, тим самим гальмуючи його. Маніпулятивні технології у засобах масової інформації лише посилюють ці викривлення, впливаючи на громадську думку. Тоді як розвиток критичного мислення та медіаграмотності можуть допомогти уникнути помилкового ставлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Як когнітивні упередження підвищують ефективність (і призводять до помилок) URL: https://www.greelane.com/uk/наука-технологія-математика/соціальні-науки/cognitive-bias-definition-examples-4177684/?utm_source#google_vignette (дата звернення: 02.04.2025).
2. MSeD K. C. The Affect Heuristic: How Your Feelings Influence Your Choices. Verywell Mind. URL: <https://www.verywellmind.com/what-is-the-affect-heuristic-2795028> (дата звернення: 02.04.2025).
3. Johan E. (Hans) Korteling, Geerte L. Paradies, Josephine P. Sassen-van Meer. Cognitive bias and how to improve sustainable decision making. Cognitive Science. 2023. Vol. 14. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10071311/>

4. Юлія Мельничук. Маніпулятивний вплив соціальних медіа. *Науковий блог*. URL: <https://naub.oa.edu.ua/manipulyativnyj-vplyv-sotsialnyh-media/> (дата звернення: 02.04.2025).

Рискаль Олександр Миколайович

здобувач групи ПС-24м

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

Науковий керівник: Давоян Єлизавета Едуардівна

Завідувачка кафедри психології, доктор філософії з психології

Навчально-науковий юридичний інститут

Державного університету економіки і технологій

РОЛЬ ЛІДЕРСЬКИХ НАВИЧОК У ПРОСУВАННІ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СЕРЕД МОЛОДІ

Сталий розвиток є ключовою концепцією сучасного світу, що спрямована на збалансування економічних, соціальних та екологічних аспектів життя. В Україні впровадження принципів сталого розвитку є особливо актуальним у контексті євроінтеграції та глобальних викликів. Молодь як майбутні фахівці та громадські діячі відіграють вирішальну роль у популяризації цих принципів. Водночас розвиток лідерських навичок серед молоді є важливим чинником, що сприяє просуванню ідей сталого розвитку у суспільстві [3]. Лідери різних соціальних груп могли б ставати тими, хто пропагує ці принципи, саме тому питання ролі лідерських навичок у просуванні цих принципів серед молоді є актуальним.

Отже з огляду на актуальності, пропонуємо розглянути визначення сталого розвитку та лідерства. Сам термін «сталий розвиток» уперше використали у 1972 році під час засідання Першої Всесвітньої конференції з навколишнього середовища, що відбулася в Стокгольмі, Швеція. Згодом, на конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро у 1992 році, він набув значення назви нової концепції існування людства. Ця концепція була сформульована як шлях подолання основної екологічної загрози сучасної цивілізації, яка розглядалася як теоретично обґрунтована небезпека, усвідомлювана переважно вузьким колом учених і політиків. Вона була пов'язана

з проблемами перенаселення, невідновлюваним споживанням природних ресурсів і забрудненням довкілля [4].

Під економічним сталим розвитком розуміється розвиток різних галузей економіки для зниження залежності від окремих ресурсів, перехід до ресурсозберігаючих технологій та економічне зростання без шкоди природі. Соціальними ж аспектами сталого розвитку є забезпечення гідного рівня життя для всіх, доступ до якісної освіти на всіх рівнях, підвищення рівня та тривалості життя населення. Екологічні аспекти – це зменшення забруднення оточуючого світу, зменшення залежності від викопних видів палива, захист рідкісних рослин та тварин, впровадження програм озеленення.

Лідер – це найвпливовіша особистість у групі, яка завдяки своїм індивідуальним якостям відіграє ключову роль у моральних, соціальних та інших аспектах життя колективу. Він впливає на поведінку та рішення членів групи, бере участь у прийнятті важливих рішень та несе за них відповідальність. Лідерство ж передбачає застосування різних методів впливу, що ґрунтуються на особистих якостях і здібностях лідера, для планування, координації та контролю спільної діяльності членів групи [1].

Насамперед – це здатність приймати рішення – аналізувати ситуацію та знаходити оптимальні та обґрунтовані варіанти щодо екологічних та соціальних проблем, запобігати ризикам та впроваджувати інноваційні підходи. Нести відповідальність – здатність брати на себе зобов'язання та виконувати їх. Комунікативні навички – здатність ефективно доносити свої ідеї, переконувати та мотивувати інших. Це дозволить поширювати інформацію про екологічні та соціальні ініціативи, формувати спільноти однодумців, впливати на суспільну свідомість. Без цих навичок лідери не зможуть організовувати та просувати ідеї котрі є важливими для розвитку суспільства, а не лише з комерційної точки зору.

Дослідження вказують, що студенти з розвинутими лідерськими якостями частіше залучаються до соціальних та екологічних ініціатив. Низький рівень самооцінки у значної частини молоді може бути бар'єром для активної участі у сталому розвитку, тому розвиток впевненості в собі є одним з пріоритетних

завдань для 90% опитуваних, щоб збільшити число активних молодих людей у житті суспільства. Адже без цього не буде активного руху стосовно будь-яких нових проваджень та ідей, а не тільки сталого розвитку [2].

Отже лідери зможуть транслювати ідеї організацій у широкі маси таких як:

1. Популяризація екологічної свідомості і зниження негативного впливу на довкілля.

2. Мотивація до раціонального використання ресурсів та провадження «зелених технологій».

3. Підтримка соціальної рівності та добробуту.

Розглянемо приклади конкретних лідерів та організацій, які сприяють сталому розвитку в Україні.

Ярослав Мінкін – засновник організації молодіжної організації СТАН. Організація займається просуванням прав людини, міжкультурним діалогом і громадянської активності серед молоді. Має такі якості як комунікативність та відповідальність, вміє мотивувати інших.

Юліана Онишук – заснувала громадську організацію «Фундація «Енергетичне право для України». Займається встановленням сонячних панелей у школах та лікарнях для забезпечення енергетичної незалежності та стійкості. Ініціативна, має стратегічне мислення з організаторськими здібностями та рішуча.

Молодіжні організації та волонтерські рухи є важливими платформами для розвитку лідерських навичок та просування принципів сталого розвитку. Приклади успішних ініціатив включають:

Ukrainian Youth Councils Association (UYCA) – асоціація українських молодіжних рад, працює на всеукраїнському рівні. Просуває інтереси молоді в різних сферах політики, також адвокація, управління проектами та фандрайзинг, міжнародне партнерство, ЗМІ, навчання, культура, освіта та цифровізація, інформація та комунікації.

Let's do it, Ukraine – найбільший молодіжний екорух в Україні, є частиною міжнародного руху Let's Do It World. Підтримують волонтерство та подолання гуманітарних та екологічних криз. Багато проєктів на покращення екології.

Фундація Регіональних Ініціатив (ФРІ) – всеукраїнська молодіжна організація, що займається підтримкою молодіжного руху і підготовкою молодих лідерів.

Висновки: Лідерські навички є важливим інструментом у просуванні принципів сталого розвитку серед молоді. Вони дозволяють ефективно комунікувати, мотивувати однодумців, приймати обґрунтовані рішення та брати на себе відповідальність за зміни в суспільстві. Підтримка молодіжних ініціатив, волонтерських рухів та програм лідерського розвитку є необхідною умовою для формування покоління активних громадян, здатних будувати сталу майбутню Україну.

Молодіжні лідери можуть виступати агентами змін, транслюючи цінності сталого розвитку в широкі соціальні кола, сприяючи формуванню екологічної та соціальної свідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Слюсаренко, Олег Олександрович Поняття «лідер» і «лідерство» в сучасній науковій літературі / Олег Олександрович Слюсаренко // Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І.В. Козубовська. – Ужгород : Говерла, 2016. – Вип. 2 (39). – С. 244-246.

2.Іванова Т.В., Песоцька А.В. Взаємозв'язок між самооцінкою та лідерськими якостями у студентів. *Габітус* № 64. 2024. С. 54-59.

3.Руда М. В., Мазурик М. М. Співпраця України та ЄС у сфері сталого розвитку: огляд перспектив. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. No 3 (1).

С.204-211

<http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/jun/23805/menedzhment121-206-213.pdf>

4.Report of the UN Conference on Environment and Development. – Rio de Janeiro, June 3-14, 1992. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/173382?v=pdf>
(дата звернення 02.04.2025)

Самойленко Марія Сергіївна
*здобувачка 1-го року навчання магістратури
юридичного факультету
Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

Науковий керівник: **Озерський Ігор Володимирович**,
*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного та
кримінального права і процесу юридичного факультету
Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

ЗНАЧЕННЯ СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗГВАЛТУВАНЬ

Згвалтування є одним з найбільш небезпечних та часто вчинюваних злочинів. Задля успішного та ефективного розслідування згвалтувань та притягнення винних до відповідальності, уповноважені особи мають застосовувати не лише юридичні, але і спеціальні психологічні знання. Натомість, як зазначає професор І. Озерський [1, с. 265], аналіз практики свідчить, що професійні психологи майже не залучаються до участі в провадженні, що зумовлено відсутністю конкретно визначених меж і форм використання їх можливостей та правосвідомості окремих керівників правоохоронних органів. Тому у цій статті наголошується на важливості судово-психологічної експертизи під час розслідування згвалтувань, до проведення якої у якості експерта необхідно залучати юридичного психолога.

Під час розслідування згвалтувань судово-психологічна експертиза призначається для вирішення питань, які стосуються психологічної характеристики особи потерпілої та гвалтівника. Завдяки їй можна визначити: здатність цих осіб правильно сприймати обставини, які мають значення для провадження, давати по них свідчення; можливість запам'ятати в конкретній ситуації прикмети зовнішності людини, предметів, ділянок місцевості; наявність або відсутність стану фізіологічного афекту, іншого емоційного стану; психологічні особливості особи (темперамент, характер, інтереси), чи усвідомлювала потерпіла значення дій, які вчинялися з нею [2].

Експерту-юридичному психологу на вирішення варто поставити такі запитання:

1. Чи має підозрюваний індивідуально-психологічні особливості, які значно вплинули на характер злочину (підвищена агресивність, підкореність, жорстокість, нерішучість, етичні орієнтації, соціальні установки, мотиви)?

2. Які особливості мають психологічні чинники сексуально-насильницької поведінки підозрюваного?

3. Чи має підозрюваний індивідуально-психологічні особливості, які суттєво вплинули на характер його показань?

4. Яким чином сімейна ситуація, індивідуально-психологічні особливості батьків, особливості їх виховної поведінки вплинули на емоційний стан, психічний розвиток та відчуття благополуччя підозрюваного?

5. Чи перебував підозрюваний на момент скоєння злочину в емоційному стані (сильний страх, пригніченість, розгубленість, відчай, емоційний стрес, фрустрація), який сильно вплинув на його свідомість і поведінку?

6. Чи має підозрюваний відхилення у психічному розвитку, що не є виявами психічного захворювання? Якщо так, то які в них ознаки?

7. Чи здатний був підозрюваний, з урахуванням визначених обставин, усвідомлювати – і в якій мірі – фактичний зміст своїх дій та їх наслідків? [3].

Стосовно неповнолітніх на вирішення судово-психологічної експертизи можуть бути поставлені такі запитання: рівень розумового розвитку та його відповідність віку; найбільш яскраве виявлення психічних властивостей особи, що можуть впливати на її поведінку (запальність, замкненість, надзвичайна обережність); чи міг неповнолітній повністю усвідомлювати характер і значення своїх дій або дій, вчинених щодо нього; чи схильний він до фантазування. Проведення цієї експертизи доцільно доручити експертам із дитячої та юнацької психології. У процесі розслідування можуть також призначатися комплексні медико-психологічні, психолого-психіатричні експертизи [2].

Висновок експерта має велике значення для розслідування зґвалтування, він може стати основою для притягнення особи до кримінальної

відповідальності, для правильної кваліфікації протиправного діяння, для зміни обвинувачення та може викрити підозрюваного чи потерпілу в наданні неправдивих показань. Тому важливим у роботі експертів є недопущення помилок під час проведення експертизи [4, с. 161].

Отже, проведення судово-психологічної експертизи юридичним психологом під час розслідування злочину зґвалтування є важливим кроком на шляху до його розкриття та притягнення злочинця до відповідальності. Адже юридичний психолог, маючи спеціальні психологічні знання, зможе надати слідству важливу інформацію про психологічну характеристику осіб жертви та гвалтівника. А це, в свою чергу, допоможе більш точно визначити мотив, мету злочину та встановити справедливість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Озерський І. В. Юридична психологія : навч. посіб. Полтава. Видавництво «Полтавський літератор». 2024. 668 с.
2. Криміналістична характеристика зґвалтувань. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/1_DISK/KRIM/html/%D0%93%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B0_25.htm (дата звернення: 05.04.2025).
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#top> (дата звернення: 05.04.2025).
4. Коваль М. М., Малиновська А. В. Експертизи, які проводяться під час розслідування кримінальних проваджень про зґвалтування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 43. С. 159-161.

Стовба Софія Костянтинівна

студентка групи ПС-23-2

*Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

Науковий керівник: Тюганова Марія Сергіївна

*асистент кафедри психології
Державного університету економіки і технологій*

РОЛЬ НЕГАТИВНИХ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМОДІЙ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ

Соціальна ізоляція є явищем, що негативно впливає на емоційне та психічне здоров'я людини. Однією з причин ізоляції є негативні міжособистісні взаємодії, які виникають у різних сферах життя, таких як родина, робота чи дружні стосунки. Агресія, образи та ігнорування змінюють емоційний стан особи, знижують самооцінку та поступово ведуть до відмови від соціальних контактів.

Глибинна суть людського «Я» проявляється у стосунках з іншими людьми та вплітається в загальну систему суспільних відносин. Всі стосунки можна поділити на два типи: такі, що зближують людей і сприяють їхньому об'єднанню, і такі, що розділяють людей і ведуть до відчуження. Таким чином, міжособистісні стосунки — це те, як люди взаємодіють між собою, впливаючи один на одного під час спільної діяльності, зокрема у спілкуванні. Кожен сприймає ці стосунки по-своєму, оцінюючи їх через особисті відчуття [1]. Спілкування з іншими є необхідним для нашого соціального та емоційного благополуччя, впливаючи на фізичне та психічне здоров'я. Відомо, що якість стосунків з іншими визначає наше щастя, самооцінку, впевненість і загальний стан благополуччя. Спілкування з родиною, друзями, партнерами або колегами створює унікальний контекст, який визначає наші почуття та психічний стан. Якість стосунків і рівень підтримки мають великий вплив на наше емоційне самопочуття. Позитивні стосунки забезпечують почуття безпеки та впевненості,

що сприяє розвитку радості та щастя. Водночас негативні стосунки, такі як конфлікти чи насильство, можуть викликати стрес, тривогу та депресію, погіршуючи психічне здоров'я і якість життя [2].

Міжособистісні взаємодії – це процеси, під час яких люди впливають одна на одну і взаємодіють у різних соціальних ситуаціях. Це може бути спілкування, обмін інформацією або навіть спільна діяльність, де кожен індивід бере до уваги дії і реакції іншого [3]. Такі взаємодії також передбачають наявність взаємопідтримки, коли люди допомагають і підтримують один одного. Важливо, що під час міжособистісної взаємодії люди можуть змінювати свою поведінку відповідно до реакцій партнерів, що сприяє більш ефективному спілкуванню. Таким чином, міжособистісні взаємодії є важливою частиною соціального життя, яка впливає на наше сприйняття, взаємини.

Негативні міжособистісні взаємодії виникають, коли комунікація між людьми супроводжується неприязню, агресією, образами, приниженнями, публічна критика, ігнорування, відчуження і т. д. Це може статися в будь-якому середовищі – родині, на роботі чи серед друзів. Наприклад, під час сварки між близькими друзями один може сказати іншому таке, що завдає болю, використовуючи образливі слова, які можуть залишити глибокі емоційні шрами та призвести до втрати дружби. У робочому середовищі негативні взаємодії можуть проявлятися через публічну критику співробітника своїми колегами або керівниками, що не лише знижує моральний дух команди, але й створює атмосферу недовіри та страху. Також, конфлікти можуть виникати у родинному колі, коли, наприклад, батьки не знаходять спільної мови, що веде до напруження в сімейних стосунках і може травмувати дітей. Негативні взаємодії, як правило, викликають стрес, тривожність і відчуження, змушуючи людей уникати спілкування один з одним [4; 5; 6].

Негативні міжособистісні взаємодії дійсно можуть стати значущим фактором формування добровільної соціальної ізоляції. Стрес, тривожність і відчуження, що виникають через образи, приниження чи агресію, можуть викликати в людини бажання уникати соціальних контактів. Це спричиняє

психологічні бар'єри, які унеможлиблюють подальшу інтеграцію в соціальне середовище. Через страх пережити знову емоційну біль людина може свідомо відмовлятися від нових зв'язків. Такі ситуації поступово ведуть до зменшення соціальних контактів, що і є основою соціальної ізоляції. Взаємодії, що формують недовіру і агресію, не лише погіршують емоційний стан, а й збільшують відчуття самотності. Людина, яка пережила багато негативних стосунків, починає сприймати світ як ворожий, що посилює її ізоляцію. Тому важливо звертати увагу на вплив міжособистісних взаємодій на психічний стан людини і на те, як вони можуть змінювати її сприйняття соціальних контактів. В цілому, негативний соціальний досвід створює умови для формування бар'єрів, що ускладнюють нормальні соціальні взаємодії і ведуть до соціальної ізоляції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В.. Загальна психологія : підручник. Київ : Каравела, 2009. С. 430.
- 2.Баль, С. А. Вплив стосунків на емоційний стан людини. *Психолого-педагогічні координати розвитку особистості* : зб. наук. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., 1-2 червня 2023 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2023. С. 16-20.
- 3.Ситнік С. В. Характеристика та ознаки міжособистісної взаємодії. *Наука і освіта*. 2018. № 11. С. 156-161.
- 4.Ситнік С. В. Концептуальні особливості міжособистісної взаємодії. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 2015. III (36), № 74, С. 96-99.
- 5.Галаган В. Я., Орлов В. Ф., Отич О. М., Фурса О. О. Психологія конфлікту: навчально-методичний посібник для підготовки магістрів усіх форм навчання. Київ : ДЕТУТ, 2008. С. 9-35.
- 6.Рєвнінцева О. В. Соціальне виключення: проблеми визначення та дослідження. *ІДСД. Людський розвиток*. Київ, 2008. С. 98-106.

Сніжана Волощук В'ячеславівна

здобувачка групи ПС-24-2

*Навчально-науковий юридичний інститут
Державний університет економіки і технологій*

Науковий керівник: Шулюк Надія Іванівна

*асистент кафедри психології
Державний університет економіки і технологій*

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПОВЕДІНКОВИХ СТРАТЕГІЙ

В умовах глобальних екологічних проблем сталий розвиток стає вирішальним пріоритетом. Його успіх значною мірою залежить від екологічної обізнаності та поведінкових підходів суспільства. Важливо враховувати психологічні фактори, що формують екологічну відповідальність та заохочують свідомі дії. Екологічна обізнаність охоплює не лише знання, але й емоційні та ціннісні аспекти, що мотивують людей берегти природу [1;2]. Використання цифрових платформ може значно посилити екологічну освіту, забезпечуючи більш доступний і ефективний формат для поширення інформації, залучення молоді та стимулювання активного навчання через інтерактивні методи та технології.

Сучасне суспільство стикається з проблемами кліматичних змін, забруднення та знищення біорізноманіття. Для їх вирішення потрібні не лише технічні, але й психологічні підходи. Мотивація, саморегуляція та соціальна підтримка є визначальними у розвитку екологічної свідомості. Їх розуміння допоможе створити ефективні стратегії сталого розвитку [2;3]. На нашу точку зору, залучення суспільства до екологічних ініціатив має бути пріоритетним завданням.

Мета дослідження – визначити психологічні фактори, що впливають на екологічну свідомість, дослідити механізми її розвитку та розробити ефективні

освітні програми. Аналізуються когнітивні, емоційні та мотиваційні аспекти екологічного мислення, роль соціального середовища та інформаційних технологій у формуванні екологічно відповідальної поведінки [2;3]. Застосування цифрових платформ може значно покращити екологічну освіту.

Екологічне сприйняття складається з когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів. Воно включає знання про стан довкілля, особистісні оцінки та готовність діяти. Люди з високим рівнем екологічної свідомості частіше беруть участь у природоохоронних ініціативах [2;3]. На наш погляд, важливо розвивати екологічне мислення змалку, щоб воно стало частиною культури.

Психологічне здоров'я працівників небезпечних професій впливає на їхню ефективність. Соціальна підтримка зменшує рівень стресу, а саморегуляція допомагає контролювати емоції. Дослідження показують, що працівники з розвиненими навичками саморегуляції на 40% рідше страждають від вигорання [5]. Критично важливим пріоритетом для покращення продуктивності та добробуту на робочому місці є психологічна підтримка.

Люди з високим рівнем саморегуляції на 30% рідше використовують ресурси марнотратно. Саморегуляція також допомагає швидше відновлювати психологічну рівновагу після екологічних катастроф. Навчальні курси з емоційного управління та практика усвідомленості формують звичку аналізувати свою поведінку [5]. На наш погляд, розвиток навичок самоконтролю має стати невід'ємною складовою екологічної освіти, адже вони сприяють свідомому споживанню ресурсів, формуванню відповідального ставлення до довкілля та забезпеченню довготривалого впливу на екологічну поведінку людей.

Соціальне середовище відіграє важливу роль у мотивації екологічних ініціатив. Люди, які отримують підтримку родини, на 50% частіше беруть участь у програмах сортування сміття. Важливу роль відіграють соціальні мережі: користувачі, що переглядають екологічні публікації друзів, частіше долучаються до подібних ініціатив [6]. Використання соціальних мереж для поширення

екологічних ініціатив є надзвичайно ефективним інструментом, який дозволяє охопити широку аудиторію та залучити більше людей до свідомих дій щодо збереження довкілля.

Екологічні умови впливають на психологічний стан людини. Забруднення спричиняє апатію, тоді як наявність зелених зон підвищує екологічну активність на 35%. Навчальні програми, спрямовані на екологічну культуру, сприяють гармонізації взаємин людини з природою [7]. На наш погляд, створення комфортного екологічного середовища є важливим чинником підвищення якості життя.

Психологічні фактори є основою стратегій сталого розвитку. Інтеграція соціально-психологічних підходів у планування дозволяє збалансувати економічне зростання та екологічну безпеку. Програми, що враховують емоційні та когнітивні аспекти, на 40% ефективніше стимулюють інтерес до сталого розвитку [4]. На наш погляд, для досягнення довгострокових змін важливо поєднувати наукові підходи з емоційним впливом на людей, оскільки наука дає нам тверді дані і факти, а емоції здатні надихнути на активні дії та створити глибше розуміння важливості збереження довкілля, що, в свою чергу, може значно посилити ефективність екологічних ініціатив.

Отже, психологічні фактори мають вирішальне значення для формування екологічної свідомості та сталого розвитку суспільства. Екологічна обізнаність, мотивація, саморегуляція та соціальна підтримка є основою для впровадження ефективних екологічних ініціатив. Освіта, особливо через цифрові платформи, має потенціал значно покращити розуміння екологічних проблем і сприяти розвитку екологічної культури серед широких верств населення. Психологічні механізми, такі як емоційний вплив і розвиток самоконтролю, сприяють більш свідомому споживанню ресурсів та активній участі у природоохоронних ініціативах. Крім того, важливим аспектом є роль соціального середовища, яке підтримує екологічну поведінку, зокрема через соціальні мережі та місцеві екогрупи. Успішне поєднання наукових знань з емоційним впливом може значно підвищити ефективність екологічних стратегій, забезпечуючи не лише практичні

рішення, а й мотивацію для довгострокових змін. Таким чином, формування екологічно відповідальної поведінки є багатогранним процесом, що вимагає інтеграції психологічних, соціальних та освітніх підходів для досягнення стійкого розвитку в умовах глобальних екологічних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гусак Ю., Федоскін В. Соціально-психологічне забезпечення сталого розвитку підприємства. *Економіка*. 2024. №2. С. 297–302.
2. Куць Н. Екологічна свідомість українців та довкілля. *Екологія-право людини*. С. 1–31.
3. Набочук О. Ю. Психологічні умови розвитку екологічної свідомості старшокласників засобами інформаційних технологій: дис. ... канд. психол. наук. Рівне: РДГУ, 2015. 359 с.
4. Набочук О. Розвиток екологічної свідомості особистості: актуальність проблеми. *Проблеми сучасної психології*. 2013. № 20. С. 449–463.
5. Сагдєєва Т. Формування екологічної свідомості у студентів. *Наукові конференції*. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2721> (дата звернення: 31.03.2025).
6. Канавець Г. Формування екологічної свідомості. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/pedagogicne-doslizzena-na-temu-formuvanna-ekologichnoi-svidomosti-440599.html> (дата звернення: 31.03.2025).
7. Виховання екологічної свідомості в учнів професійно-технічних навчальних закладів. *На Урок*. URL: <https://naurok.com.ua/metodichna-rozrobka-vihovannya-ekologichno-svidomosti-v-uchniv-profesiyno-tehnichnih-navchalnih-zakladiv-344490.html> (дата звернення: 31.03.2025).

Тимошенко Наталія Леонідівна

здобувачка групи ПС-21

*Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій*

Науковий керівник: Тюганова Марія Сергіївна

*асистент кафедри психології
Державного університету економіки і технологій*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ САМОТНОСТІ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Актуальним питанням сьогодення є явище людської самотності, яке властиве й українському суспільству. Важливість даного питання полягає в тому, що самотність негативно впливає на функціонування, розвиток та життєдіяльність суспільства.

Феномен самотності перебуває на перетині психології, соціології, філософії та культури. Тому важко визначити єдине тлумачення, підстави та специфіку подолання самотності. Але все ж таки можна сказати, що самотність належить внутрішньому світу особистості. Вона не дорівнює поняттям ізоляції чи відокремленості. Це дисбаланс у взаєминах зі світом або із собою [2].

Самотність часом помилково трактується деякими людьми. В дійсності це відчуття не корелює з кількістю друзів. Воно зовсім не означає відсутність другої половинки або знайомих, з якими можна провести вихідні. Це внутрішнє відчуття. Хтось просто зрідка контактує з іншими, а деякі постійно оточені людьми, але відчувають те саме.

Науковці схильні виокремлювати три фактори, що впливають на ступінь почуття самотності людини [1,3]: 1) чутливість до браку спілкування. Кожен має генетично обумовлену потребу в соціальній інтеграції, тому рівні необхідної соціалізації відрізняються; 2) здатність керувати емоціями. Причому не лише зовні, але й внутрішньо. Кожна людина страждає, коли її потреба у спілкуванні не задоволена. І якщо самотність триває занадто довго, вона може перерости у

справжню депресію. Постійно перебуваючи в пригніченому стані, можна почати хибно інтерпретувати наміри інших людей. Здається, ніби вони намагаються уникати спілкування з вами.; 3) очікування та уявлення про інших. Якщо ви відчуваєте себе нікому не потрібним, це зовсім не означає, що у вас немає хисту до спілкування. Хоча у цьому разі і бажання, і можливість його використовувати будуть незначними.

Люди, що потерпають від самотності, стають схильними до звинувачень та негативної реакції на критику. Їхні почуття виражаються в образах та люті. І саме це найчастіше стає причиною того, що з ними припиняють спілкуватися. У деяких самотніх виникає соціальна тривожність. Вони вбачають загрозу в інших, починають побоюватися критики та осуду від навколишніх. Мова їхнього тіла виражає непевність та муки, які вони переживають, а вираз обличчя може видаватися неприємним. Водночас, насправді вони можуть мріяти про спілкування, але не усвідомлювати, що їхнє тіло передає зовсім інше. Часто люди переконані, що їхнє становище унікальне, а емоції, які вони відчувають, ненормальні. Але кожному хоча б раз доводиться відчувати самотність: звичайний переїзд, закінчення навчання або інші зміни в житті [3].

Тому стає зрозумілим, що самотність - то складний психологічний феномен, котрий має значний вплив на соціальну стійкість окремої особи. Соціальна стійкість, зі свого боку, визначає здатність індивіда пристосовуватися до стресових обставин, підтримувати соціальні контакти та зберігати психологічне благополуччя в умовах соціальної ізоляції або браку підтримки [5].

Самотність по суті є суб'єктивним відчуттям дефіциту бажаних соціальних зв'язків. Людина може бути фізично оточена людьми, але відчувати самотність, якщо ці зв'язки не є глибокими або не задовольняють її емоційні потреби. В свою чергу це часто супроводжується негативними емоціями, такими як смуток, тривога, розчарування, відчуття покинутості та непотрібності. Самотні люди можуть мати негативні упередження щодо соціальних ситуацій, очікувати відмови та несприйняття, що веде до соціальної ізоляції та ускладнює

встановлення нових контактів. Також можливе спостереження негативної самооцінки та відчуття власної некомпетентності в соціальній сфері [4].

Варто розуміти, що тривала самотність здатна виснажувати психологічні ресурси особистості, знижуючи її здатність справлятися зі стресом і кризовими обставинами. Відсутність соціальної підтримки позбавляє людину важливого джерела емоційної підмоги та практичної допомоги. Чим довше людина знаходиться у стані самотності, тим складніше їй може бути відновити соціальні контакти. Втрачаються соціальні навички, зростає невпевненість у собі, формуються негативні очікування від взаємодії з іншими. Особистість з високою соціальною стійкістю має кращі шанси впоратися з самотністю та її негативними наслідками [4].

Отже, самотність є серйозним психологічним викликом, котрий може значно підірвати соціальну стійкість особистості. Розуміння психологічних аспектів самотності та чинників, котрі сприяють соціальній стійкості, є важливим для розробки ефективних стратегій профілактики та подолання цього стану. Розвиток соціальних навичок, зміцнення позитивної самооцінки, навчання емоційній регуляції та заохочення проактивної соціальної поведінки здатні допомогти особистості бути більш стійкою до впливу самотності та будувати більш якісні соціальні зв'язки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айвазян Л. Ю. Загально психологічні характеристики різновидів самотності. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 4. С. 140-145

2. Горіна О. Т. Особистісні прояви проблеми самотності в сучасній психології. *Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», серія «Медицина»)*. № 13(31). 2023 С. 511-523

3.Гусейнова Н.О. Психологічний контекст феномену самотності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. Випуск 2. 2013. С. 14-16

4.Лашук В.Г. Почуття самотності як дезадаптуючий фактор процесу соціалізації. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. К.: ГНОЗІС, 2007. Т. IX. ч. 1. С. 240–245.

5.Шевченко О.М. Соціально-психологічні аспекти самотності. *Фаховий науковий журнал «Габітус»*. 2019 р. Випуск 9. С.99–102

Черних Анастасія Юріївна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Науковий керівник: Озерський Ігор Володимирович

професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ: КЛЮЧ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

З початку війни в 2014 році, а особливо після повномасштабного вторгнення у 2022-му, мільйони українців зіткнулися з глибокими психологічними потрясіннями - втратою близьких, руйнуванням звичного життя, постійною тривогою. У цих умовах психологічна стійкість (резилієнс) стала не лише засобом збереження ментального здоров'я, а й важливою опорою для особистісної та суспільної витривалості. Сьогодні ця тема набуває особливої ваги для України, оскільки резилієнс сприяє не тільки адаптації, а й формуванню основ для відновлення та розвитку. Питанням психологічної стійкості в контексті війни присвятили свої дослідження Н. Коструба, Л. Ляшко, М. Міщенко, А. Дрига, Н. Чериба та інші.

Психологічна стійкість визначається як здатність людини зберігати емоційну, когнітивну та поведінкову стабільність, а також розвиватися попри кризові обставини [1, с. 82]. У контексті війни це багатокомпонентне явище, яке включає адаптацію до хронічного стресу, збереження психологічного благополуччя та підтримку активної життєвої позиції навіть у найскладніших умовах [2, с. 7].

Теоретичний аналіз Міщенко підкреслює, що резилієнс базується на трьох ключових аспектах: соціальному (комунікативні навички, взаємодія з іншими), емоційному (самооцінка, контроль переживань) та когнітивному (гнучкість мислення, здатність до планування) [2, с. 9]. Ці риси дозволяють людям не лише переживати травматичні події, а й знаходити сенс і можливості для зростання.

На практиці ці ідеї підтверджуються емпіричними даними. Дослідження Дриги та Чериби (SCORE 2021, Донецька та Луганська області) показало, що війна впливає на психологічний стан усіх жителів України. Особливо вразливі люди похилого віку та особи з високим рівнем емпатії, які частіше страждають від депресії через співпереживання і власний травматичний досвід [3]. Водночас цілеспрямована діяльність (коефіцієнт .323) є ключовим фактором стійкості, допомагаючи адаптуватися до воєнного контексту через контроль імпульсів і планування [3]. Відчуття громадянського обов'язку та віра у власний внесок стають ресурсом для подолання апатії [3].

Інший погляд на резилієнс подають Коструба та Ляшко, дослідивши молодь Волинської області (18–24 роки) за допомогою кореляційного аналізу Пірсона. Виявлено, що стійкість тісно пов'язана з активними копінг-стратегіями, особливо орієнтацією на вирішення завдань ($r=0,548$, $p<0,01$), тоді як уникнення проблем і емоційні реакції навпаки, знижують її ($r=-0,385$, $p<0,01$) [1, с. 88]. Молодь із високим рівнем резилієнсу вирізняється стабільністю психічного здоров'я ($r=0,654$), задоволеністю життям ($r=0,565$) і сильними соціальними зв'язками ($r=0,613$) [1, с. 90]. Серед рис, що сприяють стійкості, - дружелюбність ($r=0,355$) і відкритість до нового досвіду ($r=0,659$), які свідчать про адаптивність і позитивне світосприйняття навіть у кризу [1, с. 92]. Це допомагає молоді не лише справлятися з війною, а й готуватися до активної ролі в суспільстві.

Психологічна стійкість стає ключовим фактором сталого розвитку громад і країни. Дрига та Чериба підкреслюють, що толерантність (коефіцієнт .077) і громадянський обов'язок сприяють згуртованості, необхідній у війні [3]. Толерантність зменшує конфлікти, а віра у власний внесок мотивує до волонтерства й підтримки економіки [3]. Це створює основу для повоєнного відновлення, адже згуртовані громади швидше відбудовують інфраструктуру та соціальні зв'язки - основу сталого розвитку.

Дослідження молоді підкреслює її роль у сталому розвитку. Високий резилієнс (52% респондентів) показує, що молодь не лише витримує війну, а й зберігає потенціал для прогресу [1, с. 93]. Дружелюбність і відкритість до нового

досвіду роблять її рушієм відбудови, сприяючи співпраці та творчості [1, с. 92]. Міщенко зазначає, що стійкість дозволяє працювати й підтримувати інших попри кризу, забезпечуючи стабільність на індивідуальному та суспільному рівнях [2, с. 9].

Отож, психологічна стійкість у воєнний час - це ключовий механізм адаптації, що допомагає зберігати психічне здоров'я та соціальну згуртованість [3]. Молодь із високим рівнем резилієнсу формує підґрунтя для майбутньої відбудови країни, проявляючи готовність до суспільної активності [1, с. 93]. Її здатність жити повноцінно навіть у кризу підтримує безперервність економічних, соціальних і культурних процесів [2, с. 10]. Щоб реалізувати цей потенціал, необхідно розвивати життєві навички, зміцнювати соціальну підтримку та мотивувати до активної діяльності. Це важливо як для особистого добробуту, так і для фахівців, які працюють над відновленням країни.

Список використаних джерел:

1. Коструба Н., Ляшко Л. Особистісні особливості психологічної стійкості молоді в умовах війни. *Психологічні перспективи*, 2023. № 42. С. 82-96.
2. Міщенко М. Психологічна стійкість (резильєнтність) в умовах війни. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 2023. №28. С. 7-10.
3. Дрига А., Черіба Н. Психологічна стійкість людей під час війни. *База даних «SCORE»*, 2022. 2 с.

Шулюк Надія Іванівна
асистент кафедри психології
Навчально-науковий юридичний інститут
Державного університету економіки і технологій

ПСИХОЛОГІЧНЕ ПРОФОРІЄНТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ФОРМУВАННЯ СВІДОМОГО ТА ПРОФЕСІЙНО СТІЙКОГО ФАХІВЦЯ

Сталий розвиток передбачає гармонійний баланс між економічними, соціальними та екологічними факторами. Одним із ключових аспектів цього процесу є підготовка свідомих і стійких фахівців, які не лише володіють професійними компетенціями, а й мають адаптивність до змін, психологічну стійкість та екологічне мислення.

За сучасних умов концепція сталого розвитку має особливе значення в контексті реформування освітньої системи, оскільки готує фахівців, здатних вирішувати проблеми екологічної, економічної та соціальної стійкості в різних галузях економіки. Як зазначають Н. Красностанова і Р. Стоян, орієнтація на цілі сталого розвитку у професійній освіті дає змогу підвищити конкурентоспроможність українських фахівців на глобальному ринку праці. Професійна освіта також сприяє формуванню соціальної відповідальності у фахівців, що є невід'ємною частиною сталого розвитку. Адже зростаюча увага до соціальної справедливості в освіті актуалізує проблему створення інклюзивного суспільства, де кожен має рівний доступ до ресурсів і можливостей [1].

Професійне самовизначення є не лише засобом інтеграції особистості в соціальне та економічне середовище, а й чинником її особистісного розвитку, що сприяє психологічній стійкості та адаптації до динамічних умов сучасного світу. Зокрема, особи з орієнтацією "beyond-the-self" (що виходить за межі власного «я») демонструють вищий рівень життєвого задоволення, більшу відкритість до змін і виражені гуманітарні нахили [2]. Така установка сприяє формуванню

соціально відповідальних фахівців, здатних інтегрувати етичні, екологічні та культурні чинники у свою професійну діяльність.

Дослідження підтверджують, що професійна самореалізація є значущим фактором у формуванні ключових компонентів психологічного благополуччя, зокрема самосприйняття та почуття компетентності. Водночас у низці випадків високий рівень професійної самореалізації може корелювати з ризиком професійного вигорання та намірами змінити сферу діяльності або залишити роботу [3].

Тому на стабільну кар'єру впливає сукупність різноманітного досвіду особи у професійній сфері, що проявляється через варіативні моделі безперервності в часі, охоплюючи кілька соціальних просторів і регулюючись індивідуальною активністю, яка надає їм особистісного значення. Таким чином, формування кар'єри визначається взаємодією особистісних чинників, соціального середовища та ширших екологічних систем, що створюють можливості, обмеження, виклики та дилеми [2].

Згідно з підходом Савіцкаса, особистість виступає центральним актором у побудові кар'єри, проте рівень її активності залежить від взаємодії з різними аспектами соціального середовища. До таких аспектів належать сімейні норми, організаційна політика, професійна сфера, національний контекст і культурні фактори. З позиції системного підходу ці взаємозв'язки розглядаються у динаміці часу, що визначає масштаби та стійкість кар'єрного розвитку [2]. Ця взаємодія між особистістю та соціальним середовищем визначає не лише траєкторію професійного зростання, але й адаптивність індивіда до змінних умов ринку праці, технологічного прогресу та соціокультурних трансформацій. Стійкість кар'єри, таким чином, обумовлюється здатністю особи до проактивного управління власним розвитком, мобільністю, навчанням упродовж життя та ефективним використанням ресурсів, доступних у професійній та соціальній сферах. Крім того, враховуючи багаторівневу структуру впливу, можна розглядати кар'єру не лише як індивідуальний процес, а й як частину ширших суспільних та економічних систем, які формують умови для її

підтримки та розвитку, що, у свою чергу, сприяє психологічній адаптації, соціалізації та інтеграції особистості в професійне середовище. Завдяки цьому індивід не лише підвищує власну конкурентоспроможність на ринку праці, але й зберігає особистісну стійкість, мотивацію та задоволеність професійною діяльністю, що є ключовими чинниками довготривалого кар'єрного успіху.

Сталий розвиток передбачає досягнення рівноваги між економічним зростанням, соціальною відповідальністю та екологічною свідомістю, що вимагає якісної підготовки фахівців із відповідними компетенціями. Формування професійних навичок через ефективну профорієнтацію сприяє зниженню рівня безробіття, мінімізації професійної дезорієнтації та розвитку трудового потенціалу країни, що є особливо актуальним в умовах нестабільного ринку праці та глобалізаційних процесів. У цьому контексті вищі навчальні заклади відіграють ключову роль у реалізації цілей сталого розвитку, інтегруючи принципи стійкості в освітні програми, наукові дослідження та інформаційно-просвітницьку діяльність. Дослідники Малесевич Перович і Міхалевич Косор підкреслюють, що університети є основним механізмом трансформації суспільства в напрямку сталого розвитку, оскільки саме їхні студенти стають рушіями позитивних змін. У свою чергу, García-Feijoo, Eizaguirre та Rica-Aspiunza зазначають, що університети виконують важливу місію у формуванні майбутніх професіоналів, забезпечуючи їх необхідними компетенціями для ефективного реагування на виклики сталого розвитку в умовах зростаючої глобальної складності [4].

Отже, сталий розвиток інтегрує економічні, соціальні та екологічні аспекти, забезпечуючи їх баланс. Ключову роль відіграє підготовка фахівців із необхідними компетенціями, адаптивністю та екологічним мисленням. Професійна освіта сприяє формуванню соціально відповідальних спеціалістів, здатних вирішувати завдання сталого розвитку. Кар'єрне становлення залежить від особистісних, соціальних і екологічних чинників, а його стійкість – від проактивного розвитку, мобільності та навчання впродовж життя. Університети

інтегрують принципи сталого розвитку в освіту, науку та просвіту, готуючи фахівців до викликів глобалізованого світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Радкевич В. СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА. *Інноваційна професійна освіта*. 2024. Т. 6, № 19. С. 10–32. URL: <https://doi.org/10.32835/2786-619x.2024.6.19.10-32> (дата звернення: 27.03.2025).
2. Argyropoulou K. Sustainable Career Development: A new challenge in career counselling in the modern era. *Advances in Social Sciences Research Journal*. 2021. Vol. 8, no. 12. P. 128–138. URL: <https://doi.org/10.14738/assrj.812.11393> (date of access: 27.03.2025).
3. Professional Self-Realization as a Factor in the Psychological Well-Being of Specialists of Caring Professions / O. D. Glavinska et al. *Journal of Intellectual Disability - Diagnosis and Treatment*. 2020. Vol. 8, no. 3. P. 548–559. URL: <https://doi.org/10.6000/2292-2598.2020.08.03.32> (date of access: 27.03.2025).
4. Škokić V., Jelić P., Jerković I. The Role and Contribution of Sustainable Development Goals as a Transformative Framework in Higher Education: A Case Study of the University of Split. *World*. 2025. Vol. 6, no. 1. P. 22. URL: <https://doi.org/10.3390/world6010022> (date of access: 01.04.2025).

СЕКЦІЯ 7: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМИ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Волікова Марина Миколаївна

к.п.н., доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук

Державного університету економіки і технологій

ORCID: 0000-0002-3182-7639

e-mail: volikova_mm@kneu.dp.ua

ПРАВНИЧА ОСВІТА: СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

На сьогодні система правничої освіти є неупорядкованою та потребує кардинальних змін як у структурі так і в змісті навчання. Підготовку правників в нашій державі здійснюють сотні вищих закладів як державних так і приватних. Загальна кількість здобувачів цієї спеціальності є найбільшою серед усіх інших й здійснюється за ступеневою формою.

Дійсно, останнім часом на державному рівні намагаються впорядкувати освітні закони та запровадити ефективну модель підготовки правників, яка б з **одного боку** відповідала світовим стандартам і практикам, з **іншого боку** могла б забезпечити конкурентоспроможність кращих випускників та їх працевлаштування.

Питаннями підготовки та перепідготовки правників в Україні, удосконалення змісту юридичної освіти присвячені роботи О. Галич, О. Котикової, І. Лукача, В. Поєдинка, Л. Рябовол, А. Світличної, К. Стеченко та інших науковців.

Як бачимо у науковій спільноті, спостерігається певна неузгодженість у нормативно-правових ініціативах, що призводить до відсутності уніфікованого бачення ключових аспектів реформування. Загалом пропонується:

По-перше, привести Умови прийому на навчання з правничих спеціальностей для здобуття вищої освіти щодо конкурсних засад у

відповідність до положень ч. 4 ст. 53 Конституції України, оскільки: «громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі», тобто незалежно від підпорядкування конкретного закладу вищої освіти»;

по-друге, закріпити в національному законодавстві про освіту для правничих спеціальностей модель «наскрізної магістратури» як оптимальну;

по-третє, внести зміни до параграфу 2 глави 11 розділу II Кодексу адміністративного судочинства України шляхом доповнення переліку термінових адміністративних справ новою категорією – «оскарження рішень фахових комісій щодо результатів випробувань» незалежно від їх назв (ЄФВВ чи ЄДКІ), що сприятиме підвищенню ефективності захисту прав, свобод та інтересів абітурієнтів, розгляду їхніх заяв у короткі строки [1].

Натомість проблему правничої освіти, а саме фундацією «DEJURE» (Аналітичний центр прямої дії, створений у 2016 році для сприяння розвитку правовладдя та реформ у сфері правосуддя Україні) намагаються вирішити за допомогою таких заходів:

1. Переглянути усі кваліфікаційні вимоги до посад, де вимагається наявність вищої юридичної освіти, визначити посади, де дійсно потрібна така освіта і якого освітнього ступеня.

2. Змінити ліцензійні умови провадження освітньої діяльності для регульованих спеціальностей, де передбачити особливі вимоги до кадрового та організаційного забезпечення правничих шкіл.

3. Запровадити наскрізну магістратуру на основі повної загальної середньої освіти.

4. Оптимізувати обсяги державного замовлення на підготовку правників. відповідно до обґрунтованих потреб ринку.

5. Удосконалити механізм встановлення мінімального розміру плати за навчання на контракті.

6. Запровадити широкий конкурс для всіх державних замовників (МОН, МВС, Мінюст, Мінфін, СБУ).

7. Встановити обґрунтовані та виважені вимоги до вступу правників на усі освітні рівні.

8. Підвищити порогові та конкурсні бали під час вступу у правничі школи.

9. Обов'язкове (а не формальне) залучення представників правничих спільнот до розробки освітніх програм.

10. Розробити та впровадити навчальні курси з правничої етики та доброчесності, міжнародного захисту прав людини, практики ЄСПЛ та розвивати культуру жорсткої нетерпимості до проявів академічної недоброчесності в освітньому процесі [2].

Таким чином, комплексний підхід до вирішення вище означених проблем та протиріч може істотно підвищити якість підготовки правників в Україні, зробити юридичну освіту конкурентною, яка б відповідала *стандартам* європейської освіти та актуальним запитам сучасного ринку праці. Відтак, якісна правнича освіта, яка надається компетентними викладачами кафедри права Державного університету економіки і технологій є тим самим хорошим стартом для успішної правничої кар'єри та професійної самодостатності. Адже *хороший старт* будь-якого задуму – запорука успіху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Керноз Н. Є., Стеченко К. Л. Підготовка правників в Україні: проблеми та перспективи вдосконалення. Аналітичне-порівняльне правознавство. Ю.М. Бисага (голов. ред.), Д. М. Бєлов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ». Ужгород, 2021. №3. С. 9-14.

2. Проблеми правничої освіти та як їх вирішити. Фундація «DEJURE»: веб-сайт. URL : <https://dejure.foundation/education-problems/> (дата звернення: 17. 03. 2025).

Головань Тетяна Георгіївна

к.ю.н., доцент

*Завідувач кафедри державно-правових
Дисциплін, кримінального права і процесу
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди*

МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ ТА НАЦІОНАЛЬНИМИ РЕАЛІЯМИ: У ПОШУКАХ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ

Розвиток правничої освіти в Україні наразі є одним із пріоритетних напрямів державної політики, що має ключове значення для адаптації до європейського правового та освітнього простору. В умовах глибоких змін у системі державного управління, спричинених як внутрішніми трансформаціями, так і євроінтеграційними прагненнями, виникає об'єктивна потреба перегляду традиційних підходів до підготовки фахівців у галузі права.

Сучасні умови вимагають запровадження нових освітніх моделей, які поєднують академічну підготовку з практичними компетентностями, здатними забезпечити ефективну правозастосовну діяльність як на національному, так і на європейському рівнях. Модернізація правничої освіти передбачає не лише оновлення навчального змісту й методик викладання, а й перегляд організаційної структури освітнього процесу з урахуванням міжнародних стандартів правничої освіти.

Крім того, одним із фундаментальних завдань реформи є формування культури академічної доброчесності та забезпечення професійного розвитку юристів протягом усього їх професійного шляху. Безперервне оновлення знань, вміння адаптуватися до змін у правовому полі, здатність критично мислити та діяти етично - все це стає визначальними характеристиками сучасного правника.

Водночас, варто зазначити, що ключовим кроком для успішної реалізації реформ є активна співпраця Міністерства освіти і науки України, професійних

об'єднань та наукової спільноти. МОН України неодноразово ініціювало важливі зміни, зокрема в рамках розробки нових концепцій правничої освіти, активно взаємодіє з міжнародними організаціями та професійними колами, що сприяє значному прогресу у цьому напрямку.

Проте, попри ці зусилля, існує ще ряд проблем, що потребують вирішення. Однією з ключових є відсутність єдиної нормативної концепції розвитку правничої освіти, що забезпечувала б послідовність і системність реформаторських кроків. На рівні нормативного регулювання спостерігається недостатня узгодженість дій уповноважених органів, що призводить до постійних змін стратегічних орієнтирів, перегляду ключових положень концепцій, і як наслідок - до девальвації довіри до системи правничої освіти загалом [1, с.24-25].

Слід відзначити, що наразі наукова спільнота відіграє важливу роль у пошуку оптимальних шляхів для реформування. Дослідження та аналітичні розробки, які активно сприяють процесу змін, роблять внесок у формулювання нових підходів до навчання і підготовки правників. Важливу роль у цьому контексті відіграють інституції, що активно співпрацюють із закордонними колегами, адаптуючи досвід європейських країн до українських реалій.

На рівні нормативного регулювання ще у 2016 році було започатковано роботу над Концепцією вдосконалення правничої освіти. Однак жодна з версій концепції, яких було декілька, так і не стала чинним нормативним документом [2; 3; 4; 5; 6]. Це свідчить про інституційну кризу у сфері освітнього реформування. Європейська комісія у звітах за 2023 і 2024 роки прямо вказує на потребу оновлення та реформування системи підготовки правників як передумови для подальших євроінтеграційних кроків України [7; 8]. Міжнародний досвід свідчить про важливість цілісної освітньої політики, що передбачає галузеву диференціацію, чіткі кваліфікаційні рамки та сталу процедуру доступу до правничої професії.

У цьому контексті відсутність єдиного концептуального підходу призводить до інерційності освітніх реформ, руйнуючи послідовність процесу

та знецінюючи попередній досвід. Однак, активні дії наукової спільноти та МОН України дають підстави сподіватися на успішне подолання цих труднощів.

Правнича освіта є одним із визначальних факторів у процесі європейської інтеграції України, оскільки вона сприяє формуванню професійного середовища, здатного реалізувати принципи верховенства права, прав людини та належного управління. Тому створення єдиної концепції розвитку правничої освіти - це стратегічний виклик, який потребує чіткої державної політики, що визначатиме цілі, критерії та етапи імплементації. У цьому процесі важливу роль відіграють діалог між органами державної влади, академічною спільнотою та представниками правничої професії, а також нормативне оформлення концепції, забезпечення відповідності європейським стандартам.

Лише за умови реалізації такого підходу правнича освіта в Україні зможе відповідати вимогам часу та стати дієвим інструментом відбудови правової держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Горінов П.В., Макарова О.В. Теоретико-правові засади реформування вищої юридичної освіти України в контексті європейської інтеграції. Юридичний науковий електронний журнал. №1/2025. С.22-26;

2.Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії: проєкт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/NT2731>

3.Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії: проєкт Закону України від 28.09.2017 року №7147. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH5IJ00A>

4.Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію: проєкт Закону України від 17.10.2017 року №7147-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62728

5. Концепція розвитку юридичної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/kontseptsiya-rozvitku-yuridichnoi-osviti>

6. Концепції проекту Закону України про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії: проєкт. URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/34720.pdf>

7. Commission staff working document. Ukraine. 2023. 151 p. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a0f3eaa6-7eee-11ee-99ba-01aa75ed71a1/language-en>

8. Commission staff working document. Ukraine. 2024. 103 p. URL: <https://www.parlament.gv.at/gegenstand/XXVIII/EU/963>

Дубяга Михайло Вадимович

Студент групи 1511

Факультет морського права

*Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

Науковий керівник: Дмитрук Ірина Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Із урахуванням сучасного етапу суспільного розвитку, в умовах інформаційного суспільства, вирішення конфліктів між державами виключно військовими методами, особливо під час війни Росії та України, не є таким ефективним як одночасне використання традиційних і нетрадиційних методів ведення війни. Використання цих методів у комплексі і є суттю «гібридної війни». [1].

Цю концепцію стали обговорювати активно в 2000 роках. Але застосовуватися вона почала під час повномасштабного вторгнення Росії. Концепцію «гібридної» війни висловив вперше генерал Джеймс Н. Меттіс у вересні 2005 року під час конференції з оборони, організованої Інститутом ВМС США та Асоціацією Корпусу морської піхоти. [2].

Концепція гібридних війн характеризує сучасні збройні конфлікти як поєднання військових та невійськових засобів, спрямованих на досягнення стратегічних цілей.

Гібридні війни засновані на комплексному поєднанні різних методів і засобів, спрямованих на всебічний вплив на супротивника. Вони включають не лише військові операції, а й політичні, економічні та інформаційні стратегії. Такий підхід є особливо актуальним у геополітичних конфліктах, де держави застосовують широкий спектр інструментів для досягнення своїх цілей. Яскравим прикладом є гібридна агресія Росії проти України, яка поєднує

військовий і невійськовий вплив для досягнення політичних та стратегічних завдань.

Гібридна війна – це стратегія ведення конфлікту, що приховує участь агресора та поєднує підтримку заколотів, воєнні операції і різноманітні невійськові методи впливу, зокрема економічні, інформаційно-психологічні та кібератаки. Почнемо з того, що міжнародне регулювання гібридної війни взагалі відсутнє. Існують лише конвенції та додаткові протоколи які регулюються звичайну війну, але не гібридну. Із цього брак чітких механізмів визначення та притягнення до відповідальності за такі дії ускладнює їхнє припинення, підриває міжнародну безпеку та дає агресорам змогу діяти безкарно, уникаючи офіційного засудження й санкцій. Неконвенційні методи війни стають ефективними завдяки взаємодії та комбінуванню різних тактик. Вони дають змогу досягати стратегічних цілей, що робить їх особливо загрозливими в сучасних конфліктах.

До неконвенційних способів ведення війни належать такі способи як: психологічна війна, інформаційна, біологічна, кібернетична, тероризм економічна тощо. Вони тісно між собою пов'язані, наприклад інформаційний спосіб ведення війни поєднується з кібератаками, психологічний спосіб може поєднувати в собі інформаційні атаки, економічний стан, залякування з використанням страху. Психологічний метод дуже часто використовується в сучасних конфліктах, тому що поєднується з другими неконвенційними способами та дозволяють досягати військових і політичних цілей без формального оголошення війни.

Міжнародним гуманітарним правом використання дезінформації або пропаганди сторонами конфлікту під час війни не заборонено. Дозволяється використовувати недостовірну інформацію лише з метою призвести противника до помилки чи спонукати його діяти необачно, застосовуючи «воєнні хитрощі». Однак дезінформація може становити порушення міжнародного права, якщо вона поширюється особою, яка безпосередньо бере участь у бойових діях, і порушує захисні норми. [3]

Міжнародне гуманітарне право забороняє «акти насильства чи загрози насильства, що мають головною метою тероризувати цивільне населення». Міжнародне право прав людини деякими своїми положеннями передбачає захист від зловмисних інформаційних операцій, наприклад, стаття 20 Міжнародного пакту про політичні і громадянські права забороняє «будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що є підбурюванням до дискримінації, ворожнечі або насильства» [4].

Так для сучасних держав-агресорів актуальними стали такі методи повалення державного суверенітету інших держав, які б на перший погляд не суперечили міжнародним правилам війни та миру і не тягли за собою міжнародно-правової відповідальності, однак в той же час латентно знищували країну-супротивника [5].

Висновок: Держави та міжнародні організації повинні зосередитися на посиленні законодавства, яке б забезпечувало захист від тих видів шкідливої дезінформації, які пов'язані з росією. Це має слугувати попередженням і прикладом для урядів інших країн.. У той же час держави повинні гарантувати захист національної безпеки відповідно до норм міжнародного права, аби протидія гібридній агресії була дієвою та правомірною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Концепція «гібридної» війни та її складові URL: <https://censs.org/concept-of-hybrid-warfare-and-its-components/>
2. Розвиток концептуальних поглядів на особливості «гібридних» війн в євроатлантичному воєнно-політичному просторі URL: http://lsej.org.ua/8_2022/3.pdf
3. Дезінформація та пропаганда як інструменти ведення гібридної війни росії проти України URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/87.pdf>

4. Міжнародний пакт про політичні і громадянські права № 995_043 від 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_043

5. «Гібридна війна» як сучасний спосіб ведення війни сидоренко д.а. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/download/3616/3580/>

Петков С.В.

*доктор юридичних наук, професор, підполковник
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна*

Макарова Т.П.

*доктор філософії в галузі права,
завідуюча юридичної клініки Таврійського національного університету
ім. В.І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ВІДПОВІДНІСТЬ, ОСНОВА ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ, НАУКИ І ПРАКТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Освіта є ключовим чинником сталого розвитку держави, забезпечення національної безпеки та підвищення конкурентоспроможності на світовому рівні. У сучасних умовах трансформаційних процесів в Україні система освіти має відповідати актуальним викликам, формуючи фахівців, спроможних діяти ефективно в умовах глобалізованого ринку. Юридична освіта, зокрема, потребує модернізації як на концептуальному, так і на практичному рівнях.

Законодавче регулювання освітньої сфери та необхідність узгодженості підготовки фахівців із потребами суспільства. Так, Конституція України (ст. 53) [1] гарантує право на освіту. Закон України «Про освіту» [2] визначає принципи її функціонування, зокрема доступність, якість, інклюзивність та академічну свободу.

На сьогодні існує значна кількість досліджень, присвячених проблемам освіти, зокрема юридичної. Над цими питаннями працювали такі вчені, як В.Б. Авер'янов [3] , О.М. Бандурка, В.П. Петков, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко [4] та інші. Проте й досі залишаються відкритими питання правового, кадрового, інформаційного та економічного забезпечення освітньої діяльності. Відсутність єдиної концепції юридичної освіти в Україні ускладнює формування ефективної системи підготовки правників.

Зміни в соціально-економічному просторі, воєнні виклики та зростаючий попит на висококваліфікованих спеціалістів вимагають реформування освітньої сфери [5]. Проте існує низка викликів, що потребують нагального вирішення: невідповідність змісту освіти вимогам ринку праці; неефективність системи підвищення кваліфікації; відсутність єдиної концепції юридичної освіти; потреба в оновленні механізмів стажування; недостатній рівень інклюзії в освітніх закладах.

Практичне стажування та підвищення кваліфікації є одними з головних факторів відповідності освіти. Формальний підхід до стажування та обмеженість його реального змісту знижують ефективність підготовки майбутніх фахівців. Справжнє стажування має передбачати активне залучення до професійної діяльності під керівництвом досвідчених викладачів. Саме це сприяє формуванню практичних навичок та професійної самореалізації. Доцільно реформувати систему підвищення кваліфікації, спрямовуючи її на змістовне оновлення знань і практичних компетентностей.

Інклюзивність і соціальна відповідальність системи освіти – актуальний елемент відповідності в галузі освіти. Збройна агресія проти України спричинила зростання кількості осіб з інвалідністю, включаючи дітей. Система освіти повинна забезпечити рівні можливості для цієї категорії населення, що передбачає: адаптацію інфраструктури та навчальних програм; створення інклюзивного освітнього середовища; забезпечення спеціалізованим обладнанням; розширення програм державного фінансування.

Відповідні норми містяться в Законах України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [6] та «Про охорону дитинства» [7], однак існує потреба в практичному забезпеченні їх реалізації.

Стрімке зростання цінності освіти, зміни українського суспільства й активне проникнення ринкових відносин у всі сфери соціального життя вимагають нового контексту досліджень освітньої діяльності. Саме тому в сучасній науці актуальні наукові дослідження діяльності інституту освіти як ринку послуг, спрямовані на з'ясування соціокультурних передумов здобуття

освіти, що безпосередньо пов'язано з ретельним вивченням адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні та визначення ролі, сутність і змісту освітянської галузі в сучасних умовах.

Вже неодноразово в ряді статей та публікацій, щодо стану вищої освіти в Україні піднімалися питання підвищення ролі випускаючих кафедр в підготовці фахівців для різних галузей народного господарства України. В працях вчених філософів, істориків, соціологів, психологів, педагогів детально аналізувались різні грані цієї глобальної проблеми. Вчені-юристи також не стоять осторонь від експертної оцінки стану законодавства та публічно-правових відносин у сфері освіти. Але говорячи про напрями підготовки юристів слід акцентувати увагу на декількох основоположних моментах.

На сьогодні виділено три таких напрями: правознавство, міжнародне право, правоохоронна діяльність. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» кафедра – базовий структурний підрозділ вищого навчального закладу (його філій, інститутів, факультетів), що проводить навчально-виховну і методичну діяльність з однієї або кількох споріднених спеціальностей, спеціалізацій чи навчальних дисциплін і здійснює наукову, науково-дослідну та науково-технічну діяльність за певним напрямом [9]. Випускаюча кафедра у вищому навчальному закладі як провідний суб'єкт підготовки юристів повинна бути очолена доктором юридичних наук. Відповідно, лекції мають читати лише професори, семінарські заняття вести доценти, а практичні заняття вести асистенти, які мають науковий ступінь кандидата юридичних наук. При кожній випускаючій кафедрі повинна діяти наукова лабораторія, в якій вивчається науково-дослідна тема з державною реєстрацією. Роль випускаючої кафедри при цьому має полягати у: розробці та використанні сучасних методів та методології викладання юридичних дисциплін за напрямом спеціальності; створенні сприятливих умов для навчання (складання навчальних програм, наявність спеціалізованих кабінетів, лабораторій, спеціальної наукової літератури та нормативно-правових актів тощо); забезпеченні застосування здобутих теоретичних знань та набуття вмінь та навичок студентами через

проходження практики як на самій кафедрі, так і на підприємстві, в установі, організації під керівництвом викладача кафедри.

Випускаюча кафедра разом зі спеціальними кафедрами і підрозділами вищого навчального закладу, що залучені до навчального процесу, поетапно впроваджують заходи в межах болонського процесу.

Студенти, магістри та аспіранти повинні прикріплюватись тільки до кафедри. І кафедра має здійснювати аналіз, узгодження, корегування навчального плану за яким здійснюється підготовка фахівця – юриста. Такі фахівці повинні отримувати не лише загальну професійну освіту «правознавець» а й спеціалізовану: медичне право, житлове право, ветеринарне право, сімейне право, кримінальне право, адміністративне право, морське право, екологічне право. І узгоджуватись з напрямками діяльності юристів: нотаріат, адвокатура, правоохоронна діяльність, адміністративна діяльність органів державної влади тощо.

Відповідно мають відбутись зміни і в структурі вищого навчального закладу. Зокрема, кафедри повинні створюватись не за принципом відповідності науковій спеціальності чи напряму підготовки наукових досліджень, а відповідно до подальшої професійної діяльності юристів-випускників вищих навчальних закладів. В цьому контексті, звісно має відбуватись і структурна та кадрова реорганізація вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку правників. Має суворо дотримуватись принцип відповідності кількості тих, хто навчається до кількості тих, хто навчає. Викладач (кафедра) має нести персональну відповідальність за якість підготовки правознавця.

Також кафедра повинна забезпечити та брати участь в атестації фахівців регіону за напрямом. Кожні п'ять років має відбуватись атестація кожного юриста, в результаті якої він отримує посвідчення про дозвіл займатись діяльністю за фахом підготовки. Юридична деонтологія ставить за мету кваліфікаційної атестації юриста – поліпшення якісного складу працівників юридичної сфери

Сучасна юридична освіта фактично є індикатором якості державної кадрової політики та потребує комплексного реформування, що охоплює: перегляд спеціалізацій (медичне право, кіберправо, екологічне право); оновлення змісту освітніх програм; посилення ролі кафедр як структурних елементів університету; розвиток співпраці з роботодавцями; впровадження дуальної освіти та академічної мобільності.

Підготовка правників має відповідати міжнародним стандартам, що потребує гармонізації національного законодавства з європейськими підходами та розширення участі в міжнародних освітніх проєктах.

В контролі за якістю освіти роль держави є головною. Контроль якості освіти має здійснюватися незалежними кваліфікаційними центрами із сертифікацією випускників. Важливо зберігати баланс між автономією вишів та державним регулюванням, особливо в частині допуску до професійної діяльності. Законодавчі ініціативи мають бути спрямовані на розвиток відповідності фахівців вимогам часу, включаючи цифровізацію освітнього процесу, дистанційне навчання, індивідуальні траєкторії підготовки.

Реформування системи освіти повинно ґрунтуватися на принципі відповідності: між теорією та практикою, між підготовкою та потребами ринку праці, між нормативною базою та її реалізацією. Ефективне функціонування освіти можливе лише за умови: змістовного оновлення освітніх програм; створення умов для справжнього професійного стажування; розвитку інклюзивного освітнього середовища; залучення студентів з інвалідністю до освітнього процесу; належного фінансування та міжнародної інтеграції.

Фахівець після навчання в вищому закладі повинен мати всі компетенції та практичні навички щоб після призначення на посаду відразу виконувати покладені завдання на належному рівні, ба більше донести до співробітників нові передові знання. В цьому контексті слід наголосити що такий рівень підготовки можна отримати тільки під час стаціонарного, денного навчання. Звісно, за сучасного стану, з використанням сучасних засобів дистанційного

спілкування. За таких підходів кожен вищий навчальний заклад і його випускники відповідатимуть визначеному нормативними актами рівню [10].

Україна має всі інституційні передумови для розбудови сучасної, відповідальної, доступної та якісної системи освіти, яка сприятиме сталому розвитку суспільства та держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII : станом на 16 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

3. Авер'янов В.Б. Теоретичні засади правової реформи в Україні // Право України. – 2020. – № 6.

4. Тацій В.Я., Шемшученко Ю.С., Петков В.П. Юридична освіта в умовах глобалізації // Вісник НАПрН України. – 2021. – № 2.

5. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України: від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (станом на 10.03.2025).

6. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

7. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

8. Конституція України : науково-практичний коментар : станом на січень 2020 р. / Я. О. Берназюк, В. О. Величко, С. В. Петков [та ін.]. – Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. – 290 с.

9. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

10. Сергій Петков: «Відповідність як основа для ефективного функціонування освітніх закладів в сучасних умовах» <https://blog.liga.net/user/spietkov/article/56412>.

СЕКЦІЯ 8: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР

Батюк Антон Олегович

здобувач групи Лінгв-29

факультету іноземної філології

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

Науковий керівник: Булавина Світлана Євгенівна

кандидат історичних наук, доцент

кафедри теорії, історії держави і права

та порівняльного права

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

ДЕОКУПАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Конституція України визначає, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1]. Вважаємо, що 24 жовтня 2024 року в місті Рига в спільному комюніке щодо виконання Статуту ООН та відновлення територіальної цілісності України й світового порядку досить влучно визначено, що збереження недоторканості українських земель підтвердить нашу рішучість захищати фундаментальні принципи міжнародного права, закріплені в Статуті ООН. «Ми закликаємо до відновлення територіальної цілісності України з метою дотримання принципів Статуту ООН. Ми підкреслюємо, що необхідність повного відновлення територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів є основою принципів, викладених у Статуті ООН. Подальше нехтування Росією принципів, закріплених у Статуті ООН, зокрема принципів суверенітету й

територіальної цілісності, є серйозною загрозою глобальній безпеці та міжнародному порядку, що ґрунтується на правилах» [2, с.1-2].

Варто зазначити, що у березні 2022 року Запорізька атомна електростанція, надалі Запорізька АЕС, разом з містом Енергодар була захоплена російськими окупантами. «Військове захоплення та контроль над українською атомною електростанцією становить величезну загрозу ядерній безпеці, а відновлення контролю з боку компетентних органів України має важливе значення для безпеки та захищеності станції, а також для того, щоб Міжнародне агентство з атомної енергії мало можливість здійснювати безпечне, ефективне та дієве застосування гарантій відповідно до угоди про всеосяжні гарантії та додаткового протоколу України, згідно з неодноразовими закликами Генеральної конференції та Ради керуючих МАГАТЕ» [2, с.2].

Питання деокупації об'єктів критичної інфраструктури України становить не лише суспільний інтерес, але й науковий, про що свідчать праці професорів Батюка О. В.[3], Іваненка Р. О.[4], Погребицького М. Л.[4], Шпатакової О.Л.[4], які висвітлюють актуальні питання щодо розробки стратегії повоєнної відбудови України, формування плану дій, який здатен підтримати стійкість держави та усунути загрози для її цілісності, джерелом яких є дестабілізований стан кожної із сфер життєдіяльності, перспективи відбудови критичної інфраструктури деокупованих територій в рамках відновлення енергетичного комплексу України [4, с.1]. Науковці обґрунтовують необхідність здійснення суспільного моніторингу природного середовища на тимчасово окупованій території, а саме: ландшафту поверхні землі, корисних копалин, води, повітря, рослинного та тваринного світу, природних ресурсів виключної (морської) економічної зони України, континентального шельфу та морських вод з метою фіксування фактів екологічних протиправних діянь (злочинів). Вони наголошують на ефективному застосуванні процедур міжнародного співробітництва у сфері охорони довкілля та доводять потребу в створенні єдиного реєстру заподіяної шкоди Українській державі загалом і зокрема громадянам та юридичним особам унаслідок неправомірних дій

окупаційних адміністрацій, які призвели до зараження та забруднення природи на тимчасово окупованій території. Також науковці акцентують увагу на дотриманні взятих Україною на себе міжнародних зобов'язань, пов'язаних з виконанням положень міжнародних договорів у сфері охорони довкілля, насамперед щодо проблем збереження природного середовища Азовського та Чорного морів та недопущення розповсюдження хімічної чи бактеріологічної зброї в акваторії Чорного моря.

Таким чином, підсумуємо, що на законодавчому рівні доцільно розробити та прийняти такі нормативні акти як: Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території України й план заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території України, в якому варто окремо виділити питання деокупації об'єктів критичної інфраструктури України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР; редакція від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80%20%20#Text> (дата звернення: 29.03.2025).
2. Спільне комюніке щодо виконання Статуту ООН та відновлення територіальної цілісності України й світового порядку. Рига, Латвія 24 жовтня 2024 року. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/32/05/abc735912973d07c322f116a2be6f582_1729793083.pdf (дата звернення: 29.03.2025).
3. Batiuk, O. (2022). Liberation of critical infrastructure facilities of the Autonomous Republic of Crimea. Social and Legal Studios, 5(3), p.60-65. <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2022-5-3-60-65>

4. Шпатакова, О., Іваненко, Р., Погребицький, М. (2022). Перспективи відновлення критичної інфраструктури на деокупованих територіях України. Економіка та суспільство, (40). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-5>

Нарожна Олена Володимирівна
старший викладач кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ЗАХИСТУ АРХЕОЛОГІЧНИХ ПАМ'ЯТОК ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Збереження археологічної спадщини набуває особливої актуальності в умовах деокупації та реінтеграції українських територій, постаючи не лише як проблема культурного виміру, але й як стратегічне завдання національної безпеки та відновлення історичної пам'яті. Під час окупації археологічні пам'ятки зазнали систематичного руйнування, незаконних розкопок та розграбування, що призвело до непоправної втрати безцінних артефактів та порушення цілісності культурних шарів, які формувались тисячоліттями. Особливе занепокоєння викликає масштабне вивезення археологічних знахідок за межі України та їхнє потрапляння на чорний ринок антикваріату, що ускладнює процес ідентифікації та повернення національного надбання. В умовах післявоєнного відновлення та реінтеграції формування ефективної системи правового захисту археологічних пам'яток стає фундаментальною умовою збереження культурної ідентичності деокупованих територій, протидії історичним маніпуляціям та забезпечення культурного континуїтету між минулим і майбутнім українських земель.

Стан археологічних пам'яток на деокупованих територіях України характеризується катастрофічними масштабами пошкоджень та руйнувань. За попередніми оцінками Міністерства культури та інформаційної політики України, близько 65% археологічних об'єктів на звільнених територіях зазнали негативного впливу внаслідок бойових дій або цілеспрямованого руйнування. Моніторингові експедиції, проведені після деокупації, зафіксували понад 430 випадків незаконних археологічних розкопок, здійснених під час окупації,

переважно на давніх курганних комплексах Херсонщини та Запоріжжя. На території античних поселень Північного Причорномор'я виявлено щонайменше 27 масштабних розкопів, проведених із грубим порушенням археологічної методології, що призвело до безповоротної втрати наукової інформації. Особливо постраждали скіфські кургани – зафіксовано понад 180 випадків їх пограбування з використанням важкої техніки. На території давніх городищ Дніпровського регіону задокументовано близько 90 випадків руйнування культурного шару внаслідок облаштування військових укріплень. Згідно з даними супутникового моніторингу, площа археологічних пам'яток, що зазнала прямого фізичного пошкодження, становить понад 2300 гектарів. Експерти підрахували, що за період окупації з території України було незаконно вивезено приблизно 20 000 археологічних артефактів, частина яких уже ідентифікована на міжнародних аукціонах та у приватних колекціях [1].

Формування правової культури захисту археологічних пам'яток – це комплексний процес, що охоплює як законодавчий, так і соціокультурний виміри взаємодії суспільства з об'єктами археологічної спадщини. На деокупованих територіях України цей процес набуває особливої важливості, оскільки передбачає не тільки відновлення пошкоджених пам'яток, але й створення нової парадигми ставлення до історичних артефактів після періоду культурної депривації. Правова культура у цьому контексті формується через поєднання освітніх заходів, інституційної співпраці та громадської активності, що разом створюють середовище нетерпимості до порушень у сфері археологічної діяльності та сприяють усвідомленню археологічних пам'яток як невід'ємного елементу національної ідентичності та правового захисту.

Належний рівень правової обізнаності населення стає ключовим компонентом системи захисту археологічних об'єктів після деокупації. Соціологічні дослідження демонструють критично низький рівень розуміння місцевими жителями деокупованих територій правового статусу археологічних пам'яток та відповідальності за їх пошкодження. Тому пріоритетного значення набувають просвітницькі програми, спрямовані на різні вікові групи: для

школярів – впровадження курсів з основ археології та охорони культурної спадщини, для дорослого населення – інформаційні кампанії щодо юридичних аспектів поводження з археологічними знахідками. Ефективними стратегіями підвищення правової грамотності також є залучення місцевих громад до легальних археологічних досліджень під керівництвом фахівців та створення муніципальних програм винагородження за повідомлення про несанкціоновані розкопки [2, с. 4-5].

Інституційний компонент формування правової культури захисту археологічних пам'яток реалізується через налагодження ефективної взаємодії між правоохоронними органами, органами охорони культурної спадщини та науковими установами. Практичним втіленням такої взаємодії стає створення міжвідомчих робочих груп, які здійснюють моніторинг стану археологічних об'єктів, оперативне реагування на повідомлення про правопорушення та проведення превентивних заходів. Важливу роль відіграють громадські організації та волонтерські ініціативи, які здійснюють незалежний контроль та сприяють популяризації правомірної поведінки щодо археологічних пам'яток. Особливого значення набуває інформаційно-просвітницька діяльність, яка через медійні кампанії та спеціалізовані освітні програми формує суспільне розуміння цінності археологічної спадщини та необхідності її правового захисту як невід'ємної складової культурного суверенітету деокупованих територій.

Висновки. Формування правової культури захисту археологічних пам'яток виступає фундаментальною складовою успішної реінтеграції деокупованих територій до єдиного культурного та правового простору України. Проведений аналіз демонструє, що ефективна охорона археологічної спадщини потребує системного підходу, який інтегрує нормативно-правове регулювання, криміналістичне забезпечення, просвітницьку діяльність та громадську участь. Особливої актуальності набуває розробка спеціалізованих методик документування та розслідування правопорушень у сфері археологічних розкопок на деокупованих територіях, впровадження

інноваційних технологій моніторингу стану пам'яток та підвищення правової обізнаності місцевого населення. Реалізація запропонованих механізмів сприятиме не лише збереженню унікальних об'єктів культурної спадщини, але й утвердженню історичної справедливості, протидії культурному привласненню та маніпуляціям з колективною пам'яттю, що є невід'ємними складовими відновлення територіальної цілісності держави та забезпечення її сталого розвитку в післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Моніторинг археологічних об'єктів під час війни. *Інститут археології. Національна академія наук України* : веб-сайт. URL: <https://iananu.org.ua/novini/ekspeditsiji/1219-monitoring-arkheologichnikh-ob-ektiv-pid-chas-vijni> (дата звернення 06.04.2025).
2. Д. Коваль, М. Слободянюк. Посібник з документування руйнувань та пошкоджень культурних цінностей внаслідок збройного конфлікту. URL: <https://truth-hounds.org/wp-content/uploads/2022/11/yak-pravylnno-dokumentuvaty-rujnuvannya-kulturnyh-czinnostej.pdf> (дата звернення 06.04.2025).

Щекун О.А.,
аспірант кафедри
державно-правових і гуманітарних наук,
Таврійський національний університет
ім. В.І. Вернадського

Науковий керівник: Горєлова В.Ю.,
Кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових і гуманітарних наук
Таврійського Національного Університету імені В.І. Вернадського,
Навчально-науковий гуманітарний інститут,
Кафедра державно-правових і гуманітарних наук

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВТОНОМНИХ УТВОРЕНЬ ЯК ІНСТРУМЕНТУ РЕІНТЕГРАЦІЇ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ: ДОСВІД ЄВРОПИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У сучасних умовах, коли питання територіальної цілісності та державної єдності набувають особливого значення, правове забезпечення автономій виступає одним із інструментів стабілізації внутрішнього устрою та реінтеграції окупованих територій. Досвід багатьох європейських країн свідчить, що впровадження автономних утворень сприяє задоволенню культурних, мовних та економічних потреб регіональних спільнот, зберігаючи при цьому загальнодержавну цілісність. Проте реалізація цієї моделі в Україні стикається з низкою специфічних викликів, пов'язаних із сучасною військово-політичною ситуацією та історичним контекстом.

Перш за все, автономія як форма самоврядування має давню історію. У Європі, зокрема Франції, Великобританії, Італії та Іспанії, досвід організації автономних утворень формується під впливом як політичних трансформацій, так і культурно-історичних особливостей регіонів. Ці країни розробили законодавчу базу, яка гарантує місцеве самоврядування та забезпечує участь представників регіонів у прийнятті рішень на центральному рівні. Такий підхід дозволяє уникнути надмірного централізму, що в свою чергу знижує ризик сепаратизму та сприяє соціальній стабільності, але не завжди.

Особлива увага приділяється правовим аспектам реалізації автономії. Міжнародне право вказує на необхідність збереження балансу між правом на самовизначення окремих спільнот та принципом територіальної цілісності держави. Універсальні документи, зокрема Декларація про принципи міжнародного права, чітко визначають, що будь-які зміни в статусі територій мають відбуватися шляхом вільного волевиявлення народу і не повинні загрожувати державній єдності. Досвід європейських держав демонструє, що для ефективної роботи автономних утворень необхідно встановити чіткі межі компетенції місцевих органів влади із забезпеченням механізмів контролю з боку центральної держави.

У контексті України актуальним є питання реінтеграції окупованих територій, зокрема Криму, де історично сформувалися особливі регіональні та культурні традиції. Правове забезпечення автономного самоврядування може стати компромісним рішенням, яке дозволить врахувати законні претензії місцевих спільнот, зокрема корінних народів, не порушуючи загальнодержавного принципу єдності. Законодавство України, яке регулює права корінних народів, вже містить підстави для створення інституцій, що забезпечують участь місцевого населення у прийнятті рішень. Так, у статті 2 Закону України «Про корінні народи України» закріплено, що корінні народи України, реалізуючи своє право на самовизначення, мають право на самоврядування в питаннях, що належать до їхніх внутрішніх справ, у тому числі щодо шляхів створення їх представницьких органів, що утворюються та діють у межах Конституції та законів України [1]. Проте на практиці важливим завданням є адаптація цих положень до сучасних політичних реалій та забезпечення гарантій їхньої дотриманості.

Серед багатьох теоретичних проблем сучасного державотворення, що потребують глибокого дослідження й узагальнення, важливе місце посідає комплексна проблема правового статусу автономних утворень. Підставою для такого висновку служить проведений порівняльний аналіз майже 100 держав світу, які мають у своєму складі автономні утворення. Його результати свідчать

про принаймні дві характерні риси: по-перше, про надзвичайну багатоманітність форм автономій, яка особливо зросла в кінці XX століття; по-друге, про їх плинність і мінливість у процесі державотворення [2, с. 20].

Порівняльний аналіз європейського досвіду надає можливість виявити ключові чинники успішного впровадження автономної моделі. По-перше, необхідно гарантувати, що повноваження місцевих органів самоврядування будуть чітко регламентовані конституційно і законодавчо, а межі їх компетенції – узгоджені з внутрішнім устроєм держави. По-друге, важливо забезпечити участь представників регіонів у процесі прийняття рішень на центральному рівні, що сприятиме врахуванню інтересів усіх суб'єктів держави.

Сучасні виклики, які стоять перед Україною, вимагають від державних інституцій оперативних і продуманих рішень. Інтеграція сучасних європейських стандартів у систему місцевого самоврядування сприятиме гармонізації національного законодавства з міжнародними нормами, що є особливо важливим в умовах євроінтеграції.

На завершення варто наголосити, що реінтеграція окупованої території Криму через створення ефективного механізму автономії може дозволити поєднати інтереси регіональних спільнот із загальною політикою держави, забезпечуючи таким чином стабільність, економічний розвиток та збереження національної єдності. Використання європейського досвіду та адаптація його до українських реалій створить передумови для поступового, але системного вирішення найскладніших внутрішньодержавних питань, які впливають на безпеку та добробут усієї нації шляхом збереження територіальної цілісності та гармонійної інтеграції регіонів у єдину систему управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про корінні народи України: Закон України від 01.07.2021 № 1616-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text> (дата звернення: 09.04.2025).

2.Мяловицька Н. А. Теоретичні проблеми правового статусу автономних утворень у сучасних державах світу. *Наукові записки НаУКМА*. 2003. Т. 21 : Юридичні науки. С. 20–23.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

*Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції
15 квітня 2025 року
(електронне видання)*

Матеріали друкуються в авторській редакції
Підписано до поширення через мережу Інтернет 28.04.2025 р.

Vydalo nakladatelství OKTAN PRINT s.r.o.
oktanprint@email.cz www.oktanprint.cz
jako svou 213. publikaci

e-book ISBN 978-80-88618-72-0

The publication is assigned with a DOI number: **10.46489/OPZZS-25-07**
The paper version of the publication is the original version. The publication is
available in electronic version on the website:
www.oktanprint.cz/p/organizaciino-pravovi-zasady-zabezpechennia-staloho-rozvytku-v-ukraini

Praha 2025
Vydání první

Державний університет економіки і технологій, 2025